B 11
—
110
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

Digitized by Google

Digitized by Google

Buon

Digitized by Google

PUB. OVIDII NASONIS

OPERUM

TOMUS TERTIUS.

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

DANIEL CRISPINUS, HELVETIUS,

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS;

AD USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

In pagina versa indicantur ea quæ in hoc Tomo continentur.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
REPUBBLICA ITALIANA
FIRENZE

BASSANI, MDCCXCII.

PROSTANT

VENETIIS APUD REMONDINI.

Superiorum Permissu, ac Privilegio.

Digitized by Google

IN HOC

TERTIO TOMO CONTINENTUR

Tristium *Libri V.*
Epistolarum ex Ponto *Libri IV.*
Libellus *in Ibin.*
Fastorum *Libri VI.*

B° 11 – 110.

Digitized by Google

ANGELI POLITIANI

E L E G I A

De Exilio & Morte Ovidii.

ET jacet Euxinis vates Romanus in oris:
Romanum vatem barbara terra tegit.
Terra tegit vatem, teneros qui luſit amores,
Barbara: quam gelidis alluit Iſter aquis.
Nec te Roma pudet, quæ tanto immitis alumno,
Pectora habes ipſis barbariora Getis?
Ecquid, Io Muſæ, Scythicis in finibus ægro
~~Tædia qui morbi demeret~~, ullus erat?
Ecquid frigidulos qui lecto imponeret artus,
Aut qui dulciloquo falleret ore diem?
Aut qui tentaret ſalientis tempora venæ,
Aut fomenta manu qui properata daret?
Conderet aut oculos media jam morte natantes,
Aut legeret ſummam qui pius ore animam?
Nullus erat: nullus: veteres, tu dura, ſodales,
Heu procul a Ponto, Martia Roma, tenes!
Nullus erat: procul ah conjux, parvique nepotes:
Nec fuerat profugum nata ſequuta patrem.
Scilicet immanes Beſſi flavique Coralli,
Aut vos pelliti ſaxea corda Getæ,
Scilicet horribili dederit ſolamina vultu
Sarmata, ab epoto ſæpe vehendus equo?

Sar-

Digitized by Google

Sarmata, cui rigidam demiſſo in lumine frontem
Mota pruinoſo tempora crine ſonant.
Sed tamen & Beſſi extinctum, & flevere Coralli,
Sarmataque, & durus contudit ora Getes.
Extinctum & montes flebant, & ſylva, feræque,
Et fleſſe in mediis dicitur Iſter aquis.
Quin etiam pigro concretum frigore Pontum
Nereidum lacrymis intepuiſſe ferunt.
Accurrere leves Paphiæ cum matre volucres,
Arſuroque faces ſuppoſuere rogo.
Quem ſimul abſumpſit rapidæ violentia flammæ,
Reliquias tecto compoſuere cado.
Impoſitumque brevi ſignarunt carmine ſaxum:
Qui jacet hic, teneri doctor amoris erat.
Ipſa locum late ſancto Cytherea liquore
Irrorat nivea terque quaterque manu.
Vos quoque Pierides vati libaſtis adempto
Carmina, ſed noſtro non referenda ſono.

P. OVI-

Digitized by Google

P. OVIDII NASONIS
(a) TRISTIUM
LIBER I.

ELEGIA I.

ARGUMENTUM.

Per Prosopopeiam exul & infelix Poeta librum suum admonet, ut e Scythia ad Urbem profecturus, eo habitu accedat, quo exules utuntur: mandatque quid velit responderi sciscitantibus quid ipse agat. Docet simul quomodo se excuset, si forte carmina hæc minora videbuntur ejus ingenio. Postremo jubet, ut Palatium evitet, unde fulmen emissum in se fuisse commemorat.

Parve, (nec invideo) sine me, (*b*) Liber, ibis in Urbem:
(Hei mihi!) quò domino non licet ire tuo.
Vade, sed incultus; qualem (*c*) decet exsulis esse.
Infelix, habitum temporis (*d*) hujus habe.
Nec te purpureo velent (*e*) vaccinia (*f*) fuco:
Non est conveniens luctibus ille color.
Nec titulus (*g*) minio, nec (*h*) cedro charta notetur;
Candida nec nigrâ (*i*) cornua (*k*) fronte geras.

INTERPRETATIO.

Hei mihi! Libelle, proficisceris in Urbem sine me, (neque æmulor) quo non conceditur vadere domino tuo. Discedito, sed neglectus, qualem decet esse libellum *profugi. Miser, indue habitum hujus temporis. Neque vaccinia tegant eo succo purpureo: Iste color non est congruus mœroribus. Neque titulus inficiatur minio, neque papyrus cedro: neque feras cornua alba fronte atra.*

NOTÆ.

(a) *Tristium*) Quia e tristi atque exsule Poeta conscripti; materiemque habent tristem.

(b) *Liber*) Hunc primum intellige; siquidem & in sequentibus Poetam audies ad alios libros verba facientem.

(c) *Decet*) Habita ratione status, *scilicet*, atque commiserationis movandæ causa.

(d) *Hujus*) Quo non sine luctu maximo, Tomis, longissime a Patria, inter barbarorum barbaros, vitam suam Naso trahebat. Quanquam autem in primis exsilii causam prudentissime dissimulat, nulius dubito quin propter Juliæ amores illuc ab Augusto ablegatus fuerit.

(e) *Vaccinia*) Violas esse purpurei coloris scribit Servius: Plinius fruticem in Gallia purpureum. Volunt nonnulli baccas esse nigras ligustri, quæ etiam scriptorio attramento inserviunt. Alii mora agrestia, quorum quidem succus purpureus. Salmasius Hyacinthum esse credidit qui *Iris* & *Gladiolus* dicitur. Nihil certi video.

(f) *Fuco*) Quo libri tegmen infectum esset.

(g) *Minio*) Minium pigmentum est seu color factitius cinnabari non absimilis ex Hispania primum allatus; quo inscriptiones seu titulos decorare consueverant.

(h) *Cedro*) Cedri succo, aut oleo liniri chartas diuturnitatis & conservationis a carie, & odoris ergo testatur Plinius.

(i) *Cornua*) Cylindri seu bacilli teretis extreme dicit, quæ libro circumvoluto superne atque inferne eminebant; auroque, & argento, vel etiam aliis rebus decorabant. Scribebant enim veteres in altera tantum paginarum facie, ad cujus partem infimam, cedrinum, eburneum aut ex ejusmodi materia bacillum illum agglutinabant. *Umbilicum* autem quod plicato volumine esset medius dictum voluerunt.

(k) *Fronte*) *Pagina*, quæ ideo nigra quod luctus indicia haberet.

Felices ornent hæc (*a*) instrumenta libellos.
Fortunæ memorem te decet esse meæ.
Nec fragili (*b*) geminæ poliantur (*c*) pumice frontes:
Hirsutus passis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat; qui viderit illas,
De lacrymis factas sentiet esse meis.
Vade, Liber, verbisque meis (*d*) loca grata saluta:
Contingam certe (*e*) quo licet illa pede.
Si quis, (*f*) ut in populo, nostri non immemor illic,
Si quis, qui, quid agam, forte requirat, erit;
Vivere me dices: salvum tamen esse negabis:
Id quoque, quod vivam, munus habere (*g*) Dei.
Atque ita te (*h*) tacitus quærenti plura legendum,
Ne, quæ non opus est, forte loquare, dabis.
Protinus admonitus (*i*) repetet mea (*k*) crimina lector,
Et peragat populi publicus ore reus.
Neu cave defendas, quamvis mordebere dictis.
Caussa patrocinio non bona (*l*) pejor erit.

INTERPRETATIO.

Hæc ornamenta decorent libellos beatos. Te decet non esse oblitum mei infortunii. Neque duplices paginæ læviguntur fragili pumice, ut videaris hispidus capillis sparsis. Neve pudeat liturarum. Qui illas aspexerit, cognoscet esse factas meis lacrymis. Proficiscere, Liber, atque impertire saluta meo nomine loca placentia. Sane tangam illa quo pede concedi[illegible]. Si quis illic, m[illegible] turba, non erit oblitus nostri, si qui forte petat quid faciam, dices me superstitem esse; negabis tamen valere: atque habere etiam id Dei beneficio, quod vita fruar. Tum tacitur te sic præbebis legendum sciscitanti plura, ne forte effutias quæ non est utile. Continuo lector admonitus recordabitur meorum errorum; & palam arguat ore populi. Atque fuge agere causam tuam quanquam lacesséris verbis. Caussa non vincibilis erit pejor defensione.

(a) *Instrumenta*) Ornamenta dicit.

(b) *Geminæ*) Interior & exterior.

(c) *Pumice*) Eo lapide in expoliendis chartis utebantur, ut & elegantiores & ad scribendum aptiores: namque asperitas cum retardat stylum, tum etiam visu fœda.

(d) *Loca*) Propter homines præsertim amicos, puellas, &c.

(e) *Quo*) Carminum suorum in Urbem adventu aliquo modo sibi videtur Naso Romam appellere: neque temere.

(f) *Ut in pop.*) *Ut fieri solet in magna hominum frequentia.*

(g) *Dei*) Augusti Cæsaris: namque eo usque processit assentatio & vesania.

(h) *Tacitus*) Hanc vocem ex vulgatis, quam removerat clar. Heinsius, huc retraxi; quippe quæ apprime ad scopum spectet, atque sequentibus respondeat, *ne forte loquare*. Neque dubito quin ab judicio bene paratum virum assentientem habeam, postquam animum adverterit. Scilicet Nasonis liber ejus est nuncius, qui plura neque proferre, neque scire debet quam quæ imperata sunt, Nugatur hic Commentator.

(i) *Repetet*) Id est, Cum libellos a me quisquam viderit, continuo criminum meorum recordabitur; & forte hæc nova esse criminabitur.

(k) *Crimina*) Quod scripsisset amatoria, & nescio quid vidisset. Illa namque esse ipse confessus est Naso, ne majora patescerent.

(l) *Pejor*) Tum quia defendendo irritatur adversarius: tum insuper, vincendo, atque ostendendo pœnâ tantâ ob rem, Ethnicorum judicio, tantillam, dignum non esse Poetam, ad exilii exquirendam veram caussam quivis inducitur. Nasoni autem maxime cautum esse debuit, ne in vulgus exiret Juliæ amor; quem ne ipse Imperator quidem non potuisset non punire gravius.

In-

Invenies aliquem, qui me suspiret ademtum,
Carmina nec siccis perlegat ista genis:
Et tacitus secum, nequis (*a*) malus audiat, optet,
Sit mea lenito Cæsare pœna minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
Placatos misero qui volet esse Deos.
Quæque (*b*) volet, rata sint: (*c*) ablataque Principis ira
Sedibus in patriis det mihi posse mori.
Ut perages mandata, liber, culpabere forsan;
Ingeniique (*d*) minor laude ferere mei.
Judicis officium est, ut (*e*) res, ita (*f*) tempora rerum
Quærere: quæsito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta (*g*) sereno:
(*h*) Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis & otia quærunt:
Me mare, me venti, me fera jactat (*i*) hyems.
Carminibus metus omnis (*k*) abest: ego perditus (*l*) ensem
Hæsurum jugulo jam puto jamque meo.
Hæc quoque, quod facio, judex mirabitur æquus:
Scriptaque cum venia qualiacumque leget.

INTERPRETATIO.

Reperies nonnullos, qui doleant quod sublatus sim; neque evolvant istos versus oculis aridis; atque taciti, ne quis iniquus accipiat, voveant secreto ut meum supplicium sit levius Cæsare placata. Nos etiam, quisquis ille erit, qui cupiet Deos esse lenitos mihi *misero, oramus ne sit infelix; & quæ volet sint firma, atque ira Principis sedata concedat mihi posse obire in ædibus paternis. Cum exequêris jussa, Liber, forte arguêris, & dicêris inferior laude mei ingenii. Est judicis exquirere, ut res, ita tempora rerum. Habita ratione temporis, securus eris. Versus fuerunt deducti mente serena: tempora nostra sunt obnubilata malis repentinis. Versus amant secretum & pacem scribentis: Pontus, & venti, & sæva tempestas me agitat. Omnis timor procul esse debet a versibus: ego miser jam jamque arbitror gladium infixum iri faucibus meis. Judex integer mirabitur etiam quod hos scribam; & leget cum indulgentia qualiacumque scripta.*

NOTÆ.

(a) *Malus*) Qui continuo, quasi officii ergo, audita ad Imperatorem deferat.

(b) *Volet*) *In suum meumque commodum: omnia denique quæ cupit.*

(c) *Ablata*) Caute admodum, verecunde, & callide reditum precatur.

(d) *Minor*) Quia minus elegans stylus, &c. Quod tamen secus est: nam certe nemini cui mens sana fuerit, hæc sese non probaverint opuscula.

(e) *Res*) Quæ sine adjunctis aut circumstantibus nunquam satis judici apparet.

(f) *Tempora*) Illa vero maxime excusandus, cui neque spatium neque opportunitas concessa aliquid præstandi; aliis atque aliis urgentibus curis districtus.

(g) *Serena*) Turbido enim minus perspicua quid rerum agatur, apparet: ut mirum sit eo ingenii vigore valuisse Poetam, qui per tam asperam tempestatem hæc quæ scripsit perspicere potuerit.

(h) *Nubila*) Quia gravissimis malis per exilium urgebatur.

(i) *Hyeme*) Vel tempestatem intelligit, siquidem hic liber in itinere scriptus fuit: vel allegorice fortunæ iniquitatem arguit.

(k) *Abest*) *Abesse debet*: namque alio distracta cura minima illa nequit expendere, quæ ad legitimos versus requiruntur.

(l) *Ensem*) Vel ab inimicis exulem persequentibus, vel a Scythis, qui maxime barbari, immissum.

Digitized by Google

Da mihi (*a*) Mæoniden, & tot circumspice casus;
  Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famæ, Liber, ire memento;
  Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
Non ita se nobis præbet Fortuna secundam,
  Ut tibi sit ratio laudis (*b*) habenda tuæ.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore;
  Quærendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod (*c*) obſuit, odi,
  (*d*) Sit satis: ingenio (*e*) sic fuga parta meo.
I tamen, i, pro me tu, cui licet, adspice Romam:
  Dî facerent, possem nunc meus esse liber.
Nec te, quod venias magnam peregrinus in Urbem,
  Ignotum populo posse venire puta.
Ut titulo careas, ipso noscere (*f*) colore:
  Dissimulare velis te licet esse meum.
Clam tamen intrato, ne te mea carmina lædant:
  Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
  Non putet, e gremio rejiciatque suo;
(*g*) Inspice, dic, titulum: non sum (*h*) præceptor Amoris.
  Quas meruit, pœnas jam dedit illud opus.

INTERPRETATIO.

Præbe mihi Mæoniden, & circumspice tot infortunia: omne ingenium retundetur tantis malis. Denique, Liber, memento incedere haud quaquam famæ anxius; neque te lectum pudeat displicuisse. Fortuna non ita se dat nobis propitiam, ut tibi sit curanda laus tua. Quandiu incolumis fui, motus sum desiderio laudis, & vehementer cupivi comparare famam. Sit satis, quod nunc non odio habeo versus, & studium quod nocuit; eo modo paratum est exilium arte mea. Proficiscere tamen, tu, cui conceditur, proficiscere Romam pro me. Dii annuerent, possem nunc esse meus liber. Neque arbitrare te posse venire ignotum populo, quia hospes accedis ad ingentem Urbem. Quamvis careas titulo, cognosceris ipso colore; tametsi velis fingere te non esse meum. Furtim tamen accede, ne mei versus tibi obsint. Non sunt pleni gratiæ, ut olim erant. Si quis erit, qui arbitretur, te non esse inspiciendum, quia sis meus, atque repellat ex sinu suo; Intuere, dic, titulum, non sum doctor Amoris. Illud opus jam multatum est pœna qua dignum fuit.

NOTÆ.

(a) *Mæoniden*) *Homerum*: de quo in Arte. Ne quidem illum Poetarum principem in tantis ærumnis bonos posse versus deducere innuit noster.

(b) *Habenda*) Negliguntur minora mala, cum majora urgent.

(c) *Obſuit*) Propter Amorum libros sese patria pulsum fingit.

(d) *Sit satis*) Multum sese in Carminum gratiam dicit præstare, quod in totum non oderit; quandoquidem propter illa tam longe ablegatus fuerit.

(e) *Sic*) *Scribendo versus*.

(f) *Colore*) Nigro atque lugubri; sicut & versuum charactere.

(g) *Inspice*) Verba sunt quibus Liber obvium quemvis qui sese rejiciat, ad legendum hortari debeat.

(h) *Præceptor*) Qualem sese in libris præsertim de Arte amandi præbuit Naso.

For-

Digitized by Google

Forsitan exspectes, an in alta (*a*) Palatia missum
Scandere te jubeam, Cæsareamque domum.
Ignoscant augusta mihi loca, (*b*) Dîque locorum,
Venit in hoc illa (*c*) fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini (*d*) mitissima sedibus illis
Numina: sed timeo, qui nocuere, Deos.
Terretur minimo pennæ stridore columba,
Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul a stabulis audet secedere, si qua
Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret cælum (*e*) Phaeton, si viveret; & quos
Optarat stulte, tangere nollet (*f*) equos.
Me quoque, quæ sensi, fateor (*g*) Jovis arma timere:
Me reor infesto, cum tonat, igne peti.
Quicunque Argolicâ de classe (*h*) Capharea fugit;
Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.
Et mea cymba, semel vastâ percussa procellâ,
Illum, quo læsa est, horret adire locum.
Ergo, care Liber, timida circumspice mente;
Et satis a media sit tibi plebe legi.

INTERPRETATIO.

Forte exspectes, an jubeam te dimissum ascendere in excelsa Palatia, & sedes Cæsaris. Loca augusta mihi parcant, cum Diis locorum: fulmen missum est in meum caput ab illa arce. Recordor equidem Deos lenissimos esse in illis ædibus; verum metuo Deos qui obfuerunt. Columba vulnerata tuis unguibus, Accipiter, trepidat ad levissimum strepitum alæ: Neque agna, si qua est correpta dentibus rapacis lupi, audet longius abire a stabulis. Phaeton fugeret cælum, si superstes esset; neque vellet tangere equos, quos incaute cupiverat. Agnosco me etiam metuere arma Jovis, quæ sensi: puto me peti flamma infensa, cum tonat. Quisquis ex classe Græca vitavit Caphareum, deflectit semper lintea ab aquis Euboicis. Mea etiam navis semel impulsa ingenti procella, refugit accedere ad locum in quo afflicta est. Adeoque, dilecte Liber, circumspice animo pavido; & tibi satis sit legi a turba sortis mediæ.

NOTÆ.

(a) *Palatia*) Quæ splendida domus fuit in Palatino monte ab Augusto exstructa: de qua jam sæpius in aliis libris.

(b) *Dîque*) Augustum intelligit præsertim, qui vivens divinos meruit honores; uti quidem visum impiis adulatoribus. Huic adde Tiberium, Germanicum, & totam Cæsarum familiam.

(c) *Fulmen*) De exilio suo loquitur; quo ab Augusto, quasi fulmine, proturbatus.

(d) *Mitissima*) Augusti clementiam magis insuper laudabit in sequentibus.

(e) *Phaeton*) Qui Solis filius ex ejus excussus curru, quem per ambitiosam temeritatem regere aggressus est.

(f) *Equos*) Solis *scilicet*, qui illius currum trahere finguntur: de quibus in Metam.

(g) *Jovis*) De Augusto loquitur.

(h) *Capharea*) Fuit Caphareus Eubœæ promontorium, ex quo Nauplius rex insulæ, Palamedis filii injustam necem ulturus, facem quasi portus fidem facerent Trojâ redeuntibus Græcis ostentavit, ut illi in scopulos impingerent. Quæ res ex voto Nauplio accidit.

Dum

Digitized by Google

Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
(*a*) Icarus, Icariis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen, hic (*b*) remis utaris an aura,
Dicere: consilium resque locusque dabunt.
Si poteris (*c*) vacuo tradi; si cuncta videbis
Mitia; si vires fregerit ira suas;
Si quis erit, qui te dubitantem & adire (*d*) timentem
Tradat, & ante tamen (*e*) pauca loquatur; adi.
Luce bona, dominoque tuo felicior ipse
Pervenias illuc, & mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
(*f*) Solus (*g*) Achilleo tollere more potest.
Tantum (*h*) ne noceas, dum vis prodesse, videto.
Nam spes est animi nostra timore minor.

INTERPRETATIO.

Dum Icarus nititur in excelsa pennis debilibus, dedit nomen fluctibus Icariis. Difficile est tamen dicere hic utaris remis an ventis. Res & locus ostendent quid opus sit facto. Si poteris afferri otioso; si aspicies omnia lenia; si ira minuerit vires suas; si quis erit qui introducat te hæsitantem, & verentem accedere, & tamen ante pauca dicat; accede. Fausta die, & ipse beatior tuo domino, illuc accedas, & minuas nostras ærumnas. Namque vel nullus, vel qui mihi impegit plagam potest conglutinare eam, more Achilleo. Prospice tantum ne officias, dum vis juvare; nam spes nostra est minor metu mentis.

NOTÆ.

(a) *Icarus*) Qui Dædali filius, cum, neglecto patris præcepto, altius volare concupisset, liquefactis alarum ceris in mare cecidit, cui & nomen dedit. Verum prolixe de eo in præcedentibus.

(b) *Remis*) Hac præcipue gratia hos libros conscripsit Naso, ut Augusti iram leniret, atque in urbem, si liceret, reverteretur. Dubius autem hærebat, magisne ex voto res procederet reditum suum sollicite procurando, an vero patienter opportunitatem expectando, postquam tempore Imperatoris lenitus animus esset. Illud est quod jam allegorica significet: neque placent quæcumque in hanc locum ab aliis afferuntur, ex iis ea item quæ oculis subjecta sunt.

(c) *Vacuo*) Namque ille qui te alique animum habet maxime occupatum ad alia vocari inique patitur. Quod sedulo iis advertendum qui magna ad Principes procurant.

(d) *Timentem*) Ingeniosissime istud; neque quicquam magis ad leniendum animum conferre potest, quam hujusmodi timor. Apud cordatos nihil probatione opus habet quod dico: ceteros nolim admonuisse.

(e) *Pauca*) In tuam gratiam, *scil.* quæque præsertim tactum, de quo modo dixi, latenter & cauta insinuent.

(f) *Solus*) Quam callida est hæc adulatio, quamque apta ad Augusti leniendum animum.

(g) *Achilleo*) Achilles nampe eadem hasta quæ Telephum Herculis filium vulneraverat, reconciliatus sanavit: ut in Amoris remedio vidimus.

(h) *Ne noceas*) Maxime cavere se testatur Cicero, cum cujuspiam causam defenderet, ne imprudens contra eum quicquam diceret. Quæ cautio quanta sit, illis censendum relinquo qui experti sunt; namque aliis vix unquam satis inculcari possit. Optime dicunt nostri, *A force de vouloir bien faire, on ne fait souvent rien qui vaille.* Quid quod eo plerique sunt ingenio, ut quo meliores sunt rationes & ad rem aptiores, eo magis illas contemnunt atque respuunt? Id nuper expertus sum ego, qui stultissime apud Invidos, quos tamen eos esse nescivi, optima certe, (namque erant) non sine aliquo dedecore exposui. Nudari sibi pudenda arbitrantur quicumque virtutis expertes aliquid de alienis bonis audiunt. Illud in mentem venire mihi debuisset; neque mea proculcanda objecissem.

Quæ-

Digitized by Google

Quæque quiescebat, ne mota resæviat ira,
Et pœnæ tu sis altera caussa, cave.
Cum tamen in nostrum fueris (*a*) penetrale receptus,
Contigerisque tuam scrinia curva domum;
Adspicies illic positos ex ordine (*b*) fratres,
Quos studium cunctos evigilavit idem.
Cætera (*c*) turba palam titulos ostendet apertos;
Et sua detectâ nomina fronte geret.
(*d*) Tres procul obscurâ latitantes parte videbis.
Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.
Hos tu vel fugias, vel, si satis oris habebis,
(*e*) Oedipodas facito (*f*) Telegonosque voces.
Deque tribus, moneo, si qua tibi cura parentis,
Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatæ ter quinque (*g*) volumina formæ,
Nuper ab (*h*) exequiis carmina rapta meis:
His mando dicas, inter (*i*) mutata referri
Fortunæ vultum corpora posse meæ.
Namque ea dissimilis subito est effecta priori:
Flendaque nunc, aliquo tempore læta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quæris, habebam;
Sed vereor tardæ caussa fuisse moræ.

INTERPRETATIO.

Atque cave, ne ira quæ erat composita, provocata exardescat, & tu sis altera caussa supplicii. Cum tamen subieris nostrum secretiorem secessum, & tetigeris scrinia cava tuas sedes; videbis illic fratres sitos ex ordine, quos omnes eadem cura absolvit. Reliquum agmen aperte exhibebit titulos detectos, & habebit sua nomina in fronte nuda. Aspicies tres procul sese occultantes in loco obscuro: Isti etiam, ut omnes sciunt, docent amare. Vel tu hos vites, vel si satis audens eris, fac appelles Oedipodas, & Telegonos. Et, si aliquis est tibi amor patris, hortor ne quemquam diligas ex tribus, tametsi ipse docebit. Sunt etiam quindecim volumina Metamorphosis, versus nuper rapti ex funere meo: Hortor ut his dicas faciem fortunæ meæ posse recenseri inter corpora transformata. Namque ea est repente reddita dissimilis præcedenti; & nunc lugenda, aliquando læta fuit. Si exquiris, habebam equidem plura tibi imperanda; sed metuo caussa esse lentæ cunctationis.

NOTÆ.

(a) *Penetrale*) Domus suæ secratiores partes dicit.

(b) *Fratres*) Libros dicit a Nasone conscriptos.

(c) *Turba*) *Librorum copia.*

(d) *Tres*) Illos dicit quibus artem amandi docuit; sicut & alii docuerant.

(e) *Oedipodas*) Oedipo similes, qui Laium patrem Thebanorum regem, quanquam nescius illum esse, occidit.

(f) *Telegonos*) Quia etiam Telegonus Ulyssis & Circes filius insciens patrem interfecit. Quam grave autem Poetæ fuerit suum exilium ex eo patet quod morti æquiparat.

(g) *Volumina*) Tot habemus etiam Metamorphoseon libros.

(h) *Exequiis*) *Exilio*: ut eo quasi ad rogum efferri visus sit Poeta.

(i) *Mutata*) Minor est mutatio corporis humani in lapidem, quam felicis hominis in miserum.

Quo

Digitized by Google

Quod si quæ subeunt, tecum, Liber, omnia ferres;
Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est: propera: nobis habitabitur orbis
(*a*) Ultimus: terrâ terra remota meâ.

INTERPRETATIO.

Quod si, Liber, cuncta portares tecum quæ occurrunt animo, esses magnum onus illi qui te ferret. Iter longum est; festino. Extrema pars mundi, tellus dissita a tellure mea, a nobis incoletur.

NOTÆ.

(a) *Ultimus*) Invidiose; quanquam certe longe tamen a Patria Roma Tomi

E L E G I A II.

ARGUMENTUM.

Di maris & cæli.) *In exilium proficiscens Poeta, jubente Augusto, deprehensusque in medio mari, fluctibusque pene obrutus, deos precatur, ut ipsi saltem ignoscant, nec cum Cæsare ipsum funditus perdant. Probatque multis exemplis posse eos id facere. Describit deinde tempestatem: tum deos precatur, ut se incolumem ad Tomitas perducant.*

DI (*a*) maris & (*b*) cæli, (quid enim nisi vota supersunt?)
Solvere quassatæ parcite membra ratis:
Neve, precor, magni subscribite Cæsaris iræ:
Sæpe premente Deo (*c*) fert Deus alter opem.
(*d*) Mulciber in Trojam, pro Troja stabat (*e*) Apollo:
Æqua Venus Teucris, (*f*) Pallas iniqua fuit.
Oderat Ænean propior (*g*) Saturnia Turno:
Ille tamen Veneris numine tutus erat.

INTERPRETATIO.

Dii maris & cæli, (quid enim nisi preces restant?) nolite disjungere partes navis afflictæ. Neu, quæso, facite cum ira Cæsaris: sæpe Deo aliquo urgente alius Deus adest in auxilium. Vulcanus nitebatur adversus Trojam, Apollo favebat Trojæ. Venus fuit propitia Trojanis, Pallas infensa. Saturnia æquior Turno, habebat Ænean odio. Ille tamen erat securus potentia Veneris.

NOTÆ.

(a) *Maris*) *In quibus Neptunus, Nereus, Oceanus, Glaucus, &c.*

(b) *Cæli*) *Jupiter, Apollo, Mercurius, &c.*

(c) *Fert*) Ridiculum equidem Deos sibi invicem oppositos! Cæterum ita attemperatæ sunt tamen Veri Dei virtutes inter se, ut neque pereant omnes quos justitia male perdere festinat. Præsidium nobis adversus illam paravit misericordia, modo ne ad extremum iram sollicitemus. Pœnitenti omnia sunt concessa.

(d) *Mulciber*) Vulcanus seu ignis ferrum mulcens.

(e) *Apollo*) Quippe qui cum Neptuno ejus urbis posuerat mœnia; quanquam hic morosior adversus Trojanos maxime fuit.

(f) *Pallas*) Ipsa Venus Æn. 2. a V. 610. Æneæ suo Palladem, Junonem, Neptunum, Jovem ipsum ostendit Urbem Trojam evertentes.

(g) *Saturnia*) Juno Saturni filia Turno Rutulorum regi favebat.

Sæ-

Digitized by Google

Sæpe ferox cautum (*a*) petiit Neptunus Ulyssem:
  Eripuit (*b*) patruo sæpe (*c*) Minerva suo.
Et nobis aliquod quamvis distamus ab illis,
  Quid vetat irato numen adesse Deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo:
  Ipsa graves spargunt ora loquentis aquæ.
Terribilisque Notus jactat mea dicta; precesque,
  Ad quos mittuntur, (*d*) non sinit ire Deos.
Ergo îdem venti, ne caussa lædar in una,
  Velaque nescio quo, votaque nostra ferunt?
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
  Jam jam tacturos sidera summa putes.
Quantæ diducto (*e*) subsidunt æquore valles!
  Jam jam tacturas (*f*) Tartara nigra putes.
Quocunque adspicias, nihil est nisi pontus & aer;
  Fluctibus hic tumidis, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine venti.
  Nescit, cui (*g*) domino pareat, unda maris.
Nam modo (*h*) purpureo vires capit Eurus ab ortu:
  Nunc Zephyrus sero vespere missus adest:
Nunc gelidus (*i*) sicca Boreas bacchatur ab Arcto:
  Nunc Notus adversa prælia fronte gerit.

INTERPRETATIO.

Sæpe Neptunus atrox invasit callidum Ulyssem: Minerva abstulit sæpe eum patruo suo. Quid etiam prohibet, quanquam inferiores sumus illis, aliquem Deum nobis favere, Deo Augusto *irato? infelix nequicquam perdo voces inutiles: aquæ graves insiliunt in ipsa ora loquentis. Et Auster furens aufert mea verba; neque patitur mea vota pervenire ad Deos, ad quos diriguntur. Ergo iidem venti, ne offendar una caussa, rapiunt nostras preces & nostra carbasa nescio quo? Me infelicem, quantæ moles aquarum tolluntur! Jam jam credas illas tacturas suprema astra. Quantæ valles subsidunt mari distracto! Jam jam credas tacturas atra Tartara. Quocumque oculos vertas, nihil est nisi mare & aer, illud minax undis elatis, hic nubibus. Venti sonant inter utrumque turbine furenti. Fluctus maris incertus est cui domino obsequatur. Nam modo Eurus sumit vires ab ortu purpureo; nunc Zephyrus instat a vespertino Hespero; nunc frigidus Aquilo furit ab Arcto arida; nunc Notus certat fronte opposita.*

NOTÆ.

(a) *Petiit*) Quia Palamedem Neptuni nepotem proditionis titulo perdiderat, Polyphemum filium insuper occæcaverat.

(b) *Patruo*) Fuit vero Neptunus Minervæ patruus; siquidem ipsa Jovis filia, ille Jovis frater.

(c) *Minerva*) Quæ ideo Ulyssi favere dicta, quod is summa atque exquisita prudentia ad omnia se accingeret.

(d) *Non sinit*) Quales fuerint illi Dii hinc conjicito.

(e) *Subsidunt*) Subsidere videntur, quando diducta est aqua.

(f) *Tartara*) Qui locus est inferorum a Poetis decantatus ubi sontes plectuntur.

(g) *Domino*) Ut hinc in omnes partes agitatas aquas atque erutas intelligas; ex quo maximum periculum.

(h) *Purpureo*) Quia rutilo apparet colore Aurora in parte cæli quæ ad ortum spectat.

(i) *Sicca*) Quia, ut in præcedentibus vidimus, Arctos Helice seu Ursa in quam mutata Calisto Lycaonis filia, deinde Jovis beneficio in cælum translata, Junonis odio expers maris, in quod nunquam recipitur.

(*a*) Rector in incerto est: nec quid fugiatve petatve
Invenit; ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus, nec spes, nisi vana salutis,
Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus, frustraque precanti
Ore necaturas accipiemus aquas.
(*b*) At pia nil aliud quam me dolet exsule conjux:
Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in immenso jactari corpora ponto:
Nescit agi ventis: nescit adesse necem.
Dî bene, quod non sum mecum conscendere passus:
Ne mihi mors misero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
Dimidia certe parte superstes ero.
Hei mihi, quam celeri micuerunt nubila flammâ!
Quantus ab æthereo personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulæ feriuntur ab undis,
Quam grave (*c*) balistæ mœnia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes;
(*d*) Posterior nono est, undecimoque prior.
(*e*) Nec letum timeo: (*f*) genus est miserabile leti.
Demite naufragium; mors mihi munus erit.

INTERPRETATIO.

Nauclerus dubius est, neque reperit quid sequatur aut vitet: ipsa ars attonita est ancipitibus periculis. Nimirum periimus, neque spes est salutis nisi inanis: & dum verba facio, fluctus obruit meam faciem. Unda extinguet hanc animam, & admittemus aquas nos oppressuras ore frustra orante. At pia uxor nulla alia re luget, quam quod sim exul: Novit, atque queritur hoc unum nostræ ærumnæ. Ignorat corpus agitari in vasto mari: ignorat impelli ventis: ignorat instare mortem. Dii bene, quod non sivi ascendere mecum, ne mors mihi esset bis adeunda! At nunc, quamvis moriar, siquidem illa tuta est a discrimine, certe superstes ero dimidia parte. Hei mihi! quam rapidâ flammâ nubes fulserunt! quantus strepitus personat a polo cælesti! Neque asseres laterum levius verberantur a fluctibus, quam grave pondus balistæ quatit muros. Hæc unda quæ advolvitur excedit cæteras undas; est posterior nona, & prior undecimâ. Neque expaveo mortem: genus mortis est lugubre. Tollite naufragium, mors mihi erit donum.

NOTÆ.

Siccam insuper dixerit, quia a parte Septentrionali venti sunt maxime sicci.

(a) *Rector*) Navis, *scilicet*, qui ad gubernaculum sedet.

(b) *At*) Solatium vero est benevolos habere nostrarum miseriarum non participes quidem, sed iis commotos, qui precibus suis saltem & misericordia nos tantillum sublevent. Quocirca & illi quibus est cor maxime generosum, nequidem amicos volunt, si liceat, consocios habere malorum, quibus mederi non possunt.

(c) *Balistæ*) Tormenta erant aut machinæ quibus saxa gravissima in hostes, aut illorum propugnacola mittebantur.

(d) *Posterior*) Decimum fluctum vulgò dicunt cæteris esse majorem, *decumanumque* illum appellant.

(e) *Nec letum*) Non credo, Naso. Usqua adeo non fuisti cæcus, ut mortem contemneres. Verum hæc verba sunt; eaque perquisita.

(f) *Genus*) Tum quia, ut narrat Homerus, anima ignea est, cui in aqua contrario elemento extingui admodum grave: tum quia sic morientes, cum piscium escæ fiant, tumu-

Est aliquid, (*a*) fatove suo ferrove cadentem
  In solita moriens ponere corpus humo:
Est mandata suis aliquid sperare sepulcra,
  Et non æquoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego solus
  Hîc vehor; immeritos cur mea pœna trahit?
Pro Superi, (*b*) viridesque Dei, quibus æquora curæ!
  Utraque jam vestras sistite turba minas.
Quamque dedit vitam mitissima Cæsaris ira,
  Hanc sinite infelix in loca jussa feram.
Si quam commerui pœnam me pendere vultis;
  Culpa mea est ipso (*c*) judice morte minor.
Mittere me (*d*) Stygias si jam voluisset ad undas
  Cæsar: in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
  (*e*) Copia: (*f*) quodque dedit, cum volet, ipse feret.
Vos modo, quos certe (*g*) nullo puto crimine læsos,
  Contenti nostris, Dî, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
  Quod periit, salvum jam caput esse potest.
Ut mare considat, ventisque ferentibus utar;
  Ut mihi parcatis; num minus exsul ero?

INTERPRETATIO.

Est aliquid occumbentem vel fato suo, vel ferro, dimittere corpus moriens in terra solita. Est aliquid sperare tumulos imperatos suis, neque esse prædam piscibus marinis. Ponite me esse meritum hujusmodi letum, ego non hîc vehor solus; quamobrem mea pœna rapiat indignos? Pro Dii superi, atque glauci, quibus maria curæ! utrumque agmen omittite jam vestras minas: atque concedite, ut miser portem in loca præscripta hanc vitam, quam ira lenissima Cæsaris indulsit. Siquidem cupitis me exsolvere pœnam qua dignus sum, peccatum meum est levius morte, ipso judice. Si Cæsar jam cupivisset me deturbare ad aquas Stygias, non opus habuisset vestro auxilio. Ille habet potestatem non invidiosam in nostram vitam; & ipse tollet quando libebit quod indulsit. Vos tantum, Dii, quos certe nullo flagitio arbitror violatos, estote contenti nostris malis. Neque tamen, utcumque omnes cupiatis incolumem præstare miserum, caput quod jam occidit, potest esse salvum. Quamvis mare quiescat, & habeam ventos secundos, quamvis mihi ignoscatis, anne minus ero profugus?

NOTÆ.

multique honore fraudentur, longis erroribus jactandi, priusquam Orco recipiantur.

(a) *Fato*) *Morte sua naturali*.

(b) *Virides*) Quia viridi, vel potius cæruleo aut glauco colore apparet altum mare.

(c) *Judice*) *Augusto*, scilicet.

(d) *Stygias*) Hoc est *ad Inferas*, ubi Styx palus, de qua jam toties.

(e) *Copia*) *Potestas est Augusto in meam vitam, cujus ademtæ nullum extimescat ultorem*

(f) *Quodque*) *Vitam*, scilicet, quam ferre & adimere poterit, utcumque libuerit.

(g) *Nullo puto*) Immo, siquidem illi Dii, eo magis læsi, quod Dii sunt, quam Principes qui illorum tantum sunt ministri. Ex vero namque Deo Principibus obsequi didicimus etiam propter conscientiam, quam illi mancipatam intelligimus.

Digitized by Google

Non ego divitias avidus sine fine parandi
Latum mutandis mercibus æquor aro:
Nec peto, quas quondam petii studiosus, Athenas:
Oppida non (*a*) Asiæ, non loca visa prius.
Non ut, (*b*) Alexandri claram delatus in urbem,
Delicias videam, (*c*) Nile jocose, tuas.
Quod faciles opto ventos, (quis credere possit?)
(*d*) Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.
Obligor, ut tangam (*e*) lævi fera littora Ponti;
Quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
(*f*) Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus;
Pronaque sint nostræ numina vestra rati:
Seu magis odistis, jussæ me advertite terræ:
Supplicii pars est in regione mei.
Ferte (quid hîc facio?) rapidi mea carbasa venti;
(*g*) Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Cæsar: quid, quem fugat ille, tenetis?
Aspiciat vultus Pontica terra meos.
Et jubet, & merui: nec, quæ damnaverit ille,
Crimina defendi fasve piumve puto.

INTERPRETATIO.

Ego non trano vastum mare mercimoniis commutandis, cupidus acquirendi opes sine modo: neque concedo Athenas, quas olim vidi studio deditus: non tendo *in urbem Asiæ, non in loca ante conspecta. Non ut appulsus ad urbem celebrem Alexandri, aspiciam tuas mollitias, Nile facete. Quod voveo ventos propitios, (quis possit fidem adhibere?) terra Sarmatica est quam mea desideria expetunt. Obstringor* votis, *ut tangam sæva littora Ponti sinistri; & doleo quod exilium sit tam lentum. Paro* mihi *iter breve per meas preces, ut aspiciam Tomitas sitos in nescio qua parte mundi. Sive me amatis, reprimite tantas undas, & vestra numina sint propitia nostræ navi; sive potius odistis, applicate me terræ assignatæ. Pars meæ pœnæ est in* ipſa mundi *plaga. Venti vehementes (quid hic ago?) abripite mea vela; quamobrem mea lintea cernunt fines Italos? Cæsar hoc noluit: cur retinetis quem ille expellit? Tellus Pontica videat meam faciem. Et imperat, & dignus sum: neque arbitror fas aut pium flagitia defendi, quæ ille arguerit.*

NOTÆ.

(a) *Asiæ*) Quam cum Maximo viderat Naso, ut ipse testatur Pontic. lib. 2. Eleg. 10.

(b) *Alexandri*) Alexandriam dicit Alexandri Magni opus.

(c) *Nile*) Hunc Ægypti fluvium jocosum dicit, quia nocte dieque Alexandria proficiscebantur naviculæ virorum ac mulierum lascivientium plenæ ad Serapidis solemnia, quæ Canopi, ubi ejus templum erat, celebrabantur. Dissolutis autem moribus fuisse Ægyptios indicat etiam Martial. his verbis,

Nequitias tellus scit dare nulla magis.

(d) *Sarmatis*) Sarmatia regio est perampla, cujus pars ad Europam, pars ad Asiam spectat. Tomos autem ablegatum Nasonem, quæ urbs in illa fuit, supra vidimus.

(e) *Lævi*) Quia Poetæ mare Ponticum ingredienti a læva Tomos quam petebat.

(f) *Exilem*) *Compendiosam.*

(g) *Ausonios*) *Italos*: ab Ausonibus partim derivatos, ad quos vi tempestatis relicto priori cursu referebantur.

Si tamen acta Deos nunquam mortalia fallunt;
  A culpâ facinus scitis abesse meâ.
Immo ita, vos scitis: si me meus abstulit error,
  Stultaque mens nobis, non scelerata fuit:
Quamlibet e minimis, domui si (a) favimus illi;
  (b) Si satis Augusti publica jussa mihi;
Hoc Duce si dixi felicia sæcula; proque
  Cæsare (c) thura pius (d) Cæsaribusque dedi;
Si fuit hic animus nobis, ita parcite, Divi:
  Sin minus, alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidæ vanescere nubes,
  Victaque mutati frangitur ira maris?
Non casus, sed vos sub (e) conditione vocati,
  Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

INTERPRETATIO.

Si tamen facta hominum nunquam occulta sunt Diis; compertum habetis flagitium longe esse ab errore meo. Immo ita, vos nostis: si mea ignorantia me abripuit, & animus nobis fuit desipiens, non nefarius: si, quanquam ex tenuissimis, devoti fuimus illi domui; Si publica mandata Augusti satis mihi fuerunt: *si dixi secula beata hoc Imperatore; atque pius obtuli thura pro Cæsare, & Cæsaribus: si ea mens fuit nobis, ita ignoscite, Dii. Sin minus, fluctus sublimis irruens demergat caput. Decipior? an nubes tumidæ incipiunt distrahi, & ira fracta mutati maris minuitur? Non fortuna, sed vos petiti sub conditione, quos non datur decipere, præbetis mihi istud auxilium.*

NOTÆ.

(a) *Favimus*) Nimium nimiumque faverat; siquidem amare est favere.

(b) *Si satis*) Id est, *Si mihi Augusti semper nutus, & simplex voluntas pro lege fuit; ut nunquam quod ille publice sanciverit ad me etiam spectare sine omni tergiversatione non crediderim.*

(c) *Thura*) Deorum illis conciliandi favoris causa.

(d) *Cæsaribus*) *Caio* atque *Julio* Augusti nepotibus, itemque *Tiberio*, post illorum obitum ab Augusto adoptato; tum Germanico a Tiberio Augusti jussu pro filio assumto.

(e) *Conditione*) Callidissime profecto sese toti Cæsaris domui amicum, quasi Diis testibus, ostendit.

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Cum subit illius.) *Miserabiliter exponit Poeta consternationem illam, qua affectus est, posteaquam jussit eum Cæsar in exilium abire: quidque ea nocte etiam egerit, quæ fuit illi in urbe novissima, declarat. Miserabilius deinde uxoris, & domesticorum lacrymas describit.*

CUM subit illius tristissima noctis imago,
  Quæ mihi supremum tempus in Urbe fuit;

INTERPRETATIO.

Quando recordor illius mœstissimæ noctis, quæ fuit mihi ultimum tempus in Urbe;

Cum

Digitized by Google

Cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui;
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Jam prope lux aderat, qua me discedere Cæsar
Finibus extremæ jusserat (a) Ausoniæ.
Nec (b) mens, nec spatium fuerant satis apta paranti:
(c) Torpuerant longâ pectora nostra morâ.
Non mihi servorum, comitis non cura legendi;
Non aptæ profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Jovis ignibus ictus
Vivit; & est vitæ (d) nescius ipse suæ.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipse removit,
Et tandem sensus convaluere mei;
Alloquor extremum mœstos abiturus amicos,
Qui modo de multis unus & alter erant.
Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat;
Imbre per indignas usque cadente genas.
(e) Nata procul (f) Libycis aberat diversa sub oris:
Nec poterat fati certior esse mei.
Quocunque adspiceres, luctus gemitusque sonabant:
Formaque (g) non taciti funeris intus erat.
Fœmina, virque, meo (h) pueri quoque funere mœrent:
Inque domo lacrymas angulus omnis habet.

INTERPRETATIO.

quando mente revolvo noctem, qua deserui tot res mihi dilectas, lacryma nunc etiam defluit ex oculis meis. Jam prope dies venerat, quo Cæsar mihi imperaverat egredi finibus ultimæ Italiæ. Neque animus, neque tempus fuerant satis idonea adornanti fugam: *mens nostra elanguerat prolixo tempore. Non fuit mihi cura servorum, non sodalis legendi, non vestis aut auxilii idonei profugo. Non secus attonitus fui, quam qui superstes est, afflatus flammis Jovis, & ipse est nescius suæ vitæ. Postquam tamen ipse dolor depulit hanc nubila ex animo, & denique mei sensus redierunt; novissime discessurus alloquor tristes amicos, qui erant unus & alter de modo plurimis. Conjux ipsa amans, lugens vehementius complectebatur lugentem, rore usque fluente per genas immeritas. Filia procul aberat dissita ad oras Libycas, neque poterat cognoscere meum infortunium. Quocumque oculos verteres, luctus & gemitus audiebantur; & species erat intus funeris haudquaquam muti. Fœmina & vir, pueri etiam lugent infortunio meo, & omnis angulus in domo habet fletus.*

NOTÆ.

(a) *Ausoniæ*) *Italiæ*, ut sæpe alibi: fuerunt namque Ausones antiqui Italiæ populi.

(b) *Mens*) Quæ repentino malo attonita, singula, quæ opus erat, suis temporibus dividere, per tantillum spatium non poterat.

(c) *Torpuerant*) Adeoque bonorum nostrorum pars sumus maxima: qui illud maxime semper cogitare debemus, quomodo adversam fortunam feramus, minimoque indigeamus. Verum quibus has narrea fabulas!

(d) *Nescius*) Priusquam spatium datum fuerit cogitandi, atque singula excutiendi quæ nec opinantem ex sede sua dejiciunt, nullius animus huc illuc raptus consilii est capax.

(e) *Nata*) *Perilla*, quæ virum in Africam sequuta erat.

(f) *Libycis*) Libya pars est ampla Africæ, quæ pro ea tota sæpissime ponitur.

(g) *Non taciti*) Quia omnes aperte lugebant, & gemitus atque plangores edebant.

(h) *Pueri*) *Servuli*.

Si licet exemplis in parvo grandibus uti;
Hæc facies Trojæ, cum caperetur, erat.
Jamque quiescebant voces hominumque canumque:
Lunaque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego suspiciens, & ab hac (a) Capitolia cernens,
Quæ nostro (b) frustra juncta fuere (c) Lari;
(d) Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
Jamque oculis nunquam templa videnda meis,
Dîque relinquendi, quos Urbs habet alta (e) Quirini,
Este salutati tempus in omne mihi.
Et quanquam sero (f) clypeum post vulnera sumo,
Attamen hanc (g) odiis exonerate fugam;
(h) Cælestique viro, quis me deceperit error,
Dicite; pro (i) culpa ne scelus esse putet:
Ut, quod vos scitis, pœnæ quoque sentiat auctor,
Placato possum non miser esse (k) Deo.
Hac prece adoravi Superos ego; pluribus uxor:
Singultu (l) medios præpediente sonos.
Illa etiam ante Lares passis prostrata capillis
Contigit exstinctos ore tremente focos;

INTERPRETATIO.

Si licet uti magnis exemplis in re tenui, hæc erat species Trojæ cum expoitaretur. Jamque sonus omnis hominum & canum repressus erat, & Luna sublimis agitabat equos nocturnos. Ego hanc suspiciens, & ab hac videns Capitolia, quæ nequicquam erant proxima nostris Penatibus; Dii, inquam, manentes in æde vicina, & templa jam nunquam conspicienda oculis meis, numinaque deserenda, quæ Urbs excelsa Quirini habet, estote salutata a me in omne ævum. Et quamvis sero capio parmam post plagas, nihilominus absolvite hoc exilium odiis, & dicite viro divino, quis error mihi imposuerit; ne arbitretur flagitium esse pro aberratione: ut quod vos cognoscitis, auctor mei supplicii cognoscat etiam. Possum esse non infelix, Deo lenito. Ego precatus sum Deos hac oratione; conjux pluribus, singultu abrumpente medias voces. Illa etiam procumbens coram laribus, scissa coma, tetigit focos extinctos ore tremente;

NOTÆ.

(e) *Capitolia*) In Capitolio monte templum fuit Jovi dicatum.

(b) *Frustra*) Qeia tutum eb Augustl ira non præstiterant. Qeod quidem impie dixit Neso.

(c) *Lari*) *Domui*. De Laribus dœ supre Metam. 15. ubi vide. Indicis compendio nihil facilius.

(d) *Numina*) Deos compellat, qui in Capitollo colebantur: ed quos etiem Manlius his verbis ex Livio: *Jupiter optime maxime, Junoque regina, ac Minerva, cæterique dii, deæque, qui Capitolium, arcemque incolitis*, &c.

(e) *Quirini*) *Romuli*, cui post suam consecrationem illud datum nomen.

(f) *Clypeum*) Deorum præsidium istoc sppellat nomine. Quod utinem multi serlo perpenderent.

(g) *Odiis*) *Ne me Cæsar odio persequatur.*

(h) *Cælesti*) *Auguste*, qui vivus etiem lo Diie habitus.

(i) *Culpa*) Contendit Naso se per imprudentiam, non male mente peccasse.

(k) *Deo*) *Augusto*.

(l) *Medios*) *Imperfecte verba* singultibus abrumpentibus orationis cursum.

Mul-

Multaque (*a*) in aversos effudit verba Penates,
  Pro deplorato non valitura viro.
Jamque moræ spatium nox præcipitata negabat,
  (*b*) Versaque ab axe suo (*c*) Parrhasis Arctos erat.
Quid facerem? blando patriæ retinebar amore:
  Ultima sed jussæ nox erat illa fugæ.
Ah quoties aliquo dixi properante, Quid urges?
  Vel (*d*) quo festines ire, vel (*e*) unde, vide.
Ah quoties certam me sum mentitus habere
  Horam, propositæ quæ foret apta viæ!
Ter (*f*) limen tetigi; ter sum revocatus: & ipse
  Indulgens animo pes mihi (*g*) tardus erat.
Sæpe, Vale dicto, rursus sum multa locutus;
  Et quasi discedens oscula summa dedi.
Sæpe eadem mandata dedi: meque ipse fefelli,
  Respiciens oculis (*h*) pignora cara meis.
Denique, Quid propero? Scythia est, quo mittimur, inquam:
  Roma relinquenda est: utraque justa (*i*) mora est.

INTERPRETATIO.

& protulit multa verba adversus infensos Penates, non profutura perdito marito. Jamque nox præterita recusabat tempus cunctandi, & ursa Arcadica erat versa ab axe suo. Quid agerem? Retinebar grato desiderio Patriæ: verum illa nox erat novissima exilio præscripto. Ah quoties dixi, cum aliquis festinaret, Quamobrem festinas? Cogita vel quo properes, vel unde proficiscaris. *Ah quoties falso dixi me habere horam constitutam, quæ esset idonea itineri decreto! Ter offendi in limen; ter repressi pedem, & ipse obsequens desiderio pes mihi erat segnis. Sæpe, Vale dicto, plurima denuo protuli, & tanquam proficiscens obtuli novissima suavia. Sæpe repetivi eadem jussa; & me ipse decepi, retorquens oculos meos ad dilecta pignora. Tandem, dixi, Quamobrem festino? Scythia est ad quam pellimur, Roma est deserenda: utraque mora est justa.*

NOTÆ.

(a) *In aversos*) Ea est naturæ perversitas, quæ hodieque humanum genus misere perdit; ut Deum ipsum, quia supremus est Rerum arbiter, quam sese, qui malorum omnium suorum sunt auctores, malint arguere. Quia omnia potest Deus, debere autumant; quasi suæ ipsius non esset Potentiæ sapientissimus idemque liberrimus Oeconomus, aut sese non deberet numen ab injuria vindicare.

(b) *Versa*) Adeoque Aurora seu diluculum instabat.

(c) *Parrhasis*) Ursa, quæ Græcis *Arctos* dicitur, in quam Calisto Lycaonis filia mutata. *Parrhasis* seu Arcadica dicitur a Patria ubi ejus pater imperium tenuit. Sydus autem illud jam sæpe ad polum Septentrionalem esse diximus.

(d) *Quo*) In regionem teterrimam.

(e) *Unde*) Ex patria jucundissima: ut neutra de caussa sit festinandum.

(f) *Limen*) Sinistrum usque adeo putarunt omen esse veteres, in limen impingere ingressuris vel egressuris, ut si fieret, quod tum facturi essent prospere sibi contingere non posse crederent.

(g) *Tardus*) Ut quasi de industria limen offenderet; ne scilicet aliqua non esset diutius permanendi caussa.

(h) *Pignora*) Uxorem dicit, Amicos, aliaque sibi carissima.

(i) *Mora*) Pro caussa moræ. *Seu*, inquit, *Scythiæ barbariem respicio, seu in Romæ jucunditate hæreo, utrobique permanendi caussa est.*

Uxor

Digitized by Google

Uxor in æternum vivo mihi viva negatur:
Et domus, & fidæ dulcia (*a*) membra domus:
Quosque ego fraterno dilexi more sodales:
O mihi (*b*) Theseâ pectora juncta fide!
Dum licet, amplectar; nunquam fortasse licebit
Amplius: in lucro, quæ datur hora, mihi est.
Nec mora; sermonis verba imperfecta relinquo,
Complectens animo proxima quæque meo.
Dum loquor, & flemus: cælo nitidissimus alto
Stella gravis nobis (*c*) Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam:
Et pars abrumpi corpore visa suo est.
(Sic Priamus doluit, tunc cum (*d*) in contraria versus
(*e*) Ultores habuit proditionis equus)
Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum;
Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
(*f*) Tum vero conjux humeris abeuntis inhærens
Miscuit hæc lacrymis tristia dicta suis:
Non potes avelli: simul ah, simul ibimus, inquit!
Te sequar; & conjux exsulis exsul ero.

INTERPRETATIO.

Conjux superstes negatur in æternum mihi superstiti; itemque domus, & membra dilecta fidelis domus; & socii, quos ego amavi more fraterno; O Animus mihi connexi fide Thesea! Quandiu conceditur, amplectar; forsitan nunquam amplius concedetur. Tempus quod mihi conceditur est in lucro. Et sine cunctatione omitto verba sermonis inexpleta, complectens animo meo quæque proxima. Dum loquor & lacrymas profundimus, Lucifer splendidissimus nobis molestus erat ortus in excelso cælo. Non aliter divellor, quam si deseram meos artus; & pars vita est dividi a suo corpore. Eo modo doluit Priamus, tum cum equus proditor mutatus in contraria habuit vindices. Tum vero tollitur clamor & gemitus meorum; & manus tristes plangunt pectora aperta. Tum vero uxor incumbens humeris discedentis miscuit hæc mœsta verba suis lacrymis. Non potes abstrahi: unà ah, inquit, unà proficiscemur! Te comitabor, & uxor profugi ero profuga.

NOTÆ.

(a) *Membra*) Omnia intelligit, quæ ad vitæ solatium domi teguntur.

(b) *Theseâ*) *Antiqua*, ut ajunt, & *firma*: cujusmodi fuit Thesei in Pirithoum.

(c) *Lucifer*) Stella est Veneris, quæ cæteras fugare dicitur, quia Solis ortum præcedit, cujus lumen cæteras obscurat: tumque *Phosphorus* dicitur. *Hesperus*, *Vesper*, & *Vesperugo* appellatur, cum Solis ejusdem subsequitur occasum.

(d) *In contraria*) Inepte enim Sinoni crediderunt Trojani, equum ligneum muris suis, illo admonente, si reciperent,

Ultro Asiam magno Pelopeia ad mœnia bello Venturam:

cum ea machina potius armatos in orbem Trojam invexerit, a quibus incensa atque funditus eversa est. Cæterum ne dubites quin hoc distichon a manu sit aliena.

(e) *Ultores*) Græcos dicit equi utero inclusos, in quem gravem hastam Laocoon intorserat, doli non ignarus; qui quidam Græci, incensa urbe Troja, equi ultores etiam esse videntur.

(f) *Tum*) Profecto hæc ita accurate recensentur atque referuntur, ut eadem videre atque audire credat, qui hæc legit. Adeoque adolescentulis ut hæc evolvant opuscula multis de caussis consuluerim.

Et mihi facta via est: & me (*a*) capit (*b*) ultima tellus:
  Accedam profugæ sarcina parva rati.
Te jubet e patria discedere Cæsaris ira;
  Me pietas: (*c*) pietas hæc mihi Cæsar erit.
Talia tentabat; sic & tentaverat ante:
  Vixque dedit victas utilitate manus.
Egredior (sive illud erat sine funere (*d*) ferri)
  Squalidus immissis (*e*) hirta per ora comis.
Illa dolore mei (*f*) tenebris narratur obortis
  Semianimis media procubuisse domo.
Utque resurrexit, fœdatis **pulvere turpi**
  Crinibus, & gelidâ membra levavit humo;
Se modo, desertos modo complorasse Penates;
  Nomen & erepti sæpe vocâsse viri:
Nec gemuisse minus, quam si natæve meumve
  Vidisset structos corpus habere (*g*) rogos:
Et voluisse mori; moriendo ponere sensus:
  Respectuque tamen non posuisse mei.
Vivat: & absentem, quoniam sic fata tulerunt,
  Vivat, & auxilio sublevet usque suo.

INTERPRETATIO.

Mihi etiam paratum est iter: extrema terra me etiam tenet. Ero parvum onus navi profugæ. Ira Cæsaris te jubet egredi ex patria: Pietas me jubet. *Hæc Pietas erit mihi Cæsar. Talia incipiebat; atque ita etiam antea inceptaverat; & ægre concessit superata utilitate. Exeo, (seu illud erat efferri sine funere) intonsus, capillis sparsis per vultus hispidos. Illa semiviva dicitur cecidisse in media domo caligine inducta mei dolore.*

Et postquam excitata est, coma infecta obscœna pulvere, atque sustulit artus terra frigida, deflevisse modo se, modo destitutos Penates, & sæpe citasse nomen mariti sublati: neque minus gemuisse, quam si vidisset pyras exstructas habere meum corpus, vel corpus *filiæ: & voluisse mori,* & *amittere sensus moriendo; & tamen non amisisse in meam gratiam. Vivat; & siquidem ita fors tulit, vivat, & semper sustentet absentem auxilio suo.*

NOTÆ.

(a) *Capit*) Propter maritum, qui in ea terra erit, *scilicet*.

(b) *Ultima*) Quia maxime remota Scythia ad Septentrionem.

(c) *Pietas*) Quid sentis Lector? Estne hæc ingenii magis, an commiserationis plena?

(d) *Ferri*) *Efferri, ad sepulturam portari, quanquam vivus essem.*

(e) *Hirta*) In luctu enim neque capillos, neque barbam tondebant.

(f) *Tenebris*) Caliginem dicit, quæ animi comitatur deliquium.

(g) *Rogos*) Cremabant mortuorum cadavera veteres; uti millies dictum.

ELE-

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Sese dicit Poeta mari tandem concreditum; tentatumque in Ionio mari tempestatem certam, ut ipsi etiam nautæ salutem suam desperaverint.

TIngitur Oceano (*a*) custos (*b*) Erymanthidos Ursæ;
  Æquoreasque suo sidere turbat aquas:
Nos tamen (*c*) Ionium non nostrâ findimus æquor
  Sponte: sed (*d*) audaces cogimur esse (*e*) metu.
Me miserum, quantis (*f*) increscunt æquora ventis;
  Erutaque ex imis fervet arena vadis!
Monte nec inferior proræ puppique recurvæ
  Insilit, & pictos verberat unda (*g*) Deos.
Pinea texta sonant: pulsi stridore rudentes:
  (*h*) Aggemit & nostris ipsa carina malis.
Navita confessus gelido pallore timorem
  Jam sequitur victam, (*i*) non regit arte, ratem.

INTERPRETATIO.

CUstos Ursæ Erymanthidos mergitur Oceano, & ciet aquas marinas suo sidere: Nos tamen sulcamus mare Ionium non ultro; sed cogimur esse audentes timore. Me infelicem; quam vehementibus ventis maria tolluntur, & glarea educta ex profundis gurgitibus agitata est! Atque fluctus non minor monte invehitur in proram atque puppim recurvam, & percutit Deos pictos. Texta pinea gemunt; funes strident: atque ipsa navis queritur de nostris ærumnis. Nautæ produnt pavorem frigido pallore, nunc sequitur navim superatam, non regit arte.

NOTÆ.

(a) *Custos*) Arctophilax est seu Bootes, in cujus Zona stella una cæteris lucens clarius, quæ Arcturus dicitur, cujus ortus atque occasus gravissimas dicitur ciere tempestates. Annus autem quo in exilium ejecta Poeta 760. fuit ab Urbe condita, & a Christo nato octavus. Mense Octobri, quo Arcturus occidit, navim conscendit.

(b) *Erymanthidos*) Quia Calisto, quæ in Ursam mutata, Arcadica fuit, in cujus patria Mons Erymanthus.

(c) *Ionium*) Quod inter Siciliam & Græciam.

(d) *Audaces*) Hic locus non est verborum sine re: quia quotidie ita evenit, ut metus audentissimos præstet. Cæterum cordatos hoc modo afficit metus: namque alios omnino dejicit.

(e) *Metu*) Quia Italia Augusti jussu excedendum, nisi graviori pœnæ esse addicere vellet Poeta.

(f) *Increscunt*) Quia in altum tolluntur fluctus, & tumet mare, ventorum impetu.

(g) *Deos*) Quorum statuæ in puppi, ubi velut quoddam sacrarium erat: atque ab illis seu insigni naves appellabantur.

(h) *Aggemit*) Invita fortuna, atque urgentibus malis ingeniosus est tamen Naso. Solent autem naves tempestate actæ gravi, aut vi majore pressa ligna sonum quendam reddere, ex quo ea vim pati facile cognoscitur.

(i) *Non regit*) Quanquam & ars in eo est, ventis & æstui navim permittere, quam adversus illorum impetum nequaas flectere. Ille naufragium suum accelerare, qui usque obniti studeret.

Utque parum validus non proficientia vector
  Cervicis rigidæ fræna remittit equo:
Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undæ,
  Aurigam video vela dedisse rati.
Quod nisi mutatas emiserit (*a*) Æolus auras,
  In (*b*) loca jam nobis non adeunda ferar.
Nam procul, (*c*) Illyricis læva de parte relictis,
  Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas quæso contendere terras,
  Et mecum magno pareat aura (*d*) Deo.
Dum loquor, & (*e*) cupio pariter timeoque revelli,
  Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, cærulei vos parcite numina ponti;
  Infestumque mihi sit satis esse (*f*) Jovem.
Vos animam sævæ fessam subducite morti:
  Si modo, qui (*g*) periit, non periisse potest.

INTERPRETATIO.

Et sicuti eques infirmus laxat habenas inutiles equo colli difficilis: ita cerno nauclerum permisisse lintea navi, non quo cupivit, sed quo vis fluctuum cogit. Quod nisi Æolus emiserit ventos mutatos, vehar in loca jam nobis non tangenda. Nam Illyricis procul desertis a parte sinistra, Italia prohibita conspicitur a me. Ventus, precor, omittat petere terras interdictas, & mecum obsequatur magno Deo. Dum verba facio, & pariter opto & metuo revehi: quanto impetu fluctus verberavit latus! Ignoscite vos, ignoscite Dii glauci maris, sitque satis, Jovem esse mihi infensum. Vos subtrahite crudeli morti animam defatigatam; si modo qui occidit, potest non occidisse.

NOTÆ.

(a) *Æolus*) *Rex ventorum.*

(b) *Loca*) *Italiam* scilicet, ex qua exilio ab Augusto pulsus.

(c) *Illyricis*) Illyris seu Illyria dicitur ea regio quæ Italiæ objecta a parte Septentrionali, Adriatico interfuso mari. Ista vero Poetæ in Pontum aut Scythiam tendenti a læva fuit: quam deserere, repetita interdicta Italia, coorta vis ventorum cogebat.

(d) *Deo*) Deus vero fuisset, stupentibus omnibus, siquidem in ventos atque fluctus imperium habuisset Augustus.

(e) *Cupio*) Cupiebat vero Romam verti; sed metuebat propter Augusti iram. Nusquam non acute Ovidius: atque ex isto verborum conflictu, quam dolendæ sint vices nostræ, qui usque & usque Rerum jactamur repugnantia, licet intelligere, donec ad salutis portum ancoram nostram fiximus.

(f) *Jovem*) *Augustum.*

(g) *Periit*) Augusti ira, & ad Sarmatas exilio.

ELE-

E L E G I A V.

A R G U M E N T U M.

O mihi post ullos.) *Amici fidem laudat Poeta, quod etiam in adversis eum nunquam deseruerit: quam tam raros admodum ex tam multis fatetur sibi præstitisse. Simul eum hortatur, ut in pristino amore persistat, nec Augustum timeat.*

O Mihi (*a*) post ullos nunquam memorande sodales,
O cui præcipue sors mea visa (*b*) sua est;
Attonitum qui me (memini), carissime, primus
Ausus es (*c*) alloquio sustinuisse tuo;

I N T E R P R E T A T I O.

O Nunquam mihi recensende post ullos socios, o cui sors mea visa est præsertim sua; qui primus non es veritus (recordor), dilectissime, solari me attonitum tuo alloquio;

N O T Æ.

(*a*) *Post ullos*) Siquidem primus sit fide in adversis probata.

(*b*) *Sua*) Ea est Christi & lex & conditio, & Spes, unde cætera fluant; ut omnes quotquot in ejus corpore vera fide vivunt, unum sint cor atque una anima, qui eadem sentiant, bona malaque juxta communia habeant. Promulgatum est insuper Decretum quod omnes improbos in rem malam detrudet, novissima die reperendum, *Discedite execrandi, Quia enim neque esurienti cibum, neque sitienti potum præbuistis*, &c. namque satis superque docti sunt Christiani. Ex re ipsa illos specles. Postquam paucos JESU servatoris discipulos exemeris; cæteros veterrimos invenies nebulones, plerosque, Pharisæos præsertim, atque in istis omnium pessimos qui de Veritate quam certe obtinent & profitentur, usque & usque glorlantur: quasi viam munitissimam, accensamque maxime habere facem, satis fuerit, ut quoquam deveniatur. Græculorum nullum quos corripuit Polyphemus tanta rabie efflixit; nullius tam aspere quassavit ossa, quanto eum Invidiæ furore frater fratrem vivum deglubit, aut illius vulneribus vescitur. Quanquam vero ita expertus sum, meque rabiosi calumniatores tanquam Socinianum & Patriæ imminentem Pestem excogitaverunt, ut feris laniandum objicerent, scilicet; non ideo tamen istud conqueror ulciscendi causa, sed magis hortandi ut in Charitatis viam, si potis est, redeant: namque hoc primum in resipiscente *iniquitatem suam agnoscere*. Cæterum, data occasione, ne cuiquam fuerim offendiculo; atque uti porro, sicut institui, promovendo in adolescentibus JESU-CHRISTI regno operam meam ponere nihil prohibeat, ita bene faveas oro, Lector, atque hanc gratiam quovis pretio rependendam indulgeas, ut, contra quam livor, & ex eo odium sonat, testificari liceat me per summam Dei misericordiam ita a pueritia imbutum, atque robustiore ætate, maturoque judicio, confirmatum, ut ab ejus Veritate quam publice profiteor nulla ex parte sim alienus.

(*c*) *Alloquio*) Verba quid possint illorum est æstimare, qui Verbi interni æternique filii Dei vim incredibilem sincero amore experti sunt. Pecora, cujusmodi passim reperias, in terris vagantia, cibumque ex solo veritatis halitu captantia, frustra ad abditi illius Mannæ suavitatem perducere contendas: namque vacuis atque famelicis tantum acceptum: illa vero cui & loti usque adeo plena sunt, ut ad primos Veritatis bene monentis, & famem ex inopia concilientis radios tota cohorrescant. Tandem tamen dicetur singulis, *Habuisti tua bona*. O Verba & Voces! Omnes si scirent quantum habeant virium & jucunditatis!

Qui

Qui mihi (*a*) consilium vivendi mitte dedisti,
Cum foret in misero pectore mortis amor:
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine (*b*) signis;
Officium nec te fallit, amice, tuum.
Hæc mihi semper erunt imis infixa medullis;
Perpetuusque (*c*) animæ debitor hujus ero.
Spiritus & vacuas prius (*d*) hic tenuandus in auras
Ibit, & in tepido deseret ossa rogo;
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro;
Et longâ pietas excidat ista die.
Dî tibi sint faciles, & opis nullius egentem
Fortunam præstent, dissimilemque meæ.
Si tamen (*e*) navis vento ferretur amico;
Ignoraretur forsitan ista fides.
(*f*) Thesea Pirithoüs non tam sensisset amicum,
Si non infernas vivus adisset aquas.
Ut foret exemplum veri (*g*) Phocæus amoris,
Fecerunt Furiæ, tristis Oresta, tuæ.

INTERPRETATIO.

qui mihi dedisti lene consilium vivendi, cum desiderium mortis esset in corde infelici; nosti quem alloquar, indiciis positis pro nomine; neque beneficium suum te latet, amice. Hæc erunt semper infixa intimis medullis; & ero æternus debitor hujus vitæ: atque hæc anima ante feretur discerpenda in tenuem aerem, & relinquet ossa in rogo calido, quam oblivia officiorum tuorum invadant mentem nostram, & iste Amor excidat longo tempore. Dii sint tibi propitii, & præbeant sortem nulla re egentem, atque disparem meæ. Si tamen hæc navis veheretur vento secundo, forte hæc fides non esset perspecta. Pirithous non expertus esset Theseum tam amicum, nisi vivus subiisset aquas Stygias. Furiæ tuæ, luctuose Oreste, fecerunt, ut Phocæus esset exemplum sinceri amoris.

NOTÆ.

(a) *Consilium*) Quid commodi ex divitiis suis, ex fastu, ex ignorantia sua capiant, qui in tenebris, in superbia, in creaturis vitam totam agunt, maxime velim illos dicere, cum sese illis omnia prodant atque perditos esse cum illis demonstrant. Vidi ego adolescentem, & mille alii viderunt, pridie bene valentem, festivum, neque sodalium suorum, ut videbatur, ulli inferiorem, cui sibi postridie laqueo gulam frangere pulchrum visum est: atque id opus pulchre exegit. Unde parabile fuit ad vitam remedium? Ex verbis; iisque quæ maxime a plerisque contemnuntur; paucissimi in promtu habeant.

(b) *Signis*) Quia amicum suum nomine appellare verebatur Naso, ne in Augusti incurreret offensionem, facto ipso aut benevolentiæ testimonio illum designat.

(c) *Animæ*) *Vitæ*.

(d) *Hic*) *Meus* scil. *Prius moriar*.

(e) *Navis*) Per navim, vitam atque fortunas Poetæ intellige. Allegoria est.

(f) *Thesea*) Hic Ægei filius cum Pirithoo Ixionis filio, Proserpinæ illi in uxorem rapiendæ causa, ad Inferos descendit: cujus amicitia in Proverbium abiit.

(g) *Phocæus*) Pylades est Strophii Phocensis filius, indissolubili amicitiæ vinculo cum Oreste conjunctus; qui furiis, ob Clytemnestræ matris necem, agitatum amicum ita nusquam deseruit, ut pro eo mori apud Colchos non dubitaverit. Quanquam Iphigeniæ auxilio uterque liberati sunt.

Si

Digitized by Google

Si non Euryalus Rutulos cecidiſſet in hoſtes;
  Hyrtacidæ (*a*) Niſo gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum ſpectatur in ignibus aurum,
  Tempore ſic (*b*) duro eſt inſpicienda fides.
Dum juvat, & vultu ridet Fortuna ſereno:
  Indelibatas cuncta (*c*) ſequuntur opes.
At ſimul (*d*) intonuit; fugiunt: nec noſcitur ulli,
  Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque hæc exemplis quondam collecta priorum,
  Nunc mihi ſunt propriis cognita vera malis.
Vix duo treſve mihi de tot ſupereſtis amici:
  Cætera Fortunæ, non mea, turba fuit.
Quo magis, o pauci, rebus ſuccurrite lapſis,
  Et date naufragio littora tuta meo:
Neve metu (*e*) falſo nimium trepidate timentes,
  Hac offendatur ne pietate (*f*) Deus.
Sæpe fidem adverſis etiam laudavit in armis;
  Inque ſuis amat hanc Cæſar, in hoſte probat.
Cauſſa mea eſt melior, qui non contraria fovi
  Arma: ſed hanc merui (*g*) ſimplicitate fugam.

INTERPRETATIO.

Niſi Euryalus deveniſſet in hoſtes Rutulos, nulla eſſet laus Niſo Hyrtacidæ. Nimirum, ut flavum aurum probatur in ignibus, ſic fides eſt ſpectanda tempore adverſo. Dum utile ſit, & fortuna ridet vultu læto, omnia ſequuntur divitias intactas. At ſtatim atque intonuit, dilabuntur; neque cognoſcitur ab ullo qui modo erat ſtipatus turba comitum. Atque hæc olim collecta exemplis veterum ſunt nunc mihi perſpecta certa meis ærumnis, Vix de tot amicis duo aut tres reliqui eſtis: cæterum agmen fuit fortunæ non meum. Quo magis, o pauci, ſubvenite rebus afflictis, & præbete littora tuta meo naufragio: neve nimium pavidi tremite vano timore, ne Deus lædatur hac pietate. Sæpe approbavit fidem etiam in armis adverſis: & Cæſar hanc diligit in ſuis, laudat in hoſte. Cauſſa mea eſt potior, qui non ſequutus ſum arma adverſa, ſed merui hoc exilium ſimplicitate.

NOTÆ.

(a) *Niſo*) Trojanus quidam fuit Hyrtaci filius Virgiliano carmine notiſſimus, qui arctiſſimo quoque fuit amicitiæ vinculo cum Eurialo conjunctus. Hi duo vero Rutulorum caſtra ingreſſi ſunt, magnaque hoſtium ſtrage edita, cum die adventante ſeſe reciperent, in illorum inciderunt equitatum, a quo circumventus Euryalus. Ille cum amicum non poſſet eripere, certiſſimæ ſeſe maluit morti objicere, totumque facinus in ſe derivare, quam captum deſerere.

(b) *Duro*) Namque ille non nobis, ſed ſibi favet, qui, ſecundis noſtris rebus, iiſdem nobiſcum fruitur.

(c) *Sequuntur*) Omnia ex votis illis cedunt, quibus opes integræ, & nullo caſu imminutæ.

(d) *Intonuit*) Id eſt, *Cum primum aliquod malum impendet.*

(e) *Falſo*) *Qui veram cauſam non habeat.*

(f) *Deus*) *Auguſtus.*

(g) *Simplicitate*) Utcumque ſeſe excuſet Naſo, magis perſuadet; tamen mitius ex innocentia quam ex eo natam confidentiam, quod ipſum Cæſarem aliam exilii cauſſam, quam quæ vera erat, fingere advertiſſet. Cæterum eo eſt ingenio Poeta, totque boni animi cernuntur ubique in ipſo indicia, ut tametſi reus maxime fuerit, vix quiſquam ita ſævus reperiatur, qui crimen intra gloriam ejus non ponat.

In-

Digitized by Google

Invigiles igitur nostris (*a*) pro casibus oro;
Diminui si quà numinis ira potest.
Scire meos si quis casus desideret omnes;
Plus, quam quod fieri res sinit, ille petat.
Tot mala sum passus, quot in æthere sidera lucent;
Parvaque quot siccus corpora pulvis habet.
Multaque credibili tulimus majora; ratamque,
Quamvis acciderint, non habitura fidem.
(*b*) Pars etiam mecum quædam (*c*) moriatur oportet;
Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox in fragili mihi pectore firmior ære,
Pluraque cum linguis pluribus ora forent;
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis:
Materia vires exsuperante meas.
Pro (*d*) duce Neritio docti mala nostra Poetæ
Scribite: Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
Inter (*e*) Dulichias (*f*) Iliacasque domos;
Nos freta sideribus notis distantia mensos
Sors tulit in (*g*) Geticos Sarmaticosque sinus.

INTERPRETATIO.

Precor itaque, ut prospicias nostro infortunio, si ira Dei potest frangi aliquo modo. Si quis cupiat cognoscere omnia mea infortunia, ille quærat plus quam quod res patitur fieri. Tot mala tuli, quot stellæ fulgent in cœlo, aut quot pulvis aridus habet exigua corpora. Atque passi sumus plurima graviora quam credere est; neque inventura fidem certam, utcumque evenerint. Necesse est etiam aliquam partem mecum perire; atque ipsam posse celari, me dissimulante. Si vox mihi esset firmior ære in pectore fragili, & ora plura cum linguis pluribus, non ideo tamen comprehenderem omnia verbis, argumento exhauriente meas vires. Poetæ eruditi, scribite nostras ærumnas pro duce Neritio; nam passus sum plura mala duce Neritio. Ille erravit per multos annos in exiguo spatio inter regiones Dulichias & Trojanas. Fortuna nos vexit in oras Geticas & Sarmaticas qui exaravimus maria dissita per sidera cognita.

NOTÆ.

(a) *Pro cas.*) Si forte in gratiam redire posset.

(b) *Pars quædam*) Postquam hujus loci sensum diutius exquisivi, nullus dubito tandem quin ærumnarum suarum in parte ponat, quod obstinate dissimulat Naso, crimen ipsum cujus causa relegatus: ut admisisse illud, aut quod ejus fuerit conscius, in malorum seu ærumnarum suarum bonam partem transierit. Atque id ad virtutem proxime.

(c) *Moriatur*) *Intercidat*; ut nulla sit ejus memoria.

(d) *Duce Nerit.*) Ulysses est, cui a Nerito Ithacæ insulæ monte, hoc datum nomen.

(e) *Dulichias*) Dulichii insulæ non procul ab Ithaca in mari Ionio, cui etiam Ulysses imperavit.

(f) *Iliacas*) Per decem annos priusquam Troja seu Ilio domum ad Penelopen suam redux esset, Ulysses erravit.

(g) *Geticos*) Getæ ad Pontum magis quam Daci in Orientem vergebant, gens dura, sæva, ferox, qua nulla truculentior in toto orbe, ut alicubi testatur Naso. Adeoque pejor illius quam Ulyssis sors fuit, hic siquidem ad uxorem atque in regnum reverteretur.

Ille

Ille habuit fidamque (*a*) manum, sociosque fideles:
 Me profugum comites deseruere mei.
Ille suam lætus patriam (*b*) victorque petebat:
 A patria fugio victus & exsul ego.
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, (*c*) Sameve;
 Pœna quibus non est grandis abesse locis.
Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
 Montibus, imperii Roma Deûmque locus.
Illi corpus erat durum patiensque laborum:
 Invalidæ vires (*d*) ingenuæque mihi.
Ille erat assidue sævis agitatus in armis;
 Assuetus studiis mollibus ipse fui.
Me (*e*) Deus oppressit, nullo mala nostra levante:
 (*f*) Bellatrix illi Diva ferebat opem.
Cumque minor Jove sit tumidis qui regnat in undis,
 Illum Neptuni, me (*g*) Jovis ira premit.
Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est:
 Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quæsitos tetigit tamen ille Penates;
 Quæque diu petiit, contigit arva tamen:
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
 Ni fuerit læsi mollior ira Dei.

INTERPRETATIO.

Ille habuit & certos milites, & comites fidos: mei sodales destituerunt me exulem. Ille lætus & victor tendebat in suam patriam: ego victus & profugus auferor a patria. Neque Dulichium, vel Ithaca aut Same sunt mihi sedes, a quibus locis procul esse non est magnum supplicium; sed Roma locus imperii, & Deorum, quæ circumlustrat universum mundum ex septem collibus. Ille habebat corpus durum, & patiens laborum; mihi vires infirmæ & ingenuæ. Ille erat semper exercitus rigidis armis; ego fui assuetus mitibus studiis. Deus me afflixit, nemine diminuente nostra mala: Dea belli illi auxilio erat. Et cum ille *qui imperium habet in aquas turgidas sit minor Jove, ira Neptuni urget illum, me Jovis. Adde quod pars maxima laborum illius est falsa; nulla fabula recensetur in nostris malis. Denique ille tamen rediit ad sedes petitas; & pervenit tamen in campos quos diu quæsivit. At mihi in æternum carendum est terra patria, nisi ira Dei offensi fuerit lenior.*

NOTÆ.

(a) *Manum*) Copias *scilicet*, aut milites quos secum vehebat.

(b) *Victor*) Excisa Troja.

(c) *Same*) De hac insula, quæ & Cephalenia, Ulyssis etiam imperio subdita, jam sæpe dictum.

(d) *Ingenuæque*) Quales sunt viri urbani, atque otium sequentis.

(e) *Deus*) *Augustus*.

(f) *Bellatrix*) *Pallas*; quam supra Ulyssi vidimus operam navantem.

(g) *Jovis*) *Augusti*. Adverte autem quam venuste contraria contrariis per totam hanc sui cum Ulysse comparationem pensaverit Naso: quæ plurimum artis & eloquentiæ habent.

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Nec tantum Clario.) *Uxoris fidem & industriam laudat Poeta: quod, quum nonnulli avidissime inhiarent ejus opibus, ipsa ingenio, & amicorum præsidio integra omnia servaverit. Unde Poeta verecunde tantum pollicetur, eam fore suis carminibus immortalem,*

NEC tantum (*a*) Clario Lyde dilecta poetæ,
Nec tantum (*b*) Coo Battis amata suo est:
Pectoribus quantum tu nostris, Uxor, inhæres,
Digna minus misero, non meliore viro.
Te mea supposita veluti trabe fulta ruina est;
Siquid adhuc ego sum, muneris omne tui est:
Tu facis ut spolium ne sim, neu nuder ab illis
Naufragii (*c*) tabulas (*d*) qui petiere mei.
Utque rapax stimulante fame cupidusque cruoris
Incustoditum captat ovile lupus:
Aut ut edax vultur corpus circumspicit ecquod
(*e*) Sub nulla positum cernere possit humo:
Sic mea nescio quis, rebus malefidus acerbis,
In bona venturus, si paterere, fuit.
Hunc tua per fortes virtus submovit amicos,
Nulla quibus reddi gratia digna potest.

INTERPRETATIO.

NEque Lydo fuit tantum amata a Poeta Clario; neque Battis tantum dilecta a suo Coo; quantum tu inhæres nostro cordi, o conjux digna marito minus infelici, non meliore. Meum excidium est sustentatum a te tanquam trabe submissa: si ego sum adhuc aliquid, totum est ex dono tuo. Tu præstas, ut ne sim præda, neve spolier ab illis qui petiverunt asseres mei naufragii. Et quemadmodum lupus vorax & avidus sanguinis insidiatur ovili minus custodito, fame impellente: vel sicuti vultur rapax circumspicit num possit videre aliquod corpus insepultum; ita nescio quis perfidus fuit involaturus in mea bona, rebus adversis, si sineres. Tua virtus hunc depulit per cordatos amicos, quibus nulla par gratia potest referri.

NOTÆ.

(a) *Claria*) Antimachum dicit, Poetam Græcum haud ignobilem, qui Lyde uxore mortua, quam egregie animo charam habuit, Elegiam mœroris solandi causa scripsit, *Lyden* nomine. Clarius dicitur a Claro Ioniæ civitate, Apollinis oraculo nobili, juxta Colophonem: Quia vero Poeta fuit Antimachus atque adeo Apollini sacer, *Clarium* e vicino oraculo quam *Colophonium* dicere maluit.

(b) *Coo*) Philetas est Poeta Elegiographus Co insule oriundus, qui Battidem suam carminibus celebravit. Alex. Magni floruit ætate, corporeque dicitur fuisse adeo tenui, ut ne ventorum flatibus raperetur, ei necesse fuerit plumbum addere.

(c) *Tabulas*) Bona dicit quæ Augustus non sustulit, adeoque a naufragio & exilio supererant; quibus quoquo modo enatare, & aliquatenus ærumnas lenire posset.

(d) *Qui petiere*) Nullibi non sunt frequentes hujuscemodi corvi, qui vivorum etiam corpore distringunt.

(e) *Sub nulla*) *Insepultum*.

Ergo

Digitized by Google

Ergo quam misero, tam (*a*) vero teste (*b*) probaris:
  (*c*) Hic aliquod pondus si modo testis habet.
Nec probitate tua prior est aut (*d*) Hectoris uxor,
  Aut (*e*) comes extincto Laodamia viro.
Tu si (*f*) Mæonium vatem sortita fuisses,
  (*g*) Penelopes esset fama secunda tuæ.
Sive tibi hoc debes, nullâ pia facta magistrâ;
  Cumque (*h*) nova mores sunt tibi luce dati:
Fœmina seu (*i*) Princeps, omnes tibi culta per annos,
  Te docet exemplum conjugis esse bonæ:
Assimilemque sui longa assuetudine fecit;
  Grandia si parvis assimilare licet.
Hei mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
  Nostraque sunt meritis (*k*) ora minora tuis!
Si quid & in nobis vivi fuit ante vigoris,
  Exstinctum longis occidit omne malis:
Prima locum sanctas heroidas inter (*l*) haberes:
  Prima bonis animi conspicerere tui.
Quantumcumque tamen præconia nostra valebunt;
  Carminibus vives tempus in omne meis.

INTERPRETATIO.

Adeoque quam infelici, tam certo laudaris teste, si modo hic testis habet aliquam dignitatem. Neque vel conjux Hectoris, vel Laodamia prosequuta maritum mortuum tibi præcellis probitate. Si tu nacta esses Poetam Mæonium, laus Penelopes esset minor tua. Seu tibi istud debes, facta pia nullâ docente, & virtus tibi est concessa cum prima vita; sive fœmina Princeps, a te observata per totam vitam, te docet esse in exemplum piæ uxoris, & reddidit te sibi similem longo usu; siquidem conceditur componere magna cum parvis. Hei mihi quod mei versus non sunt magni ponderis; & nostrum eloquium est minus tuis beneficiis! Si etiam aliquid fuit olim acris vigoris in nobis, oppressum diutinis ærumnis totum interiit. Obtineres primum locum inter pias heroidas: prima conspicua esses laude pietatis tuæ. Quantumcumque tamen celebratio nostra poterit, vives in omne ævum meis carminibus.

NOTÆ.

(a) *Vero*) Quia afflictis succurrere verum est virtutis. De se loquitur Poeta, qui uxoris virtuti testimonium perhibet.

(b) *Probaris*) *Bona & proba a me diceris.*

(c) *Hic*) Ubi rerum verò testimonia adsunt, nihil opus est verbis. Cave interpretes audias, qui ineptissime, ut quidem videtur, hic hallucinati sunt. De se, inquam, loquitur Poeta.

(d) *Hectoris*) Andromache, quæ maritum ardentissime amavit.

(e) *Comes*) Namque Laodamia, cum Protesilaum suum ab Hectore interfectum didicisset, superstes ei esse noluit. Verum plenius illam ex epistola sua cognoveris.

(f) *Mæonium*) *Homerum*, scilicet, Poetarum Græcorum principem.

(g) *Penelopes*) Quæ Ulyssis uxor Homerico carmine aliisque notissima.

(h) *Nova luce*) *Die natali peculiari quodam celi dono exornato.*

(i) *Princeps*) Liviæ Augusti uxori adblanditur: neque persuadet Amerbachius, ut de Martia intelligamus.

(k) *Ora*) *Eloquentia.*

(l) *Haberes*) Pendet ex eo quod dixit, *Hei mihi non magnas*: quasi dicat, *Siquidem id præstaret eloquentia mea quo digna est sua fides & in maritum Pietas, Prima locum, &c.*

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Si quis habes nostris.) *Amicum admonet Poeta, ut gemma faciem suam insculptam intuens, ejus exilii recordetur, dematque illi coronam ex hedera: siquidem hujusmodi insignia conveniunt felicibus poetis. Mandat tamen insculptæ imaginis loco legatur opus Metamorphoseon in quindecim libellos digestum; quos quamvis ipse in exilium proficiscens in ignem conjecerit, tamen eosdem pluribus exemplis conscriptos extare intelligit. Postrema sex versus mandat conscribi in prima libelli fronte: quo lector admoneatur, illud opus inemendatum subita ejus consternatione circumferri.*

SI quis habes nostris similes in imagine vultus;
Deme meis (*a*) hederas, Bacchica serta, comis.
Ista decent lætos felicia signa poetas:
Temporibus non est apta corona meis.
Hæc tibi (*b*) dissimulas, sentis tamen, optime, dici,
In (*c*) digito qui me fersque refersque tuo.
Effigiemque meam fulvo complexus in auro
Cara relegati, qua potes, ora vides.
Quæ quoties spectas, subeat tibi dicere forsan,
Quam procul a nobis Naso sodalis abest!
Grata tua est pietas: sed carmina (*d*) major imago
Sunt mea; quæ (*e*) mando qualiacumque legas:

INTERPRETATIO.

SI quis habes faciem similem nostræ in effigie, tolle ex meis capillis hederas, & coronas Bacchicas. Ista indicia conveniunt felicibus Poetis: serta non sunt idonea meis temporibus. Dissimulas, optime, qui fers atque refers me in digito tuo, advertis tamen hæc tibi dici. Atque complexus meam imaginem in flavo auro, intueris, quatenus licet, vultus dilectos profugi. Quos quoties intueris, forte succurrat dicere, quam longe a nobis abest Naso socius! Acceptus est tuus amor; verum mei versus sunt præstantior effigies, quos qualescumque jubeo ut legas:

NOTÆ.

(*a*) *Hederas*) Quæ Baccho etiam sacræ, quibusque Poetæ coronari gestiebant. Neque vero Bacchus doliaris quidam fuit nebulo apud veteres, qualem fingunt ineptissimi Pictores, & cum illis popinones hodierni. Illum in remotis rupibus carmina docentem vidit olim Flaccus, Nymphasque discentes. Verum leges ipse Carminum lib.2. Oden 19.

(b) *Dissimulas*) *Non profiteris apud omnes.* Generosi quippe est non minus amicum adversis quam prosperis rebus colere. At certe, læso Principe, cautione maxime est opus. Cum ergo palam ad amicos scribere non auderet Naso, ne & illos perderet, notis atque indiciis quibusdam illos designabat, ex quibus quinam illi essent facile ipsi intelligebant.

(c) *Digito*) Poetæ effigiem ex annuli gemma aliquis ejus amicus habebat, quam in digito domi forisque ferebat: namque illud, ni fallor, his verbis *fersque refersque*, significatur.

(d) *Major*) Namque certe illud sumus maxime quod animo sentimus. Quæ res, si otiosis nebulonibus qui nihil vident neque sciunt, vel in transitu occurreret, sese forte tam turpiter in malam rem ruere non sinerent.

(e) *Mando*) Ut, *scilicet*, & ex carminibus suavitatem, aliaque, quæ in Poeta amore digna erant, animo subjiceret amicus ille, ne fomite suo destituta amicitia langueceret; & eadem opera, ex præceptorum gravitate quæ passim in Nasonis scriptis occurrunt, suum pararet commodum.

Car-

Carmina (*a*) mutatas hominum dicentia formas:
Infelix domini quod fuga rupit opus.
Hæc ego discedens, sicut bene multa meorum,
Ipse mea posui mœstus in igne manu.
Utque cremasse suum fertur sub stipite natum
(*b*) Thestias, & melior matre fuisse (*c*) soror;
Sic ego non meritos mecum peritura libellos
Imposui rapidis (*d*) viscera nostra rogis.
Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus:
Vel quod adhuc crescens & rude carmen erat.
Quæ quoniam non sunt penitus sublata, sed extant;
Pluribus exemplis scripta fuisse reor.
Nunc precor ut vivant, & non ignava legentem
Otia delectent, admoneantque mei.
Nec tamen illa legi poterunt (*e*) patienter ab ullo;
Nesciet his summam si quis abesse manum.
Ablatum mediis opus est (*f*) incudibus illud:
Defuit & scriptis ultima lima meis.

INTERPRETATIO.

versus docentes figuras hominum versas; quod opus lamentabile exilium domini coegit deserere. Ipse ego tristis profecturus illud injeci in ignem mea manu, sicut bene multa meorum; & ut Thestias dicitur cremasse suum filium sub torre, atque fuisse melior soror matre: ita ego immisi in asperum focum nostra præcordia libellos indignos mecum occidere: vel quia odio habebam Musas, ut nostra flagitia; vel quia carmen erat adhuc imperfectum & rude. Quæ quandoquidem non sunt omnino deleta, sed supersunt, arbitror fuisse exarata multis exemplis: Nunc oro ut extent, & otia non inertia oblectent legentem, & revocent me in memoriam. Neque tamen illa poterunt legi æquo animo ab ullo, si quis ignoret ultimam manum non esse illis adhibitam. Illud opus est abreptum mediis incudibus; & novissima lima desideratur meis scriptis.

NOTÆ.

(a) *Mutatas*) De Metamorphosi loquitur; quæ procul dubio serio meditanti, opus est & excellentissimum & jucundissimum.

(b) *Thestias*) Althea est Thestii filia, Meleagri mater, quæ interemtorum ab eo fratrum dolore, stipitem fatalem quo filii fata continebantur in ignem injecit. Verum de his in præcedentibus, ubi vide. Facile est per Indicem: quo tamen labore, si quis est, opera nostra levaveris, siquidem ille adornatus esset.

(c) *Soror*) Melior soror fuit, siquidem fratrum causa filium prodidit.

(d) *Viscera*) Perinde, neque temere, solent auctores de suis libris loqui, ac si filii essent, qui, ut notum est, parentum etiam viscera appellantur.

(e) *Patienter*) Quia plura culpabit, ut sentit Naso: quæ tamen magno non sunt numero. Sed enim docto, accurato, & politioris litteraturæ aut majoris boni studioso facile non est in cogitationibus suis acquiescere. Vulgus illos credit superbos, quia illud quod sciunt, ut & alii discant, esse scire profitentur. Cæterum nullus revera modestior perito; quippe qui Veritatis quam assequutus est illustratus lumine, tenuitatem & cæcitatem suam magis perspicit; sublimiorem atque exquisitiorem, quam nondum attigit, Veritatem suspicit. Quamobrem, utcumque abusus sit, sapienter tamen Terentianus ille senex, qui homine imperito nihil quicquam injustius esse pronunciavit. Stolidus namque, qui nihil videt, eo maxime quod nihil videt, sese omnia videre autumat; atque superbit.

(f) *Incudibus*) Metaphora a re ferraria, cujus artifices sub incude ferrum diducunt, donec formam ex voto sumserit.

Et

Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,
Non fastiditus si tibi, Lector ero.
Hos quoque sex versus, in primi fronte libelli
Si præponendos esse putabis, habe.
Orba parente suo quicunque volumina tangis;
His saltem vestra detur in Urbe locus.
Quoque magis faveas, non sunt hæc edita ab ipso,
Sed quasi de domini funere rapta sui.
Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
Emendaturus, si licuisset, eram.

INTERPRETATIO.

Atque posco veniam pro laude: Era satis laudatus, Lector, si non contemtus a te. Habe etiam hos sex versus ab initio primi voluminis, si credideris esse præfigendos. Quisquis tangis libellos destitutos suo patre, concedatur saltem his sedes in vestra Urbe. Et quamagis faveas, hi non sunt editi ab ipso, sed quasi sublati ex roga domini. Siquidem ergo concessum fuisset, eram correcturus quicquid in his versus non expolitus habebit vitii.

E L E G I A VIII.

ARGUMENTUM.

In caput alta suum.) *Queritur Poeta eum, quo cum diu familiariter vixerat, subita poetæ consternatione, & exilii ruina fidem mutasse. Mox tamen illum admonet, ut in fide permaneat, qua ejus officium laudare queat.*

IN (a) caput alta suum labentur ab æquore retro
Flumina; conversis Solque recurret equis.
Terra feret stellas; cælum findetur aratro:
Unda dabit flammas; & dabit ignis aquas:
Omnia naturæ præpostera legibus ibunt:
Parsque suum mundi nulla tenebit iter.
Omnia jam fient, fieri quæ posse negabam:
Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Hæc ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
Laturum misero quem mihi rebar opem.

INTERPRETATIO.

Magni fluvii retro ferentur a mari in suos fontes; & Sol recurret, equis conversis. Tellus producet astra: cælum scindetur aratro: aqua emittet flammas, & ignis ejaculabitur aquas: omnia ferentur contra leges naturæ; neque pars ulla orbis servabit suum tenorem. Omnia jam evenient, quæ negabam posse evenire; neque est quicquam quod non debeat credi. Ego hæc prædica, quia sum elusus ab illo, quem credebam auxilio futurum mihi misero.

NOTÆ.

(a) *Caput*) *Fontes & Scaturigines.* Ex eo quod amicus quidam fidem erga Poetam tempore adverso mutaverat, omnia etiam ἀδύνατα, & incredibilia evenire posse contendit. Atque artificium hoc est Nasonis maximum, quod arguendo, maximam testatur sese in eo amico collocasse fiduciam: ut hac laude ad officium retrahetur.

Tan-

Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri?
Afflictumne fuit tantus adire timor?
Ut neque respiceres, nec solarere jacentem;
Dure? nec (*a*) exsequias prosequerere meas?
Illud amicitiæ sanctum ac venerabile nomen
Re tibi pro vili sub pedibusque jacet?
Quid fuit, ingenti prostratum (*b*) mole sodalem
Visere, & (*c*) alloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrymam dimittere casus,
Pauca tamen (*d*) ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, valedicere saltem;
Et vocem populi publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, nunquamque videndos
Cernere supremo, dum licuitque, die?
Dicendumque semel toto non amplius ævo
Accipere, & parili reddere voce, Vale?
At fecere alii nullo mihi fœdere juncti;
Et lacrymas (*e*) animi signa dedere sui.
Quid, nisi convictu caussisque valentibus essem,
Temporis & longi vinctus amore tibi?
Quid, nisi tot lusus, & tot mea seria nosses,
Tot nossem lusus seriaque ipse tua?

INTERPRETATIO.

Tantane oblivia nostri te ceperunt, deceptor; fuitne tantus metus visere protritum? ut neque respiceres, neque consolareris afflictum; crudelis? neque cohonestares meum funus? Illud sanctum & venerabile nomen amicitiæ proculcatum est a te pedibus tanquam res nullius pretii? Quid fuit visitare æqualem afflictum vasta mole, & consolari parte sermonis tui? Et, si non exprimere lacrymam propter meum infortunium, proferre pauca verba per questum simulato dolore? Et saltem valedicere, id quod ignoti præstant, & imitari sonos plebis, atque ora omnium? Denique aspicere ultimo die tristem faciem, & nunquam aspiciendam, dum concessum fuit; & accipere, & reddere voce simili Vale proferendum semel non amplius tota vita? At alii nullo fœdere mihi devincti id *præstiterunt, atque profuderunt lacrymas indicia animi sui. Quid, nisi essem tibi junctus comessationibus, & caussis optimis, & amicitia longi temporis? Quid, nisi nosses tot lusus, & tot mea seria, & ego nossem tot lusus, & tua seria?*

NOTÆ.

(*a*) *Exsequias*) De exsilio loquitur; neque sine causa in funus prodire debere amicos innuit Poeta dum vivunt. Quorsum enim mortuis exsequiarum splendidus apparatus?

(b) *Mole*) Calamitatem suam cum mole confert, qua oppressus esset.

(c) *Alloquii*) Qui cauti sunt in consolando, illi latenter ærumnis oppressum animum ad alia norunt deflectere; tantumque saltem præterlabitur temporis, quo minus torquentur qui in luctu degunt. Verum si quis vere fuerit amicus, is profecto audacter partem doloris sibi assumendo, eadem amicum levet: & quanquam verba & id tantum fuerint, dolor insuper intensissimus,

Sunt verba & voces quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.

(d) *Ficto*) Non quod fictas lacrymas cuperet Naso, utcumque neque illæ in totum nihil esse videantur; sed ut sibimet minus consuluisse infidum amicum ostendat, cujus amicitiam nullus præterea magni pendat.

(*e*) *Animi*) *Benevolentiæ.*

Quid

Quid, si duntaxat Romæ mihi cognitus esses,
  Adscitus toties in genus omne loci?
Cunctane in (a) æquoreos abierunt irrita ventos?
  Cunctane (b) Lethæis mersa feruntur aquis?
Non ego te placida genitum reor (c) urbe Quirini:
  Urbe, meo quæ jam non adeunda pede est:
Sed scopulis, Ponti quos (d) hæc habet ora sinistri:
  Inque feris Scythiæ Sarmaticisque jugis.
Et tua sunt silicis circum præcordia venæ:
  Et rigidum ferri (e) semina pectus habent.
Quæque tibi quondam tenero ducenda palato
  Plena dedit nutrix ubera, (f) tigris erat.
At mala nostra (g) minus, quam nunc, aliena putasses!
  Duritiæque mihi non agerere reus.
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
  (h) Ut careant numeris tempora (i) prima (k) suis;
Effice, peccati ne sim memor hujus; & illo
  Officium laudem, quo queror, ore tuum.

INTERPRETATIO.

Quid si tantum mihi cognitus fuisses Romæ, vocatus toties in omne genus loci? Omniane discerpta sunt inania in auras æquoreas? Omniane auferuntur mersa aquis Lethæis? Ego non arbitror te natum in mitiUrbe Quirini, Urbe, quæ nunc non est petenda meo pede: sed in cautibus, quas hæc ora Ponti lævi habet, & asperis verticibus Scythicis, & Sarmaticis. Et venæ saxi sunt circum tua viscera, & semina ferri tenent tuum *sævum pectus. Atque nutrix, quæ olim tibi præbuit distentam mammam sugendam a tenero palato erat tigris. At arbitratus esses dolores nostros minus alienos quam nunc* putas: *neque argueris a me reus crudelitatis. Sed siquidem hoc etiam additur fatalibus malis, ut tempora prima careant suis numeris, fac ne recorder hujus flagitii; & prædicem tuum meritum illo ore quo queror.*

NOTÆ.

(a) *Æquoreos*) Quam apposite! ut longissime a terre & omni viventium commercio amicitiam atque humanitatem suam alegasse videatur quisquis ille est de quo hic Naso queritur: quem, nisi silicem in pectore habuit, exquisita hac illius exprobratione & enumeratione maximopere commotum oportuit.

(b) *Lethæis*) Quales fuerunt ex Lethe inferorum palude hauriendæ, quæ præteritorum omnium recordationem occludebant.

(c) *Urbe Q.*) *Roma*, a Romulo seu Quirino condita, ubi homines mitioribus atque humanioribus moribus præditi.

(d) *Hæc*) Ponti sinistri ora *scilicet*, ad quam aut contendisse, aut appulsum verius esse jam tum credideris Nasonem, tametsi Tomos nondum pervenisset.

(e) *Semina*) *De la mine*. Nondum enim igne emollitum ferrum multo est rigidius.

(f) *Tigris*) Quas feras Armenie gignit sævissimes, Canis magnitudine.

(g) *Minus*) *Utinam magis sua credidisses:* sicuti ille alius, ad quem ite Naso,

O cui præcipue sors mea *visa sue* est.

(h) *Ut careant*) *Ut nullam, vel non eandem quam antea mihi fidem præstet.*

(i) *Prima*) *Ex qua adversam fortunam sentio*, scilicet. Vel *prima* intellige omnino, quibus hic male fidus amicus Romæ Nasoni favebat.

(k) *Suis*) Namque Poetam hic de quo ille queritur non minus emplecti debuit in adversis quem secundis rebus. Numeros vocat amoris testificationem quæ nulla fuit ex quo Poete relegatus; atque adeo neque veteri amicitiæ respondit, neque ullam fuisse in Poetæ adversis rebus indicavit.

ELE-

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Detur inoffensæ. *Queritur poeta vulgum sequi fortunam, & secundis tantum rebus adesse amico, at in adversis eum destituere: quod quidem re sibi cognitum fuisse docet. Siquidem antequam relegaretur ab Augusto, multos habuit amicos: at postquam subitâ ruinâ corruit, neminem invenit, in cujus præsidio acquiesceret, quum multis per Cæsaris modestiam id præstare licuisset: quandoquidem ab eo hostilis erga amicum amor etiam probetur.*

DEtur (*a*) inoffensæ (*b*) metam tibi tangere vitæ,
Qui legis hoc nobis non inimicus opus.
Atque utinam pro te possint mea vota valere,
Quæ pro me duros non tetigere Deos!
Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Aspicis, ut veniant ad candida tecta columbæ;
Accipiat nullas sordida turris aves?
Horrea formicæ tendunt ad inania nunquam:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Utque comes radios per Solis euntibus umbra,
Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit:
Mobile sic sequitur Fortunæ (*c*) lumina vulgus;
Quæ simul inducta nube teguntur, abit.
Hæc precor ut semper possint tibi (*d*) falsa videri;
Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbæ quantum satis esset, habebat
Nota quidem, sed non ambitiosa, domus.
At simul impulsa est; omnes timuere ruinam:
Cautaque communi terga dedere fugæ.

INTERPRETATIO.

COncedatur tibi, qui legis hoc opus non infensus, pervenire ad metam vitæ inoffensæ: atque utinam meæ preces pro te possint esse ratæ, quæ pro me non moverunt Deos sævos! Quandiu eris beatus recensebis multos amicos: si tempora fuerint nebulosa, eris solus. Vides, ut columbæ coeant ad turres albas: tectum obsoletum nullas habeat aves? Formicæ nunquam petunt granaria vacua: nullus amicus concedet ad divitias perditas. Et sicut umbra est comes ambulantibus per radios Solis; cum hic absconditur tectus nebulis, illa evanescit. Sic vulgus incertum comitatur splendorem fortunæ; qui statim atque velatur nebula immissa, excedis. Oro, ut hæc tibi possint videri semper vana: attamen sunt agnoscenda vera experientia mea: Domus cognita quidem, sed non superba, habebat turbæ quantum satis esset, quandiu valuimus: at statim atque concussa est, omnes metuerunt ruinam, & verterunt dorsum providum in communem fugam.

NOTÆ.

(a) *Inoffensæ*) Quam nulla turbet calamitas.

(b) *Metam*) Pro fine posuit.

(c) *Lumina*) Id est, *favorem*.

(d) *Falsa videri*) *Atque adeo vel nulla obruaris calamitate; vel si id maxime se tamen amici eodem prosequantur amore.*

Sæva nec admiror metuunt si fulmina, quorum
Ignibus afflari proxima quæque solent.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quamlibet inviso Cæsar in hoste probat.
Nec solet irasci (neque enim moderatior alter,)
Cum quis in adversis, si quid amavit, amat.
De (*a*) comite Argolici postquam cognovit (*b*) Orestæ,
Narratur Pyladen (*c*) ipse probasse Thoas.
Quæ fuit (*d*) Actoridæ cum magno semper Achille,
Laudari solita est (*e*) Hectoris ore fides.
Quod pius ad manes Theseus comes isset (*f*) amico,
(*g*) Tartareum dicunt (*h*) indoluisse Deum.
(*i*) Euryali Nisique fide tibi, (*k*) Turne, relata,
Credibile est lacrymis immaduisse genas.
(*l*) Est etiam miseris pietas, & in (*m*) hoste probatur.
Hei mihi, quam paucos hæc mea dicta movent!

INTERPRETATIO.

Neque miror, si timent fulmina, quorum ignibus proxima quæque solent torripi. Sed tamen Cæsar laudat in hoste maxime infesto amicum perstantem rebus adversis. Neque solet offendi (neque enim alius lenior) cùm quis diligit in duris rebus, *si quid dilexit. Postquam Thoas cognovit de socio Orestæ Argolici, dicitur laudasse Pyladen. Fides quæ semper fuit Actoridæ cum magno Achille, solita est probari ore Hectoris. Aiunt Deum Tartareum ægre tulisse, quod pius Theseus venisset comes amico ad manes. Credibile est genas* tuas *humectatas fuisse lacrymis, Turne, fide Euryali & Nisi tibi renuntiata. Est etiam pietas quæ spectat miseros, & laudatur in hoste. Hei mihi quam paucos hæc mea verba tangunt!*

NOTÆ.

(a) *Comite*) Pylade Strophii Phocensis filio, quem cum esse Orestes ad Dianæ aras mactandus, ne aliquid mali pro se pateretur, *scilicet*, Thoanti Tauricæ regionis regi indicavit; cum Oresten se esse contra ille amici servandi gratia profiteretur. Uterque pro socio mori studebant.

(b) *Orestæ*) Hunc Agamemnonis filium jam supra furiis, ob interfectam matrem, agitatum vidimus; illumque denuo in scenam proferet Poeta.

(c) *Ipse*) Utcumque crudelissimus tyrannus, qui humanas hostias Dianæ aris admoveret: ut multo potiori ratione mitissimus Augustus amicorum ratam fidem probet.

(d) *Actoridæ*) Patroclus est, Actoris filius, Achilli amicitia conjunctissimus.

(e) *Hectoris*) Quanquam ille Priami filius Achillis atque Patrocli hostis esset.

(f) *Amico*) *Pirithoo*, scilicet; de quo jam supra.

(g) *Tartareum*) *Plutonem*, qui Tartaro etiam inferorum obscurissimo & frigidissimo loco, in quo rei custodiuntur, jure præest.

(h) *Indoluisse*) Quia pius Theseus; quemque ideo minus ulcisci licebat.

(i) *Euryali*) Repete supra quæ de iis scripsimus.

(k) *Turne*) Rutulorum rex fuit, Virgiliano carmine, gravique adversus Æneam gesto bello notissimus.

(l) *Est*) *Pietas vocatur, eaque est virtus pretiosissima, a Deo derivata, qua amplectimur miseros.* Verissime, si quicquam aliud; magnaque est hujus virtutis merces.

(m) *Hoste*) *Hostem etiam laudaverit, qui miserorum hostiumque movetur calamitatibus.*

ELE-

Digitized by Google

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Amico gratulatur quod studiis & doctrina magnam sibi laudem paraverit, gravioribus disciplinis intentus: cum ipse ob lasciviorem Musam gravem in se calamitatem derivarit.

HIC status, hæc rerum nunc est fortuna mearum,
  Debeat ut lacrymis nullus adesse modus.
At mea sunt, proprio quamvis mœstissima casu,
  Pectora profectu facta serena tuo.
(*a*) Hoc eventurum jam tum, cariſſime, vidi,
  Ferret adhuc (*b*) istam cum minor aura (*c*) ratem.
Sive aliquod morum, seu vitæ labe carentis
  Est pretium; nemo pluris habendus erit.
Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes;
  (*d*) Quælibet eloquio fit bona caussa tuo.
His ego commotus, dixi tibi protinus ipsi;
  (*e*) Scena manet dotes grandis, amice, tuas.
Hæc mihi non ovium (*f*) fibræ tonitrusve (*g*) sinistri,
  (*h*) Linguave servatæ (*i*) pennave dixit avis.

INTERPRETATIO.

HIc est nunc status, hæc sors rerum mearum, ut nullus debeat esse finis lacrymis. At quanquam meum cor est tristissimum proprio infortunio, exhilaratum est successu tuo. Sensi hoc futurum, dilectissime, jam tum cum levior ventus adhuc impelleret istam navem. Seu laus est aliqua morum, seu vitæ integræ, nullus erit pluris faciendus. Sive aliquis extulit caput per artes liberales, omnis caussa fit bona eloquentiâ tuâ. Ego his inductus continuo dixi tibi ipsi, Amice, vasta scena debetur tuo ingenio. Non exta pecudum, aut tonitrua læva, aut lingua, vel penna alitis observata hæc mihi aperuit.

NOTÆ.

(a) *Hoc eventurum*) *Ut magnos progressus faceres.*

(b) *Istam*) *Tuam*, scilicet.

(c) *Ratem*) Vitam intellige. *Cum minor aura ferret ratem*, id est, *cum nondum quale esset ingenium tuum debiliori ætate omnibus patesceres.*

(d) *Qualibet*) *Cujuscumque sit generis, Demonstrativi, Deliberativi, aut Judicialis:* nisi insuper omnia ex hujus amici sui ore vera videri intendit Naso.

(e) *Scena*) *Ut magno in theatro spectanda sit tua virtus.*

(f) *Fibræ*) Ex quibus futura ante suum tempus stultissime eruere nitebantur Ethnici.

(g) *Sinistri*) Quos prospera cur denuntiare crediderint ineptissimi conjectores, seu illa quæ nobis sinistra quia Deorum a dextra veniunt, seu caussâ aliâ, illis inquirendum relinquo, qui cum illis in dementiam prolabi cupiunt. Ipse quidem aliis qui longe meliora suboleo, quæ primis labiis delibare eis contigit ad illa propero: quisquilias data opera contemno: bonos insuper adhortor omnes, ne putidis hujusmodi fœtoribus pectus suum inquinari patiantur.

(h) *Linguave*) Ex cantu enim & garritu avium, si diis placet, aut illorum licet contemnere futilitatem, futura etiam aucupabantur: Neque vero hodieque desunt, qui ex picarum garrulitate omina captanda autumant.

(i) *Penna*) Namque & præpetes volatu dabant auguria.

Digitized by Google

Augurium ratio est, & conjectura futuri:
Hac divinavi, notitiamque tuli.
Quæ quoniam rata sunt; totâ mihi mente tibique
Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
At nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
Expediit studio lumen abesse meo.
Utque tibi prosunt artes, facunde, severæ;
(*a*) Dissimiles illis sic nocuere mihi.
Vita tamen tibi nota mea est: scis artibus (*b*) illis
Auctoris mores abstinuisse sui.
Scis vetus hoc (*c*) juveni lusum mihi carmen: & istos,
Ut non laudandos, sic tamen esse jocos.
Ergo ut defendi nullo mea posse colore,
Sic (*d*) excusari crimina posse puto.
Quâ potes, excusa: nec amici desere caussam.
Quo bene cœpisti, sic pede semper eas.

INTERPRETATIO.

Ratio est vaticinium, & omen futuri: hac conjeci, & consequutus sum cognitionem. Quæ siquidem certa sunt, gratulor mihi atque tibi toto animo, tuas dotes non occultas fuisse. At utinam nostræ sepultæ essent in profundissimis tenebris! Utile fuit lumen abesse meo studio. Et sicuti artes severæ te juvant, diserte, sic illis dispares mihi obfuerunt. Vita tamen mea tibi est perspecta: scis mores auctoris sui abstinuisse illis artibus. Scis hoc vetus carmen scriptum a me adolescente; atque istos, ut non probandos, ita tamen esse lusus. Sicut ergo arbitror mea peccata nullo colore posse defendi, ita opinor posse excusari. Excusa quatenus licet; neque destitue caussam amici. Perge semper eodem pede quo bene ingressus es.

NOTÆ.

(a) *Dissimiles*) *Molliores*, scilicet, atque *in lasciviam prona*.

(b) *Illis*) *Dissimilibus & impuris* scil. Cæterum non persuadet Naso: namque illud os profert quod cor amat aut odit. Odisse vero nullus credet qui legerit.

(c) *Juveni*) Atque adeo, siquidem illud unum fuisset, vel jam pridem vel nunquam exilio pulsus esset Naso.

(d) *Excusari*) Esto istud, siquidem pœnitet, & vetus crimen, neque aliud.

ELE-

ELEGIA XI.

ARGUMENTUM.

Est mihi, sitque, precor.) *Laudat navem Ovidius quam in sinu Corinthiaco accepit, & quum altera navis diu eundem cursum tenuisset, quem navis poetæ; quumque postea ex Samothracia solverent, utriusque navigationem & loca describit. Optat deinde, ut incolumis Tomum navis eum perferat: quod si contigerit, Minervæ se agnam immolaturum pollicetur. Postremo Castorem & Pollucem precatur, ut utrique navi adsint.*

EST mihi, sitque, precor, flavæ (*a*) tutela Minervæ
  Navis; & a picta (*b*) casside nomen (*c*) habet.
Sive opus est velis; minimam bene currit ad auram:
  Sive opus est remo: remige carpit iter.
Nec comites volucri contenta est vincere cursu.
  Occupat egressas quamlibet ante rates.
Et patitur fluctus, fertque assilientia longe
  Æquora, nec sævis icta fatiscit aquis.
Illa Corinthiacis primum mihi cognita (*d*) Cenchris,
  Fida manet trepidæ duxque comesque fugæ.
Perque tot eventus, & iniquis concita ventis
  Æquora, Palladio numine tuta fugit.

INTERPRETATIO.

EST mihi navis, sitque, oro, tutela flavæ Minervæ; & habet nomen a picta galea. Sive opus est carbasis, fertur bene minimo vento; sive opus est remis, impellitur remige. Neque illi satis est superare socias celeri cursu; attingit naves multo ante egressas. Et fert undas, & firma est adversus maria e longinquo irruentia, neque solvitur verberata feris aquis. Illa primum mihi cognita Cenchris Corinthiacis, stat fidelis dux & comes pavidi exilii. Atque per tot casus, & maria turbata ventis adversis evasit secura numine Palladio:

NOTÆ.

(*a*) *Tutela*) Jam supra monuimus veteres in puppi sacrarium quoddam habuisse, in quo Dii locati navis præsides atque custodes, qui *Tutela* dicebantur. Adeoque hic Navis *Tutela* appellatur per appositionem, quasi dicat Poeta sibi navim esse & Tutelam Minervæ, cum navis in tutela Minervæ.

(b) *Casside*) Hinc patet non semper a Diis sub cujus tutela essent, navibus imposita esse nomina: crediderimque in prora insigne sculptum pictumque fuisse ut plurimum ex quo nomen sumeretur: quomodo divus Paulus a Castore & Polluce illam designat qua in Italiam vecta est. *Corbitæ* dicebantur communiter naves onerariæ, quæ in summo malo corbes pro signo gerebant. Galeam insigne habebant quæ bello paratæ: Mercurii petasum quæ ad celeritatem: Caduceum pacificatoriæ. Singulis vero etiam suum nomen, ab insigni aliquo extante, ut dixi, quod nomen & illi loco inscribebatur, quem dixerunt *Oculum*.

(c) *Habet*) *Navis* scilicet; namque perperam ad Minervam retulit Commentator; neque id patitur Poetæ ingenium.

(d) *Cenchris*) Cenchreæ pagus fuit & navale Corinthiorum ad sinum Saronicum. Per synizesim autem trisyllabum *Cenchreis* pro dissyllabo positum.

Nunc

Nunc quoque tuta precor vasti secet (*a*) ostia Ponti;
Quasque petit, (*b*) Getici littoris intret aquas.
Quæ simul (*c*) Æoliæ mare me deduxit in Helles,
Et longum (*d*) tenui limite fecit iter;
Fleximus in lævum cursus; & ab (*e*) Hectoris urbe
Venimus ad portus, (*f*) Imbria terra, tuos.
Inde levi vento (*g*) Zerynthia littora nactis
Threiciam tetigit fessa carina (*h*) Samon.
(*i*) Saltus ab hac terra brevis est (*k*) Tempyra petenti.
Hac (*l*) dominum tenus est illa secuta suum.
Nam mihi (*m*) Bistonios placuit pede carpere campos:
Hellespontiacas illa (*n*) relegit aquas.
(*o*) Dardaniamque petit auctoris nomen habentem;
Et te (*p*) ruricola Lampsace tuta Deo.

INTERPRETATIO.

Nunc etiam, oro, secura pervadat aditus vasti Ponti, & subeat aquas litteris Getici, quo contendit. Quæ postquam me deduxit in mare Helles Æoliæ, & superavit longum iter anguste limite, fleximus cursus in sinistram partem; & ab urbe Hectoris venimus ad portus suos, terra Imbria. Inde navis lassa pervenit ad Samon Thraciam postquam legissemus littora Zerynthia levi aura. Trajectus exiguus est ab hac terra petenti Tempyra. Illa comitata est dominum suum huc usque. Nam mihi placuit iter facere per agros Bistonios: illa repetivit aquas Hellespontiacas; atque contendit Dardaniam nactam nomen ædificatoris, & te Lampsace secura Deo agricola.

NOTÆ.

(a) *Ostia*) Thracius Bosphorus, ni fallor, per hæc ostia intelligitur, siquidem per illum aditus est ad Pontum, Pontique insuper aquæ in Propontidem per eundem defluunt. Somaisse mihi videntur qui *aditus fluminum in mare* hic meminerunt.

(b) *Getici*) Fuerunt Getæ in Scythia ad Ponti Euxini oram occidentalem.

(c) *Æolia*) Fuit Helle Athamantis Thebarum regis & Nepheles filia, quæ novercæ insidias metuens, cum accepto a patre ariete aureo Pontum vellet trajicere, periculi magnitudine perterrita in mare decidit, quod ab ea *Hellespontus* dictum est. Illa autem *Æolia* ab Avo Æolo, Athamantis patre, vocata est.

(d) *Tenui*) Quia per Hellesponti angustias coarctatur mare.

(e) *Hectoris urbe*) *Troja*, scilicet: neque hic quicquam video difficultatis, quod interpretem tantum morari potuerit.

(f) *Imbria*) *Imbros* vel *Imbrus* insula est non longe a Lemno & Samo, Thraciæ oræ fere adjacens.

(g) *Zerynthia*) Fuit Zerynthus oppidum Samothraciæ insulæ, quæ Poetæ ab Imbro in Thraciam tendenti occurrit.

(h) *Samon*) Plures fuerunt eo nomine insulæ; quamobrem hæc *Thracia* dicitur, quam illi regioni adjacere modo observavimus.

(i) *Saltus*) *Trajectus*: proxima namque Thracia.

(k) *Tempyra*) Urbs est Thraciæ, quæ Antonino *Timpirum* dicitur, non longe a Trajanopoli.

(l) *Dominum*) *Nasonem* scilicet.

(m) *Bistonios*) Quibus a Bistone lacu, aut Bistoniis seu Bistonibus populis illud datum nomen. Illos vero ingressus est Naso, cum primum e navi descendit, deinceps pedes iter facturus.

(n) *Relegit*) Hanc vocem quam in textum retrahendam suspicatus erat Micyllus, atque in Medonlano invenit clariss. Heinsius, non cunctanter arripui, siquidem omnem difficultatem tollit. Ab Hellesponto cursum suum in sinistram partem flexerant, ut ad Bistonia littora Naso appelleret: nunc institutum cursum relegit seu repetit navis.

(o) *Dardaniam*) Quæ urbs est ad Hellesponti angustias non longe ab Ilio, a Dardano condita.

(p) *Ruricola*) Priapus est Bacchi & Veneris filius, hortorum Deus. Lampsaci natum volunt; unde obscœnitatis causa pulsus: quanquam & postea eidem Lampsaceni templa posuerunt.

Qua-

(*a*) Quaque per angustas vectæ male (*b*) virginis undas
(*c*) Seston Abydena separat urbe fretum.
Hincque (*d*) Propontiacis hærentem (*e*) Cyzicon oris:
Cyzicon (*f*) Hæmoniæ nobile gentis opus:
Quaque tenent Ponti (*g*) Byzantia littora fauces.
Hic locus est (*h*) gemini janua vasta maris.
Hæc precor evincat, propulsaque flantibus Austris
Transeat instabiles strenua (*i*) Cyaneas,
(*k*) Thyniacosque sinus, & ab his per (*l*) Apollinis urbem
Alta sub (*m*) Anchiali mœnia tendat iter.
Inde (*n*) Mesembriacos portus, & (*o*) Odesson, & (*p*) arces
Prætereat dictas nomine, Bacche, tuo:
Et quos (*q*) Alcathoi memorant a mœnibus ortos
Sedibus his profugum constituisse (*r*) Larem:

INTERPRETATIO.

& qua fretum sejungis Seston ab urbe Abydena per arctas aquas puellæ male vectæ. Hincque Cyzicon positam ad oras Proponticas, Cyzicon inclytum opus nationis Hæmoniæ; & qua littora Byzantia occupant angustias Ponti. Hic locus est vastum ostium duplicis maris. Oro ut ista superet, & acta Austris adspirantibus, fortis pervadat fluctuantes Cyaneas, & sinus Thyniacos, & ab his flectat iter per urbem Apollinis, sub excelsos muros Anchiali. Inde prætereat portus Mesembriacos, & Odesson, & arces appellatas nomine tuo, Bacche; & quos dicunt ortos ab urbe Alcathoi posuisse Larem exulem in his domibus:

NOTÆ.

(a) *Quaque*) Angustias designat Hellesponti, ubi Helle ariete vecta in mare decidit.

(b) *Virginis*) *Helles*, *Athamantis filia*.

(c) *Sestan*) Europæ est arx hodie, urbs olim, e regione Abydi in Asia: inter quas Hellespontus. Appellantur hodie *les Dardanelles*.

(d) *Propontiacis*) *Propontis* dicitur mare quod ab Hellesponto ubi coarctatur, latius in partem Septentrionalem diffunditur.

(e) *Cyzicon*) Ad Propontidem vero oppidum illud fuit arce, mœnibus, portu, turribusque marmoreis Asiaticæ plagæ littora illustrans: ut scripsit Florus.

(f) *Hæmoniæ*) Quia Cyzicus Rex, Ænei Hæmonii, seu Thessali ex Ænipe vel Æneta, Threcum regis natâ, fuit filius; qui Cyzico urbi nomen, cum prius *Arctonessis*, *Dolionis*, & *Dyndimis* diceretur, Plinio teste, mutavit.

(g) *Byzantia*) Quæ a Byzantio *Constantinopla*, urbe in Europa munitissima atque amplissima ad Thracium Bosphorum, nomen habuerunt.

(h) *Gemini*) *Propontidis*, quà ad mare Ægæum descenditur, & *Ponti-Euxini*.

(i) *Cyaneas*) Duæ fuerunt insulæ aut scopuli ad ostia Ponti-Euxini, quas instabiles, & concurrentes etiam ideo finxerunt, quod ex adverso intrantibus geminæ, mox ex obliquo intuentibus, quasi conjunctæ viderentur.

(k) *Thyniacos*) A Thynia urbe & promontorio, in Ponti ora sinistra, non longe ab Apollonia.

(l) *Apollinis*) Apollonia est, de qua modo, quæ etiam ad Ponti oram sita est: Hodie *Sissopoli* dicitur.

(m) *Anchiali*) Urbs fuit *Anchialus* ab Apolloniatis condita, ad oram Getici littoris; quæ hodieque *Anchiolo* dicitur, & Turcie paret.

(n) *Mesembr.*) Urbis Mesembriæ, quæ ad Pontum-Euxinum sita, in extremo angulo Thraciæ, & Mœsiæ inferioris confinio.

(o) *Odessan*) Hæc Mœsiæ est inferioris.

(p) *Arces*) Dionysiopolim dicit in eodem Mœsiæ tractu, ad Pontum Euxinum.

(q) *Alcathoi*) Fuit Alcathous Pelopis filius, qui Megaris regnavit; unde orti qui *Calatim* seu *Callatiam* urbem in littore Getico tenuerunt. Quanquam enim Pomponius Milesiorum, Strabo Heracliensium Coloniam eam esse scripserint, cum nullum aliud oppidum in eo de quo agitur tractu magis opportunum occurrat, ibi consedisse etiam Megarenses conjiciendum est.

(r) *Larem*) Lares jam sæpius Deos fuisse diximus domesticos.

A qui-

A quibus adveniat (*a*) Miletida sospes ad urbem,
Offensi quo me compulit ira Dei.
Hanc si contigerit, (*b*) meritæ cadet agna Minervæ:
Non facit ad nostras hostia (*c*) major opes.
Vos quoque (*d*) Tyndaridæ, quos (*e*) hæc coiit insula, fratres,
Mite, precor, (*f*) duplici numen adeste viæ.
Altera namque parat Symplegadas ire per arctas;
Scindere Bistonias (*g*) altera puppis (*h*) aquas.
Vos facite, ut ventos, loca cum diversa petamus,
Illa suos habeat, nec minus ista suos.

INTERPRETATIO.

a quibus incolumis contingat urbem Miletida, quo ira Dei læsi me misit. Si illuc pervenerit, agna mactabitur Minervæ meritæ. Major victima non spectat ad nostras facultates. Vos etiam Tyndaridæ fratres, quos hæc insula veneratur, oro, adeste numen propitium duplici itineri. Namque altera navis intendit ire per angustas Symplegadas, altera sultare aquas Bistonias. Vos præstate, ut, cum tendamus in loca diversa, illa fruatur suis ventis, neque minus ista suis.

NOTÆ.

(a) *Miletida*) Tomos dicit Milesiorum coloniam, quo relegatus Poeta.

(b) *Meritæ*) Siquidem navem quæ exilii solatia, ipsumque Poetam prius vexerat, ad optatum portum perduxerit.

(c) *Major*) Namque, nisi exul, & minus potens vacca mactanda fuit, ut in 4. Metam. ipse Naso indicaverit.

(d) *Tyndaridæ*) Castor & Pollux, qui Tyndari esse putabantur uterque, (cum Jovis alter saltem esset) quia Læda mater Tyndaro nupta. Illi autem nautis faventia numina esse credebantur.

(e) *Hæc*) Samothracia *scil.* seu Samothrace, in qua Castor & Pollux, Cabiri, Dioscori, & Dii magni Ethnicis, culti: atque hinc in ea scriptam hanc Elegiam fuisse apparet.

(f) *Duplici*) Quia navis, qua sarcinæ atque instrumenta vehebantur per Hellespontum Symplegadas & Pontum Tomos petere cogebatur: ipse vero Poeta qui pede carpere iter constituerat, per Bistonios campos transibat.

(g) *Altera puppis*) De se ipso loquitur Poeta; quomodo & supra *ratem* usurpaverit pro amico, ad quem verba faciebat.

(h) *Aquas*) Horatius de Ulysse,
— *adversis rerum immersabilis undis.*

ELEGIA XII.

ARGUMENTUM.

Littera quæcumque est.) *Excusat se Ovidius, si quid forte in ejus carmine incultum fuerit & minus elegans: culpamque hujus rei omnem rejicit in tempestatem & fluctus, quibus obstrepentibus se hæc scripsisse narrat.*

Littera quæcumque est toto tibi lecta libello,
Est mihi sollicitæ tempore facta viæ.

INTERPRETATIO.

Littera, quæcumque est a te lecta toto libello, est conscripta a me tempore viæ anxiæ.

Aut

Digitized by Google

Aut hanc me, gelidi tremerem cum mense Decembris,
Scribentem mediis (*a*) Hadria vidit aquis:
Aut, postquam bimarem cursu superavimus (*b*) Isthmon;
Alteraque est nostræ sumta carina fugæ.
Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
(*c*) Cycladas Ægæas obstupuisse puto.
Ipse ego nunc miror, tantis animique marisque
(*d*) Fluctibus ingenium non cecidisse meum.
Seu stupor (*e*) huic studio, sive huic insania nomen;
Omnis ab (*f*) hac cura mens relevata mea est.
Sæpe ego nimbosis dubius jactabar ab (*g*) Hædis:
Sæpe minax (*h*) Steropes sidere pontus erat:

INTERPRETATIO.

Vel Adriaticum mare me vidit hanc exarantem, cum tremerem mense frigidi Decembris in mediis aquis: vel postquam evicimus cursu Isthmon bimarem, & altera navis capta est in nostrum exilium. Arbitror Cycladas Ægæas attonitas fuisse, quod scriberem carmina inter sævos mugitus maris. Ipse ego nunc miror, ingenium meum non lapsum esse tantis undis mentis & maris. Seu stupor, seu vesania est *nomen huic curæ, tota mea mens est sustentata ab hoc studio. Sæpe ego trepidans agitabar ab Hædis imbriferis: sæpe mare erat minax stella Steropes:*

NOTÆ.

(a) *Hadria*) Mare est Adriaticum, ab Adria urbe non longe a Venetiis sita, sic dictum.

(b) *Isthmon*) Corinthiacum dicit, qui Ægæo & Ionio mari alluitur. *Isthmus* autem dicitur terræ angustia inter duo maria coarctata.

(c) *Cyclades*) Ægæi maris sunt insulæ duodecim in orbem positæ; κύκλος enim *orbis* est.

(d) *Fluctibus*) Percellitur vero gravissime & distrahitur animus etiam rerum adversarum tempestate.

(e) *Huic*) *Poetice*; de quo Davus ille Horatianus ad dominum

Aut insanit homo, aut versus facit.

Arbitratur nimirum stupidum vulgus dementes omnes eos esse, qui juxta cum illis ad eandem terræ feces animum non demittunt, eandemque impetu in brutas voluptates non feruntur.

(f) *Hac*) Quam faciebat exilium. Studia vero etiam adversis perfugium ac solatium præbent: ut docuit Cicero. Immo sine illis, modo suo sensu intelligas, hominem necesse est in propriis volutari cæcis, obscœnis, irrequietis, & miseris cogitationibus, donec ad Tartara deturbetur. Lumine omnino opus est illi, eoque qui a Sole est Justitiæ, quisquis ad æternam vitam assurgere nititur. Verum hæc omnia apud plerosque pro fabulis veniunt. Christus JESUS mortuus est pro illis. Istud satis est: namque decreta Dei sunt immutabilia. Pecora quorum non immerito jam diu nefariam irrisionem dæmonibus ulciscendam tradidit æquissimus Terræ Judex.

(g) *Hædis*) Hædi dicuntur stellæ duæ in humero aut brachio Aurigæ seu Erichthonii, quæ ortu atque occasu suo tempestates ciere dicuntur.

(h) *Steropes*) Una fuit ex septem Pleiadibus, Pleiones & Atlantis filiabus; quæ Pleiades in cœlum translatæ & ante Tauri collum positæ cum circa Æquinoctium vernum oriantur atque æstatem & navigandi tempus significent, Græcis a πλέω *navigo* nomen sortitæ sunt, *Vergiliæ* Latinis, a vere dictæ. Occasu autem suo hyemem atque tempestates indicant, Poetis saltem si fidem habeas.

Fuscabatque diem (*a*) custos (*b*) Erymanthidos Ursæ;
Aut (*c*) Hyadas sævis (*d*) auxerat Auster aquis:
Sæpe maris pars intus erat; tamen ipse trementi
Carmina ducebam qualiacunque manu.
Nunc quoque contenti stridunt Aquilone rudentes;
Inque modum tumuli (*e*) concava surgit aqua.
Ipse gubernator tollens ad sidera palmas
Exposcit votis immemor artis opem.
Quocunque adspicio, nihil est, nisi mortis imago;
Quam dubia timeo mente, timensque precor.
Attigero portum; portu terrebor ab ipso:
Plus habet infestâ (*f*) terra timoris aquâ.
Nam simul insidiis hominum pelagique laboro;
Et faciunt geminos ensis & unda metus.
(*g*) Ille meo vereor ne speret sanguine prædam:
Hæc titulum nostræ mortis habere velit.
Barbara pars (*h*) læva est, avidæ (*i*) substrata rapinæ,
Quam cruor & cædes bellaque semper habent.
Cumque sit hibernis agitatum fluctibus æquor;
Pectora sunt ipso (*k*) turbidiora mari.

INTERPRETATIO.

& custos Ursæ Erymanthidos obscurabat diem; vel Auster cumulabat Hyadas feris aquis. Sæpe pars maris erat intus; tamen ego scribebam versus qualescumque manu incerta. Nunc etiam rudentes sonant distenti Borea, & aqua curva tollitur tanquam tumulus. Ipse nauclerus tendens manus ad astra oblitus artis petit auxilium. Quocumque oculos verto, nihil est nisi imago mortis, quam metuo incerto animo, & metuens oro. Appulero ad littus, metuam ab ipso littore. Tellus plus habet metus inimica aqua. Nam simul urgeor insidiis hominum & maris; & gladius & aqua pariunt duplicem timorem. Metuo ne ille speret exuvias sanguine; hæc cupiat consequi laudem ex nostra morte. Pars sinistra est barbara, devota rapaci furto, quam sanguis & strages & certamina semper tenent. Et cum mare sit turbatum undis hibernis, cor est magis agitatum quam ipsum mare.

NOTÆ.

(a) *Custos*) Arctophylax est seu Bootes, in cujus zona cæteris clarius lucens stella, quæ *Arcturus* dicitur, ortu atque occasu suo pluvias & tempestates ciens.

(b) *Erymanthidos*) Ab Erymantho Arcadiæ monte Calisto Lycaonis filia in Ursam a Junone mutata, deinde in cælum Jovis beneficio translata, Erymanthis dicitur.

(c) *Hyadas*) Eæ stellæ, quas in Tauri capite numero septem finxerunt, a pluendo, quod Græcis est ὕειν dictæ sunt, Latinis *Suculæ*; quæ Hyantem fratrem a leone interfectum postquam insolabiliter in terris luxerunt; ex cælo, in quod Jovis miseratione translatæ, lacrymas suas, imbrifera virtute insignitæ, spargunt.

(d) *Auxerat*) Auster enim ventus est pluvius, ut notum.

(e) *Concava*) Non aqua quidem, sed fluctus ex ea.

(f) *Terra*) Propter monstra quæ gignit, homines scilicet sævos atque sibi invicem insidiantes.

(g) *Ille*) Non ensis quidem, sed qui eum tractat obvius quilibet barbarus.

(h) *Læva*) Namque eam Thraces incolunt.

(i) *Substrata*) Alii habent *subjecta*; ut Thraces sceleri deditos atque mancipatos intelligas.

(k) *Turbidiora*) Nullus dubito adeoque, quin navem suam denuo conscenderit Naso.

Quo

Quo magis his debes ignoscere, candide lector,
Si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
(*a*) Non hæc in nostris, ut quondam, scribimus hortis:
Nec consuete meum lectule corpus habes.
Jactor in indomito brumali luce profundo:
Ipsaque cæruleis charta feritur aquis.
Improba pugnat hyems, indignaturque, quod ausim
Scribere, se rigidas incutiente minas.
(*b*) Vincat hyems hominem: sed eodem tempore quæso
Ipse modum statuam carminis; illa sui.

INTERPRETATIO.

Quo magis debes his veniam dare, Lector, si sunt minora tua expectatione, ut sunt. Non hæc pangimus, ut olim, in nostris hortis: neque tenes meum corpus, lectule assuete. Agitor in sævo mari die hiberno: & ipsa papyrus verberatur aquis glaucis. Hyems asperè certat, & irascitur, quod non verear scribere, se intentante sævas minas. Tempestas superet hominem: sed precor eodem tempore ego faciam finem carminis, illa sui.

NOTÆ.

(a) *Non*) Scilicet compositus animus, nullisque curis vexatus, aut objectis impetitus esse debet, qui minima maxima consectari, optima quæque componere, & curiose ordinare satagit. Quid ille agat, quem prope in frusta sua vesania aut mille monstra consciderunt.

(b) *Vincat*) Ingeniose certe; quasi ea causa sæviat tempestas tantum, ut Poetam a scribendo absterreat; quæ sævitiam omnem compescere teneatur, postquam ipse stilum posuerit.

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER II.

ARGUMENTUM.

Quid mihi vobiscum est.) *Precatur Augustum Ovidius, ut si non reditum velit, mitius tamen, ac tutius exilium concedat. Dicitque se tentare, si forte carmina quæ illi antea nocuere, nunc possint salutem reddere: quemadmodum Achillis hasta, quæ Telephum & vulneravit & sanavit. Longo igitur & artificioso carmine conatur Cæsarem placare, attendens se multa de eo scripsisse. Enumeratque poetas alios quamplurimos, qui nunquam ulla clade affecti sunt, quamvis mordacia aut turpia poemata ediderint.*

ELEGIA I.

QUid mihi vobiscum est, (*a*) infelix cura, libelli,
Ingenio perii qui miser ipse meo?

INTERPRETATIO.

Quid mihi est vobiscum, libelli, studium miserum, qui infelix ipse occidi meo ingenio?

NOTÆ.

(a) *Infelix*) Quia infeliciter per ejusmodi curas in exilium & maximas calamitates compulsus.

Cur modo damnatas repeto mea crimina Musas?
An semel est pœnam commeruisse parum?
(*a*) Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellent
Omine non fausto fœmina virque, mea.
Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
Jam demum visa Cæsar ab Arte meos.
Deme mihi studium, vitæ quoque crimina demes.
Acceptum refero versibus esse nocens.
Hoc pretium curæ vigilatorumque laborum
Cepimus: ingenio pœna reperta meo.
Si saperem, doctas odissem jure (*b*) sorores,
Numina (*c*) cuſtori perniciosa suo.
At nunc (tanta meo comes est insania morbo)
Saxa malum refero rursus ad ista pedem.
Scilicet & victus repetit gladiator arenam;
Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
Forsitan, ut quondam (*d*) Teuthrantia regna tenenti,
Sic mihi res eadem (*e*) vulnus opemque feret:
Musaque, quam movit, motam quoque leniet iram:
Exorant magnos carmina sæpe Deos.
Ipse quoque Ausonias Cæsar matresque nurusque
Carmina turrigeræ dicere jussit (*f*) Opi.

INTERPRETATIO.

Quamobrem revertor ad Musas modo profligatas, mea crimina? An leve est dignum fuisse semel multa? Versus mei caussa fuerunt ut puellæ atque viri cupierint me cognoscere infelici præsagio. Versus caussa fuerunt, ut Cæsar damnaret me & meos mores, ab arte jam denique visa. Remove a me studium, removebis etiam opprobria vitæ. Debeo carminibus esse noxius. Hanc reportavimus mercedem ex studiis & laboribus indefessis. Supplicium inventum meo ingenio. Si saperem, merito odio haberem doctas sorores, deas exitiales suo cultori. At nunc (tanta vesania juncta est meo morbo) denuo refero pravum pedem ad istas cautes. Nimirum gladiator etiam superatus redit in arenam; & navis naufraga repetit aquas turbatas. Forte res eadem mihi feret vulnus & remedium, sicuti olim obtinenti regna Teuthrantia; & Musa mulcebit iram quam excitavit; versus flectunt sæpe magnos Deos. Ipse etiam Cæsar jussit matronas atque puellas Italas cantare versus Opi turriferæ.

NOTÆ.

(a) *Carmina*) Non abs re clariss. Hainsius suspectum habuit hoc distichon.

(b) *Sorores*) *Musas*: quæ pro studio, aut mollioribus litteris ponitur.

(c) *Cultori*) *Mihi Ovidio*.

(d) *Teuthrantia*) Teuthranti regis Mysiæ; qui virili stirpe carens Argiopen filiam Telepho Herculis filio despondit, eumque reliquit regni sui successorem.

(e) *Vulnus op.*) Jam sæpius hunc Telephum Achillis hasta vulneratum, ejusdemque rubigine sanatum vidimus.

(f) *Opi.*) *Ops*, quæ & *Cybele* dicitur, *Rhea*, *Bona Dea*, *Magna Deûm mater*, ipsaque est Terra, plurimis insuper insignita nominibus. Turrita etiam, quia turritas urbes sustinat: Romæ in Palatio templum suum habuit, in cujus honorem ludi instituti, quorum curam gerebant Ædiles curules. Maximo sumtu atque superbo apparatu celebrabantur *Megalenses* illi per sex dies a pridie nonas April. matronasque spectatæ pudicitiæ in his psallere memoriæ proditum est. Cum itaque Italia Augusti tempore fama premeretur, non abs re illius crediderim, ut mortalibus redderet Dea alimenta vitæ, in curandis ejus sacrificiis collocatam aliquam curam.

Jus-

(*a*) Jusserat & (*b*) Phœbo dici, quo tempore ludos
Fecit, quos ætas adspicit una semel.
His precor exemplis tua nunc, mitissime Cæsar,
Fiat (*c*) ab ingenio mollior ira meo.
Illa quidem justa est, nec me meruisse negabo:
Non adeo nostro fugit ab ore pudor.
Sed, nisi peccassem, quid tu concedere posses?
(*d*) Materiam veniæ sors tibi nostra dedit.
Si, quoties homines peccant, sua fulmina mittat
Jupiter; exiguo tempore inermis erit.
Hic ubi detonuit strepituque exterruit orbem,
Purum discussis aera reddit aquis.
Jure igitur genitorque Deûm rectorque vocatur:
Jure capax mundus nil Jove majus habet.
Tu quoque, cum Patriæ rector dicare Paterque;
Utere more Dei nomen habentis (*e*) idem.
Idque facis: nec te quisquam (*f*) moderatius unquam
Imperii potuit fræna tenere sui.
Tu veniam parti superatæ sæpe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.

INTERPRETATIO.

Jusserat etiam cantari Apollini, quo tempore fecit ludos, quos una ætas videt semel. Oro, ut his exemplis, Cæsar lenissime, jam tua ira deliniatur meo ingenio. Illa quidem est justa; neque diffitebor me dignum esse: Verecundia non adeo recessit a vultu nostro. Verum nisi deliquissem, quid tu posses ignoscere? Sors nostra tibi obtulit materiam veniæ. Si Jupiter jaculetur sua fulmina quoties homines delinquunt, brevi erit spoliatus armis. Postquam ille detonuit, & terrorem incutiit mundo tonitru, serenat cœlum aquis disjectis. Adeoque merito appellatur pater & rex Deorum; merito vastus orbis nihil habet majus Jove. Tu etiam, cum voceris Pater & moderator Patriæ, imitare consuetudinem Dei obtinentis idem nomen. Atque id facis; neque ullus unquam potuit tractare lenius te habenas sui imperii. Tu sæpe pepercisti partibus victis, quæ superiores tibi non pepercissent.

NOTÆ.

(a) *Jusserat*) Ad præconis alludit consuetudinem, qui ad ludorum secularium spectacula convocato populo, ita dicebat, *Hos ludos qui facturi sunt nemo vestrum vidit, nec visurus est*.

(b) *Phœbo*) Apollini & Dianæ tanquam Diis malorum depulsoribus, & vitæ atque incolumitatis præsidibus canebatur carmen seculare, ludis qui in illorum honorem post *undenos decies per annos* referebantur, docente Horatio, in egregio illo carmine, quod horum gratia conscripsit. Anno autem V. C. 736. ante C. natum 15. hos ludos Augustus retulit, quater ante ipsum celebratos.

(c) *Ab ingenio*) *Siquidem ipsos Deos carminibus flexisti, o Cæsar, cum illis dici jussisti; tu quoque meis flecti patiaris*.

(d) *Materiam*) Illi vero multum tribuitur, cui per Clementiam Deo proximum, quatenus patitur natura, esse licet: at enim cautione maxima in hac exercenda virtute opus est, ne pravitatem invehat.

(e) *Idem*) *Pater* siquidem appellatur.

(f) *Moderatius*) Principem etiam in civitate locum tenere passus est Augustus plurimos diversarum partium venia & incolumitate donatos; ut testatur Tranquillus.

Di-

Divitiis etiam multos & honoribus auctos
Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.
Quæque dies bellum, belli tibi sustulit iram:
(*a*) Parsque simul templis utraque dona tulit.
Utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem;
Sic, victum (*b*) cur se gaudeat, hostis habet.
Caussa mea est melior: qui nec contraria dicor
Arma, nec hostiles esse secutus opes.
Per mare, per terras, per (*c*) tertia numina juro,
Per te præsentem conspicuumque Deum;
Hunc animum favisse tibi, Vir maxime: meque,
Qua (*d*) sola potui, mente fuisse tuum.
Optavi peteres cælestia sidera (*e*) tarde;
Parsque fui turbæ parva precantis idem.
Et pia thura dedi pro te; cumque omnibus unus
Ipse quoque adjuvi publica vota meis.
Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,
Mille locis (*f*) plenos nominis esse tui?
Inspice (*g*) majus opus, quod adhuc sine fine reliqui,
In non credendos corpora versa modos;
Invenies vestri præconia nominis illic:
Invenies animi pignora multa mei.

INTERPRETATIO.

Cognovi etiam multos cumulatos opibus & honoribus, qui sustulerant arma adversus tuum caput. Atque dies qua profligavit *bellum, delinivit tuam iram: & pars utraque simul portavit munera in templa. Et quemadmodum tuus miles lætatur, quod devicerit hostem, sic hostis habet quamobrem lætetur cum victus sit. Caussa mea est potior, qui neque perhibeor secutus arma adversa, nec copias hostiles. Juro per Pontum, per Tellurem, per tertia numina, per te Deum præsentem atque conspicuum, hanc mentem tibi benevolam fuisse, Vir maxime, meque fuisse tuum animo, quo solo licuit esse. Vovi, ut sero adires astra æthera, & fui pars exigua multitudinis voventis idem. Atque obtuli pia thura pro te: & ego unus cum omnibus meis promovi etiam communia desideria. Quamobrem recenseam illos etiam libellos, mea peccata, plenos esse nominis tui mille locis? Vide majus opus, quod etiam deserui imperfectum, corpora mutata in species non credendos: Ibi reperies laudes nominis tui; reperies multa pignora meæ benevolentiæ.*

NOTÆ.

(a) *Pars utraque*) Augustus quia a Diis servatus; Conjurati quia ipse pepercerat: namque sæpius ejus vitam insidiis petitam constat.

(b) *Cur se gaud.*) Quia nempe non amplius infensus Cæsar.

(c) *Tertia*) *Cælum*, & qui in eo est *Jovem*.

(d) *Sola*) Re ipsa namque Augusto favendi nulla oblata occasio, sicuti cogitabat Ovidius: quanquam favisset, siquidem conatus fuisset.

(e) *Tarde*) Eadem prope vovisse etiam reperias Horatium Flaccum, virum quidem quem inter Ethnicos haud temere a judicio cuiquam inferiorem dixeris: cæterum aliter loqui malim.

(f) *Plenos nominis*) Hoc vero minime prolatum oportuit.

(g) *Majus*) *Metamorphosin*.

Non

Digitized by Google

Non tua carminibus major fit gloria, nec quo,
  Ut major fiat, crescere possit, habet.
Fama Jovis superest: tamen hunc sua facta referri,
  Et se materiam carminis esse, (*a*) juvat:
Cumque (*b*) Gigantei memorantur prælia belli;
  Credibile est lætum laudibus esse suis.
Te celebrant (*c*) alii quanto decet ore; tuasque
  Ingenio laudes uberiore canunt.
Sed tamen, ut fuso taurorum sanguine centum,
  Sic capitur (*d*) minimo thuris honore Deus.
Ah ferus, & nobis nimium crudeliter hostis,
  (*e*) Delicias (*f*) legit qui tibi cumque meas!
Carmina ne nostris sic te venerantia libris
  Judicio possint candidiore legi.
Esse sed irato quis te mihi posset (*g*) amicus?
  Vix tunc ipse mihi non inimicus eram.
(*h*) Cum cœpit quassata domus subsidere, partes
  In proclinatas omne recumbit onus:
Cunctaque Fortunâ rimam faciente dehiscunt.
  Ipsa suo quondam pondere tecta ruunt.

INTERPRETATIO.

Laus tua non fit amplior versibus, neque habet quo possit augeri, ut fiat amplior. Laus Jovis præcellit, tamen ille amat sua acta memorari, & se esse argumentum carminis: & cum recensentur certamina belli Gigantei, credere est illum oblectari præconiis suis. Alii te laudant quanta facundia decet, & prædicant tuam gloriam ingenio feliciore. Verum tamen ut Deus tangitur cruore centum taurorum, ita movetur *minimo honore thuris. Ah! crudelis, & nimium inhumane nobis hostis, quisquis legit tibi nostros Amores! ne carmina sic te reverentia nostris libris possint legi judicio æquiore. Verum quis posset mihi esse amicus, te infense? Vix ego non eram tunc mihi inimicus. Cum domus impulsa cœpit inclinari, totum pondus cadit in partes subsidentes; & omnia dissolvuntur fortuna aperiente rimam. Ipsa tecta olim cadunt sua mole.*

NOTÆ.

(*a*) *Juvat*) Nulla re equidem Deus augetur; et tamen cum fieri non possit ut temere & sine scopo quicquam incipiat, eo ipso quod Deus est, Naturæque & Gloriæ suæ vindex, rationes inducit atque respectus per suam communicationem, quibus ut de suo largiri, ita & ejusdem perinde videtur repetere usum, quasi compendio aliquo lætaretur. Quæ altioris sunt meditationis quam ut hic in transcursu accurate exponi queant.

(b) *Gyganteï*) Jovem clarum Gyganteo triumpho scripsit Flaccus, itemque alii Poetæ. Cæterum quam ridiculum fuerit certamen Deorum adversus terrigenas illos qui cælum ipsum affectarunt, vide apud Apollodorum.

(c) *Alii*) Maro præsertim, Horatius, &c.

(d) *Minimo*) Quia mens ipsa, non donum spectatur, quod maximum semper fuerit, si ea bona.

(e) *Delitias*) *Libros Amatorios: ex quibus*, utcumque sedulo dissimulaverit, ne neptis suæ magis patesceret probrum, Augustus Poetæ intellexit furta.

(f) *Legit*) *Atquè adeo inique interpretatus est, quæ ipse solus si legisses, non tantoperè damnasses.*

(g) *Amicus*) *Qui sequiori sensu atque in alienam sententiam acceptos versus, lenius exponat.*

(h) *Cum cœpit*) Sese Augusti irâ perditum, quemque omnia premant, hac comparatione innuit Poeta.

Er-

Digitized by Google

Ergo hominum quæsitum odium mihi carmine: quaque
Debuit, est vultus turba secuta tuos.
At (memini) vitamque meam moresque probabas
Illo, quem dederas, (*a*) prætereuntis equo.
[(*b*) Quod si non prodest, & honesti gratia nulla
Redditur: at nullum crimen adeptus eram.]
(*c*) Nec male commissa est nobis fortuna reorum,
Lisque (*d*) decem decies inspicienda viris.
Res quoque (*e*) privatas (*f*) statui sine crimine judex:
Deque meâ (*g*) fassa est pars quoque victa fide.
Me miserum! potui, si non extrema nocerent,
Judicio tutus non semel esse tuo.
Ultima me perdunt: imoque sub æquore mergit
Incolumem (*h*) toties una procella ratem.
Nec mihi pars nocuit de gurgite parva: sed (*i*) omnes
Pressere hoc fluctus, Oceanusque caput.
Cur (*k*) aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi?

INTERPRETATIO.

Adeoque odium hominum mihi paratum est versibus: & multitudo secuta est tuos vultus qua debuit. At, recordor, laudabas vitam meam & mores, cum transveherer illo equo quem dederas. Quod si non juvat, & nulla est gratia honesti, at nullo crimine tenebar. Neque sors reorum, & lis cognoscenda a centum viris est nobis male concredita. Composui etiam res privatas judex sine crimine: & pars etiam superata agnovit meam fidem. Me infelicem! potui, nisi ultima obessent, esse securus non semel judicio tuo. Novissima me perimunt; & una procella deturbat in profundum gurgitem navem toties salvam. Neque pars exigua Ponti mihi obfuit; sed omnes undæ obruerunt meum caput cum Oceano. Quamobrem aliquid intuitus sum? quamobrem in culpam traxi meos oculos? Quamobrem peccatum intellectum a me inconsiderato?

NOTÆ.

(a) *Prætereuntis*) Idibus Quinctilibus transvectio fiebat Equitum Romanorum ab æde Honoris in Capitolium, Ordinis ejus recognoscendi probandique gratia: de qua transvectione Tranquillus his verbis: *Augustus Equitum turmas frequenter recognovit, post longam intercapedinem reducto more transvectionis.*

(b) *Quod si*) Semibarbarum dixit hoc Distichon cl. Heinsius: mihique videtur putidum.

(c) *Nec male*) Adeoque in Centumviris fuit, quorum judicio testamentariæ, hæreditariæ, capitales etiam causæ subjiciebantur.

(d) *Decem decies*) Siquidem terni ex singulis tribubus, quæ Romæ 35. fuerunt numero, quinque fuerunt supra centum in centumviris: verum, ut hodieque mos est apud omnes, facilius numero absoluto nominabantur.

(e) *Privatas*) Ubi civis cum cive; cum publicæ de proditionibus in Patriam, ambitu, atque hujusmodi haberent controversiam.

(f) *Statui*) Quando sorte electus judex ad cognoscendam cujusquam causam de more.

(g) *Fassa*) Ut hinc Poetæ fidem optimam fuisse intelligas.

(h) *Toties*) Hinc conjicias non temere, multa etiam in Republica gessisse Ovidium non parvi momenti, quæ ad Augustum delata.

(i) *Omnes*) Quia, ut mos est, Poeta a Principe profligato, omnes in illum conspiraverunt.

(k) *Aliquid*) Quid istud sit aliquid, quod silentio tam alto pressit Poeta difficile est conjicere: nam de incesto Augusti cum Julia quod conjiciunt, mihi quidem non videtur probabile, siquidem illam in exilium ejecerit. Neque vero placabilius fuisset rem eam toties commemorare, aut infenso Augusto objicere magis quam errorem suum excusare. Inepta est curiositas, in majoribus etiam compescenda.

In-

Inscius (*a*) Actæon vidit sine veste Dianam:
  Præda fuit canibus non minus ille suis.
Scilicet in Superis etiam (*b*) fortuna luenda est;
  Nec veniam læso numine casus habet.
Illa namque die, qua me malus abstulit (*c*) error,
  Parva quidem periit, sed sine labe, domus.
Sic quoque parva tamen, (*d*) patrio dicatur ut ævo
  Clara, nec ullius nobilitate minor:
Et neque divitiis, nec paupertate (*e*) notanda:
  Unde sit (*f*) in neutrum conspiciendus eques.
Sit quoque nostra domus vel censu parva, vel ortu:
  Ingenio certe non latet illa meo.
Quo videar quamvis nimium juveniliter usus;
  Grande tamen toto nomen ab orbe fero.
Turbaque doctorum Nasonem novit, & audet
  Non fastiditis annumerare viris.
Corruit hæc igitur Musis accepta, sub uno,
  Sed non exiguo, crimine lapsa domus.
Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo læsi
  Ematuruerit Cæsaris ira, queat.

INTERPRETATIO.

Actæon vidit imprudens Dianam sine amictu; non minus ille fuit præda suis canibus. Nimirum cum agitur de Diis, etiam casus est plectendus, neque sorti ignoscitur numine offenso. Namque illa die, qua improbus error me rapuit, domus quidem tenuis, sed sine vitio, corruit. Ita etiam nihilominus tenuis, ut dicatur illustris ætate patris, neque inferior nobilitate ullius: & neque arguenda opibus, neque inopia: unde eques fit in neutrum conspiciendus. Sit etiam nostra domus tenuis vel divitiis, vel genere, certe illa non obscura est ingenio meo. Quo tametsi videar usus nimis leviter, consequutus sum tamen famam non parvam toto mundo. Atque chorus doctorum novit Nasonem, neque veretur recensere illum inter viros eruditos. Hæc igitur domus grata Musis subversa est, jacens sub uno peccato, sed magno. Atque ea sic jacet, ut possit excitari; si modo ira Cæsaris offensi resederit.

NOTÆ.

(a) *Actæon*) Hujus in cervum Metamorphosin lib. 3. vidimus.

(b) *Fortuna*) Plectuntur etiam a Diis, qui nescii & casu peccant.

(c) *Error*) Non scelere, sed errore, ut in fortunam seu casum transferenda sit culpa, peccasse dicit.

(d) *Patrio*) Hoc dicit, ut suo ævo proditam, misericordia motus Augustus, sublevet.

(e) *Notanda*) Census equestris ad quadringenta sestertia, seu decem millia coronatorum assurgebat, ut vel ex illo Horatii compertum est,

Si quadringentis sex septem millia desunt,
Plebs eris.

Neque vero ob flagitia tantum publicus equus in transvectione adimebatur; verum etiam si quis de patrimonio tantum consumsisset, ut equestri censu non frueretur. Cæterum neque equitum tamen tam ampla res erat, ut Senatorum opes duplo majores æquaret.

(f) *In neutrum*) Neque divitiis amplioribus Senatorum conspiciendus eques, neque plebis aut capite censorum paupertate.

Digitized by Google

(*a*) Cujus in eventu pœnæ clementia tanta est,
Ut fuerit nostro lenior illa metu.
Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
O Princeps parce viribus use tuis.
Insuper accedunt, te non adimente, paternæ
(Tanquam vita parum muneris esset) opes.
Nec mea decreto damnasti facta Senatûs:
Nec mea (*b*) selecto judice jussa fuga est.
Tristibus invectus verbis (ita Principe dignum)
Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
Adde, quod edictum, quamvis immane minaxque,
Attamen in pœnæ nomine lene fuit.
Quippe relegatus, non (*c*) exul dicor in illo:
Parcaque fortunæ sunt data verba meæ.
Nulla quidem sano gravior mentisque potenti
Pœna est, quam tanto displicuisse viro.
Sed solet interdum fieri placabile numen:
Nube solet pulsa candidus ire dies.
Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
Quæ fuerat sævi fulmine tacta Jovis.
Ipse licet sperare vetes, sperabimus æque:
Hoc unum fieri te prohibente potest.
Spes mihi magna subit, cum te, mitissime Princeps;
Spes mihi, respicio cum mea fata, cadit.
Ac veluti ventis agitantibus æquora non est
Æqualis rabies, continuusque furor;

INTERPRETATIO.

Cujus clementia est tanta in eventu pœnæ, ut illa fuerit mitior nostro timore. Vita data est, & ira tua constitit citra cædem, o Princeps use moderate potestate tua. Facultates paternæ insuper adduntur, te non tollente, quasi vita esset exiguum donum. Neque damnasti mea acta sententia Senatus; neque meum exilium est decretum judice selecto: Tu ipse invectus asperis dictis ultus es, ut decet, injurias tuas: ita dignum Principe. Adde, quod mandatum, tametsi atrox & minax, attamen fuit mite in nomine supplicii. Nempe dicor relegatus non exul in illo; & parcæ voces sunt assignatæ sorti meæ. Nullum quidem supplicium majus integra & animi compoti, quam displicuisse tanto viro. Verum numen solet nonnunquam fieri placabile: Dies solet procedere purus nebula disjecta. Ego vidi ulmum pressam vitibus pampineis, quæ fuerat icta fulmine irati Jovis. Quamquam tu prohibeas sperare, æque sperabimus. Hoc unum potest fieri te interdicente. Magna spes mihi incidit, Princeps lenissime, cum te intueor; spes mihi incidit *cum* intueor *meam sortem. Et sicut sævitia non est æqualis, neque impetus continuus ventis turbantibus maria;*

NOTÆ.

(a) *Cujus*) *Augusti.*

(b) *Selecto*) *Selecti Judices* dicebantur ii, qui a Prætoribus urbanis, iisque juratis, vel ex Senatorio, vel Equestri ordine, vel Tribunis ærariis seligebantur: non enim idem semper Ordo præfuit rebus judicandis.

(c) *Exul*) *Exilium* est perpetuum, *Relegatio* ad tempus.

Sed

Sed modo subsidunt, intermissique silescunt,
  Vimque putes illos deposuisse suam;
Sic abeunt redeuntque mei variantque timores:
  Et spem placandi dantque negantque tui.
Per Superos igitur, qui dent tibi longa, dabuntque,
  Tempora, Romanum si modo nomen amant;
Per Patriam, quæ te tuta & secura (*a*) Parente est,
  Cujus, ut in populo, pars ego nuper eram;
Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
  Reddatur gratæ debitus Urbis amor.
(*b*) Livia sic tecum sociales compleat annos,
  Quæ, nisi te, nullo conjuge digna fuit.
Quæ si non esset, cælebs te vita deceret:
  Nullaque, cui posses esse maritus, erat.
Sospite sic te sit (*c*) natus quoque sospes, & olim
  Imperium regat hoc cum seniore senex:
Utque tui faciunt sidus juvenile (*d*) nepotes,
  Per tua perque (*e*) sui facta parentis eant.
Sic assueta tuis semper Victoria castris,
(*f*) Nunc quoque se præstet, notaque signa petat:
(*g*) Ausoniumque Ducem solitis circumvolet alis;
  Ponat & in nitidâ (*h*) laurea serta comâ:

INTERPRETATIO.

sed interdum componuntur, & per vices quiescunt, & credas illos omisisse vim suam; ita mei pavores discedunt & recurrunt, atque fluctuant, & spem faciunt atque denegant tui leniendi. Per Deos igitur, qui præbeant tibi longum ævum, quique præbebunt, si saltem diligunt nomen Romanum; Per Patriam, quæ est tuta & secura, te Patre, cujus, ut in populo, ego nuper pars eram; sic semper tibi præbeatur factis & animo debitus amor Urbis, quo dignus es. Sic Livia impleat tecum annos socios, quæ digna fuit nullo marito præter te. Quæ nisi esset, vita cælebs te deceret, nullaque erat, cui posses esse maritus; filius sit etiam incolumis te incolumi; & senex olim regat hoc imperium cum seniore, & sicut faciunt tui nepotes sidus adolescens incedant per acta tua & sui patris. Sic victoria semper addicta tuis castris, se præbeat nunc etiam, & concedat in signa nota: & circumvolitet Ducem Italum alis solitis; & ponat coronas laureas in adoratis capillis:

NOTÆ.

(a) *Parente*) Augustissimo titulo *Pater Patriæ* dictus est Augustus.

(b) *Livia*) Augusti uxor, de qua jam supra.

(c) *Natus*) Tiberium dicit: Post nepotum enim suorum Caii atque Lucii obitum, Augustus illum privignum adoptavit, ut testatur Dio.

(d) *Nepotes*) *Germanicum* dicit Drusi, Tiberii fratris, filium, quem Tiberio Augustus adoptandum dedit, veritus ne animo elatus ad res novas consurgeret: deinde & *Drusum*, qui Tiberii filius fuit. Turpiter hic hallucinati sunt qui de Caio & Lucio, jam dudum mortuis hoc loco mentionem fieri arbitrati sunt: sicuti optime observavit clariss. Heinsius.

(e) *Sui*) *Tiberii*, scilicet.

(f) *Nunc*) Quo tempore gravissimum a Dalmatis & Pannoniis bellum motum fuerat: de quibus Dio. Commentator nullam temporis habuit rationem.

(g) *Ausonium*) *Tiberium*, scilicet, quem etiam bellum consulto trahere suspicatus est Augustus, ut legionibus diutius succinctus esset: quamobrem novum exercitum legit, & Germanicum etiam in Pannoniam misit.

(h) *Laurea*) Imperato ac milites triumphantes laureati urbem ingrediebantur.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas;
(*a*) Auspicium cui das grande, Deosque tuos.
(*b*) Dimidioque tui præsens es, & aspicis Urbem:
Dimidio procul es, sævaque bella geris.
Hic tibi (*c*) sic redeat superato victor ab hoste;
Inque coronatis fulgeat altus equis.
Parce, precor: fulmenque tuum fera tela reconde,
Heu nimium misero cognita tela mihi!
Parce, Pater Patriæ: (*d*) nec nominis immemor hujus
Olim placandi spem mihi tolle tui.
Nec precor, ut redeam: quamvis majora petitis
Credibile est magnos sæpe dedisse Deos.
Mitius exsilium si das; propiusque roganti;
Pars erit e pœnâ magna levata meâ.
(*e*) Ultima perpetior medios projectus in hostes:
Nec quisquam patria longius exsul abest.
Solus ad (*f*) egressus missus septemplicis (*g*) Istri,
Parrhasiæ gelido (*h*) virginis axe premor.

INTERPRETATIO.

per quem bella geris, cujus corpore nunc certas; cui das magnum auspicium, & Deos tuos: & dimidio tui ades, & intueris Urbem, dimidio es longe, & geris atrocia bella. Sic ille ad te revertatur victor ab hoste victo; & excelsus splendeat in equis coronatis. Ignosce, oro; & depone fulmen tuum sæva tela, heu tela nimium cognita mihi misero! Ignosce, Pater Patriæ: neque oblitus hujus nominis mihi adime spem tui molliendi. Neque oro, ut revertar; quanquam credibile est magnos Deos sæpe præbuisse potiora petitis. Si indulges oranti exilium tolerabilius & propius, magna pars erit sublata ex supplicio meo. Tolero extrema relegatus in hostes medios: neque quisquam exsul longius est remotus a patria. Pulsus solus ad ostia Danubii septemflui, urgeor frigida cardine puellæ Parrhasiæ.

NOTÆ.

(a) *Auspicium*) Nihil nisi captatis ante auspiciis incipiebant Ethnici: illiusque dicebantur, qui rem gerendam tanquam Auctor curabat. Pugnavit igitur Tiberius, non suis, sed Augusti auspiciis.

(b) *Dimidio*) Sic etiam Horatius Amicum *dimidium animæ suæ* vocitavit. Hic vero Tiberio adblanditur Naso, quem tamen, nisi vehementer fallor, non ita charum habuit.

(c) *Sic*) Usitata formula vovendi; quasi dicat, *Ita revertatur Tiberius, ita victoria tua signa petat, &c. uti mihi ignoscas.*

(d) *Nec immemor*) Memorem vult esse Augustum Naso, quod Pater sit Patriæ, ut paternâ indulgentiâ sibi quoque parcat.

(e) *Ultima*) *Extrema atque acerbissima mala.*

(f) *Egressus*) *Ostia, Les Embouchures.*

(g) *Istri*) *Danubii*, qui maximus Europæ fluvius septem vastis fluminibus in Pontum devolvitur.

(h) *Virginis axe*) Polo Septentrionali, cœloque frigidissimo; cui a Calisto Parrhasiâ seu Arcadicâ, in ursam mutata, deinde in cœlum translata, ut jam sæpe dictum, illud ductum nomen.

Digitized by Google

(*a*) Jazyges, & (*b*) Colchi, (*c*) Metereaque turba, (*d*) Getæque,
Danubii mediis vix prohibentur aquis.
Cumque alii caussa tibi sint graviore fugati,
Ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
Longius hac nihil est, nisi tantum frigus & hostis;
Et maris adstricto quæ coit unda gelu.
Hactenus Euxini pars est Romana sinistri:
Proxima (*e*) Basternæ (*f*) Sauromatæque tenent.
Hæc est Ausonio sub jure novissima, vixque
Hæret in imperii margine terra tui.
Unde precor supplex ut nos in tuta releges,
Ne sit cum patria pax quoque adempta mihi.
Ne timeam gentes, quas non bene submovet (*g*) Ister:
Neve tuus possim civis ab hoste capi.
(*h*) Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum
Cæsaribus salvis barbara vincla pati.

INTERPRETATIO.

Jazyges, & Colchi, & agmen Meteranum, & Getæ vix arcentur interfusis aquis Istri. Cumque alii sint a te relegati caussa majore, nulli tellus assignata est remotior quam mihi. Nihil est ulterius hac, quam frigus tantum & hostis, & aqua quæ concrescit glacie firma. Hactenus pars sinistri Euxini est Romana. Basternæ & Sarmatæ habent proxima. Hæc tellus est ultima sub ditione Itala, vixque est in extrema ora tui imperii. Unde oro humilis, ut nos submoveas in loca tuta: ne pax sit mihi sublata etiam cum Patria. Ne metuam nationes, quas Danubius non satis arcet; neve tuus civis possim tolli ab hoste. Fas vetat quemquam ortum ex sanguine Latino ferre catenas barbaras Cæsaribus incolumibus.

NOTÆ.

(*a*) *Jazyges*) Populi Sarmatiæ Europeæ.

(*b*) *Colchi*) Populi Asiæ ad Ponti-Euxini oram Orientalem; quos siquidem Danubii aquis prohibitos dicere non poterit Naso, optime, ni fallor, de iis interpretatus est Micyllus qui Medeam sequuti, cum illam apprehendere non potuissent circa Tomos consederunt, ut habet Comment. Apollonii, lib. 4.

(*c*) *Metereaque*) Gens fuit Scythiæ Europeæ, de qua vix alibi mentionem factam comperias; qua re hunc locum corruptum suspicantur. Miscella *Neuros* legi mavult; eo forte adductus quod *Neuros* & Jazyges conjunxit Val. Flaccus hoc versu,

Neurus & expertes canentes Jazyges ævi.

(*d*) *Getæque*) Hos Strabo in Orientem ad Pontum-Euxinum transtulit, quos alii cum Dacis confuderunt: vultque hos Germaniam versus ad Istri fontes collocatos, Davosque olim dictos.

(*e*) *Basternæ*) Populi fuerunt ultra Danubium, quos Germanis an Sarmatis ascribat, dubitat Tacitus.

(*f*) *Sauromatæ*) Hi ad Borysthenem porrecti erant.

(*g*) *Ister*) Qui alio nomine dicitur Danubius: de quo jam supra.

(*h*) *Fas proh.*) Ut quidem Romanæ superbiæ videbatur.

Per-

Digitized by Google

Perdiderint cum me duo crimina, (*a*) carmen & (*b*) error;
Alterius facti (*c*) culpa silenda mihi.
(*d*) Nam non sum tanti, ut renovem tua vulnera, Cæsar;
Quem nimio plus est indoluisse semel:
Altera pars superest, qua turpi crimine tactus
Arguor obscœni doctor adulterii.
Fas ergo est aliquâ (*e*) cælestia pectora falli;
Et sunt notitiâ multa minora tuâ.
Utque Deos, cælumque simul sublime tuenti
Non vacat exiguis rebus adesse Jovi;
A te pendentem sic dum circumspicis orbem,
Effugiunt curas inferiora tuas.
(*f*) Scilicet imperii, Princeps, statione relicta
(*g*) Imparibus legeres carmina facta modis?
(*h*) Non ea te moles Romani nominis urget,
Inque tuis humeris tam leve fertur onus;
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
Excutiasque oculis (*i*) otia nostra tuis.

INTERPRETATIO.

Cum duo peccata me prodiderint, versus, scilicet, *& error; pravitas alterius facti est mihi prætereunda. Nam non sum tanti, ut aperiam tuas plagas, Cæsar, quem semel affectum fuisse est plus nimio. Altera pars restat, qua accusatus de obscœno flagitio, damnor doctor turpis adulterii. Adeoque fieri potest ut mentes cælestes aliquâ decipiantur: & multa sunt leviora quam ut subjiciantur tuæ cognitioni. Et quemadmodum non licet Jovi aspicienti simul Deos & cælum immisceri parvis rebus; sic dum circumspicis mundum a te pendentem, minima surripiuntur tuis cogitationibus. Quasi vero, Princeps, omisso gradu Imperii, legeres carmina ducta modis inæqualibus? Non id pondus Romani nominis te premit, & tam leve onus incumbit tuis humeris, ut liceat demittere numen levibus jocis, & expendas nostra otia tuis oculis.*

NOTÆ.

(a) *Carmen*) Librus dicit de Amoribus & Arte amandi,

(b) *Error.*) Imprudentia & casus, de quo jam sæpius.

(c) *Culpa*) Cogitavit aliquando de Agrippa nepote ab exilio revocando Augustus, neque ejus rei conscium quenquam habuit præter Fabium maximum virum Consularem. Hic ad uxorem suam Martiam illud statim effutivit, quæ idem continuo ad Liviam, Augusti conjugem detulit. Acerbe vero ea cum Cæsare de hac rè expostulavit: quamobrem iratus Fabium jussit mori. Nasonis conjux illi Martiæ fuit conjunctissima. Forsitan ergo nimium sese Poeta in domum Augustam immiscuerat. Cæterum crediderim semper alia omnia crimina obtentui, amores veram exilii caussam fuisse.

(d) *Nam non*) Callidissima atque honestissima ratio: cæterum magis Rhetorica quam solida.

(e) *Cælestia*) Qualis est Augusti, qui aliis negotiis districtus, ad levissima ea quæ de Amore scripsit Naso, non potuit animum demittere. Melius vero non potuit Naso caussam suam defendere; si modo bona fuisset. Sed Augusto imponere difficile fuit.

(f) *Scilicet*) Judicio perverso alterius, non Augusti judicio damnatum esse innuit Poeta.

(g) *Imparibus*) Quia Pentametrum brevius Hexametro.

(h) *Non ea*) *Major est rerum moles, quam ut tibi liceat de ineptis ludis cogitare.*

(i) *Otia*) *Quæ per otium scripsimus: quæque adeo vel nobis ipsis levissima.*

Nunc

Nunc tibi (*a*) Pannonia est, nunc (*b*) Illyris ora domanda:
(*c*) Rhætica nunc præbent (*d*) Thraciaque arma metum.
Nunc petit (*e*) Armenius pacem: nunc (*f*) porrigit arcus
Parthus eques, timidâ captaque signa manu.
Nunc te (*g*) prole tuâ juvenem Germania sentit;
Bellaque pro magno Cæsare Cæsar obit.
Denique, (*h*) ut in tanto, quantum non exstitit unquam,
Corpore, pars nulla est quæ labet imperii.
Urbs quoque te & (*i*) legum lassat tutela tuarum,
Et morum, similes quos cupis esse tuis.
Nec tibi contingunt, quæ gentibus otia præstas;
Bellaque cum multis irrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
Unquam te nostros evoluisse jocos?
At si (quod mallem) vacuus fortasse fuisses,
Nullum legisses crimen in Arte meâ.

INTERPRETATIO.

Nunc Pannonia, nunc ora Illyris est tibi submittenda: arma Rhætica atque Thracia nunc incutiunt timorem. Nunc Armenius poscit pacem: nunc eques Parthus offert manu trepida arcus, & signa ablata. Nunc Germania sentit te adolescentem filio tuo; & Cæsar gerit bella pro magno Cæsare. Denique, ut in tanto corpore quantum non fuit unquam, nulla est pars imperii quæ fatiscat. Urbs etiam, & custodia legum tuarum, & morum, quos optas esse similes tuis, te fatigat. Neque otia quæ præbes populis tibi obveniunt; & geris bella sollicita cum multis. Obstupeam ergo te in mole tantarum rerum unquam perlegisse nostros lusus? At si, quod magis cuperem, forte otiosus fuisses, nullum flagitium invenisses in Arte meâ.

NOTÆ.

(a) *Pannonia*) Jam supra adversus Pannonios (*les Hongrois*) Tiberium atque Germanicum missos diximus.

(b) *Illyris*) Regio est Italiæ opposita, ultra mare Adriaticum. Mæzæos autem Dalmaticam gentem, quæ magis ad ortum Illyriæ, multis damnis affecerat Germanicus; qui denique cum Pannoniis fame, morbo, & bello afflicti de pace ineunda legatos miserunt eo ipso anno quo in exilium missus Naso. Sed ea pax infida fuit.

(c) *Rhætica*) Rhæti, *les Grisons*, ad Italiam usque pertinent. Non hos tamen, sed illis conterminos Noricos rebellasse scripsit Florus: quem vide omnino libri 4 cap. 12.

(d) *Thracia*) Hæc a Pisone perdomita fuit.

(e) *Armenius*) Armenia regio est ultra Cappadociam ad Euphraten. Adversus Armenios alterum ex Cæsaribus nepotibus antea miserat Augustus; qui ex vulnere in ea expeditione accepto in Syria obiit. Adeoque, si Justino credimus, ipse Augustus Orientis statum composuit.

(f) *Porrigit*) *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facile cesserunt: & signa militaria quæ M. Crasso, & M. Antonio ademerant reposcenti reddiderunt: obsidesque insuper obtulerunt.* Tranquillus in Augusti vita.

(g) *Prole*) Nisi vehementer fallor, non patitur ratio temporum ut de Druso Tiberii fratre istud intelligatur; nullusque dubito quin de Tiberio agat Naso, ad quem missum ab Augusto Germanicum, ex Dione supra annotavimus. Vide Dionem & Velleium.

(h) *Ut*) Mirum esse innuit quod in tanto corpore, quale fuit Imperii Romani, nulla pars labet, ut Cæsaris curis illud totum ascribat; cui adeo Nasonis otia & nugas non concessum fuerit inspicere.

(i) *Legum*) Non modo leges retractavit, sed quasdam ex integro sanxit, ut testis est Svetonius: qui omnino videndus.

Illa

Digitized by Google

Illa quidem fateor (*a*) frontis non esse severæ
Scripta, nec a tanto Principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria jussis
Sunt ea; Romanas (*b*) erudiuntque nurus.
Neve quibus scribam possis dubitare; libellus
Quattuor hos versus e tribus unus habet.
Este procul, (*c*) vittæ tenues, insigne pudoris;
Quæque tegis medios instita longa pedes:
Nil, nisi legitimum, concessaque furta, canemus;
Inque meo nullum carmine crimen erit.
Ecquid ab hac omnes rigide submovimus Arte,
Quas (*d*) stola contingi vittaque sumta vetat?
(*e*) At matrona potest (*f*) alienis artibus uti;
Quoque (*g*) trahat, quamvis non doceatur, habet.
(*h*) Nil igitur matrona legat: quia carmine ab omni
Ad delinquendum doctior esse (*i*) potest.
Quodcunque attigerit, si qua est studiosa sinistri,
Ad vitium mores (*k*) instruet inde suos.
Sumserit Annales; (nihil est (*l*) hirsutius illis)
Facta sit unde parens (*m*) Ilia nempe leget.

INTERPRETATIO.

Agnosco equidem illa scripta non esse vultus gravis, neque digna legi a tanto Principe: neque tamen ideo ea sunt contraria statutis legum, & docent puellas Romanas. Neve possis incertus esse, quibus scribam, unus libellus ex tribus habet hos quatuor versus: Longe estote vittæ subtiles, indicium castitatis; atque fascia longa quæ velas medios pedes: nihil scribemus nisi legitimum & furta licita: neque ullum flagitium erit in meo carmine. Annon severe repulimus ab hac Arte omnes, quas stola & vitta capta prohibet tangi? At matrona potest uti artibus alienis; & habet quæ accipiat, tametsi non doceatur. Matrona ergo nihil legat, quia potest esse instructior ad peccandum ex omni poemate. Si quæ est amans obliqui, inde instituet mores suos ad crimen. Ceperit Annales: (nihil est asperius illis) nimirum illa videbit ex quo Ilia sit facta mater.

NOTÆ.

(a) *Frontis*) *Quæ severitatem tituli aut prima pagina præ se ferant.*

(b) *Erudiunt*) Immo maxime: Cum rem videas, censeas. Scilicet ea scripta non viderint puellæ Romanæ, quis illis non dicat!

(c) *Vittæ*) Id est, *Virgines pudicæ*, quæ vittis utuntur.

(d) *Stola*) Quæ fuit matronarum vestis propria.

(e) *At matrona*) Objectio est quam sibi ex parte Augusti fingit, minus a commentatore intellecta.

(f) *Alienis*) Id est, *quæ non sibi scripta.*

(g) *Trahat*) *Sua faciat.*

(h) *Nihil igitur*) Non respondet Naso: neque vero quod satisfaciat quisquam proferre possit. Vix enim ulla, utcumque sapiens & sapientissime, Nasonis Artes possit legere, quæ non corrupta discedat. Ipsemet fuga sibi in amore consulendum esse suasit; Vinci adeoque cupit, qui lenociniis, quæ ille habet, animum suum attentum præbet.

(i) *Potest*) Verum equidem. Cæterum non fuerit illud crimen carminis scripti sed ingenii legentis. Tua vero ita adornata, ut eo ipso mentem deleniant quod illam tangant.

(k) *Instruet*) A contrario scilicet.

(l) *Hirsutius*) Horrido enim ac prisco genere sermonis, nullis deliciis, scripti Annales Romani.

(m) *Ilia*) Quæ virgo Vestalis ex Marte Romulum & Remum genuit.

Sum-

Sumserit, Æneadum genitrix (*a*) ubi prima: requiret,
   Æneadum genitrix (*b*) unde sit alma Venus.
Persequar inferius, (modo si licet ordine ferri)
   Posse nocere animis carminis omne genus.
Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit:
   Nil prodest, quod non lædere possit idem.
Igne quid utilius? si quis tamen urere tecta
   Comparat, audaces instruit igne manus.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem:
   Quæque juvans monstrat, quæque sit herba nocens.
Et latro, & cautus præcingitur ense viator:
   Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
Discitur innocuas ut agat facundia caussas:
   Protegit hæc sontes immeritosque premit.
Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
   Constabit nulli posse nocere meum.
At quiddam vitii quicunque hinc concipit, errat:
   Et nimium scriptis abrogat ille meis.
Ut tamen hoc fatear: Ludi quoque semina præbent
   Nequitiæ; (*c*) tolli tota theatra jube,
Peccandi caussam quæ multis sæpe dederunt,
   (*d*) Martia cum durum sternit arena solum.

INTERPRETATIO.

Ceperit poema, *in quo prima mater Æneadum, petet ex quo alma Venus sit mater Æneadum. Probabo inferius, (si modo conceditur* singula suo *ordine referre) omne genus carminis posse obesse animis. Non ideo tamen omnis liber erit pravus; nihil juvat, quod idem non queat obesse. Quid est utilius igne? Si quis tamen instituit incendere domos, instruit manus temerarias igne. Medicina nonnunquam tollit prosperam valetudinem, aliquando confert: atque indicat quod gramen prosit, quodve noceat. Et latro, & viator providus tingitur gladio: verum ille* struit *insidias, hic sibi parat præsidium. Comparatur eloquentia ut tueatur caussas justas: hæc defendit noxios, & urget insontes. Ita ergo patebit meos versus nemini posse obesse, si modo legantur puro animo. At quicquis hinc in animum inducit aliquid scelesti, fallitur; & nimium detrahit meis scriptis. Quanquam vero hoc agnoscam: Ludi etiam exhibent fomites lascivie; Jube omnia theatra removeri, quæ frequenter præbuerunt multis ansam peccandi, cum arena Martia sparsa est in duro solo.*

NOTÆ.

(a) *Ubi prima*) *Sumserit librum, in quo prima mater Æneadum*. Maronis dicit Æneidem. Somniasse videtur interpres hoc in loco.

(b) *Unde*) *A quo?* nimirum ab Anchise: ut hinc cognoscat quilibet ex adulterio ortos Romanorum Procetes. Quod an satis caute dictum fuerit aliis judicandum relinquo.

(c) *Tolli*) Quasi dicat; *si quidem omnia removenda quæ habent semina nequitiæ, etiam theatra protenus tollenda: atqui istud posterius non fit; neque igitur Carmina profliganda*.

(d) *Martia*) Quia eâ spargebantur loca ubi gladiatores Martem exercebant, & pugnas inibant.

Digitized by Google

Tollatur (*a*) Circus: non tuta (*b*) licentia Circi:
  Hic sedet ignoto juncta puella viro.
Cum quædam spatientur in hac, ut amator eodem
  Conveniat, (*c*) quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior? hæc quoque vitet,
  In culpam si qua est ingeniosa suam.
Cum steterit Jovis æde: Jovis succurret in æde,
  (*d*) Quam multas (*e*) matres fecerit ille Deus.
Proxima adoranti Junonia templa subibit,
  (*f*) Pellicibus multis hanc doluisse Deam.
Pallade conspectâ, natum de crimine (*g*) virgo
  Sustulerit quare quæret (*h*) Erichthonium.

INTERPRETATIO.

Diruatur Circus: licentia Circi non est secura: puella hic assidet viro non cognito. Quamobrem ulla porticus aperta est, si quidem nonnullæ deambulent in ea, ut amator eodem accedat? Quis locus est venerabilior templis? Si qua est callida in suum crimen, effugiat hæc etiam. Cum fuerit in templo Jovis, recordabitur in templo Jovis, quam multas matres ille Deus fecerit. Occurret veneranti proxima templa Junonis, hanc Deam ægre passam multas adulteras. Minerva visa, petet quamobrem virgo eduxerit Erichthonium ortum ex crimine.

NOTÆ.

(a) *Circus*) Locus fuit Romæ a Tarquinio Prisco ludis celebrandis extructus; cui a forma, ovi specie orbiculata, aut circulari, illud datum nomen.

(b) *Licentia*) Ubi passim juvenes cum puellis, noti ignoti sedent promiscue, & quælibet effutiunt.

(c) *Quare*) Siquidem Porticus amantibus etiam faveant, qui illuc amoris causa conveniunt, claudi debere aut omnino everti eas contendit Poeta; siquidem tamen ex rerum abusu, legitimum usum tollendum quisquam censuerit. Atque eo spectat ejus oratio, ut ne suæ Artis amatoriæ deliciæ & lepores damnentur, quia illis ad nequitiam abuti possint matronæ. Quæ omnia ad fucum faciendum summa arte sunt exquisita; ad persuadendum non vero satis idonea.

(d) *Quam multas mat.*) Hinc vides Lector, qualis potuerit esse religio hujus generis hominum: quamque abhorrendus omnis Ethnicorum cultus, si pauculos excipias, qui istas nequitias supremo *Enti* in totum abjudicaverunt.

(e) *Matres*) In Metamorphosi passim videre licet Jovis adulteria.

(f) *Pellicibus*) Qualia Europa, Io, Alcmena, Ægina, Danae, Calisto, Leda, aliæ sine numero.

(g) *Virgo*) *Pallas*, scilicet.

(h) *Erichthonium*) Hic ex Vulcani semine, a Pallade repulsam passi ortus est puer draconum pedibus horribilis. Dictus est ἀπὸ τῆς ἔριδος, ϗ χθονός, ex contentione & humo, hac causa. Jupiter per infernam paludem Vulcano juraverat se nihil negaturum, quod Diis arma adversus gigantes fecisset. Ille Palladis postulavit nuptias. Abnuere non potuit qui sese tanta religione constrinxerat: adeoque turpissimi fabri libidini eam objicere coactus est. Minervam igitur, quod reliquum fuit, hortatus est, ut pudicitiam defenderet, quod ea egregie præstitit: sed per eam luctam Vulcani semen in terram decidit. Inde Erichthonius: quanquam alii aliter. Minervæ vero curas in eo tollendo vide in Metam.

Ve.

Digitized by Google

Venerit in magni templum (*a*) tua munera Martis;
Stat Venus Ultori (*b*) juncta viro ante fores.
Isidis æde sedens, (*c*) cur hanc Saturnia quærat
Egerit Ionio Bosphorioque mari.
In Venere (*d*) Anchises, in Luna (*e*) Latmius heros,
In Cerere (*f*) Iasion, qui referatur, erit.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes.
Stant tamen illa suis omnia (*g*) tuta locis.
At procul ab scripta solis meretricibus Arte
Submovet ingenuas pagina prima nurus.
(*h*) Quæcumque irrumpit, quo non sinit ire sacerdos;
Protinus hoc vetiti criminis acta rea est.
Nec tamen est facinus molles evolvere versus;
Multa (*i*) licet castæ non facienda legant.
Sæpe supercilii nudas matrona (*k*) severi,
Et Veneris stantes ad genus omne videt.

INTERPRETATIO.

Veneris in ædem Martis ingentis quæ tua munera, Venus est juncta viro Vindici ante januam. Sedens in templo Isidis, petet quamobrem Saturnia illam agitaverit per mare Ionium & Bosphorium. Anchises erit qui memoretur in Venere, heros Latmius in Luna, Iasion in Cerere. Cuncta possunt perdere animos corruptos. Attamen illa omnia stant suis sedibus. At prima pagina arcet honestas matronas ab Arte scripta solis scortis. Quæcumque per vim accedit quo sacerdos prohibet accedere, ea re continuo arguitur interdicti sceleris. Neque tamen est flagitium perlegere lasciva Poemata; licet pudicæ evolvant plurima non admittenda. Matrona frequens casti supercilii intuetur nudas meretrices, & sese præbentes ad omne genus Veneris.

NOTÆ.

(a) *Tua*) Quia Marti ultori illud templum, quod bello pro ultione patris suscepto voverat, extruxit Augustus.

(b) *Juncta*) Quia Veneris genetricis ædes Martis templo proxima: ut hinc pronum sit ejus cum illis adulterium recordari; tum nequitias ejusmodi aucupari. Cæterum observa, Lector, quanta industria voces conquisierit Poeta, quæ maxime instituto faveant. Ut rem ipsam narrat, non videtur quisquam posse ad Martis ædes accedere, quin illum adulteria suadentem audiat aut videat.

(c) *Cur*) Quia *scilicet* Io pellex fuit, Juno eam, in vaccam mutatam, toto orbe agitavit, donec in Isin in Ægypto conversa est. Quam fabulam vide in Metam. namque frustra toties easdem quisquilias everreremus. Festinanter, & earum rerum tollendarum causa, quæ bonæ sunt, cætera perstringenda. In iis non immorandum.

(d) *Anchises*) Qui ex Venere Æneam suscepit.

(e) *Latmius*) *Endymion*, a Latmo Cariæ monte sic dictus, quem Luna amavit.

(f) *Iasion*) Qui Jovis & Electræ filius ex Cybele uxore Corybantum genuit: ex Cerere vero per adulterium Plutonem.

(g) *Tuta*) Neque porticus, neque templa evertuntur, quia ex illis, aut in illis, ingeniosæ ad nequitiam mulieres male faciendi ansam præripiunt: adeoque neque Amatorii libelli tollendi, aut eorum Auctor profligandus. Atque hic verus est sensus hujus loci, ni fallor: neque placent quæ in eum alii, quos quidem vidi, protulerunt.

(h) *Quæcumque*) Neque se vatem, neque Veneris sacerdotem reum esse a simili arguit Naso, sed eam quæ prohibita inspexerit.

(i) *Licet*) Verum. Sed nequitias docere, atque libidinem provitare non licet.

(k) *Severi*) Si credere fas est: Catone namque theatrum ingresso, non ausus est populus ut nudarentur mulieres poscere, quamobrem discessisse testatur Valer. Maximus, ne præsentia sua spectaculi consuetudinem

H 2 im-

Corpora Vestales oculi meretricia cernunt:
Nec (*a*) domino pœnæ res ea caussa fuit.
(*b*) At cur in nostrâ nimia est lascivia Musâ?
Curve meus cuiquam suadet amare liber?
Nil nisi peccatum manifestaque culpa, fatendum est:
Pœnitet ingenii judiciique mei.
Cur non (*c*) Argolicis potius quæ concidit armis
(*d*) Vexata est iterum carmine Troja meo?
Cur tacui (*e*) Thebas, & mutua vulnera (*f*) fratrum?
Et septem portas sub duce quamque (*g*) suo?
Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat:
Et pius est patriæ facta referre labor.
Denique, cum meritis impleveris omnia, Cæsar,
(*h*) Pars mihi de multis una canenda fuit.
Utque trahunt oculos radiantia lumina Solis;
Traxissent animum sic tua facta meum.

INTERPRETATIO.

Oculi Vestales spectant corpora meretricia: neque ea res fuit caussa multæ a Domino. At quamobrem nimia est mollities in nostra Musa? Vel cur meus liber consulit cuiquam amare? Nihil est nisi delictum & crimen evident, agnoscendum est: Piget ingenii & judicii mei. Quare Troja quæ diruta est telis Argolicis, non agitata est denuo meis versibus? Quamobrem silentio prætermisi Thebas, & mutua vulnera fratrum? & septem portas, singulas sub duce suo? Neque Roma bellicosa recusabat mihi argumentum: atque pius est labor memorare acta Patriæ. Denique, Cæsar, siquidem cumulaveris omnia beneficiis, una pars de multis fuit mihi describenda. Et quemadmodum lumen coruscum Solis ducit oculos; tua acta ita duxissent meam mentem.

NOTÆ.

impediret. Si quæ ergo essent supercilii severi matronæ, Florales ludos certe non spectassent, quibus turpissimæ meretrices lasciviam suam ostentui haberent.

(*a*) *Domino*) *Pontifici Maximo*, qui in Vestales animadvertebat, si castitatem violassent. Quanquam suspectus est erroris hic versus.

(*b*) *At cur*) Se ipsum damnat Poeta: quod quidem non merito tantum, sed Oratorie, & arte ad impetrandam veniam accommodatissimâ.

(*c*) *Argolicis*) A Græcis eversam Trojam cantaverat Maro. Illud idem argumentum potuisse assumere se de novo, non sine callida sui commendatione dicit Poeta.

(*d*) *Vexata*) Quia Trojæ labores Virgiliano describuntur carmine, ideo *vexata* dicitur.

(*e*) *Thebas*) Quæ urbs Bœotiæ, aut certe bellum ad eam gestum Statio Poetæ egregii operis præbuit argumentum.

(*f*) *Fratrum*) Eteoclis & Polynicis, qui mutuo vulnere, ad singulare certamen congressi, occubuerunt. Filii fuerunt Oedipi Thebanorum regis; quorum passim repetitam historiam huc frustra transcribere visum est.

(*g*) *Suo*) Ea lege Oedipus regnum suum Eteocli atque Polynici reliquerat, ut alternis annis regnarent. Majori natu Eteocli priores partes Polynices concesserat; verum ille, expleto anno, regno cedere fratri recusavit. Quare hic ad Adrastum Argivorum regem confugit, qui paratis maximis copiis cum Amphiarao, Hippomedonte, Capaneo, Tydeo, Parthenopæo, & Polynice ipso, in generum assumpto, adversus Eteoclem bellum gessit. Horum ducum unusquisque portam sibi oppugnandam ceperat: namque Thebis septem fuerunt. Illud nunc agitur.

(*h*) *Pars*) *Meritorum tuorum, o Cæsar*. Nunc vero & summa arte, & veris rationibus causam suam agit Poeta.

Ar-

Digitized by Google

(*a*) Arguor immerito: (*b*) tenuis mihi campus aratur:
(*c*) Illud erat magnæ (*d*) fertilitatis opus.
(*e*) Non ideo debet pelago se credere, si qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu.
Forsitan & dubitem, numeris (*f*) levioribus aptus
Sim satis, in parvos sufficiamque modos.
At si me jubeas domitos (*g*) Jovis igne (*h*) Gigantas
Dicere; conantem debilitabit (*i*) onus.
Divitis ingenii est immania Cæsaris acta
(*k*) Condere; (*l*) materiâ ne superetur opus.
Et tamen ausus eram: sed (*m*) detrectare videbar,
Quodque nefas, damno (*n*) viribus esse tuis.
Ad leve rursus opus (*o*) juvenilia carmina veni;
Et (*p*) falso movi pectus amore meum.

INTERPRETATIO.

Accusor indigne: exiguus ager a me colitur. Illud opus erat magnæ copiæ. Si qua navicella non reformidat ludere in parvo stagno, non debet idcirco se committere mari. Forte etiam incertus sim, an sim satis paratus ad versus tenuiores, & par sim levibus modis. At si me cogas cantare Gigantes protritos fulmine Jovis, onus franget nitentem. Est ingenii fertilis scribere facta ingentia Cæsaris; ne carmen vincatur argumento. Et tamen aggressus eram: sed videbar detrahere, &, quod nefas, esse detrimento tuæ virtuti. Rursus redii ad opus tenue & versus juveniles; & perculi animum meum ficto amore.

NOTÆ.

(a) *Arguor*) Correctio est ingeniosissima, tum ad facti sui excusationem, tum ad Cæsaris laudem.

(b) *Tenuis*) Metaphora aptissima, qua se levioribus tantum idoneum esse agnoscit Poeta. Per tenuem campum enim, leve argumentum aut materia intelligitur.

(c) *Illud*) *Quodcumque ex Augusti præclaris factis in Poematis argumentum desumsisset.*

(d) *Fertilitatis*) *Fertilis atque uberis ingenii.*

(e) *Non ideo*) Alia Allegoria eodem spectans.

(f) *Levioribus*) *Elegiis*, quibus levior materia tractatur.

(g) *Jovis igne*) *Fulmine.*

(h) *Gigantas*) Qui bellum adversus Deos ausi movere: de quibus in Metam.

(i) *Onus*) *Operis difficultas.*

(k) *Condere*) *Componere, Scriptis ad Posteros transmittere, & quasi æterne renovare.* Hinc vero apparet disticho superiore per Jovem, Augustum allegorice intelligendum: per Gigantas, eos omnes qui adversus illum bello congressi.

(l) *Materia*) Dicta factis exæquanda oratori esse docuit Crispus: quanto magis Poetæ, cujus opus materiam exornare, & superare debet.

(m) *Detrectare*) *Tuæ laudi detrahere.*

(n) *Viribus*) *Virtuti.*

(o) *Juvenilia*) *Quæ juvenum lusus, materiâ ingenio meo tenui accommodatâ, exponerent.*

(p) *Falsa*) Quasi ipse non amaverit, sed aliorum ineptos Amores scripserit.

Non.

Digitized by Google

Non equidem vellem: sed me (*a*) mea fata trahebant,
 Inque meas (*b*) pœnas ingeniosus eram.
Hei mihi, quod (*c*) didici! quod me docuere parentes,
 Litteraque est oculos ulla morata meos!
Hæc tibi me invisum lascivia fecit, ob Artes,
 Quas ratus es (*d*) vetitos sollicitasse toros.
Sed neque me nuptæ didicerunt (*e*) furta magistro:
 Quodque (*f*) parum novit, nemo docere potest.
Sic ego delicias, & mollia carmina feci,
 Strinxerit ut nomen (*g*) fabula nulla meum.
Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
 Ut (*h*) dubius (*i*) vitio sit pater ille meo.
(*k*) Crede mihi; mores (*l*) distant a carmine nostro.
 Vita verecunda est, Musa jocosa mihi.

INTERPRETATIO.

Nollem quidem, sed sors mea me cogebat, & eram solers in meum supplicium. Hei mihi, quod profeci in litteris! quod parentes erudierunt me, & ulla littera detinuit oculos meos! Hæc lascivia reddidit me tibi odiosum, propter Artes, quas credidisti appetiisse lectos prohibitos. Verum neque matrimonio junctæ edoctæ sunt adulteria me præceptore: & nullus potest docere quod non intelligit. Ego ita scripsi amores, & lascivos versus, ut nulla fabula tetigerit nomen meum. Neque adeo ullus est vir de medio populo, ut ille sit pater incertus mea culpa. Fidem mihi adhibe: mores differunt a nostris versibus. Vita est mihi honesta, Musa festiva.

NOTÆ.

(a) *Mea fata*) *Ipse quidem pol sapiens fingit fortunam sibi*: siquidem meminerit, Naso. Verum & ita loquuntur nostri homines plerique. Si quid ipsi contra Gratiæ instinctum turpissime admiserunt, *Oh! Deus sic voluit*, inquiunt: *Mihi gratiam efficacem non indulsit: Namque si indulsisset, procul dubio ejus decreta sunt immutabilia. Ille omnia potest: neque cespitassem. Nobis ignostat*. Si quid exsuperans gratia, nescientibus illis forte, præstitit; tunc id totum in sese derivant. Atque eo modo, sive bene, sive male agant, superbiunt ipsi, Deum non tantum debito honore spoliant, sed & illi nequitiam suam affingunt. Scelera & genera sacrilega! Sed quod magis dolendum, Theologastri quidam, cum hanc materiam enarrandam assumserunt, non audent loqui, videntur asperos carduos comedere. Atque ita quisque ad ingenium suum redit. Deus omnia præstiterit; homines singuli per Acerri descensum cælos penetrabunt. Vapida pectora & vanitatis ludibria! Scilicet ipsi vivimus per gratiam; non Deus.

(b) *Pœnas*) Quia exsilio pulsus propter Amorum libellos; uti quidem ille credendum suadet.

(c) *Didici*) Non litteræ, sed ingenium lascivum obfuit.

(d) *Vetitos*) *Matronarum*, scilicet.

(e) *Furta*) *Incon*cessam *Venerem*.

(f) *Parum novit*) Quasi vero ille matronam nesciat corrumpere, qui alterum quamvis puellam! Iste ad ludendum, quod optime novaret Naso, non ad persuadendum sunt apta.

(g) *Fabula*) Scilicet ideo fuerit ille castissimus, quia in ore non fuerit omni populo! Aliter ipse docuit Naso.

(h) *Dubius*) *Quod illius conjugem tetigerim*.

(i) *Vitio*) *Adulterio*. Non *præceptis*, ut exposuerunt.

(k) *Crede mihi*) Non credo tamen; namque nimius es in Cogitandis, Probandis, atque Amandis quibusque Veneris illecebris atque deliciis. Fugâ consuiendum sibi ipse frequens indicasti, vix alitar: neque aliter suadet Ratio & Veritas. Jamdiu periit, qui a Cogitatione voluptaria Mentem revocare non potuerit: neque in medio præcipitio constiterit, qui pedem in editu reprimere nequiverit.

(l) *Distant*) Sese dicit non illud fecisse quod jussit. Ceterum & *suadere* ipsum est in moribus: & ille jam fecit qui amavit.

Ma-

Magnaque pars operum (*a*) mendax & ficta meorum
Plus sibi permisit compositore (*b*) suo.
(*c*) Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas,
Plurima mulcendis auribus apta ferens.
(*d*) Accius esset (*e*) atrox; (*f*) conviva Terentius esset;
Essent pugnaces, qui fera bella canunt.
Denique composui teneros non solus amores:
Composito pœnas solus amore dedi.
Quid nisi cum multo Venerem confundere vino
Præcepit Lyrici (*g*) Teia Musa senis?
(*h*) Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare puellas?
Tuta tamen Sappho, tutus & ille fuit.
Nec tibi, (*i*) Battiade, nocuit, quod sæpe legenti
Delicias versu fassus es ipse tuas.
Fabula jucundi nulla est sine amore (*k*) Menandri:
Et solet hic pueris virginibusque legi.

INTERPRETATIO.

Magnaque pars scriptorum meorum & falsa & ficta amplius sibi indulsit suo auctore. Neque liber est indicium mentis, sed est voluptas honesta exhibens plurima idonea ad capiendas aures. Accius esset crudelis; Terentius esset popino: qui scribunt sæva bella, essent bellicosi. Denique non solus scripsi molles Amores: solus lui pœnas Amore scripto. Musa Teia senis Lyrici quid docuit nisi miscere Venerem multo mero? Sappho Lesbia quid docuit nisi puellas amare? Tamen Sappho secura, & ille fuit securus. Neque tibi obfuit, Battiade, quod sæpe ipse confessus es carmine tuas voluptates legenti. Nulla est Comœdia facti Menandri sine Amore: atque hic solet legi ab adolescentulis & puellis.

NOTÆ.

(a) *Mendax*) Forte istud verum: sed fallaciam esse in Vero magis adhuc crediderim.

(b) *Suo*) *Ovidio*, qui plura dixit, quam fecit.

(c) *Nec liber*) Verissime, si quicquam aliud. Superest ut honestam voluptatem esse probaveris, ultro ad libidinem & nequitiam pronum humanum ingenium, deliciis insuper ad easdem acuere.

(d) *Accius*) Poeta qui Tragœdias scripsit, & ex Sophocle in Latinum vertit; Duriusculus, ut Ciceroni visum: quod in temporis vitium rejicit Quintil.

(e) *Atrox*) Quia Tragœdiarum atrum tale argumentum. Adeoque huc denique redit Nasonis oratio. *Ego non sum arguendus, siquidem lasciviora quædam scripsi in Amoribus: namque illud, non meum, sed Argumenti & Amoris fuerit vitium. Non dicitur Accius crudelis, qui tyrannorum atrox ingenium & similia scripsit: Ergo neque ego lascivus, qui Amatorum indolem aliaque id genus pro ratione argumenti, expolivi.* Cujus generis sit ista ratio non ambigent qui Terentium legerint, aut Ædilium falsæ meminerint prius fabulas excutere quam ad populum referrentur. Quædam omnino silentio prætereunda suadet pudor. Alia vituperanda, non laudanda, Virtus, &c.

(f) *Conviva*) Quia in ejus Comœdiis de adolescentum compotatiunculis agitur; in quibus Syrus præsertim laute munus administravit suum.

(g) *Teia*) Anacreontis Poetæ, qui Teon, urbem & portum Ioniæ patriam habuit.

(h) *Lesbia*) Lesbon Ægæi maris insulam, e regione Trojæ, patriam habuit Sappho; quæ libris suis poemata lasciva, Elegias, Epigrammata, aliaque comprehendit: de qua in præcedentibus.

(i) *Battiade*) Callimachus est, qui a Batto generis sui auctore, qui Cyrenen condidit, illud nomen accepit. Lyden puellam amavit, de qua etiam scripsit Elegias.

(k) *Menandri*) Is fuit Atheniensis Comœdiarum scriptor, quarum nonnullas Terentius Latinas fecit.

Ilias

(*a*) Ilias (*b*) ipsa quid est, nisi turpis (*c*) adultera, de qua
Inter (*d*) amatorem pugna (*e*) virumque fuit?
Quid prius est illi flammâ (*f*) Chryseidos? utque
Fecerit iratos rapta (*g*) puella duces?
Aut quid (*h*) Odyssea est, nisi (*i*) fœmina, propter amorem,
Dum vir abest, multis una petita procis?
Quis nisi (*k*) Mæonides Venerem Martemque ligatos
Narrat in obscœno corpora (*l*) prensa toro?
Unde nisi indicio magni sciremus Homeri,
(*m*) Hospitis igne duas incaluisse (*n*) Deas?
Omne genus scripti gravitate Tragœdia vincit:
Hæc quoque materiam semper amoris habet.
Nam quid in (*o*) Hippolyto, nisi cæcæ flamma novercæ?
Nobilis est (*p*) Canace fratris amore sui.

INTERPRETATIO.

Quid est ipsa Ilias, nisi obscœna meretrix, de qua certamen fuit inter Amatorem & maritum? Quid prius est illi Amore Chryseidis? & ut puella sublata moverit iram ducum? Vel quid est Odyssea, nisi una fœmina expetita a multis procis, propter Amorem, dum maritus abest? Quis nisi Mæonides refert Venerem & Martem junctos corpora deprehensa in turpi lecto? Unde sciremus nisi declaratione magni Homeri, duas Deas correptas Amore hospitis? Tragœdia est supra omne genus scripti, gravitate: hæc etiam semper habet argumentum ex Amore. Nam quid in Hippolyto, nisi Amor cæca novercæ? Canace est celebris Amore fratris sui.

NOTÆ.

(*a*) *Ilias*) Quæ Homeri opus, de Ilio seu Troja, a Græcis, ob raptam Helenam, subversa.

(b) *Ipsa*) Maximam laudem habet hoc in loco hæc vocula; ut Homeri Iliadem omnium faciat Poematum præstantissimum.

(c) *Adultera*) Quia ob turpissimam illam, Helenam scilicet, a Paride raptam, bello conflagravit tota Asia, in quam conjuraverunt omnes Græciæ Principes.

(d) *Amatorem*) *Paridem*.

(e) *Virum*) *Menelaum*.

(f) *Chryseidos*) In principio statim Iliados Agamemnonis erga Chryseida, seu Astynomen, Chrysæ Sacerdotis filiam, amor describitur.

(g) *Puella*) Briseis est, quam Achilli eripuit Agamemnon, postquam Astynomen suam patri coactus est restituere: qua re gravissimæ inter eos ortæ inimicitiæ.

(h) *Odyssea*) Quæ alterum Homeri opus, de Ulyssis erroribus, a quo Græce nomen habuit.

(i) *Fœmina*) *Penelope*, Ulyssis conjux; quam multi, absente marito, expetiverunt, uti dictum in Epistolis.

(k) *Mæonides*) *Homerus*.

(l) *Prensa*) Tenuissimis retibus comprehensos Vulcanus Veneris maritus Diis omnibus, sese insuper deridendum præbuit. Qua de re in Metamorphosi.

(m) *Hospitis*) *Ulyssis* scil.

(n) *Deas*) *Calypso*, quæ Naufragum Ulyssem hospitio excepit; *Circen*: de quibus in Metam.

(o) *Hippolyto*) Tragœdiam dicit, quæ de Hippolyto a quopiam Poeta Græco conscripta; ubi Phædræ novercæ illius amor descriptus. Quæ omnia, & in Epistolis vidimus, & in Metam.

(p) *Canace*) Hujus scelestum amorem vide in ejus ad Macareum fratrem epistola.

Quid,

Digitized by Google

Quid, non (*a*) Tantalides agitante Cupidine (*b*) currus
(*c*) Pisæam (*d*) Phrygiis vexit (*e*) eburnus equis?
Tingeret ut ferrum natorum sanguine (*f*) mater
Concitus a læso fecit amore dolor.
Fecit amor subitas volucres cum pellice (*g*) regem,
Quæque suum luget nunc quoque mater (*h*) Ityn.
Si non (*i*) Æropen frater sceleratus amasset,
(*k*) Aversos Solis non legeremus equos.
Impia nec tragicos tetigisset (*l*) Scylla (*m*) cothurnos,
Ni patrium crinem desecuisset amor.
Qui legis (*n*) Electran, & (*o*) egentem mentis Oresten,
(*p*) Ægysti crimen (*q*) Tyndaridosque legis.
Nam quid de tetrico referam domitore (*r*) Chimæræ,
Quem letó fallax (*s*) hospita pæne dedit?

INTERPRETATIO.

Quid, annon Tantalides eburnus duxit Pisæam equis Phrygiis, Amore regente currus? Dolor motus ab amore offenso caussa fuit ut genitrix inficeret cultrum cruore filiorum. Amor mutavit in aves repentinas regem & pellicem, & matrem quæ nunc etiam deflet suum Ityn. Si frater scelestus non amasset Æropen, non legeremus equos Solis retro actos. Neque Scylla impia tetigisset cothurnos Tragicos, nisi Amor totondisset crinem patrium. Qui legis Electran, & Oresten mente captum, legis crimen Ægysti & Tyndaridis. Nam quid dicam de sævo domitore Chimæræ, quem dolosa hospita fere morti tradidit?

NOTÆ.

(a) *Tantalides*) Pelops Tantali filius, cujus videsis fabulam in Metam. namque ineptum foret subinde easdem nugas inculcare.

(b) *Currus*) Nimirum Amoris caussa curule certamen cum Oenomao, non sine gravissimo periculo, iniit: ut videre est in Metam.

(c) *Pisæam*) *Hippodamiam*, Oenomai filiam, ex Pisa Arcadiæ urbe, quæ patre victo, Pelopi in uxorem cessit.

(d) *Phrygiis*) Quia Pelops Phrygius.

(e) *Eburnus*) Quia eburneum humerum, in ejus locum quem Ceres comederat, Dii, quibus illum Tantalus pater epulandum apposuerat, restituerunt.

(f) *Mater*) *Medea*, cujus Amor venefici non ex Tragœdiis modo, sed ex obviis quibusque Poematibus cognoscitur.

(g) *Regem*) *Tereum*, cujus ut & Philomelæ pellicis, & Prognes fabulam vide in Metam.

(h) *Ityn*) Filius fuit Terei ex Progne.

(i) *Æropen*) Atrei fuit uxor, quæ cum Thyeste Atrei fratre concubuit: Tragicisque scriptoribus argumentum insigne præbuit.

(k) *Aversos*) Istud dicit quia Thyesti fratri comedendum filium Atreus, ut uxoris stupratæ injuriam ulcisceretur, apposuit. Quod nefas Sol ne videret, cursum retro egisse dicitur.

(l) *Scylla*) Ejus crimen, atque patri sublatum crinem, vide in Metam.

(m) *Cothurnos*) Cothurnus proprie calceamentum est, quo in tragœdiis agendis utebantur; qui etiam pro stylo sublimiore non semel ponitur.

(n) *Electran*) Fuit hæc Agamemnonis filia, adeoque Orestæ soror; quæ Sophocli, atque Euripidi Tragœdiis argumentum præbuit.

(o) *Egentem mentis*) Hujus insaniam, Pyladisque amici fidem, non multo ante vidimus.

(p) *Ægysti*) Qui Thyestis filius Agamemnonem obtruncavit.

(q) *Tyndarides*) *Clytemnestræ*, Tyndari filiæ, atque Agamemnonis uxoris.

(r) *Chimæræ*) Quod monstrum indomabile Leonis capite terribile, pedibusque draconibus horrendum supra habuimus in Metam Bellerophon vero sustulit, qui hic ejus domitor dicitur.

(s) *Hospita*) *Sthenobœa*, Prœti regis uxor, quæ Bellerophontem ad furtivum concubitum cum pellicere non potuisset, illum apud regem, quasi se de stupro interpellasset, accusavit. Quæ res, nisi virtutis eximiæ fuisset, Bellerophontem prope perdidit. Quam fabulam prolixe habet Apollodorus.

Quid loquar (*a*) Hermionem? quid te, (*b*) Schœneia virgo;
Teque, (*c*) Mycenæo Phœbas amata duci?
Quid (*d*) Danaën, Danaësque (*e*) nurum, (*f*) matremque Lyæi?
(*g*) Hæmonaque, & (*h*) noctes quæ coiere duas?
Quid (*i*) generum Peliæ? quid (*k*) Thesea? quidve Pelasgum
Iliacam tetigit qui rate (*l*) primus humum?
Huc (*m*) Iole, Pyrrhique (*n*) parens; huc Herculis (*o*) uxor,
Huc accedat (*p*) Hylas, (*q*) Iliadesque puer.
Tempore deficiar, tragicos si persequar (*r*) ignes,
Vixque meus capiat (*s*) nomina (*t*) nuda liber.

INTERPRETATIO.

Cur memorem Hermionem? Cur te puella Schœneia, teque Phœbas dilecta a duce Mycenæo? Quid Danaën, & nurum Danaës, & matrem Lyæi? Et Hæmonem, & noctes duas quæ junctæ sunt? Quid generum Peliæ? Quid Theseum? quidve illum, qui primus Græcorum tetigit navi terram Iliacam? Huc addatur Iole, & mater Pyrrhi; huc conjux Herculis, huc Hylas, & puer Iliades. Tempus me deficiat, si recenseam amores Tragicos, & vix liber meus contineat sola nomina.

NOTÆ.

(a) *Hermionem*) Quæ Menelai & Helenæ filia Oresti Agamemnonis desponsata; deinde ab Ægisto Pyrrho Achillis filio promissa, Tragœdiarum scribendarum fuit etiam Argumentum.

(b) *Schœneia*) Atalanta est Schœnei regis filia, cujus fabulam habes Metam. 10.

(c) *Mycenæo*) *Agamemnoni*, Mycenarum regi; qui quidem Cassandram Priami filiam, Apollinis seu Phœbi Sacerdotem fatidicam amavit, atque Mycenas captivam captivus ipse duxit.

(d) *Danaën*) Quam Jupiter amavit, atque in pretium, seu aureum imbrem versus, stupravit.

(e) *Nurum*) Andromeden designat, quam Perseus, Danaës filius, habuit uxorem; uti dictum in Metam.

(f) *Matremque*) Semele est, quæ Bacchi seu Lyæi aut Liberi patris mater: de cujus cum Jove concubitu, itemque Junonis zelotypia vide in Metam.

(g) *Hæmona*) De isto Hæmone in Sophoclis Antigone; cujus hæc est fabula. Illa contemto edicto ne quis Polynicem sepeliret, eum, quia frater erat, humavit. Deprehensa, Creontis regis jussu, ad Polynicis tumulum jugulatur. Hæmon qui eam perdite amabat, ibidem, pectore ense perfosso, sibi mortem conscivit: quem & secuta est Eurydice mater doloris impatiens.

(h) *Noctes*) Tres alii dicunt; quibus continuis cum Alcmena Herculis matre Jupiter consuevit.

(i) *Generum*) Admetus est, qui Alcesten, Peliæ filiam duxit uxorem, de qua Euripidis Tragœdia.

(k) *Thesea*) Qui heros Tragœdiarum scriptoribus non levia præbuit argumenta.

(l) *Primus*) Protesilaum indicat, qui Thessalus fuit, atque adeo *Pelasgus* ab iis qui primi Thessaliam tenuerunt, appellatur. Illum vero in Laodamiæ uxoris epistola primum ab Hectore mactatum diximus.

(m) *Iole*) Quæ Euryti Oechaliæ regis filia, ab Hercule adamata, atque ab eodem, occiso patre, sublata, Hyllo filio in uxorem cessit.

(n) *Parens*) Deidamia est, Lycomedis, Scyri insulæ regis, filia; apud quem Thetis Achillem sub muliebri habitu celavit, hic vero Pyrrhum ex illa genuit.

(o) *Uxor*) Megaram dicit, Creontis Thebanorum regis filiam, quam Iolao postea concessit. Per illam autem Tragœdia est intelligenda, in qua non gesta tantum, sed & Herculis Amores legebantur.

(p) *Hylas*) *Tragœdia*, in qua Hylas puer, Herculis comes & deliciæ.

(q) *Iliades*) Ganymedes est Trojanus, Trois regis filius, qui Jovis pincerna, Junonis etiam zelotypiam movit.

(r) *Ignes*) Amores, qui in Tragœdiis continentur.

(s) *Nomina*) Eorum, quorum Amores etiam Tragœdiis argumentum luctuosum præbuerunt.

(t) *Nuda*) Sine omni vitæ eorum narratione, quorum Amores in Tragœdiis describuntur.

Est

Digitized by Google

Est & in obscœnos deflexa Tragœdia (*a*) risus,
Multaque (*b*) præteriti verba pudoris habet.
Nec nocet auctori, (*c*) mollem qui fecit Achillem,
(*d*) Infregisse suis fortia facta modis.
Junxit (*e*) Aristides (*f*) Milesia crimina secum.
Pulsus Aristides nec tamen urbe sua.
Nec qui descripsit corrumpi (*g*) semina matrum,
(*h*) Eubius impuræ conditor historiæ.
Nec (*i*) qui composuit nuper (*k*) Sybaritida, fugit:
Nec (*l*) quæ concubitus non tacuere suos.
Suntque ea doctorum monumentis mista virorum,
(*m*) Muneribusque Ducum publica facta patent.
Neve (*n*) peregrinis tantum defendar ab armis;
Et Romanus habet multa jocosa liber.
Utque suo (*o*) Martem cecinit gravis (*p*) Ennius ore,
Ennius ingenio maximus, arte rudis;

INTERPRETATIO.

Tragœdia est etiam deducta in turpes risus, & habet multa dicta pudoris omissi. Neque obest auctori, qui fecit suis carminibus amantem Achillem intermisisse egregia facinora. Aristides composuit crimina Milesia: neque tamen Aristides ejectus urbe sua. Neque Eubius scriptor turpis historiæ, qui docuit semina matrum corrumpi. Neque exulavit qui descripsit nuper Sybaritida; nec quæ non silentio prætermiserunt suos concubitus. Atque ea sunt mista monumentis doctorum virorum: & aperta sunt, facta publica muneribus ducum. Neve tegar tantum armis extraneis; liber Romanus habet etiam multa lasciva. Et quemadmodum gravis Ennius cantavit Martem suo ore, Ennius maximus ingenio, rudis arte;

NOTÆ.

(a) *Risus*) Contra decorum, siquidem luctuosa in Tragœdiis tractantur.

(b) *Præteriti*) *Neglecti* atque *violati*.

(c) *Mollem*) *Briseidis amatorem*.

(d) *Infregisse*) Dicitur vero Achilles, ob raptam sibi ab Agamemnone Briseida, bello abstinuisse, atque adeo fortia facta infregisse.

(e) *Aristides*) Milesius Poeta fuit, qui Milesiaca poemata, & de rebus impudicis scripsit: de quo Plutarchus & Lucianus.

(f) *Milesia*) *Milesiorum*, deliciis atque lasciviis infamatorum, qui denique Miletum florentissimam Ioniæ urbem perdiderunt.

(g) *Semina*) Atque adeo immaturum fœtum ejici.

(h) *Eubius*) Quis hic fuerit, aliunde non nosi.

(i) *Qui composuit*) Hemitheonis, & Milesii Sybaritarum, turpissimorumque scriptorum meminit Lucianus.

(k) *Sybaritida*) Fuit Sybaris oppidum Calabriæ inter Crathim & Sybarim fluvios, cujus incolæ lasciviis perditi.

(l) *Quæ*) Quales Philænis & Elephantis, quarum fœdissima scripta versusque spurcissimi passim circumferebantur.

(m) *Muneribus*) *Concedentibus Imperatoribus*, *omnibus exposita ea scripta*, & *aperta sunt*.

(n) *Peregrinis*) *Græcorum scriptis*, quæ recensuit Naso.

(o) *Martem*) *Bella*, & *arma*.

(p) *Ennius*) Annales, Satyras, Comœdias, atque Tragœdias scripserat, quæ omnia, exceptis aliquot versibus passim citatis perierunt.

Digitized by Google

Explicat ut caussas rapidi Lucretius (*a*) ignis,
Casurumque (*q*) triplex (*c*) vaticinatur opus ;
Sic sua lascivo cantata est sæpe Catullo
Fœmina, cui (*d*) falsum Lesbia nomen erat.
Nec contentus eâ, multos vulgavit amores,
In quibus ipse suum fassus adulterium est.
Par fuit (*e*) exigui similisque licentia Calvi,
Detexit variis qui sua furta modis.
Quid referam (*f*) Ticidæ, quid (*g*) Memmi carmen, apud quos
Rebus abest omnis nominibusque pudor ?
(*h*) Cinna quoque his comes est, Cinnâque procacior (*i*) Anser :
Et (*k*) leve Cornifici, parque (*l*) Catonis opus.
Et (*m*) quorum libris modo dissimulata Perillæ
Nomine, nunc legitur dicta, Metelle, tuo.
(*n*) Is quoque, (*o*) Phasiacas Argo qui (*p*) duxit in undas,
Non potuit Veneris furta tacere suæ.

INTERPRETATIO.

quemadmodum Lucretius exponit caussas violenti ignis, & prædicit triplex opus interiturum; sic sua puella, cui Lesbia erat fictum nomen, est sæpe laudata a lascivo Catullo. Neque expletus ea, publicos fecit multos amores, in quibus ipse agnovit suum adulterium. Lascivia parvi Calvi fuit similis atque æqualis, qui vulgavit sua adulteria diversis modis. Quamobrem memorem poemata Ticidæ, quamobrem Memmii, apud quas omnis verecundia abest rebus & nominibus? Cinna est etiam horum socius, atque Anser lascivior Cinna: & opus jocasum Cornificii, & simile Catonis: & quorum libris, modo tecta nomine Perillæ, legitur appellata tuo nomine, Metelle. Ille etiam, qui duxit Argo in aquas Phasiacas, non potuit tegere adulteria sui Amoris.

NOTÆ.

(a) *Ignis*) Seu de nostro elementari, seu de fulmineo intelligas, utriusque causas enarrat Lucretius Poeta in egregio illo quod hodieque extat opere de rerum natura.

(b) *Triplex*) Cælum, *scil.* Terra, & Mare.

(c) *Vaticinatur*) Quia interiturum mundum disputat Lucretius, contra eos qui æternum dicebant.

(d) *Falsum*) Quia non *Lesbia*, sed *Clodia* dicebatur, uti quidem scripsit Merula.

(e) *Exigui*) Quia parvæ staturæ. Catulli amicus fuit: non Poeta modo sed Orator clarus; violentus accusator, & concitatus.

(f) *Ticidæ*) Hic Metellam amasse dicitur, quam falso nomine *Perillam* in Elegiis vocitabat.

(g) *Memmi*) Poeta fuit & Orator, de quo Plinius in Epistolis, itemque Tranquillus; qui illum C. Cæsari objecisse testatur, quod ad Nicomedis regis cyathum & vinum stetisset.

(h) *Cinna*) Q. Helvius Cinna Smyrnam scripsit, quam decem annis alimavit.

(i) *Anser*) Hic Antonii Poeta fuit, cujus laudes scripsit.

(k) *Leve*) Quia Amatoria scripsit hic Cornificius. Galeatos lepores milites fugientes sæpius appellaverat; quamobrem ab illis destitutus interiit.

(l) *Catonis*) De Valerio Catone sermo est, qui Birseuni cujusdam libertus fuit ex Gallia. Grammaticen docuit; visusque est peridoneus præceptor maxime ad Poeticam tendentibus. Is, præter Grammatices libellos, Poemata etiam scripsit; in quibus præcipue probata Lydia & Diana; de quibus hic agitur.

(m) *Quorum*) Matri ratione, aut honoris gratia quorundam nomen reticet Poeta, qui Metellam, quam Ticida aut aliquis alius Perillæ nomine celaverat, aperte celebraverunt.

(n) *Is*) Varronem Attacinum intelligit, qui Leucadiam amavit. Ille enim Argonautica ex Apollonio scripsit.

(o) *Phasiacas*) *Colchicas*, a Phasi ejus regionis fluvio.

(p) *Duxit*) Argo navem duxisse dicitur Poeta in Colchos ad vellerem aureum tollendum, quia ejus errores scripsit.

Nec

Digitized by Google

Nec minus (a) Hortensî, nec sunt minus improba Servi
Carmina: quis dubitet nomina tanta sequi?
Vertit (b) Aristiden (c) Sisenna: nec obfuit illi
Historiæ turpes inseruisse jocos.
Nec fuit opprobrio celebrasse (d) Lycorida (e) Gallo,
Sed linguam nimio non tenuisse mero.
Credere (f) juranti durum putat esse Tibullus,
Sic etiam de se quod neget illa viro.
Fallere (g) custodem demum docuisse fatetur;
Seque sua miserum nunc ait arte (h) premi.
Sæpe velut gemmam dominæ signumve probaret,
(i) Per caussam meminit se tetigisse manum.
Utque refert, digitis sæpe est nutuque locutus,
Et tacitam mensæ duxit in orbe (k) notam.

INTERPRETATIO.

Neque versus Hortensii, neque Servii sunt minus impuri. Quis vereatur imitari tantos Auctores? Sisenna interpretatus est Aristiden: neque illi nocuit immiscuisse lascivos ludos illi historiæ. Neque pudori fuit Gallo cantasse Lycoridem, sed non repressisse linguam nimio vino. Tibullus arbitratur esse difficile fidem habere puellæ juranti, quod illa neget etiam de se marito. Denique agnoscit se docuisse custodem decipere, & dicit se infelicem nunc urgeri suis præceptis. Scribit se tetigisse manum dominæ per caussam, quasi laudaret gemmam aut sigillum ejus. Et, ut memorat, sæpe est loquutus digitis & nutu, & duxit indicium secretum in orbe mensæ.

NOTÆ.

(a) *Hortensî*) Hortensius & Sulpitius celeberrimi fuerunt Oratores, qui nihilominus mansuetioribus Musis operam dederunt. Posterioris prurire poema scripsit Ausonius; propter lasciviam carminis, *scilicet*.

(b) *Aristiden*) Qui Græce Milesios turpissimos libellos, de quibus supra, scripserat.

(c) *Sisenna*) Hunc inter Oratores recenset Cicero. Doctus vir erat, & studiis optimis deditus, guarus Reipublicæ, non sine facetiis. Historiam Romanam insuper composuerat.

(d) *Lycorida*) Hanc Servius Cytheridem fuisse scripsit, Volumnii libertam; de qua libros quatuor scripsit.

(e) *Gallo*) Hic Ægypti procurator, cum civitatem Thebanam, plurimis peremtis, exhausisset, & furti accusaretur, sibi manus violentas intulit; docente Ammiano Marcellino. Sed verius alii eo compulsum volunt, quod, cum in ipsum Imperatorem amicum multa, inter pocula præsertim intemperanter jactasset, aliaque patrasset, huic domo & provinciis suis Augustus interdixisset; Senatus graviore sententia bona omnis sustulisset.

(f) *Juranti*) Deliæ amicæ Tibullus difficile credere scripserat, quæ esse cum nullo alio rem habere jusseret; siquidem de ipso ad meritum pejeraret. Hinc igitur Naso Tibullum de turpibus scripsisse probat; quæ illi tamen fraudi minus fuerunt. Hi vero sunt Tibulli versus:

Illa quidem tam multa negat: Sed credere durum est.
Sic etiam de me pernegat usque viro.

(g) *Custodem*) Cui puellæ cura credita.

(h) *Premi*) Qui fallatur etiam.

(i) *Per caussam*) Siquidem manum tangeret, gemmæ aut sigilli inspiciendi causa.

(k) *Notam*) Diducta vini gutta; sicuti in Amoribus vidimus. Adeundus vero est Tibullus, apud quem omnia hæc invenias de quibus agit Naso.

Et

Digitized by Google

(*a*) Et quibus e succis abeat de corpore livor,
Impresso fieri qui solet ore, docet.
Denique ab incauto nimium petit ille marito,
Se quoque uti (*b*) servet, peccet ut illa (*c*) minus.
(*d*) Scit cui latretur, cum solus obambulat ipse:
(*e*) Cur toties clausas excreet ante fores.
Multaque dat talis furti præcepta: docetque
Qua nuptæ possint fallere ab arte viros.
Nec fuit hoc illi fraudi, legiturque Tibullus,
Et placet, & jam te Principe notus erat.
Invenies (*f*) eadem blandi præcepta (*g*) Properti:
Districtus minimâ nec tamen ille (*h*) notâ est.
His ego (*i*) successi, (*k*) quoniam præstantia candor
Nomina vivorum dissimulare jubet.
Non timui, fateor, ne, qua tot iere (*l*) carinæ,
Naufraga servatis omnibus (*m*) una foret.
Sunt aliis scriptæ, quibus alea (*n*) luditur, artes.
Hæc est ad nostros non leve crimen avos.

INTERPRETATIO.

Atque indicat ex quibus succis livor, qui consuevit fieri ore impresso, excedat ex corpore. Denique ille poscit maritum nimie improvidum, ut custodiat se quoque, ut illa minus peccet. Novit cui latretur, cum ipse solus exspatiatur, cur toties expuat ante januam obseratam. Atque præbet multa præcepta hujusmodi adulterii; & docet quibus dolis nuptæ possint decipere maritos. Neque hoc fuit illi damno; & Tibullus legitur, & gratus est, & cognitus erat te jam Imperatore. Comperies eadem præcepta lenis Propertii: neque tamen ille est multatus minimâ notâ. Ego hic successi, quandoquidem candor jubet præterire excellentia nomina superstitum. Non veritus eum, agnosco, ne, qua tot naves transiverunt, una esset naufraga, omnibus incolumibus. Artes, quibus alea luditur, sunt consignatæ ab aliis. Hæc est non parvum peccatum ad Majores nostras.

NOTÆ.

(a) *Et quibus*) Tibullus hoc modo:

Tunc succos herbasque dedi, queis livor abiret,
Quem facit impresso mutua dente Venus.

(b) *Servet*) Ut gratior sit voluptas, quæ denegata; & invito marito capta.

(c) *Minus*) Siquidem ejus Amator servatus, non possit ad illam accedere.

(d) *Scit*) Tibullus de se ita profitetur;

Ille ego sum; nec me jam dicere vera pudebit,
Instabat tota cui tua nocte Canis.

(e) *Cur*) *Et simulat transire domum, mox deinde recurrit*
Solus, & ante ipsas excreat usque fores. Tibullus.

(f) *Eadem*) Eadem docentia, quæ Tibullus docuit.

(g) *Properti*) Hic Elegiacorum Poetarum Princeps; quem qui non amat, neque illum profecto Musæ amant: quanquam optandum foret, ut ad aliam potius quam amatoriam materiam felicem & candidam illam ingenii venam contulisset.

(h) *Nota*) Infamia.

(i) *Successi*) Quia Amatoria etiam scripsit Naso.

(k) *Quoniam*) Quasi præstantiores vixerint suo tempore Poetæ, quos sibi prætulerit Naso, nisi illorum Amores dissimulare candor jusserit.

(l) *Carinæ*) Pro Poetis qui Amatoria scripserant.

(m) *Una*) *Mea*, scilicet. De seipso loquitur Poeta.

(n) *Luditur*) *Describitur*. Quid valeant tali, verbi gratia; quis tesserarum usus.

Quid

Quid valeant (*a*) tali; quo possis (*b*) plurima jactu
(*c*) Fingere; damnosos effugiasve canes.
Tessera quot numeros habeat: (*d*) distante vocato
(*e*) Mittere quo deceat, quo (*f*) dare missa modo.
(*g*) Discolor ut recto grassetur limite miles,
Cum medius gemino calculus hoste perit.
(*h*) Ut mage velle sequi sciat, & revocare (*i*) priorem;
Ne tuto fugiens incomitatus eat.
(*k*) Parva sed & ternis instructa tabella lapillis;
In qua vicisse est, continuasse suos.
Quique alii lusus (neque enim nunc persequar omnes)
Perdere rem caram tempora nostra solent.
Ecce canit (*l*) formas alius jactusque pilarum.
Hic (*m*) artem nandi præcipit, ille trochi.

INTERPRETATIO.

Quid tali valeant; quo jactu possis exhibere plurima; aut vites canes exitiales; quot numeros tessera habeat; quomodo oporteat mittere distante vocato, quomodo dare missa. Quomodo calculus discolor incedat recta via, cum miles medius cadit ab hoste duplici. Ut magis sciat velle sequi, & repetere priorem, ne secure fugiens procedat incomitatus. Parva est tabella, sed & instructa ternis calculis, in qua in eandem seriem digessisse suos est vicisse. Quique alii lusus, (neque vero jam omnes referam) solent terere rem pretiosam nostra tempora. Ecce alius scribit figuras & jactus pilarum. Hic docet artem natandi, ille trochi.

NOTÆ.

(a) *Tali*) Talorum facies seu superficies fuerunt quatuor; sex tesserarum. Talorum facies prima *Canis* dicebatur, quæ infelicissima. Illi opposita *Senio* dubia. Reliquæ duæ ternario & quaternario numero notabantur. Binarius & quinarius numerus in talis non erant. Quatuor autem talis, tribus fere tantum tesseris ludere consueverant.

(b) *Plurima*) Seniones puta, non Canes.

(c) *Fingere*) Ut Senionum facies non Canum exhibeantur.

(d) *Distante*) Solent qui ludunt tesseris, cum sibi maxime expetere numerum, atque voce indicare, quo ad vincendum opus habent. Cæterum cum nostra ludendi ratio a veterum ratione valde discrepet, facile non est dicere, quid per distantem numerum intelligendum sit. Certum equidem nihil ad rem protulisse Commentatores plerosque: verum quid certi dicam non occurrit: nisi forte per distantem illum intelligas numerum qui minus frequenter caderet, aut numerum ante ab adversario jacto, contrarius esset.

(e) *Mittere*) In pyrgum, *scilicet*: quod ex Horatiano Scurra liquet, mercede diurna conductum pascenta qui pro se tolleret atque in pyrgum mitteret talos. Somniarunt hoc in loco Interpretes, nisi ipse scribens dormio: quod spero non evenerit.

(f) *Dare*) In alveum ex pyrgo mittere interpretor.

(g) *Discolor*) Scilicet diverso colore debent esse latrunculi, *les Echecs*: quorum jam tangit ludum Poeta. Quanquam enim circa illum non omnino eædem leges veterum atque ætatis nostræ hominum, plurima sunt tamen quæ eandem esse horum atque illorum non obscure demonstrent.

(h) *Ut mage*) Locus mendosus auctore clariss. Heinsio, quem prorsus non intelligo.

(i) *Priorem*) Calculum, *scilicet*; ne forte longius elapsus ab hoste capiatur.

(k) *Parva*) De eo ludo in amoribus, ubi vide.

(l) *Formas*) Fuerunt enim Trigonales pilæ durissimæ, atque omnium minimæ, pilâ plenæ fuerunt *Paganicæ*, laxiores & plumis refertæ, quibus pagani atque rustici utebantur. Additum est tertium genus, ex pellibus, spiritu inflatis. Fiebant insuper ex panno aut pelle lenâ seu tomento refertis.

(m) *Artem nandi*) Quasi vero ea cum Arte Amandi conferenda sit.

Com-

Digitized by Google

Composita est aliis fucandi cura coloris:
Hic (*a*) epulis leges hospitioque dedit.
Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat;
Quæque docet liquido testa sit apta mero.
Talia (*b*) fumosi (*c*) luduntur mense Decembris;
Quæ damno nulli composuisse fuit.
His ego deceptus non tristia carmina feci;
Sed tristis nostros pœna secuta jocos.
Denique nec video de tot scribentibus unum,
Quem sua perdiderit Musa: repertus ego.
Quid si scripsissem (*d*) mimos obscœna jocantes,
Qui semper vetiti (*e*) crimen amoris habent?
In quibus assidue cultus procedit adulter;
Verbaque dat stulto callida nupta viro.
Nubilis hos virgo, matronaque, virque, puerque
Spectat; & e magna parte Senatus adest.
Nec satis incestis temerari vocibus aures:
Assuescunt oculi multa pudenda pati.
Cumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
Plauditur: & magno palma favore datur.
(*f*) Quoque minus prodest, (*g*) pœna est lucrosa poetæ:
Tantaque non parvo crimina (*h*) Prætor emit.

INTERPRETATIO.

Ars fucandi coloris descripta est ab aliis: hic posuit leges dapibus atque hospitio. Alius indicat terram ex qua fingentur pocula: & monstrat quodnam fictile sit idoneum vino liquido. Ejusmodi scribuntur mense fumidi Decembris, quæ collegisse nemini obfuit. Ego his falsus composui jocosos versus; sed supplicium non jocosum sequutum est nostros lusus. Denique neque aspicio quemquam de tot scribentibus, quem sua Musa afflixerit; ego inventus. Quid si scripsissem Mimos ludentes turpia, qui semper habent crimen amoris prohibiti? in quibus semper adulter ambulat ornatus, & nupta astuta decipit ineptum maritum. Puella viro matura, & matrona, & maritus, & puer hoc videt; & Senatus præsens est magna ex parte. Neque satis est aures inquinari verbis nefariis: oculi assuescunt ferre multa erubescenda. Et cum amator decepit maritum aliqua novitate, plauditur; & palma præbetur magno favore. Et quo minus est utilis, pœna est fructuosa Poetæ: & Prætor emit tanta flagitia pretio *non vili*.

NOTÆ.

(a) *Epulis*) Quomodo laute apparandum convivium.

(b) *Fumosi*) Quia mense Decembri maxime focus colitur.

(c) *Luduntur*) *A Poetis scribuntur* festis Saturnalibus, quibus maxima licentia. Hæc maxime ad excusationem faciunt.

(d) *Mimos*) Versus qui sermones aut facta aliorum imitantur cum lascivia. Eo nomine appellabantur etiam auctores ejusmodi versuum; itemque Actores qui illos versus aut fabulas referebant.

(e) *Crimen*) *Criminationem*.

(f) *Quoque*) Viderunt alii latere hic mendum; atque suo quisque modo illud correxerunt: sed longius a veteri scriptura abire videntur. *Mimis* pro minus in uno Mediceo legi testatur clar. Heinsius. Illud arripio & minima mutatione lego, *Quæ mimis*, &c.

(g) *Pœna*) Pœna, inquit, Actorum & Poetæ qui Mimos scripsit est lucrum. Atque hæc est optima Poetæ ratio: neque dubium est, quin impune Amatoria scripsisset, siquidem id unum admisisset.

(h) *Prætor*) Ad Ædiles magis ludorum cura spectabat, qui a Poetis fabulas non vili pretio emebant, quas ludorum die recitari, postquam sedulo ante inspexissent, curabant.

In-

Digitized by Google

Inspice ludorum sumtus, Auguste, tuorum:
Emta tibi magno talia multa leges.
Hæc tu spectasti, spectandaque sæpe dedisti:
Majestas adeo comis ubique tua est.
Luminibusque tuis, totus quibus (*a*) utimur orbis,
(*b*) Scenica vidisti (*c*) lentus adulteria.
Scribere si fas est imitantes turpia mimos;
Materiæ minor est debita pœna meæ.
An genus hoc scripti faciunt (*d*) sua pulpita tutum,
Quodque libet, mimis scena licere dedit?
Et mea sunt populo saltata poemata sæpe:
Sæpe oculos etiam detinuere tuos.
Scilicet (*e*) in domibus vestris ut prisca virorum
Artifici fulgent corpora picta manu;
Sic quæ concubitus varios Venerisque figuras
Exprimat, est aliquo (*f*) parva tabella loco.
Utque sedet vultu fassus (*g*) Telamonius iram,
Inque oculis facinus barbara (*h*) mater habet:
Sic madidos siccat digitis (*i*) Venus uda capillos:
Et modo (*k*) maternis tecta videtur aquis.

INTERPRETATIO.

Vide expensam tuorum ludorum, Auguste, invenies plurima ejusmodi a te parata magno. Tu ea spectavisti, & sæpe præbuisti spectanda: adeo Majestas tua est ubique civilis. Atque quietus intuitus es stupra scenica suis oculis, quibus totus mundus fruitur. Siquidem licet componere Mimos exhibentes obscœna, levior pœna est debita argumento meo. An sua pulpita reddunt hoc genus scripti securum; atque scena præbuit Mimis consessum esse quod libet? Mea etiam carmina sunt sæpe saltata plebi, sæpe etiam morata sunt oculos tuos. Nimirum, sicut antiqua corpora hominum picta manu docta splendent in vestris ædibus, ita est alicubi exigua tabella quæ exhibeat diversos coitus atque figuras Veneris. Et quemadmodum Telamonius sedet, prodens iram vultu: & mater barbara exhibet scelus oculis; ita Venus madida exsiccat comam humidam digitis; & modo velata aquis maternis conspicitur.

NOTÆ.

(a) *Utimur*) Quique adeo te auctorem sequendo peccare non credimus.

(b) *Scenica*) *Quæ a Mimis in Scena recitata.*

(c) *Lentus*) *Abſque ira aut indignatione.*

(d) *Sua pulpita*) Quæ erant ante Scenam, ubi ludicra exercebantur.

(e) *Domibus*) *Palatina porticu præſertim.*

(f) *Parva*) Tiberius vero *Cubicula pluriſoriam diſpoſita tabellis ac sigillis laſcivisſimarum picturarum ac figurarum adornavit*, ut refert Tranquillus.

(g) *Telamonius*) Ajax est Telamonis filius, qui ex eo quod Achillis arma Ulyssi adjudicata essent, non ad iram modo sed & vesaniam compulsus est. Hujus autem & Medeæ tabulas Cæsar ante ædem Veneris genitricis dicaverat; ut author est Plinius.

(h) *Mater*) *Medea*, quæ in Jasonis odium, qui pellicem Glaucam, seu Creusam Creontis filiam, uxorem duxerat, filios ex illo susceptos mactare non reformidavit: ut prolixe vidimus in Epistolis.

(i) *Venus*) Illam ab Apelle pictam e mari exeuntem Divus Augustus in patris Cæsaris delubro dicavit, quæ *Anadyomene* dicta est.

(k) *Maternis*) Venerem enim ferunt, Cœli pudendis a Saturno abscissis & in mare dejectis, ex maris spuma procreatam.

Digitized by Google

Bella sonant alii telis instructa cruentis,
Parsque (*a*) tui generis, pars tua facta canunt.
Invida me spatio Natura coercuit arcto,
Ingenio vires exiguasque dedit.
Et tamen ille tuæ felix Æneidos auctor,
Contulit in (*b*) Tyrios (*c*) arma virumque toros:
Nec legitur pars ulla magis de (*d*) corpore toto,
Quam (*e*) non legitimo fœdere junctus amor.
(*f*) Phyllidis hic idem tenerosque Amaryllidis ignes
Bucolicis juvenis luserat ante modis.
Nos quoque jam pridem scripto peccavimus (*g*) isto:
Supplicium patitur (*h*) non nova culpa (*i*) novum.
Carminaque edideram, cum te (*k*) delicta notantem
Præterii toties jure quietus eques.
Ergo quæ juveni mihi non nocitura putavi
Scripta parum prudens, nunc nocuere seni?
(*l*) Sera redundavit veteris vindicta libelli;
Distat (*m*) & a meriti tempore pœna sui.

INTERPRETATIO.

Alii canunt bella instructa armis sanguinolentis, & pars scribunt acta tuæ sobolis, pars tua. Natura maligna conclusit me exiguo limite, & præbuit parvas dotes ingenio. Et tamen ille beatus auctor tuæ Æneidos deduxit arma virumque in lectos Tyrios: neque pars ulla magis legitur de toto opere, quam amor ligatus fœdere vetito. Hic idem adolescens prius scripserat versibus Bucolicis lentos Amores Phyllidis & Amaryllidis. Nos etiam jam olim deliquimus isto poemate. Peccatum non novum mulctatur pœna nova. Atque vulgaveram versus, cum merito eques securus præterii toties te inquirentem in peccata. Adeoque versus, quos parum cautus arbitratus sum non obfuturos mihi adolescenti, nunc obfuerunt seni? Tarda ultio antiqui libelli redundavit: supplicium distat etiam a tempore meriti sui.

NOTÆ.

(a) *Tui generis*) Lucii, Caii, Tiberii, Germanici, atque aliorum.

(b) *Tyrios*) Quia Æneam suum Virgilius in Didonis Tyriæ lectum suis versibus deduxit: ut videre est in ejus Æneide.

(c) *Arma*) Ad Æneidos alludit initium, *Arma virumque cano*, &c.

(d) *Corpore*) Æneidos, *scilicet*: namque quartus ejus liber artis & suavitatis habet plurimum.

(e) *Non legitimo*) Legitimus videtur eiquidem Junonis & Veneris consilio conglutinatus: at Jovis jussu & urgentibus fatis perturbatus fuit.

(f) *Phyllidis*) Ejus & Amaryllidis Amores in Virgilii Bucolicis describuntur.

(g) *Isto*) Amatorio, de quo agitur.

(h) *Non nova*) Quia jam olim Poetæ amatoria scripserunt, ex quibus nullus pœnas alique effectus.

(i) *Novum*) Quo in neminem ante me ob hanc causam animadversum.

(k) *Delicta*) Naso sese prætereuntem equitem ab Augusto Censore minime notatum dicit in transvectione, de qua supra; tametsi jam diu Amatoria lusisset.

(l) *Sera*) Quod contra esse debet; ut ad morum correctionem faciat vindicta.

(m) *Et a*) Ut sic a merito quoque distare pœnam, quam graviorem fecit Augustus, intelligas.

Ne

Ne tamen omne meum credas opus esse (*a*) remissum;
Sæpe dedi nostræ (*b*) grandia vela rati.
Sex ego Fastorum scripsi (*c*) totidemque libellos;
Cumque suo finem mense volumen habet.
Idque tuo nuper scriptum sub nomine, Cæsar,
Et tibi sacratum sors mea (*d*) rupit opus.
Et dedimus tragicis scriptum (*e*) regale (*f*) cothurnis:
Quæque gravis debet verba cothurnus (*g*) habet.
Dictaque sunt nobis, quamvis manus ultima cœpto
Defuit, (*h*) in facies corpora versa novas.
Atque utinam revoces animum paulisper ab ira,
Et vacuo jubeas hinc tibi pauca legi!
Pauca, quibus prima surgens ab origine mundi,
In tua deduxi tempora, Cæsar, opus:
Aspicias, quantum dederis mihi (*i*) pectoris ipse;
Quoque favore animi teque tuosque canam.
(*k*) Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam;
Nec meus ullius crimina versus habet.
Candidus a (*l*) salibus suffusis felle refugi:
Nulla venenato littera mista joco est.

INTERPRETATIO.

Ne tamen arbitreris omnia mea Poemata esse mollis ingenii, sæpe aptavi majora lintea nostræ navi. Ego composui sex & totidem libros Fastorum; & volumen habet finem cum mense suo. Atque fortuna mea abrupit nuper illud opus dicatum tuo nomini, Cæsar, & tibi sacratum. Præbuimus quoque poema regale cothurnis tragicis; & cothurnus gravis habet voces quas par est habere. *Corpora etiam mutata in novas figuras cantata sunt a nobis, tametsi manus novissima destituit inceptum. Atque utinam absolvas paulisper mentem ab ira, atque imperes inde pauca legi tibi otioso! Pauca, quibus deduxi opus incipiens a primo exordio mundi ad tua tempora, Cæsar: videas, quantum ipse mihi addideris animi; & qua benevolentia mentis laudem te atque tuos. Ego neminem laceravi versibus satyricis; neque mea carmina continent cujusquam flagitia. Innocens vitavi lepores tinctos felle. Nulla littera est juncta facetiis virulentis.*

NOTÆ.

(a) *Remissum*) Animi soluti & lascivientis.

(b) *Grandia*) Quia heroico carmine plurimas Metamorphoses scripsit; deinde & Fastos adornavit.

(c) *Totidemque*) Qui injuria temporum perierunt.

(d) *Rupit*) Atque adeo non Augusto, sed Germanico, qui pro se ad illum ageret, Fastos suos inscripsit Naso.

(e) *Regale*) Quia in Tragœdiis reges, aut ejus generis personæ inducuntur.

(f) *Cothurnis*) Per illud calceamentum quo in Tragœdiis agendis utebantur, Tragœdiæ ipsæ sunt intelligendæ. Medeam autem scripserat Naso, quæ, Fabio auctore, quantum vir ille præstare potuerit, si ingenio suo temperare quam indulgere maluisset, ostendere videtur.

(g) *Habet*) Tragœdiam Medeam gravi stilo scripsisse dicit.

(h) *In facies*) Metamorphosim indicat.

(i) *Pectoris*) *Animi & facundiæ*.

(k) *Non ego*) Certe equidem, si Amatoria excipias, vix in homine Ethnico quidquam desideres, quod in Nasone non reperias.

(l) *Salibus*) Neminem mordaci carmine distrinxisse aut lacerasse ait.

Digitized by Google

Inter tot populi, tot (*a*) scripti millia nostri,
Quem mea (*b*) Calliope læserit, unus ego.
Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem
Auguror, at multos indoluisse, malis.
Nec mihi credibile est quenquam insultasse jacenti;
Gratia (*c*) candori si qua relata meo est.
His precor, atque aliis possint tua numina flecti,
O Pater, o Patriæ cura salusque tuæ.
Non ut in (*d*) Ausoniam redeam, nisi forsitan olim,
Cum longo pœnæ tempore victus eris.
Tutius exsilium pauloque quietius oro:
Ut (*e*) par delicto sit mea pœna suo.

INTERPRETATIO.

Ego solus sum cui mea Musa nocuerit tot scriptis nostris inter tot millia populi. Adeoque non credo ullum Romanum lætari nostris ærumnis; sed plurimos ægre tulisse. Neque mihi credibile est ullum insultasse mihi protrito; si qua gratia est relata meæ innocentiæ. Oro, ut tua Majestas possit moveri his atque aliis, o Pater, o cura & salus Patriæ tuæ. Non ut revertar in Italiam, nisi forsitan olim, cum flexus eris longo tempore supplicii. Precor exsilium securius, & paulo quietius, ut pœna mea sit æqualis suo crimini.

NOTÆ.

(a) *Scripti*) *Scriptis nostris* corrigendum voluit emunctissimæ natis Tanaquillus Faber, vir de bonis litteris optime meritus, præceptor olim meus, atque amicus carissimus. Neque vero in his ab ejus sententia ausim discedere.

(b) *Calliope*) Musa pro carmine ipso posita.

(c) *Candori*) Quæ virtus nullum scelus, nihil obscuri, aut maligni patitur.

(d) *Ausoniam*) *Italiam*, ut sæpe alibi ab Ausonibus antiquis Italiæ populis.

(e) *Par*) *Levis*; scilicet, quale suum crimen esse innuit.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

TRISTIUM

LIBER III.

ELEGIA I.

ARGUMENTUM.

Missus in hanc venio.) *Librum Romam mittit Poeta incultum quidem, & sordidum: inducitque illum errare per varia urbis loca, precarique Augustum, ut patri exuli & poetæ det veniam. Sed cum nusquam recipi se videat, rogat manus plebeias, ut eum illæ saltem accipiant, ut habeat ubi possit divertere.*

Missus in hanc venio timidi liber (*a*) exsulis (*b*) urbem:
Da placidam fesso, lector amice, (*c*) manum.
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori.
Nullus in hac charta versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
Infelix ullis dissimulare jocis.
Id quoque, quod (*d*) viridi quondam male lusit in ævo,
Heu nimium (*e*) sero! damnat & odit opus.
Inspice quid portem: nihil hic nisi triste videbis;
Carmine temporibus conveniente suis.
(*f*) Clauda quod (*g*) alterno (*h*) subsidunt carmina versu,
Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit.

INTERPRETATIO.

Lector amice, ego liber exsulis pavidi venio missus in hanc urbem; porrige blandam manum lasso. Neve metue, ne sim forte tibi opprobrio: Nullus versus in hac papyro docet amare. Neque est sors mei domini, ut miser debeat tegere illam ullis jocis. Improbat etiam & odit, heu nimis tarde! illud opus, quod olim male cecinit ætate juvenili. Vide quid feram: nihil hic invenies nisi lugubre, versibus congruentibus suis temporibus. Quod versus claudi cadunt alterno carmine, vel ratio pedis, vel longum iter hoc præstat.

NOTÆ.

(a) *Exulis*) *Ovidii*, scilicet.

(b) *Urbem*) *Romam*, quæ simpliciter *Urbs* dicitur, cum aliæ oppida tantum Romanis viderentur.

(c) *Manum*) Fidei & auxilii symbolum.

(d) *Viridi*) Cum juvenis esset Poeta.

(e) *Sero*) Quia postquam Amorum causa in exilium missus.

(f) *Clauda*) Festive claudicare ait Elegiacum carmen quo utitur.

(g) *Alterno*) Alternis vicibus Hexametrum atque Pentametrum recurrunt.

(h) *Subsidunt*) Cedere videtur versus Pentameter, ex eo quod uno pede sit brevior Hexametro.

Quod

Digitized by Google

Quod neque sum (*a*) cedro flavus, nec pumice lævis;
  Erubui domino cultior esse meo.
Littera suffusas quod habet maculosa lituras;
  Læsit opus lacrymis ipse poeta suum.
Si qua videbuntur casu non dicta Latine;
  In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum;
  Quasque petam sedes hospes in Urbe liber.
Hæc ubi sum lingua furtim (*b*) titubante locutus;
  Qui mihi monstraret vix fuit unus iter.
(*c*) Dî tibi dent, nostro quod non tribuere (*d*) parenti,
  Molliter in patria vivere posse tua.
Duc age; namque sequor: quamvis terraque marique
  Longinquo referam lassus ab orbe pedem.
Paruit; & ducens, Hæc sunt (*e*) Fora Cæsaris, inquit:
  Hæc est a (*f*) Sacris quæ via nomen habet.
Hîc (*g*) locus est Vestæ, qui (*h*) Pallada servat & ignem:
  Hîc fuit antiqui regia parva (*i*) Numæ.
Inde petens dextram, Porta est, ait, ista (*k*) Palati:
  Hîc (*l*) Stator: hoc primum condita Roma loco est.

INTERPRETATIO.

Quod neque sum flavus cedro, nec expolitus pumice; me puduit ornatiorem esse domino meo. Quod littera sordidata habet lituras aspersas; ipse Poeta fœdavit opus suum fletibus. Si forte nonnulla videbuntur non Latine prolata; tellus in qua scribebat fuit barbara. Dicite, lectores, si non molestum, qua sit eundum; & quas domos subeam libellus peregrinus in Urbe. Postquam hæc clanculum dixi lingua vacillante, vix fuit unus qui mihi ostenderet viam. Dii tibi præbeant, quod non indulserunt nostro patri, posse traducere leniter ævum in tua patria. Duc, quæso, namque sequor: tametsi defessus veniam terra & mari a plaga remotissima. Obsequutus est; & ducens me: Hæc, ait, sunt fora Cæsaris: hæc est via quæ nacta est nomen a Sacris. Hæc sedes est Vestæ, quæ custodit Minervam & ignem: hic fuit parva aula veteris Numæ. Inde petens dextram, Ista, inquit, est porta Palatii: Hic Stator: Roma est primum posita in hoc loco.

NOTÆ.

(a) *Cedro*) Quis usus fuerit olim cedrini in adornandis libris supra diximus.

(b) *Titubante*) Præ metu.

(c) *Dî tibi*) Verba sunt libri ad illum qui iter monstrabat.

(d) *Parenti*) *Ovidio*, qui libelli pater.

(e) *Fora*) Plura fuerunt Romæ; hic de foro Augusti intelligitur.

(f) *Sacris*) Quia in ea via fœdus inter Romulum & Tatium ictum, perque eam sacra in arcem feruntur.

(g) *Locus Vestæ*) Templum ejus dicit rotundum a Numa exstructum, ubi ignis perpetuus a Vestalibus summa cautione servabatur.

(h) *Pallada*) Palladium dicit, ab Ænea in Italiam allatum; quo Imperii fata contineri volebant.

(i) *Numæ*) Qui Romanorum rex fuit secundus, justitia & pietate magis quam dignitate sua cognitus.

(k) *Palati*) Quæ & *Saturnia*, & *Pandania* prius dicta.

(l) *Stator*). Jovis Statoris ædem intelligit, quam illi Romulus ideo ponendam curavit, quod fœdam suorum fugam stiterit, cum adversus Sabinos pugnaret.

Singula dum miror, video fulgentibus armis
  Conspicuos postes, tectaque digna Deo.
Et, Jovis hæc, dixi, domus est: quod ut esse putarem,
  Augurium menti (*a*) querna corona dabat.
Cujus ut accepi dominum, (*b*) Non fallimur, inquam:
  Et magni verum est hanc Jovis esse domum.
Cur tamen appositâ velatur janua lauro;
  Cingit & augustas arbor opaca fores?
Num quia perpetuos meruit domus ista (*c*) triumphos?
  An quia (*d*) Leucadio semper amata Deo?
Ipsane quod (*e*) festa est, an quod facit omnia festa?
  Quam tribuit terris, Pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus, nec fronde caduca
  Carpitur; æternum sic habet (*f*) illa decus?
Causa (*g*) superpositæ scripto testata coronæ
  Servatos cives indicat (*h*) hujus ope.
Adjice servatis (*i*) unum, Pater optime, civem;
  Qui procul extremo pulsus in orbe jacet.
(*k*) In quo pœnarum, quas se meruisse fatetur,
  Non facinus causam, sed suus error habet.

INTERPRETATIO.

Dum miror omnia, aspicio postes insignes armis coruscis, & ædem dignam Deo. Atque, inquam, hæc est sedes Jovis. Quod ut esse crederem, corona querna faciebat indicium animo. Cujus postquam audivi dominum; Non decipimur, dixi; & verum est has esse sedes magni Jovis. Quamobrem tamen porta tegitur lauro adjuncta; & arbor umbrosa ambit splendidam januam? Anne quia istud palatium dignum est æterno triumpho? an quia semper dilectum fuit Deo Leucadio? Ipsumne quod festum, an quod reddit omnia læta? an istud est signum Pacis quam præbet orbi? Et quemadmodum laurus semper virescit, neque habet folia decidua; sic illud habet honorem perpetuum? Causa coronæ superpositæ elogio declarata testatur cives liberatos hujus auxilio. Pater optime, adde unum civem servatis, qui longe relegatus protritus est in plaga remotissima. In quo non flagitium, sed error suus habet titulum pœnarum, quibus agnoscit se dignum esse.

NOTÆ.

(a) *Querna*) Quercus enim Jovi sacra.

(b) *Non fallimur*) Quia Augustum pro Jove accipiebat. Quæ detestabilis adulatio neque etiam hodie in totum profligata est.

(c) *Triumphos*) *Laurus*, inquit Plinius, *triumphis proprie* dicatur, vel gratissima domibus janitrix Cæsarum Pontificumque, quæ sola & domos exornat, & ante limina excubat.

(d) *Leucadio*) *Apollini*, cui Laurus ob Daphnen in eam arboram mutatam, carissima, ut dictum in Metam. Augustus vero in Ambracii sinus ora, non longe a Leucate promontorio, ad Actium oppidum, urbem amplam quam Nicopolim dixit, cum templo Apollini sacro excitavit. Inde ille Leucadius.

(e) *Festa*) Perperam ad laurum retulerunt quod de Cæsaris domo intelligendum.

(f) *Illa*) *Domus*, scil. *Augusti*.

(g) *Superposita*) Superior pars januæ frondibus Lauri ornata erat, cui subjecta coronâ quernea, illis dari solita qui civem servassent; atque *civica* dicebatur.

(h) *Hujus*) *Augusti*.

(i) *Unum*) *Nasonem*, scil.

(k) *In quo*) *Orbe*, inquiunt: De Nasone intellige.

Ma

Me miserum, vereorque (a) locum, venerorque potentem,
Et quatitur trepido littera nostra metu.
Aspicis exsangui chartam pallere colore?
Aspicis (b) alternos (c) intremuisse pedes?
(d) Quandocunque, precor, nostro placata (e) parenti
Isdem sub dominis aspiciare domus.
Inde (f) tenore pari gradibus sublimia celsis
Ducor ad (g) intonsi (h) candida templa Dei.
Signa (i) peregrinis ubi sunt alterna columnis
(k) Belides, & stricto (l) barbarus ense pater:
(m) Quæque viri docto veteres cepere novique
Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quærebam (n) fratres, exceptis scilicet (o) illis,
Quos suus optaret non genuisse parens.
Quærentem frustra (p) custos me sedibus illis
Præpositus (q) sancto jussit abire loco.

INTERPRETATIO.

Me infelicem, & timeo locum, & honoro dominum; & nostra littera percellitur timore trepido. Videsne papyrum pallere colore exsangui? Videsne pedes alternos trepidasse? Oro ut domus quandocumque delinita nostro patri, videaris sub iisdem dominis. Inde ducor æquali incessu sublimibus gradibus ad templa alta candida Dei intonsi; ubi Belides, & genitor barbarus gladio nudato sunt statuæ alternæ peregrinis columnis: atque ea conceduntur videnda lecturis, quæ antiqui atque recentiores viri comprehenderunt docto pectore. Pervestigabam fratres, illis videlicet relictis, quos suus pater vellet non produxisse. Custos præfectus sancto loco imperavit me frustra pervestigantem excedere illa domo.

NOTÆ.

(a) *Locum*) Propter Augustum, ejus potentem, atque Dominum.

(b) *Alternos*) Quia alternis hexametro & pentametro usus est Poeta.

(c) *Intremuisse*) Istud dicit propter Pentametri brevitatem, quasi incedere vereatur.

(d) *Quandocumque*) Quando placuerit Cæsari. Non enim definit tempus.

(e) *Parenti*) *Nasoni*, scil. qui auctor seu pater hujus libelli.

(f) *Tenore*) Incessu atque ordine.

(g) *Intonsi*) *Apollinis*, non Capitolini, ut scripserunt, sed *Palatini*, cui in domus suæ parte templum, unà cum bibliotheca Augustus ædificavit.

(h) *Candida*) Ex candido marmore.

(i) *Peregrinis*) Quia ex marmore peregrino.

(k) *Belides*) *Danai filiæ* 50. ab avo ita dictæ; quæ patrueles suos eosdemque sponsos una nocte patris jussu interfecerunt: nisi quod Lynceo suo Hypermnestra pepercit. Hæ alternis columnarum vicem magnificam præstabant in Palatina porticu, ut dictum in Amoribus.

(l) *Barbarus*) *Danaus*, scil. qui jugulandos tradidit filiabus suis Ægypti fratris filios.

(m) *Quæque*) Bibliothecam designat, quam supra modo diximus.

(n) *Fratres*) *Cæteros libros a Nasone compositos.*

(o) *Illis*) *De amore*, quorum causa exilio pulsum sese suadet Naso.

(p) *Custos*) *Bibliothecæ præfectus.*

(q) *Sancto*) Quia quoddam quasi Sapientiæ templum erat Bibliotheca illa: deinde ad Augustum spectabat.

Al-

Digitized by Google

(*a*) Altera templa peto vicino juncta theatro:
Hæc quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quæ doctis patuerunt (*b*) prima libellis,
Atria (*c*) Libertas tangere passa sua est.
In (*d*) genus auctoris miseri fortuna redundat;
Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan & nobis olim minus asper, & (*e*) illi
Evictus longo tempore Cæsar erit.
Dî, precor, atque adeo, ((*f*) neque enim mihi turba roganda est)
Cæsar, ades voto, maxime Dive, meo.
Interea, statio quoniam mihi publica clausa est;
(*g*) Privato liceat delituisse loco.
Vos quoque, si fas est, confusa pudore (*h*) repulsæ
Sumite (*i*) plebeiæ carmina nostra manus.

INTERPRETATIO.

Concedo ad alia templa vicina proximo theatro: Hæc etiam non erant calcanda meis pedibus. Neque Libertas passa est me adire atria sua, quæ prima aperta sunt doctis libris. Fortuna recidit in prolem infelicis auctoris: atque liberi patimur exilium quo ille multatus est. Fortasse etiam aliquando Cæsar delinitus prolixa mora erit minus sævus in nos atque in illum. Dii atque adeo Cæsar, maxime Dive, (neque enim mihi multitudo oranda est) oro, adesto meo desiderio. Interea, siquidem sedes publica mihi est denegata, concedatur latitasse in privata domo. Vos etiam, si licet, manus vulgi, accipite versus nostros suffusos pudore repulsæ.

NOTÆ.

(a) *Altera*) Sunt qui Veneris victricis, Pompeii theatro vicinæ, hoc esse templum putent. Alii Herculis Musarum (quem Græci *Musagetem* dixerunt) a Fulvio nobiliore extructum, deinde a Martio Philippo instauratum. Alii aliud, sed absque fundamento.

(b) *Prima*) *Ante alias Bibliothecas. Nam Asinii Pollionis hoc Romæ inventum, qui primus Bibliothecam dicando, ingenuam hominum Rempublicam fecit* ut scribit Plinius.

(c) *Libertas*) Cui ædes sacra, in qua Bibliotheca olim.

(d) *Genus*) Atque adeo in Ovidii libros.

(e) *Illi*) *Ovidio, parenti.*

(f) *Neque*) Quia solus ignoscere Augustus poterat.

(g) *Privato*) *Privati alicujus hominis.*

(h) *Repulsæ*) Neque enim custos bibliothecæ Palatinæ, neque libertas excipere libellum voluit.

(i) *Plebeiæ manus*) *Plebs.*

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

Ergo erat in fatis.) *In hac elegia, quam plerique perperam jungunt cum superiore, queritur Poeta, quod fata eum in Scythiam compulerint: nec sacerdoti suo opem tulerint aut Apollo, aut Pierides. Deinde dicit, se in Scythia in assiduo fletu & mœrore degere. Postremo deos precatur, ut tandem ei mori liceat.*

ERgo erat in fatis Scythiam quoque visere nostris,
Quæque (*a*) Lycaonio terra sub axe jacet?

INTERPRETATIO.

ERgo erat etiam in nostris fatis visitare Scythiam, atque terram, quæ sita est sub polo Lycaonio?

NOTÆ.

(a) *Lycaonio*) *Septentrionali*, cui a Callisto Lycaonis filia in Ursam mutata, deinde in cælum, non longe ab axe translata, illud datum nomen.

Nec vos, (*a*) Pierides, nec (*b*) stirps Latoia, vestro
Docta sacerdoti turba tulistis opem?
Nec mihi, quod lusi (*c*) vero sine crimine, prodest;
Quodque magis vitâ Musa jocosa meâ est?
Plurima sed pelago terraque pericula passum
Ustus ab assiduo (*d*) frigore Pontus habet.
Quique fugax (*e*) rerum, securaque in otia natus,
Mollis & impatiens ante laboris eram;
Ultima nunc patior: nec me mare (*f*) portubus orbum
Perdere, diversæ nec potuere viæ.
Suffecitque malis animus; nam corpus ab illo
Accepit vires: vixque ferenda tulit.
Dum tamen & terris dubius jactabar & undis;
(*g*) Fallebat curas ægraque corda labor.
Ut via finita est, & opus requievit eundi;
Et pœnæ (*h*) tellus est mihi tacta meæ;
Nil nisi flere libet: nec nostro parcior imber
Lumine, de vernâ quam nive manat aqua.
Roma domusque subit, desideriumque locorum,
Quidquid & amissa restat in Urbe mei.
Hei mihi, quod nostri toties (*i*) pulsata sepulcri
Janua, sed nullo tempore aperta fuit!

INTERPRETATIO.

Neque vos, Pierides, neque proles Latonæ, agmen doctum, auxilium præbuistis vestro vati? Neque me juvat, quod jocatus sum sine vero crimine; & quod mea Musa est magis lasciva vita mea? Sed Pontus rigens frigore perpetuo tenet me passum multa discrimina mari & terra. Atque ego, qui fugitans negotia, & natus ad tutam pacem, prius eram delicatus & minus ferens laborem, jam tolero extrema: neque mare importuosum, neque variæ peregrinationes potuerunt me tollere. Et animus par fuit ærumnis. Nam corpus mutuatum est robur ab illo, & toleravit vix sufferenda. Dum tamen incertus agitabar terra marique, labor decipiebat ærumnas & mœstum pectus. Postquam iter absolutum est, & labor iter faciendi omissus, & terra mei supplicii est tacta a me, nihil volo nisi lacrymari: neque humor parcior fluit ex nostris oculis, quam aqua de nive verna. Roma & sedes meæ recurrunt, & amor locorum, & quidquid mei superest in Urbe relicta. Hei mihi! quod fores nostri tumuli toties pulsæ, sed nunquam reseratæ sunt!

NOTÆ.

(a) *Pierides*) Musæ, quibus studuit Naso; quæ vel a Pierio Thessaliæ monte ubi natæ, vel a Pieri filiabus superatis, & in picas mutatis, illud nomen habent.

(b) *Stirps*) Apollo, Latonæ & Jovis filius, cui Poetæ sacri, Musarum sacerdotes.

(c) *Vero*) Verum tamen creditum est, quod exsilii vera caussa fuit.

(d) *Frigore*) Ponti enim regio multum ad Septentrionem porrecta, adeoque frigora aspera; homini præsertim a meridionali plaga venienti.

(e) *Rerum*) Fori, litium, omniumque rerum quæ otium turbare valent.

(f) *Portubus orbum*) Euxinus enim & Geticum littus in primis est desertum & petrosum, ut docet Strabo.

(g) *Fallebat*) Quippe præsentioribus malis distinebatur.

(h) *Tellus*) *Tomitana*, scilicet.

(i) *Pulsata*) Quia maximis periculis jactatus.

Cur

Cur ego tot gladios fugi, totiesque minata
Obruit infelix nulla procella caput?
Dî, quos experior nimium constanter iniquos,
(*a*) Participes iræ quos Deus (*b*) unus habet;
(*c*) Exstimulate, precor, cessantia fata; meique
Interitûs clausas esse vetate fores.

INTERPRETATIO.

Quamabrem ego vitavi tot enses; & tempestas toties minata non demersit miserum caput? Dii, quos sentio nimis constanter infestos, quos unus Deus habet participes iræ, instigate, quæso, mortem tardantem; & prohibete januam mei lethi esse obseratam.

NOTÆ.

(a) *Participes*) Quanquam aliter precatus erat lib. 1. Eleg. 2.

(b) *Unus*) *Augustus*.

(c) *Exstimulate*) *Ut denique moriar.*

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Hæc mea, si casu miraris, epistola.) *Ad uxorem scribens ex Scythia Poeta, se excusat, quod aliena manu scriptam miserit epistolam: quod aliter non potuisse fieri ostendit ob adversam valetudinem, qua conflictabatur: simulque incommoda commemorat. Sed præter cætera illud fatetur esse maximum, quod careat ipsius uxoris aspectu. Mandat, ut eius ossa Romam deferantur in parva urna, & signentur epitaphio a se composito.*

HÆC mea, si casu miraris, epistola quare
Alterius digitis scripta sit: æger eram.
Æger (*a*) in extremis ignoti partibus orbis;
(Incertusque meæ pæne salutis eram.)
Quid mihi nunc animi dira regione jacenti
Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec (*b*) cælum patior, nec aquis assuevimus istis:
(*c*) Terraque (*d*) nescio quo non placet ipsa modo.

INTERPRETATIO.

Si forte miraris, quamobrem hæ meæ litteræ sint exaratæ digitis alterius, ægrotabam. Eram morbo affectus, & prope dubius meæ vitæ in remotissimis partibus mundi ignoti. Quid credas me afflictum in fera plaga, inter Sauromatas & Getas nunc cogitare? Neque tolero aerem, neque assuevimus istis aquis: & tellus ipsa nescio quo modo non grata est.

NOTÆ.

(a) *In extremis*) Ut ex eo maxime ægrum tibi finges Poetam.

(b) *Cælum*) *Aeris inclementiam.*

(c) *Terra*) Atque adeo omnia elementa contraria.

(d) *Nescio*) Ita loquimur cum plura cognoscimus. Nimirum incultam, sterilem, inamœnam, pigram terram, Roma distantem præsertim sentiebat Naso.

Digitized by Google

Non domus apta satis: non hic cibus utilis ægro:
  Nullus (*a*) Apollinea qui levet arte malum.
Non qui soletur, non qui labentia tarde
  Tempora narrando (*b*) fallat, amicus adest.
(*c*) Lassus in extremis jaceo populisque locisque:
  Et subit (*d*) affecto nunc mihi, quicquid abest.
Omnia cum subeant; vincis tamen omnia, conjux:
  Et (*e*) plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem: te vox mea nominat unam:
  Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt (*f*) aliena locutum,
  Ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si jam deficiat suppresso lingua palato,
  Vix instillato restituenda mero;
Nunciet huc aliquis (*g*) dominam venisse, resurgam;
  Spesque tui nobis caussa vigoris erit.
Ergo ego sum vitæ dubius: tu forsitan illic
  Jucundum nostri nescia tempus agis?
Non agis, adfirmo; liquet, o carissima nobis,
  Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit, annos;
  Et mihi vivendi tam cito finis adest;
(*h*) Quantum erat, o magni, perituro parcere, Divi;
  Ut saltem patria contumularer humo!

INTERPRETATIO.

Habitatio non satis idonea; esca non hic apta ægroto, nemo qui leniat morbum ope Apollinea. Sodalis non adest qui consoletur, non qui decipiat tempora segniter fluentia fabulando. Defessus prostratus sum in populis atque locis ultimis; quicquid non adest recurrit nunc mihi ægroto. Cum omnia occurrant, superas tamen omnia, uxor; & occupas plus parte in nostro corde. Nuncupo te absentem: vox mea citat te solam: nulla nox, nulla dies mihi oritur sine te. Quin etiam ajunt me ita protulisse delira, ut nomen tuum esset in ore insano. Si jam lingua me destituat faucibus occlusis, vix recreanda vino infusa, atque *aliquis narret dominam huc appulisse, suscitet, & spes tui erit nobis caussa vigoris. Ego igitur sum vitæ incertus; tu forte illic transigis tempus lætum nostri ignara? Non facis, assevero; certus sum, o nobis dilectissima, tempus a te non transmitti nisi mœstum sine me. Si tamen mea sors absolvit tempora, quæ debuit; & finis vivendi tam propere mihi adest; quam exiguum erat, o magni Dii, ignoscere interituro; ut saltem conderer terra patria!*

NOTÆ.

(a) *Apollinea*) Medica; cujus Auctor Apollo.

(b) *Fallat*) Jucundis sermonibus multum sublevantur ægri, illi præcipue quos tædium afflixit.

(c) *Lassus*) *Exhaustus*, *Confectus*. Quod maximum est malum.

(d) *Affecto*) *Graviter ægrotanti*.

(e) *Plus parte*) *Maximam partem*, ergo.

(f) *Aliena*) Quæ non ad rem & absurde proferuntur, cum alio mens detrat. Quod sæpius illis evenit, qui graviori aliqua cura correpti sunt.

(g) *Dominam*) De uxore loquitur.

(h) *Quantum erat*) Quasi dicat *minimum*. Vehementissimum autem affectum habet ista commemoratio.

Vel

Vel pœna in mortis tempus dilata fuisset,
  Vel (*a*) præcepisset mors properata fugam.
(*b*) Integer hanc potui nuper bene reddere lucem:
  Exsul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris;
  Et fient ipso tristia fata loco?
Nec mea consueto languescent corpora lecto?
  (*c*) Depositum nec me qui fleat, ullus erit?
Nec dominæ lacrymis in nostra cadentibus ora
  (*d*) Accedent animæ tempora parva meæ?
Nec mandata dabo? nec cum (*e*) clamore supremo
  Labentes oculos (*f*) condet amica manus?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
  Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, (*g*) ut audieris, tota turbabere mente?
  Et feries pavidâ pectora fidâ manu?
Ecquid, in (*h*) has frustra tendens tua brachia partes,
  Clamabis miseri nomen (*i*) inane viri?
Parce tamen lacerare genas; nec scinde capillos.
  Non tibi (k) nunc primum, lux mea, raptus ero.

INTERPRETATIO.

Vel supplicium protractum fuisset in tempus obitus; vel mors accelerata occupasset exilium. Intactus potui nuper bene abire hunc diem: nunc vita mihi concessa est, ut morerer profugus. Ergo cademus tam procul in plaga ignota: & mors erit luctuosa ipso loco? Neque meum corpus solvetur in lecto assueto? Neque quisquam erit qui me lamentetur? Neque brevis mora superveniet animæ meæ lacrymis dominæ fluentibus in nostra ora? Neque justa dabo? Neque amica manus claudet oculos morientes cum clamore ultimo? Sed tellus fera obruet hoc caput indeflectum, sine exequiis, sine honore sepulcri? Nonne, postquam acceperis, percelleris tota mente; & planges fidam pectus manu turbata? Nonne porrigens frustra tuas ulnas versus has plagas, citabis vacuum nomen infelicis mariti? Noli tamen discerpere genas; neque lacera comam. Non tibi oro primum sublatus, mea vita.

NOTÆ.

(a) *Præcepisset*) *Mortuus essem priusquam in exilium ejectus.*

(b) *Integer*) Et vitæ, & honoris, omnibusque bonis cumulatus.

(c) *Depositum*) *Rogo impositum.*

(d) *Accedent*) Quasi conjugis lacrymæ atque Amor discedentem animam tantillum morari valeant. Cujus rei nullus dubiam fidem crediderit, qui aliquando amaverit.

(e) *Clamore*) Cujusmodi audiri solent, ubi quis inter amicos & propinquos moritur.

(f) *Condet*) Jam sæpius a propinquioribus mortuorum claudi solere oculos vidimus.

(g) *Ut audieris*) Non tam ad dolorem uxori creandum, quam ad amicorum imo & Augusti movendam misericordiam hæc adornata sunt: quæ certe ad eam rem maxime idonea.

(h) *Has*) *Septentrionales Scythiæ.*

(i) *Inane*) Siquidem ipse Naso nullus sit.

(k) *Nunc primum*) Quia antea per exilium sublatus.

Cum

Cum patriam amisi, tum me periisse putato:
Et prior & (*a*) gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, sed non potes, optima conjux,
Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quàm potes, (*b*) extenua forti mala corde ferendo;
Ad quæ jampridem non rude pectus habes.
(*c*) Atque utinam pereant animæ cum corpore nostræ,
Effugiatque avidos pars mihi nulla (*d*) rogos!
Nam si morte carens vacuam volat altus in auram
Spiritus, & (*e*) Samii sunt rata dicta senis;

INTERPRETATIO.

Cum excidi patria, tum crede me sublatum fuisse: Ille meus fuit obitus & prior, & molestior. Nunc, si forsitan potes, sed non potes, uxor optima, lætare tot ærumnis mihi lete exhaustis. Minue quantum potes ærumnas, ad quas habes jam diu cor præparatum, tolerando strenua mente. Atque utinam animæ nostræ cadant cum corpore, neque ulla pars mei vitet rapaces flammas! Nam si Anima immortalis sublimis erumpit in inanem aerem, & verba senis Samii sunt certa,

NOTÆ.

(a) *Gravior*) Quia decus, fama, libertas, quarum rerum privatio animam ipsam pro tempore videtur suo modo extinguere, ingenuo viro cariora sunt multo, quam ipsa hæc habitatio corporea. Ego quidem, ut obiter dicam, infensos minus, minusque infestos latrones crediderim qui pecuniolæ meæ & vitæ insidiati fuerint, quam sceleratos atque nefarios illos calumniæ artifices, qui me nuper tanquam Socinianum monstrumque Religioni profligandæ subornatum, bonis omnibus detestandum, & quasi jure male perdendum buccinaverunt. Quantum enim in illis fuit non vitam modo, sed eam per summum dedecus, atque inter dignos cruciatus sustulerunt: quam Deus servavit. Non hanc vitam sustulerunt, sed amabilem illam atque spiritualem quæ inter fratres & vere Christianos, quadam quasi æternæ præludio, ducitur. Non spiritualem, sed æternam, spe cujus animam meam deturbare per invidiæ suæ machinamenta aggressi sunt: nisi Dominus præsidium inexpugnabile in sanguine suo obtulisset. Quæ quidem adversus male feriatos illos non odio aut prava vindictæ cupidine conqueror; sed ut Gratiæ præcones quæ est in Christo JESU, reipsa membra ejus fovere non omnibus modis lacerare condiscant: mihi insuper concorditer, & eodem Veritatis Spiritu cum bonis agere liceat.

(b) *Extenua*) Verba hæc sunt, quæ quidem quid opus sit facto indicant, præstandi pariter facultatem non præbent. Avida est quietis & felicitatis Mens omnis intelligendi capax, neque in arbitrio cujusquam posuit summus omnium rerum Opifex, ut beatum esse percupiat, necessitate naturæ omnes esse volunt. Quare qui miser est, eo ipso quod sese miserum cognoscit, absque quo miser non foret, non malo torquetur modo, sed, ut cautior est, eo magis annititur, ut illud effugiat: Ex suo ideoque ipsius conatu, quo vires exhaurit in dies crescit dolor, nisi is contrario bono levetur. Itaque potiora illa Maronis, quæ non sine ratione animi fortitudinem inculcant,

Durate, & vosmet rebus servate secundis,
O passi graviora; Dabit Deus his quoque finem?

Sed enim ex Religione sola, eâque vere Christianâ, peti possunt caussæ quæ Mentem adversus omnem ærumnam confirment.

(c) *Atque utinam*) Nisi forte quoquo modo odium quo in Barbaros ferebatur Naso indicare voluit, turpiter hic de animarum natura sentire videtur: quasi illæ, post fata, alieno vitio obnoxiæ esse possint. Quod contra est; maximoque nobis solatio esse debet.

(d) *Rogos*) In quibus defunctorum cadavera cremare consueverant.

(e) *Samii*) Pythagoram dicit, Samo oriundum; cujus doctrinam ex Metam. repetas licet.

In-

Inter Sarmaticas (*a*) Romana vagabitur umbras;
(*b*) Perque feros manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito parva referantur in urna.
(*c*) Sic ego non etiam mortuus exsul ero.
Nec vetat (*d*) hoc quisquam: fratrem (*e*) Thebana peremptum
Supposuit tumulo Rege vetante soror.
Atque ea cum foliis & (*f*) Amomi pulvere misce:
Inque suburbano condita pone solo.
Quosque legat versus oculo (*g*) properante viator,
Grandibus in tumuli marmore cæde notis.
Hîc ego qui jaceo tenerorum lusor amorum,
Ingenio (*h*) perii Naso poeta meo.
At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
Dicere, Nasonis (*i*) molliter ossa cubent.
Hoc satis in titulo est: etenim majora libelli,
Et diuturna magis sunt monumenta mei.
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
Nomen, & auctori tempora (*k*) longa suo.

INTERPRETATIO.

Manes Romani errabunt inter Sarmaticos, & semper erunt peregrini inter sævas Umbras. Cura tamen, ut ossa reportentur in exigua urna. Ita ego non ero profugus etiam post fata. Neque quisquam istud vetat. Soror Thebana sepelivit fratrem occisum Rege prohibente. Atque ea condita cum foliis & pulvere Amomi: & colloca composita in solo suburbano. Atque insculpe majoribus litteris marmori sepulcri carmen quod viator legat oculo festinante. Ego, Naso Poeta, qui hic jaceo lusor mollium Amorum, occidi ingenio meo. At tibi qui præteris, quicumque amasti, ne sit molestum dicere, Ossa Nasonis molliter quiescant. Hoc satis est in titulo: namque libri sunt monumenta mei majora, & magis durabilia. Quos ego credo, quamquam obfuerunt, præbituros famam & diuturnam ætatem suo auctori.

NOTÆ.

(a) *Romana*) Nasonis Romani, inter quem & Barbaros minime convenit.

(b) *Perque*) Neque satis istud cum cæterorum doctrina de Inferis congruit. Verum ut insinuatum supra de industria videtur errare Poeta, ut magis quod cupit efficiat.

(c) *Sic ego*) Quanto Patriæ desiderio teneretur Poeta, ex hoc loco maxime colligitur.

(d) *Hoc*) *Ut mea ossa in Patriam referantur.*

(e) *Thebana*) Antigonem dicit, quæ Eteoclem fratrem Oedipi, Thebanorum regis filium, Creonte rege invito, sepelivit.

(f) *Amomi*) Frutex est exoticus, qui ex Assyria, atque Armenia præsertim afferebatur; cujus in condendis corporibus multus usus fuit. Ita autem inter se dissentiunt auctores qui ejus reliquerunt descriptionem, ut vix cognosci hodie possit.

(g) *Properante*) Namque viatoribus in singulis non licet diu immorari.

(h) *Perii*) Videtur istud Augusto creare invidiam: Verum, quid id nostrâ? Potius fuerit ex eo intelligere, ingeniosis ad Amorem periculum maximum impendere; ne præter quam quas ipse molestias habet addamus.

(i) *Molliter*) In cippis vero hæ litteræ inscribebantur S. T. T. L. *Sit tibi terra levis.*

(k) *Longa*) Vix enim alia magis leguntur Poetæ opera, quam quæ de Amoribus, utcumque nocerent.

Tu

Tu tamen extincto (*a*) feralia munera ferto,
Deque tuis lacrymis humida serta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis;
(*b*) Sentiet officium mœsra favilla pium.
Scribere plura libet: sed vox mihi fessa loquendo
Dictandi vires siccaque lingua negat.
Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
Quod, tibi qui mittit, (*c*) non habet ipse, Vale.

INTERPRETATIO.

Tu tamen præbe dona funebria mortuo, & offerto coronas madidas tuis lacrymis. Tametsi flamma verterit corpus in favillas, tristis cinis cognoscet pium officium. Vellem plura mittere; verum vox mihi lassa loquendo & lingua arida subtrahit vires dictandi. Accipe Vale, tibi forsitan dictum novissimo ore, quod, qui tibi mittit, ipse non habet.

NOTÆ.

(a) *Feralia*) Inferias dicit, de quibus Fastorum 2.

(b) *Sentiet*) Gratum saltem viventibus & morientibus benevolos circum se habere, certo obitus sous desiderium creare possit.

(c) *Non habet*) Ubique est acutus Poeta, qui quidem nunc dat quod non habet.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

O mihi care quidem.) *Amicum charissimum, quem propter Augustum non audet nominare, poeta admonet, ut magna atria & potentes fugiat: qui quamvis possint plurimum prodesse, non prosunt: sed potius nocent. Laudat deinde amici fidem, quam sibi in adversis rebus nunquam defuisse cognovit: simulque enumerat exilii sui incommoda: rogat postremo, ut quam possit, illi opem ferat.*

O Mihi care quidem semper, sed tempore duro
Cognite, res postquam procubuere meæ;
(*a*) Usibus edocto si quidquam credis amico,
(*b*) Vive tibi, & longe (*c*) nomina magna ſuge.
Vive tibi, quantumque potes prælustria vita.
Sævum prælustri ſulmen ab arce venit.

INTERPRETATIO.

O mihi quidem semper dilecte, sed cognite tempore adversa, postquam res meæ afflictæ sunt; si quam fidem habes amico experientia instituto, Vive tibi, & longe vita clara nomina. Vive tibi, & fuge splendida quantum potes: ferum fulmen mittitur ab arce corusca.

NOTÆ.

(a) *Usibus*) Rebus, atque experientia. Illis vero maxime credendum, qui non tam verba, quam res ipsas exhibere videntur.

(b) *Vive tibi*) *Ne sis alterius*: namque hic est verus hujus loci sensus, non quem alii dederunt.

(c) *Nomina*) *Potentes*, quorum, si pauculos excipias, mancipia esse oportet, quicumque cum illis vivunt.

Nam

(*a*) (Nam quamquam soli possunt prodesse potentes;
Non prosit potius si quis obesse potest.)
(*b*) Effugit hibernas demissa antenna procellas,
Lataque plus parvis vela (*c*) timoris habent.
Aspicis, ut summâ (*d*) cortex levis innatet undâ,
Cum grave nexa simul retia mergat (*e*) onus.
Hæc ego si monitor monitus prius ipse fuissem,
In qua debueram forsitan Urbe forem.
Dum tecum vixi, dum me (*f*) levis aura ferebat,
Hæc mea per placidas (*g*) cymba cucurrit (*h*) aquas.
Qui cadit in (*i*) plano (vix hoc tamen evenit ipsum)
Sic cadit, ut tacta (*k*) surgere possit humo:
At miser (*l*) Elpenor tecto delapsus ab alto
(*m*) Occurrit Regi debilis umbra suo.
Quid fuit, ut tutas agitaret (*n*) Dædalus alas;
Icarus immensas nomine (*o*) signet aquas?

INTERPRETATIO.

Nam tametsi soli potentes possunt juvare, non juvet si quis possit potius nocere. Antenna demissa vitat tempestates hibernas, & vasta carbasa habent plus metus quam parva. Vides, ut levis cortex feratur super aquas extremas, cum pondus grave in profundum secum trahat retia alligata. Si ego monitor prius ipse essem de his admonitus, forte essem in Urbe, in qua esse debueram. Quandiu vixi tecum, quandiu lenis ventus me agebat, hæc mea navis lata est per aquas tranquillas. Qui cadit in plano (vix tamen hoc ipsum accidit) ita cadit, ut possit se erigere, terra tacta: at infelix Elpenor devolutus ex sublimi tecto obtulit se Umbram levem Regi suo. Quare evenit, ut Dædalus moveret alas intactas; Icarus insigniat nomine suo vastas aquas?

NOTÆ.

(a) *Nam*) Nugatoris alicujus esse hoc Distichon non temere censuit clariss. Heinsius. Quanquam aliquid boni animo videtur concepisse: sed proferre nescivit.

(b) *Effugit*) Egregia comparatione à re nautica desumta, quam Flaccus aliique inculcaverunt, alta petentibus maxima imminere pericula ostendit.

(c) *Timoris*) Quia illum creant, quæ nimium ventum capiunt vela.

(d) *Cortex*) Per eum tenues fortunæ homines intellige, qui demissi in obscuro vitam agunt.

(e) *Onus*) Plumbum dicit, quod retibus alligari solet, ut fundum petant; per quod onus Potentes intelligendi sunt, a quibus imminet parvis periculum.

(f) *Levis*) Quali quidem illi opus est qui sibi vivit.

(g) *Cymba*) Pro vita, aut Poeta ipso.

(h) *Aquas*) Fortunam intellige, rerumque statum quietum.

(i) *Plano*) Id est, *supra sortem suam non sublatus*.

(k) *Surgere*) Quia mediocris ejusdemque fortunæ hominibus, rebusque levibus dejectis, sese atque illas facile est erigere.

(l) *Elpenor*) Qui Ulyssis comes nimius mero atque ex altis scalis lapsus cervicem fregit.

(m) *Occurrit*) Cum ad Inferos descendisset Ulysses: ut narrat Homerus.

(n) *Dædalus*) Atheniensis faber, quem sibi atque Icaro filio alas aptasse, quibus ex Creta aufugeret, in Metam. vidimus.

(o) *Signet*) Quippe qui Icario mari in quod decidit, cum altius volare contendisset, nomen suum dedit.

Ovid. Tom. III. M Nem-

Digitized by Google

Nempe quod hic alte, demissius ille volabat.
Nam pennas ambo nomne habuere (*a*) suas?
Crede mihi; (*b*) bene qui latuit, bene vixit: & infra
Fortunam debet quisque manere suam.
Non foret (*c*) Eumedes orbus, si filius ejus
Stultus Achilleos non adamasset equos.
Nec (*d*) natum in flamma vidisset, in (*e*) arbore natas,
(*f*) Cepisset genitor si Phaëtonta (*g*) Merops.
Tu quoque formida nimium sublimia semper;
Propositique memor (*h*) contrahe vela tui.
Nam pede inoffenso spatium decurrere vitæ
Dignus es: & fato (*i*) candidiore frui.
Quæ pro te ut voveam miti pietate mereris;
Hæsuraque mihi tempus in omne fide.
Vidi ego te (*k*) tali vultu mea fata gementem,
Qualem credibile est ore fuisse meo.
Nostra tuas vidi lacrymas super ora cadentes;
Tempore quas uno, fidaque verba, (*l*) bibi.
Nunc quoque submotum studio defendis amicum;
Et mala vix ullâ parte levanda levas.

INTERPRETATIO.

Nimirum quia hic sublimiter, ille volabat inferius: nam uterque non habebant alas suas? Crede mihi, qui bene celavit vitam, bene vixit: & unusquisque debet manere infra fortunam suam. Eumedes non esset orbus, si ineptus ejus filius non concupisset equos Achillis. Neque, si Merops pater suscepisset Phaëtontem, vidisset filium in igne, & filias in arbore. Tu etiam time semper nimium excelsa, & recordans tui instituti collige lintea. Nam meritus es absolvere spatium vitæ pede illæso, & frui sorte lætiore. Quæ ut optem pro te dignus es blando amore, & fide mihi mansura in omne tempus. Ego te vidi dolentem meam sortem eo vultu, quem credere est fuisse in mea facie. Aspexi tuas lacrymas defluentes in nostros vultus, quas simul hausi cum fidelibus vocibus. Nunc etiam tueris benevolentia amicum sublatum; atque minuis ærumnas vix minuendas ulla arte.

NOTÆ.

(a) *Suas*) Sed cera compactas, quæ, postquam calore Solis emollita esset, dissolvebantur, nullæque erant.

(b) *Bene*) Oraculum Apollinis ore dignum, & majus quam a mortali ut unquam satis intelligatur. Felices, quibus iis quæ bona habet, tantisper frui contigit!

(c) *Eumedes*) Dolonis filius; qui pactus Achillis equos ut speculator ad Græcorum castra descenderet, in Diomedem & Ulyssem incidit, a quibus trucidatus est: ut in Epistolis vidimus.

(d) *Natum*) Phaëtontem dicit, qui Jovis fulmine de patris curru deturbatus.

(e) *Arbore*) Namque Heliades Phaëtontis sorores in populos mutatæ.

(f) *Cepisset*) Atque adeo genitore Merope, qui matris Clymenes maritus fuit, contentus vixisset Phaëthon. Is vero sua maxima clade Solem patrem esse didicit: ut ex Met. liquet.

(g) *Merops*) Clymenes maritus, ex qua Sol Phaëtontem suscepit.

(h) *Contrahe vela*) Id est, *Ne affecta quæ magna sunt aut splendida. Cave ne altioribus rebus immiscearis.*

(i) *Candidiore*) *Lætiore fortuna.*

(k) *Tali*) *Mæstissimo*, scilicet.

(l) *Bibi*) *Bibit aure vulgus*. Horat.

Vi-

Vive (*a*) sine invidia, (*b*) mollesque inglorius annos
Exige, amicitias & tibi junge pares.
Nasonisque tui, quod adhuc non exsulat unum,
(*c*) Nomen ama: Scythicus cætera Pontus habet.
(*d*) Proxima sideribus tellus (*e*) Erymanthidos Ursæ
Me tenet; adstricto terra perusta gelu.
(*f*) Bosporos & (*g*) Tanais superant, Scythicæque (*h*) paludes;
Vixque satis noti nomina pauca loci.
Ulterius nihil est, nisi non habitabile frigus.
Heu quam (*i*) vicina est ultima terra mihi!
At longe patria est, longe carissima conjux:
Quidquid & hæc nobis post (*k*) duo dulce fuit.
Sic tamen hæc absunt, ut quæ contingere non (*l*) est
Corpore, sint animo cuncta (*m*) videnda meo.
Ante oculos Urbisque domus & forma locorum est;
Succeduntque suis singula (*n*) facta (*o*) locis.
Conjugis ante oculos, sicut præsentis, imago est.
Illa meos casus ingravat, illa levat.

INTERPRETATIO.

Vitam age sine invidia; & traducito in obscura leve ævum; atque concilia tibi amicitias æquales. Dilige etiam nomen Nasonis tui, quod unum nondum est profugum: Pontus Scythicus tenet reliqua. Terra vicina stellis ursæ Erymanthidos me habet, terra perusta arcto frigore. Bosporus & Tanais & paludes Scythicæ sunt ulterius, cum nominibus paucis loci vix satis cogniti. Nihil est ulterius præter frigus non tolerabile. Heu quam proxima mihi est tellus novissima! At patria est remota, uxor dilectissima, & quidquid nobis fuit gratum post hæc duo ese procul. Hæc tamen ita sunt remota, ut quæ non detur tangere corpore, sint omnia aspicienda menti meæ. Est domus Urbis, & species locorum est præ oculis: & omnia quæ facta sunt suis locis, sese offerunt suo ordine. Forma uxoris tanquam præsentis est præ oculis. Illa auget meum infortunium, illa minuit.

NOTÆ.

(a) *Sine invidia*) Atque adeo sine ambitione & splendore vitæ, qui invidiam alit.

(b) *Molles*) *Quietos.*

(c) *Nomen*) *Famam atque Gloriam.*

(d) *Proxima*) Quia magis ad polum Septentrionalem vergit Scythis, quam Italis.

(e) *Erymanthides*) *Arcadicæ.* Calisto enimque Lycaonis filia, in ursam mutata, deinde a Jove in cælum translata, Arcadica fuit. Arcadia vero ab Erymantho monte illo nomine dicitur.

(f) *Bosporos*) Cimmerium intellige, non Thracium. Ille enim suam ultra Tomos, magisque ad Septentrionem spectat; & Mæotidi paludi committitur.

(g) *Tanais*) Fluvius qui a Septentrione in mediam fere Mæotidem paludem defluens Europam ab Asia distermінат.

(h) *Paludes*) Mæotis est.

(i) *Vicina*) Ita loquitur ad commiserationem movendam. Quanquam enim veteribus non satis cognitus orbis terrarum, plura cognoscebat Naso quam nunc fatetur.

(k) *Duo*) *Patriam & uxorem.*

(l) *Est*) *Licet, Conceditur.*

(m) *Videnda*) *Ut eorum absentia torquear.*

(n) *Facta*) Pejus est autem habuisse, atque præterita bona recordari, quam nihil habere, neque bonis sese oblectasse.

(o) *Locis*) Objecta siquidem movent sensus: hæc singulorum commemoratio vim habet maximam ad Nasonis dolorem ex inopia creandum; atque hinc Lectoris misericordiam eliciendam.

M 2 In-

(*a*) Ingravat hoc, quod abest: levat hoc, quod præstat amore me:
(*b*) Impoſitumque ſibi firma tuetur onus.
Vos quoque pectoribus noſtris hæretis, amici;
Dicere quos cupio nomine quemque ſuo.
Sed (*c*) timor officium cautus compeſcit; & ipſos
In noſtro poni carmine nolle puto.
Ante volebatis; gratique erat inſtar honoris,
Verſibus in noſtris nomina veſtra legi.
Quod quoniam eſt (*d*) anceps, intra mea pectora quemque
Alloquar: & nulli cauſſa timoris ero.
Nec meus indicio latitantes verſus amicos
(*e*) Protrahet: occulte, ſi quis amavit, amet.
(*f*) (Scite tamen, quamvis longa regione remotus
Abſim, vos animo ſemper adeſſe meo.)
Et, quam quiſque poteſt, aliquâ mala noſtra levate:
Fidam (*g*) projecto neve negate manum.
Proſpera ſic vobis maneat Fortuna: nec unquam
(*h*) Contacti ſimili ſorte rogetis opem.

INTERPRETATIO.

Istud auget quod diſſita eſt; iſtud minuit, quod reddis amorem, & conſtanter fert onus ſibi impoſitum. Vos etiam, amici, manetis in noſtro corde, quos vellem appellare ſingulos ſuo nomine. Verum providus timor repreſſit officium, & arbitror illos nolle inſeri noſtris verſibus. Prius cupiebatis; atque erat decori veſtra nomina legi in noſtro carmine. Quod quandoquidem eſt dubium, compellabo ſingulos intra cor meum; neque ero cuiquam cauſſa metus. Neque carmen meum prodet indicio amicos latentes. Si quis clam dilexit, diligat. Intelligite tamen, vos ſemper præſentes eſſe animo meo, tametſi abſim diſſitus vaſtis regionibus. Et quantum ſinguli licet minuite aliquâ noſtra mala; neve recuſate certam manum afflicto. Sic fortuna perſtet vobis propitia; neque unquam petatis auxilium afflati ſimili infortunio.

N O T Æ.

(a) *Ingravat*) Rationem ejus rei mox ipſe reddet Poeta.

(b) *Impoſitum*) In Poetæ bonis tuendis, atque ejuſdem reditu procurando.

(c) *Timor*) Ne ſi ab Auguſto cognoſcerentur, in ejus offenſionem incurrerent.

(d) *Anceps*) Seu Amicorum Naſonis deſiderium ſpectes, ſeu ad Auguſti animum referas.

(e) *Protrahet*) *Per vim in periculum adducet.* Neque iſtud ſine aliqua in Cæſarem invidia prolatum eſt.

(f) *Scite*) Non abs re importune inculcatum hoc Diſtichon arbitratus eſt clariſs. Heinſius.

(g) *Projecto*) *Neglecto atque contempto.*

(h) *Contacti*) *Ut exules, & calamitatibus omnis generis afflicti, amicorum opem implorare cogamini.*

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Usus amicitiæ tecum.) *Amici fidem perſpectam & cognitam, in adverſis præcipue rebus, laudat Ovidius, quam dicit nunquam abituram ex ejus animo. Demum fatetur ſe ali exigua ſpe, ut aliquando Auguſtus mitior fiat, & magis placidum tribuat exilium.*

USus amicitiæ tecum mihi (*a*) parvus, ut illam
Non ægre poſſes (*b*) diſſimulare, fuit:
Ni me complexus vinclis (*c*) propioribus eſſes;
(*d*) Nave mea vento (*e*) forſan eunte ſuo.
Ut cecidi, cunctique metu fugere ruinæ,
Verſaque amicitiæ terga dedere meæ;
Auſus es (*f*) igne Jovis percuſſum tangere corpus,
Et deploratæ limen adire domûs.
Idque (*g*) recens præſtas, nec longo cognitus uſu,
Quod (*h*) veterum miſero vix duo treſve mihi.
Vidi ego confuſos (*i*) vultus, viſuſque notavi;
Oſque madens fletu, pallidiuſque meo:
Et lacrymas cernens in ſingula verba cadentes,
Ore meo lacrymas, auribus illa bibi:
Brachiaque (*k*) accepi mœſto pendentia collo,
Et ſingultatis oſcula miſta ſonis.

INTERPRETATIO.

Conſuetudo mihi levis fuit tecum, ut facile poſſes diſſimulare, niſi me complexus eſſes nodis arctioribus; nave mea forte currente aura ſecunda. Poſtquam ſum impulſus, & omnes dilapſi ſunt timore ruinæ, & verterunt terga meæ amicitiæ, non veritus es accedere ad corpus afflatum igne Jovis, atque intrare limen domus afflictæ. Idque facis novus, neque cognitus diutina familiaritate, quod vix duo aut tres antiquorum præſtiterunt *mihi infelici. Ego adverti faciem turbatam, & obſervavi viſus, & os humidum lacrymis, & pallidius meo: & videns lacrymas fluentes ad omnes voces, hauſi lacrymas meo ore, voces* vero *auribus: & amplexus ſum lacertos pendentes triſti collo, & oſcula miſta vocibus abruptis per ſingultus.*

NOTÆ.

(a) *Parvus*) Familiariter cum hoc amico non vixerat Naſo. Nupera amicitia fuerat, quæ conſuetudine nondum ita arcte confirmata.

(b) *Diſſimulare*) *Ne in Cæſaris odium incurreres.*

(c) *Propioribus*) Atque adeo arctioribus, amicitiæ ſcilicet.

(d) *Nave*) Navis pro ipſo Naſone ponitur.

(e) *Forſan*) Fortunæ favori magis quam merito ſuo adſcribendam eſſe inſinuat Naſo quod amicus ejus conſtanter in benevolentia ſua perſtiterit.

(f) *Igne Jovis*) *Auguſti ira.*

(g) *Recens*) *Nuper mihi cognitus.*

(h) *Veterum*) *Amicorum* ſcil.

(i) *Vultus*) *Tuos*, ſuppl., *ex quibus dolorem, atque adeo amorem intellexi tuum.*

(k) *Accepi*) *Amplexus ſum.*

Sum-

Sum quoque, Care, tuis defensus viribus absens:
Scis (*a*) Carum veri nominis esse loco.
Multaque præterea manifesti signa favoris
Pectoribus teneo non abitura meis.
Dî tibi posse tuos tribuant defendere semper,
Quos in (*b*) materia prosperiore juves.
Si tamen interea, quid in his ego perditus oris,
(Quod te credibile est quærere) quæris, agam?
Spe trahor exigua (quam tu mihi demere noli)
(*c*) Tristia leniri numina posse Dei.
Seu temere exspecto, sive id contingere fas est;
Tu mihi, quod cupio, fas (precor) esse (*d*) proba.
Quæque tibi linguæ est facundia, confer in illud,
Ut (*e*) doceas votum posse valere meum.
(*f*) Quò quis enim major, magis est placabilis iræ;
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni:
Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.
At lupus, & turpes instant morientibus ursi;
Et quæcunque minor nobilitate fera est.
Majus apud Trojam forti quid habemus Achille?
(*g*) Dardanii lacrymas non tulit ille senis.

INTERPRETATIO.

Sum defensus etiam absens tuis viribus, Care; Scis Carum esse pro vero nomine. Habeo insuper multo indicia benevolentiæ apertæ, non excessura meo corde. Dii tibi dent posse semper tueri tuos, quibus prosis in caussa lætiore. Si tamen interea petis, quod verisimile est te petere, quid ego infelix faciam in his regionibus? Ducor spe levi, quam ne mihi adimas, Deum infensum posse mitigari. Seu frustra spero, sive id potest fieri, Tu ostende, quæso, fieri posse quod volo. Atque conferto eloquentiam qua polles in id, ut probes meum desiderium posse impleri. Quò enim quis major, magis est iræ superabilis; & animus nobilis facile flectitur. Satis est generoso leoni dejecisse corpora: certamen finitur, cum hostis prostratus est. At lupus & obscœni ursi, & quæcumque fera minus est generosa, premunt morientes. Quid habemus majus strenuo Achille apud Trojam? Ille non tulit fletus senis Dardanii.

NOTÆ.

(a) ***Carum***) Hoc dicit quia eo proprio nomine nonnulli Romæ appellabantur; cum sit hoc in loco amicitiæ, magisque ad amici verum celandum nomen. Quanquam & forte, ut nasute ubique Naso, Carum hunc proprio nomine sic dictum etiam, hac declaratione ab omni suspicione liberat.

(b) ***Materia***) ***Caussa meliore.*** Hoc dicit quia exilio pulsus Poeta, in quod incidere malum nollet amicos.

(c) ***Tristia***) Quia tristem facit Poetam ira Augusti.

(d) ***Proba***) ***Affirma, atque non temere sperare dicito.*** Eo vero non tantum spes alebatur Nasonis, verum etiam aliquid ad reditum ejus suadendum conferretur.

(e) ***Doceas***) Sæpius vero tundendo, atque idem inculcando, fit denique probabile quod prima fronte ineptum visum est. Dicere denique potuisset Augustus, *Redeat, siquidem fieri posse, aut illud æquum esse arbitramini.* Hic namque scopus fuit Poetæ.

(f) ***Quo quis***) Verissime dicit. Nostri autem homines plerique quamobrem istud non capiant ipse conjicito.

(g) ***Dardanii***) ***Priami***, ab Achille Hectoris filii cadaver repetentis. Dardanius autem ideo dicitur, quod a Dardano suam duceret originem.

Quæ

Quæ (*a*) ducis Emathii fuerit clementia, (*b*) Poros
Præclarique docent funeris (*c*) exsequiæ.
Neve hominum referam flexas ad mitius iras;
Junonis (*d*) gener est, qui prius hostis erat.
Denique non possum nullam sperare salutem,
Cum pœnæ non sit causa (*e*) cruenta meæ.
Non mihi quærenti (*f*) pessundare cuncta, petitum
Cæsareum caput est, quod caput orbis erat.
Non aliquid dixi, violentaque lingua locuta est;
Lapsaque sunt nimio verba profana mero.
Inscia quod crimen (*g*) viderunt lumina, plector:
Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem (*h*) totam possim defendere culpam:
Sed partem nostri criminis error habet.
Spes igitur superest, facturum ut molliat ipse
Mutati pœnam conditione (*i*) loci.
(*k*) Hunc utinam nitidi Solis prænuncius ortum
Afferat admisso Lucifer (*l*) albus equo.

INTERPRETATIO.

Porus, & exsequiæ splendidi funeris indicant quæ fuerit lenitas ducis Emathii. Neve memorem iras hominum delinitas, qui prius erat hostis Junonis, nunc est gener. Denique non possum nullam salutem sperare, cum causa supplicii mei non sit capitalis. Vita Cæsaris, quæ est salus mundi, non est petita a me cupiente omnia evertere. Non proloquutus sum quicquam, nec lingua protulit minantia, aut effutivi voces impias nimio vino. Punior quia oculi nescientes aspexerunt crimen: & mea culpa est habuisse oculos. Non equidem valeam me absolvere omni crimine; verum error facit partem nostræ culpæ. Itaque spes restat, illum facturum, ut ipse leniat pœnam meam *sorte loci mutati. Utinam candidus Lucifer prænuntius puri Solis advehat hunc diem equo concitato.*

NOTÆ.

(a) *Ducis Emat.*) *Alexandri magni*, Macedoniæ regis, quæ antea *Emathia* dicta.

(b) *Poros*) Quem victum Indiæ regem Alexander non dimisit modo, sed ampliore regno donavit.

(c) *Exsequiæ*) Quas superbo apparatu Dario victo regi Alexander idem jussit atque procuravit.

(d) *Gener*) Herculem dicit, qui exhausta Junonis ira, Heben denique ejus filiam uxorem duxit.

(e) *Cruenta*) *Quæ cruore expiari debeat.*

(f) *Pessundare*) Quod faciunt qui adversus Reipublicæ Administratores insurgunt.

(g) *Viderunt*) Quantum ego conjectura assequi possum, rescivit Augustus, Juliæ lasciviam Nasoni fuisse perspectam, qui forte aliquem cum Corinna sua invenit. Naso ipse insuper, quod sibi perspecta esset, Augustum rescivisse intellexit. Reperti sunt deinde, nullibi non frequentes, qui de Corinna, deque Poetæ Amoribus plurima immurmuraverunt, quo tempore turbæ maximæ in aula ob Juliæ lasciviam. Cæsar hujus dedecoris impatientissimus facile omnia credidit: quid Amor posset optime noverat. Poeta vero, ut cautus fuit, neque minus generosus, nihil quicquam præter ea quæ aperta atque comprobata de culpa alterius confiteri voluit. Adeoque usque ad finem in eo perstitit; neque minus illum Tomis Augustus reliquit.

(h) *Totam*) Fassus est namque se quædam in Arte paulo liberiore licentiâ scripsisse.

(i) *Loci*) Nam Tomos aversabatur Poeta, aut aversari simulabat, ut ita de reditu facilius sermonem injiceret.

(k) *Hunc*) *Diem, quo pœna mutetur. Ortum* pro die oriente aut Solis exortum posuit.

(l) *Albus*) Adeoque boni ominis.

ELE-

Tu tamen, o nobis usu junctissime longo,
Pars desiderii maxima pæne mei,
Sis memor: &, si quas fecit tibi gratia (*a*) vires,
Illas pro nobis experiare rogo:
Numinis ut læsi fiat mansuetior ira;
Mutatoque minor sit mea pœna loco.
Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro;
Principiumque mei criminis error habet.
Nec leve, nec (*b*) tutum est, quo sint mea, dicere, casu
Lumina funesti conscia facta mali.
Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
(*c*) Illud: & admonitu fit novus ipse dolor.
(Et quæcunque adeo possunt afferre pudorem,
Illa tegi cæcâ condita (*d*) nocte decet.)
Nil igitur referam, nisi me peccasse: sed illo
Præmia peccato (*e*) nulla petita mihi:
Stultitiamque meum crimen debere vocari;
Nomina si facto reddere vera velis.
Quæ si non ita sunt; alium, quo longius absim,
Quære, (*f*) suburbana hîc sit mihi terra, locum.

INTERPRETATIO.

tu tamen, o nobis devinctissime longa consuetudine, & *propemodum pars maxima mei voti, ne obliviscaris; & si gratia tibi fecit aliquam potestatem, oro facias periculum illius pro nobis: ut ira Dei offensi fiat lenior, & meum supplicium sit levius mutato loca. Idque ita, si nullum flagitium est in nostro corde; & error est caussa mei peccati. Neque parvum est, neque securum aperire, quo casu mei oculi sint facti testes tristis mali. Et animus horret illud tempus, quasi suas plagas: & dolor ipse recrudescit recordatione. Atque adeo opus est velari tecta obscurâ nocte quacumque possunt inducere dedecus. Nil igitur narrabo, nisi me deliquisse; verum nullam mercedem quæsitam a me crimine: & culpam meam debere dici stultitiam, si velis imponere vera vocabula admisso. Quæ si non ita sunt; quære alium locum, quo sim remotior, hic sit mihi solum suburbanum.*

NOTÆ.

(a) *Vires*) *Quibus amicos juvare possis, vel gratia apud Cæsarem, vel auctoritate apud alios.*

(b) *Tutum*) Propter Cæsaris offensionem.

(c) *Illud*) Quo aliquid vidit, & Augustum læsit.

(d) *Nocte*) Atque adeo taciturnitate.

(e) *Nulla*) Ut adeoque imprudens peccaverit.

(f) *Suburbana*) *Non videatur longe a Roma sed quasi in suburbia terra in qua nunc sum, præ illa in quam mitti volo, nisi vera dixer.*

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Vade salutatum) *Ad filiam Perillam scribens Ovidius, prima fatetur se Musis vacare, quamvis illæ sibi nocuerint: eamque hortatur, ut idem faciat, quo sibi immortalitatem comparet; nam ea formæ elegantia, inquit, quæ in ipsa erat, senectute & tempore vitiabitur, At ingenii dotes semper permanebunt.*

VAde salutatum subito perarata Perillam
  Littera, sermonis fida ministra mei.
Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
  Aut inter libros (*a*) Pieridasque suas.
Quidquid aget, cum te scierit venisse, relinquet:
  Nec mora; quid venias, quidve, requiret, agam.
Vivere me dices; sed sic, ut vivere nolim:
  Nec mala tam longâ nostra levata morâ.
Et tamen ad Musas, quamvis nocuere, reverti;
  Aptaque in (*b*) alternos cogere verba pedes.
Tu quoque dic, studiis (*c*) communibus ecquid inhæres,
  Doctaque non (*d*) patrio carmina more canis?
Nam tibi cum (*e*) facie mores Natura pudicos,
  Et raras dotes ingeniumque dedit.

INTERPRETATIO.

Epistola absoluta fidelis interpres orationis meæ, ito statim salutatum Perillam. Vel illam reperies sedentem cum amabili matre; vel inter libros & suas Musas. Postquam intelliget te venisse, omittet quidquid aget; & sine intermissione petet quamobrem accedas, & quid faciam. Dices me superstitem esse; verum ita ut non cupiam vivere: neque ærumnas delinitas tam prolixo tempore. Et tamen redire ad Musas, quanquam obfuerunt; & redigere voces idoneas ad pedes alternos. Dic tu etiam, ecquid incumbis studiis communibus, & modularis versus doctos numeris peregrinis? Natura enim tibi præbuit mores castos cum forma, & dotes non vulgares atque ingenium.

NOTÆ.

(a) *Pieridas*) *Musas*, quas a Pieri filiabus, aut Piero Thessaliæ monte sic dictas supra admonuimus.

(b) *Alternos*) Versus Hexametrum & Pentametrum per pedes intellige; illi enim versus, non dactylus & spondæus, uti exposuerunt, alternis recurrunt vicibus.

(c) *Communibus*) Easdem enim Musas juxta cum patre Perilla excolebat.

(d) *Patrio*) Caveas cum Merula *Patrios* versus *lascivos* interpreteris, quales scripserat Perillæ pater Naso. *Patrii* Versus, aut *Patrius* mos dicitur *Latinus*: ut Perillam intelligas non more patrio, sed Græco, fidibus Latinis accommodandas Odas & Lyrica carmina non prius audita, quod & Flaccus fecit, non sine laude scripsisse.

(e) *Facie*) Mire conveniunt forma corporis, atque virtus animi: virtus namque hujus est forma; forma vero illius virtus. Utraque in eadem persona, vel quod est idem, eadem in utraque ejusdem hominis parte, mirum quid efficit.

Hoc

(*a*) Hoc ego (*b*) Pegasidas deduxi primus ad undas,
(*c*) Ne male ſœcundæ vena periret aquæ.
Primus (*d*) id aspexi teneris in virginis annis:
Utque patet, venæ (*e*) duxque comesque fui.
Ergo, si remanent (*f*) ignes tibi pectoris idem,
Sola tuum vates (*g*) Lesbia vincet opus.
Sed vereor, ne te mea nunc (*h*) Fortuna retardet;
Postque meos casus sit tibi pectus iners.
Dum licuit, tua sæpe mihi, tibi nostra legebam:
Sæpe tui judex: sæpe magister eram.
Aut ego præbebam factis modo versibus aures,
Aut ubi (*i*) cessaras, caussa (*k*) ruboris eram.
Forsitan exemplo, quia me læsere libelli,
Tu quoque (*l*) sis pœnæ fata secuta meæ.
Pone, Perilla, metum: tantummodo fœmina non sit
(*m*) Devia, nec scriptis discat amare tuis.
Ergo desidiæ remove, doctissima, (*n*) caussas:
Inque bonas artes & tua (*o*) sacra redi.

INTERPRETATIO.

Ego primus deduxi illud ad aquas Pegasidas, ne vena salientis aquæ male obstrueretur. Primus illud vidi in primis annis puellæ: atque, ut apparet, fui dux & comes venæ. Ergo si superest tibi idem amor in corde, sola Lesbia superabit tuum opus. Verum metuo, ne nunc fortuna mea te remoretur, atque animus tibi languescat post meum infortunium. Quandiu concessum est, sæpe legebas *mihi tua, ego legebam tibi nostra: eram sæpe judex tui, sæpe præceptor. Vel ego præbebam aures carminibus modo compositis, vel ubi neglexeras eram caussa pudoris. Forsitan exemplo, quia libri mihi obfuerunt, tu etiam sis sequuta sortem mei supplicii. Omitte timorem, Perilla. Tantummodo mulier non sit devia, neque discat amare tuis operibus. Adeoque, doctissima, deme caussas segnitiei, & revertere ad bonas artes & tua sacra.*

NOTÆ.

(a) *Hoc*) *Ingenium*, scilicet.

(b) *Pegasidas*) *Ad Musarum fontem, quem Pegasus alatus equus pede aperuit:* ex quo Poetam filiam suam primum Poeticam artem docuisse intelligitur.

(c) *Ne male*) Utcumque enim præclara, marcescunt ingenia, nisi bonarum litterarum succo irrigentur.

(d) *Id*) *Ingenium*.

(e) *Dux com.*) Atque hinc, quæ via ad Sapientiæ fontes adolescentulos perducere oporteat non obscure intelligitur: si modo eam ingredi aut vellent aut possent omnes Scholæ.

(f) *Ignes*) Ingenii vigor, & bonarum litterarum studium.

(g) *Lesbia*) *Sappho*, ex Lesbo insula vates.

(h) *Fortuna*) Adversa, scil. *Exilium*.

(i) *Cessaras*) *Cum nihil scriberes.*

(k) *Ruboris*) Animi vero verecundi atque ingenui est indicium Rubor.

(l) *Sis secuta*) Ut metu pœnæ Poeticum studium, quod exitiale, abjeceris. Illa fatum sequitur, qui obtemperat, neque amplius admittit, quod contra illud est.

(m) *Devia*) *Quæ pudoris rationem non satis habeat.*

(n) *Caussas*) Exilii metum, puta, &c.

(o) *Sacra*) Carmina, Musas, Studia: Illa namque non sacra sunt modo, sed mentem sanctam sacramque præstant. Verum paucissimi sunt homines, qui ex vanitatis turbine sese retrahere, atque Veritati regendam animam tradere didicerint. Pecudum more cæteri præsentibus tantum, iisque sensibus objectis moventur.

Iſta decens facies longis vitiabitur annis:
Rugaque in antiqua fronte ſenilis erit.
Injicietque manum formæ damnoſa ſenectus,
Quæ (*a*) ſtrepitum paſſu non faciente venit.
Cumque aliquis dicet, (*b*) Fuit hæc formoſa; dolebis:
Et ſpeculum (*c*) mendax eſſe querere tuum.
Sunt tibi opes modicæ, cum ſis digniſſima magnis.
Finge ſed immenſis cenſibus eſſe pares.
Nempe dat id cuicunque libet Fortuna, (*d*) rapitque:
(*e*) Irus & eſt ſubito, qui modo (*f*) Crœſus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
(*g*) Pectoris exceptis ingeniique bonis.
En ego, cum patria caream, vobiſque, domoque;
Raptaque ſint, adimi quæ potuere mihi;
Ingenio tamen ipſe meo (*h*) comitorque fruorque:
Cæſar in hoc potuit juris habere nihil.

FIRENZE

INTERPRETATIO.

Iſta bona forma extinguetur longa ætate, & ruga ſenilis erit in veteri fronte. Atque nocens ſenectus, quæ accedit greſſu placido immittet manum pulchritudini. Et cum aliquis dicet, Hæc pulchra fuit, moleſtum tibi erit, & quereris ſpeculum tuum eſſe falſum. Cum ſis digniſſima magnis divitiis, ſunt tibi tenues: Sed pone eſſe æquales maximis opibus. Nimirum fortuna illud præbet atque adimit cuicumque libet; & qui modo erat Crœſus eſt repente Irus. Quamobrem memorem ſingula? nihil habemus morti non obnoxium, exceptis opibus mentis & ingenii. Ecce, cum ego ſim privatus patria, vobiſque, domoque, & quæ potuerunt mihi tolli, ſint ſublata: ego tamen ſum ſtipatus meo ingenio, & fruor. Cæſar nihil potuit habere poteſtatis in illud.

NOTÆ.

(a) *Strepitum non f.*) Taciti quippe annis ſeneſcimus; illique utut maxime fugaces, ſic placide labuntur, ut vix currere advertamus, cum jam effluxerunt.

(b) *Fuit*) Non ad formam modo ſed ad omnia præterita atque dilapſa exhorreſcimus, cum præſertim ingruere mala, nullius boni rei ſpem eſſe, advertimus. Quæ res omnibus altiſſima mente accurate atque mature perpendanda eſſet, niſi inſigniter ſtulti eſſemus.

(c) *Mendax*) *Quaſi fieri non potuiſſet, ut forma tam egregia in tantum immutata eſſet.*

(d) *Rapitque*) Fluxa atque fragilia eſſe terrena omnia bona Ethnici prope omnes docuerunt: tantique momenti viſa eſt ea Sententia, ut & ipſe generis humani Reparator noſter Dominus eandem ſæpius inculcare non deſtiterit. Fruſtra tamen, niſi & nos ſerio eandem ſubinde oculis in vanitatis contemtum ſubjecerimus.

(e) *Irus*) Mendicus Ithacenſis, Procorum Penelopes aſſecla, quem Ulyſſes pugno mactavit.

(f) *Crœſus*) Ditiſſimus rex fuit Lydiæ, qui in Proverbium abiit.

(g) *Pectoris*) Hæc namque bona, Sapientia, Virtus, & quæ ſunt hujus generis, non ſolum modo atque æterna habentur, ſed noſtra vere ſunt, quibus Dei dono gloriari, atque frui liceat.

(h) *Comitor*) Paſſive. Comes vero quiſque ſui optimus & jucundiſſimus, qui ſine cujuſquam ope ſuoque ingenio ſibi voluptatem honeſtam omniaque bona præſtare cum bono Deo didicit. Illud unum namque ſumus quod apud nos Cogitamus: cumque nos amemus maxime, beatior quis eſſe poſſit, quam qui ipſe idoneus & Amat & Cogitat & Scit & Poteſt Amare & Cogitare? Cæterum hæc omnia verba, & id tantum. Vix unus & alter ſeſe in lutum paſſim abjicere non feſtinant.

Qui-

Digitized by Google

Quilibet hanc sævo vitam mihi finiat ense:
  Me tamen exstinĉto (*a*) fama superstes erit.
Dumque suis viĉtrix omnem de montibus orbem
  Prospiciet domitum (*b*) Martia Roma, legar.
Tu quoque, quam studii maneat (*c*) felicior usus,
  (*d*) Effuge venturos, qua potes, usque rogos.

INTERPRETATIO.

Quivis mihi adimat bene vitam fero gladio, fama tamen erit reliqua me sublato. Et legar quandiu Roma Martia victrix prospiciet universum mundum victum ex suis collibus. Tu [illegible] *fructus lætior studii maneat, vita, quantum potes, flammas futuras.*

NOTÆ.

(a) *Fama*) Tollere interdum spiritus videtur Naso, animæ videlicet immortali spe aliqua ductus: at anim mens caligat: & in fama acquiescit. Illa vero post fata est merum somnium: nec se quisquam phaleratis illius dictis patietur duci qui sanæ mentis vel mica una fuerit.

(b) *Martia*) Quia bellicosa, atque subtutela Martis, qui Romuli conditoris pater.

(c) *Felicior*) *Quam mihi exuli obtigit.*

(d) *Effuge*) Atque adeo in memoria hominum vivas, propter opera scilicet.

E L E G I A VIII.

ARGUMENTUM.

Nunc ego Triptolemi.) *Desiderio cum patriæ, tum suorum ita teneri Poeta scribit, ut cupiat celeri aliquo cursu eo se conferre: quam rem sibi Augustum solum præstare posse ostendit. Narratque exilii sui incommoda. Optatque ut tandem Cæsar ita modum statuet, & mitius prabeet exilium.*

NUnc ego (*a*) Triptolemi cuperem conscendere currus,
  Misit in (*b*) ignotam qui rude semen humum:
Nunc ego Medeæ vellem frænare (*c*) dracones,
  Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua:
Nunc ego jaĉtandas optarem sumere pennas,
  Sive tuas, (*d*) Perseu; Dædale, sive tuas:
Ut teneră nostris cedente volatibus aură
  Aspicerem patriæ dulce repente solum:

INTERPRETATIO.

Ego nunc optarem conscendere currus Triptolemi, qui sparsit in terram inusitatam semen inexpertum: Ego nunc optarem frænare dracones Medeæ, quos habuit fugiens arce tua, Corinthe: Ego nunc cuperem capere alas movendas, sive tuas, Perseu; sive tuas, Dædale: ut, aere molli cedente nostris volatibus, viderem subito mite solum patriæ;

NOTÆ.

(a) *Triptolemi*) Quem a Cerere currum accepisse, ut agriculturæ usum per omnes terras doceret, in Metam. vidimus.

(b) *Ignotam*) Quia ante Triptolemum nullam serendi rationem cognoverant inexperti homines, si fabulis credimus.

(c) *Dracones*) Illorum auxilio effugisse veneficam dictum in Metam.

(d) *Perseu*) Hujus & Dædali alas vide in Metam. facile est per indicem: frustraque decantatissimas fabulas identidem repetamus.

De

Digitized by Google

Desertæque domûs vultum, memoresque sodales,
Caraque præcipue conjugis ora mihi.
(a) Stulte, quid o frustra votis puerilibus optas,
Quæ non ulla tulit, fertque, feretque, dies?
Si semel optandum est, Augustum numen adora:
Et quem læsisti, rite precare, Deum.
Ille tibi pennasque potest currusque volucres
Tradere. det reditum: protinus (b) ales eris.
Si precer hæc (neque enim possum majora precari),
Ne mea sint timeo vota modesta parum.
Forsitan hoc olim, cum se satiaverit ira,
Tum quoque sollicita mente rogandus erit.
Quod minus interea est, instar mihi muneris ampli,
Ex his me jubeat quolibet ire locis.
(c) Nec cælum, nec aquæ faciunt, nec terra, nec auræ;
Et mihi perpetuus corpora languor habet.
Seu vitiant artus ægræ contagia mentis;
Sive mei caussa est in regione mali:
Ut tetigi Pontum, vexant insomnia, vixque
Ossa tegit macies: nec juvat ora cibus.
Quique per autumnum percussis frigore primo
Est color in foliis, quæ nova læsit hyems:
Is mea membra tenet: nec (d) viribus allevor ullis;
Et nunquam queruli caussa doloris abest.

INTERPRETATIO.

& statum domus destitutæ, & socios mei *non oblites, & præsertim dilectos vultus uxoris. Inepte, quamobrem o nequicquam voves studiis puerilibus, quæ nulla ætas tulit, fert, feretque? Si semel vovendum est, venerare potestatem Augusti, & rite orato Deum, quem offendisti. Ille potest tibi præbere & pennas, & currus alatos. Concedat reditum, continuo volucris fies. Siquidem istud orem, neque enim possum orare majora, metuo ne meæ preces non sint satis verecundæ: forte erit etiam istud orandus olim mente anxia, cum ira se expleverit. Interea, quod minus est, mihi instar doni magni, me jubeat quovis concedere ex his locis. Neque cælum, neque aquæ, neque tellus, neque aer* mihi *conducunt; & morbus continuus tenet meos artus. Sive contagia animi languentis corrumpunt membra; sive caussa mei morbi est in regione; postquam tetigi Pontum, insomnia torquent* me, *vixque macies velat ossa, neque esca placet palato. Atque ille color habet meos artus, qui est in foliis tactis primo frigore per Autumnum, quæ nova hyems læsit: neque ulla medicamenta prosunt: & nunquam caussa queruli doloris deest.*

NOTÆ.

(a) *Stulte*) Ne tam quidem, si quis modo sequentes ex stulto voto natos versus pulcherrimos expendat.

(b) *Ales*) Non hæc ingeniose modo, & in Augusti laudem prolata; sed in redeundo Romam, si liceat, velocitatem suam, atque adeo exilii tædium indicat Poeta.

(c) *Nec cælum*) Idem questus est supra.

(d) *Viribus*) *Nulla arte medica, neque herbis*, &c.

Nec

Nec melius valeo, quam corpore, mente; sed ægra est
  Utraque pars æque, binaque damna fero.
Hæret, & ante oculos veluti spectabile corpus
  Adstat Fortunæ (*a*) forma legenda meæ.
Cumque locum, (*b*) moresque hominum, cultusque, sonumque,
  Cernimus: & quid sim, quid fuerimque subit;
Tantus amor necis est, querar ut de Cæsaris ira,
  Quod non offensas vindicet ense suas.
At quoniam semel est odio (*c*) civiliter usus,
  Mutato levior sit fuga nostra loco.

INTERPRETATIO.

Neque sum firmior animo quam corpore; sed pars utraque est pariter afflicta, & patior duplex malum. Figura meæ sortis stat coram legenda, & permanet ante oculos tanquam corpus visibile. Et cum videmus locum, & mores hominum, & ornatum, & vocem; & recurrit quid sim & quid fuerim, tantum est desiderium mortis, ut querar de ira Cæsaris, quod non ulciscatur suas injurias gladio. At quoniam est semel usus civiliter odio, exilium nostrum sit mitius mutato loco.

NOTÆ.

(a) *Forma*) Imo deformitas. Pessime vero illi est, qui mala atque ærumnas suas ita præsentes habet.

(b) *Mores*) *Feror*, scil. Quæ res quam molesta quamque ingrata sit humanioribus, atque mansuetioribus studiis exculto vix quisquam verbis assequatur.

(c) *Civiliter*) Legibus ut in civem decuit non armis tyrannorum more.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

Hic quoque sunt urbes Grajæ.) *Urbes Græcas Geticam oram incoluisse docet, ab iisque etiam Tomitanæ urbi nomen fuisse impositum ostendit.*

HIC quoque sunt (*a*) igitur (*b*) Grajæ (quis crederet?) urbes,
  Inter inhumanæ nomina barbariæ.
(*c*) Huc quoque (*d*) Mileto missi venere coloni,
  Inque Getis Grajas constituere domos.

INTERPRETATIO.

Sunt ergo hic etiam urbes Græcæ, (quis crederet?) inter nomina feræ barbariæ. Coloni missi Mileto huc etiam accesserunt, & struxerunt domos Græcas in Getis.

NOTÆ.

(a) *Igitur*) Miratur Poeta, quod inter Barbarorum barbaros coloniam constituere potuerint aut certe voluerint moribus maxima dissimiles Milesii.

(b) *Grajæ*) Origine quidem, non lingua, neque moribus.

(c) *Huc*) *Tomon*, scil.

(d) *Mileto*) Quæ urbs fuit quondam Ioniæ, belli pacisque artibus conspicua: hodie vicus sub Turcarum dominio.

Sed

Sed (*a*) vetus huic nomen, positaque antiquius urbe,
Constat ab (*b*) Absyrti cæde fuisse, loco.
Nam rate, quæ curâ (*c*) pugnacis facta Minervæ,
Per non tentatas (*d*) prima cucurrit aquas;
Impia desertum fugiens Medea parentem,
Dicitur his remos applicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto;
(*e*) Hospes, ait, nosco Colchida vela, venit.
Dum trepidant (*f*) Minyæ, dum solvitur aggere (*g*) funis,
Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit (*h*) meritorum pectora (*i*) Colchis,
Ausâ atque ausurâ multa nefanda manu.
Et, quamquam superest ingens audacia menti,
Pallor in attonito virginis ore sedet.
Ergo ubi prospexit venientia vela; Tenemur,
Et pater est aliqua fraude morandus, ait.
Dum quid agat quærit, dum versat in omnia vultus;
Ad fratrem casu lumina flexa tulit.
Cujus ut oblata est præsentia; Vincimus, inquit:
Hic mihi morte sua caussa salutis erit.

INTERPRETATIO.

Verum nomen antiquum huic loco, atque antiquius urbe condita, liquet fuisse a nece Absyrti. Nam scelesta Medea fugiens patrem relictum navi, quæ constructa arte Palladis bellatricis prima ivit per aquas non ante sulcatas, dicitur admovisse remos ad hæc littora. Quem quidem patrem *postquam speculator longe aspexit ab excelso colle, Advena, ait, adest, nosco carbasa Colchica. Dum Minyæ festinant, dum rudens solvitur mole, dum anchora educta cedit manibus properantibus, Colchis planxit pectora non ignara scelerum mente ausa atque ausura multa horrenda. Et, quamvis magna audacia redundat animo, pallor occupat vultus exterritos puellæ. Adeoque, postquam vidit procul lintea accedentia, Corripimur, inquit, & genitor est detinendus aliquo dolo. Dum cogitat quid incipiat, dum flectit oculos in omnia, forte vertit eos tortos in fratrem. Cujus postquam occurrit præsentia, Potimur victoria, inquit; hic erit mihi caussa salutis suo obitu.*

NOTÆ.

(a) *Vetus*) Quod prius impositum, quam illic coloniam Milesii constituerent.

(b) *Absyrti*) Illum vero Æetæ Colchorum regis filium soror Medea membratim discerpsit, ut insequentem patrem moraretur. Atque inde loco datum nomen; τέμνω nimirum est *seco*, a cujus præt. m. τέτομα fit *Tomos*.

(c) *Pugnacis*) Quia belli Dea Minerva, cujus instinctu Argo navis exstructa.

(d) *Prima*) Quia major, & singulari artificio ad longinquiores peregrinationes, illis præsertim qui sese antiquissimos hominum credebant quia alios non noverant.

(e) *Hospes*) Hinc speculatorem Scytham fuisse, qui ex sibi perspectis collibus prospiceret maxime intelligitur: Jasonem enim hospitem aliquis ex Argonautis non appellasset.

(f) *Myniæ*) Thessaliæ populi, qui Jasonem in expeditionem Colchicam sequuti sunt.

(g) *Funis*) Quo navis ad portum alligata fuerat.

(h) *Meritorum*) Sceleris quod in patrem admiserat: neque alius est sensus.

(i) *Colchis*) *Medea*, Æetæ filia, a patria eo nomine dicta.

Pro-

Digitized by Google

Protinus (*a*) ignari nec quidquam tale timentis
Innocuum rigido perforat enſe latus.
Atque ita divellit, divulſaque membra per agros
Diſſipat in multis invenienda locis.
Neu pater (*b*) ignoret, ſcopulo proponit in alto
Pallenteſque manus, ſanguineumque caput.
Ut genitor luctuque novo tardetur, & artus
Dum legit extinctos, triſte moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic; quia fertur in illo,
Membra ſoror fratris conſecuiſſe ſui.

INTERPRETATIO.

Continuo transfodit ſævo gladio latus immeritum ignari, neque quidquam tale metuentis. Atque ita diſcerpit, & ſpargit per campos artus diſcerptos, reperiendos in multis locis. Et ne pater neſciat, proponit manus pallentes & caput cruentum in excelſa caute, ut pater detineatur recenti luctu, & dum colligit membra mortua, retardet lugubre iter. Hinc locus iſte appellatus Tomis, quia ſoror dicitur diſſecuiſſe in illa artus fratris ſui.

NOTÆ.

(a) *Ignari*) Abſyrti ſeu Ægialei Medeæ fratris, quid ille pareret neſcientis.

(b) *Ignoret*) Diſcerptum ſuum filium, *ſcil.*

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Si quis adhuc iſthic.) *Exilii ſui incommoda deſcribit Poeta, ſed inter cætera tantam vim frigoris eſſe aſſerit, ut flumina, & maria, atque in his etiam piſces congelentur: & eo tempore Scythæ hoſtes, qui equitatu & ſagittis plurimum pollent, Iſtrum tranſeant, atque ea loca depopulentur, ac homines captivos ducant.*

Si quis adhuc (*a*) iſthic meminit Naſonis (*b*) ademti,
Et ſupereſt ſine me nomen in Urbe meum;
Suppoſitum (*c*) ſtellis (*d*) nunquam tangentibus æquor
Me ſciat in media vivere (*e*) barbarie.
Sauromatæ cingunt fera gens, (*f*) Beſſique, Getæque:
Quam non (*g*) ingenio nomina digna meo!

INTERPRETATIO.

Si quis hic recordatur adhuc Naſonis ſublati, & nomen meum perſtat in Urbe ſine me, intelligat me ſubmiſſum ſtellis nunquam admotis mari, vitam agere in media barbarie. Sauromatæ natio crudelis, Beſſique, & Getæ, nomina quam non idonea meo ingenio, circumſtent!

NOTÆ.

(a) *Iſthic*) In urbe Roma, *ſcil.*

(b) *Ademti*) *Exilio pulſi.*

(c) *Stellis*) Quales Urſa, Arcturus, Draco.

(d) *Nunquam tang.*) Quia, quum in polo ſuit Arctico ſuper nos elevato, ſemper a nobis conſpiciuntur.

(e) *Barbarie*) Quia inter Dacos, Getas, Scythas, aliosque feros homines.

(f) *Beſſi*) Hi Thraces aut Thraciæ finitimi populi fuerunt.

(g) *Ingenio*) Quia mite, manſuetum, atque bonis artibus omnis generis excultiſſimum; illorum natura fuit ferox, immanis & prorſus barbara.

Dum tamen aura (*a*) tepet, medio defendimur (*b*) Istro:
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At cum tristis hyems squallentia protulit ora,
Terraque (*c*) marmoreo candida facta gelu est:
((*d*) Dum (*e*) patet & Boreas, & nix injecta sub Arcto;
Tum liquet has gentes axe (*f*) tremente premi.)
Nix jacet: & jactam nec Sol pluviæve resolvunt:
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum (*g*) prior, altera venit:
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
(*h*) Æquet humo turres, tectaque rapta ferat.
Pellibus, & sutis arcent male frigora braccis;
Oraque de toto corpore sola (*i*) patent.
Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu:
Udaque consistunt formam servantia testæ
Vina: nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
Deque lacu (*k*) fragiles effodiantur aquæ?
Ipse, (*l*) papyrifero qui non angustior amne
Miscetur vasto multa per ora freto,

INTERPRETATIO.

Dum tamen aer est mollior, interjectus Danubius nos tuetur: Ille fluidus prohibet bella suis aquis. At cum hyems sæva emisit caput horridum, & tellus facta est alba gelu durissimo: (& dum Aquilo exspatiatur, & nix immissa sub Ursa, tum certum est has nationes urgeri polo frigido.) Nix jacet; & neque Sol, aut pluviæ liquefaciunt immissam; Aquilo coarctat, & reddit perpetuam. Adeoque, cum nondum prior resoluta est, altera inducitur; & solet perstare biennis in multis locis. Et impetus Borea est tantus, ut exæquet turres solo, & auferat domos sublatas. Neque satis prohibent frigora pellibus & femoralibus sutis; & sola facies detecta est ex toto corpore. Sæpe crines agitati strepunt glacie pendente, & barba alba splendet sparsa glacie. Atque vina humida rigent habentia figuram testæ: neque potant haustus vini sed frusta tradita. Quamobrem dicam quomodo fluvii concreti coalescant frigore, & aquæ fragiles effodiantur ex alveo? Ipse Danubius, qui, non minor fluvio papyrifero, subit ingens mare per multa ostia,

NOTÆ.

(a) *Tepet*) Signate dixit, ut vix aliquem sentiri calorem illis regionibus intelligatur.

(b) *Istro*) Danubium enim sine navibus non poterant trajicere barbari.

(c) *Marmoreo*) *Duro*.

(d) *Dum*) Inepte adulterinum istud distichon huc inculcatum.

(e) *Patet*) *Aperto campo exspatiatur*.

(f) *Tremente*) Ventis concusso.

(g) *Prior*) Nix *scil.* superioris anni.

(h) *Æquet*) Ventus nempe qui nives hinc inde in cumulos cogit idem turres dejicit & altissima quæque proterit.

(i) *Patent*) *Non teguntur pellibus*.

(k) *Fragiles*) Quia frigore concretæ.

(l) *Papyrifero*) De Nilo agit, ad cujus ripas papyrus arbor nascitur, ex qua papyrum olim ad scribendum parabant.

Ca-

Cæruleos ventis latices durantibus Iſter
  Congelat, & tectis in mare ſerpit aquis.
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur: & undas
  Frigore concretas ungula pulſat equi.
Perque (*a*) novos pontes ſubter labentibus undis
  Ducunt Sarmatici barbara plauſtra boves.
Vix equidem credar: ſed cum ſint præmia falſi
  Nulla, ratam teſtis debet habere fidem.
Vidimus ingentem glacie conſiſtere pontum,
  Lubricaque immotas (*b*) teſta premebat aquas.
Nec vidiſſe ſat eſt: durum calcavimus æquor:
  Undaque non udo ſub pede ſumma fuit.
Si tibi tale fretum quondam, (*c*) Leandre, fuiſſet:
  Non foret (*d*) anguſtæ mors tua crimen aquæ.
Tum neque ſe pandi poſſunt delphines in auras
  Tollere: conantes dura (*e*) coercet hyems.
Et quamvis Boreas jactatis inſonet (*f*) alis,
  Fluctus in (*g*) obſeſſo gurgite nullus erit.
Incluſæque gelu ſtabunt, ut marmore, puppes:
  Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie piſces hærere (*h*) ligatos:
  Et pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreæ vis ſæva marinas,
  Sive redundatas flumine cogit aquas;

INTERPRETATIO.

riget, ventis aſtringentibus glaucas aquas, & volvitur in æquor aquis tectis. Atque nunc inceditur pedibus qua naves cucurrerant; & ungula equi quatit aquas conglaciatas. Et boves Sarmatici trahunt currus barbaros per novos pontes, aquis ſubterfluentibus. Vix equidem inveniam fidem; ſed cum nulla ſit merces ficti, teſtis debet habere fidem firmam. Vidimus vaſtum Pontum firmum eſſe glacie, & teſta lubrica urgebat quietas aquas. Neque ſatis eſt vidiſſe: preſſimus rigidum mare; & ultima aqua fuit ſub pede non humido. Si tibi tale fretum fuiſſet olim, Leandre, obitus tuus non eſſet probrum arctæ aquæ. Tum neque curvi Delphini poſſunt ſe mittere in aerem: hyems ſæva retinet nitentes. Et quanquam Aquilo obſtrepat alis agitatis, nulla erit unda in mari obſeſſo. Et naves preſſæ glacie tanquam marmore conſiſtent; neque remus poterit dividere aquas duras. Aſpeximus piſces manere compreſſos in glacie: atque etiam pars eorum fuit viva. Sive ergo ferus impetus nimii aquilonis indurat aquas marinas, vel exundantes fluvio;

N. O T Æ.

(a) *Novos*) Quia ex glacie commiſsi.

(b) *Teſta*) In modum teſtæ gelu concreta aqua.

(c) *Leandre*) Hunc in Epiſtolis vidimus ad Hero ſuam noctu per Helleſpontiacum fretum natantem.

(d) *Anguſtæ*) Helleſpontus enim non ultra ſtadia ſeptem porrigitur.

(e) *Coercet*) Quia gelu concretum mare.

(f) *Alis*) Quibus Poetæ ſua liberalitate donaverunt ventos.

(g) *Obſeſſo*) A Borea malim exponere, quam a frigore.

(h) *Ligatos*) Idem in paludoſis quibusdam locis circa lacum noſtrum Lemannum atque alibi paſſim nonnunquam conſpicitur.

Protinus, (*a*) æquato siccis Aquilonibus Istro,
Invehitur celeri barbarus hostis equo:
Hostis (*b*) equo pollens, longeque volante sagitta
Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii: nullisque tuentibus agros
Incustoditæ diripiuntur opes.
(*c*) Ruris opes parvæ pecus, & stridentia plaustra;
Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
Respiciens frustra rura (*d*) Laremque suum.
Pars cadit hamatis (*e*) misere confixa sagittis:
Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quæ nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt:
Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque cum pax est, trepidant formidine belli:
Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt, hostem.
(*f*) Cessat iners (*g*) rigido terra relicta situ.
Non hîc pampinea dulcis latet uva sub umbra;
Nec cumulant altos fervida musta (*h*) lacus.
Poma negat regio: nec haberet (*i*) Acontius, in quo
Scriberet hîc dominæ verba legenda suæ.
Aspicere est nudos sine fronde, sine arbore campos.
Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo, tam late pateat cum maximus orbis,
Hæc est in pœnam terra reperta meam?

INTERPRETATIO.

continuo, Danubio complanato aridis Aquilonibus, ferus hostis irruit veloci equo; hostis equo validus, & vastat late proximam terram spiculis longe volantibus. Alii dilabuntur, & nullis defendentibus campos, divitiæ relictæ expilantur; tenues scilicet divitiæ agri, pecora, & currus strepentes, & opes quas pauper colonus habet. Pars capta abducitur brachiis religatis a tergo, frustra respiciens agros, & domum suam. Pars occiditur lugubre trajecta uncinatis spiculis; nam venenum tinctile est in ferro alato. Corrumpunt quæ non possunt secum tollere aut avehere & ignis hostilis absumit tuguria immerita. Expavescunt horrore belli etiam tum cum pax est; neque ullus proscindit terram impacto aratro. Hic locus vel cernit, vel timet hostem quem non cernit. Terra deserta nihil profert pigra situ aspero. Mitis uva hîc non tegitur umbra pampinea; neque ferventia musta tumulant plena labra. Plaga non profert poma; neque Acontius hic haberet in quo duceret voces legendas a sua domina. Videre est agros vacuos sine arbore, sine foliis. Heu loca non visenda beato viro! Cum igitur vastissimus mundus tam late porrigatur, hæc tellus quæsita est in meum supplicium?

NOTÆ.

(a) *Æquato*) Gelu complanata.

(b) *Equo pollens*) Ea jam olim laus Scytharum, quæ hodieque permanet.

(c) *Ruris*) Opes quas diripi dixit, recenset.

(d) *Larem*) Pro domo, ut sæpe alibi.

(e) *Misere*) Quia præsertim venenatæ sagittæ.

(f) *Cessat*) Neque enim subigitur, neque fructum profert.

(g) *Rigido*) Scilicet induratur solum, quod aratro nullo exercetur.

(h) *Lacus*) Labra dicit aut cupas, quibus ex uva expressum mustum excipitur.

(i) *Acontius*) Cujus fabulam ex ejus Epistola repete, si placet.

ELE-

Digitized by Google

ELEGIA XI.

ARGUMENTUM.

Si quis es, insultes.) *Crudelissimum quendam suppresso nomine accusat Ovidius, quod ipsum in Scythica regione, orbatus omni re chara, in maximis degat incommodis, nec tum his eutentus, ei tamen insultet: additque, magnum illi esse dedecus, oppugnare hominem prostratum & jacentem. Monet postremo, ut memor humanæ sortis, nolit amplius commemorare poetæ crimina, sed ea sinat cicatricem obducere, cum præsertim nulla ejus fortuna possit fieri miserior.*

SI quis es, insultes qui casibus, improbe, nostris,
Meque reum demto fine cruentus agas;
Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino;
Et dicam silices pectus habere tuum.
Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
Restat? quidve meis cernis abesse malis?
Barbara me tellus, & inhospita littora Ponti,
Cumque suo Borea (*a*) Mænalis ursa (*b*) videt.
Nulla mihi cum gente fera commercia linguæ:
Omnia solliciti sunt loca plena metûs.
Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursis,
Cinctave montanis ut pavet agna lupis;
Sic ego belligeris a gentibus undique septus
Terreor, hoste meum pæne premente latus.
Utque sit exiguum pœnæ, quod conjuge cara,
Quod patria careo, pignoribusque meis;
Ut mala nulla feram, (*c*) nisi nudam Cæsaris iram;
Nuda parum nobis Cæsaris ira mali est?

INTERPRETATIO.

Si quis es, pervicax, qui insultes nostræ calamitati, & sævus usque me argues, ortus es ex cautibus, eductus lacte ferino, & dicam saxa occupare cor tuum. Quis gradus superest atrocior, quo tua ira se extendat? aut quid vides deesse meis ærumnis? Terra sæva, & littora inhospita Ponti, & ursa Mænalis cum suis Aquilonibus me aspicit. Nulla mihi consuetuda lingua cum natione barbara: omnia loca sunt plena timoris anxii. Et sicut cervus fugax correptus ab ursis famelicis, aut agna circumdata lupis montanis timet; ita ego circumclusus a nationibus bellicosis expavesco, hoste urgente meum latus. Et quamvis leve fueris supplicium, quod sum orbus dilecta uxore, & patria, & meis liberis; quamvis nulla mala patiar, præter solam Cæsaris iram, sola Cæaris ira estne leve supplicium?

NOTÆ.

(a) *Mænalis*) A Mænalo Arcadiæ monte altissimo Callisto Arcadica appellata, quæ in ursam mutata, deinde in cælum translata.

(b) *Videt*) Atque adeo urget.

(c) *Nisi nudam*) Cæsarem delinit.

Et

Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda (*a*) retractet;
Solvat & in mores ora diserta meos.
In caussa facili cuivis licet esse diserto:
Et minimæ vires frangere quassa valent.
Subruere est arces & stantia mœnia virtus:
Quamlibet ignavi præcipitata premunt.
Non sum ego quod fueram: quid inanem proteris umbram?
Quid cinerem saxis bustaque nostra petis?
Hector erat tunc cum bello certabat; at idem
Vinctus ad (*b*) Hæmonios non erat Hector equos.
Me quoque, quem noras olim, non esse memento.
Ex illo superant hæc simulacra viro.
Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
Parce, precor, (*c*) Manes sollicitare meos.
Omnia vera puta mea crimina; nil sit in illis,
Quod magis errorem, quam scelus, esse putes.
(*d*) Pendimus en profugi (satia tua pectora) pœnas,
Exsilioque graves, exsiliique loco.
(*e*) Carnifici Fortuna potest mea flenda videri:
Te tamen est uno judice mœsta parum.
Sævior es tristi (*f*) Busiride: sævior illo,
(*g*) Qui falsum lento torruit igne bovem:

INTERPRETATIO.

Et tamen est aliquis, qui tangat plagas recentes, atque aperias ora eloquentia adversus meos mores. Cuivis promtum est esse facunde in caussa facili: & tenuissimæ vires possunt rumpere quassata. Virtus est evertere arces, & muros erectos. Quantumvis socordes proculcant diruta. Ego non sum quod fueram: quamobrem premis umbram vacuam? Quamobrem insurgis lapidibus in favillam & nostrum tumulum? Hector tunc erat cum dimicabat prælio; at idem religatus ad equos Thessales non erat Hector. Scias etiam me non esse quem quondam cognoveras. Hæc imago restat ex illo viro. Cur, sæve, inveheris in effigiem verbis asperis? Noli, quæso, lacessere meam Umbram. Pone omnia mea crimina esse vera: nihil sit in illis, quod credat magis esse errorem quam flagitium. Ecce exsules, (exple cor suum) exsolvimus pœnas acerbas fuga, & loca fugæ assignato. Sors mea potest videri lugenda tortori; est tamen leviter tristis tuo judicio. Crudelior es fero Busiride; crudelior illo, qui ussit fictum taurum lento igne;

NOTÆ.

(a) *Retractet*) Ex quo renoventur & recrudescant.

(b) *Hæmonios*) *Thessalos* Achillis, quibus circum mœnia Iliaca raptatus Hector.

(c) *Manes*) Perinde loquitur Naso ac si Umbra quædam esset defuncti: perque elegans est hæc sui descriptio.

(d) *Pendimus*) Argute; quasi graviores quam meritus fuerit fuerit pœnas, quas pro errore tanquam pro scelere expenderit.

(e) *Carnifici*) Telum istud vehemens in accusatorem.

(f) *Busiride*) Qui crudelissimus rex Ægypti ab Hercule immolatus, ut dictum in Arte.

(g) *Qui*) Phalarim designat, Agrigentinorum tyrannum, qui præter cætera sævitiæ instrumenta taurum æneum habuit, Perilli cujusdam arte fabricatum, in quem damnatos, qui, supposito igne, bovis mugitus ederent, crudeliter mittebat.

Qui-

(*a*) Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
Et (*b*) dictis artes conciliasse suas.
(*c*) Munere in hoc, Rex, est usus, sed imagine major:
Nec sola est operis forma probanda mei.
Aspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
Huc tibi, quem perdes, conjiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure:
Mugiet, & veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
Da, precor, ingenio præmia digna meo.
Dixerat: at Phalaris, Pœnæ mirande repertor,
Ipse tuum (*d*) præsens (*e*) imbue, dixit, opus.
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus
Exhibuit querulos ore tremente sonos.
Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
(*f*) Ad te, quisquis is es, nostra querela redit.
Utque (*g*) sitim nostro possis explere cruore;
Quantaque vis, avido gaudia corde feras;
Tot mala sum fugiens tellure, tot æquore passus,
Te quoque ut auditis posse dolere putem.
Crede mihi, si sit nobis collatus (*h*) Ulysses,
Neptuni minor est, quam (*i*) Jovis ira fuit.

INTERPRETATIO.

& qui dicitur dedisse taurum tyranno Siculo, atque commendasse suas artes verbis. Rex, inquit, *utilitas est in hoc dono, sed major quam videtur: neque sola species operis mei est æstimanda. Videsne hoc latus bovis adapertile? Huc tibi immittendus erit quem voles perimere. Torre continuo inclusum modicis carbonibus: Mugitus edet, & ille sonus erit veri tauri. Pro quibus inventis, ut remunereris beneficium beneficio, præbe, quæso, mercedem dignam ingenio meo. Absolverat: at Phalaris, Inventor supplicii admirande, Tu, inquit, præsens unge tuum opus. Et sine cunctatione, ustus crudeliter ignibus indicatis emisit voces querulas ore trepidante. Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque, Getasque? Nostra querela ad te spectat, quisquis is es. Atque ut posses satiare sitim nostro sanguine, & fruaris voluptate quantam cupis pectore cupido, ego profugus tuli tot mala terra, totque mari, ut credam te etiam posse dolere auditis. Crede mihi, si Ulysses sit nobis comparatus, ira Neptuni est levior, quam* ira *Jovis.*

NOTÆ.

(a) *Quique*) Hic cum muneris nomine non leve pretium a tyranno speraret, in taurum æneum conjectus ejus jussu, primus artis suæ specimen non temere præbuit.

(b) *Dictis*) Scilicet munus tam egregium verbis quantum potuit ornavit Perillus.

(c) *Munere*) Verba hæc sunt Perilli, Taurum suum commendantis.

(d) *Præsens*) Laudaverat opus suum ille insignis artifex: Ergo, inquit Phalaris, faciamus rei ipsius periculum, tuque ipse inventor, tanquam præsens aliquod numen, machinam tuam moveas.

(e) *Imbue*) Namque ungi debent ut melius flectantur machinæ.

(f) *Ad te*) Ut, *scilicet*, pari modo, quæcumque in me excogitas mala, primus atque solus patiaris. Sed aperte non dixit.

(g) *Sitim*) *Crudelitatem.*

(h) *Ulysses*) Qui quidem per decem annos,

Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.

(i) *Jovis*) Augustum cum Jove Neptuno majore confert.

Ergo

Digitized by Google

Ergo quicunque es, rescindere vulnera noli,
Deque gravi duras ulcere tolle manus:
Utque meæ famam tenuent oblivia culpæ,
Fata cicatricem ducere nostra sine.
Humanæque memor sortis, quæ tollit eosdem,
Et premit; incertas ipse verere vices.
Et quoniam, fieri quod nunquam posse putavi,
Est tibi de rebus maxima cura meis;
(*a*) Non est quod timeas: Fortuna miserrima nostra est.
Omne trahit secum Cæsaris ira malum.
Quod magis ut liqueat, neve hoc tibi fingere credar;
Ipse velim pœnas experiare meas.

INTERPRETATIO.

Quisquis es igitur, ne renoves plagas; & remove manus asperas ab immiti ulcere: & ut oblivia minuant famam mei criminis, patere infortunium nostrum ducere cicatricem. Atque recordans sortis humanæ, quæ evehit & deprimit eosdem, metue ipse dubias vices. Et quandoquidem, quod nunquam credidi posse fieri, est tibi maxima cura de rebus meis, non est quod paveas. Sors nostra est infelicissima. Cæsaris ira secum vehit omne malum. Quod ut magis constet, neve credar tibi istud falso dicere, velim ipse facias periculum meorum malorum.

NOTÆ.

(a) *Non est quod*) *Non enim, quod times eveniet, ut Romam redeam.*

ELEGIA XII.

ARGUMENTUM.

Frigora jam.) *Frigoribus pulsis, adesse vernum tempus, cujus jucunditatem ex loco adjunctorum latius describit; incipiuntque etiam nautæ tunc navigare: qui, si in Scythiam pervenerint, et illis dicit occurrere, ut ab his intelligat de Cæsaris triumphis. Quod si quis aliquid referre potuit, protinus a Poeta domum ducitur, fitque ejus hospes: precatur demum, ut domus, quam habebat in Scythia, non sit perpetua Poetæ sedes, sed hospitium, ut aliquando in patriam redeat.*

FRigora jam (*a*) Zephyri minuunt: annoque peracto
(Longior antiquis visa (*b*) Mæotis hyems.)

INTERPRETATIO.

Nunc Zephyri leniunt frigora: & anno absoluto hyems Mæotica visa est prolixior præteritis.

NOTÆ.

(a) *Zephyri*) Qui ab occasu æquinoctiali flantes atque molliores liquefaciunt nives, & veris sunt quasi præcursores.

(b) *Mæotis*) Multum sese hic torserunt interpretes, Micyllus præsertim, non tam ob correptam diphtongum, cujusmodi apud alios inveniuntur, quam ob constructionem & sensum; ut corruptum esse locum confidenter vir sane doctissimus pronuntiet. Aliquid esse fateor, quod non satis leniter fluit: cæterum cur illud idem ferri non possit non ego quidem video. Poetæ valde longa visa est hyems in plaga Boreali. Cum denique mense Martio solverentur nives, verque adventare intelligeret, duo menti obversabantur, tædium hyemis, deinde veris jucunditas. De illo obiter, & quasi per parenthesim, in hac immoratur. Mæotis autem ab illo hyema dicitur, quæ Mæoticam paludem, atque adeo proximum Pontum, & Scythicas regiones infestabat.

Im-

Impositamque sibi (*a*) qui non bene pertulit Hellen,
    Tempora nocturnis æqua diurna facit.
Jam violam puerique legunt hilaresque puellæ;
    Rustica quam nullo terra serente gerit.
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
    (*b*) Indocilique loquax gutture (*c*) vernat avis.
Utque (*d*) malæ crimen matris deponat hirundo,
    Sub trabibus (*e*) cunas parvaque tecta facit.
Herbaque, quæ latuit (*f*) Cerealibus obruta sulcis,
    Exserit e tepida molle cacumen humo.
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
    Nam procul a Getico littore vitis abest.
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
    Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
Otia nunc (*g*) istic: junctisque ex ordine (*h*) ludis
    (*i*) Cedunt verbosi garrula bella fori.
Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis:
    Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus.
Nunc ubi perfusa est (*k*) oleo labente juventus,
    Defessos artus (*l*) virgine tingit aqua.

INTERPRETATIO.

atque ille *qui male vexit Hellen sibi impositam, facit tempora diurna paria nocturnis. Nunc pueri & puellæ alacres carpunt violas, quas terra agrestis profert nullo colente. Et prata sunt vestita floribus diversorum colorum, atque aves garrulæ lasciviunt inerudito gutture. Et ut hirundo effugiat probrum immitis matris, struit nidos sub tignis & humilibus tectis. Tum herba, quæ delituit tecta sulcis Cerealibus, protrudit tenerum verticem ex terra tepida. Atque ubi sunt vites, oculus emittitur ex palmite: nam vites longe sunt dissitæ a littore Getico. Et ubi sunt arbores, ramus tumet in arbore: nam arbores procul sunt remotæ a finibus Geticis. Nunc otia* sunt *istic; & certamina loquacia fori garruli locum faciunt ludis sibi invicem succedentibus. Nunc usus est equi; nunc luditur armis levibus: nunc pila; nunc trochus vertitur gyro celeri. Nunc postquam juventus est uncta oleo fluente, abluit lassa membra aqua pura.*

NOTÆ.

(a) *Qui non*) Aries est, de quo jam sæpius, qui Phrixum atque Hellen per Hellespontum vehebat: cui quidem illa cum non bene insisterat in mare decidit, quod ab ea Hellespontus dictus est. Translatus est autem ille aries inter sydera; quem Sol cum adit non veris modo facit initium, sed & vernum æquinoctium.

(b) *Indocili*) *Indocto*. Aves enim non nisi a natura adoctæ, quæ agros frequentant.

(c) *Vernat*) *Veris sensu lascivit*.

(d) *Malæ*) Mala mater dicitur hirundo, quia Progne quæ in eam avem mutata Itym filium interfecit; patrique Tereo epulandum apposuit; ut dictum in Metam.

(e) *Cunas*) *Nidum*.

(f) *Cerealibus*) *Quibus fruges, Cereris donum concreditum*.

(g) *Istic*) Romæ *scilicet*.

(h) *Ludis*) De Megalensibus exponunt; frustra: nam neque mense Martio celebrabantur; neque id Poetæ verba sonant. *Ludi juncti ex ordine* dicuntur, qui sibi invicem succedunt: quos in Fastis videre est, nisi illis satis sit, quos jam enumerat Naso.

(i) *Cedunt*) Quia eo tempore non dicebatur jus Romæ, quo ludi publice celebrabantur.

(k) *Oleo*) Ceroma dicit, quo unguenti genere ex oleo atque terra in palæstra ungebantur.

(l) *Virgine*) Sudorem & pulverem in vicino Tiberi eluebant qui in Campo Martio sese exercuerant.

Scena viget, (*a*) studiisque favor distantibus ardet:
(*b*) Proque (*c*) tribus resonant (*d*) terna Theatra Foris.
O quater, & quoties non est numerare, beatum,
Non interdicta cui licet (*e*) Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
Quæque lacu duro (*f*) non fodiantur aquæ.
Nec mare concrescit glacie: nec, ut ante, per Istrum
Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
Incipient aliquæ tamen huc adnare carinæ,
Hospitaque in Ponti littore puppis erit;
Sedulus occurram nautæ; dictaque salute;
Quid veniat, quæram, quisve, quibusve locis.
Ille quidem mirum, nî de regione propinqua
Non nisi vicinas cautus ararit aquas.
Rarus ab Italia tantum mare navita transit:
Littora rarus in hæc portubus orba venit.
Sive tamen Graja scierit, sive ille Latina
Voce loqui; certe gratior hujus erit.
Fas quoque ab (*g*) ore freti longæque (*h*) Propontidos undis
Huc aliquem certo vela dedisse Noto.

INTERPRETATIO.

Scena celebratur, & favor flagrat votis dissidentibus; & terna theatra perstrepunt pro tribus foris. O felicem quater, & quoties non licet recensere, cui conceditur potiri Urbe negata! At nix liquefata sole verno a me sentitur, & aquæ quæ non effodiuntur ex rigido lacu. Neque mare congelatur; neque bubulcus Scytha ducit ut ante currus stridentes per Istrum. Attamen aliquæ naves incipient huc adnavigare, & puppis peregrina erit in littore Ponti. Diligenter obviam ibo nautæ, & salute dicta, petam quamobrem accedat, quisve sit, & ex quibus oris. Mirum equidem nisi ille de vicina regione, cautus non sulcaverit nisi aquas propinquas. Pauci nautæ transant tam vastum mare ab Italia: pauci petunt hæc littora destituta portubus. Seu tamen ille sciverit loqui sermone Græco, sive Latino; certe erit jucundior peritus hujus. Fieri potest etiam aliquem tradidisse huc carbasa secundo Noto ab ostio maris & fluctibus longæ Propontidos.

NOTÆ.

(a) *Studiis*) Alios aliis in ludis atque spectaculis favere solitos esse, magna etiam sponsione & depositis annulis, in Amoribus vidimus.

(b) *Proque*) Quia non fora, sed theatra per ludorum tempus frequentantur.

(c) *Tribus*) Tria vero fuerunt Romæ fora negotiis civilibus tractandis comparata, Romanum antiquissimum, quod & Latinum dictum; Jul. Cæsaris alterum, tertium Augusti.

(d) *Terna*) Tria illa fuerunt Julii Cæsaris, Tauri Statilii, & Pompeii Magni.

(e) *Urbe*) Atque adeo ludis, qui, si quæ est voluptas honesta, primum locum meo judicio obtinent.

(f) *Non*) *Ut ante per hyemem.* Illam vero voculam pro *vix* reposui ex veteri lectione; quia ni fallor, magis ad sensum spectat. Hac dicit se frui voluptate Poeta noster, quod jam aquam habeat denique solutam, pro illis omnibus bonis quibus fruuntur Romæ. Sequentia quod volo probant; cum dicit *incipient aliquæ tamen*.

(g) *Ore freti*) Hellespontum dicit, qua accessus patet Româ in Pontum venientibus.

(h) *Propontides*) Mare est quod Hellespontum inter & Bosphorum Thracium porrigitur.

Quis.

Quisquis is est, memori rumorem voce referre,
Et fieri famæ (*a*) parsque gradusque potest.
Is precor auditos possit narrare triumphos
(*b*) Cæsaris, & Latio reddita vota Jovi.
Teque (*c*) rebellatrix tandem Germania magni
Triste caput pedibus supposuisse Ducis.
Hæc mihi qui referet, quæ non vidisse dolebo,
Ille meæ domui protinus (*d*) hospes erit.
Hei mihi! jamne domus Scythico Nasonis in orbe?
(Jamque suum mihi dat pro Lare (*e*) pœna locum?)
Dî faciant, Cæsar non hîc penetrale domumque,
Hospitium pœnæ sed velit esse meæ.

INTERPRETATIO.

Quisquis is est, potest narrare rumorem voce memori, & fieri pars & gradus famæ. Oro ut ille possit memorare triumphos, quos accepit, Cæsaris, & vota persoluta Jovi Latio; teque, Germania rebellis, denique submisisse mæstum caput pedibus inclyti Ducis. Ille qui mihi hæc memorabit, quæ dolebo non aspexisse, continuo erit hospes meæ domui. Hei mihi! domus Nasonis jamne est in regione Scythica? Jamque pœna præbet mihi suas sedes in domicilium? Dii præstent, ut Cæsar velit hic esse diversorium mei supplicii, non penetrale & sedes.

NOTÆ.

(a) *Pars*) Ut hinc aliquatenus veritas intelligi possit.

(b) *Cæsaris*) Tiberii, vel Augusti, cujus auspiciis tunc temporis ille militabat. De priore potius intelligendum censeo.

(c) *Rebellatrix*) Quinctilii enim Vari socordia tres legiones non ita pridem oppresserant Germani, duce Arminio.

(d) *Hospes*) *Cui faveam maxime propter lætum nuntium.*

(e) *Pœna*) Hanc sicuti furiam aliquam Tomis sedes habere suas fingit.

ELEGIA XIII.

ARGUMENTUM.

Ecce supervacuus.) *Quum natalis Poetæ adesset, superfluum fuisse dicit, in ea loca illum venisse, ubi non licet illi ex more solemnia sacra exhibere: monetque, ne amplius redeat, dum erit in Scythia.*

ECce supervacuus ((*a*) quid enim fuit utile gigni?)
Ad sua natalis tempora noster adest.

INTERPRETATIO.

Ecce dies noster natalis frustra recurrit: quid enim profuit nasci?

NOTÆ.

(a) *Quid enim*) Melius vero est non natum quam miserum esse: quanquam & usque adeo fatui reperti sunt Theologi, ut contra docuerint.

Digitized by Google

Dure, (*a*) quid ad miseros veniebas exsulis annos?
Debueras illis imposuisse modum.
Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset:
(*b*) Non ultra patriam me sequerere meam.
Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
Illo tentasses ultimus esse mihi.
Jamque relinquenda (quod idem fecere sodales)
Tu quoque dixisses tristis in Urbe, Vale.
Quid tibi cum Ponto? num te quoque Cæsaris ira
Extremam gelidi misit in orbis humum?
Scilicet expectas soliti tibi moris (*c*) honorem,
Pendeat ex humeris vestis ut (*d*) alba meis?
(*e*) Fumida cingatur florentibus ara coronis?
Micaque sollemni thuris in igne sonet?
(*f*) Libaque dem pro te genitale notantia tempus?
Concipiamque bonas ore favente preces?
(*g*) (Non ita sum positus: nec sunt ea tempora nobis,)
Adventu possim lætus ut esse tuo.
Funeris ara mihi (*h*) ferali cincta cupresso
Convenit, & structis flamma parata rogis.

INTERPRETATIO.

Crudelis, quomobrem accedebas ad tristes annos profugi? Debueras illis fecisse finem. Si tibi cura mei, vel si verecundia ulla adesset, non sequereris me ultra patriam meam. Atque conatus esses mihi novissimus esse in illo loco quo infans sum primum tibi cognitus. Tu etiam mœstus Vale dixisses in Urbe jam deserenda, quod idem amici fecerunt. Quid tibi cum Ponto? Anne etiam offensio Cæsaris misit te in remotissimam terram orbis frigidi? Nimirum expectas honorem consuetudinis tibi præstitæ, ut vestitus candidus pendeat ex meis humeris? Altare incensum ornetur sertis florentibus? & mica thuris crepitet in igne sollemni? Et offeram liba pro te indicantia diem natalem? atque proferam bonas preces ore benevolo? Non sum ita adornatus; neque ea sunt nobis tempora, ut possim esse festivus accessu tuo. Altare funebre circumdatum lugubri cupresso, & ignis paratus compositis pyris ad me facit.

NOTÆ.

(a) *Quid ad*) Quasi dicat melius fuisse, ut ante obiisset, quam in exilium mitteretur.

(b) *Non ultra*) *Me desereres. Morerer.* Sed quanta fuerit quemque fœcunde & elegees vis imaginandi in Nasone hinc cognosce. Hujus generis multa habes apud Jobum & Salomonem in sacra pagina.

(c) *Honorem*) Solemnes festivitates, & celebritatem; cujusmodi Romæ inter sodales antea habuerat Naso.

(d) *Alba*) Quæ induebantur qui natales celebrabant.

(e) *Fumida*) Genio præsertim sacra faciebant natali die.

(f) *Libaque*) Placentam fuisse scribit Servius, quæ farre, melle, atque oleo constabat. Hujusmodi vero die natali discumbentibus apponebatur, de quo nullus prius gustabat quam qui natalem suum celebrabat: Cæteri vero qui comederent bene precari tenebantur.

(g) *Non ita*) Quamobrem mendosum aut adulteratum dixerit hunc versum cler. Heinsius, non ego quidem intelligo. Stupidus ideo videar forte. Dum prosim parum interest. Suum cuique judicium: quod nunquam utitiue, quam cum a superbia, & improbo hominum metu verecunde liberum.

(h) *Ferali*) Quia funeribus adhibebatur.

Nec

Nec dare thura libet nihil exorantia Divos:
In tantis subeunt nec (*a*) bona verba malis.
Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum;
(*b*) In loca ne redeas amplius ista, precor:
Dum me terrarum pars pæne novissima Pontus,
(*c*) Euxini falso nomine dictus, babet.

INTERPRETATIO.

Neque placet præbere thura nihil impetrantia a Diis: neque bona verba occurrunt in tantis ærumnis. Si tamen aliquid est poscendum a nobis hodie, ore ne amplius revertaris in ista loca: quandiu Pontus appellatus falso nomine Euxini, pars fere ultima terrarum me tenet.

NOTÆ.

(a) *Bona verba*) *Dicamus bona verba, venit natalis ad aras.* Tibullus.

(b) *In loca*) Acutissime per repulsæ speciem natalem diem intum Romam mittit, ut & ipse fruetur Patria.

(c) *Euxini falso*) Ut *Axenus* atque inhospitalia locorum asperitate, sed maxime hominum feritate verius eſt appellandus.

ELEGIA XIV.

ARGUMENTUM.

Cultor &.) *Amici colligentis ejus scripta fidem & amorem laudat Poeta: hortaturque ut quoad potest, ejus nomen in urbe retineat. Simulque exponit Metamorphosis opus inemendatum e manibus exisse. Postremo dicit, quicquid exilii tempore compositum a se fuit in Scythia, excusandum esse.*

CUltor & (*a*) antistes doctorum sancte virorum,
Qui facis ingenio semper amice meo;
Ecquid, ut incolumen quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, (*b*) caves?
Colligis exceptis ecquid mea carmina solis
Artibus, artifici quæ nocuere suo?
Immo ita fac, vatum, quæso, studiose novorum:
Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.

INTERPRETATIO.

Fautor & sancte præses virorum eruditorum, Amice, qui semper juvas ingenium meum; nonne, sicuti olim consueveras favere sospiti, nunc etiam prospicis ne videar totus exulare? Nonne colligis mea poemata, solis remotis Artibus, quæ obfuerunt suo artifici? Immo sic age, precor, cultor recentium Poetarum; &, quatenus licet, retine corpus meum in Urbe.

NOTÆ.

(a) *Antistes*) *Qui alios omnes antecellit.* Ducta appellatio a sacrorum consuetudine.

(b) *Caves*) Nomen celebrando, *scil.* Illud vero ad Poetæ revocationem non parum conferebat. Homines postrema meminere; atque adeo cum Invidia in pœnæ auctores redundat, si ea paulo gravior fuerit: tum etiam afflictorum dignitas atque meritum eosdem vindicat. Quanquam cautione maxime in ejusmodi rebus opus est; ut plus obsit quam prosit benevolus animus.

Est

Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
Qui domini pœnam non meruere sui.
Sæpe per extremas profugus pater exsulat oras;
Urbe tamen natis exsulis esse licet.
(a) Palladis exemplo, de me sine matre creata
Carmina sunt; stirps hæc progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo: quæ quo magis orba parente,
Hoc tibi tutori sarcina (b) major erit.
(c) Tres mihi sunt nati (d) contagia nostra secuti:
Cætera fac curæ sit tibi (e) turba palam.
Sunt quoque (f) mutatæ ter quinque volumina formæ,
Carmina de domini funere (g) rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse periissem,
Certius a summa (h) nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora:
In populi quicquam si tamen ore meum est.
Hoc quoque (i) nescio quid nostris appone libellis,
(k) Diverso missum quod tibi ab orbe venit.
Quod quicunque leget (si quis leget), æstimet ante
Compositum (l) quo sit tempore, quoque loco.
Æquus erit scriptis; quorum cognoverit esse
Exsilium tempus, barbariemque locum.

INTERPRETATIO.

Exilium jussum est mihi, non est jussum libellis, qui non digni sunt supplicio sui domini. Sæpe pater exsul fugit per ultimas regiones; attamen conceditur liberis exsulis manere in Urbe. Versus sunt de me producti sine matre, exemplo Palladis. Hæc mea est soboles atque proles. Hanc tibi commendo; quæ quo magis est destituta patre, eo gravius erit onus tibi curatori. Tres mihi sunt liberi afflicti nostra peste: cura ut cæterum agmen sit tibi cordi apud omnes. Sunt etiam quindecim volumina formæ versæ, poema sublatum ex funere sui domini. Illud opus, nisi ante interiissem, potuit consequi famam clariorem ab ultima manu. Nunc devenit inemendatum in ora plebis, si tamen aliquid mei est in ore plebis. Adde etiam nostris libellis istud nescio quid, quod tibi venit missum a regione remota. Quod quisquis leget, si quis leget, prius perpendat quo tempore sit scriptum, & quo loco. Favebit scriptis, quorum intelliget tempus esse fugam, locum barbariem.

NOTÆ.

(a) *Palladis*) Quæ, quia Dei unius Sapientia munus est, sine omni corporis voluptate,

de sapitis fertur sine matre paterni
Vertice, cum clypeo prosiluisse suo:

ut ipse docet Ovid. 3. Fastorum.

(b) *Major*) Namque ex se nihil possunt.

(c) *Tres*) De Arte amandi libros intelligit.

(d) *Contagia*) Quia damnati illi.

(e) *Turba*) Libri a Nasone editi.

(f) *Mutatæ*) Metamorphosim indicat.

(g) *Rapta*) Quæ ipsemet Poeta volebat in ignem injicere, cum pulsus exilio.

(h) *Nomen*) *Famam*. Non emendatos dicit libros Metam.

(i) *Nescio quid*) Quasi turbata & afflicta mente hos dicat compositos libellos.

(k) *Diverso*) Namque ab Urbe multum distabat Regio Scythica.

(l) *Quo tempore*) *Quum adhuc florerem* exposuerunt. Imo cum protritus esset Poeta, atque in barbara regione jaceret. Quippe in

eo

Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala: cujus & ante
Fons infœcundus parvaque vena fuit.
Sed quæcunque fuit, nullo exercente refugit,
Et longo periit arida facta situ.
Non hîc librorum, per quos inviter (*a*) alarque,
Copia: pro libris arcus & arma sonant.
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cujus
Intellecturis auribus utar, adest.
Nec quo (*b*) secedam locus est: (*c*) custodia muri
Submovet infestos clausaque porta Getas.
(*d*) (Sæpe aliquod verbum quæro, nomenque, locumque:
Nec quisquam est, a quo certior esse queam).
Dicere sæpe aliquid conanti (turpe fateri)
Verba mihi desunt; dedidicique loqui.
Threicio Scythicoque fere (*e*) circumsonor ore:
Et videor Geticis scribere posse modis.
Crede mihi, timeo ne sint immista Latinis,
Inque meis scriptis Pontica verba legas.
Qualemcumque igitur venia dignare libellum:
Sortis & excusa conditione meæ.

INTERPRETATIO.

Atque mirabitur me potuisse modulari ullum versum mœsta manu inter tot mala. Ærumnæ perdiderunt meum ingenium, cujus etiam fons fuit minus uber & vena tenuis. Sed quæcumque fuit occlusa est nullo instigante, & exolevit facta arida longo situ. Non hic copia librorum, per quos exciter, atque sustenter. Arcus & arma obstrepunt pro libris. Nullus adest in hac terra, cujus auribus intellecturis utar, si recitem versus. Neque est locus quo secedam. Custodia muri & porta obserata prohibet molestos Getas. Frequenter quæro aliquam vocem, & nomen, & locum: neque est quisquam, a quo possim esse certior. Sæpe (pudet agnoscere) vocabula non succurrunt mihi volenti aliquid proferre; atque oblitus sum loqui. Circumstrepuns fere semper *lingua Thracia atque Scythica: & videar posse scribere numeris Geticis. Crede mihi, metuo ne sint immissæ voces Ponticæ Latinis in meis scriptis, easque legas. Placeat igitur parcere qualicumque libello, & excusare* cum *statu fortunæ meæ.*

NOTÆ.

eo est, ut suos Tristium libellos excuset: qui, siquidem excusatione aliqua opus haberent, loci atque temporis, quo scripti sunt, ratione maxime excusari deberent.

(a) *Alarque*) Ingenium certe studio atque aliorum exemplo maxime sustentatur & acuitur.

(b) *Secedam*) Otium nempe, secessus, atque locorum amœnitas non parum ad studii & meditationis alacritatem confert.

(c) *Custodia*) Ut urbe egredi non sit tutum.

(d) *Sæpe aliquod*) Scilicet hic denuo grassatus est importune aliquis sciolus; ut observavit clar. Heinsius.

(e) *Circumsonor*) Nimirum Thracio & Getico sermone loquebantur qui Tomis erant.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER IV.

ELEGIA I.

ARGUMENTUM.

Si qua meis fuerint.) *Excusandos esse dicit Poeta suos libellos, si quid fuerit in his reprehendendum: siquidem exul hæc scribebat, non gloriæ cupiditate, sed ut requiem peteret, & dolorem exilii carminibus consolaretur. Enumerat postremo mala, quæ patitur in Scythia.*

SI qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis;
   Excusata (*a*) suo tempore, lector habe.
Exsul eram; (*b*) requiesque mihi, non fama petita est:
   Mens intenta suis ne foret usque malis.
(*c*) Hoc est cur cantet vinctus quoque compede fossor,
   (*d*) Indocili numero cum grave (*e*) mollit opus:
Cantet & innitens limosæ (*f*) pronus arenæ
   Adverso (*g*) tardam qui trahit amne ratem.
Quique (*h*) refert pariter lentos ad pectora remos,
   (*i*) In numerum pulsâ brachia versat aquâ.
Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
   Pastor; arundineo carmine mulcet oves.

INTERPRETATIO.

SI quædam sint reprehendenda, ut erunt, in meis scriptis, lector, excusa suo tempore. Eram profugus, & quies non laus a me quæsita est; ne cogitatio semper esset affixa suis ærumnis. Ea est caussa quamobrem fossor etiam pressus catena cantet, cum lenit molestum opus rudi cantilena; & ille cantet etiam, qui curvus trahit navem lentam flumine adverso calcans glaream lutosam. Qui etiam reducit remos lentos ad pectus, movet lacertos in numerum aqua agitata. Postquam opilio innixus est baculo vel requievit in caute, oblectat oves versu arundineo.

NOTÆ.

(a) *Sua*) *Quæ scripta sunt;* quod exsuli fuit durissimum.

(b) *Requies*) Studia enim, ut habet Cicero, adversis perfugium, ac solatium præbent: neque suis malis torquetur animus, qui ad alia cogitando, convertitur.

(c) *Hoc*) Ne suis malis neque sit mens intenta.

(d) *Indocili*) *Rustica, & sine arte, quam non didicit.*

(e) *Mollit*) *Cantando molle & leve facit.*

(f) *Pronus*) Ut solent qui fune navem adversus profluentem summo conatu trahunt.

(g) *Tardam*) Quia onusta, & contra fluminis cursum.

(h) *Refert*) Qui gestus est remigantis.

(i) *In numerum*) Adeoque & cantat.

Can-

Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis.
Fallitur ancillæ decipiturque labor.
Fertur & (*a*) abducta (*b*) Lyrnesside tristis Achilles
(*c*) Hæmoniâ curas attenuasse lyrâ.
Cum (*d*) traheret silvas Orpheus & dura canendo
Saxa; (*e*) bis amissa conjuge mœstus erat.
Me quoque (*f*) Musa levat Ponti (*g*) loca jussa petentem,
Sola comes nostræ perstitit illa fugæ.
Sola (*h*) nec insidias, (*i*) Threci nec militis ensem,
Nec mare, nec ventos, barbariemque timet.
Scit quoque, cum perii, quis me deceperit error:
Et culpam in facto, non scelus esse meo.
Scilicet (*k*) hoc ipso nunc æqua, quod obfuit ante,
Cum mecum juncti criminis (*l*) acta rea est.
Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
Pieridum sacris (*m*) imposuisse manum.

INTERPRETATIO.

Labor famulæ pariter canentis, & pariter ducentis pensa tradita fallitur & decipitur. Mœstus Achilles dicitur etiam minuisse amores lyra Hæmonia, Lyrnesside avecta. Orpheus erat tristis uxore bis amissa, cum moveret arbores & rigidos lapides cantando. Musa etiam me solatur dum proficiscor in loca jussa Ponti. Illa sola permansit comes nostri exilii. Sola neque metuit fraudes, neque gladium militis Thracii, neque mare, neque ventos, neque barbariem. Novit etiam quis error mihi fraudi fuerit, cum occidi; & inscitiam, non flagitium esse in meo facto. Nimirum eâ ipsâ causâ nunc propitia est, quod nocuit prius; cum acta rea est mecum communis delicti. Cuperem equidem nunquam admovisse manum sacris Musarum, siquidem obfutura essent.

NOTÆ.

(a) *Abducta*) Ab Agamemnonis legatis.

(b) *Lyrnesside*) Hippodamia est Brisei filia, Lyrnesso Troadis oppido oriunda, cujus prolixam historiam vidimus in ejus epistola.

(c) *Hæmonia*) Quia ipse Achilles Hæmonius seu Thessalus. Ab Æmone vero, deinde & Thessalo regibus huic Provinciæ datum nomen esse jam sæpe diximus.

(d) *Traheret*) Cantus suavitate traxisse feras & silvas Orpheum; vel quod est amplius, homines feros & stupidos ad vitæ atque morum honestatem perduxisse, jam sæpius quoque dictum.

(e) *Bis amissa*) Atque adeo centu mœrorem studuit delinire. Sed vide qua jucunditate orationem variet Poeta. Orpheum quod attinet, bis Eurydicem uxorem dicitur amisisse; quia primo serpentis morsu Aristæum persequentem fugiens e vivis sublata, deinde ab inferis cum ipso rediens ad eosdem retracta est. Legem enim a Proserpina datam ne prius respiceret, quam ad auras superas pervenisset, præpostere amoris impatientis violavit.

(f) *Musa*) *Carmina*, quæ ejus instinctu scripsit Poeta.

(g) *Loca*) *Tomos*.

(h) *Nec insidias*) O nostri homines plerique si scirent, aut noscere vellent, quantum ad felicitatem conferant bonæ litteræ & optima cogitandi ratio, quam præstant Musæ! Scilicet aliquid de superfluis fortunæ bonis sibique inutilibus detraherent, ut sese lucrifacerent.

(i) *Threci*) Pro *Thracis*, *Thraci*, aut *Threicii*.

(k) *Hoc ipso*) Hic videtur dormitasse interpres. *Hoc ipso*, id est, *hac causa*, *hac gratia mihi favet Musa*, *quod ante obfuit*, &c.

(l) *Acta rea*) Propter versus amatorios, illius instinctu conscriptos.

(m) *Imposuisse*) *Animum ad humaniores litteras adjecisse*.

Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa (*a*) sororum:
  Et carmen demens carmine læsus amo.
Sic nova (*b*) Dulichio lotos gustata palato,
  Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sentit amans sua damna fere; tamen hæret in illis:
  (*c*) Materiam culpæ persequiturque suæ.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli:
  Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri:
  Sed quiddam furor hic utilitatis habet.
Semper in obtutu mentem vetat esse malorum;
  Præsentis casus immemoremque facit.
Utque suum (*d*) Bacchis non sentit saucia (*e*) vulnus,
  Dum (*f*) stupet (*g*) Edonis exululata jugis:
(*h*) Sic, ubi mota calent viridi mea pectora (*i*) thyrso,
  Altior humano (*k*) spiritus ille malo est.
(Ille nec exsilium, Scythici nec littora ponti,
  Ille nec iratos sentit habere (*l*) Deos.)

INTERPRETATIO.

Verum quid nunc agam? Ipsa potentia sororum me tenet; & insanus amo versus afflictus versibus. Ita nova lotos tacta palato Dulichio obfuit illo sapore quo jucunda fuit. Amans pæne sentit sua dispendia, nihilominus perstat in illis, & persequitur caussam sui peccati. Libelli etiam, utut obfuerint, nobis placent; & diligo telum quod mihi impegit plagas. Forte hæc cura possit videri vesania; sed hæc vesania habet aliquid compendii. Prohibet animum semper esse intentum malis; & facit ne recordetur præsentis infortunii. Et sicut Baccha vulnerata non percipit suam plagam, dum attonita est vociferans in clivis Edonis: ita postquam meum cor incaluit viridi thyrso, ille spiritus est sublimior humano malo. Ille neque sentit exilium, neque littora Ponti Scythici, neque habere Deos infensos.

NOTÆ.

(a) *Sororum*) *Musarum*.

(b) *Dulichio*) Ulyssis socii cum in Africam tempestate ad Lotophagos delati essent, & a loti mira quadam suavitate Homerus dicit fuisse delinitos, ut patriæ obliti non nisi flentes atque ab Ulysse coacti navem voluerint conscendere.

(c) *Materiam*) *Amorem* scil.

(d) *Bacchis*) Quæ Bacchi orgya celebrat.

(e) *Vulnus*) Furorem exponunt. Ego vero magis de eo crediderim intelligendum, quod forte inter discurrendum atque furendum inflictum fuerit.

(f) *Stupet*) *Furit* vini plena, & ut mos est, cum tædis accensis, inconditis clamoribus, atque ferali ululatu per montes silvasque discurrit, ut fuse dictum in Metam.

(g) *Edonis*) In ea parte Macedoniæ quæ est Threciæ proxima eum montem Edonem posuit Servius.

(h) *Sic ubi*) Poeticus est maxime hic versus, & ex pectore Bacchi pleno.

(i) *Thyrso*) Fuit illud Bacchi gestamen hasta pampinis atque hedera vestitum.

(k) *Spiritus*) Apollinis scripserunt, immo Bacchi; quem & in remotis rupibus carmine docentem, Nymphasque discentes, vidisse se testatur Horatius.

(l) *Deos*) Spectat istud ad Augustum: quod me maxime movet, ut suspectum habeam hoc Distichon.

Ut-

Utque soporiferæ biberem si pocula (*a*) Lethes,
Temporis adversi sic mihi sensus hebet.
Jure (*b*) Deas igitur veneror mala nostra levantes;
Sollicitæ comites ex (*c*) Helicone fugæ:
Et partim pelago, partim vestigia terrâ,
Vel rate dignatas, vel pede nostra sequi.
Sint precor hæ saltem faciles mihi: namque Deorum
Cætera cum magno Cæsare turba facit.
Meque tot adversis cumulant, (*d*) quot littus arenas,
Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere prius flores, æstu numerabis aristas,
Poma per autumnum, frigoribusque nives;
Quam mala, quæ toto patior jactatus in orbe,
Dum miser Euxini littora læva peto.
Nec tamen, ut (*e*) veni, levior fortuna malorum est:
Huc quoque sunt nostras fata (*f*) secuta vias.
Hîc quoque cognosco natalis (*g*) stamina nostri;
Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque nec insidias, capitisque pericula narrem,
Vera quidem, vera sed (*h*) graviora fide;
Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
Illi, qui populi semper (*i*) in ore fuit!
Quam miserum, porta vitam muroque tueri,
Vixque sui tutum viribus esse loci!

INTERPRETATIO.

Vel quemadmodum si ducerem pocula Lethes soporiferæ, ita sensus temporis adversi mihi retunditur. Merito igitur colo Deas solantes nostra damna, comites ex Helicone anxii exsilii, & dignatas sequi nostra vestigia partim mari, partim terra, vel navi, vel pede. Oro hæ saltem sint mihi propitiæ; namque reliquum agmen Deorum stat a partibus Cæsaris. Atque me cumulant tot malis, quot littus habet arenas, quotque mare pisces, vel piscis ova. Ante recenseas flores vere, aristas æstate, poma per autumnum, & nives hyeme, quam ærumnas, quas fero actus per totum orbem, dum infelix tendo ad sinistra littora Euxini. Neque tamen postquam accessi, sors & cohors malorum est mitior: fata sunt etiam sequuta huc nostros calles. Hîc etiam agnosco fila nostri natalis; fila ducta ex atra lana. Atque ut taceam fraudes, & discrimina vitæ, vera quidem, sed majora certa fide; quam miserum est vitam ducere inter Bessos & Getas illi, qui semper fuit in ore populi! Quam miserum defendere vitam valvis & mœnibus, atque ægre esse securum firmitate sui loci!

NOTÆ.

(a) *Lethes*) Lethæi fluminis soporem & oblivionem inducentis.

(b) *Deas*) *Musas*.

(c) *Helicone*) Bœotiæ monte, Musis sacro.

(d) *Quod littus*) Hyperbolica admodum numeri notatio.

(e) *Veni*) *In Scythiam appuli*.

(f) *Sequuta*) *Quibus urgeor*.

(g) *Stamina*) Sæpius jam Parcas vitæ hominum habuimus præsides; quas atro filo infelicitatem, candido beatitatem præfinire voluerunt.

(h) *Graviora*) Quæ vix quisquam credere possit.

(i) *In ore*) Atque adeo comis, affabilis, & urbanitatis amator.

Aspera militiæ juvenis certamina (*a*) fugi,
Nec nisi (*b*) lusurâ movimus arma manu.
Nunc senior gladioque latus scutoque sinistram,
Canitiem galeæ subjicioque meam.
Nam dedit e specula custos ubi signa (*c*) tumultus:
Induimus trepida protinus arma manu:
Hostis, habens arcus imbutaque tela veneno,
Sævus anhelanti mœnia lustrat equo.
Utque rapax pecudem, quæ se non texit ovili,
Per sata, per silvas, fertque trahitque lupus,
Sic, si quem nondum portarum sepe receptum
Barbarus in campis repperit hostis, agit.
Aut sequitur captus, conjectaque vincula collo
Accipit; aut telo virus habente cadit.
Hîc ego sollicitæ jaceo novus incola sedis.
Heu (*d*) nimium fati tempora longa mei!
Et tamen ad (*e*) numeros antiquaque sacra reverti
Sustinet in tantis hospita Musa malis.
Sed neque cui recitem quisquam est mea carmina; nec qui
Auribus accipiat verba Latina suis.
Ipse mihi (quid enim faciam?) scriboque legoque:
(*f*) Tutaque judicio littera nostra suo est.

INTERPRETATIO.

Adolescens vitavi dura prælia belli, neque tetigimus arma, nisi manu lusura. Nunc provectior ætate submitto latus ensi, & lævam clypeo, & meos canos aut comam albam cassidi. Nam postquam excubitor fecit indicium tumultus ex specula, continuo corripimus arma manu timida. Hostis crudelis gerens arcus, & spicula tincta veneno, obit muros equo anhelo. Et sicuti lupus avidus rapit atque aufert per segetes & per nemora ovem, quæ non recepit se in ovile, ita hostis barbarus trahit si quem invenit per agros nondum tectum crate portarum. Correptus vel sequitur, & admittit catenas alligatas collo, vel conficitur sagitta venenata. Ego hic jaceo novus incola habitationis anxiæ. Heu tempora nimis longa meæ sortis! Et tamen Musa hospes non veretur per tantas ærumnas redire ad numeros & vetera sacra. Verum neque ullus est cui recitem meos versus; neque qui audiat voces Latinas suis auribus. Ego (quid enim agam?) mihi scribo & lego: & nostra scriptura est secura suo arbitrio.

NOTÆ.

(a) *Fugi*) Adolescens enim in Asia militaverat.

(b) *Lusurâ*) Ludi & exercitationis causa.

(c) *Tumultus*) Ea voce, a tumore derivata, Bellum præsertim Gallicum aut Italicum appellabant Romani, a quibus maximum periculum sibi imminere intelligebant.

(d) *Nimium*) Jam sæpius illud questus est, quod ante non obiisset, quam in exsilium mitteretur.

(e) *Numeros*) Poeticos, *scilicet*.

(f) *Tuta*) Tuta ea est scriptura, quæ multorum hominum judicio suis numeris est plane absoluta atque perfecta. Suo tantum esse tutam suam testatur Poeta; ne quis forte, quod æmula non viderit, atque corraxerit, aspere reprehendat.

Sæpe

Sæpe tamen dixi, (*a*) Cui nunc hæc cura laborat?
An mea Sauromatæ scripta Getæque legent?
Sæpe etiam lacrymæ me sunt scribente profusæ,
Humidaque est fletu littera facta meo.
Corque vetusta meum tanquam (*b*) nova vulnera sentit;
Inque sinum (*c*) mœstæ labitur imber aquæ.
Cum vice mutata quid sim fuerimque recordor,
Et tulerit (*d*) quo me casus, & (*e*) unde, subit;
Sæpe manus demens studiis irata (*f*) malignis
Misit in arsuros carmina nostra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa supersunt,
Cum (*g*) venia facito, quisquis es, ista legas.
Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen
Interdicta mihi consule Roma boni.

INTERPRETATIO.

Frequens tamen dixi: Cui nunc hoc studium vigilas? Anne Sauromatæ & Getæ evolvent meos libellos? Sæpe etiam eruperunt fletus me ducente litteras, & scriptura facta est madida meis lacrymis. Atque pectus meum tangitur antiqua plaga sicuti nova; & multus fletus tristis depluit in gremium. Cum recurrit quid sim & quid fuerim vice mutata, & cogito quo & unde sors me abripuerit, sæpe manus vesana infensa studiis iniquis abjecit versus nostros in ignem flagraturum. Atque ita, siquidem pauca restant de plurimis, facito, quisquis es, legas ista cum indulgentia. Tu etiam, Roma mihi interdicta, boni consule Poema non melius quam sunt mea tempora.

NOTÆ.

(a) *Cui*) Quasi dicat nemini; siquidem Sauromatæ libellos suos non legant, Romani vero sint procul.

(b) *Nova*) Quia in dies sese magis orbum sentiebat.

(c) *Mœsta*) Quia ex animi mœrore expressa.

(d) *Quo*) In Scythiam, ubi Barbarorum mores & belluinam naturam quotidie necesse est ferre.

(e) *Unde*) Roma gentium domina, bonarum artium matre, deliciarumque omnis generis inexhausto fonte.

(f) *Malignis*) Ex quibus nihil boni aut jucunditatis capiat.

(g) *Venia*) Siquidem per animi ægritudinem in exilio scripta sunt.

Digitized by Google

E L E G I A II.

Argumentum.

Jam fera Cæsaribus.) *Tiberium Germanicam expeditionem suscepisse, in Scythiam ad Poetam fama pertulerat. Dicit ergo, victoriam fortasse ab eo partam fuisse, cum hæc scriberet. Ejus autem triumpho dicit se mente interesse, quandoquidem corpore non possit. Quod si quis ei triumphi formam retulerit, quamvis sero, tamen ostendit se auditurum tanta lætitia, ut proprium incommodum sit posthabiturus publicæ lætitiæ.*

(*a*) JAM fera Cæsaribus Germania, totus ut orbis,
  Victa potes flexo succubuisse genu:
Altaque velentur fortasse Palatia (*b*) sertis;
  Thuraque in igne sonent, (*c*) inficiantque diem;
(*d*) Candidaque (*e*) adductâ collum percussa securi
  Victima purpureo sanguine tingat humum:
Donaque amicorum templis promissa Deorum
  Reddere victores Cæsar (*f*) uterque parent:
Et qui Cæsareo (*g*) juvenes sub nomine crescunt,
  Perpetuo terras ut domus (*h*) ista regat:
Cumque bonis (*i*) nuribus pro sospite (*k*) Livia (*l*) nato
  Munera det meritis, (*m*) sæpe datura, Deis:

INTERPRETATIO.

Jam ferox Germania potes subacta cessisse Cæsaribus, genu flexo, ut totus mundus: & forte excelsa Palatia decorentur coronis, & thura crepitent in igne, & offuscent diem: & victima alba icta cervicem bipenni elata inficiat terram cruore rubro: & uterque Cæsar victores tete accingant ad exsolvendum munera vota templis Deorum faventium; itemque adolescentes qui crescunt sub nomine Cæsareo, ut ista domus semper imperet terris: atque Livia cum bonis nuribus sæpe præbitura, præbeat Diis meritis dona pro filio incolumi:

NOTÆ.

(a) *Jam*) Augusto atque Tiberio essentatus Naso, quos, priusquam exilio pelleretur, gravissimum adversus Germanos atque Pannonios gerere bellum noverat. Neque tamen illum sua conjecture fefellit; siquidem non hostes tantum profligaverunt illi, quo anno ejectus est Poeta; sed sequenti nonnullos debellaverunt, tertio denique triumphum meruerunt Tiberius atque Germanicus per quos Augustus bellum gerebat. Druso vero qui jam diu perierat, cave cum Merula illorum laudem tribues.

(b) *Sertis*) In lætitiæ testimonium.

(c) *Inficiant*) *Fumo offuscent.*

(d) *Candida*) Quæ victoriâ partâ immolari solebat.

(e) *Adductâ*) Qui gestus est ictum molientis.

(f) *Uterque*) Augustus & Tiberius; illius namque auspiciis hic bellum gerebat.

(g) *Juvenes*) Germanicus est atque Drusus Tiberii filius.

(h) *Ista*) Cæsarum.

(i) *Nuribus*) Quales Agrippina Juliæ & Agrippæ filia, Germanici Cæsaris uxor; Livia Drusi junioris: Neque enim huc Juliam, Augusti filiam, jam diu relegatam inducas.

(k) *Livia*) Augusti conjux.

(l) *Nato*) Tiberio.

(m) *Sæpe*) Ut hinc etiam Tiberii filii cognoscatur virtus.

Et

Digitized by Google

Et pariter (*a*) matres, & (*b*) quæ sine crimine castos
Perpetua servant virginitate focos.
Plebs pia, cumque pia lætentur Plebe Senatus;
Parvaque cujus eram pars ego nuper, Eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt:
Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis poterit populus spectare triumphos;
Cumque ducum (*c*) titulis oppida capta leget.
Vinclaque captiva Reges cervice gerentes
Ante (*d*) coronatos ire videbit equos:
Et cernet vultus (*e*) aliis (*f*) pro tempore versos,
Terribiles (*g*) aliis immemoresque sui.
Quorum pars (*h*) caussas, & (*i*) res, & nomina quæret:
Pars referet, (*k*) quamvis noverit ipsa parum:
(*l*) Is, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
(*m*) Dux fuerat belli: proximus ille duci.
Hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
Non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis & adhuc hostilibus ardens,
Hortator pugnæ consiliumque fuit.

INTERPRETATIO.

& matres juxta, & quæ virginitate indelibata custodiunt purum ignem sine flagitio: tum populus pius, & Senatus cum pio populo lætentur, simul & Eques, cujus nuper ego eram pars exigua. Lætitia publica nos latet longe ejectos; neque fama nisi tenuis fertur tam procul. Adeoque omnis populus poterit cernere triumphos, & leget urbes domitas cum titulis regum: & aspiciet reges ferentes catenas collo subacto ire ante equos coronatos: atque videbit faci[illegible] aliis mutatam pro tempore, aliis tremendam & sui nesciam. Quorum pars petet caussas, & res, & nomina; pars narrabit, quanquam ea parum cognoscat. Is qui excelsus splendet in purpura Sidonia fuerat Dux belli: ille proximus duci. Hic qui nunc demittit oculos miserandos in terram, non fuit eo ore cum tractavit arma. Ille ferox, & adhuc micans lumine hostili fuit instigator & consilium certaminis.

NOTÆ.

(a) *Matres*) Pro sospitibus filiis.

(b) *Quæ*) Vestales intellige.

(c) *Titulis*) Non Duces modo sed loca ipsa picta, titulis suis insignita, in triumphis transvehebantur.

(d) *Coronatos*). Quatuor vero illi candidi, qui triumphantis currum trahebant lauro quoque coronabantur.

(e) *Aliis*) Victis.

(f) *Pro tempore*) Humili enim & abjecto vultu solent esse, qui victi sunt.

(g) *Aliis*) De captivis loquitur, qui sui immemores truces adhuc viderentur.

(h) *Caussas*) Quamobrem hæc aut illa ad triumphi pompam adhibeantur.

(i) *Res*) Quidnam sit hoc aut illud quod transvehitur.

(k) *Quamvis*) Alicubi Poeta monuit in Amoribus, ut si quis cum puella ad ejusmodi spectacula prodiisset, singula pro libitu fingeret; ut rerum sciens videatur, atque confabulandi caussam nancisceretur.

(l) *Is qui*) Verba sunt cujusvis singula referentis: quem ita fingit Poeta, ut ipse adesse atque triumphum spectare videatur.

(m) *Dux*) *Hostium summus Imperator*: nam dicit *fuerat*: deinde de Cæsare triumphum agente postea.

Per-

Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
  Squallida promissis qui tegit ora comis.
Illo, qui sequitur, dicunt (*a*) mactata ministro
  Sæpe recusanti corpora capta Deo.
Hîc lacus, hi montes, hæc tot castella, tot amnes,
  Plena feræ cædis, plena cruoris erant.
Drusus in his quondam meruit (*b*) cognomina terris,
  Quæ bona progenies digna (*c*) parente fuit.
(*d*) Cornibus hic fractis viridi male tectus ab ulva,
  Decolor ipse suo sanguine Rhenus erit.
Crinibus en etiam fertur Germania (*e*) passis,
  Et Ducis invicti sub pede mœsta sedet.
Collaque Romanæ præbens (*f*) animosa securi
  Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.
Hos super in curru, (*g*) Cæsar, victore veheris
  (*h*) Purpureus populi rite per ora tui:
Quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum;
  Undique jactato flore tegente vias.
Tempora (*i*) Phœbeâ lauro cingetur, (*k*) ïoque,
  Miles, ïo, magna voce, Triumphe, canet.

INTERPRETATIO.

Hic perfidus, qui velat vultum horridum longis capillis, clausit nostros dolis locorum. Ajunt corpora captiva sæpe immolata Deo aversanti, ab illo Sacerdote qui sequitur. Hoc stagnum, hi colles, hæ tot arces, tot flumina erant plena crudelis stragis, erant plena sanguinis. Drusus, qui bona fuit proles digna parente, olim meruit cognomina in his regionibus. Hic ruptis cornibus parum velatus ulva viridi erit Rhenus ipse decolor suo sanguine. Ecce Germania portatur quoque comis solutis: & tristis sedet sub pede ducis invicti; atque porrigens cervicem ferocem securi Romanæ gerit catenas illâ manu qua gessit arma. Veheris rite super hos per ora tui populi, Cæsar, purpureus in curru victore; & qua transibis circumplauderis manibus tuorum, flore projecto undique operiente vicos. Miles habebit tempora redimita lauro Phœbea, & cantabit Io, Io Triumphe, clara voce.

NOTÆ.

(a) *Mactata*) Ex Druidum religionibus, qui pro vita hominum, nisi vita reddatur hominum, non posse numen deorum immortalium placari arbitrabantur.

(b) *Cognomina*) Namque *Germanicus* e victis Germanis dictus.

(c) *Parente*) Pater fuit Tiber. Claud. Nero, mater Livia uxor Augusti, cui maxime assentatur Naso.

(d) *Cornibus*) Non Deos modo fluminibus, sed & illis cornua attribuerunt Poetæ, propter diversos & sinuatos aquarum cursus. Per flumina vero si populos & gentes intelligas, cornua robur eorum designabunt, quæ fracta fractas vires significabant.

(e) *Passis*) Utpote in luctu; de more.

(f) *Animosa*) Quia animosi Germani.

(g) *Cæsar*) Tiberium intellige.

(h) *Purpureus*) Veste indutus purpurea, intertexto auro.

(i) *Phœbeâ*) Phœbo seu Apollini sacram Laurum, ob Daphnen in eam arborem mutatam, jam sæpe diximus. Lauro vero coronari triumphantes notius est, quam ut opus sit dicere.

(k) *Io*) Vox erat acclamantium atque applaudentium.

Ipse

Ipse sono plausuque simul fremituque (*a*) canentum
  Quadrijugos cernes sæpe (*b*) resistere equos.
Inde petes (*c*) arcem & delubra (*d*) faventia votis,
  Et (*e*) dabitur merito laurea vota Jovi.
Hæc ego submotus, qua possum, mente videbo:
  Erepti nobis jus habet illa loci.
(*f*) Illa per immensas spatiatur libera terras:
  In cælum celeri pervenit illa (*g*) viâ.
Illa meos oculos mediam deducit in Urbem;
  Immunes tanti nec sinit esse boni.
Invenietque viam, qua currus spectet (*h*) eburnos.
  (*i*) Sic certe in patria per breve tempus ero.
(*k*) Vera tamen populus capiet spectacula felix:
  Lætaque erit præsens cum Duce turba suo.
At mihi fingenti tantum longeque remoto
  (*l*) Auribus hic fructus percipiendus erit.
Atque procul Latio diversum missus in orbem
  Qui narret cupido, vix erit, ista mihi.

INTERPRETATIO.

Ipse videbis equos quadrijugos sæpe resistere strepitu & plausu atque fremitu canentium. Inde ibis in arcem & templa faventia votis: & laurea promissa offeretur Jovi merito. Ego pulsus ea aspiciam animo quo possum: ille habet jus loci nobis sublati. Ille liber discurrit per vastas terras: ille conscendit cælum brevi calle. Ille deducit meos oculos in Urbem mediam; neque patitur esse privatos tanti boni. Atque reperiet viam, qua videat currus eburnos. Ita certe ero in patria per exiguum spatium. Beatus vero populus fruetur veris spectaculis: & agmen præsens festivum erit cum duce suo. At ea voluptas erit sumenda auribus tantum mihi imaginanti atque longe dissito. Vixque erit qui missus in remotam regionem longe a Latio, referat ista mihi avido.

NOTÆ.

(a) *Canentum*) Citharœdorum enim ac tibicinum turba Triumphantem Imperatorem comitabantur.

(b) *Resistere*) Turba scilicet obstante, fremituque terrente.

(c) *Arcem*) Capitolium; ubi templum Jovis.

(d) *Faventia*) Quia ipse Jupiter, in templo Capitolino cultus, favebat.

(e) *Dabitur*) De more: Triumphantes enim coronam auream, cum pretiosis manubiis Jovi dicatis, in Capitolio, quasi in sinu ejus deponebant.

(f) *Illa*) Mens *scilicet*, quæ ubicumque sit, corpus quodcumquelibet agitare atque adeo cernere potest. Quanquam maxima est differentia inter modum quo mens quidpiam cogitat atque eum quo fruitur.

(g) *Viâ*) Pro ipsa mentis celeritate aut motu.

(h) *Eburnos*) Propter sellam curulem eburneam *scilicet*.

(i) *Sic*) Cogitando, atque singula evolvendo quæ Romæ per triumphi tempus aguntur.

(k) *Vera*) Quia non vanis simulacris rerum sicuti Poeta, sed rebus ipsis perfruetur. Quanquam haud scio annon majori voluptate gaudeat qui bene cogitare didicit, quam qui hujusmodi oculis usurpat spectacula. Ea enim rudiores videntur larvæ, quibus minime movetur qui interiora scrutatur.

(l) *Auribus*) Fama accipiendo quæ Romæ acta fuerint.

Is quoque jam serum referet veteremque triumphum:
Quo tamen audiero tempore, (*a*) lætus ero.
Illa (*b*) dies veniet, mea qua lugubria ponam;
Caussaque privatâ publica (*c*) major erit.

INTERPRETATIO.

Ille insuper narrabit triumphum serum, & jam veterem. Lætus era tamen quo tempore accepero. Illa dies aderit, qua omittam mea tristia; & caussa communis erit potior privata.

NOTÆ.

(a) *Lætus*) Conficta hæc omnia, Tiberio vel magis Augusto assentandi gratia.

(b) *Dies*) Qua de triumpho mihi refereetur.

(c) *Major*) Ut de publico commodo gaudeam, tametsi magis ob privata mala lugendum foret.

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Magna minorque.) *Utramque Ursam precatur Poeta, ut Romanam urbem ac uxorem aspiciant: sibique referant sitne ea mariti memor, an non. Postmodum seipsum arguit, quod dubitet de uxoris fide, a qua se amari intelligat. Tum eam laudat, deletque, quod sua causa in assiduo luctu versetur. Demum hortatur, ut in fide permaneat.*

(*a*) MAgna (*b*) minorque feræ, quarum regis altera Grajas,
Altera (*c*) Sidonias, utraque (*d*) sicca, rates:
Omnia cum summo positæ videatis in axe,
Et maris occiduas non subeatis aquas;
Ætheriamque suis cingens amplexibus (*e*) arcem
Vester (*f*) ab intacta circulus exstet humo;
Aspicite illa, precor, quæ (*g*) non bene mœnia quondam
Dicitur (*h*) Iliades transiluisse Remus.

INTERPRETATIO.

Major & minor bellua, quarum una dirigis naves Græcas, alia Sidonias, utraque sicca; cum affixæ sublimi polo omnia intueamini, neque descendatis in aquas occiduas; & vester circulus circumplectens sedes æthereas suo ambitu emineat extra terram intactam; intuemini, quæso, illa mœnia, quæ Iliades dicitur olim temerario superasse saltu.

NOTÆ.

(a) *Magna*) Ursam majorem dicit, seu Helicen, cujus aspectu Græci navigationes suas dirigebant. In illud vero sydus Callistonem Lycaonis filiam mutatam fuisse, postquam Ursæ formam induisset, tædet toties repetere.

(b) *Minor*) Ursa minor, *Cynosura* etiam dicitur, quam Phœnices spectabant.

(c) *Sidonias*) Sidonis Phœniciæ urbis opulentissimæ.

(d) *Sicca*) Quia neutra occidit, neque adeo mari tingi videtur, siquidem ad polum Septentrionalem nobis semper sublatum sunt positæ.

(e) *Arcem*) Cælum. Quanquam circulus polaris seu Arcticus brevior.

(f) *Intacta*) Quia nobis semper sese videndas præbent Ursæ in polo Septentrionali positæ, ut modo dixi.

(g) *Non bene*) Valli enim a Romulo parati dum irridet angustias Remus, atque increpat saltu, dubium an jussu fratris, occisus est.

(h) *Iliades*) Iliæ Vestalis filius.

In-

Inque meam (*a*) nitidos dominam convertite vultus:
Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Hei mihi! cur, nimium quæ sunt manifesta, requiro?
Cur labat ambiguo spes mihi mista metu?
Crede (*b*) quod est, quod vis; ac desine tuta vereri:
Deque fide certa sit tibi certa fides.
Quodque polo fixæ nequeunt tibi dicere (*c*) flammæ,
Non mentitura tu tibi voce refer:
Esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est;
(*d*) Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis tanquam præsentis inhæret,
Teque remota procul, si modo vivit, amat.
Ecquid, ut (*e*) incubuit justo mens ægra dolori,
Lenis ab (*f*) admonito pectore somnus abit?
Tunc subeunt curæ, dum te lectusque locusque
Tangit, & oblitam non sinit esse mei.
Et veniunt (*g*) æstus, & nox immensa videtur;
Fessaque jactati corporis ossa dolent.
Non equidem dubito, quin hæc & cætera fiant;
Detque tuus casti signa doloris amor:
Nec cruciere minus, quam cum (*h*) Thebana cruentum
Hectora (*i*) Thessalico vidit ab axe rapi.

INTERPRETATIO.

Atque convertite oculos splendidos in meam dominam; & nuntiate mihi recordeturne mei necne. Hei mihi! quamobrem exquiro quæ sunt nimis aperta! quamobrem spes mihi vacillat juncta dubio timori? Crede quod est, quod cupis; & omitte metuere quæ secura sunt: & fides sit tibi indubitata de fide certa. Et narra tibi voce non falsa quod ignes in axe positi non possunt tibi dicere. Eam, *quam maxime amat, tui non esse oblitam; & quod licet, habere secum nomen tuum. Illa inhæret tuis oculis tanquam præsentis; atque longe dissita te diligit, si modo vivis. Nonne postquam tristis animus affixus est justo dolori, suavis somnus recedit a pectore sollicitato? Tunc curæ ingruunt, cum lectus & locus tangit te, neque patitur te esse mei immemorem. Atque exoriuntur anxietates, & nox videtur longissima; & ossa lassa corporis agitati dolent. Non equidem dubito quin hæc & cætera fiant, & tuus amor faciat indicia pudici doloris: neque torquearis minus, quam cum Thebana vidit Hectorem sanguinolentum trahi curru Thessalico.*

NOTÆ.

(a) *Nitidos*) Stellarum quippe nitidum lumen.

(b) *Quod est*) *Dominam esse mei memorem.*

(c) *Flammæ*) Utraque ursa, sydera cælo affixa.

(d) *Quod potest*) Namque rem ipsam, seu exsulem Poetam habere non licebat.

(e) *Incubuit*) Multum atque acriter cogitavit.

(f) *Admonito*) De Poetæ exsilio *scil.* cum illud subinde uxoris ejus mentem subiret.

(g) *Æstus*) Optime exprimit vox ista sollicitudines & anxietates, quæ fluctuatim mentem percellunt, & quodammodo convellunt.

(h) *Thebana*) Andromache est, Hectoris uxor, Eetionis, Thebarum Ciliciæ regis, filia.

(i) *Thessalico*) Achillis Thessali, qui Hectorem curru alligatum ter circum muros patrios raptavit.

Digitized by Google

Quid tamen ipse precer dubito: nec dicere possum,
  Affectum quem te mentis habere velim.
Tristis es? indignor, quod sum tibi caussa doloris:
  Non es? ut amisso conjuge (*a*) digna fores.
(*b*) Tu vero tua damna dole, mitissima conjux;
  Tempus & a nostris exige triste malis:
Fleque meos casus: est (*c*) quædam flere voluptas.
  Expletur lacrymis egeriturque dolor.
Atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
  Mors mea: (*d*) morte fores sola relicta meâ!
Spiritus hic (*e*) per te patrias exisset in auras!
  Sparsissent lacrymæ pectora nostra piæ!
Supremoque die (*f*) notum spectantia cælum
  Texissent digiti lumina nostra tui!
Et cinis in tumulo positus jacuisset avito!
  Tactaque nascenti corpus haberet humus!
Denique &, ut vixi, sine crimine mortuus essem!
  Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
Me miserum, si tu, cum diceris exsulis uxor,
  Avertis vultus, & subit ora rubor!
Me miserum, si turpe putas mihi nupta videri!
  Me miserum, si te jam pudet esse meam!

INTERPRETATIO.

Neque tamen liquet quid ipse orem; neque possum dicere quem affectum animi cupiam te habere. Mœsta es? Doleo, quod sim tibi caussa mœroris: Non es? Vellem ut esses digna marito amisso. Tu vero defle tua mala, uxor amabilis; atque traducito tempus mœstum ex nostris ærumnis. Et deplora meas vices. Est quoddam solatium plorare: dolor expletur & expuitur fletibus. Atque utinam non vita, sed obitus meus esset tibi flendus, & esses deserta sola meo obitu! Hæc animo emissa esset tuo auxilio in auram patrium! Piæ lacrymæ irrigassent pectora nostra! Et digiti tui condidissent nostros oculos aspicientes cælum cognitum ultimo die! Et cinis compositus mansisset in sepulcro avito! Et terra tacta a me nascente haberet corpus! Denique &, sicut vixi, occidissem sine probro! Nunc vita mea est erubescenda sua pœna. Me infelicem, si tu, quando vocaris conjux profugi, detorques faciem, & rubor spargitur in vultus! Me infelicem, si credis indecorum videri mihi juncta matrimonio! Me infelicem, si nunc pudet te esse meam!

NOTÆ.

(a) *Digna*) Quamque adeo ob amissum virum tristem esse decet.

(b) *Tu vero*) Non amplius ambigit Poeta, sed tristem esse uxorem suadet, siquidem & res & ratio ita ferant.

(c) *Quædam*) Est profecto: verum unde petatur ea voluptas facile non est in transcursu expedire.

(d) *Morte*) Non exsilio. Minus miseram fore credit uxorem, siquidem morte suâ non exsilio vidua esset. Quod quidem quanquam verissimum fuerit, illud tamen erat quod nunquam optasset fida conjux. Atque hæc sunt ad amorem percellendum, ciendasque lacrymas maxime idonea.

(e) *Per te*) Quæ obeuntis manus mulsisses, oculos clausisses, &c.

(f) *Notum*) Quantum ab exsilio abhorruerit Naso hinc patet, qui nequidem Scythico cælo conciliari potuerit.

Tem-

Tempus ubi est illud, quo me jactare solebas
  Conjuge, nec nomen dissimulare viri?
Tempus ubi est, quo te (nisi si fugis illa referre)
  Et dici memini, juvit & esse meam?
Utque probæ dignum est, omni tibi dote placebam:
  Addebat veris multa (a) faventis amor.
Nec quem præferres (ita res tibi magna videbar)
  Quemve tuum malles esse, vir alter erat.
Nunc quoque ne pudeat quod sis mihi nupta: tuusque
  Non dolor hinc debet, debet abesse pudor.
Cum cecidit (b) Capaneus subito temerarius ictu:
  Num legis (c) Evadnen erubuisse viro?
Nec, quia (d) Rex mundi compescuit ignibus (e) ignes,
  Ipse tuis, Phaëton, inficiandus eras.
Nec (f) Semele Cadmo facta est aliena parenti,
  Quod precibus periit ambitiosa suis.
Nec tibi, quod sævis ego sum (g) Jovis (h) ignibus ictus,
  Purpureus molli fiat in ore rubor:
Sed magis in nostri curam consurge tuendi,
  Exemplumque mihi conjugis esto bonæ:
Materiamque tuis tristem (i) virtutibus imple.
  Ardua per præceps gloria vadat iter.

INTERPRETATIO.

Ubi est illud tempus, quo consueveras gloriari me marita, neque dissimulare nomen conjugis? Ubi est tempus, quo (nisi si non vis illorum meminisse) & recordor te appellari meam, & profuit esse? Et sicut bonam decet, tibi gratus eram omni modo, favor amantis adjiciebat multa veris. Neque alius vir erat quem anteponeres, quemve malles esse tuum, ita videbar tibi res magna. Ne pudeat nunc etiam, quod sis mihi conjux: tuusque dolor non debet hinc procul esse, sed pudor. Cum audax Capaneus occubuit repentino ictu, anne legis Evadnen puduisse mariti? Nec quia Rex Orbis repressit flammas flammis, ipse eras dissimulandus tuis, o Phaëton. Neque Semele facta est aliena patri Cadmo, quia ambitiosa obiit votis suis. Neque pudor purpureus occupet tuos teneros vultus, quia ego sum afflatus feris ignibus Jovis: sed excitator magis in curam nostri defendendi, & esto mihi exemplum bonæ uxoris: atque imple argumentum luctuosum tuis virtutibus. Gloria difficilis est per viam arduam.

NOTÆ.

(a) *Faventis*) *Tui* scilicet. Solent vero aliquem qui amant, omnia ab eo in bonam partem magis accipere, atque in virtutum loco reponere, quæ aliis nulla sunt.

(b) *Capaneus*) Superbus fuit Deorum contemtor, unus ex septem ducibus qui Thebas obsederunt. Is Jove invito cum eam urbem sese capturum gloriaretur fulmine oppressus est.

(c) *Evadnen*) Capanei fuit uxor, quæ in ejus rogum sese immisit, incredibili quadam impulsa impatientia amoris.

(d) *Rex*) Jupiter, qui Phaëtontem Solis curru fulmine excussit.

(e) *Ignes*) Quos ipse Phaëton accenderat, de quibus in Metam.

(f) *Semele*) Ejus vide fabulam in tertio Metam.

(g) *Jovis*) *Augusti*; quem per summum nefas jam sæpius Deum fecit ineptus adulator.

(h) *Ignibus*) *Iræ*.

(i) *Virtutibus*) Quæ tempore adverso magis elucescunt: quanquam difficilius secundis rebus illas tueri.

He-

Hectora (*a*) quis nosset, si felix Troja fuisset?
  Publica (*b*) Virtuti per mala facta via est.
Ars tua, (*c*) Tiphy, vacet, si non sit in æquore fluctus:
  Si valeant homines, ars tua, (*d*) Phœbe, vacet.
Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
  Apparet virtus arguiturque malis.
Dat tibi nostra locum (*e*) tituli Fortuna; caputque
  Conspicuum pietas qua tua tollat, habet.
Utere temporibus, quorum nunc munere (*f*) freta es.
  En patet in laudes area lata tuas.

INTERPRETATIO.

Quis cognosceret Hectorem, ei Troja fuisset beata? Via facta est publica Virtuti per mala. Ars tua sit inutilis, o Tiphy, ei procella non sit in mari: ars tua eit inutilis, o Apolle, si homines prospera fruantur valetudine. Virtus quæ abscondita est, & jacet non cognita in rebus secundis, extat & ostenditur adversis. Sors nostra tibi præbet occasionem laudis; & pietas tua habet quo tollat caput conspicuum. Utere occasione, cujus beneficio nunc polles. Ecce vastus campus apertus est in gloriam tuam.

NOTÆ.

(a) *Quis nosset*) Fortitudo vero ejus per certamina inclaruit, quæ nulla fuissent nisi hostis accessisset.

(b) *Virtuti*) Fortitudini scilicet præsertim, atque animi firmitati.

(c) *Tiphy*) Qui gubernator fuit Argo navis.

(d) *Phœbe*) Apollinem seu Phœbum Medicæ artis inventorem sæpius diximus.

(e) *Tituli*) *Laudis*.

(f) *Freta*) Adeoque si Nasoni fidem habueris, idem credideris quod & pagine sacra docet, Beatum illum quem tentamina ipsa confirmaverint.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

O qui, nominibus.) *Amicum laudat Poeta, exponitque Tomitani exilii incommoda: precaturque eum latenter, ut ab Augusto mitius & paulo propinquius exilium petat; quod facile impetrari posse docet, quum magna sit ipsius clementia. Postremo narrat quemadmodum e locis non nimium longinquis fugerit Orestes cum Iphigenia sorore: ablata etiam inde Diana ad meliora loca.*

O Qui, (*a*) nominibus cum sis generosus avitis,
  Exsuperas morum nobilitate genus:
Cujus inest animo patrii candoris imago,
  Non careat nervis candor ut iste (*b*) suis:

INTERPRETATIO.

O qui, cum sis nobilis gloria avorum, vincis nobilitatem gloria morum: cujus ingenio insidet imago patrii candoris, ut iste candor non careat suis viribus:

NOTÆ.

(a) *Nominibus*) Atque adeo genere nobili.

(b) *Suis*) Non imaginem tantum candoris paterni habere istum suum amicum dicit Naso, sed insuper ipsi innatam virtutem, & candorem proprium.

Cu-

Cujus in ingenio patriæ facundia linguæ est,
Qua prior in Latio non fuit ulla Foro;
Quod (*a*) minime volui, positis pro nomine signis
Dictus es: (*b*) ignoscas laudibus ista tuis.
Nil ego peccavi: tua te bona cognita produnt.
Si, (*c*) quod es, appares, (*d*) culpa soluta mea est.
Nec tamen (*e*) officium nostro tibi carmine factum,
Principe tam justo, posse nocere puta.
Ipse Pater Patriæ (quid enim (*f*) civilius illo?)
Sustinet in nostro carmine sæpe legi.
Nec prohibere potest, quia res est publica, Cæsar;
Et de communi pars quoque nostra bono est.
Jupiter ingeniis præbet sua numina vatum;
Seque celebrari quolibet ore sinit.
Caussa tua exemplo Superorum tuta (*g*) duorum est:
Quorum hic aspicitur, (*h*) creditur ille Deus.
Ut non debuerim, tamen (*i*) hoc ego crimen amabo:
Non fuit (*k*) arbitrii littera nostra tui.
(Nec nova, quod tecum loquor, est injuria nostra;)
Incolumis cum quo sæpe locutus eram.

INTERPRETATIO.

In cujus animo est eloquium linguæ paternæ, quæ nulla fuit melior in foro Latino; appellatus es indiciis positis pro nomine, quod minime cupivi; concedas ista gloriæ tuæ. Ego nihil deliqui. Bona tua cognita te patefaciunt. Si videris quod es, ego vaco culpa. Neque tamen crede officium tibi exhibitum nostro carmine posse tibi obesse, Principe tam justo. Ipse Pater Patriæ, (quid enim civilius illo?) patitur sæpe legi in nostro carmine. Neque Cæsar potest impedire, quia est res publica: & est etiam pars nostra de bono communi. Jupiter præbet sua numina ingeniis Poetarum; & patitur se laudari quolibet ore. Caussa tua est secura, exemplo duorum Deorum; ex quibus hic Deus videtur, ille creditur. Quamvis non debuerim, nihilominus ego diligam hoc peccatum: nostra epistola non fuit in tua potestate. Neque injuria nostra quod te alloquor, est nova; quem sæpe alloquutus eram sospes.

NOTÆ.

(a) *Minime*) Quia mallet suo nomine appellare.

(b) *Ignoscas*) Siquidem aliquis ex his indiciis te esse meum amicum cognoverit.

(c) *Quod es appares*) Quæ laus est maxima.

(d) *Culpa*) *Quia virtutes tuas celebravi, ut hinc cognosceretis*. Cæterum credibile est per uxorem traditas esse epistolas, atque ita, ut in tanta urbe, quem maxima compellaret Poeta, non ita facile esset intelligere, nisi aliunde cognitus foret. Messalam tamen oratorem designari conjecerunt.

(e) *Officium*) *Quo te dignis laudibus celebravi.*

(f) *Civilius illo*) Qui non civium modo necessitudines quid ferant capit; sed & earum leges religiose observat.

(g) *Duorum*) Jovis & Augusti. Quanquam me piget hujus impietatis.

(h) *Creditur*) Immo non ubique modo videtur Jupiter, siquidem per eum Ethnico more Deum verum intelligas, sed sentitur, cognoscitur maxime, atque per eum omnia.

(i) *Hoc*) *Te celebrare meis carminibus.*

(k) *Arbitrii*) *Ut ipse sibi injurius Augustus videatur, siquidem ob litteras nostras tibi irascatur.*

Quo

Quo vereare minus, ne (*a*) sim tibi crimen amicus;
  Invidiam, siqua est, (*b*) auctor habere potest.
Nam tuus est primis cultus mihi semper ab annis
  (Hoc noli certe dissimulare) pater:
Ingeniumque meum (potes hæc meminisse) probabat:
  Plus etiam, quam me judice dignus eram.
Deque meis illo referebat versibus ore;
  In quo pars altæ nobilitatis erat.
Non igitur tibi nunc, quod me domus (*c*) ista recepit,
  Sed prius (*d*) auctori sunt data verba tuo.
(*e*) Nec data sunt, mihi crede, tamen; sed in omnibus actis,
  Ultima si demas, vita tuenda mea est.
Hanc quoque, qua perii, culpam, scelus esse negabis,
  Si tanti series sit tibi nota mali.
Aut timor, aut error nobis, prius obfuit error.
  Ah sine me fati non meminisse mei!
Neve retractando nondum coeuntia rumpam
  Vulnera: vix illis proderit ipsa quies.
Ergo ut (*f*) jure damus pœnas; sic abfuit omne
  Peccato facinus consiliumque meo.
Idque (*g*) Deus sentit: pro quo nec (*h*) lumen ademtumest,
  Nec mihi detractas possidet alter opes.
Forsitan hanc ipsam (vivat modo) finiet olim
  Tempore cum fuerit lenior ira, fugam.

INTERPRETATIO.

Ut minus metuas, ne ego amicus sim tibi crimini; auctor potest habere invidiam, si qua est. Nam tuus pater est semper observatus a me ab annis tenesis (noli certe hoc negare) atque laudabat meum ingenium (potes ista recordari) etiam amplius quam eram dignus, me judice. Atque narrabat de meis carminibus illo ore, in quo erat pars excelsæ nobilitatis. Non ergo nunc tibi impositum est, quod domus ista me admisit, sed antea genitori tuo. Neque tamen impositum est, mihi crede; sed si tollas postrema, vita mea est defendenda in omnibus factis. Negabis etiam peccatum quo occidi esse flagitium, si series tanti mali sit tibi perspecta. Aut metus, aut error, error potius nobis nocuit. Ah! patere me non recordari fati me Et ne rescindam vulnera nondum coalescentia refricando; vix ipsa quies illis erit utilis. Adeoque sicuti merito luimus pœnas; sic omne scelus & data opera procul fuit ab omnê mea culpa. Atque Deus id credit; quamobrem neque vita mibi ablata, neque alius habet rem mihi ademtam. Forte, modo vivat, aliquando finem imponet huic ipsi exsilio, cum ira fuerit mitior mora.

NOTÆ.

(a) *Sim tibi crimen*) *Tibi vitio atque probro vertatur.*

(b) *Auctor*) *Ipse ego, qui jam olim patrem suum maxime colui.*

(c) *Ista*) *Tua*, scilicet, *Messala.*

(d) *Auctori*) *Patri: ut frustra sit qui te hodie amicum meum cavilletur.*

(e) *Nec data*) *Quia deceptus non est pater tuus in me.*

(f) *Jure*) Quia in superis etiam fortuna luenda est, nec veniam læso numine casus habet.

(g) *Deus*) Augustus denuo.

(h) *Lumen*) *Vita.*

Nunc

Nunc precor hinc alio jubeat discedere; si non
  Nostra verecundo vota pudore carent.
Mitius exilium paulloque propinquius opto;
  Quique sit a sævo longius hoste, locum.
Tantaque in Augusto est clementia, (a) si quis ab illo
  Hoc peteret pro me, forsitan ille daret.
Frigida me cohibent Euxini littora Ponti:
  Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
Nam neque jactantur moderatis æquora ventis:
  Nec placidos portus hospita navis adit.
Sunt circa gentes, quæ prædam sanguine quærant:
  Nec minus infidâ terra timetur aquâ.
Illi, quos audis hominum (b) gaudere cruore,
  Pœne sub ejusdem (c) sideris axe jacent.
Nec procul a nobis locus est, ubi (d) Taurica (e) dirâ
  Cæde (f) pharetratæ pascitur ara Deæ.
Hæc prius, ut memorant, non (g) invidiosa nefandis,
  Nec cupienda bonis, regna (h) Thoanris erant.
Hîc, (i) pro supposita (k) virgo Pelopeia cerva
  Sacra Deæ (l) coluit qualiacunque suæ.

INTERPRETATIO.

Nunc oro jubeat hinc alio proficisci; siquidem nostra desideria non careant honesta verecundia. Voveo lenius exilium & paullo vicinius; & sedes quæ sint remotiores a fero hoste. Atque ea est clementia Augusti, ut si quis hoc illum posceret pro me, forte ille concederet. Littora gelida Ponti Euxini me tenent: ille fuit appellatus Axenus a veteribus. Nam neque maria turbantur lenibus auris, neque navis peregrina subit quietos portus. Nationes circumstant, quæ quærant prædam sanguine; neque terra minus metuitur aqua infida. Illi, quos audis epulari carnibus hominum, sunt fere sub cardine ejusdem syderis. Neque locus est longe a nobis, ubi altare Tauricum Deæ pharetratæ imbuitur dira sanguine. Hæc antea erant regna Thoantis, ut dicunt, non adioca sceleste, neque optanda probis. Hic puella Pelopeia pro cerva supposita coluit sacra qualiacunque suæ Deæ.

NOTÆ.

(a) *Si quis*) Verecunde amico insinuat, ut mitius exilium ab Augusto petere audeat.

(b) *Gaudere*) Anthropophagos dicit Scythiæ populos.

(c) *Syderis axe*) Sub eodem climate, tractu, aut cœli plaga.

(d) *Taurica*) Quæ in Taurica regione, seu Scythica Chersoneso, aut Tartaria minora, ad Ponti-Euxini partem Septentrionalem, sita erat; atque adeo non longe a Tomitana urbe, ubi commorabatur Naso.

(e) *Dira*) Siquidem humanis victimis colebatur Diana Taurica.

(f) *Pharetratæ*) Quia Diana venationis Dea.

(g) *Invidiosa*) Passive. *Odiosa*.

(h) *Thoantis*) Tauricæ regionis rex fuit Thoas, Trojani belli temporibus.

(i) *Pro supposita*) Quia cum aris suis admota esset Iphigenia Agamemnonis filia, pro ea cervam Diana supposuit, virginemque in Tauricam regionem transtulit, ubi ejus Deæ sacris a Thoante præfecta est.

(k) *Virgo*) Iphigenia Agamemnonis filia, ex Pelopis genere.

(l) *Coluit*) Illud est quod modo dicebam, Dianæ sacris præpositam Iphigeniam.

Digitized by Google

Quo postquam, (*a*) dubium pius an sceleratus, (*b*) Orestes,
Exactus furiis venerat ipse suis,
Et comes exemplum veri (*c*) Phocæus amoris;
Qui duo corporibus, mentibus unus erant;
Protinus evincti (*d*) Triviæ ducuntur ad aram,
Quæ stabat geminas ante cruenta fores.
Nec tamen (*e*) hunc sua mors, nec mors sua terruit illum:
Alter ob alterius funera mœstus erat.
Et jam constiterat stricto mucrone (*f*) sacerdos;
Cinxerat & (*g*) Grajas barbara (*h*) vitta comas.
Cum (*i*) vice sermonis (*k*) fratrem cognovit, & illi
Pro nece complexus Iphigenia dedit.
(*l*) Læta Deæ (*m*) signum crudelia sacra (*n*) perosæ
Transtulit ex illis in (*o*) meliora locis.
Hæc igitur regio, magni (*p*) penetralia mundi,
Quam fugêre (*q*) homines (*r*) Dîque, propinqua mihi est.
Atque meam terram prope sunt funebria sacra,
Si modo Nasoni barbara terra sua est.
O utinam venti, quibus est ablatus Orestes,
Placato referant & mea vela (*s*) Deo!

INTERPRETATIO.

Quo postquam Orestes, dubium pius an scelestus, ipse impulsus suis furiis, appulerat, unà cum socio Phocæo exemplo sinceræ amicitiæ, qui duo erant corporibus, unus animis; continuo ligati ducuntur ad altare Triviæ, quæ cruenta erat ante valvas duplices. Neque tamen sua cædes tremefecit hunc, neque sua cædes illum: alter erat tristis ob cædem alterius. Et jam Sacerdos aderat cultro evaginato; & vitta barbara ambierat capillos Græcos; cum Iphigenia agnovit fratrem inter colloquendum, & illi obtulit amplexus pro morte. Læta transportavit imaginem Deæ aversantis fera sacra ex illis locis in meliora. Hæc igitur plaga, penetralia vasti orbis, quam homines & Dii fugerunt, est mihi proxima. Atque sacra feralia sunt juxta meam terram, si modo terra barbara est sua Nasoni. O utinam venti, quibus Orestes est sublatus, reducant etiam mea carbasa, Deo lenito!

NOTÆ.

(a) *Dubium*) Quia & patrem ultus est, & matrem, cædis illius auctorem, interfecit.

(b) *Orestes*) Agamemnonis filius, qui ob interfectam matrem furiis actus, in Tauricam regionem cum Pylade suo delatus est.

(c) *Phocæus*) Pylades est, Strophii filius, ex Phocide regione, Orestis fidissimus & individuus comes.

(d) *Triviæ*) Dianæ, quæ triviis præerat, ubi colebatur.

(e) *Hunc*) Pyladem, seu Orestem dicit, quorum alter de alterius funere tantum, non de suo erat sollicitus.

(f) *Sacerdos*) Iphigenia, Agamemnonis filia.

(g) *Grajas*) Orestis atque Pyladis, qui Græci erant.

(h) *Vitta*) Qua decorari aut vinciri solebant eorum capita qui Deo cuipiam immolabantur.

(i) *Vice sermonis*) *Inter colloquendum.*

(k) *Fratrem*) Orestem *scilicet.*

(l) *Læta*) Iphigenia *scilicet.*

(m) *Signum*) *Simulacrum.*

(n) *Perosæ*) Non enim Deæ, sed Thoantis regis immanitate, hospites aris admovebantur.

(o) *Meliora*) Ariciam *scil.* ut supra dictum.

(p) *Penetralia*) Id est, Orbis pars interior, & quasi abstrusa, aut remota ab hominum commercio.

(q) *Homines*) Pylades, Orestes, Iphigenia.

(r) *Dîque*) Ipsa Diana.

(s) *Deo*) *Augusto.*

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

O mihi dilectos.) *Amicum laudat Poeta, eumque monet, ut constanter munus amicitiæ exequatur, eique apud Augustum opem ferat. Ostendit deinde multis exemplis, tempore omnia molliri præter ejus curas, & ostendit se ita deficere, ut non diu credat se supervicturum tantis malis, quam rem dicit sibi solatio relictam esse.*

O Mihi dilectos inter (*a*) sors prima sodales,
Unica fortunis (*b*) ara reperta meis:
Cujus ab alloquiis anima hæc moribunda revixit,
Ut vigil infusa (*c*) Pallade flamma solet:
Qui veritus non es (*d*) portus aperire fideles,
(*e*) Fulmine percussæ confugiumque (*f*) rati:
Cujus eram censu non me sensurus egentem,
Si Cæsar patrias eripuisset opes:
Temporis oblitum dum me rapit (*g*) impetus (*h*) hujus,
Excidit heu nomen quam mihi pæne tuum!
Te tamen agnoscis: tactusque cupidine laudis,
Ille ego sum, cuperes dicere posse palam.
Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
Et raram Famæ (*i*) conciliare fidem.
Ne (*k*) noceam grato vereor tibi carmine; neve
Intempestivi nominis obstet honos.

INTERPRETATIO.

O sors mihi prima inter charos amicos, inventum unicum altare meis fortunis, cujus sermonibus hæc anima interitura suscitata est, ut vigil flamma solet reviviscere oleo affuso; qui non metuisti reserare portus fidos, & perfugium navi ictæ fulmine; cujus etiam opibus eram sensurus me divitem, si Cæsar abstulisset facultates paternas; heu quam prope nomen tuum mihi excidit, dum impetus aufert me immemorem hujus tempestatis! Te tamen cognoscis; & motus desiderio laudis, optares posse aperte profiteri, Ille ego sum. Profecto, si patereris, ego cuperem tibi præbere gloriam, & commendare raram fidem famæ. Metuo ne tibi obsim carmine grato: neve laus nominis intempestivi officiat.

NOTÆ.

(a) *Sors*) Pro parte posuit, quam tanquam a Diis habuerit.

(b) *Ara*) *Perfugium, præsidium.* Ad templa *scilicet*, atque aras confugere in extremis mos fuit, qui hodieque permanet.

(c) *Pallade*) Pro oleo, a Pallade invento.

(d) *Portus aperire*) Quia palam Nasonis patrocinium quodammodo susceperat, ita loquitur.

(e) *Fulmine*) Cæsaris ira.

(f) *Rati*) De seipso loquitur Poeta. Allegoria est.

(g) *Impetus*) Scribendi, atque gratum animum testificandi.

(h) *Hujus*) Calamitosi *scilicet*, quo amicos non expedit indicare.

(i) *Conciliare*) Egregie expressit quod Gall. diceremus. *Vous faire conoître à la Renommée, & lui recommander vôtre admirable fidelité.*

(k) *Noceam*) Metuebat ne in Augusti offensionem incurreret amicus.

Quod licet & tutum est, intra tua pectora (*a*) gaude,
  Meque tui memorem, teque fuisse mei.
Utque facis, (*b*) remis ad opem luctare ferendam,
  Dum veniat placido mollior ira Deo:
Et tutare caput nulli servabile; si non
  (*c*) Qui mersit (*d*) Stygia, sublevet illud, aqua.
Teque, quod est rarum, præsta constanter ad omne
  Indeclinatæ munus amicitiæ.
Sic tua processus habeat Fortuna perennes:
  Sic ope non egeas ipse, juvesque tuos.
Sic æquet tua nupta virum bonitate perenni;
  Incidat & vestro rara querela toro.
Diligat & semper (*e*) socius te sanguinis illo,
  Quo pius affectu Castora (*f*) frater amat.
Sic juvenis similisque tibi sit natus, & illum
  Moribus agnoscat quilibet esse tuum.
Sic socerum faciat (*g*) tædâ te nata jugali;
  Nec tardum juveni det tibi nomen avi.

INTERPRETATIO.

Quod conceditur & tectum est, lætare in tuo sinu, & me tui recordari, & te mei. Et sicut facis, contende remis ad auxilium præbendum, donec ira fiat lenior Deo placata: & defende caput nemini redimendum, nisi qui detrusit in aquam Stygiam, illud juvet. Et, quod haud vulgare est, præbe te constanter ad omne officium firmæ amicitiæ. Ita fortuna tua habeat progressus perpetuos: ita ipse auxilio non opus habeas, & promoveas tuos. Ita tua conjux par sit marito bonitate continua; & rara querela eveniat vestro lecto. Atque frater te semper amet illo desiderio, quo pius frater diligit Castorem. Ita filius adolescens & sit tibi similis, & quivis cognoscat moribus illum esse tuum. Ita filia præstet te socerum face connubiali; neque det tibi juveni serum nomen avi.

NOTÆ.

(a) *Gaude*) Quamobrem scient quibus generosa natura: alii non discent utcumque maxime doceantur.

(b) *Remis*) *Opera tua contende, donec faveat fortuna.*

(c) *Qui mersit*) Augustus *scilicet*.

(d) *Stygia*) *Perdidit & quasi ad Inferos deturbavit.* Styx enim Inferorum palus.

(e) *Socius sang.*) Frater.

(f) *Frater*) Pollux, qui cum fratre immortalitatem partiri suam non est veritus, ut alternis diebus, vel potius semestribus viverent. Quæ fabula ex eo nata, quod in cælum translati orienta uno alter occidit.

(g) *Tædâ*) Pro matrimonio; quia ad illa tædæ adhiberi solitæ.

ELE-

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Tempore.) *Hæc inconsideratius cum superioribus conjunguntur, cum unius separatæ Elegiæ argumentum videantur exsequi. Tractatur locus communis, de vi temporis seu consuetudinis, qua cum mitigentur & tolerabiliora evadant omnia, non tamen mitigari curas & angores suos; mala sua ipsa mora ingravescere, & exasperari queritur Poeta.*

TEmpore ruricolæ patiens fit taurus aratri,
Præbet & incurvo colla premenda jugo.
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
Et placido duros accipit ore (*a*) lupos.
Tempore (*b*) Pœnorum compescitur ira leonum;
Nec feritas animo, quæ fuit ante, manet.
Quæque sui monitis obtemperat (*c*) Inda magistri
Bellua; servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extentis tumeat facit uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus & in canas semen producit aristas,
Et ne sint (*d*) tristi poma sapore facit.
Hoc tenuat (*e*) dentem terras renovantis aratri,
Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam sævas paullatim mitigat iras:
Hoc minuit luctus, mœstaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas
Præterquam curas attenuare meas.
Ut patria careo, bis frugibus area trita est:
Dissiluit nudo pressa bis uva pede.

INTERPRETATIO.

Taurus assuescit aratro ruricolæ per moram, & exhibet cervices urendas curvo jugo. Equus ferox per moram obsequitur flexilibus habenis, & admittit ore leni aspera lupata. Ira leonum Afrorum mitigatur per moram; neque sævitia quæ fuit prius, stat in corde. Atque bellua Inda, quæ paret jussis sui magistri, submittitur imperio superata per moram. Mora præstat ut uva infletur racemis turgidis, & grana vix contineant merum quod habent intus. Mora etiam profert semen in albas aristas; & caussa est ne poma sint sapore austere. Ea terit dentem aratri renovantis terras; ea minuit dura saxa, atque adamantem. Ea etiam paullatim lenit truces iras: ea lenit mœrores, atque erigit corda tristia. Adeoque tempus effluxum pede tacito potest minuere omnia præter meas ærumnas. Ex quo sum exsul, area bis trita est frugibus; uva bis calcata pede nudo disrupta est.

NOTÆ.

(a) *Lupos*) *Lupata* frena aspera dicuntur, quibus ferociores equi coercentur, quia in lupinorum dentium modum atque inæqualiter secta & divisa sunt.

(b) *Pœnorum*) *Africanorum*, qui omnium sunt sævissimi.

(c) *Inda*) Elephantos dicit, quos India gignit.

(d) *Tristi*) Immitti atque acerbo.

(e) *Dentem*) Vomerem.

Nec

Nec quæsita tamen spatio patientia longo est;
Mensque mali sensum nostra recentis habet.
Scilicet & veteres fugiunt juga curva juvenci:
Et domitus fræno sæpe repugnat equus.
Tristior est etiam præsens ærumna priore:
(*a*) Ut sit enim sibi par, crevit, & aucta mora est.
Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt:
Sed magis hoc, quo sunt cogniiiora, gravant.
(*b*) Est quoque non minimum, vires afferre recentes;
Nec præconsumtum (*c*) temporis esse malis.
Fortior in fulva novus est luctator arena,
Quam cui sunt tardâ brachia fessa morâ.
Integer est nitidis melior gladiator in armis,
Quam cui tela suo sanguine tincta rubent.
Fert bene præcipites navis modo facta procellas:
Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus.
Nos quoque, quæ ferimus, tulimus patientius ante;
Et mala sunt longo multiplicata die.
(Credite, deficio, (*d*) nostroque a corpore quantum
Auguror, accedunt tempora parva malis).
Nam neque sunt vires, neque qui color esse solebat:
Vixque habeo tenuem, quæ tegat ossa, cutem.
Corpore sed mens est ægro magis ægra, malique
In circumspectu stat sine fine sui.

INTERPRETATIO.

neque tamen patientia comparata est prolixa mora, & mens nostra habet sensum mali novi. Nimirum juvenci etiam veteres effugiunt pauda juga; & equus domitus sæpe resistit fræno. Præsens dolor est quoque gravior priore: quamvis enim sit sibi æqualis, crevit, & auctus est spatio. Neque mala nostra mihi tam perspecta fuerunt quam sunt: verum eo magis urunt quo sunt magis perspecta. Neque leve est adhibere vires integras; neque esse ante exhaustum malis temporis. Novus luctator est fortior in flava arena, quam cui lacerti sunt lassi longo spatio temporis. Gladiator recens est fortior in armis splendidis, quam cui arma rubent infecta suo cruore. Navis nuper constructa facile tolerat procellas impetuosas: antiqua frangitur pluvia quantumvis leni. Nos etiam prius toleravimus æquius quæ patimur: & mala sunt aucta longo tempore. Credite, despondeo, & quantum conjicio, exiguum spatium adjicitur malis, a nostro corpore. Nam neque sunt vires, neque color qui consueverat esse; vixque habeo cutem quæ operiat ossa. Verum enimvero animus est magis ægrotus quam corpus, & est semper affixus cogitationi sui mali.

NOTÆ.

(a) *Ut sit par*) *Quamvis sit eadem.*

(b) *Est quoque*) Rationem tangit optimam, quamobrem iniquius sum exsilium post duos annos patiatur: quia *scilicet* exhaustæ vires quibus prius ærumnas tolerabat.

(c) *Temporis*) Quæ cum tempore eveniunt.

(d) *Nostroque a corpore*) Hoc est, *Si debilitatis meæ atque exhaustarum virium rationem habeas, parva tempora adduntur malis: namque brevi moriar.*

Ur-

Urbis abest facies, absunt mea cura sodales:
Et, qua nulla mihi carior, uxor abest.
Vulgus adest Scythicum, braccataque turba Getarum.
Sic male quæ video, (*a*) non videoque, nocent.
Una tamen spes est, (*b*) quæ me soletur in istis;
Hæc fore morte meâ non diuturna mala.

INTERPRETATIO.

Species Urbis longe est, socii meus amor absunt: & conjux est procul, qua nulla cura mibi gratior. Plebs Scythica, & agmen braccatum Getarum adest: atque ita quæ intueor, & non intueor obsunt. Una tamen est spes, quæ me soletur in istis; hæc mala non fore longa obitu meo.

NOTÆ.

(a) *Non video*) Acutissime ut solet Poeta: Malum quod non videbat hoc erat, Sodalium atque uxoris absentia.

(b) *Quæ soletur*) Hæc Rhetorice & ad movendam misericordiam, non vere & ex animo dicuntur.

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Bis me sol adiit.) *Miratur Poeta, quod biennio jam exacto, nullas ab amica acceperit litteras: quum hi præsertim ad eum scripserint, quibuscum amicitiæ usus non fuerat tam probatus. Subjungit tamen malle se omnia credere, quam illum nullas ad eum dedisse litteras, quas interceptas fuisse existimat. Admonet postremo, ut ad eum scribat, ne semper excusandus sit.*

(*a*) BIS me sol adiit gelidæ post frigora brumæ,
Bisque suum tacto (*b*) Pisce peregit iter.
Tempore tam longo (*c*) cur non tua dextera versus
Quamlibet in paucos officiosa fuit?
Cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,
Exiguus nobis cum quibus usus erat?
Cur, quoties alicui chartæ sua vincula demsi;
Illam speravi nomen habere tuum?

INTERPRETATIO.

Sol me bis visit post frigora gelidæ hyemis, bisque absolvit suum cursum pisce tacto. Quamobrem spatio tam longo tua dextera non fuit officiosa in versus quantumvis paucos? Quamobrem tuus amor vacavit, illis scribentibus, cum quibus parva nobis erat consuetudo? Quamobrem, quoties resolvi sua ligamina cuipiam chartæ, speravi illam habere tuum nomen?

NOTÆ.

(a) *Bis*) Neque tamen per duos annos adhuc aberat, si modo ex Poetæ verbis rem totam dijudices; namque, ut supra adnotavimus, mense Octobri ejectus est.

(b) *Pisce*) Hoc dicit, quia per hyemis tempus Sol Piscium, sicut & Aquarii & Capricorni signa pervadit.

(c) *Cur non*) *Quamobrem ad me nihil scripsisti?*

Di

Dî faciant, ut sæpe tuâ sit epistola dextrâ
Scripta, sed e multis reddita nulla mihi!
Quod precor, (*a*) esse liquet: (*b*) credam prius ora (*c*) Medusæ
Gorgonis anguineis cincta fuisse comis:
Esse canes utero sub (*d*) virginis: esse (*e*) Chimæram,
A truce quæ (*f*) flammis separet angue leam:
(*g*) Quadrupedesque hominum cum pectore pectora junctos:
Tergeminumque virum, (*h*) tergeminumque (*i*) canem:
(*k*) Sphingaque, & Harpyias, serpentipedesque Gigantas:
Centimanumque (*l*) Gygen, (*m*) semibovemque virum.
Hæc ego cuncta prius, quam te, carissime, credam
Mutatum curam deposuisse mei.
Innumeri montes inter me teque, viæque,
Fluminaque, & campi, nec freta pauca, jacent.
Mille potest caussis, a te quæ littera sæpe
Missa sit, in nostras nulla venire manus.
Mille tamen caussas scribendo vince frequenter:
Excusem ne te semper, amice, mihi.

INTERPRETATIO.

Dii velint, ut litteræ sint sæpius exaratæ tua manu, sed nullæ sint mihi redditæ ex multis! Certum est esse quod opto. Credam potius vultus Medusæ Gorgonis fuisse circumdatos crinibus anguineis; canes esse sub ventre puellæ; Chimæram esse, quæ dividat ignibus leænam a sævo serpente, & quadrupedes habentes pectora commissa pectoribus hominum; & virum tricorporem, & canem tergeminum; & Sphingem & Harpyias, & Gigantes anguipedes: & Gygen centimanum, & virum semibovem: Ego ante credam hæc omnia, dilectissime, quam te versum exuisse mei amorem. Montes innumeri, & itinera, & flumina, & agri, neque pauca maria sunt inter te & me. Epistola quæ sit sæpe missa a te, potest nulla venisse in nostras manus mille caussis. Supera tamen mille caussas sæpe scribendo, amice; ne semper excusem te mihi.

NOTÆ.

(a) *Esse*) *Atque adeo te ad me scripsisse, sed interceptas litteras.*

(b) *Credam*) Quanquam inania sunt Poetarum figmenta.

(c) *Medusæ*) Cujus crines in serpentes mutatos Minervæ indignatione, quod in ejus templo cum Neptuno concubuisset; caput deinde ægidi affixum a quo hostes rigescerent fabulati sunt Poetæ.

(d) *Virginis*) Scyllæ; cujus fabulam sæpius in superioribus vidimus.

(e) *Chimæram*) Cujus monstri, leonis partibus superioribus, mediis capræ, draconis vero posterioribus, formam pete ex Metam.

(f) *Flammis*) Illas vero evomebat non Chimæra quidem, sed mons Lyciæ, qui per eam designabatur, in cujus jugis Leones, medio Capræ, radicibus autem serpentes habitabant.

(g) *Quadrupedes*) Centauros intelligit.

(h) *Tergeminum*) Aut Geryonem intelligit tribus amplum non corporibus quidem, sed regnis, de quo jam sæpius; aut Herilum de quo Virgilius,

Nascenti cui tres animas feronia mater,
Horrendum dictu, dederat, &c.

(i) *Canem*) Cerberum.

(k) *Sphingaque*) Hoc & sequentia monstra suo loco vide in Metam.

(l) *Gygen*) Hic Cæli & Terræ filius atque Briarei & Cotti frater centum etiam manus habuisse dicitur.

(m) *Semibov.*) Minotaurum.

ELE-

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Jam mea cygneas imitantur.) *Quinquagenarius poeta queritur, se jam canetere in infelicissima regione, eo tempore, quo frui debuisset patria, charissima conjuge, amicis, &c. Quæ si olim a Delphico oraculo, aut Dodonæa columba futura accepisset, vana dicit se ea responsa existimaturum fuisse: Clarissimaque sententia docet, nihil tam validum esse, quod non subjaceat divinæ voluntati ac potentiæ. Postremo cæteros admonet, ut ejus casibus moniti, Augustum, cujus potentia par est diis immortalibus, demereantur.*

JAM mea (*a*) cygneas imitantur tempora plumas,
Inficit & nigras alba senecta comas:
Jam subeunt anni (*b*) fragiles, & inertior ætas:
Jamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat, ut posito deberem fine laborum
Vivere, me nullo sollicitante metu:
Quæque meæ semper placuerunt otia menti,
Carpere; & in studiis molliter esse meis:
Et parvam celebrare domum, veteresque Penates;
Et quæ nunc domino rura paterna (*c*) carent:
(Inque sinu dominæ, carisque nepotibus, inque
Securus patria consenuisse mea.)
Hæc mea sic quondam peragi speraverat (*d*) ætas:
Hos ego sic annos (*e*) ponere dignus eram.
Non ita Dîs visum: qui me terraque marique
Actum Sarmaticis exposuere locis.

INTERPRETATIO.

Mea tempora jam referunt speciem plumarum cygnearum, & alba senectus tingit atros capillos. Jam veniunt anni fragiles, & ætas pigrior; jamque difficile est mihi parum valido me portare. Nunc erat, ut deberem vivere fine imposito laboribus, nullo timore me vexante, & indulgere quieti, quæ semper quæsita est meo animo; & esse suaviter in meis studiis; & colere tenuem domum, & antiquos Penates; & agros patrios, qui nunc carent domino; & tutus consenuisse in gremio dominæ, inter dilectos nepotes, atque in patria mea. Mea ætas olim speraverat hæc sic absolvi: merueram ita collocare hos annos. Non sic placitum Diis; qui exposuerunt me jactatum terra marique locis Sarmaticis.

NOTÆ.

(a) *Cygneas*) Candidas esse cygnorum plumas omnes sciunt. Adeoque queritur Poeta quod tempora & caput aut potius coma albescere & canescere incipiat.

(b) *Fragiles*) Quia provectiori ætate debiles sunt vires; levissima insuper de causa convellitur valetudo.

(c) *Carent*) *Quia ego longe removeor.*

(d) *Ætas*) Pro Poeta ipso adolescente.

(e) *Ponere*) *Sumere. Insumere.*

(*a*) In cava ducuntur quassæ navalia puppes,
Ne temere in mediis (*b*) dissoluantur aquis.
(Ne cadat, & multas palmas inhonestet adeptas,
Languidus in pratis gramina (*c*) carpit equus.)
Miles, ut (*d*) emeritis non est satis utilis annis,
(*e*) Ponit ad antiquos, quæ tulit arma, Lares.
Sic igitur, (*f*) tarda vires minuente senecta,
Me quoque donari jam (*g*) rude, tempus erat.
Tempus erat, nec me peregrinum (*h*) ducere cælum,
Nec siccam Getico fonte levare sitim:
Sed modo, quos habui, (*i*) vacuos secedere in hortos:
Nunc hominum visu rursus & Urbe frui.
Sic animo quondam non divinante futura
Optabam placide vivere posse senex.
Fata repugnarunt: quæ, cum mihi tempora prima
Mollia præbuerint, posteriora (*k*) gravant.
Jamque, (*l*) decem lustris omni sine labe peractis,
Parte premor vitæ (*m*) deteriore meæ.

INTERPRETATIO.

Naves laceræ ducuntur in vasta navalia, ne temere disterpantur in mediis aquis. Equus exhaustus vellit herbas in pratis, ne procumbat, & corrumpat multas palmas adeptas. Postquam miles non est satis idoneus, annis emeritis, suspendit arma quæ gessit ad avitos Lares. Ita ergo tempus erat me etiam jam donari rude, senectute lenta frangente vires. Tempus erat, neque me aerem haurire extraneum, neque sedare sitim aridam scaturigine Getica: sed nunc otiosum me recipere in hortos quos habui, nunc denuo frui conspectu hominum atque Urbe. Ita olim vovebam posse vivere leniter provectus ætate, mente non providente ventura. Fata prohibuerunt; quæ cum dederint mihi prima tempora lenia, sequentia molesta sunt. Jamque, decem lustris absolutis sine omni nota, urgeor parte iniquiore meæ vitæ.

NOTÆ.

(a) *In cava*) Navium exemplo, quæ in navalibus reponuntur, postquam procellis quassatæ sunt, sese senem placida frui quiete debuisse ostendit.

(b) *Dissoluantur*) Quinque syllabis efferenda est vox per Diæresim figuram, qua nonnunquam utuntur Poetæ.

(c) *Carpit*) Jugo solutus, scilicet, &c.
Peccet ad extremum ridendus & ilia ducat: ut scripsit Horat.

(d) *Emeritis*) Tempore debilitatis postquam suo officio olim functus est.

(e) *Ponit*) Solebant vero & milites, & gladiatores Deo cuipiam emeriti aut rude donati arma suspendere. Hinc Horatianus ille
Vejanius, armis
Herculis ad postem fixis latet abditus agro.

(f) *Tarda*) Quæ tardos facit & graves.

(g) *Rude*) Virga erat impolita, qua gladiatores donabantur spectati satis cum in libertatem vindicabantur.

(h) *Ducere cælum*) *Aere frui.*

(i) *Vacuos*) *Spatiosos* interpretati sunt, aut *Domino carentes.* Ego ex eo vacuos appellatos insuper crediderim hortos, quod ibi vacuus atque otiosus voluptatem ex studiis suis caperet Poeta.

(k) *Gravant*) Gravia atque molesta faciunt.

(l) *Decem lustris*) Adeoque quinquagesimum annum Naso agebat; siquidem, ut doctissimis etiam viris placitum, lustrum Poetis præsertim quinque annorum spatium complectitur.

(m) *Deteriore*) *Ætas enim post annum quinquagesimum solet esse deterior*, inquit Commentator. Nugæ: neque id agitur. Deteriorem vitæ partem queritur Poeta, quam in exilio degere cogitur.

Nec

Nec procul a (*a*) metis, quas pæne tenere videbar,
(*b*) Curriculo gravis est facta ruina meo.
Ergo (*c*) illum demens in me sævire coegi,
Mitius immensus quo nihil orbis habet?
Ipsaque delictis victa est clementia nostris:
Nec tamen errori vita negata meo?
Vita procul patriâ peragenda sub axe (*d*) Boreo,
Qua maris Euxini terra sinistra jacet.
Hoc mihi si (*e*) Delphi, (*f*) Dodonaque diceret ipsa;
Esse viderentur (*g*) vanus uterque locus.
(Nil adeo validum est, adamas licet alliget illud,
Ut maneat rapido firmius igne (*h*) Jovis).
Nil ita sublime est, supraque pericula tendit,
Non sit ut inferius suppositumque Deo.
Nam quamquam (*i*) vitio pars est contracta malorum,
(*k*) Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti nostris quoque casibus este,
Æquantem Superos (*l*) emeruisse virum.

INTERPRETATIO.

Atque atrox clades evertit meum curriculum non longe a metis, quas prope videbar assequutus esse. Adeoque insanus coegi illum mihi irasci, quo mundus immensus nihil habet lenius? Ipsaque clementia est superata meis peccatis: neque tamen vita est negata errori meo? Vita transigenda sub polo Boreali longe a Patria, qua tellus porrigitur læva maris Euxini. Si Delphi, & ipsa Dodone prædixisset hoc mihi, uterque locus viderentur esse falsus. Adeoque nihil est firmum, quamvis adamas illud jungat, ut stet validius sævo igne Jovis. Nihil est ita excelsum, & tollitur supra discrimina, ut non sit humilius, & submissum Deo. Nam etsi pars malorum est inducta mea culpa, tamen sævitia Dei plus intulit cladis. At vos estote quoque admoniti nostris infortuniis devinxisse virum proximum Diis.

NOTÆ.

(a) *Metis*) Hoc est, *Eo tempore, quo senex quiescere constitueram*. Metaph. est a curuli certamine petita.

(b) *Curriculo*) Quasi dicat: Curru excussum sese, qui spe sua dejectus fuerit.

(c) *Illum*) Augustum.

(d) *Boreo*) *Septentrionali*, unde fiat Boreas.

(e) *Delphi*) Pro Apolline, qui Delphis ad Parnassum montem celeberrimum illud templum, atque oraculum habuit, de quo jam toties.

(f) *Dodona*) De sylva Dodonæa, ejusque oraculis diximus etiam abunde & in secundo de Arte, & in Metam.

(g) *Vanus*) Qui falsa prædiceret.

(h) *Jovis*) Jupiter primo hic designatur: Verum Augustus ex eo, neque sine callidissima assentatione, intelligitur.

(i) *Vitio*) Meo still. *Culpa mea*.

(k) *Plus*) *Ultra quam meritus eram punivit*.

(l) *Emeruisse*) *Conciliasse, atque benevolum præstitisse*.

E L E G I A IX.

Argumentum.

Si licet & pateris.) *Inimico minatur poeta, se in eum scripturum, nisi pœniteæ-rit inimicitiarum.*

Si (*a*) licet, & pateris, nomen facinusque tacebo,
Et tua (*b*) Lethæis acta dabuntur aquis:
Nostraque vincetur (*c*) lacrymis clementia seris.
Fac modo te pateat pœnituisse tui.
Fac modo te damnes, cupiasque eradere vitæ
Tempora, si possis, (*d*) Tisiphonæa tuæ.
Sin minus, & flagrant odio tua pectora (*e*) nostro;
(*f*) Induet infelix arma coacta dolor.
Sim licet extremum, sicut sum, missus in orbem;
Nostra suas istuc porriget ira manus.
Omnia, si nescis, Cæsar mihi (*g*) jura reliquit:
Et sola est patriâ pœna carere meâ.
Et patriam, modo sit sospes, speramus ab illo.
Sæpe Jovis (*h*) telo quercus adusta viret.
Denique vindictæ si sit mihi nulla facultas;
(*i*) Pierides vires & sua (*k*) tela dabunt.

INTERPRETATIO.

Si licet, & concedis, silentio prætermittam & nomen & flagitium, & tua facta tradentur aquis Lethæis, & nostra clementia superabitur tardis fletibus. Cura tantum ut appareat te pœnituisse tui. Cura tantum ut te arguas, & voveas delere tempora furiosa vitæ tuæ, si queas. Sin minus, atque cor tuum est incensum odio nostri, misera ira capiet arma coacta. Quamvis sim pulsus in remotissimam plagam, sicut sum, noster dolor pertendet istbuc suas manus. Si ignoras, Cæsar mihi permisit omnia jura: & solum est supplicium carere mea patria. Atque, modo sit incolumis, speramus patriam ab illo. Sæpe quercus incensa telo Jovis virescit. Denique, si nulla sit mihi potestas ad ultionem, Musæ mihi *præbebunt vires, & sua arma.*

NOTÆ.

(a) *Licet*) *Per te, qui me lacessis.*

(b) *Lethæis*) *Oblivioni tradam quæcumque in me intepisti.* Est enim *Lethe*, Latinis *Oblivio*, Inferorum fluvius, de cujus aqua quisquis gustasset præteritorum omnium obliviscebatur.

(c) *Lacrymis*) *Pœnitentia tua, & consilio mutato.*

(d) *Tisiphonæa*) *Quibus, Tisiphones furiæ more per maximum scelus atque invidiam, me vexare atque incessere non destitisti.*

(e) *Nostro*) *Quo me persequeris.*

(f) *Induet*) *Atque adeo injurias meas ulciscar.*

(g) *Jura*) *Ut ergo in maledicum & obtrectatorem per amicos possim agere.*

(h) *Tela*) *Fulmine.* Elegantissima autem comparatione sese ad pristinum statum redire posse indicat.

(i) *Pierides*) *Musæ:* quas a Piero Thraciæ seu Thessaliæ monte potius, aut Pieri filiabus in Picas mutatis, jam sæpe dictas fuisse indicavimus.

(k) *Tela*) Carmina *scilicet*, quæ si non cælo possunt deducere Lunam, possunt sæpe sceleratam mentem ad laqueum compellere.

Digitized by Google

Ut Scythicis habitem longe submotus in oris,
  (*a*) Siccaque sint oculis proxima signa meis:
Nostra per immensas ibunt præconia gentes;
  Quodque querar, notum, qua patet orbis, erit.
Ibit ad occasum, quidquid dicemus, ab ortu:
  Testis & (*b*) Hesperiæ vocis Eous erit.
(*c*) Trans ego tellurem, trans latas audiar undas:
  Et gemitûs vox est magna futura mei.
Nec tua te sontem tantummodo sæcula norint:
  Perpetuæ crimen posteritatis eris.
Jam feror in pugnas, & nondum (*d*) cornua sumsi.
  Nec mihi sumendi caussa sit ulla velim.
Circus adhuc (*e*) cessat: (*f*) spargit tamen acer arenam
  Taurus, & infesto jam pede pulsat humum.
(*g*) Hoc quoque, quam volui, plus est: (*h*) cane, Musa, receptus;
  Dum licet (*i*) huic nomen dissimulare suum.

INTERPRETATIO.

Quamvis degam procul relegatus in tractu Scythico, & sydera arentia sint vicina meis oculis, nostræ laudes ferentur per innumeras nationes, & quod conquerar erit cognitum, qua mundus est vastus. Quicquid proferemus procurret ab ortu ad occasum; & Oriens erit conscius soni Occidui. Ego audiar ultra Terram, & ultra vastas aquas; & vox mea querimoniæ fiet ingens. Neque tua tempora tantum sciverint te reum: eris probrum æternæ posteritatis. Jam agor in certamina, & nondum indui cornua: atque malim nulla sit mihi caussa induendi. Circus adhuc quiescit: tamen taurus ferox disjicit arenam, & jam ferit terram pede irato. Hoc etiam plus est quam volui: Musa, cane receptui, quandiu conceditur huic tegere nomen suum.

NOTÆ.

(a) *Sicca*) Quia Ursæ, de quibus jam sæpius, nunquam Oceano tingi videntur, quæ nunquam occidunt.

(b) *Hesperiæ*) *Meæ*, qui hominis est Itali & in partibus occiduis nati.

(c) *Trans ego tell.*) Magnifice expressit.

(d) *Cornua*) In quibus robur Tauri, cui sese parem facit Poeta.

(e) *Cessat*) *Nondum commissa pugna.*

(f) *Spargit*) Quod signum est furentis, moxque in hostem impetum facturi. Hac autem allegoria esse Naso ad pugnam paratissimum ostendit.

(g) *Hoc*) Quod minas intentavi.

(h) *Cane*) Receptum aut *receptui* canere dicuntur tubicines, cum milites tuba ex prælio revocant. Qua metaphora a scribendo Musas suas Naso dehortatur.

(i) *Huic*) Maledico, *scilicet*, qui si maledictis finem faceret, a Poeta non indicaretur.

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Ille ego, qui fuerim.) *Lectorem docet, qua patria, quibus consulibus natus sit. Denique totam suam vitam paucis perscribit. Postremo exilii mala commemorat; quorum magnitudinem dicit se Musis consolari, & illis acquiescere.*

ILle ego, qui fuerim, tenerorum (*a*) lusor amorum,
Quem legis, ut noris, accipe, Posteritas.
(*b*) Sulmo mihi patria est gelidis uberrimus undis,
Millia qui novies distat ab Urbe decem.
Editus hîc ego sum: necnon, ut tempora noris,
Cum cecidit fato (*c*) Consul uterque pari.
Si quid & a proavis usque est vetus (*d*) ordinis heres;
Non modo (*e*) Fortunæ munere factus eques.
Nec stirps prima fui; genito jam fratre creatus;
Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
(*f*) Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
Una celebrata est per duo (*g*) liba dies.
Hæc est armiferæ (*h*) festis de quinque Minervæ,
(*i*) Quæ fieri pugnâ prima (*k*) cruenta solet.
Protinus (*l*) excolimur teneri, curaque parentis
Imus ad insignes Urbis (*m*) ab arte viros.

INTERPRETATIO.

Ut intelligatis, Posteri, quis ego fuerim ille cantator mollium Amorum, quem legitis, discite. Sulmo abundans aquis frigidissimis est mihi Patria, qui dissitus est ab Urbe nonaginta millibus. Ego hîc in lucem prodii, &, ut cognoscatis tempus, cum ambo Consules occiderunt simili morte. Si est etiam aliquid, antiquus sum *hæres ordinis* equestris *usque a proavis, non numer factus eques dono fortunæ. Neque fui prima soboles, ortus fratre jam nato, qui in lucem editus erat ante duodecim menses. Idem Lucifer adstitit natalibus utriusque; una dies celebrata est per duo liba. Hæc est de quinque festis Minervæ bellatricis, quæ prima consuevit fieri cruenta certamine. Continuo teneri excolimur, & concedimus ad viros illustres arte Urbis, cura patris.*

NOTÆ.

(a) *Lusor*) Quia de Amoribus scripsit.

(b) *Sulmo*) Quod oppidum fuit in Pelignis, mille passuum 90. distans ab Urbe, Septentrionem atque Orientem versus.

(c) *Consul*) Hircium & Pansam designat, qui apud Mutinam adversus Antonium Pop. Romani hostem judicatum, pugnantes ceciderunt. Adeoque 710. anno ab Urbe condito, 21. Martii natus Poeta.

(d) *Ordinis*) Equestris *scilicet*.

(e) *Fortunæ*) *Divitiis*. Quibus enim Sestertium quadrigentorum millium census esset, ii in ordinem equestrem referebantur.

(f) *Lucifer*) Stellam matutinam pro die ipso posuit.

(g) *Liba*) Cujus generis placentas natalibus mitti solitas supra vidimus.

(h) *Festis*) Vide Fastorum tertio. V. 809: ubi primam diem Minervæ sacram sanguine vacare, quod eâ Dea nata sit; cæteras strata arena & ludis gladiatoriis celebrari solitas esse invenies.

(i) *Quæ fieri*) Atque adeo secunda fuit ex quinque Minervæ sacris diebus, quorum prima in 13. Cal. Apr. hoc est 20. diem Martii mensis, incidebat.

(k) *Cruenta*) Gladiatorum sanguine.

(l) *Excolimur*) *Litterarum elementis, & bonis artibus imbuimur*.

(m) *Ab arte*) Qui artibus quibuscumque docendis celebres.

Fra-

Digitized by Google

Frater ad (*a*) eloquium viridi tendebat ab ævo,
(*b*) Fortia (*c*) verbosi natus ad arma Fori.
At mihi jam puero (*d*) cælestia sacra placebant;
Inque suum (*e*) furtim Musa trahebat opus.
Sæpe pater dixit, Studium quid inutile tentas?
(*f*) Mæonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis: totoque (*g*) Helicone relicto,
Scribere conabar verba (*h*) soluta modis.
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos:
Et, quod tentabam dicere, versus erat.
Interea, tacito passu labentibus annis,
(*i*) Liberior fratri sumta mihique toga est:
Induiturque humeris cum (*k*) lato purpura clavo:
Et (*l*) studium nobis, quod fuit ante, manet.
Jamque decem vitæ frater (*m*) geminaverat annos,
Cum perit; & cœpi parte carere mei.
Cœpimus & teneræ primos ætatis honores;
Eque viris quondam pars (*n*) tribus una fui.

INTERPRETATIO.

Frater studebat eloquia a mollibus annis, genitus ad acria arma garruli fori. At sacra celestia jam grata erant mihi puero, & Musa me rapiebat secreto ad suum opus. Parens frequenter dixit, Quamobrem experiris studium frustraneum? Ipse Homerus nullas divitias reliquit. Tactus eram monitis: & toto Helicone deserto, tentabam scribere voces liberas a metris. Versus fluebat ultro ad modos idoneos; & quod nitebar proferre erat carmen. Interea, etate currente gressu occulta, toga liberior capta a fratre atque a me; & purpura aptatur humeris cum lato clavo; & cura qua prius fuit nobis, superest. Jamque frater duplicaverat decem annos vite, cum obit, & cœpi orbus esse parte mei. Cœpimus etiam primos honores mollis etatis; & fui pars una ex viris olim tribus.

N O T Æ.

(a) *Eloquium*) *Eloquentiam*, quæ præsertim in dicendis caussis elucet.

(b) *Fortia*) Siquidem animum quocumque opus est flectunt.

(c) *Verbosi*) Ubi etiam blaterones plurimi, & importuni rabulæ, inani verborum profluentia, veram eloquentiam sese putant imitari.

(d) *Cœlestia*) Poesim intelligit.

(e) *Furtim*) Quia arcana quadam voluptate pellectus contra patris sententiam Poeticæ operam dabat.

(f) *Mæonides*) Homerus.

(g) *Helicone*) Quo Bœotiæ monte Musis sacro, & Musæ, & Poesis illarum opus intelligitur.

(h) *Soluta*) Prosaicam orationem.

(i) *Liberior*) Virilis *scilicet*, quam ætatis anno 17. plerumque sumebant; de qua fusius in Fastis.

(k) *Lato*) In transvectione enim, quæ Equitum fuit propria pompa, illi equis insidentes, oleæ ramis coronati, & purpureas palmatas togas, seu trabeas, purpureis fasciis trabium instar transversis induti vehebantur.

(l) *Studium*) Poeticum *scil.*

(m) *Geminav.*) Adeoque viginti annos natus.

(n) *Tribus*) Diversissimi muneris fuerunt Triumviri, quorum alii Capitales, alii Nocturni, Monetales, &c. In quibus fuerit Naso non facile dixerim.

Cu-

(*a*) Curia restabat: (*b*) clavi mensura coacta est.
Majus erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
(*c*) Sollicitæque fugax ambitionis eram:
Et petere (*d*) Aoniæ suadebant tuta sorores
Otia judicio semper (*e*) amata meo.
Temporis illius colui fovique poetas;
Quotque aderant vates, rebar adesse (*f*) Deos.
Sæpe suas (*g*) volucres legit mihi grandior ævo,
Quæque necet serpens, quæ juvet herba, Macer.
Sæpe suos solitus recitare Propertius (*h*) ignes;
Jure sodalitii qui mihi junctus erat.
(*i*) Ponticus Heroo, (*k*) Bassus quoque clarus Iambo
Dulcia convictûs membra fuere mei.
Et tenuit nostras (*l*) numerosus Horatius aures;
Dum ferit Ausoniâ carmina culta lyrâ.
Virgilium vidi (*m*) tantum: nec (*n*) avara Tibullo
Tempus amicitiæ fata dedere meæ.

INTERPRETATIO.

Senatus supererat: modus clavi contractus est. Illud onus erat gravius humeris nostris. Neque corpus fuit robustum, neque animus idoneus ad laborem; & eram alienus ab anxia ambitione; & sorores Aoniæ consulebant quærere otia secura semper dilecta meo judicio. Dilexi atque honoravi Vates illius ætatis; & credebam tot Deos favere quot Poetæ favebant. Macer ætate provectior sæpe legit mihi suas aves; qui anguis perimat; quod gramen prosit. Propertius, qui mihi erat junctus jure societatis, solitus est sæpe narrare suos Amores. Ponticus insignis carmine *Heroico, Bassus etiam Iambo fuerunt partes gratæ mei contubernii. Numerosus Horatius detinuit etiam nostras aures, dum pulsat politos versus lyra Itala. Aspexi tantum Virgilium: neque fata parca præbuerunt Tibullo tempus amicitiæ meæ.*

NOTÆ.

(a) *Curia*) Ut Senator esset.

(b) *Clavi*) Quia Senator non erat: namque lato clavo a reliquis ordinibus Senatores distinguebantur. Neque obstat quod supra a se lato clavo indutam purpuram dixit; quia scilicet trabea ad transvectionis pompam tantum Equites utebantur.

(c) *Sollicitæ*) Quæque pusillæ pravæ & æmotæ mentis indicium.

(d) *Aoniæ*) Musæ; quibus ab Aonia, Bœotiæ parte montana, illud datum nomen.

(e) *Amata*) Neque sine causa, quandoquidem per illa, & sese, & aliis bonis, imo & Deo ipso frui licet; modo ne sint inertia.

(f) *Deos*) Vates certe neque Scriptura ipsa sacra dedignatur citare.

(g) *Volucres*) De quibus Macer Poëta Veronensis.

(h) *Ignes*) Amores.

(i) *Ponticus*) Hic, ut in sequentibus videbimus, bellum Thebanum heroico carmine comprehendit; quem cum Homero Naso confert.

(k) *Bassus*) Vix alibi de isto quicquam reperias.

(l) *Numerosus*) Seu metri varietatem, & suavitatem, seu sententiarum copiam & elegantiam spectes, omnibus numeris absolutum Poetam dixeris. Cæterum nasutos esse oportet qui illum legant; neque multis placuerit unquam.

(m) *Tantum*) Quia major natu Virgilius. Cæterum aliquid amplius fuit, ut videtur: neque forte amicos.

(n) *Avara*) Quia immaturo fato obiit Tibullus.

Suc-

Digitized by Google

Successor fuit hic tibi, (*a*) Galle; Propertius illi.
(*b*) Quartus ab his serie temporis ipse fui.
Utque ego majores, sic me coluere minores:
Notaque non tarde facta (*c*) Thalia mea est.
Carmina cum primum populo (*d*) juvenilia legi;
Barba resecta mihi bisve semelve fuit.
(*e*) Moverat ingenium totam cantata per Urbem
Nomine non vero dicta (*f*) Corinna mihi.
Multa quidem scripsi: sed quæ vitiosa putavi,
Emendaturis ignibus ipse dedi.
Tum quoque, cum(*g*) fugerem, quædam placitura (*h*) cremavi,
Iratus studio carminibusque meis.
Molle, Cupidineis nec inexpugnabile telis
Cor mihi, quodque levis caussa moveret, erat.
Cum tamen hoc essem, minimoque accenderet igni;
Nomine sub nostro fabula (*i*) nulla fuit.
Pæne mihi puero nec digna, nec utilis uxor
Est data: quæ tempus perbreve nupta fuit.
Illi successit, quamvis sine crimine, conjux;
Non tamen in nostro (*k*) firma futura toro.

INTERPRETATIO.

Hic fuit tibi successor, Galle; Propertius illi. Ipse fui quartus ab his ordine temporis. Et sicut ego honoravi præcedentes, sic sequentes me honoraverunt*:* *& mea Musa non sero inclaruit. Cum primum recitavi populo versus juveniles, barba fuit mihi tonsa aut bis, aut semel. Corinna, a me appellata ficto nomine, celebrata per totam Urbem acueras meum ingenium. Scripsi equidem multa; verum egomet injeci ea quæ credidi culpanda in ignem correcturum. Immisi etiam in ignem nonnulla grata futura tum cum proficiscerer in exilium, infensus studiis & meis versibus. Cor mihi erat tenerum, neque invictum spiculis Cupidineis, & quod exigua causa tangeret. Cum tamen istud essem, & inflammarer levissimo igne. nulla fabula fuit sub nostro nomine. Conjux est data mihi prope puero neque digna, neque idonea; quæ fuit conjux per exiguum spatium. Uxor illam excepit, quamvis sine dedecore, non tamen futura firma in nostro lecto.*

NOTÆ.

(a) *Galle*) Hunc vitæ suæ prodigum, Ægypti præsidem, jam supra vidimus.

(b) *Quartus*) *Qui*, scilicet *amatorias delitias scripsi*.

(c) *Thalia*) Una ex Musis.

(d) *Juvenilia*) Quæ de Amoribus juvenili ætate scripsit.

(e) *Moverat*) Amor quippe ingeniosus.

(f) *Corinna*) Quam Augusti neptem fuisse verisimile est. Namque hujuscemodi nugas altius rimari, ut solent, mihi quidem ridiculum videtur. Hæc an illa fuerit quid id nostra? In majoribus debet patescere, si quæ est, ingenii sagacitas; maximum est vitium in omnibus accuratum videri. Non esse in multis, quæ sedulo contemnas, illud vero virtus est. Naturæ enim vigor non minus respuendo quam retinendo continetur.

(g) *Fugerem*) Exilio multatus *scilicet*.

(h) *Cremavi*) Neque damnum ullum; siquidem ad lenocinandam ultro prurientem libidinem comparata; quæ nunquam pejora quam cum maxime placent.

(i) *Nulla*) Quia cautissime amavit. Atque adeo hinc maxime Augusto suspectus fuit.

(k) *Firma*) Duas priores uxores repudiavit.

Digitized by Google

Ultima, quæ mecum seros permansit in annos,
  Sustinuit conjux exsulis esse viri.
(*a*) Filia bis primâ mea me fœcunda juventâ,
  Sed non ex uno conjuge, fecit avum.
Et jam (*b*) complerat genitor sua fata; novemque
  (*c*) Addiderat lustris altera lustra novem.
Non aliter flevi, quam me fleturus ademtum
  Ille fuit: matri (*d*) proxima justa tuli.
Felices ambo, tempestiveque sepulti,
  Ante diem pœnæ quod periere meæ!
Me quoque felicem, quod non viventibus illis
  Sum miser; & de me quod doluere nihil!
(*e*) Si tamen exstinctis aliquid, nisi nomina, restat,
  Et (*f*) gracilis structos effugit umbra rogos;
Fama, parentales, si vos mea contigit, (*g*) umbræ;
  Et sunt in (*h*) Stygio crimina nostra foro;
Scite, precor, caussam (nec vos mihi fallere fas est)
  Errorem jussæ, non scelus, esse fugæ.
Manibus id (*i*) satis est: ad vos studiosa revertor,
  Pectora, qui vitæ quæritis acta meæ.
Jam mihi canities, pulsis (*k*) melioribus annis,
  Venerat; antiquas miscueratque comas:

INTERPRETATIO.

Ultima, quæ mecum permansit in novissimos annos, non verita est esse uxor mariti profugi. Nata mea fœcunda fecit me bis avum prima juventa, sed non ex uno marito. Et jam pater meus absolverat sua fata, & adjeceras novem altera lustra novem lustris. Non aliter ploravi, quam ille fuit deploraturus me sublatum. Persolvi matri justa proxima. Uterque beati, & conditi opportune, quia fato functi sunt ante diem mei supplicii! Me etiam beatum, quod non sum infelix illis superstitibus; & quod nihil ægre passi sunt de me! Si tamen aliquid superest mortuis præter nomina, & exiles Manes vitant pyras exstructas, si mea fama ad vos penetrat, Manes parentales, & mea peccata sunt in foro Stygio, cognoscite, oro, (neque fas est mihi vos decipere) caussam exsilii mandati esse errorem, non flagitium. Id satis est Manibus. Redeo ad vos viri studiosi, qui petitis facta vitæ meæ. Jam canities mihi orta erat, annis felicioribus exactis; & variaverat crines antiquos;

NOTÆ.

(a) *Filia*) Perilla.

(b) *Compleras*) *Obierat*.

(c) *Addiderat*) Adeoque nonagenarius fuit.

(d) *Proxima*) Post patrem matrem composuit, quæ statim ab illo fato functa est.

(e) *Si tamen*) Id est, siquidem animæ immortales, illisque aliquis superest sensus post hanc vitam.

(f) *Gracilis*) Quia spiritus.

(g) *Umbræ*) Pro parentum animæ.

(h) *Stygio*) *Infero*.

(i) *Satis*) Neque prolixa oratione apud illos opus est, quibus omnia nuda apparent.

(k) *Melioribus*) Namque senectutem multa circumveniunt incommoda.

Post-

Digitized by Google

Postque meos ortus (*a*) Pisæâ vinctus olivâ
Abstulerat (*b*) decies præmia victor eques:
Cum maris Euxini positos ad læva Tomitas
Quærere me læsi Principis ira jubet.
Caussa meæ cunctis nimium quoque nota ruinæ
Indicio non est testificanda meo.
Quid referam (*c*) comitumque nefas, famulosque nocentes?
Ipsâ multa tuli non leviora fugâ.
(*d*) Indignata malis mens est succumbere; seque
Præstitit invictam viribus (*e*) usa suis;
Oblitusque mei, ductæque per otia vitæ,
Insolitâ cepi temporis (*f*) arma manu.
Totque tuli terra casus pelagoque, quot inter
(*g*) Occultum stellæ (*h*) conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto
Juncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego, finitimis quamvis circumsoner armis,
Tristia, (*i*) quo possum, carmine fata levo.
Quod, quamvis nemo est, cujus referatur ad aures:
Sic tamen absumo decipioque diem.

INTERPRETATIO.

Et a meis natalibus eques victor redimitus oliva Pisæa reportaverat decies præmia; cum ira Principis offensi imperat mihi quærere Tomitas sitos ad sinistra Ponti-Euxini. Caussa mei exitii nimis etiam perspecta omnibus non est declaranda meo testimonio. Quamobrem memorem & nefas comitum, & pravos ministros? Passus sum multa non minora ipso exsilio. Animus exhorruit dejici ærumnis, & se præbuit indomitum, usus suis viribus: & immemor mei, atque vitæ actæ per otia, sumsi arma tempestatis manu insueta. Totque passus sum discrimina terra & mari, quot sunt stellæ inter axem depressum & eminentem. Denique tractus Sarmaticus proximus Getis pharetratis est tactus a me jactato longis erroribus. Quanquam hic circumsoner armis vicinis, ego minuo fata lugubria carmine, quo possum. Quod, etsi nullus est, ad cujus aures recitetur, nihilominus ita consumo & fallo diem.

NOTÆ.

(a) *Pisâ*) Quæ apud Pisam, Peloponnesi urbem, coronabantur victores Olympico certamine.

(b) *Decies*) Olympias spatium fuit annorum quatuor tantum. Sæpissime tamen apud Græcos atque Latinos auctores, quia quinto quoque anno certamina Olympica celebrabantur, terminus qui exclusive intelligendus, inclusive sumitur; quemadmodum & nos hebdomadam *Octiduum* dicimus. Atque eo modo alicubi quinquennem Olympiadem noster appellavit: ut hinc quinquagenarium fuisse quo tempore exilio pulsus, cognoscatur.

(c) *Comitum*) Ab Augusto attributorum, a quibus custodiebatur.

(d) *Indignata*). Ut virum cordatum decet, qui rebus angustis fortis atque animosus apparet.

(e) *Usa*) In eo fere posita est Virtus.

(f) *Arma tempor.*) Patientiam atque animi fortitudinem: quibus maxime pollet animus.

(g) *Occultum*) Nobis *scilicet*, qui magis ad Septentrionem sumus porrecti. De Australi Polo agit: quem si Virgilio credis

Sub pedibus Styx atra videt, Manesque profundi.

(h) *Conspicuum*) Septentrionalem dicit nobis semper sublimem.

(i) *Quo*) Namque nullum aliud solatium.

Ergo, quod vivo, durisque laboribus obsto,
Nec me sollicitæ tædia (a) lucis habent,
Gratia, (b) Musa, tibi: nam tu solatia præbes;
Tu curæ requies, tu medicina mali:
Tu dux, tu comes es: tu nos (c) abducis ab Istro;
In medioque mihi das (d) Helicone locum.
Tu mihi (e) (quod rarum) vivo sublime dedisti
Nomen; ab exsequiis quod dare Fama solet.
Nec, qui detrectat præsentia, Livor iniquo
Ullum de nostris dente momordit opus.
Nam tulerint magnos cum sæcula nostra poetas;
Non fuit ingenio Fama maligna meo.
Cumque ego præponam multos mihi; non minor illis
Dicor: & in toto plurimus orbe legor.
Si quid habent igitur vatum præsagia veri;
Protinus ut moriar, (f) non ero, terra, tuus.
Sive favore tuli, sive hanc ego carmine famam,
Jure; tibi grates, candide lector, ago.

INTERPRETATIO.

Ergo, Musa, tibi gratia quod vita fruor, & resisto asperis laboribus, neque tædia vitæ anxiæ me tenent. Nam tu ministras solamina; tu requies sollicitudinis, tu medicina morbi: Tu es dux, tu comes: tu nos abstrahis a Danubio, & præbes mihi sedes in medio Helicone. Tu (quod haud vulgare) præbuisti mihi superstiti celebritatem, quam fama contuevit dare post fata. Neque Invidia, quæ imminuit præsentia, rosit dente atro ullum de nostris operibus. Nam cum sæcula nostra produxerint egregios vates, fama non fuit parca meo ingenio. Et cum præferam multos mihi; non dicor inferior ab illis; & multus legor in toto mundo. Si ergo omina Poetarum habent aliquid veri; quamvis continuo moriar, non ero tuus, o Terra. Seu ego consequutus sum hanc famam favore, sive jure per carmina, ago tibi gratias, Lector Candide.

NOTÆ.

(a) *Lucis*) *Vitæ, quam in rebus auxiis ago.*

(b) *Musa*) Adversis certe perfugium ac solatium præbent studia, seu potius quæ ex iis mentem permulcent cogitationes gratæ.

(c) *Abducis*) Ubicumque mens cogitat, ob rem si ita loqui licet, ibi vere est; maximamque in ea vim habet, qua se propemodum ad omnia alliget. Verum istud nunquam assequentur qui vix aliter quam pecorum more, objectis *scilicet* impulsi, cogitare didicerunt: nihil aliud quam quod effulsit & illos in perniciem abripit per totam vitam agitant.

(d) *Helicone*) Quem Bœotiæ montem Musis sacrum jam centies diximus.

(e) *Quod rarum*) *Quatenus, heu nefas!*
Virtutem incolumem odimus,
Sublatam ex oculis quærimus Invidi.

(f) *Non ero*) Quia famæ superstes. Verum enimvero pios majus aliquid movet, qui post fata tum demum sua opera Deique gloriam manere se intelligunt.

P. OVIDII NASONIS
TRISTIUM
LIBER V.

ELEGIA I.

ARGUMENTUM.

Hunc quoque de Getico.) *Mittens Romam e Scythia hunc ultimum librum Ovidius, sui studiosos monet, ut quatuor prioribus libellis illinc quoque ab se missis, hunc etiam addant. Excusatque se non potuisse materiam aliam, quam tristem, ejusque rebus miseris & perditis convenientem sumere. Quod si in patriam revocetur, scripturum se jocosa & læta profitetur: Simulque veniam petit, si quid sit, quod lectorem offendat.*

HUnc quoque de (*a*) Getico, nostri studiose, libellum
 Littore, præmissis quatuor adde meis.
Hic quoque talis erit, qualis Fortuna poetæ.
 Invenies toto carmine (*b*) dulce nihil.
Flebilis ut noster status est, ita flebile carmen;
 Materiæ scripto conveniente suæ.
Integer & lætus læta & juvenilia lusi:
 Illa tamen nunc me composuisse piget.
Ut (*c*) cecidi, subiti (*d*) perago præconia (*e*) casus;
 Sumque argumenti (*f*) conditor ipse mei.
Utque jacens ripâ deflere (*g*) Caystrius ales
 (*h*) Dicitur ore suam deficiente necem:

INTERPRETATIO.

AMice noster, adjice etiam quatuor meis præmissis hunc libellum missum ab ora Getica. Hic etiam erit talis qualis sors vatis. Nihil reperies suave in toto carmine. Quemadmodum status noster est lugubris, sic versus lugubres, scripto respondente suo argumento. Incolumis & festivus cecini festiva & juvenilia: nunc tamen pœnitet me illa scripsisse. Postquam dejectus sum celebro ruinam repentinam: & sum ipse fabricator meæ materiæ. Et quemadmodum avis Caystria prostrata in ripa dicitur deplorare suam mortem ore moribundo;

NOTÆ.

(a) *Getica*) Quia ex Tomitana urbe, quæ Getico littori adjacebat.

(b) *Dulce nihil*) Si materiam spectes stil. namque ad stilum & scribendi modum si respicias, suavissima sunt prope omnia.

(c) *Cecidi*) Patria pulsus.

(d) *Perago*) *Sum præco & scriba.*

(e) *Casus*) Exilii.

(f) *Conditor*) *Argumentum suum aliunde desumunt alii Scriptores; mihi ipsi materiam suppeditavi, qui calamitatis meæ sum auctor.*

(g) *Caystrius*) *Cygnus*, Caystrum Asiæ fluvium non longe ab Epheso frequentans.

(h) *Dicitur*) Et quidem falso: verum, alioquidem Apollini sacra avis, & tam pulchre candida, Poetæ canoram vocem ex rauca facere non dubitarunt.

Sic

Sic ego Sarmaticas longe projectus in oras
  Efficio (*a*) tacitum ne mihi funus eat.
Delicias si quis lascivaque carmina quærit;
  (Præmoneo nunquam scripta (*b*) quod ista legat).
Aptior huic Gallus, blandique Propertius oris,
  Aptior ingenium come Tibullus erit.
Atque utinam numero ne nos essemus in (*c*) isto!
  Hei mihi! cur unquam Musa jocata mea est?
Sed dedimus pœnas: Scythicique in finibus Istri
  (*d*) Ille pharetrati lusor Amoris abest.
Quod superest, animos ad (*e*) publica carmina flexi;
  Et memores jussi nominis esse sui.
Si tamen e vobis aliquis tam multa requiret,
  (*f*) Unde dolenda canam: multa dolenda tuli.
Non hæc ingenio, non hæc componimus arte:
  (*g*) Materia est propriis ingeniosa malis.
Et quota Fortunæ pars est in carmine nostræ?
  (*h*) Felix, qui patitur, quæ numerare valet!
Quot frutices silvæ, quot flavas Tybris arenas,
  Mollia quot (*i*) Martis gramina campus habet;
Tot mala pertulimus: quorum medicina quiesque
  Nulla, nisi in studio, Pieridumque (*k*) mora est.

INTERPRETATIO.

Ita ego longe pulsus ad littora Sarmatica curo ne exequiæ sint mihi tacitæ. Si quis expetit delicias & versus jocosos, prædico ne unquam ista scripta evolvat. Gallus magis idoneus ad ea, atque Propertius lenis oris: Tibullus, ingenium elegans, erit magis idoneus. Atque utinam ne nos essemus in isto grege! Hei mihi! quamobrem mea Musa unquam lusit? Verum luimus pœnas; & ille lusor Amoris pharetrati abest in finibus Danubii Scythici. Quod reliquum est, flexi animos ad versus communes, & imperavi recordari famæ suæ. Si tamen aliquis e vobis petat unde scribam tam multa lugenda: passus sum multa lugenda. Non hæc deducimus ingenio, neque arte. Argumentum est ingeniosum propriis malis. Et quantula pars infortunii nostri est in versibus? Beatus qui petitur quæ potest enarrare! Quot plantas silvæ habent, quot Tybris fulvas arenas, quot campus Martis teneras herbas, tot mala passi sumus: quorum nulla medicina est aut solatium nisi in studio & mora Musarum.

NOTÆ.

(a) *Tacitum*) Exequias suas celebrare se dicit.

(b) *Quod*) Pro ut novo atque inusitato modo: quod hic tamen non tam alienum videtur.

(c) *Isto*) Auctorum blandorum, qui amatoria & deliciis scripserunt.

(d) *Ille*) Sese ipse irridet Naso.

(e) *Publica*) Quæ omnes tuto possint legere; neque in auctorem suum derivent calamitatem.

(f) *Unde*) *Quo ex fonte hauriam: qua arte tot dolenda inveniam.*

(g) *Materia ingeniosa*) Immo ingeniosissimæ materiæ ingenium attribuit.

(h) *Felix*) Quia paucula fuerint quæ numeraverit, cum iis collata quæ passus est Naso.

(i) *Martis*) In quo curulia atque equestria certamina aliaque exhibebantur, ut fere Romanæ militiæ schola esset.

(k) *Mora*) Musæ vero animum maxima voluptate demulcent, quæ gratissima quæque oculis ejus subjiciunt: vixque alia sincera esse potest.

Quis

Quis tibi, Naso, modus lacrymosi carminis? inquis.
Idem, Fortunæ qui modus hujus erit.
Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat:
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.
At mihi si cara patriam cum conjuge reddas;
Sint vultus hilares, simque quod ante fui.
Lenior invicti si sit mihi Cæsaris ira;
Carmina lætitiæ jam tibi plena dabo.
(a) Nec tamen ut lusit, rursus mea littera ludet:
Sit semel illa joco luxuriata suo.
Quod probet (b) ipse, canam: pœnæ modo parte levata
Barbariem, rigidos effugiamque Getas.
Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?
(c) Tibia funeribus convenit ista meis.
At poteras, inquis, (d) melius mala ferre silendo;
Et tacitus casus dissimulare tuos.
Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur;
Acceptoque gravi vulnere flere vetas.
Ipse (e) Perilleo Phalaris permisit in ære
Edere mugitus, & bovis ore queri.
Cum Priami (f) lacrymis offensus non sit Achilles,
Tu fletus inhibes, (g) durior hoste, meos.

INTERPRETATIO.

Quis, ais, tibi modus versuum flebilium, Naso? Idem qui erit modus hujus sortis. Illa mihi prabet de fonte exundante quod doleam: neque ista verba sunt mea, sed sortis meæ. At si mihi restituas patriam cum dilecta uxore, facies sit læta; simque quod fui prius. Si ira invicti Cæsaris sit mihi mitior, exhibebo tibi versus plenos jucunditatis. Neque tamen mea littera rursus jocabitur ut jocata est: Illa semel sit luxuriata suo ludo. Cantem quod ipse laudes; modo parte supplicii imminuta deteram barbariem & sævos Getas. Interea quid faciant nostri libelli, nisi luctuosum? Ista tibia apta est meis exequiis. At, dicis, poteras melius tolerare mala tacendo; & silens tegere tuum infortunium. Imperas, ut nulli gemitus sequantur cruciatus; & prohibes ejulare crudeli plaga adacta. Ipse Phalaris concessit reddere mugitus in ære Perilleo, & conqueri ore tauri. Cum Achilles non sit læsus fletibus Priami, tu vetas lacrymas meas, sævior hoste.

NOTÆ.

(a) *Nec*) *Amatoria non scribam.*

(b) *Ipse*) Cæsar, *qui in excutiendis meis scriptis usque adeo antea severus fuit.*

(c) *Tibia*) Ad cujus lugubrem sonum Majores funera efferre consueverant. Per tibiam autem triste scribendi genus intellige.

(d) *Melius*) Videtur equidem generosius: cæterum frustra sunt qui ita absolute suadent. Sed dissertationem integram, non notulam, sibi expetit istud Argumentum.

(e) *Perilleo*) Perillum in præcedentibus vidimus Tauri ænei fabricatorem, quo Siculus tyrannus sibi invisos, supposito igne, torquebat.

(f) *Lacrymis*) Quibus victus Achilles Hectoreum corpus patri reddidit.

(g) *Durior*) Namque hostem Priamum Achilles flere non prohibuit.

Cum

Cum faceret (*a*) Nioben orbam Latonia proles,
Non tamen & siccas jussit habere genas.
(*b*) Est aliquid, fatale malum per verba levari:
Hoc querulam (*c*) Prognen Halcyonenque facit.
Hoc erat, in gelido quare (*d*) Pæantius antro
Voce fatigaret (*e*) Lemnia saxa suâ.
(*f*) Strangulat inclusus dolor, atque exæstuat intus:
Cogitur & vires multiplicare suas.
Da veniam potius, vel totos tolle libellos,
Si mihi quod prodest, hoc tibi, lector, obest.
Sed neque obesse potest: ulli (*g*) nec scripta fuerunt
Nostra, nisi auctori perniciosa suo.
At mala sunt, (*h*) fateor: quis te mala sumere cogit?
Aut quis (*i*) deceptum ponere sumta vetat?
Ipse nec hæc mando: sed ut hic deducta legantur.
Non sunt illa suo barbariora loco.
Nec me Roma suis debet conferre poetis.
Inter Sauromatas ingeniosus ero.
Denique nulla mihi captatur gloria, quæque
Ingenio stimulos subdere Fama solet.

INTERPRETATIO.

Cum progenies Latonæ redderet Niobem orbam, non tamen etiam imperavit habere genas aridas. Est aliquid, malum fatale minui per voces. Istud facit Prognen & Halcyonen querulam. Istud erat quamobrem Pæantius obstreperet petris Lemniis sua voce in spelunca frigida. Dolor repressus suffocat, atque intus sævit, & cogitur augere vires suas. Ignosce, vel potius remove totos libellos, si quod me juvat, Lector, illud tibi nocet. Verum neque potest nocere: neque scripta nostra cuiquam fuerunt exitialia, nisi auctori suo. At mala sunt, agnosco: quis subigit te capere mala? vel quis prohibet falsum omittere accepta? Neque ipse hæc mitto: sed ut composita hic legantur. Illa non sunt truculentiora suo loco. Neque Roma debet me componere suis vatibus. Ero ingeniosus inter Sauromatas. Denique nulla laus a me quæritur, aut nomen quod consuevit subjectare calcaria ingenio.

NOTÆ.

(a) *Nioben*) Hanc Tantali filiam vide in Metam. ubi Apollinem & Dianam Latonæ prolem, illius confodere liberos eâdem operâ invenies.

(b) *Est aliquid*) Egeritur vero, dum expletur, & lamentando quasi cumulatur dolor. Atque hic aliquid est ex intimo naturæ sinu tribus verbis non expediendum.

(c) *Prognen*) Hujus Pandionis filiæ, atque Halcyones Ceycis uxoris Fabulas vide in Metam.

(d) *Pæantius*) Philoctetem quoque Pæantis filium habes in Metam.

(e) *Lemnia*) In Lemno insula relictus fuerat.

(f) *Strangulat*) Optime dicit. Quanquam tamen si cui dabitur devorare atque excoquere dolorem, ille omnium optime fecerit, & sibi consuluerit.

(g) *Nec scripta*) Falsum istud: namque illis maxime perniciosa amatoris ejus fuerunt, qui inde gliscentem ultro flammam irritaverunt.

(h) *Fateor*) Per concessionem istud, & figuram Rhetoricam dicitur, quod aliter non satis ex auctoris mente intelliges.

(i) *Deceptum*) Qui prius quam legisses bona esse præsumebas.

No-

Nolumus assiduis animum tabescere curis:
Quæ tamen irrumpunt, (*a*) quoque vetantur, eunt.
Cur scribam docui: cur mittam quæritis (*b*) istos?
Vobiscum cupio quolibet esse modo.

INTERPRETATIO.

Nolumus mentem deficere perpetuis anxietatibus, quæ tamen impetum faciunt, & subeunt quo prohibentur. Dixi quamobrem scribam: petitis quamobrem mandem istos? Voveo esse vobiscum quoquo modo.

NOTÆ.

(a) *Quoque*) Quippe quæ mentem subeunt, illamque percellunt.

(b) *Istos*) Libellos *scil.*

ELEGIA II.

ARGUMENTUM.

Ecquid, ut e Ponto.) *Ad uxorem scribens, dicit se corpore bene valere, quamvis mente langueat. Ostenditque dolorem eundem esse, qui primo fuit, quum relegatus sit ab Augusto. Postea commemorat incommoda, quibus sine fine conficitur. Et quandoquidem levis sit exilii causa, & magna Cæsaris clementia, pro merita roget, hortatur; nec ullam sibi spem relictam, quam Augusti clementiam.*

Ecquid, ut e Ponto nova venit epistola, palles;
Et tibi sollicita solvitur illa manu?
Pone metum; valeo: corpusque, quod ante laborum
Impatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit; atque ipso vexatum induruit usu.
(*a*) An magis infirmo non vacat esse mibi?
Mens tamen ægra jacet, nec tempore robora sumsit:
Affectusque animi, qui fuit ante, manet.
Quæque morâ spatioque suo coitura putavi
Vulnera; non aliter, quam modo facta, dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas,
Grandibus accedunt tempore damna malis.

INTERPRETATIO.

Nonne, statim atque novæ litteræ adsunt ex Ponto, pallescis; atque illæ a te aperiuntur manu anxia? Omitte timorem; valeo: atque corpus, quod prius nobis fuit impatiens laborum & infirmum, constat, & lacessitum confirmatum est ipsa experientiâ & periculo. An non mibi concessum esse amplius invalido? Animus tamen infirmus prostratus est, neque confirmatus mora: & status mentis qui prius fuit, perstat. Et plagæ quas credidi coalituras sua mora atque tempore, non secus dolent quam modo inflictæ. Nimirum longa vetustas minuit levia mala, gravia augentur spatio.

NOTÆ.

(a) *An magis*) Ex eo forte sese suspicatur bene valentem, quod morbus augeri non possit.

Pæne decem totis aluit Pæantius annis
Pestiferum tumido vulnus ab (*a*) angue datum.
(*b*) Telephus æterna consumtus tabe perisset,
Si non, quæ nocuit, dextra tulisset opem.
Et mea, si facinus nullum commisimus, opto
Vulnera qui fecit, facta levare velit.
Contentusque mei jam tandem parte laboris,
Exiguum pleno de (*c*) mare demat aquæ.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi:
Parsque meæ pœnæ totius instar erit.
Littora quot conchas, quot amœna rosaria flores,
Quotve soporiferum grana papaver habet;
Silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur;
Quot tenerum pennis aëra pulsat avis;
Tot premor adversis: quæ si comprendere coner,
(*d*) Icariæ numerum dicere coner aquæ.
Utque viæ casus, ut amara pericula ponti,
Ut taceam strictas in mea fata manus;
Barbara me tellus, orbisque novissima magni
Sustinet; & sævo cinctus ab hoste locus.
Hinc ego trajicerer (neque enim mea culpa (*e*) cruenta est;)
Esset, quæ debet, si tibi cura mei.
Ille (*f*) Deus, bene quo Romana potentia nixa est,
Sæpe suo victor lenis in hoste fuit.

INTERPRETATIO.

Pæantius tulit fere integris decem annis sævam plagam impactam a serpente turgido. Telephus obiisset confectus lue insanabili, nisi manus quæ obfuit auxilio fuisset. Voveo etiam, siquidem nullum flagitium admisimus, ut qui inflixit meas plagas velit sanare inflictas. Atque jam tandem expletus parte meæ pœnæ, tollat paululum liquoris de pleno æquore. Quamvis multum auferat, multum supererit immissis; & pars mei laboris erit instar totius. Quot littora habent conchas, quot rosaria amœna habent *flores, aut papaver somniferum grana; quot nemus nutrit feras, quot piscibus aqua agitatur; quot pennis volucris sulcat mollem aerem; tot urgeor malis: quæ si nitar in unum cogere, nitar numerare aquam Icariam. Et tametsi omittam pericula itineris, atque acerba discrimina maris, & manus paratas in meam mortem; terra barbara, & ultimæ vasti mundi me tenet, atque locus septus hoste. Ego hinc mutarer, (neque enim meum peccatum est capitale) si tibi esset sollicitudo de me, quæ deberet esse. Ille Deus, quo Imperium Romanum fretum est, victor sæpe fuit mitis in suo hoste.*

NOTÆ.

(a) *Angue*) Cujus veneno infectæ fuerant sagittæ Herculis, quarum una Philoctetes vulneratus; ut dictum in Metam.

(b) *Telephus*) Herculis fuit filius, rex Mysorum, ab Achille vulneratus, cujus hasta aut certe ferri rubigine sanatus est. De eo autem in Amoribus.

(c) *Mare*) Jam in superioribus se toto obrutum mari dixit.

(d) *Icariæ*) Pro quovis mari illud posuit, cui Icarus Dædali filius clade sua nomen dedit.

(e) *Cruenta*) Id est, *Quæ sanguinem meum, ob capitale flagitium deposcat.*

(f) *Deus*) Augustus.

Quid

Digitized by Google

Quid dubitas? quid tuta times? accede, rogaque.
  Cæsare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! quid agam, si proxima quæque (*a*) relinquunt?
  Subtrahis effracto tu quoque colla jugo?
Quo ferar? unde petam lapsis solatia rebus?
  (*b*) Anchora jam nostram non tenet ulla ratem.
(*c*) Viderit: ipse sacram quamvis invisus ad (*d*) aram
  Confugiam: nullas submovet ara manus.
Alloquor en (*e*) absens præsentia numina supplex:
  Si fas est homini cum Jove posse loqui.
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
  Ausoniæ curam gentis habere Deos:
O decus, o patriæ per te florentis (*f*) imago;
  O vir non ipso, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras, & te desideret æther!
  Sic ad pacta tibi sidera tardus eas!
Parce, precor: minimamque tuo de fulmine partem
  Deme: satis pœnæ, quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est, vitamque dedisti:
  Nec mihi jus civis, nec mihi (*g*) nomen abest.
Nec mea concessa est aliis (*h*) Fortuna: nec exsul
  Edicti verbis nominor ipse tui.

INTERPRETATIO.

Quid hæres? quid vereris tuta? Accede, & precare: vastus mundus nihil habet lenius Cæsare. Me infelicem quid faciam, si omnia mihi *junctissima* me *deserunt? Tu etiam surripis cervicem jugo disrupto? Quo concedam? unde inveniam levamen afflictis rebus? Nulla anchora jam tenet nostram navem. Consuluerit: quamquam odiosus, ipse* tamen *ad altare confugiam: altare nullas manus repellit. Ecce absens supplex alloquor Deum præsentem; si fas est homini posse alloqui Jovem. Arbiter imperii, quo incolumi certum est omnes Deos gerere curam populi Itali; o gloria, o imago patriæ per te florentis; o vir non minor ipso mundo quem temperas; ita incolas terras, & cælum te cupiat! Ita serus concedas ad astra tibi promissa! ignosce, oro; atque detrahe minimam partem tuo fulmini: quod supererit erit satis supplicii. Ira tua est quidem temperata, & indulsisti vitam! neque mihi jus civis, neque nomen desideratur. Neque sors mea est data aliis: neque ego appellor exsul verbis edicti tui.*

NOTÆ.

(a) *Relinquunt*) *Deserunt & destituunt me amici atque propinqui.*

(b) *Anchora*) Eleganti metaphora sese cuivis periculo objectum, sine omni auxilio, ostendit.

(c) *Viderit*) Proverbialis locutio, in rebus deploratis, quasque tuto consilio non licet exequi. Gallice fere dicimus in hanc sententiam, *Qu'il aille comme il pourra.* Quanquam refertur istud magis ad Augustum.

(d) *Aram*) Acutissime ex honore quem Augusto præstat, sibi ad deprecationis audaciam, viam sternit.

(e) *Absens præs.*) Ingeniose si quicquam aliud: namque & verecundiam habet hæc antithesis ad petendum; & Cæsari quasi Deo adblanditur.

(f) *Imago*) Repræsentatio publicæ felicitatis.

(g) *Nomen*) *Quia civis adhuc dicor.*

(h) *Fortuna*) *Bona.*

Omniaque hæc timui; quia meruiſſe videbam:
Sed tua peccato lenior ira meo eſt.
Arva relegatum juſſiſti viſere Ponti;
Et Scythicum profuga findere puppe fretum.
Juſſus ad Euxini deformia littora veni
Æquoris: hæc gelido terra ſub axe jacet.
Nec me tam cruciat nunquam ſine frigore cælum,
Glebaque canenti ſemper obuſta gelu;
Neſciaque eſt vocis quod barbara lingua Latinæ:
Grajaque quod Getico (*a*) victa loquela ſono;
Quam quod finitimo cinctus premor undique (*b*) Marte;
Vixque brevis tutum murus ab hoſte facit.
Pax tamen interdum, pacis fiducia nunquam eſt.
Sic hic nunc patitur, nunc timet arma, locus.
Hinc ego dum muter, vel me (*c*) Zanclæa Charybdis
Devoret, atque ſuis ad (*d*) Styga mittat aquis:
Vel rapidæ flammis urar patienter in (*e*) Ætnæ:
Vel freta (*f*) Leucadii mittar in alta Dei.
Quod petitur, pœna eſt: neque enim miſer eſſe recuſo;
Sed precor, ut poſſim tutius eſſe miſer.

INTERPRETATIO.

Atque metui hæc omnia, quia videbam me dignum eſſe: ſed ira tua mitior eſt meo delicto. Imperaſti me pulſum concedere in campos Ponticos, & ſulcare mare Scythicum navi profuga. Juſſus acceſſi ad horrida littora Ponti-Euxini. Hoc ſolum porrectum eſt ſub polo frigido. Neque aer nunquam ſine frigore, & teſpes ſemper aduſtus gelu albo tam me torquet, & quod lingua barbara eſt ignara ſoni Latini; & quod ſermo Græcus eſt ſuperatus voce Getica; quam quod ſeptus urgeor undiquaque bello vicino; vixque exiguus murus defendit ab hoſte. Nonnunquam tamen eſt pax, nunquam fiducia pacis. Itaque hic locus modo ſentit, modo metuit arma. Dum hinc trajiciar, vel Charybdis Zanclæa me abſorbeat & mittat ad Inferos ſuis aquis; vel ardeam patienter in ignibus ferventis Ætnæ; vel dejiciar in profunda maria Dei Leucadii. Quod petitur eſt ſupplicium; neque vero denego eſſe infelix; ſed poſco ut poſſim eſſe infelix ſecurius.

NOTÆ.

(*a*) *Victa*) Quia Græci, qui illuc concreverant coacti denique uſu atque barbarorum commercio linguam ſuam corrumpere.

(*b*) *Marte*) Bello, quod a Barbaris imminet ſemper.

(*c*) *Zanclæa*) Quia non longe a Zancle, Siciliæ oppido, gurges immanis ſeu vorago illa in quam mutata dicitur Charybdis mulier rapaciſſima. (*d*) *Styga*) *Inferos*: apud quos illa palus. Charybdis vero vorticibus ſuis in profundum naves trahere dicebatur.

(*e*) *Ætnæ*) Qui mons eſt Siciliæ ignibus quos eructat maxime celebratus. Ceterum, dum extrema quæque, & maxime formidabilia videtur arceſſere Naſo, callide loca indicat in quæ potuiſſet & vellet relegari.

(*f*) *Leucadii*) Qui in inſula Leucade colebatur, de quo ne pigeat videre quæ de ejus promontorio in ſuperioribus ipſe Naſo. Apollo autem hic intelligitur.

ELE.

Digitized by Google

ELEGIA III.

ARGUMENTUM.

Illa dies hæc est, &c.) *Queritur Ovidius, quod quum Bacchi festum celebretur, sibi unà cum cæteris poetis Romæ esse non liceat, ut antea solebat: miraturque illum sibi uni ex ejus cultoribus non opem tulisse. Deinum illum, studiique consortes poetas precatur, ut a Cæsare reditum impetrent.*

ILla dies hæc est, (*a*) qua te celebrare poetæ,
(Si modo non fallunt tempora) Bacche, solent;
Festaque odoratis innectunt tempora sertis,
Et dicunt laudes ad (*b*) tua vina tuas.
Inter quos memini, dum me mea fata (*c*) sinebant,
Non invisa tibi pars ego sæpe fui.
Quem nunc suppositum stellis (*d*) Erymanthidos Ursæ
Juncta tenet (*e*) crudis Sarmatis ora Getis.
Quique prius mollem vacuamque laboribus egi
In studiis vitam, Pieridumque choro;
Nunc procul a patria Geticis circumsonor armis,
Multa prius pelago, multaque passus humo.
Sive mihi casus, sive (*f*) hoc dedit ira Deorum;
(*g*) Nubila nascenti seu mihi Parca fuit:
Tu tamen e sacris (*h*) hederæ cultoribus unum
Numine debueras sustinuisse tuo.

INTERPRETATIO.

Hæc est illa dies, qua Vates consueverunt te colere, Bacche, si modo tempora non me decipiunt: atque illi rediminunt læta tempora sertis fragrantibus, & canunt laudes tuas ad tua vina. Inter quos, recordor, dum mea sors me ferebat, ego fui sæpe pars tibi non odiosa. Quem nunc submissum stellis Ursæ Erymanthidos tractus Sarmaticus proximus ferocibus Getis tenet. Quique antea duxi vitam levem & otiosam in studiis & corona musarum, jam longe a patria circumstrepor armis Geticis, passus antea plurima mari, plurimaque terra. Sive fortuna, sive ira Deorum istud præbuit, sive Parca fuit atra mihi nascenti, tu tamen debueras defendisse tuo numine unum ex sacris cultoribus hederæ.

NOTÆ.

(a) *Qua*) Decimo quinto Calendas Apriles Bacchi festum celebrabatur; de quo fusius in Fastis.

(b) *Tua*) Quæ a te inventa in tuum funduntur quoque honorem.

(c) *Sinebant*) Non relegatus.

(d) *Erymanthidos*) Ab Erymantho Arcadiæ monte Calistonem Lycaonis filiam nomen habuisse jam sæpe vidimus; quæ in ursam mutata, deinde in cælum translata fuit.

(e) *Crudis*) Feris atque crudelibus.

(f) *Hoc*) Quod exsul miseram vitam ago.

(g) *Nubila*) Atra, quæ filo nigro vitæ meæ seriem descripserit.

(h) *Hederæ*) Quæ Baccho sacra, ideoque illum designat.

An (*a*) dominæ fati quidquid cecinere sorores,
Omne sub arbitrio (*b*) desinit esse Deûm?
(*c*) Ipse quoque (*d*) æthereas meritis invectus es arces;
Qua non exiguo facta labore via est.
Nec (*e*) patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
(*f*) Strymona (*g*) venisti, (*h*) Marticolamque Geten:
(*i*) Persidaque, & lato spatiantem flumine (*k*) Gangen,
Et quascunque bibit (*l*) discolor Indus aquas.
Scilicet (*m*) hanc legem nentes fatalia Parcæ
Stamina (*n*) bis genito bis cecinere tibi.
Me quoque, si fas est exemplis ire Deorum,
Ferrea sors vitæ difficilisque premit.
(*o*) Illo nec levius cecidi, quem magna locutum
Reppulit a Thebis Jupiter igne suo.
Ut tamen audisti percussum fulmine vatem,
Admonitu (*p*) matris condoluisse potes.
Et potes, aspiciens circum tua sacra poetas,
Nescio quis nostri, dicere, cultor abest.

INTERPRETATIO.

An id omne quod sorores dominæ fati prædixerunt non pendet amplius ex nutu Deorum? Ipse quoque conscendisti arces cælestes tuis *præclare gestis, qua via aperta est non parvo labore. Neque in patria permansisti; sed accessisti usque ad Strymonem nivalem, & Geten bellicosum, & Persidem, & Gangem, & quascumque aquas niger Indus potat. Nimirum Parcæ trahentes fila fatalia dixerunt hanc legem tibi bis nato. Siquidem licet ferri exemplis Deorum, conditio vitæ dura atque gravis me etiam urget. Neque lenius procubui illo, quem superba locutum Jupiter deturbavit Thebis suo fulmine. Postquam tamen accepisti Poetam ictum fulmine, potes indoluisse recordatione matris. Atque potes dicere, videns vates circa tua sacra, nescio quis nostri cultor abest.*

NOTÆ.

(a) *Dominæ fati*) Parcæ tres, Lachesis Clotho & Atropos, quæ fatis dicuntur præesse.

(b) *Desinit*) Fato omnia fieri non Stoici modo arbitrabantur, sed illi Jovem ipsum stare, cui nequidem quisquam Deorum resisteret, ex Poetarum sententia passim, Virgilii in primis licet cognoscere.

(c) *Ipse quoque*) Ut nihil mirum sit Poetæ si ad cælum via ardua sit contendendum. Quod utinam terræ affixi & sensibus devoti nostri plerique homines ne tam quidem intelligere reformidarent.

(d) *Æthereas*) Cælum; quo virtute sua Bacchus translatus est.

(e) *Patria*) Thebæ.

(f) *Strymona*) Qui fluvius est in Thraciæ atque Macedoniæ confinio, ex Æmo monte decurrens.

(g) *Venisti*) *Atque victoriis peragrasti*.

(h) *Marticolam*) Quia bellicosi.

(i) *Persidaque*) Quam Asiæ regionem subegit etiam Bacchus.

(k) *Gangem*) Indiæ est fluvius maximus.

(l) *Discolor*) *Indiæ populus niger & mali coloris, ob nimium Solis ardorem*. Plin.

(m) *Hanc legem*) Ut multis laboribus cælum peteres. At enim non Parcæ modo, sed ipsa rerum natura, sed Dei Sapientia atque Bonitas ita opus esse facto aperte indicant.

(n) *Bis*) Bis genitus, aut bimater quare dicatur Bacchus, qui ex ventre Semeles, deinde & Jovis femore prodiit, prolixe habes in Metam.

(o) *Ille*) Capaneus est de quo in superioribus; qui magnifice & superba dum jactabat, fulmine ictus est.

(p) *Matris*) Semele namque, Bacchi mater, Jovis igne conflagravit, qua de re in Metam.

Fer-

Fer, bone Liber, opem: sic altam degravet (*a*) ulmum
Vitis, & incluso plena sit uva mero.
Sic tibi cum (*b*) Bacchis Satyrorum gnava juventus
Adsit, & (*c*) attonito non taceare sono.
Ossa bipenniferi sic sint male pressa (*d*) Lycurgi:
Impia nec pœna (*e*) Pentheos umbra vacet.
Sic micet æternum vicinaque sidera vincat
Conjugis in cælo (*f*) Cressa Corona tuæ.
Huc ades, & casus releves, (*g*) pulcherrime, nostros,
Unum de numero me memor esse tuo.
Sunt Dîs inter se commercia: flectere tenta
Cæsareum numen numine, Bacche, tuo.
Vos quoque, consortes studii (*h*) pia turba poetæ,
Hæc eadem (*i*) sumto quisque rogate mero.
Atque aliquis vestrûm, Nasonis nomine dicto,
Deponat lacrymis pocula mista suis:
Admonitusque mei, cum circumspexerit omnes,
Dicat, Ubi est nostri pars modo Naso chori?
Idque ita, si vestrum merui candore favorem;
(*k*) Nullaque judicio littera læsa meo est.

INTERPRETATIO.

Ades auxilio, bone Bacche; ita vitis oneret sublimem ulmum, & uva sit plena inclusa vino. Ita alacris juventus Satyrorum te comitetur cum Bacchis; & non tacearis sono attonito. Ita ossa securigeri Lycurgi male cubent; neque scelesti Manes Penthei careant supplicio. Ita Corona Cretensis tuæ uxoris in cælo æternum splendeat, & superet sidera proxima. Huc adsis, formosissime, atque minuas nostrum infortunium, recordans me esse ex tuis. Est familiaritas Diis inter se. Nitere emollire numen Cæsareum numine tuo, o Liber. Vos etiam vates, pius cœtus consortes studii, orate singuli hæc eadem vino capto. Atque aliquis vestrûm, nomine Nasonis prolato, deponat pocula mista suis lacrymis: & mei admonitus, postquam circumspexerit omnes, dicat, Ubi est Naso nuper membrum nostri agminis? Idque sic, si meritus sum vestram benevolentiam candore; nullaque litera est spreta meo judicio.

NOTÆ.

(a) *Ulmum*) Cui vitis innititur.

(b) *Bacchis*) Quæ etiam thyrsis armatæ Bacchi exercitum sequutæ dicuntur.

(c) *Attonito*) Quia attoniti atque furentes qui Bacchi thyrso tacti, sacra ejus maximo strepitu cum cymbalis atque tympanis celebrabant.

(d) *Lycurgi*) Hujus Thraciæ regis, qui sibi crura amputavit, cum vites conaretur incidere, Fabulam habes in Metam.

(e) *Pentheos*) Diverse de eo scripserunt. Noster ab Agave matre Echionis uxore, ejusque sororibus in furorem versis, laniatum ideo scripsit quod Liberi patris sacra spernatus esset.

(f) *Cressa*) Ariadne namque, Minois filia, Cretensis fuit, cujus corona in cælum translata. Hujus fabulam habes in primo de Arte amandi.

(g) *Pulcherrime*) Bacchus vero juxta cum Apolline imberbes & virginea facie pinguntur.

(h) *Pia*) Qui non Musarum modo, sed & Deorum sacerdotes.

(i) *Sumto*) Postquam pocula libaveritis.

(k) *Nullaque*) *Nullius scripta notavi.*

Si,

Si, veterum digne veneror cum scripta virorum,
(*a*) Proxima non illis esse minora reor.
Sic igitur (*b*) dextro faciatis Apolline carmen:
(*c*) Quod licet, inter vos nomen habete meum.

INTERPRETATIO.

Si quando digne celebro scripta antiquorum virorum, arbitror recentiora non esse illis inferiora. Ita ergo ducatis carmen favente Apolline; Habete nomen meum inter vos, quod conceditur.

NOTÆ.

(a) *Proxima*) Vestra scilicet.
(b) *Dextro*) *Propitio.*
(c) *Quod licet*) Nomine sim vobiscum, quandoquidem corpore propter Augusti iram non licet.

ELEGIA IV.

ARGUMENTUM.

Littore ab Euxino.) *Epistolam ab Euxino littore Romam venisse, coramque laudare amici fidem, inducit Ovidius. Eum postremo precatur, ut se constanter tueatur.*

LIttore ab Euxino Nasonis epistola veni,
Lassaque facta mari, lassaque facta via.
Qui mihi flens dixit, Tu, cui licet, aspice Romam.
Heu quanto melior sors tua sorte mea!
Flens quoque me scripsit: nec qua signabar, ad os est
Ante, sed ad madidas (*a*) gemma (*b*) relata genas.
Tristitiæ caussam si quis cognoscere quærit;
Ostendi solem postulat ille sibi.
Nec frondem in silvis, nec aperto mollia prato
Gramina, nec pleno flumine cernit aquas.
Quid Priamus doleat, mirabitur Hectore rapto;
Quidve (*c*) Philoctetes ictus ab angue gemat.

INTERPRETATIO.

Ego Epistola Nasonis accessi a littore Euxino, & defessa mari, & defessa itinere; Qui mihi dixit lugens, Tu, cui conceditur, vise Romam. Heu quanto fortuna tua præstantior fortuna mea! Exaravit me etiam lugens: neque gemma qua signabar est ante admota ori, sed humidis genis. Si quis expetit intelligere caussam mœroris, ille petit solem sibi monstrari. Neque videt folia in silvis, neque teneras herbas in vasto prato, neque aquas in exundante fluvio. Stupebit quamobrem Priamus mœreat Hectore sublato; vel quamobrem Philoctetes morsus a serpente queratur.

NOTÆ.

(a) *Gemma*) Qua Poetæ sigillum continebatur.

(b) *Relata*) Ut humectaretur lacrymis, non linguæ humore, ut fieri mos est.

(c) *Philoctetes*) Jam sæpius istum Herculis comitem vidimus: qui non modo illius sagitta una Hydræ felle tincta, quæ in pedem decidit, vulneratus est; sed insuper hydræ morsus fuit, ut Sophocles aliique tradiderunt.

(Di

(Dî facerent utinam, talis status esset in (*a*) illo,
Ut non tristitiæ caussa dolenda foret.)
Fert tamen, ut debet, casus (*b*) patienter amaros:
More nec indomiti fræna recusat equi.
Nec fore perpetuam sperat sibi (*c*) numinis iram.
Conscius in culpa non scelus esse sua.
Sæpe refert, sit quanta Dei clementia: cujus
Se quoque in exemplis annumerare solet.
Nam quod opes teneat patrias, quod nomina civis;
Denique quod vivat, munus habere Dei.
Te tamen, o, si quid credis mihi, carior, ille,
Omnibus, in toto pectore semper habet.
Teque (*d*) Menœtiaden, te (*e*) qui comitavit Oresten,
Te vocat (*f*) Ægiden, (*g*) Euryalumque suum.
(*h*) Nec patriam magis ille suam desiderat, & quæ
Plurima cum patriâ sentit abesse suâ;
Quam vultus, oculosque tuos, o dulcior illo
Melle, quod in ceris (*i*) Attica ponit apis!
Sæpe etiam mœrens tempus reminiscitur (*k*) illud,
Quod non præventum morte fuisse (*l*) dolet.

INTERPRETATIO.

Utinam Dii præstarent ea esset sors ejus, ut caussa mœroris non esset deflenda. Toleras tamen fortiter, ut debet, sortem iniquam: neque excutit fræna more equi efferi. Neque putat iram Dei futuram sibi æternam, cum sciat flagitium abesse a suo errore. Frequenter memorat, quanta sit Dei clementia: in cujus exemplis consuevit se etiam recensere. Nemque dicit *se obtinere dono ejus, quod habeat divitias paternas, quod nomina civis, denique quod vita fruatur. Ille tamen, si aliquam mihi fidem habes, o dilecte præ omnibus, habet te semper in toto corde. Teque appellat Menœtiaden, te qui comitatus est Oresten, te Ægiden, atque Euryalum suum. Neque ille plus optat patriam suam, & quæ multa sentit procul esse cum patria sua, quam faciem atque oculos tuos, o suavior illo melle, quod apis Attica digerit in ceris! Crebro etiam flens revolvit illud tempus, quod dolet non fuisse præventum morte.*

NOTÆ.

(a) *Illo*) Nasone scil. Sed distichon est adulterinum.

(b) *Patienter*) Virtutis vero est maximæ ut fortunam secundam moderate, ita adversam patienter ferre.

(c) *Numinis*) Augusti.

(d) *Menœtiaden*) *Amicissimum*: qualem Patroclus Menœtii filius sese adversus Achillem præbuit.

(e) *Qui comit.*) Pylades est, de quo supra; qui Orestem suum, utcumque furentem, nunquam destituit.

(f) *Ægiden*) Theseum, Ægei filium, qui Pirithoum ad inferos usque comitatus est.

(g) *Euryalum*) Nisi atque Euryali egregium amorem, Virgiliano carmine celeberrimum, vidimus etiam in superioribus.

(h) *Nec patriam*) Amicorum vero atque propinquorum causa patria cuique carissima.

(i) *Attica*) Quæ in Hymetto, Atticæ regionis monte, mellificat. Laudatissimum autem fuit mel illud.

(k) *Illud*) Quo amicus Poetæ clade non exterritus, neque illi veritus est suam amicitiam, neglecto Augusti odio, patefacere.

(l) *Dolet*) Voluisset Naso ante mori quam in exilium mitteretur.

Digitized by Google

Cumque alii fugerent subitæ (*a*) contagia cladis,
Nec vellent (*b*) iſtæ limen adire domûs;
Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem:
Si paucos aliquis tresve duosve vocat.
Quamvis attonitus, (*c*) sensit tamen omnia: nec te
Se minus adversis indoluisse suis.
Verba solet, vultumque tuum, gemitusque referre:
Et te flente suos (*d*) emaduisse sinus.
Quam sibi præstiteris, qua consolatus amicum
Sis ope; (*e*) solandus cum simul ipse fores.
Pro quibus affirmat fore se memoremque piumque;
Sive diem videat, sive tegatur humo.
Per caput ipse suum solitus jurare tuumque,
Quod scio non illi vilius esse suo:
Plena tot ac tantis referetur gratia factis;
Nec sinet ille tuos littus (*f*) arare boves.
Fac modo constanter profugum tueare: quod ille,
Qui bene te novit, (*g*) non rogat, (*h*) ipsa rogo.

INTERPRETATIO.

Recordetur etiam te cum paucis, si quis appellat duos aut tres paucos, mansisse sibi fidelem, cum cæteri vitarent contagia repentinæ ruinæ, neque vellent accedere ad limen domus afflictæ. Quanquam attonitus, advertit tamen singula; neque te minus se ingemuisse suis ærumnis. Consuevit reminisci voces, & faciem tuam, & fletus; & te lacrymante suos sinus irrigatos fuisse. Quod auxilium sibi præbueris, quo modo sis consolatus amicum, cum ipse una esses consolandus. Pro quibus asserit se fore memorem & pium; sive fruatur luce, sive condatur terra. Ipse solitus jurare per caput suum & tuum, quod scio non esse illi minus carum suo: Gratia integra reponetur pro tot ac tantis meritis; neque ille patietur tuos juvencos findere arenam. Fac tantum indesinenter defendas exsulem. Ego oro quod ille non orat, qui bene te novit.

NOTÆ.

(a) *Contagia*) Periculum nempe maximum erat, ne amicitia eorum Augustus offenderetur, qui eam exsuli palam testificarentur.

(b) *Iſtæ*) Augusti fulmine atque iræ.

(c) *Sensit*) Ut virum cordatum decet, qui mentis integer singula cognoscere atque componere, quantum licet, pariter debet.

(d) *Emaduisse*) Cum *scilicet* amicus ille in Poetæ complexibus hærens, flensque ubertim, lacrymis suis ejus sinus perfunderet.

(e) *Solandus*) *Cum ipso Nasone non minus doleret.*

(f) *Arare*) Frustraque adeo laborare, siquidem arena sit sterilis.

(g) *Non rogat*) Quia turpiter ob alio æquè in ejusdem dedecus quisquam sequi eletit, quod ille ex officio tenetur facere. Inertiæ quippe tacite, atque animi pravi eo pacto arguitur.

(h) *Ipsa rogo*) Quam lepide, quemque scite suas partes tueatur hæc epistola, nullus non videat qui in totum cæcus non fuerit.

ELEGIA V.

ARGUMENTUM.

Annuus assuetum dominæ, &c.) *Seipsum hortatur ad celebrandum uxoris natalem, pro qua bene precatur, diemque laudat, qui eam elegantissimis moribus in lucem protulit. Et quamvis digna esset feliciori fortuna, eam tamen hortatur, ut omnia æquo animo ferat: siquidem ejus virtus non nisi in adversis perspici possit. Demum deos precatur, ut si nolint sibi parcere, saltem uxori innocenti ignoscant.*

ANnuus assuetum Dominæ natalis honorem
  Exigit: (*a*) ite manus ad pia sacra meæ.
Sic quondam festum (*b*) Laertius egerit heros
  Forsan in extremo conjugis orbe diem.
Lingua (*c*) favens adsit longorum oblita malorum:
  Quæ (puto) (*d*) dedidicit jam bona verba loqui.
Quæque semel toto vestis mihi sumitur anno,
  Sumatur fatis (*e*) discolor alba meis.
(*f*) Araque gramineo viridis de cespite fiat;
  Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi thura, puer, pingues facientia flammas,
  Quodque pio fusum stridat in igne merum.
Optime natalis, quamvis procul absumus, opto
  (*g*) Candidus huc venias, dissimilisque meo.
Sique quod instabat dominæ miserabile vulnus,
  Sit (*h*) perfuncta meis tempus in omne malis.
Quæque gravi nuper plus quam quassata procella est,
  Quod superest, tutum per mare (*i*) navis eat.

INTERPRETATIO.

Natalis annuus dominæ expetit honorem assuetum: ite ad pia sacra manus meæ. Ita forte heros Laertius celebraverit olim diem festum uxoris in ultimo orbe. Lingua favens adsit immemor diuturnarum ærumnarum, quæ, credo, jam oblita est proferre bona verba. Atque candidus amictus discolor meæ sorti, qui semel a me induitur toto anno, assumatur; & altare virens struatur de cespite herboso; & serta texta tegant calidos focos. Præbe mihi, puer, thura facientia flammas pingues, atque vinum, quod fusum crepitet in igne. Optime natalis, tametsi longe sumus, voveo ut huc accedas nitidus, & discolor meo. Sique aliquod triste vulnus impendebat dominæ, sit perfuncta meis malis in omne tempus. Atque navis, quæ nuper plus quam quassata est aspero turbine, feratur quod restat per mare tranquillum.

NOTÆ.

(a) *Ite*) *Sacrum facite.*

(b) *Laertius*) Ulysses Laertæ filius.

(c) *Favens*) Bona verba, læta, atque bene precantia in dominæ gratiam proferens.

(d) *Dedidicit*) Quia nihil aliud quam querimonias atque dolores suos tam diu profudit.

(e) *Discolor*) Quia fata atra, atque infelicia.

(f) *Araque*) Nota ritus, ut tanti est, Genio natalem celebrantis. Fœminæ Junoni sacrificabant.

(g) *Candidus*) *Felix* ad dominam meam.

(h) *Perfuncta*) Ut nullo amplius mei causa dolore afficiatur.

(i) *Navis*) Pro uxore frequenti hac utitur allegoria.

Illa domo, nataque sua, patriaque fruatur:
  Erepta hæc uni sit satis esse mihi.
Quatenus & non est in caro conjuge felix,
  Pars vitæ tristi cætera (*a*) nube vacet.
Vivat, ametque virum, quoniam sic cogitur, absens:
  Consumatque annos, sed diuturna, suos.
Adjicerem & nostros: sed ne contagia fati
  Corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est: fieri quis posse putaret,
  Ut facerem in mediis hæc ego sacra Getis?
Aspice ut aura tamen fumos e thure coortos
  In partes Itlas & loca (*b*) dextra ferat.
(*c*) Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis;
  Consilium (*d*) fugiunt cætera pæne meum.
(*e*) Consilio commune sacrum cum fiat in ara
  Fratribus alterna qui periere manu,
Ipsa sibi discors, tanquam mandetur ab (*f*) illis,
  Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc (memini) quondam fieri non posse loquebar.
  Et me (*g*) Battiades judice falsus erat.

INTERPRETATIO.

Illa fruatur domo, & filia sua, atque patria: sit satis hæc sublata esse mihi soli. Siquidem non est etiam beata in dilecto marito, reliqua pars vitæ careat mœsta nebula. Vivat & diligat conjugem absens, quandoquidem ita cogitur; atque evolvat suos annos, sed longævo. Adderem quoque nostros; verum metuo, ne contagia meæ sortis infestent quos ipsa exigit. Nihil est firmum homini. Quis credidisset fieri posse, ut ego celebrarem hæc sacra inter Getas? Vide tamen ut ventus rapiat fumos conglobatos ex thure in partes Italas, & loca dextra. Ergo sensus inest fumo, quem ignis excitat: reliqua fere non respondent meo voto. Cum sacrum commune peragatur super altari fratribus qui conciderunt mutuis vulneribus, ipse niger cinis a se dissentiens de industria, quasi imperetur ab illis, dividitur in duas partes. Dicebam olim, recordor, hoc non posse fieri; & Battiades erat falsus me judice.

NOTÆ.

(a) *Nube*) Pro casibus adversis.

(b) *Dextra*) Poetæ respectu, qui sacrificans in ortum obversus.

(c) *Sensus*) Quia eo ferebatur fumus, quo vote sua dirigebat Naso, illud dicit.

(d) *Fugiunt*) Solus quippe fumus idem quod Poeta facere videbatur.

(e) *Consilio*) Hæc est fabula. Eteocles & Polynices Oedipi Thebanorum regis filii fuerunt, quos inter alternis annis, illo mortuo, regnare convenerat. Priores partes natu major Eteocles exequitur. Verum fratri, suo cum teneret regno cedere, Polynices bellum intulit. Mutuis vulneribus occubuerunt, deinde rogo eidem sunt impositi. Verum, ut cecinit Statius, altero correpto,

Fratris primos ut contigit artus
Ignis edax, tremuere rogi, & novus advena bustis
Pellitur, exundant diviso vertice flammæ,
Alternosque ap ces, abrupta luce coruscant.

Hinc petitum ignis aut fumi consilium.

(f) *Illis*) Eteocle & Polynice fratribus.

(g) *Battiades*) Callimachus Poete Batti filius, qui & hanc retulit fabulam.

Omnia.

Omnia nunc credo: cum tu consultus ab (*a*) Arcto
(*b*) Terga vapor dederis, Ausoniamque petas.
(*c*) Hæc igitur lux est, quæ si non orta fuisset,
(*d*) Nulla fuit misero festa videnda mihi.
Edidit hæc mores illis (*e*) heroisin æquos,
Queis erat (*f*) Eerion (*g*) Icariusque pater.
Nata pudicitia est, mores, probitasque, fidesque:
At non sunt ista gaudia nata die.
Sed labor, & curæ, fortunaque moribus (*h*) impar:
Justaque de viduo (*i*) pæne querela toro.
(*k*) Scilicet adversis probitas exercita rebus
Tristi materiam tempore laudis habet.
Si nihil infesti durus vidisset Ulysses;
Penelope felix, (*l*) sed sine laude, foret.
Victor (*m*) Echionias si (*n*) vir penetrasset in arces,
Forsitan (*o*) Evadnen vix sua nosset humus.

INTERPRETATIO.

Nunc credo omnia; cum tu fumo prudens fugeris a Septentrione, & tendas in Italiam. Hic ergò est dies, qui si non illuxisset, nullus festus fuit videndus mihi infelici. Ille dedit mores similes illis heroinis, quibus Eetion & Icarius erat parent. Hac luce pudicitia orta est, & mores, & probitas, & fides; at lætitia non est orta: sed labor, & sollicitudo, & sors dissimilis moribus, & querimonia æqua de lecto fere orbo. Nimirum probitas stimulata rebus adversis habet causam laudis tempore duro. Si fortis Ulysses nihil expertus esset adversi, Penelope esset beata, sed sine laude. Vix forte sua terra cognovisset suam Evadnen, si maritus victor ingressus esset arces Echionias.

NOTÆ.

(a) *Arcto*) Plaga Septentrionali, in qua erat Naso.

(b) *Terga*) *Fugerit Italiam versus*, ubi Poetæ conjux.

(c) *Hæc*) Natalis dies uxoris.

(d) *Nulla*) Namque diem natalem suum minime celebrandum antea dixit Poeta. Sed enim blandius aliquid in uxorem verba ejus sonant; quasi per eam unice, si quid fuit læti, consequutus sit.

(e) *Heroisin*) Dativus Græcus, pro *heroidibus*: quam vocem si ex multis veteribus retineas, quatuor syllabis per contractionem efferenda erit.

(f) *Eetion*) Qui pater Andromaches Hectoris uxoris.

(g) *Icarius*) Hunc habuit patrem Penelope, Ulyssis conjux.

(h) *Impar*) Quia ut moribus responderat fortuna bonam esse decuit.

(i) *Pæne*) Quasi prope in incertas nuptias Nasoni collocata fuerit ejus uxor.

(k) *Scilicet*) Est quasi refutatio, eaque subtilis, ejus quod insinuaverat miseram natam esse uxorem. Neque vero abs re in bonum atque in laudem derivat, quod virtuti materiam præbet.

(l) *Sed sine laude*) Namque Penelopes pudicitia per 20. annorum spatium quibus abfuit Ulysses maxime patuit; siquidem tamen verum fuit quod de ea finxerunt Poetæ.

(m) *Echionias*) *Thebanas*. Cadmo enim Echion in condendis Thebis socius fuit.

(n) *Vir*) Capaneus; quem fulmine ictum ob impietatem antea vidimus.

(o) *Evadnen*) Quæ Capanei uxor in ejus rogum sese immisit; atque adeo amorem suum ex illius clade patefecit.

Cum

Cum (*a*) Peliâ tot sint genitæ, cur nobilis (*b*) una est?
Nupta fuit (*c*) misero nempe quod una viro.
Effice, ut Iliacas (*d*) tangat prior alter arenas;
Laodamia nihil cur referatur erit.
Et tua, (*e*) quod mallem, pietas ignota maneret,
(*f*) Implessent venti si mea vela sui.
Dî tamen, & Cæsar Dîs accessure, sed olim,
Æquarint (*g*) Pylios cum tua fata dies;
Non mihi, qui pœnam fateor meruisse, sed illi
Parcite, quæ nullo digna dolore dolet.

INTERPRETATIO.

Cum tot sint ortæ ex Peliâ, quamobrem una est celebris? Quia nimirum una fuit juncta marito infelici. Fac ut alius primus tangat litus Trojanum, nihil erit quamobrem Laodamia celebretur. Tua quoque pietas, quod præoptarem, maneret incognita, si sua aura inflasset mea carbasa. Dii tamen, & Cæsar Deos aditure, sed post longum tempus, cum tua fata æquaverint dies Pylios, ignoscite non mihi, qui agnosco meruisse supplicium, sed illi, quæ mæret nullo mærore digna.

NOTÆ.

(a) *Peliâ*) Qui Thessaliæ rex fuit Neptuni ex Tyro nympha filius.

(b) *Una*) Alcestis *scil.* quæ pro Admeto viro sese morti opponere non dubitavit.

(c) *Misero*) Cui nempe excedendum, nisi aliquis, qui pro eo mortem oppeteret, reperiretur.

(d) *Tangat prior*) Fuit in fatis, ut quisquis primus litus Trojanum tangeret ex Græcis qui illuc belli causa accederent interficeretur. Protesilaus ergo ea causa mactatus ab Hectore. Illius fata postquam rescisset Laodamia conjux Acasti filia, hoc a Diis solatium postulavit ut defuncti umbrem intuerl liceret. Quod concessum ubi esset, in amplexibus ejus expiravit. Atque exinde laus ejus.

(e) *Quod mallem*) Quia neque ipse, neque uxor miseri essent.

(f) *Implessent venti*) *Si res meæ secundæ fuissent*. Metaph. a navigantibus.

(g) *Pylios*) *Longos*, quales fuerunt Nestoris Pylii, quem sæpius jam tres ætates impiesse vidimus.

ELEGIA VI.

ARGUMENTUM.

Tu quoque nostrarum, &c.) *Queritur se ab amico destitui: hortaturque illum, ut constanter in amicitia persistat, quem primo coluerat.*

TU quoque nostrarum quondam fiducia rerum,
Qui mihi confugium, qui mihi portus eras;
Tu quoque suscepti curam dimittis amici,
(*a*) Officiique pium tam cito ponis onus?

INTERPRETATIO.

Tu etiam olim præsidium nostrarum opum, qui eras mihi perfugium, qui eras portus, tu etiam abjicis curam sodalis admissi, & deponis tam cito pium onus officii?

NOTÆ.

(a) *Officii*) Qua omni cura, opera, diligentia, gratia, quantum denique & quibus rebus possit amicus amicum juvat.

(*a*) Sarcina sum, fateor; quam si tu tempore duro
Depositurus eras, non subeunda fuit.
Fluctibus in mediis navem, (*b*) Palinure, relinquis?
Ne fuge; (*c*) neve tua sit minor arte fides.
Nunquid Achilleos inter fera prælia fidi
Deseruit levitas (*d*) Automedontis equos?
Quem semel (*e*) excepit, nunquid (*f*) Podalirius ægro
Promissam medicæ non tulit artis opem?
Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes.
Quæ patuit, dextræ firma sit (*g*) ara meæ.
(*h*) Nil, nisi me solum, primo tutatus es: at nunc
Me pariter serva, (*i*) judiciumque tuum.
Si modo non aliqua est in me nova culpa; tuamque
Mutarunt subito crimina nostra fidem.
Spiritus hic, Scythica quem non bene ducimus aura,
Quod cupio, membris exeat ante meis;
Quam tua delicto (*k*) stringantur pectora nostro,
Et videar merito vilior esse tibi.
Non adeo toti fatis urgemur iniquis,
Ut mea sit longis mens quoque mota malis.

INTERPRETATIO.

Pondus sum, agnosco; quod si tu eras depositurus tempore adverso, non fuit recipiendum. Deseris navem in mediis undis, Palinure? Ne fugias, neve fides tua sit minor arte tua. Nunquid levitas certi Automedontis destituit equos Achilleos inter fera certamina? Nunquid Podalirius non præbuit auxilium promissum artis medicæ ægroto, quem semel admisit? Hospes turpius expellitur, quam non recipitur. Altare quod concessum est manui meæ sit certum. Nihil defendisti primo præter me solum, at nunc absolve me simul atque judicium tuum. Si saltem non est in me aliquod novum peccatum, & flagitia nostra moverunt repente tuam fidem. Hæc anima, quam male trahimus aere Scythico, prius destituat meos artus, quod opto, quam tuum cor leviter lædatur nostro peccato, & jure videar tibi esse vilior. Non adeo toti premimur fatis adversis, ut meus animus sit etiam mutatus diutinis ærumnis.

NOTÆ.

(a) *Sarcina*) Oneri atque molestiæ.

(b) *Palinure*) Illi Palinuro similis, de quo Virgilius, qui Amicum destituis in rebus adversis, sicuti ille suum Æneam in mediis fluctibus.

(c) *Neve*) Id est, *Cum possis arte tua me adjuvare, ne desit voluntas aut fides.* Neque alius est sensus.

(d) *Automedontis*) Achillis auriga; cujus exemplo constantiam amico inculcat Poeta.

(e) *Excepit*) *Sanandum atque curandum admisit.*

(f) *Podalirius*) Æsculapii filius, qui cum Machaone fratre ad Trojam multam gloriam inter Græcos arte medica consequutus est.

(g) *Ara*) De amico loquitur, apud quem præsidium tanquam ad aram quæsierat.

(h) *Nil nisi*) Verissima atque ingeniosissima ratione utitur; ex qua maxime quod sit illud Flacci pateat,

Qualem commendes etiam atque etiam adspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.

(i) *Judicium*) Cum primo me ab obtrectatoribus defendisti.

(k) *Stringantur*) Vel levissime lædantur.

Fin-

Finge tamen motam: quoties (*a*) Agamemnone natum
Dixisse in Pyladen verba proterva putas?
Nec procul a vero est, quod vel pulsarit amicum.
Mansit in officiis non minus ille suis.
(Hoc est cum miseris solum commune beatis,
(*b*) Ambobus tribui quod solet obsequium.)
Ceditur & cæcis, & (*c*) quos prætexta verendos
(*d*) Virgaque cum verbis imperiosa facit.
Si mihi non (*e*) parcis, (*f*) fortunæ parcere debes.
Non habet in nobis ullius (*g*) ira locum.
Elige nostrorum minimum de parte laborum:
Isto, quo reris, grandius illud erit.
Quam multa madidæ celebrantur arundine fossæ,
Florida quam multas (*h*) Hybla tuetur apes;
Quam multæ gracili terrena sub horrea ferre
Limite formicæ grana reperta solent;
Tam me circumstant densorum turba malorum.
Crede mihi; vero est nostra querela minor.
His qui contentus non est, in littus arenas,
In segetem spicas, in mare fundat aquas.

INTERPRETATIO.

Pone tamen mutatum: quoties credis filium Agamemnonis effudisse voces asperas in Pyladen? Neque longe est a vero, quod etiam appetiverit amicum. Ille non minus stetit in suis officiis. Hoc solum est commune beatis cum miseris, quod officium soles præstari utrisque. Ceditur & cæcis, & iis quos prætexta & virga imperiosa cum vocibus facit tremendos. Si mihi non ignoscis, debes ignoscere fortunæ. Nullius ira habet locum in nobis. Elige minimum de parte nostrorum laborum, illud erit majus eo quod autumas. Quam fossa humida sunt consitæ frequentibus cannis, quam Hybla florida habet plurimas apes, quam multa formicæ solent trahere parvo calle sub granaria terrena grana inventa, tam agmen spissorum malorum me cingunt. Fidem mihi habe; nostra querimonia est levior vero. Qui non expletur his, mittat arenas in littus, spicas in segetem, aquas in mare.

NOTÆ.

(a) *Agamemnone nat.*) Orestem *scilicet*, de cujus furore jam sæpius.

(b) *Ambobus*) Beatis quidem propter auctoritatem spemque beneficiorum: miseris vero ex humanitate atque misericordia.

(c) *Quos prætexta*) Magistratus *scilicet*.

(d) *Virga*) Lictoris, qua ille obvios ex via submovebat.

(e) *Parcis*) Callidissime admodum Poeta quasi in eo mutati aut parum firmi amici caussam deriat, ejusque misericordiam ex fortuna sollicitat; ut, quod maxime opus fuit, illius negligentiam dissimularet. Fides semel in omne tempus deperditur; quam languentem prudenter excitare licet: dilapsam autem aperte accusare nemo sanus aggressus sit.

(f) *Fortunæ*) Meæ infelicissimæ.

(g) *Ira*) Ea vero delinita Poetæ nihil opus fuit. Verum ita opus esse quodammodo fingere videtur; ne infidelitatis amicum arguere intelligatur. Quanquam autem hujusmodi prudentia deficientem animum ad officia vix satis retrahes, ne infensus sit saltem, quod maxime avertendum, cavetur.

(h) *Hybla*) Mons fuit Siciliæ thymi copia, atque adeo apibus & optimo melle celebratus. Ibidem urbs fuit ejusdem nominis.

In-

Digitized by Google

(*a*) Intempestivos igitur compesce (*b*) timores;
Vela nec in medio desere nostra mari.

INTERPRETATIO.

Coerce ergo metus inopportunos; neque relinque nostra carbasa in æquore patenti.

NOTÆ.

(a) *Intempestivos*) Omnino, siquidem maximis amicus urgestur calamitatibus.

(b) *Timores*) Sibi vero cavebant Poetæ sodales; ne si forte aperte nimis Nasonis causam defenderent, in Augusti offensionem incurrerent.

ELEGIA VII.

ARGUMENTUM.

Quam legis, ex illa, &c.) *Amico quærenti quid ageret in Scythia, respondet breviter Ovidius, se miserum esse. Postmodum Tomitanæ regionis incolarum mores describit. Deinde dicit studiis poeticis animum detineri, ac pasci, & se carminibus mala sua oblivisci.*

QUam legis, ex illa tibi venit epistola terra,
(*a*) Latus ubi æquoreis additur Ister aquis.
(*b*) Si tibi contingit cum dulci vita salute;
(*c*) Candida Fortunæ pars manet una meæ.
Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quæris:
Quamvis hoc vel me scire tacente potes.
Sum miser: hæc brevis est nostrorum summa malorum:
(Quisquis & offenso Cæsare vivet, erit).
(*d*) Turba Tomitanæ quæ sit regionis, & inter
Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mista sit hæc quamvis inter (*e*) Grajosque Getasque;
A male pacatis (*f*) plus trahit ora Getis.
Sarmaticæ major Geticæque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.

INTERPRETATIO.

Litteræ quas legis tibi adsunt ex illa terra, ubi vastus Danubius adjicitur aquis marinis. Si vita tibi obtingit cum grata salute, pars una meæ sortis est læta. Nimirum, ut semper, petis quid faciam, dilectissime: potes hoc intelligere me etiam non indicante. Sum infelix. Hæc est brevis summa nostrorum malorum: & quisquis vivet Cæsare læso, erit. Cupis cognoscere quis sit grex plagæ Tomitanæ, & inter quos mores degam? Quamvis hæc regio sit mista inter Græcos & Getas, plus ducit a Getis male lenitis. Major turba nationis Sarmaticæ atque Geticæ & meat & remeat in equis per medias vias.

NOTÆ.

(a) *Latus*) Danubium fluvium esse Europæ maximum, atque in Pontum Euxinum defluere juxta Tomos frustra illis repetiverimus, qui superiora legerint.

(b) *Si tibi*) *Si vivis & vales.*

(c) *Candida*) *Beatus sum una ex parte; siquidem amicitia tibi ita sum junctus, ut tui pars esse videar.*

(d) *Turba*) *Populi.*

(e) *Grajos*) Eorum coloniam fuisse Tomos supra vidimus.

(f) *Plus trahit*) *Est similior Getis.*

In quibus est nemo, qui non (*a*) coryton, & arcum,
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, veriſſima Martis imago:
Non coma, non ullâ barba reſecta manu.
Dextera non ſegnis fixo dare vulnera (*b*) cultro,
Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his eheu tenerorum oblitus amorum,
Hos videt, hos vates audit, amice, tuus!
Atque utinam (*c*) vivas, & non moriaris in illis!
Abſit ab inviſis (*d*) & tamen umbra locis!
Carmina quod pleno ſaltari noſtra Theatro,
Verſibus & plaudi ſcribis, amice, meis,
(*e*) Nil equidem feci (tu ſcis hoc ipſe) theatris:
Muſa nec in plauſus ambitioſa mea eſt.
(*f*) Nec tamen ingratum eſt, quodcumque oblivia noſtri
Impedit, & profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quæ me læſiſſe recordor,
Carmina devoveo, (*g*) Pieridaſque meas:
Cum bene devovi, nequeo tamen eſſe ſine illis:
Vulneribuſque meis tela cruenta (*h*) ſequor.

INTERPRETATIO.

In quibus nullus eſt qui non ferat pharetram & arcum, & miſſilia fuſca felle viperto. Sonus ferox, facies terribilis, veriſſima ſpecies Martis; non capilli, non barba abſciſſa ulla manu. Dextra non tarda ad infligendas plagas impacto pugione, quem omnis barbarus habet aptatum lateri. Heu, amice, tuus poeta vitam trahit inter hos, immemor mollium amorum; hos intuetur, hos audit! Atque utinam vitam trahas, neque fato fungaris inter illos! Et tamen Manes ſint procul ab odioſis locis! Quod ſcribis noſtros verſus ſaltari pleno theatro, & plaudi noſtris carminibus, nihil equidem ſcripſi theatris, tu ipſe hoc ſcis, neque Muſa mea eſt ambitioſa in plauſus. Neque tamen diſplicet quicquid prohibet oblivia noſtri, & refert nomen exſulis in ora. Tametſi nonnunquam male precor verſibus, quos memini perdidiſſe me, atque meis Muſis; poſtquam multum devovi, non poſſum tamen eſſe ſine illis, & faveo telis ſanguinolentis meis vulneribus.

NOTÆ.

(a) *Coryton*) Pro pharetra, quomodo Silius & Virgilius uſurparunt; quanquam arcus ſolius ſit theca.

(b) *Cultro*) Pro ſica, aut ejuſmodi aliquo telo.

(c) *Vivas*) *Vivis in his* dixerat, tanquam de ſummo malo. Jam illud ipſum *Vivere*, atque malum, Ingenioſus Poeta, quaſi bonum aliquod ut miſer maxime videatur, cui mala ſint vice boni, ſibi votis depoſcit. Cæterum ea cauſa quod malum videbatur, vovebat, ne inter Getas fato fungeretur.

(d) *Et tamen*) *Siquidem in Getis moriar, attamen Umbra abſit ab inviſis locis.*

(e) *Nil equidem*) Ad theatra ſeſe ſcripſiſſe neget Naſo: quanquam hujus non fuit ſemper memor, ut ex ipſo aliquando patebit.

(f) *Nec tamen*) Quia pronum erat, ut illi Poetæ veniam ab Auguſto peterent, quibus ejus carmina grata eſſent.

(g) *Pieridas*) *Muſas*, hoc eſt *ſtudium Poeticum*.

(h) *Sequor*) *Illis me inſuper objicio, dum verſus ſcribere non omitto.* Neque certe longe a vero, niſi me animus fallit, abiit Poeta, quanquam alio ejus ſpectat oratio. Namque eundem eſſe ſemper deliciarum amatorem ſatis ſuperque ex iſtis etiam Triſtibus patet.

Quæ-

Digitized by Google

Quæque modo (*a*) Euboicis lacerata est fluctibus, audet
Graja Caphaream currere puppis aquam.
Nec tamen ut lauder vigilo, curamque futuri
Nominis, (*b*) utilius quod latuisset, ago.
(*c*) Detineo studiis animum, falloque dolores:
Experior curis & (*d*) dare verba meis.
Quid potius faciam desertis solus in oris,
Quamve malis aliam quærere coner opem?
Sive locum specto; locus est inamabilis; & quo
Esse nihil toto tristius orbe potest.
Sive homines; vix sunt homines hoc nomine digni;
Quamque lupi, sævæ plus feritatis habent.
Non metuunt leges, sed cedit viribus æquum;
Victaque pugnaci jura sub ense jacent.
Pellibus & laxis arcent male frigora braccis:
Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent Grajæ vestigia linguæ:
Hæc quoque jam Getico barbara facta sono.

INTERPRETATIO.

Et quæ navis Græca nuper fracta est undis Euboicis, non veretur sulcare aquam Caphaream. Neque tamen vigilo, ut laudibus evehar, & curam habeo famæ futuræ, quæ melius latuisset. Moror animum, & decipio ærumnas studiis, atque conor imponere meis curis. Quid prius agam destitutus in regionibus solis, quodve lenimentum nitar invenire ærumnis? Seu intueor locum, locus est odiosus; & quo nihil potest esse lugubrius in toto mundo. Seu homines; vix sunt homines digni hoc titulo; atque habent plus crudelis ferociæ quam lupi. Non verentur leges, sed justum cedit robori; & jura subjecta protrita sunt sub gladio bellicoso. Male etiam depellunt frigus pellibus & amplis subligaculis; & vultus sunt hispidi velati prolixis capillis. Indicia linguæ Græcæ supersunt in paucis; atque hæc jam facta barbara voce Getica.

NOTÆ.

(a) *Euboicis*) *Euboeam Ægæi maris insulam alluentibus*. In illis vero Græcorum plurimi, Troja diruta redeuntes, Nauplii dolo perierunt. Namque ille rex insulæ, cum Ulyssis præsertim perfidia, omniumque prope injustitia Palamedem filium interemtum didicisset; ut ejus mortem ulcisceretur, facem illis ex Caphareo monte editissimo noctu accendit, ut portus fidem faceret: quo cum accessissent, inter scopulos, qui ibi frequentes, crebrosque undarum vortices, plerique lacerati sunt. Ad illud autem nunc de se loquens alludit Naso.

(b) *Utilius*) Quia nullâ famâ aut invidiam, aut Cæsaris iram in se non derivasset, neque exulasset.

(c) *Detineo*) O omnes istud si possent intelligere, aut omnibus luberet exquirere, quod tamen est tam aperta in luce positum: *Nos id unum nobis esse quod cogitamus, cuique mentem nostram concredimus*; quam facilem, quamque beatam in æternia vitam ducerent, qui tantis conatibus in malam rem, sese totos per quisquilias suas protrahere consueverunt!

(d) *Dare verba*) Absit vero, ille ut sibi imponat, qui gratissima boni specie, jucundissimaque veri fruitione, (quæ non aliter quam longe a terra atque sensibus consequi licet, meditando) cælestem præsumit vitam, & sese emeritorum immiscet choro. Falli putant eos plerique Christiani, qui ita, seorsum a corpore, ætatem agunt. Homo vero Ethnicus vel ipsas curas atque ærumnas suas isthoc pacto decipere se posse autumat. Quod verum.

Ullus in hoc vix est populo, qui forte Latine
Quælibet (*a*) e medio reddere verba queat.
Ille ego Romanus vates (ignoscite, Musæ)
Sarmatico (*b*) cogor plurima more loqui.
En pudet, & fateor; jam desuetudine longa
Vix subeunt ipsi verba Latina mihi.
Nec dubito, quin sint & in hoc non pauca libello,
Barbara, non hominis culpa, sed ista loci.
Ne tamen (*c*) Ausoniæ perdam commercia linguæ,
(*d*) Et fiat patrio vox mea muta sono;
Ipse loquor mecum, desuetaque verba retracto;
Et studii repeto (*e*) signa (*f*) sinistra mei.
Sic (*g*) animum tempusque traho: meque ipse reduco,
A contemplatu submoveoque mali.
Carminibus quæro miserarum oblivia rerum:
Præmia si studio consequor ista, (*h*) sat est.

INTERPRETATIO.

Vix ullus est in hac turba, qui forte possis exponere Latine quaslibet voces ex vulgato sermone. Ego ille Poeta Romanus (Musæ parcite) teneor proferre multa ex usu Sarmatico. Et pudet, & agnosco; vix jam mihi ipsi occurrunt voces Latinæ diutina desuetudine. Neque dubito, quin sint etiam multa barbara in hoc libello. Hic non est error hominis, sed loci. Ne tamen mihi excidat usus linguæ Latinæ, & mea vox fiat muta patrio sono, ego loquor mecum, & repeto voces obliteratas; atque recolo signa infelicia mei studii. Ita decipio animum & tempus; & ipse me revoco atque retraho ab intuitu calamitatis. Consector oblivionem rerum miserarum versibus. Abunde est si reporto istam mercedem studio.

NOTÆ.

(a) *E medio*) Ex vulgari Tomitanorum sermone quotidiano & maxime trito.

(b) *Cogor*) Quia vix aliter cum Barbaris rem poterat habere.

(c) *Ausoniæ*) *Latinæ*, Italis familiaris, qui olim Ausones dicti.

(d) *Et fiat*) *Sim illis mutus qui patrio more loquuntur*. Sonus pro lingua, aut iis qui ea utuntur, positus.

(e) *Signa*) Voces *scilicet*.

(f) *Sinistra*) Quia propter voces aut versus exilio pulsus.

(g) *Animum temp.*) *Curas atque temporis tædium decipio*.

(h) *Sat est*) Namque aliud bene sanus quid possit ex universo mundo consequi?

ELE-

ELEGIA VIII.

ARGUMENTUM.

Non adeo cecidi.) *Inimicum sibi insultantem monet, ut memor fortunæ variæ, minime lætetur ejus exilio & ruina: quandoquidem possit accidere, ut in patriam sedeat, illumque videat graviore aliqua causa fugatum.*

NON adeo (*a*) cecidi, quamvis abjectus, ut infra
Te quoque sim: inferius quo nihil esse potest.
Quæ tibi res animos in me facit, improbe? curve
Casibus insultas, quos (*b*) potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem placidumve jacenti
Nostra, quibus possint illacrymare feræ?
Nec metuis (*c*) dubio Fortunæ (*d*) stantis in orbe
Numen, & exosæ verba (*e*) superba Deæ?
Exiget ah dignas ultrix (*f*) Rhamnusia pœnas!
Imposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego, navifragum qui riserat, æquore mergi:
Et, (*g*) Nunquam, dixi, justior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus (*h*) ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco.

INTERPRETATIO.

Non adeo sum depressus, quamvis prostratus, ut sim etiam infra te, quo nihil potest esse humilius. Quid tibi addit animos in me, sceleste? vel quamobrem insultas calamitati, qua ipse potes premi? Neque ærumnæ nostræ, quibus feræ possint dolere, faciunt te lenem & placidum erga prostratum? Neque times potentiam Fortunæ stantis in orbe incerto, & voces elatas Deæ aversæ? Ah! Rhamnusia vindex repetet pœnas quas meritus es! Quamobrem urges mea fata pede impresso? Ego adverti mari extingui, qui irriserat naufragum: atque, inquam, Nunquam fluctus fuit æquior. Qui olim non præbuerat tenuem cibum egenis, nunc ipse alitur stipe coacta. Mobilis Fortuna vagatur gressibus incertis, neque stat firma & constans in ullo loco.

NOTÆ.

(a) *Cecidi*) *Sum prostratus atque protritus meo exilio.*

(b) *Potes*) Feri est hominis communibus, quæque singulis momentis quemlibet possint dejicere, non tangi; neque aliorum calamitate moveri.

(c) *Dubio*) Ubi omnia dubia atque incerta.

(d) *Stantis*) Ita tamen ut,

Vel retro quærenda sibi fortuna, vel ante:
Nam summum dubio sub pede semper habet.

(e) *Superba*) Namque, ut cecinit Flaccus,

Fortuna sævo læta negotio, &
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna.

(f) *Rhamnusia*) Nemesis est, scelerum ultrix, & remuneratrix virtutum, quæ a Rhamnunte Atticæ oppido ubi templum habuit, illud nomen consequuta est.

(g) *Nunquam justior*) Quia merito plectitur qui malo gaudet alieno.

(h) *Ambiguis*) Quippe quæ hodie favet, cras ea, quæ maxime auxerat, subvertit.

Sed

Digitized by Google

Sed modo læta manet, vultus modo sumit acerbos,
Et tantum constans in levitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus;
(*a*) Flammaque de stipula nostra brevisque fuit.
Neve tamen totâ capias (*b*) fera gaudia mente;
Non est placandi spes mihi nulla (*c*) Dei.
Vel quia peccàvi citra scelus; (*d*) utque pudore
Non caret, (*e*) invidia sic mea culpa caret:
Vel quia nil ingens ad finem Solis ab ortu,
Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet ut non est per vim superabilis ulli,
Molle cor ad timidas (*f*) sic habet ille preces.
Exemploque Deûm, quibus accessurus & ipse est,
(*g*) (Cum pœnæ venia plura roganda petam.)
Si numeres anno Soles & nubila toto,
Invenies (*h*) nitidum sæpius isse diem.
Ergo, ne nostra nimium lætere ruina,
Restitui quondam me quoque posse puta.
Posse puta fieri, lenito Principe, vultus
Ut videas media tristis in Urbe meos:

INTERPRETATIO.

Verum nunc est favens, nunc induit faciem sævam; & est tantum certa in sua mobilitate. Nos etiam viguimus, sed vigor ille erat fluxus: & splendor noster fuit de culmo atque brevis. Neve tamen fruaris sæva lætitia tota animo, non mihi excidit spes omnis Dei leniendi. Vel quia erravi sine flagitio: & sicuti error non est sine pudore, ita est sine invidia: vel quia vastus mundus nihil habet lenius ab ortu Solis ad occasum illo, cui obsequitur. Nimirum ut non est domabilis per vim ab ullo, ita ille habet cor facile ad preces humiles. Atque more Deorum, ad quos ille etiam est venturus, conferet plura petenda cum remissione peccati. Si recenseas dies Sole illustratos, & nubilos toto anno, reperies sæpius fuisse puros. Ne igitur nimium gaudeas nostro exitio, crede me etiam aliquando posse redintegrari. Crede posse fieri, ut, Principe placato, mœstus spectes meam faciem in Urbe media;

NOTÆ.

(a) *Flammæ*) Decus, Splendor.

(b) *Fera*) Illa vero fera sunt gaudia, atque adeo homine indigna, quæ ex aliena calamitate nascuntur.

(c) *Dei*) Augusti: ut supra sæpius.

(d) *Usque pudore*) Nihil hic ad rem Commentator. Hic est sensus, ni fallor. Se quidem peccasse fatetur Naso; at non ita ut pudorem aut verecundum animum deposuerit, quod quibus evenit ad omne nefas projecti videntur. Illud est quod dixit sæpius, se per errorem, non mala mente, cæspitasse. Ignoscitur autem illis præsertim quorum fortuna magis quam consilium peccavit. Possis & pudorem exponere quod in Poeta culpa pudendum quidem, at flagitiosum non fuit.

(e) *Invidia*) Tempore senescunt peccata scilicet, quæ Invidiam non exasperent, neque flagitiose admissa fuerunt.

(f) *Sic habet*) Optime: namque iidem qui generosissimi, & minus sunt injuriæ obnoxii, & facilius ignoscunt.

(g) *Cum pœnæ*) Scilicet mendosus est hic versus, nisi aliquid deest. Adeoque pro *petam* lege *dabis*, quod voluit clariss. ille Tan. Faber; aut quoquo pacto emenda.

(h) *Nitidum*) Ut, sicuti Jupiter informes hyemes summovet, ita & Nasonis calamitatem Augustus ad lætiore transferet.

Ut-

Utque ego te videam caussa graviore fugatum.
(*a*) Hæc sunt a (*b*) primis proxima vota mihi.

INTERPRETATIO.

utque adspiciam te ejectum caussa atrociore. Hac sunt mea desideria proxima a primis.

NOTÆ.

(a) *Hæc*) Ut ob flagitia exilio multetur ille malevolus.

(b) *Primis*) Quibus reditum suum in Urbem accelerabat.

ELEGIA IX.

ARGUMENTUM.

O tua si sineres.) *Laudat amici fidem, fatetur que ejus beneficio se vitam ducere, simulque gratias agit. Postremo dicit se libenter ejus beneficia nota omnibus facturum fuisse, si ille suis se scriptis nominari pateretur.*

O Tua si sineres in nostris nomina poni
Carminibus; positus quam mihi sæpe fores!
Te solum meriti canerem memor; inque libellis
Crevisset sine te pagina nulla meis.
Quid tibi deberem tota sciretur in Urbe:
Exsul in amissa si tamen Urbe legor.
Te præsens mitem, te nosset serior ætas:
Scripta vetustatem si modo nostra ferent.
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector:
Hic tibi servato (*a*) vate maneret honor.
Cæsaris est primum munus, quod ducimus auras:
Gratia post magnos est tibi habenda Deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris:
Et facis accepto munere posse frui.
Cumque perhorruerit casus pars maxima nostros,
Pars etiam credi pertimuisse (*b*) velit;

INTERPRETATIO.

O si concederes tua nomina inseri nostris versibus, quam sape esses a me insertus. Recordans beneficiorum te unum laudarem; neque ulla pagina aucta esset in meis libellis sine te. Cognosceretur in tota Urbe quid tibi deberem; si tamen profugus legor in urbe amissa. Hoc sæculum sciret te beneficum, novissimum te nosset; si saltem nostra scripta patientur vetustatem. Neque doctus lector desineret tibi bene precari: hic honor tibi maneret Poeta servata. Primum est beneficium Cæsaris quod vita fruimur: Gratia est tibi habenda post magnos Deos. Ille præbuit vitam; tu defendis quam ille largitus est: & facis ut liceat frui dono accepto. Et cum pars maxima horruerit infortunia nostra, pars quoque velit existimari metuisse &

NOTÆ.

(a) *Vate*) Me Ovidio.

(b) *Velit*) Ut hoc modo male fidum animum tegerent.

Nam-

Naufragiumque meum (*a*) tumulo spectarit ab alto,
Nec dederit nanti per freta sæva manum ;
Seminecem (*b*) Stygia revocasti solus ab unda .
Hoc quoque, quod memores possumus esse , (*c*) tuum est.
Dî tibi se tribuant cum Cæsare semper amicos :
Non potuit votum plenius esse meum .
(*d*) Hæc meus (*e*) argutis, si tu paterere, libellis
Poneret in multa luce videnda labor .
Se quoque nunc , quamvis est jussa quiescere , quin te
Nominet invitum , vix mea Musa tenet .
Utque canem pavidæ nactum vestigia cervæ
Luctantem frustra (*f*) copula dura tenet .
Utque fores nondum reserati (*g*) carceris acer
Nunc pede , nunc ipsa fronte lacessit equus ;
Sic mea lege datâ vincta atque inclusa (*h*) Thalia
Per titulum (*i*) vetiti nominis ire cupit .
Ne tamen (*k*) officio memoris (*l*) lædaris amici,
Parebo jussis (parce (*m*) timere) tuis .
At non parerem , nisi si (*n*) meminisse putares .
Hoc quod non prohibet vox tua , gratus ero .

INTERPRETATIO.

& aspexerit meum naufragium ab excelso colle , neque porrexerit manum natanti per aspera maria ; solus seduxisti seminecem ex fluctibus infernis . Hoc etiam quod possumus esse grati est tuum . Dii præbeant se semper tibi faventes cum Cæsare : votum meum non potuit esse amplius . Meum studium poneret hæc spectanda in aperta luce , si su ssineres , in libellis eruditis . Ægre etiam mea Musa se nunc cohibet , quamvis est jussa silere , quin indicet te nolentem . Et sicuti aspera catena coercet canem nactum vestigia cervæ timidæ nequicquam obnitentem : & sicuti generosus equus impetit nunc pede , nunc ipsa fronte portas carceris nondum aperti ; ita mea Musa retenta atque repressa lege imposita optat sequi laudes nominis prohibiti . Ne tamen male mulceris officio grati amici , noli metuere , obtemperabo mandatis tuis . At non obsequerer , nisi si crederes me memorem esse . Ero memor , quod jussum tuum non hoc vetat .

N O T Æ.

(a) *Tumulo*) Unde secure spectari posset .

(b) *Stygia*) *Infernali*, a Styge Inferorum palude : hoc est ex altissimo mœrore .

(c) *Tuum*) Quia vitæ defensor , sine qua nullus gratus & memor esse possit .

(d) *Hæc*) *Tum beneficia tua , tum vota quæ in tui gratiam concipio .*

(e) *Argutis*) Subtili atque erudito stylo exaratis .

(f) *Copula*) Funis est aut catena qua canes bini alligantur .

(g) *Carceris*) *Repaguli* , quo equi , donec currendi signum datum sit , coercentur .

(h) *Thalia*) Quæ Musarum est una .

(i) *Vetiti*) *Tui* scilicet , *quod prohibes libellis inserere* .

(k) *Officio*) *Si tuas laudes aperte , prolatoque nomine prædicaverim* .

(l) *Lædaris*) Jam sæpe dixi, periculum fuit ne in Cæsaris offensionem incurreret quisquis Nasoni exuli nimis aperte faveret .

(m) *Timere*) *Ne forte nomen tuum proferam* .

(n) *Meminisse*) *Memorem esse* . Vix enim generosus quisquam beneficium a quoquam velit accipere , quod quasi perditum & absorptum ab ingrato videatur .

Dum-

Dumque (quod o (*a*) breve sit!) lumen solare videbo;
Serviet officio spiritus iste tuo.

INTERPRETATIO.

Et quamdiu aspiciam lumen Solis, quod o breve sit! ista anima devota erit servitio tuo.

NOTÆ.

(a) *Breve*) Optime adeoque tenuit Poeta, Homini non licere, pro libidine, locum & stationem suam deserere, aut mortem oppetere.

ELEGIA X.

ARGUMENTUM.

Ut sumus in Ponto.) *Tres annos se egisse scribit Poeta, eos tamen sibi decem videri, idque loci asperitate, & difficultatibus, quas deinde subjungit.*

UT sumus in Ponto, (*a*) ter frigore constitit Ister:
Facta est Euxini dura ter unda maris.
At mihi jam (*b*) videor patriâ procul esse tot annis,
(*c*) Dardana (*d*) quot Grajo Troja sub hoste fuit.
Stare putes, adeo procedunt tempora tarde:
Et peragit lentis passibus annus iter.
Nec mihi (*e*) solstitium quidquam de noctibus aufert:
Efficit angustos nec mihi (*f*) bruma dies.
Scilicet in nobis rerum natura (*g*) novata est;
Cumque meis curis omnia longa facit.
Num peragunt solitos communia tempora motus,
Suntque (*h*) magis vitæ tempora dura meæ?

INTERPRETATIO.

Ex quo tempore sumus in Ponto, Danubius ter concretus est frigore; fluctus Ponti-Euxini ter diriguit. At mihi videor jam esse longe a patria tot annis, quot Troja Dardana fuit sub hoste Græca. Credas tempora consistere, adeo lente fluunt, & annus absolvit spatium tardis gressibus. Neque Solstitium mihi quicquam detrahit de noctibus; neque hyems mihi reddit dies breves. Nimirum natura rerum mutata est in nobis, & reddit omnia prolixa cum meis solicitudinibus. Anne tempora communia absolvunt ordinarios cursus, atque potius tempora vitæ meæ sunt aspera?

NOTÆ.

(a) *Ter*) Illic adeoque tres annos circiter commoratus erat Poeta.

(b) *Videor*) Quia illic longum tempus videtur, qui re aliqua dura premuntur.

(c) *Dardana*) A Dardano rege.

(d) *Quot*) Decem autem duravit annos obsidio Trojana.

(e) *Solstitium*) Duo sunt, quæ ita appellantur, quod eo tempore stare Sol videatur, quanquam hybernum Bruma fere appellatur. Hic autem de æstivo loquitur, quod in octavum Calendas Julii incidit; quo tempore noctes sunt brevissimæ. Longissimæ tamen Nasoni videbantur, qui insomnes ducebat, gravissimis curis confectus *scilicet*.

(f) *Bruma*) Qua tamen dies sunt brevissimi, Solstitio præsertim, seu octavo Calendas Januarii; quod quidem Solstitium per Brumam intelligendum.

(g) *Novata*) *Mutatam* dicit rerum naturam, quia omnia longa & diutius manentia videbantur.

(h) *Magis*) Pro *potius*. Causam enim dicit, quamobrem sibi tempus longum videatur.

Digitized by Google

(*a*) Quem tenet Euxini (*b*) mendax cognomine littus,
Et Scythici (*c*) vere terra sinistra freti.
Innumeræ circa gentes fera bella minantur;
(*d*) Quæ sibi non rapto vivere turpe putant.
Nil (*e*) extra tutum est: tumulus defenditur ægre
Mœnibus exiguis, (*f*) ingenioque loci.
Cum minime credas; ut aves, densissimus hostis
Advolat, & prædam vix bene visus agit.
Sæpe intra muros clausis venientia portis
Per medias legimus noxia tela vias.
Est igitur rarus, qui rus colere audeat: isque
Hac arat infelix, hac tenet arma manu.
Sub (*g*) galea pastor junctis pice cantat avenis;
Proque lupo pavidæ bella verentur oves.
Vix ope castelli defendimur: & tamen intus
Mista facit Grajis (*h*) barbara turba metum.
Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
Barbarus; & recti plus quoque parte tenet.
Quos ut non timeas, possis odisse videndo
Pellibus & longâ tempora tecta comâ.
Hos quoque, qui geniti Graja creduntur ab urbe,
Pro (*i*) patrio cultu (*k*) Persica bracca tegit.

INTERPRETATIO.

Quem littus Euxini falsum cognomine, & terra vere sinistra maris Scythici habet. Nationes innumeræ circa intentant sæva certamina, quæ sibi in dedecus rapiunt non ali furto & præda. Nihil extra est securum. Collis vix servatur parvis muris, & conditione loci. Cum minime veceris, hostis confertissimus advolat tanquam alites, & nondum satis conspectus aufert rapinam. Frequenter tollimus intra mœnia per medias vias spicula hostilia immissa obseratis portis. Adeoque pauci sunt, qui non dubitent subigere agros; atque illi miseri proscindunt terram altera manu, altera tractant tela. Opilio sub casside canit calamis copulatis pice, & oves timidæ metuunt certamina potius quam lupum. Ægre defendimur beneficio arcis; & tamen agmen barbarum junctum Græcis incutit timorem intus. Nempe barbarus promiscue nobiscum degit, & possidet plus media etiam parte domuum. Quos quamvis non reformides, possis odia habere spectando tempora velata pellibus & prolixis capillis. Femoralia Persica, pro amictu patrio, velant etiam eos qui putantur orti ex Urbe Græca.

NOTÆ.

(a) *Quem*) Nasonem, *scil.*

(b) *Mendax*) Quia *Euxinus* atque *hospitalis*, cum potius *inhospitalis* dici mereatur.

(c) *Vere*) Namque ut in sinistra parte sita Euxini, Italorum habita ratione qui illuc oculos convertant, ita & aspera atque infelix.

(d) *Quæ*) Immo, si Herodoto credis,
Quæ nisi de rapto vivere turpe putant.

(e) *Extra*) *Paulo a mœnibus remotius.*

(f) *Ingenio*) Situ *scilicet*, & difficili aditu.

(g) *Galea*) Atque adeo nullus non timet.

(h) *Barbara*) Quia Getæ promiscue cum Græcis Tomos incolebant.

(i) *Patrio*) Qui Græcorum cultus est civilior.

(k) *Persica*) Cujusmodi etiam utuntur Persæ.

Exer-

Exercent (*a*) illi (*b*) sociæ commercia linguæ.
Per gestum res est significanda mihi.
Barbarus hîc ego sum; quia non intelligor ulli:
Et rident stolidi verba Latina Getæ.
Meque palam de me tuto male sæpe loquuntur:
Forsitan objiciunt exsiliumque mihi.
(*c*) (Utque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
Abnuerim quoties annuerimque, putant).
Adde, quod injustum rigido jus dicitur ense:
Dantur & in medio vulnera sæpe foro.
O duram (*d*) Lachesin, quæ (*e*) tam grave sidus habenti
Fila dedit vitæ non breviora meæ!
(*f*) (Quod patriæ vultu, vestroque caremus amici;
Quodque hîc in Scythicis finibus esse queror;)
(*g*) Utraque pœna gravis: merui tamen Urbe carere;
Non merui tali (*h*) forsitan esse loco.
Quid lóquor ah demens? ipsam quoque perdere vitam
Cæsaris offenso numine dignus eram.

INTERPRETATIO.

Illi utuntur lingua communi. Res est mihi indicanda per gestum. Ego hic sum barbarus; quia non intelligor ab ullo; & insulsi Getæ irrident voces Latinas. Frequenter etiam male prædicant de me secure in conspectu meo; & forte mihi exprobrant fugam. Et, ut fit, si quid abnuerim, & quoties annuerim, dum loquuntur, cogitant aliquid adversum me. Adde quod jus iniquum exercetur fero gladio, & plagæ inferuntur sæpe in medio foro. O sævam Lachesin, quæ non præbuit stamina breviora vitæ meæ mihi *habenti astrum tam asperum. Quod orbi sumus facie patriæ, vestraque, amici; & quod doleo hic esse in terra Scythica, utrumque supplicium est durum. Dignus tamen Urbe exulare; forte non sum dignus esse in ejusmodi loco. Quid ajo, ah insanus? Merui etiam amittere vitam numine Cæsaris læso.*

NOTÆ.

(a) *Illi*) Græci *scilicet*.

(b) *Sociæ*) Geticæ gentis cui se addiderunt.

(c) *Utque*) Spurium hoc distichon.

(d) *Lachesin*) Una est ex tribus Parcis, quæ fatis præesse hominum, illisque bona & mala assignare finguntur.

(e) *Tam grave*) *Tam infelici sidere nato*: tamque adeo misero.

(f) *Quod patriæ*) Spurium hoc distichon quamobrem crediderit clariss. Heinsius non assequutus sum primo: at paulo attentius cogitanti subiit ultro male hoc inculcatum ut ex sequenti nota patebit.

(g) *Utraque*) Non illæ quas superius obtrudit distichon; sed quia *grave sydus*, atque *longa vita*: ex quibus duobus Lachesin increpavit.

(h) *Forsitan*) Hæc vox addita, ne Cæsarem, absolute loquendo, Naso læderet, aut injustitiæ coargueret.

Digitized by Google

ELEGIA XI.

ARGUMENTUM.

Quod te nescio quis.) *Dolet Poeta, uxorem ab inimico jurgiis lacessitam, exulisque uxorem appellatam. Eamque hortatur, ut omnia patiatur: quandoquidem Augustus se non exulem, sed relegatum nominavit.*

QUod te (*a*) nescio quis per jurgia dixerit esse
  Exsulis uxorem, littera questa tua est.
Indolui; non tam mea quod fortuna male audit,
  Qui jam consuevi fortiter esse miser:
Quam quia, (*b*) cui minime vellem, sim caussa pudoris,
  Teque rear nostris erubuisse malis.
Perfer, & obdura: multo (*c*) graviora tulisti,
  Cum me surripuit Principis ira tibi.
Fallitur iste tamen, quo judice nominor exsul.
  (*d*) Mollior est culpam pœna secuta meam.
Maxima pœna mihi est, ipsum offendisse: (*e*) priusque
  Venisset mallem funeris hora mihi.
(*f*) Quassa tamen nostra est, (*g*) non fracta (*h*) nec obruta puppis:
  Utque (*i*) caret portu; sic tamen exstat aquis.
Nec vitam, nec opes, nec jus mihi civis ademit;
  Quæ merui vitio perdere cuncta meo.
Sed quia peccato facinus non adfuit illi,
  Nil nisi me patriis jussit abesse (*k*) focis.

INTERPRETATIO.

Epistola tua questa est, quod nescio quis dixerit inter rixas te esse conjugem exsulis. Molestum fuit; non tam quod sors mea male audit, qui jam consuevi esse infelix strenue; quam quod sim caussa ruboris cui minime vellem, & credam te pudore suffusam ex nostris infortuniis. Perfer & obdura; passa es multo duriora, cum ira Cæsaris abstulit me tibi. Iste tamen, cujus arbitrio dicor exsul decipitur. Pœna levior addita est peccato meo. Supplicium est mihi asperrimum ipsum læsisse; & mallem ante hora meæ mortis incidisset. Navis tamen nostra est quassa, non fracta, neque mersa; & sicuti destituta est portu, ita tamen eminet super aquas. Neque sustulit mihi vitam, neque facultates, neque jus civis, quæ omnia merui amittere culpa mea. Verum quia flagitium non fuit conjunctum illi peccato, nihil imperavit nisi me carere domo patria.

NOTÆ.

(a) *Nescio quis*) Scilicet illum & indicaverat Nasonis conjux, & ipse noverat: verum ut solemus per contemtum, & quia non deerant aliæ rationes, nominare eum dedignatus est.

(b) *Cui*) Uxori *scilicet* optime meritæ.

(c) *Graviora*) Adeoque & leviora potes ferre; quæ ferenda esse Amor conjugalis suadet.

(d) *Mollior*) Quia non exsul, sed relegatus dictus.

(e) *Prius*) *Ante quam Cæsarem offendissem.*

(f) *Quassa*) Optime exponit hæc comparatio quid exsulem inter & relegatum intercedat.

(g) *Non fracta*) Quia in Patriam redire possit relegatus.

(h) *Nec obruta*) Quia non interemtus Poeta.

(i) *Caret*) Namque maximis calamitatibus in Ponto jactabatur Poeta.

(k) *Focis*) Pro domo.

Ut-

Digitized by Google

Utque aliis, numerum quorum comprendere non est,
Cæsareum numen, sic mihi, mite fuit.
Ipse relegati non exsulis utitur in me
Nomine: tuta suo judice caussa mea est.
Jure igitur laudes, Cæsar, pro parte virili
Carmina nostra tuas qualiacunque canunt.
Jure Deos, ut (*a*) adhuc cæli tibi limina claudant,
Teque velint (*b*) sine se comprecor esse Deum.
Optat idem populus: sed ut in mare flumina vastum,
Sic solet exiguæ currere (*c*) rivus aquæ.
At (*d*) tu fortunam, cujus vocor exsul ab ore,
Nomine mendaci parce gravare meam.

INTERPRETATIO.

Et sicuti numen Cæsareum fuit lene aliis, quorum non datur assignare numerum, ita mihi fuit. Ipse utitur nomine relegati, non exsulis erga me: causa mea est secura suo judice. Adeoque versus nostri qualescunque prædicant merito tuas laudes pro viribus, Cæsar. Merito veneror Deos, ut adhuc tibi negent aditus cæli, & velint te esse Deum sine se. Plebs idem vovet: Verum sicuti fluvii solent festinare in magnum mare, ita & rivus parvæ aquæ. At tu, ex cujus ore dicor exsul, noli premere meam sortem falso nomine.

NOTÆ.

(a) *Adhuc*) Quandiu viget ætas; & donec senio confecto ad ipsos Deos accedendi tempus sit.

(b) *Sine se*) Atque adeo in terris, dum illi in cælis agunt.

(c) *Rivus*) Preces suas cum rivo confert, qui nihilo minus quam vasta flumina in mare decurrat; ut & illas cælum penetrare Cæsar intelligat.

(d) *Tu*) Inimicum compellat.

ELEGIA XII.

ARGUMENTUM.

Scribis ut oblectem.]) *Amico hortanti ut aliquid scriberet, respondet Poeta: causasque assignat, cur id sibi facere non liceat. Demum ostendit se non posse tenere, quia semper aliquid componat, composita vero igni comburat.*

SCribis, ut oblectem studio (*a*) lacrymabile tempus,
Ne (*b*) pereant turpi pectora nostra situ.

INTERPRETATIO.

Scribis, ut leniam tempus luctuosum studio, ne noster spiritus vanescat indecoro otio.

NOTÆ.

(a) *Lacrymabile*) Quo exsul, aut procul a Patria languebat.

(b) *Pereant*) Certe vero ignavia & desidia non minus depravatur ingenium, quam situ aut quiete corrumpuntur corpora vel durissima.

Diff-

(*a*) Difficile est, quod, amice, mones: quia carmina lætum
Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.
Nostra per adversas agitur Fortuna procellas:
Sorte nec ulla meâ tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum funere plaudat,
Et (*b*) Niobe festos (*c*) ducat ut orba choros.
Luctibus, an studio videor debere teneri,
Solus in extremos jussus abire Getas?
Des licet hîc valido pectus mihi robore fultum,
Fama refert (*d*) Anyti quale fuisse reo;
Fracta cadet tantæ sapientia mole ruinæ.
(*e*) (Plus valet humanis viribus ira Dei.)
(*f*) Ille senex dictus sapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hoc casu (*g*) sustinuisset opus.
(*h*) (Ut patriæ veniant, veniant oblivia nostri;
Omnis ut admissi sensus abesse queat;)
At (*i*) timor officio fungi vetat ipse quieto.
Cinctus ab innumero me tenet hoste locus.

INTERPRETATIO.

Quod hortaris est arduum, amice: quia versus sunt opus festivum, & volunt habere otium animi. Nostra sors jactatur per adversas tempestates, neque fortuna ulla potest esse mœstior mea. Postulas, ut Priamus lætetur morte filiorum, & ut Niobe orba agitet lætas choreas. Videorne debere teneri fletibus, an studiis jussus discedere solus in ultimos Getas? Quamvis mihi hîc præbeas cor sustentatum firmis viribus, quale fama narrat fuisse reo Anyti; sapientia afflicta pondere tanti exitii jacebit. Ira Dei plus potest robore humano. Ille senex appellatus sapiens ab Apolline, non potuisset ducere ullum opus in hac clade. Quamvis suboriantur oblivia patriæ, & nostri, quamvis omnis sensus peccati possit extingui; at metus ipse prohibet exequi munus quietum. Locus me habet clausus ab hoste innumero.

NOTÆ.

(a) *Difficile*) Quia nempe in diversas partes cura atque ægritudo mentem trahunt, quæ tamen nisi sui compos, & in sese collecta, vix quicquam componere accurate, aut eleganter valeat.

(b) *Niobe*) Quam Tantali filiam liberis ab Apolline & Diana privatam, ob superbiam, deinde in saxum mutatam, ob convitia, supra vidimus.

(c) *Ducat choros*) *Cantet, saltet, & genio indulgeat.*

(d) *Anyti reo*) *Socrati*, quem Anytus, Melytus & Lycon accusaverant. Fortitudinem autem atque animi constantiam illi Philosopho maximam fuisse nullus non novit.

(e) *Plus valet*) Ignoscat mihi vir tantus; Quem parum appositum ac proinde suspectum versum habuit clariss. Heinsius, illum ego ut pulcherrimum, ita & maxime causæ servientem amplector.

(f) *Ille*) Socrates, quem sapientissimum, Apollinis oraculum judicavit.

(g) *Sustinuisset*) Quanquam ob patientissimum animum non sine causa maxime fuit commendatus.

(h) *Ut*) *Quamvis*, inquit, *neque me Patriæ desiderium, neque pristini status recordatio, neque ipse peccati dolor sollicitum minusque versibus scribendis aptum, habeant; metus tamen* &c.

(i) *Timor*) Ab hostibus subinde irruentibus.

Digitized by Google

Adde, quod ingenium longa rubigine læsum
Torpet; & est multo, quam fuit ante, (*a*) minus.
(*b*) Fertilis, assiduo si non renovetur aratro,
Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager.
(*c*) Tempore qui longo steterit, male curret, & inter
Carceribus missos ultimus ibit equos.
(*d*) Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
Si qua diu solitis cymba vacavit aquis.
Me quoque despero, fuerim cum (*e*) parvus & (*f*) ante,
Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa laborum:
Et pars antiqui magna vigoris abest.
Sæpe tamen nobis, ut nunc quoque, sumta tabella est;
Inque suos volui cogere verba pedes:
Carmina scripta mihi sunt nulla, aut (*g*) qualia cernis;
Digna sui domini (*h*) tempore, digna (*i*) loco.
Denique non parvas animo (*k*) dat gloria vires;
Et fœcunda facit pectora laudis amor.

INTERPRETATIO.

Adjice, quod ingenium obtusum diutina rubigine languescit, & est multo minus quam fuit prius. Campus ferax, si non renovetur indefesso aratro, nihil profert præter herbas cum spinis. Equus qui torpuerit longo spatio male curret, & incedet ultimus inter eos qui emissi fuerint ex repagulis. Si quæ navis aut linter diu fuit extra aquas solitas, mutatur in friabilem cariem, atque aperitur rimis. Despero etiam, quanquam & fuerim tenuis antea, me posse fieri æqualem illi qui fueram. Diutina tolerantia laborum hebetavit ingenium, & magna pars pristini vigoris desideratur. Frequenter tamen tabula correpta est a nobis, uti nunc, atque cupivi ordinare voces in suos numeros: nulli versus sunt a me exarati, aut quales adspicis, digni tempore sui domini, digni loco. Denique laus non præbet exiguas vires animo; & desiderium famæ præstat ingenia felicia.

NOTÆ.

(a) *Minus*) Nihil vero tantum a scribendo animum dehortatur, quam tenuitatis conscientia. Non sine conatu fœtus suos aut concipit aut emittit mens nostra, qui ubi frustraneus est, vel minus idoneus, ita maxime cordatissimum quemque ab incepto demovet.

(b) *Fertilis*) Comparatio elegans; siculi enim ager dum vertitur ad ferendos fructus mitiores componitur, ita ingenium in partes omnes versando fœcundatur.

(c) *Tempore*) Aptissima alia comparatio, quæ magis adhuc rem ipsam oculis subjicit, ut facile patebit attendenti.

(d) *Vertitur*) Vere dicit: at non ita respondet ingenii naturæ ista comparatio: nisi ejus cariem dixeris vitia quibus per otium corrumpitur, quæque catervatim, cum nihil agit, ingruunt.

(e) *Parvus*) *Tenuis ingenii*. Invidiam ex superbia declinat.

(f) *Ante*) Priusquam calamitatibus obrutus.

(g) *Qualia*) *Tenui stylo*. Quanquam elegantissima sunt.

(h) *Tempore*) Infelici atque ærumnoso.

(i) *Loco*) Barbaro.

(k) *Dat*) Neque immerito: multisque de causis ineptissimos coargueris veræ gloriæ contemtores, qui dum superbiæ crimen effugere nituntur, suam insuper produnt inscitiam. Sed jam diu invaluit hic mos apud plerosque nostros agyrtas, ut per humilitatem Christianam de qua pessime sentiunt, tamen veram laudem aliorum protritum eant, ne non ex libidine *scilicet* luxuriari possit Superbia atque Invidia sua. At enim quis illis modum faciat?

No-

Digitized by Google

Nominis & famæ quondam fulgore trahebar,
Dum tulit (*a*) antennas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curæ:
(*b*) Si liceat, nulli cognitus esse velim.
(*c*) An, quia cesserunt primo bene carmina, suades
Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace (*d*) novem vestra liceat dixisse Sorores;
Vos estis nostræ maxima caussa fugæ.
Utque dedit justas tauri (*e*) fabricator aheni,
Sic ego do pœnas artibus ipse meis.
Nil mihi debuerat cum versibus amplius esse;
Sed fugerem merito naufragus omne (*f*) fretum.
At (*g*) puto, si demens studium fatale retentem,
(*h*) Hic mihi præbebit carminis (*i*) arma locus.
Non liber hîc ullus, non qui mihi commodet aurem,
Verbaque significent quid mea norit, adest.
(Omnia barbariæ loca sunt, vocisque ferinæ,
Omnia sunt Getici plena timore soni).
Ipse mihi videor jam dedidicisse Latine:
Jam didici Getice Sarmaticeque loqui.
Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
A componendo carmine Musa potest.

INTERPRETATIO.

Ducebar olim splendore laudis & gloriæ, dum ventus propitius impulit meas antennas. Non tam bene est nunc, ut fama moveat animum: siquidem conceditur, optem nemini esse cognitus. An consulit scribere, quia versus primo bene cesserunt, ut ego sequar meos successus? Detur mihi *profiteri sine vestra offensa, novem sorores; vos estis potissima caussa nostri exsilii. Et quemadmodum artifex tauri ærei luit justas pœnas, ita ego ipse luo artibus meis. Nihil mihi debuerat esse amplius cum carminibus; sed naufragus jure aversarer omne mare. At, credo, si iterum denuo experiar studium fatale, hic locus mihi obtulerit instrumenta versuum. Nullus hîc est liber, nullus qui mihi præbeat aurem, & intelligat quid mea verba exprimant. Omnia loca sunt obsita barbarie, & sonis ferinis, atque plena metu vocis Geticæ. Ipse mihi videor jam esse oblitus Latinæ linguæ; jam didici verba facere Getice & Sarmatice. Neque tamen, ut agnoscam verum, Musa nostra potest abstinere a scribendo versu.*

NOTÆ.

(a) *Antennas*) Antenna lignum est supremo malo alligatum ex quo vela pendent, quod hic pro navi, sicuti navis pro vita aut Poetæ statu ponitur.

(b) *Si liceat*) Magis istud ex arte quam ex vero petitum.

(c) *An quia*) Ironice loquitur. Namque jam sæpius carmina atque studia sua devovit.

(d) *Novem*) Totidem *scilicet* recensentur Musæ, quarum nomina passim, in primis etiam puerorum elementis, conspiciuntur.

(e) *Fabricator*) Perillus, de quo in superioribus, primus, tyranni jussu, in taurum suum conjectus.

(f) *Fretum*) Hoc est versus, *quibus perii, sicuti naufragus aquam ubi periclitatus est.*

(g) *Puto*) Ironice.

(h) *Hic*) A Barbaris obsessus.

(i) *Arma*) Libros, & quæ subjungit.

Scri-

Scribimus, & scriptos absumimus igne libellos.
Exitus est studii parva favilla mei.
(a) (Nec possum, & cupio non ullos ducere versus.
Ponitur idcirco noster in igne labor.)
Nec nisi (b) pars casu flammis erepta dolove
Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quæ nil metuentem tale magistrum
Perdidit, in cineres (c) Ars mea versa foret.

INTERPRETATIO.

Componimus, & corrumpimus igne libellos compositos. Exiguus cinis est fructus studii mei. Neque possum, & opto non scribere ullos versus. Ideoque noster labor injicitur in ignem. Neque pars ulla ingenii mei nisi subtracta igni fortuna aut arte ad vos accedit. Utinam Ars mea, quæ prodidit dominum nihil simile timentem, esset mutata in favillas.

NOTÆ.

(a) *Nec possum*) Non immerito in spurios rejecit istos versus clariss. Heinsius.

(b) *Pars ingenii*) Pro versibus ingenio exaratis. Metonym.

(c) *Ars*) Amandi scilicet.

ELEGIA XIII.

ARGUMENTUM.

Hanc tuus e Getico.) *Amicum hortatur, ut quandoquidem amoris multa olim pignora sibi dederit, nunc verbis & litteris ne parcat. Quòd si emendarit, dicit nihil ab ejus amicitia amplius desiderandum esse.*

HAnc tuus e (a) Getico mittit tibi Naso salutem:
Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
Æger enim traxi contagia corpore mentis,
Libera tormento pars mihi nequa vacet.
Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
Sed quod (b) non modico frigore læsit hyems.
Si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus:
Quippe mea est humeris fulta ruina tuis.
Qui mihi cum dederis ingentia (c) pignora, cumque
Per numeros omnes (d) hoc tueare caput;

INTERPRETATIO.

Naso tuus mittit tibi e littore Getico hanc salutem, si quis potest mittere rem qua ipse caret. Namque, ne qua pars immunis sit mihi & sine dolore, male sanus traxi contagia animi corpore: & torqueor doloribus lateris per multos dies; sed quod bruma affixit non pauco frigore. Si tamen tu vales, nos valemus aliqua parte: quippe mea clades est sustentata tuis humeris. Qui cum mihi exhibueris maxima pignora, cumque defendas hoc caput omnibus modis,

NOTÆ.

(a) *Getico*) Littore scil.

(b) *Non modico*) Ne tantum ex mentis contagio contractum morbum intelligas.

(c) *Pignora*) Quibus Amor cognoscitur.

(d) *Hoc*) Meum, scil. *Nasonis*.

Digitized by Google

Quod tua me raro solatur epistola, peccas:
Remque (*a*) piam præstas, nî mihi (*b*) verba neges.
(*c*) Hoc precor emenda: quod si correxeris unum,
(*d*) Nullus in egregio corpore nævus erit.
Pluribus accusem; fieri nisi possit, ut ad me
Littera non veniat; missa sit illa tamen.
Dî faciant, ut sit temeraria nostra querela;
Teque putem falso non meminisse mei.
Quod precor, esse liquet: neque enim mutabile (*e*) robur
Credere me fas est pectoris esse tui.
(*f*) Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
Et careat dulci (*g*) Trinacris (*h*) Hybla thymo;
Immemorem quam te quisquam convincat amici.
Non ita sunt fati (*i*) stamina nigra mei.
Tu tamen, ut falsæ possis quoque pellere culpæ
Crimina; quod non es, ne videare, (*k*) cave:
Utque solebamus consumere longa loquendo
Tempora, sermonem deficiente die;
Sic ferat ac referat tacitas nunc littera voces:
Et peragant linguæ charta manusque vices.

INTERPRETATIO.

Aberras quod tuæ litteræ me raro consolantur; & perficis rem piam, nisi mihi recuses verba. Corrige hoc, quæso; quod unum si emendaveris, nulla macula erit in pulchro tuo *corpore. Arguerem* te *pluribus, nisi possit fieri, ut epistola non perveniat ad me, illa tamen sit missa. Dii velint, ut nostra querimonia sit temeraria, & credam falso te esse mei immemorem. Apparet esse quod opto: neque enim licet me credere constantiam animi tui esse mutabilem. Alba absinthia potius desiderentur in Ponto frigido, & Trinacris Hybla destituatur suavi thymo, quam ullus probet te oblitum amici: fila sortis meæ non sunt adeo atra. Tu tamen, ut possis etiam avertere exprobrationem falsi peccati, vide ne appareas quod non es. Et sicuti consueveramus terere longa tempora confabulando, die destituente colloquia; ita nunc epistolæ ferant atque referant verba silentia; & charta & manus fungantur officio linguæ.*

NOTÆ.

(a) *Piam*) *Qui me amicum utque defendis.*

(b) *Verba*) *Dum raro scribis.*

(c) *Hoc*) *Atque adeo frequentes epistolas transmitte.*

(d) *Nullus*) Nihil quod reprehendi possit in amicitia tua.

(e) *Robur*) *Constantiam, atque animi firmitudinem, quam in tuendis amicis præsertim approbasti.*

(f) *Cana*) Alba vero sunt altera ex parte folia absinthii; laudatum insuper Ponticum.

(g) *Trinacris*) Eo nomine e forma triangulâ dicta est Sicilia.

(h) *Hybla*) Mons est Siciliæ thymo, apibus & optimo melle abundans.

(i) *Stamina*) Jam sæpius pro ipsis fatis, aut hominum sorte fato præstituta, Parcarum fila habuimus, quorum candor aut nigrities fausta infaustaque significent.

(k) *Cave*) Quanquam enim singulis satis esse debet suo functos esse officio; illud ipsum ex officio est, de aliena opinione quod satis sit sollicitos esse. Quod quidem viro bono in primis notandum.

Quod

Quod fore ne nimium videar diffidere, sitque
Versibus hîc paucis admonuiſſe satis:
Accipe, quo semper finitur epistola verbo,
Aque meis (*a*) distent ut tua fata, Vale.

INTERPRETATIO.

Quod futurum esse ne videar nimis dubitare, & sufficiat hîc indicasse paucis versibus; Accipe verbum, quo litteræ semper absolvuntur, & ut tua sors differat a mea, Vale:

NOTÆ.

(a) *Distent*) *Ne & tu, qui mei pars es altera, sis infelix.*

ELEGIA XIV.

ARGUMENTUM.

Quanta tibi dederint, &c.) *In hac ultima elegia uxori immortalitatem pollicetur Poeta: dicitque multas fore, quæ quamvis eam miseram esse existiment, illi tamen invideant, & felicem appellent. Simulque ostendit, nihil a se majus præstari potuisse. Quod cum ita sit, eam hortatur, ut in fide permaneat, ne a quoquam jure accusari queas. Exemplisque etiam probat, ejusmodi fidem ergo maritos nullo unquam ævo taceri solitam.*

QUanta tibi dederint nostri monumenta libelli,
O mihi me conjux carior, ipsa vides.
Detrahat auctori multum Fortuna licebit;
Tu tamen ingenio clara (*a*) ferere meo.
Dumque legar, mecum pariter tua fama legetur:
Nec potes in mœstos omnis abire rogos.
Cumque viri casu possis miseranda videri;
Invenies aliquas, quæ (*b*) quod es, esse velint:
Quæ te, nostrorum cum sis in parte malorum,
Felicem dicant, invideantque tibi.
(*c*) (Non ego divitias dando tibi plura dedissem.
Nil feret ad manes divitis umbra suos.)

INTERPRETATIO.

Agnosceis ipsa, o uxor mihi carior meipso, quantam gloriam libelli nostri tibi pepererint. Fieri poterit ut fortuna multum deroget auctori; tu tamen celebris eris meo ingenio. Et quandiu legar, laus tua simul legetur mecum; neque tota potes venire in busta tristia. Et cum possis videri lugenda clade mariti, reperies nonnullas, quæ cupiant esse quod es: quæ, cum sis in parte nostrorum malorum, dicant te beatam, & tibi æmulentur. Ego non præbuissem tibi plura, præbendo opes; Umbra locupletis nihil feret ad manes suos.

NOTÆ.

(a) *Ferere*) *Quæ ab omnibus laudaberis, sicuti ego te laudavi.*

(b) *Quod es*) Ut pariter laudibus evehentur.

(c) *Non ego*) Merito suspectum distichon.

Digitized by Google

Perpetui fructum donavi nominis: idque,
Quo dare nil potui munere majus, habes.
Adde, quod, ut rerum sola es tutela mearum,
Ad te non parvi venit honoris onus.
Quod nunquam vox est de te mea muta, tuique
Judiciis debes esse (*a*) superba viri.
Quæ ne quis possit temeraria dicere, persta:
Et pariter serva (*b*) meque piamque fidem.
Nam tua, dum (*c*) stetimus, turpi sine crimine mansit,
Et famæ probitas irreprehensa fuit.
(*d*) Par eadem nostrâ nunc est sibi facta ruinâ.
(*e*) Conspicuum virtus hîc tua ponat opus.
Esse bonam (*f*) facile est, ubi, quod vetet esse, remotum est;
Et nihil officio nupta quod obstet habet.
(*g*) Cum Deus intonuit, non se subducere nimbo,
Id demum pietas, id socialis amor.
(*h*) Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet;
Quæ maneat stabili, cum fugit illa, pede.
Si qua tamen pretii sibi merces (*i*) ipsa petiti,
Inque parum lætis (*k*) ardua rebus adest;

INTERPRETATIO.

Præbui munus æternæ laudis; & habet illud donum, quo nihil potui præbere majus. Adde quod, ut sola es præsidium rerum mearum, accedit tibi onus non exiguæ gloriæ. Debes gloriari arbitrio tui mariti, quod nunquam vox mea silet de te. Quæ ne cui liceat dicere esse vana, perseverato, & custodito simul & me, & tuam fidem. Nam tua probitas stetit sine turpi crimine, & laus famæ fuit inculpata. Eadem est nunc facta sibi æqualis nostra clade. Virtus tua hîc statuat opus conspicuum. Pronum est esse bonam, ubi quod prohibeat esse longe est; & conjux nihil habet quod repugnet officio. Non fugere tempestatem, cum Deus intonuit, illud denique pietas, illud amor conjugalis. Rara quidem virtus, quam fortuna non regat, quæ stet firmo pede, cum illa recedit. Si qua tamen ipsa sibi merces præmii quæriti, atque difficilis adest in rebus parum secundis,

NOTÆ.

(a) *Superba*) *Bene de te sentiens:* quæ voluptas est non parva. In bonam partem posita est illa vox.

(b) *Meque piamque*) Virtus ergo maxima, Ethnici hominis judicio, cum alieno commodo est conjuncta. Quod discere si vellent plerique Christiani, & sese ex factis suis excutere, tam expediti in damnandis illis non essent, quandiu verbis, non rebus, sese Christo mancipari volunt.

(c) *Stetimus*) *In Urbe floruimus.*

(d) *Par*) Quæ in adversis, sicuti olim in prosperis, emicuit.

(e) *Conspicuum*) Ex constantia vero, cum præsertim adversa ingruunt, virtuti fulgor novissimus.

(f) *Facile*) Atque adeo vulgare; ut Poetæ uxori ex ejus adversis famam sibi conciliare non vulgarem sit reliquum.

(g) *Cum Deus*) Hæc est res omnibus altiori meditatione digna.

(h) *Rara*) Quo enim se fortuna, eo & favor hominum inclinat: quia *scilicet* pauci virtuti student.

(i) *Ipsa*) Mercedem ampliorem nunquam vel cogitando invenire quisquam possit, quam Bene fecisse, & sui Bene merentis, Deoque placentis conscium esse. Cæterum ita rem sese habere vix millesimus ex iis, quas videmus, hominum larvis odorari possit; in tantum sunt quisquiliis occæcati, & procul a se Deoque projecti.

(k) *Ardua*) Celsa atque erecta, neque ad fortunam inclinata.

(Ut tempus numeres, per sæcula (*a*) nulla tacetur,
Et loca mirantur, qua patet orbis iter.)
Aspicis, ut longo maneat laudabilis ævo
Nomen inexstinctum (*b*) Penelopæa fides?
Cernis, ut (*c*) Admeti cantetur, ut (*d*) Hectoris uxor,
Ausaque in accensos (*e*) Iphias ire rogos?
Ut vivat famâ (*f*) conjux Phylaceia, cujus
Iliacam (*g*) celeri vir pede pressit humum?
Nil opus est (*h*) letho pro me; sed amore fideque.
Non ex difficili fama petenda tibi est.
Nec te credideris, quia non facis, ista moneri.
Vela damus, (*i*) quamvis remige puppis eat.
Qui monet, ut facias quod jam facis; ille monendo
Laudat, & hortatu comprobat acta suo.

INTERPRETATIO.

quanquam recenseat tempora, per nulla sæcula oblivioni traditur, & loca mirantur, qua iter orbis apertum est. Vides, ut fides Penelopea gloriosa longo sæculo permaneat nomen immortale? Vides, ut conjux Admeti, ut Hectoris laudetur, atque Iphias non verita se immittere in pyras ardentes? Ut uxor Phylaceia, cujus maritus calcavit terram Trojanam veloci pede, sit celebris? Nihil opus est morte mei caussa, sed amore & fide. Laus non est tibi invenienda ex arduo. Neque existimaveris te perduci ad ista, quod non præstes; Addimus carbasa, quanquam navis currat remige. Qui hortatur ut agas quod jam agis, ille hortando probat, & celebrat facta suâ admonitione.

NOTÆ.

(a) *Nulla tacetur*) Quippe intaminatis fulget honoribus; ut loquutus est Flaccus.

(b) *Penelopæa*) Penelopes quippe illibata in Ulyssem mansit fides, quanquam per viginti annorum spatium desideraretur.

(c) *Admeti*) Alcestis *scil.* quam paulo ante vidimus mortem pro marito oppetentem.

(d) *Hectoris*) Andromacha est, Eetionis Thebarum, in Cilicia, regis filia, Hectori suo fidissima.

(e) *Iphias*) Evadnen dicit, Iphidis filiam, quam supra in Capanei mariti rogum sese injicientem habuimus.

(f) *Conjux*) Laodamiam intellige Protesilai uxorem; cui a Protesilai avo Phylaca, aut ejusdem nominis urbe in Phtiotica Thessaliæ regione, illud datum nomen. Quemadmodum autem in defuncti mariti amplexu obierit supra dictum.

(g) *Celeri*) Nimium quidem, cum ea caussa, quodque primus terram tetigisset Iliacam, ex fati præscripto, mactatus sit.

(h) *Letho*) Quod aliæ Alcestis puta, Evadne, Laodamia, conjugali amore quæsiverunt.

(i) *Quamvis*) Hoc est, *Ex tete officio tuo fungaris*.

TRISTIUM FINIS.

Digitized by Google

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER I.

EPISTOLA PRIMA.

BRUTO.

ARGUMENTUM.

Naso Tomitanæ.) *Ad Brutum Romanum scribens Ovidius e Tomitana urbe, & Pontica regione, ubi exulabat, a qua opus de Ponto appellavit, primo rogat, ut librum suum excipiat: deinde quid ibi contineatur, exponit.*

NAso Tomitanæ jam (*a*) non novus incola terræ
Hoc tibi de Getico littore mittit opus.
Si vacat, hospitio (*b*) peregrinos, Brute, libellos
Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
Ne (*c*) suus hoc illis clauserit auctor iter.
Ah quoties dixi, Certe nil turpe (*d*) docetis!
Ite: patet castis versibus (*e*) ille locus.
Non tamen accedunt: sed, ut aspicis ipse, latere
Sub (*f*) Lare privato tutius esse putant.

INTERPRETATIO.

NAso, nunc non recens accola soli Tomitani mittit tibi hoc opus ex ora Getica. Si per otium licet, Brute, excipe hospitio libellos advenas, & repone quolibet loco, modo aliquo. Metuunt accedere ad publica monumenta, ne suus auctor illis obstruxerit hanc viam. Ah quoties dixi, Profecto nihil obscœnum inculcatis! Discedite: ille sedes tum aperta puris carminibus. Non tamen accedunt; sed, ut ipse vides, arbitrantur tutius esse latitare in domo privata.

NOTÆ.

(a) *Non novus*) Quartum enim tum annum in Ponto agebat, ut ex octava Elegia mox patebit: qui septem omnino illic vixisse videtur.

(b) *Peregrinos*) Utpote ex Scythica regione venientes.

(c) *Suus*) Naso scilicet, quem libelli de Arte suspectum fecerunt.

(d) *Docetis*) *Vos*, supple, *libelli ex Ponto*, seu *ad Amicos Epistolæ*.

(e) *Ille*) Romam intellige aut Palatinam Bibliothecam.

(f) *Lare*) Apulejus Lares, ipsas Animas esse parentum, existimavit; qui, quod olim in ipsa domo sepulturæ mandati essent, familiam suam semper curare putabantur. Adeoque non sine causa pro ipsa domo sæpe ponuntur.

Quæ-

Digitized by Google

Quæris, ubi hos possis nullo componere (*a*) læso?
Qua steterant Artes, pars (*b*) vacat illa tibi.
(*c*) Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa.
Accipe, quodcunque est, dummodo non sit amor.
Invenies, quamvis non est (*d*) miserabilis index,
Non minus hoc (*e*) illo triste, quod ante dedi.
Rebus idem, titulo differt: & (*f*) epistola cui sit
(*g*) Non occultato nomine missa docet.
(*h*) Nec vos (*i*) hoc vultis, sed nec prohibere potestis:
Musaque ad invitos officiosa venit.
Quicquid id est, adjunge meis: nihil impedit ortos
Exule, servatis legibus, Urbe frui.
Quod metuas non est. Antonî scripta (*k*) leguntur;
Doctus & (*l*) in promptu (*m*) scrinia (*n*) Brutus habet.
Nec me nominibus furiosus confero tantis.
Sæva (*o*) Deos contra non tamen arma tuli.
Denique Cæsareo, quod (*p*) non desiderat ipse,
Non caret e nostris ullus honore liber.

INTERPRETATIO.

Petis, ubi possis hos collocare, nullo offenso? Ille locus tibi est vacuus ubi Artes erant. Forte requires in ipso aditu quamobrem accedant. Excipe quodcumque est, dummodo ne sit Amor. Quanquam titulus non est luctuosus, reperies hoc opus non minus lugubre illo quod prius vulgavi. Idem rebus, diversum est indice; & epistola missa indicat ad quem spectet non dissimulato nomine. Neque vos hoc expetitis, sed neque potestis impedire; & Musa officiose venit ad nolentes. Quicquid id est, adde meis. Nihil prohibet procreatos ab exule frui Urbe, legibus servatis. Non est quod timeas. Scripta Antonii leguntur: & eruditus Brutus habet thecas in promptu. Neque vesanus me comparo tantis nominibus: non tamen gessi fera arma adversus Deos. Denique nullus liber ex nostris caret laude Cæsaris, quod ipse non optat.

NOTÆ.

(a) *Læso*) *Offenso*. Citra cujusquam offensionem.

(b) *Vacat*) Quia inde exturbati libelli de Arte.

(c) *Quid veniant*) Quodnam sit argumentum. Cur scripti, &c.

(d) *Miserabilis*) Aut inscriptus *de Tristibus*.

(e) *Illo*) De Tristibus.

(f) *Epistola*) Adeoque & superior liber fuit Epistolaris; sicuti vidimus.

(g) *Non occult.*) Suppresserat autem religiose amicorum nomen in Tristibus.

(h) *Nec vos*) Istud in amicorum gratiam, si forte ob epistolas in Cæsaris offensionem incurrissent.

(i) *Hoc*) *Vestra nomina in meis libellis legi*.

(k) *Leguntur*) *Utcumque Augusto infensus Antonius fuerit, ejus scripta leguntur tamen: potiori igitur ratione Nasonis legi possint, qui illi maxime favet.*

(l) *In promptu*) *Palam, & in aperto*, unde cum opus est petantur.

(m) *Scrinia*) Quibus *scilicet* asserventur.

(n) *Brutus*) Ille vero, qui Julium Cæsarem occidit, vir fuit omni laudis & scientiarum genere inclytus.

(o) *Deos*) Julium & Augustum Cæsares.

(p) *Non desiderat*) Ut si cuiquam irasci velit Augustus, quod illi aut de illo scripserim, sibi ipse injurius videatur, quem toties eodem, passim laudavero.

Si dubitas (*a*) de me; laudes admitte (*b*) Deorum:
Et carmen demto (*c*) nomine sume meum.
Adjuvat in bello (*d*) pacatæ ramus olivæ;
Proderit (*e*) Auctorem Pacis (*f*) habere nihil?
Cum foret Æneæ cervix subjecta (*g*) parenti,
Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.
Fert liber (*h*) Æneaden: & non iter omne patebit?
At patriæ pater (*i*) hic; ipsius (*k*) ille fuit.
Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
Jactantem (*l*) Pharia tinnula (*m*) sistra manu?
Ante (*n*) Deûm Matrem cornu tibicen adunco
Cum canit; exiguæ quis (*o*) stipis æra neget?
Scimus ab imperio fieri nil (*p*) tale Dianæ:
Unde tamen vivat (*q*) vaticinator habet.
Ipsa movent animos Superorum (*r*) numina nostros;
Turpe nec est tali (*s*) credulitate capi.

INTERPRETATIO.

Si incertus es de me, excipe laudes Deorum, & admitte carmen meum nomine sublato. Ramus olivæ pacificæ prodest in bello: nihil conferet habere auctorem Pacis? Cum collum Æneæ esset suppositum patri, ipsa flamma dicitur cessisse viro. Liber fert Æneaden, & omnis via non erit aperta? At hic Pater Patriæ, ille fuit ipsius. Ecquis est ita temerarius, ut cogat domo excedere agitantem sistra tinnientia manu Pharia? Cum tibicen canit cornu recurvo ante matrem Deorum, quis recuset æs parvæ monetæ? Scimus nihil hujusmodi fieri jussu Dianæ; cæterum vates habet unde vescatur. Ipsa numina Deorum movent nostras mentes; neque est indecorum duci hujusmodi credulitate.

NOTÆ.

(a) *De me*) Mea caussa hos libellos excipere.

(b) *Deorum*) Augusti in gratiam istud dicitur.

(c) *Nomine*) *Meo* scilicet.

(d) *Pacatæ*) *Pacem significantis*. Namque signum pacis erat in bello prætendere olivæ ramum.

(e) *Auctorem*) *Quisquis ille denique fuerit; neque adeo Nasonem qui pacis cum Augusto, per meos libellos, quaque licet, sum auctor.*

(f) *Habere*) Argumentum est a minori. Siquidem, inquit, in bello hostem juvet ramus olivæ, multo potiori jure non Pacis signum sed ejus Auctor adjuvare debeat. Atque adeo mei libelli non olivam prætendentes, sed Pacis Auctorem habentes debent excipi.

(g) *Parenti*) *Anchisæ*, quem humeris suis Æneas ex incendio Trojano abstulit.

(h) *Æneaden*) Augustum *scil.* cujus laudes in suis libellis prædicat Naso. Ille enim genus suum ad Iulum seu Ascanium, Æneæ filium, quia a Julio Cæsare adoptatus referebat.

(i) *Hic*) Augustus.

(k) *Ille*) Anchises, qui Æneæ tantum, non Patriæ fuit pater: ut adeoque magis omnia ferenti Augustum quam Anchisen cedere debeant.

(l) *Pharia*) *Ægyptia*; a Pharo ejus regionis, ad ostia Nili, insula.

(m) *Sistra*) Quibus Isidis Sacerdotes sacra ejus frequentabant, ut alibi dictum.

(n) *Deûm mat.*) Cybele est, cujus sacra tympanorum, fistularum, & tibiarum strepitu, inconditoque ululatu peragebantur.

(o) *Stipis*) *Nummi parvi*, cujusmodi cogebant Isidis Sacerdotes.

(p) *Tale*) Ut pecuniam seu stipem exigat Sacerdos suus ab iis qui illam de re quapiam consulunt.

(q) *Vaticinator*) Eundem Aricini nemoris regem in superioribus vidimus; unde majorem illius notitiam, si tanti est, licet repetere.

(r) *Numina*) Cum illorum causa Sacerdotibus decedimus, stipem præbemus, &c.

(s) *Credulitate*) Qua Sacerdotibus, Deorum causa favemus.

Ea

En ego, pro sistro (*a*) Phrygiique foramine buxi,
Gentis (*b*) Iuleæ nomina sancta fero.
(*c*) Vaticinor moneoque; locum date sacra ferenti:
Non mihi, sed (*d*) magno poscitur ille Deo.
(*e*) Nec, quia vel merui, vel sensi Principis iram,
A nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego (*f*) linigeræ numen violasse fatentem
Isidis, Isiacos ante (*g*) sedere focos.
Alter, ob huic similem (*h*) privatus lumine culpam,
(*i*) Clamabat media se meruisse via.
Talia cælestes fieri præconia gaudent;
Ut, sua quid valeant numina, teste probent.
Sæpe levant pœnas, ereptaque lumina reddunt;
Cum bene peccati pœnituisse vident.
Pœnitet o, (si quid miserorum creditur ulli)
Pœnitet, & facto torqueor ipse meo!
Cumque (*k*) sit exilium, (*l*) magis est mihi culpa dolori:
Estque pati pœnas, quam meruisse, minus.
Ut mihi Dî faveant, quibus est (*m*) manifestior ipse;
Pœna potest demi, culpa (*n*) perennis erit.

INTERPRETATIO.

Ecce ego gero pro sistro & foramine buxi Phrygii nomina veneranda gentis Iuleæ. Vaticinor & hortor; præstate viam gerenti sacra; illa non petitur pro me, sed pro magno Deo. Neque, quia vel dignus fui, vel expertus sum iram Principis, existimate illum nolle coli a nobis. Ego vidi agnoscentem se temerasse numen Isidis linigeræ, sedere pro aris Isidis. Alius orbus oculis propter peccatum æquale huic vociferabatur media via, se dignum esse. Dii lætantur hujusmodi præconia fieri; ut demonstrent testibus, quid sua numina possint. Sæpenumero minuunt pœnas, & restituunt oculos sublatos, cum advertunt bene pœnituisse culpæ. Pœnitet o, (si quid creditur cuiquam infelicium) Pœnitet, & ipse crucior meo facinore! Et cum fuga sit mihi dolori, peccatum est magis: & minus est luere pœnas quam dignum fuisse. Tametsi Dii, quibus ipse est magis conspicuus, mihi sint propitii, supplicium potest tolli, culpa erit æterna.

NOTÆ.

(a) *Phrygii*) Quiá Phryges tibiæ buxeæ inventores.

(b) *Iuleæ*) A Iulo Æneæ filio derivatæ. Augusto assentatur, quási Deus esset.

(c) *Vaticinor moneoque*) Hoc est, *Vatis atque Sacerdotis, cui propter numen sit decedendum, vices tuear.*

(d) *Magno*) Augusto.

(e) *Nec*) Maximum hic est artificium.

(f) *Linigeræ*) Quia Sacerdotes lineis vestibus sacra ejus peragebant. De quibus sæpius in superioribus.

(g) *Sedere*) Sacrificandi causa cum accessisset.

(h) *Privatus*) Lumine seu oculis privari numinis ira credebantur, qui falso per Isidem juravissent.

(i) *Clamabat*) Ut ita Deæ iram deliniret.

(k) *Sit*) Dolori scilicet.

(l) *Magis*) Atque hæc vera est pœnitentia; multoque sapientior videtur jam Naso, quam antea.

(m) *Manifestior*) Quia Augustus, qui vivens etiam divinis fruebatur honoribus, oculis omnium erat conspiciendus: sed magis quia ejus potentia maxime sentiebatur.

(n) *Perennis*) Istud vero a peccando mortalem maxime deberet retrahere, quod peccati macula nunquam in totum ita possit elui, quin aliquam saltem recordatio ejus afferat vituperationem.

Digitized by Google

EPISTOLA II.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Maxime, qui tanti.) *In hac epistola primo captat benevolentiam a Fabii persona, eum laudando. Deinde illum attentum reddit, cum docet ea de quibus dicturus sit: hoc est, velle propria mala ingemiscere & exponere, quæ multa esse narrat, hostium scilicet periculum, faciem loci, dolorem ex his rebus maximum, adeo ut cupiat se mutari in aliquam aliam formam. Colligit postremo, se clementia Cæsaris confidere, ut exilii locum mutare liceat; Petitque a Maximo, ut id solum, nec aliud tentet.*

MAxime, qui (*a*) tanti mensuram nominis imples,
  Et geminas animi nobilitate genus;
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
  (*b*) Non omnes Fabios abstulit (*c*) una dies;
Forsitan hæc a quo mittatur epistola quæras;
  Quique loquar tecum certior esse velis.
Hei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
  (*d*) Durus & aversa cætera mente legas.
(*e*) Viderit hæc si quis; tibi me scripsisse fateri
  Audebo, & propriis ingemuisse malis.

INTERPRETATIO.

Maxime, qui æquas modum tanti nominis, & auges genus nobilitate mentis; qui ut posses exoriri, una dies non rapuit cunctos Fabios, quanquam trecenti peremti sunt; forte petas a quo hæ litteræ scriptæ sint, & cupias cognoscere quis te compellem. Hei mihi! quid agam? metuo ne, nomine viso, asper & animo alienato inspicias reliqua. Si quis hæc legerit, non metuam agnoscere me ad te scripsisse, & questum esse proprias ærumnas.

NOTÆ.

(a) *Tanti*) Seu vocem; seu gentis gloriam spectes. Fuit namque Fabiorum amplissima; qui non modo olim adversus assiduos & anniversarios Romanorum hostes privatum bellum gesserunt, sed plurimis fortissimis viris deinde Urbem Romam nobilitaverunt.

(b) *Non omnes*) Namque unum ex ea gente domi relictum ob impuberem ætatem volunt, quo tempore cæteri cum Etruscis bellum gesserunt; ex quo genus propagatum.

(c) *Una*) Illam dicit qua apud Cremeram cæsi trecenti ex Fabia gente, patricius exercitus; sicuti refert Florus libri primi capite duodecimo.

(d) *Durus*) *Difficilis*, atque iniquo animo.

(e) *Viderit*) Interrogative legendum hoc distichon Micyllus censuit, ut sit dubitantis Nasonis, num nomine non celato audeat ad Maximum scribere. Verum optime meo judicio clariss. Heinsius, qui non modo ex lectionum diversitate scholium quempiam quatuor ex duobus versibus procudendi ansam arripuisse credidit, sed elegantissime suas Nasoni sic elegantias asseruit.

Viderit: audebo tibi me scripsisse fateri.
  Audebo propriis ingemuisse malis.

Viderit autem pro *Prospexerit*, *Consuluerit* positum: quomodo in rebus maxime dubiis, non Ovidius tantum, sed & alii loqui amaverunt.

Viderit; audebo tibi me scripsisse fateri,
(Atque modum culpæ (*a*) notificare meæ.)
Qui, cum me pœna dignum graviore fuisse
Confitear, possum vix graviora pati.
Hostibus in mediis interque pericula versor:
Tanquam cum patria pax sit ademta mihi.
Qui, mortis sævo (*b*) geminent ut vulnere caussas,
Omnia vipereo spicula felle linunt.
His eques instructus perterrita mœnia lustrat,
More lupi clausas circueuntis oves.
At semel intentus nervo levis arcus (*c*) equino
(*d*) Vincula semper habens irresoluta manet.
Tecta rigent fixis veluti (*e*) vallata sagittis,
Portaque vix firmâ submovet arma serâ.
Adde loci faciem nec fronde nec arbore tecti;
Et quòd iners hyemi continuatur hyems.
Hic me pugnantem cum frigore, cumque sagittis,
Cumque meo fato, (*f*) quarta fatigat hyems.
Fine carent lacrymæ; nisi cum stupor obstitit illis:
Et similis morti pectora torpor habet.
Felicem (*g*) Nioben, quamvis tot (*h*) funera vidit,
Quæ (*i*) posuit sensum saxea facta mali!

INTERPRETATIO.

Legeris, non metuam agnoscere me ad te scripsisse, atque patefacere mensuram mei peccati. Qui, cum agnoscam me meruisse majus supplicium, vix possum ferre majus. Dego in hostibus mediis & inter discrimina, quasi pax sit mihi rapta cum patria. Qui, ut duplicent caussas lethi ferâ plagâ, tingunt omnia tela felle anguineo. Eques his stipatus obit muros exterritos in modum lupi obruentis pecudes clausas. At levis arcus semel intentus nervo equino stat semper habens vincula adstricta. Tecta horrent quasi septa impactis spiculis, & valvæ ægre depellunt arma durâ serâ. Adjice faciem loci neque foliis neque arboribus velati; & quod hyemi pigra jungitur hyemi. Quarta hyems hic me premit certantem cum frigore, & cum spiculis, & cum mea sorte. Fletus sunt assidui, nisi cum torpor illos impedit, & stupor par morti cor insidet. Beatam Nioben, quanquam sensit tot funera, quæ in saxum mutata deposuit sensum mali!

NOTÆ.

(a) *Notificare*) Quis credat, inquit clariss. Heinsius, *notificandi*, aut quod in aliis extat, *versificandi* verbo Nasonem esse usum? si quid concupivit magnifice potuit verbis consectari.

(b) *Geminent*) Ferro & veneno *scilicet*.

(c) *Equino*) Ex equorum setis parato.

(d) *Vincula*) De arcus nervo intellige, quem nunquam laxent Getæ.

(e) *Vallata*) Vallis obsita.

(f) *Quarta*) Nasoni adeoque si credas per quatuor annorum spatium hyemem vidit continuam, qua maxime infestatus sit. Nec ille

(g) *Nioben*) De ea Tantali filia, quæ in saxum diriguit, jam sæpius dictum. Fabulam vide in Metam.

(h) *Funera*) Filiorum septem totidemque filiarum, Latonæ ira sublatarum.

(i) *Posuit*) Atqui, ut neque Nasonem latuit, majora etiam a se impetrare potest mens humana, si modo viribus utatur suis, aut iis uti didicerit.

Vis

(*a*) Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
Cortice velavit populus ora novo.
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum:
Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
Ipsa (*b*) Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
(*c*) Amittat vires ipsa Medusa suas.
Vivimus, ut sensu nunquam careamus amaro:
Et gravior longâ fit mea pœna morâ.
Sic inconsumtum (*d*) Tityi semperque renascens
Non perit, ut possit sæpe perire, jecur.
At (*e*) puto, cum requies medicinaque publica curæ
Somnus adest, solitis nox venit orba malis.
Somnia me terrent veros imitantia casus:
Et vigilant sensus in mea (*f*) damna mei.
Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas:
Aut dare captivas ad fera vincla manus.
Aut ubi decipior melioris imagine somni,
Aspicio patriæ tecta relicta meæ.
Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
Et modo cum cara conjuge, multa loquor.
Sic, ubi percepta est brevis & non vera voluptas,
Pejor ab (*g*) admonitu fit status iste boni.

INTERPRETATIO.

Vos etiam beatas, quarum ora clamantia fratrem populus obstruxit recenti cortice. Ego sum ille, qui non recipiar in ullum lignum; ego sum ille, qui nequicquam cupiam esse saxum. Quamvis ipsa Medusa occurrat nostris oculis, ipsa Medusa excidat sua potentia. Vivimus, ut nunquam careamus sensu molesto: & meum supplicium fit asperius longo tempore. Eo modo jecur Tityi inconsumtum & semper renascens non absumitur, ut possit sæpe absumi. At, credo, quando quies, & sopor remedium commune sollicitudinis advenit, nox est sine ærumnis consuetis. Species somni exhibentes veras clades me terricant, & mei sensus sunt experrecti in mea mala. Vel ego videor effugere spicula Sarmatica; vel præbere manus captivas sævis catenis. Vel cum fallor specie lætioris somni, video domos amissas meæ patriæ. Et nunc plurima confero vobiscum, amici, quos colui, & nunc cum dilecta uxore. Ita postquam fruitus sum brevi & falso gaudio, iste status fit pejor recordatione boni.

NOTÆ.

(a) *Vos*) Heliades dicit, quæ Phaëtontis fratris casum tanto luctu prosecutæ, ut denique obstupuerint, atque in Alnos, ut placet Virgilio, vel in Populos ex aliorum sententia, mutatæ sint.

(b) *Medusa*) Cujus vultus homines in saxa mutabat, ut fuse dictum in Metam.

(c) *Amittat*) *Quia in saxum mutari nequeam, qui ferendis miseriis natus videor.*

(d) *Tityi*) Hic Jovis ex Elara filius, cum Latonæ vim inferre conatus esset, ab Apolline & Diana confixus, atque ad Inferos deturbatus, ibidem jecur semper renascens vulturi præbet exedendum. Quam fabulam satis aperta hic noster, quod & Lucretius aliique fecerunt, de curis atque animi sollicitudinibus exponit.

(e) *Puto*) Pro *forte*. Per objectionem quandam figuram Rhetoricæ, nequidem per somnum vacare curis animum dicit.

(f) *Damna*) Siquidem & falsis imaginibus somni torquebatur.

(g) *Admonitu*) Pejus enim est *Habuisse*, quam *nihil habere*.

Sive

Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
Sive (*a*) pruinosi Noctis aguntur equi;
Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
Ignibus admotis ut nova cera solet.
Sæpe precor mortem, mortem quoque (*b*) deprecor idem;
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
Cum subit, Augusti quæ sit clementia; credo
Mollia (*c*) naufragiis (*d*) littora posse dari.
Cum video quam sint mea fata tenacia, frangor;
Spesque levis magno victa timore cadit.
Nec tamen ulterius quidquam sperove precorve,
Quam (*e*) male mutato posse carere loco.
Aut (*f*) hoc, aut nihil est, pro me tentare modeste
Gratia quod salvo (*g*) vestra (*h*) pudore queat.
Suscipe, Romanæ facundia, Maxime, linguæ,
(*i*) Difficilis caussæ (*k*) mite patrocinium.
Est (*l*) mala; confiteor: sed te (*m*) bona fiet agente.
Lenia pro miserâ fac modo verba fugâ.
Nescit enim Cæsar, quamvis Deus omnia norit,
Ultimus hic qua sit conditione locus.

INTERPRETATIO.

Seu ergo dies videt hoc caput lamentabile, seu equi pruinosi noctis agitantur, meum cor perinde diffluit assiduis sollicitudinibus, ac cera recens solet diffluere *ignibus admotis. Sæpe voveo mortem, idem etiam averto precibus mortem; ne terra Sarmatica obruat mea ossa. Cum succurrit, quanta sit clementia Augusti, arbitror littora quieta posse concedi* nostris *naufragiis. Cum aspicio quantum mea sors sit pertinax, despondeo animo, & spes levis vanescit superata ingenti metu. Neque tamen aut spero, aut rogo quidquam amplius, quam posse carere loco male mutato. Aut hoc, aut nihil est quod Gratia vestra possit experiri verecunde salvo pudore. Maxime, Eloquentia linguæ Romanæ, suscipe lenem defensionem asperæ caussæ. Est mala, agnosco; verum fiet bona, te defendente. Profer tantum verba mitia in gratiam tristis exilii. Nescit enim Cæsar, quamvis Deus omnia cognoscat, quali statu sit hic locus novissimus.*

NOTÆ.

(a) *Pruinosi*) Quia per noctem congelatur ros, qui tum pruina dicitur.

(b) *Deprecor*) *Precibus amolior.*

(c) *Naufragiis*) Metaphorice de exilio suo loquitur.

(d) *Littora*) Reditum in patriam, aut certe mitius solum quam Scythiam intelligit.

(e) *Male mutato*) Quasi quodlibet solum, modo ne Scythicum, Poetæ gratum fuerit, hujus tantum mutationem in illud, utcomque malum, petit.

(f) *Hoc*) Loci mutatio.

(g) *Vestra*) Eam intelligo, qua Maximus cæterique Nasonis amici apud Augustum pollebant.

(h) *Pudore*) Verecondos esse decet qui aliquid petunt a Principe; ne magis illum offendere, quam amicia prodesse videantur.

(i) *Difficilis*) Quia ab Augusto læso venia impetranda.

(k) *Mite*) Quod mite requirat ingenium ad Cæsarem demulcendum, dein & mitiget Poetæ exilium.

(l) *Mala*) Propter Cæsarem offensum præsertim.

(m) *Bona*) *Vincibilis.*

Ma-

Magna tenent illud rerum (*a*) molimina numen:
(*b*) Hæc est cælesti pectore cura (*c*) minor.
Nec vacat, in qua sint positi regione Tomitæ,
Quærere, finitimo (*d*) vix loca nota Getæ.
Aut quid Sauromatæ faciant, quid (*e*) Iazyges acres,
Cultaque (*f*) Oresteæ Taurica terra Deæ.
Quæque (*g*) aliæ gentes, ubi frigore constitit Ister,
Dura meant celeri (*h*) terga per amnis equo.
Maxima pars (*i*) hominum nec te, pulcherrima, curant,
Roma; nec Ausonii militis arma timent.
Dant animos arcus illis plenæque pharetræ;
Quamque libet longis cursibus aptus equus:
Quodque sitim (*k*) didicere diu tolerare famemque;
Quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira Dei mitis non me misisset in istam,
Si satis hæc illi nota fuisset, humum.
Nec me, nec quenquam Romanum gaudet ab hoste,
Meque minus, vitam cui (*l*) dedit ipse, premi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu.
(*m*) Nil opus est ullis in mea fata Getis.

INTERPRETATIO.

Ingens pondus rerum detinet illud numen: hæc cura est minor mente cælesti. Neque etiam est ptere in qua ora Tomitæ sint siti; regio vix cognita Getæ vicinæ. Vel quid Sauromatæ rerum gerant, quid Jazyges acres, & tellus Taurica culta a Dea Orettea: & aliæ nationes, quæ, postquam Danubius concretus est frigore discurrunt velocibus equis per rigida terga fluvii. Maxima pars hominum neque tui habent rationem, Roma formosissima; neque reformidant arma militis Itali. Arcus, & pharetræ refertæ, atque equi idonei cursibus quantumvis longis augent illis animos; & quod assueverunt diu pati sitim & famem; & quod hostis persequens nullas habebit aquas. Ira lenis Dei non misisset me in istam regionem, si ea fuisset illi satis cognita. Neque me, neque ullum Romanum lætatur opprimi ab hoste, atque me minus, cui ipse præbuit vitam. Noluit me exitio dare, ut poterat minimo nutu. Nihil est opus Getis in meam mortem.

NOTÆ.

(a) *Molimina*) Pro rebus quæ magno molimine perficiuntur.

(b) *Hæc*) Ut cognoscat quæ sit conditio hujus loci.

(c) *Minor*) *Minus digna*.

(d) *Vix nota*) Propter ignobilitatem.

(e) *Iazyges*) Istos jam supra Sarmatiæ Europeæ populos vidimus.

(f) *Oresteæ*) Dianæ est, quem Orestes ex Taurica Chersoneso unà cum Iphigenia sorore abstulit; ut fuse dictum in præcedentibus.

(g) *Aliæ*) Ut sunt Basternæ, Alani, Daci, &c.

(h) *Terga*) Glaciem adeoque.

(i) *Hominum*) De iis gentibus agit in quibus versabatur maximo periculo.

(k) *Didicere*) Atque equidem istud egregià disciplinà docenta istud præstantissimo Magistro Horetio. Pauculis egere maximum adversus tyrannos fuit semper & erit præsidium.

(l) *Dedit*) Istud acutissime atque ad rem appositissime.

(m) *Nil opus*) Nemque pro arbitrio Nasonem potuit Augustus occidere. Quenquam & Principes æqui atque decori tenentur leges quasdam observare; nisi penitus una eademque ruina sese cum populis suis festinant perdere.

Sed

Digitized by Google

Sed neque, cur morerer, quidquam mihi comperit actum:
Et (*a*) minus infestus, quam fuit, esse potest.
Tum quoque nil (*b*) fecit, nisi quod facere ipse (*c*) coegi,
Pæne etiam merito parcior ira meo.
Dî faciant igitur, quorum mitissimus ipse est,
Alma nihil majus Cæsare terra ferat.
Utque diu sub eo sit publica sarcina rerum;
Perque manus hujus (*d*) tradita gentis (*e*) eat.
At tu tam placido, quàm nos quoque (*f*) sensimus illum,
(*g*) Judice (*h*) pro lacrymis ora resolve meis.
Non petito ut bene sit, sed uti male tutius; utque
Exsilium sævo distet ab hoste meum.
Quamque dedere mihi præsentia (*i*) numina vitam,
Non adimat stricto squallidus ense Getes.
Denique, si moriar, subeant pacatius arvum,
Ossa nec a Scytica nostra premantur humo.
Nec male compositos (ut scilicet exule dignum)
(*k*) Bistonii cineres ungula pulset equi.
Et ne, si superest aliquid post funera sensûs,
(*l*) Terreat hîc manes Sarmatis umbra meos.

INTERPRETATIO.

Sed neque invenit quidquam patratum a me quamobrem perirem: & potest esse minus infensus quam fuit. Tunc etiam nihil fecit, nisi quod ipse coegi facere: ira quoque minor meo merito. Dii ergo, quorum ipse est lenissimus, præstent ut alma Tellus nihil ferat majus Cæsare; & ut commune onus rerum sit diu sub eo, & datum vigeat per manus hujus gentis. At tu, arbitro tam leni, quàm nos etiam experti sumus illum, aperi os pro meis lacrymis. Ne roges ut bene sit, sed uti male securius, & ut exsilium meum sit procul ab hoste fero: & Getes horridus non rapiat gladio nudato vitam quam Dii faventes mihi præbuerunt. Denique, si obeam, nostra ossa imponantur terra quietiori, neque urgeantur pulvere Scythico; neque ungula equi Bistonii calcet cineres male conditos, ut scilicet dignum profugo: & ne, si reliquum est aliquid sensus post fata, Umbra Sarmatica hic pavorem incutiat meis Manibus.

NOTÆ.

(a) *Minus*) Quia ira deferbuerit.

(b) *Fecit*) *In me scil.*

(c) *Coegi*) *Culpâ meâ, qui carmina scripsi amatoria.*

(d) *Tradita*) Sensus est ut imperium quasi per manus traditum ab Augusto suo successori atque ita deinceps, vigeat & floreat per manus ejus gentis.

(e) *Eat per manus*) Id est, *Ab invicem sibi succedentibus ex Augusti gente Terra quasi per manus tradita regatur.*

(f) *Sensimus*) *Quippe qui vitam accepimus, cum nos potuisset perdere.*

(g) *Judice*) Augusto *scil.* Cum, inquit, ille sit tam mitis atque placidus.

(h) *Pro lacrymis*) Hoc est, lacrymosa & misera conditione.

(i) *Numina*) Augusti præsertim.

(k) *Bistonii*) Pro Getico posuit Bistonium seu Thracium: quia *scilicet* Bistones Threciæ populi Getis finitimi.

(l) *Terreat*) Inepte videtur de Animarum statu sensisse Poeta. Verum data opera, ut caussæ suæ serviret, vulgarem sequutus est sententiam.

Cæ-

Cæsaris (*a*) hæc animum poterant audita movere,
Maxime; movissent (*b*) si tamen ante tuum.
Vox precor Augustas pro me tua molliat aures,
Auxilio trepidis quæ solet esse reis:
Assuetaque tibi doctæ dulcedine linguæ
Æquandi Superis pectora flecte (*c*) viri.
Non tibi (*d*) Theromedon, crudusve rogabitur (*e*) Atreus;
(*f*) Quique suis homines pabula fecit equis:
Sed piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox:
Quique dolet, quoties cogitur esse ferox.
Qui vicit semper, victis ut (*g*) parcere posset;
(*h*) Clausit & æterna civica bella sera.
Multa (*i*) metu pœnæ, pœna qui pauca coercet;
Et jacit invita fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator missus ad aures,
Ut propior patriæ sit fuga nostra, roga.
Ille ego sum, qui te colui; (*k*) quem festa solebat
Inter convivas mensa videre tuos.

INTERPRETATIO.

Hæc auribus accepta poterant mollire mentem Cæsaris, Maxime; si tamen tetigissent prius tuam. Vox tua, quæso, quæ consuevit adesse timidis reis, leniat aures Augustas pro me; atque emollito cor viri æquandi Diis suavitate tibi solita linguæ eruditæ. Non Theromedon, vel ferus Atreus, & qui fecit viros escam suis equis a te rogabitur, sed Princeps tardus ad supplicia, celer ad mercedes, & cui grave est quoties cogitur esse sævus. Qui semper potitus est victoria, ut posset ignoscere debellatis; & coercuit bella civilia sera inviolabili. Qui reprimit multa formidine supplicii, pauca supplicio: & mittit rara fulmina manu repugnante. Adeoque orator missus ad aures tam lenes, orato, ut exsilium nostrum sit minus remotum a patria. Ego sum ille qui te veneratus sum; quem mensa festa consueverat cernere inter tuos convivas.

NOTÆ.

(a) *Hæc*) Quæ ego conqueror & timeo.

(b) *Si tamen*) Namque docente summo Magistro dicendi Horatio,

Ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent
Humani vultus. Si vis me flere dolendum est
Primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædent.

(c) *Viri*) Augusti scil.

(d) *Theromedon*) Crudelissimus fuit rex Scythiæ qui leones sanguine humano, ut magis sævirent, quotidie alebat.

(e) *Atreus*) Qui fratri suo Thyestæ ex mactatorum filiorum corporibus epulas apparare non timuit.

(f) *Quique*) Diomedes est, ferus rex Thraciæ, qui equos suos humana carne alebat, iisdem denique ab Hercule objectus. Callidissime autem horum tyrannorum hic mentionem facit Poeta, ut ab eadem sævitia tacite Augustum dehortetur.

(g) *Parcere*) Ea fuit laus ejus maxima.

(h) *Clausit*) Ad Jani templum alludit; quod Augustus, in pacis, omnibus concessæ, signum, clausit.

(i) *Metu*) In eo prudentiæ ars summa.

(k) *Quem*) *Quique adeo fuit tibi charus.* Vix autem alia ulla efficacior ratio, quæ amicum ad benefaciendum porro perducat, quam quod antea benefecerit. Fundamentum enim habet in illius laude atque honore; neque caret utilitate etiam.

Digitized by Google

Ille ego, qui duxi vestros (*a*) Hymenæon ad (*b*) ignes;
  Et cecini fausto carmina digna toro;
Cujus te solitum memini laudare libellos,
  Exceptis, domino (*c*) qui nocuere suo.
Cui tua nonnunquam miranti scripta legebas.
  Ille ego, de (*d*) vestra cui data nupta domo.
(*e*) Hanc probat, & primo dilectam semper ab ævo,
  Est inter comites (*f*) Marcia censa suas.
Inque suis habuit (*g*) matertera Cæsaris ante:
  Quarum judicio siqua probata, proba est.
Ipsa suâ melior famâ, laudantibus istis,
  (*h*) Claudia divina non eguisset ope.
Nos quoque præteritos sine labe peregimus annos.
  Proxima pars vitæ (*i*) transilienda meæ.
Sed de me ut sileam, conjux mea (*k*) sarcina vestra est.
  Non potes hanc salva dissimulare fide.
Confugit hæc ad vos: vestras amplectitur aras.
  (Jure venit cultos ad sibi quisque Deos.)
Flensque rogat, precibus lenito Cæsare vestris,
  (*l*) Busta sui fiant ut propiora viri.

INTERPRETATIO.

Ego ille, qui duxi Hymenæum ad vestros amores, & cantavi versus dignos felici lecto. Cujus recordor te consuevisse probare libellos; demtis iis, qui obfuerunt domino suo. Cui admiranti legebas interdum tua scripta. Ego ille, cui uxor concessa de vestra familia. Marcia hanc laudat, & numeravit semper caram a prima ætate inter comites suas. Matertera Cæsaris prius etiam habuit inter suas; quarum judicio si quæ est probata, est proba. Ipsa Claudia castior suâ famâ non habuisset opus auxilio divino, istis probantibus. Nos etiam duximus annos anteactos sine macula. Proxima pars vitæ meæ omittenda. Verum ut taceam de me, uxor mea est vestrum onus. Non potes hanc negligere integra fide. Hæc confugit ad vos, complectitur vestra altaria. Merito quisque accedit ad Deos quos veneratus est. Atque lacrymans orat, ut, Cæsare placato vestris precibus, sepulcrum sui mariti fiat propius.

NOTÆ.

(a) *Hymenæon*) Quia carmen aliquod nuptiale seu epithalamium scripserat Naso in Maximi honorem, dicit istud.

(b) *Ignes*) Id est Tædas, quæ nubentibus a pueris præferebantur.

(c) *Qui noc.*) De Amatoriis intelligit, ut jam sæpe alibi.

(d) *Vestra*) Fuit itaque ex Maximorum familia Nasonis conjux.

(e) *Hanc*) Uxorem meam.

(f) *Marcia*) Hæc Maximi fuit uxor, Philippi filia.

(g) *Matertera*) Hanc Actiam, quæ Augusti mater, sororem fuisse volunt, & Marciæ matrem, quam Nasonis uxor puella admodum coluerit.

(h) *Claudia*) Vestalis fuit, quæ cum in stupri suspicionem venisset, ut pudicitiam suam comprobaret, Cybeles dicitur simulacrum in Tiberis vadis hærentem, seu potius navem qua vehebatur, cingulo duxisse, quam multa hominum millia trahere nequiverant.

(i) *Transilienda*) Propter infamiam ex exilio, atque impuris versibus.

(k) *Sarcina*) Quia ex Maximorum familia Nasonis uxor, eaque proba.

(l) *Busta*). De se quasi de sepulto, non sine arte maxima, & ad misericordiam movendam aptissima, loquitur.

EPISTOLA III.

RUFINO.

ARGUMENTUM.

Hanc tibi Naso tuus.) *Ex Rufini literis magnam se cepisse voluptatem & spem fatetur Poeta: nec tamen eas quamvis eloquentes, tantam vim habuisse docet, ut dolorem potuerint amovere. Causam deinde assignat. Tum refellit eorum exempla, quos ipsa dixerat forti animo tulisse exilium, ea ratione quod illi eam longe a patria non exulassent. Fatetur tamen postremo, si poetet ejus animus leniri, ipsius præcepta & literas elegantissimas id facturae fuisse: quas loco magni muneris se accepisse dicit.*

HAnc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem;
Qui miser est, ulli (*a*) si suus esse potest.
Reddita confusæ nuper (*b*) solatia menti
Auxilium nostris spemque tulere malis.
Utque (*c*) Machaoniis (*d*) Pæantius artibus heros
Lenito medicam vulnere sensit opem:
Sic ego mente jacens, & acerbo saucius ictu,
(*e*) Admonitu cœpi fortior esse tuo.
Et jam deficiens sic ad tua verba revixi,
Ut solet infuso vena redire mero.
Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
Ut mea sint dictis pectora sana tuis.
Ut multum nostræ demas de gurgite curæ;
Non minus exhausto, quod superabit, erit.

INTERPRETATIO.

Naso tuus, ei qui est infelix potest esse suus cuiquam, mittit tibi hanc salutem, Rufine. Oblata a te consolatio nuper animo turbato attulit spem & opem nostris ærumnis. Et quemadmodum heros Pæantius expertus est auxilium medicum vulnere sanato artibus Machaoniis; ita ego afflictus animo, & vulneratus ictu savo, cœpi esse firmior tuo admonitu. Atque jam derelictus sic resecitus sum ad tuae voces, ut vena consuevit denuo micare vino affuso. Eloquentia tamen non præbuit tantas vires, ut meum cor convaluerit tuis dictis. Quamvis multum tollas de barathro nostræ solicitudinis, quod restabit non erit minus eo quod demseris.

NOTÆ.

(a) *Si suus*) *Tuus* dixerat; jam excipit, quasi nullius esse possit qui miser est.

(b) *Solatia*) De litteris dicit sibi a Rufino missis, ex quibus solatium percepit.

(c) *Machaoniis*) Quæ ex Medica arte proveniunt. Fuit nempe Machaon Medicus Æsculapii filius, a quo & Medici *Machaones* dicti.

(d) *Pæantius*) Philoctetes est Pæantis filius, de quo jam sæpius, Metam. præsertim lib. 13.

(e) *Admonitu*) Consolationibus, quas ægro animo suggessisti. Siquidem autem proxime suis cogitationibus vivat mens nostra, hinc facile est intelligere quantum ad illius valetudinem conferre possint bona verba.

Tempore (*a*) ducetur longo fortasse cicatrix:
  Horrent admotas vulnera cruda manus.
Non est in medico semper, relevetur ut æger.
  Interdum docta plus valet arte malum.
Cernis, ut e molli sanguis pulmone remissus
  Ad Stygias (*b*) certo limite ducat aquas.
Afferat ipse licet (*c*) sacras (*d*) Epidaurius herbas;
  Sanabit nulla vulnera cordis ope.
Tollere nodosam nescit medicina podagram,
  Nec (*e*) formidatis auxiliatur aquis.
Cura quoque interdum nulla medicabilis arte;
  Aut, ut sit, (*f*) longa est extenuanda mora.
Cum bene firmarunt animum præcepta jacentem,
  Sumtaque sunt nobis pectoris (*g*) arma tui;
Rursus amor patriæ ratione valentior omni,
  Quod tua (*h*) texuerunt scripta, retexit opus.
Sive pium vis hoc, sive hoc (*i*) muliebre vocari;
  Confiteor misero molle cor esse mihi.

INTERPRETATIO.

Forte cicatrix claudetur longa mora: plagæ recentes refugiunt manus admotas. Non est semper penes medicum, ut ægrotus convalescat. Nonnunquam morbus plus potest arte medica. Aspicis, ut cruor ejectus ex tenero pulmone ducat ad aquas inferas certo calle. Quamvis ipse Epidaurius adhibeat sacra gramina, nulla auxilio levabit vulnera cordis. Medicina nequit fugare podagram nodosam, neque medetur aquis formidatis. Sollicitudo etiam nulla arte quandoque sanabilis; vel, quanquam sit, minuenda est multo tempore. Postquam documenta tua bene asseruerunt mentem prostratam, & arma tui cordis sunt capta a nobis, rursus amor patriæ potentior omni ratione destruit opus quod tua scripta extruxerant. Seu vis istud appellare pium, seu fœmineum, agnosco cor esse tenerum mihi misero.

NOTÆ.

(a) *Ducetur*) Id est penitus obliterabitur dolor, aut exolescet cura. Metaphora est a vulneribus petita, quæ cum sanantur cicatricem ducunt.

(b) *Certo*) Lethale est enim vulnus in pulmone.

(c) *Sacras*) Seu efficaciam herbarum, seu Æsculapii dignitatem spectes.

(d) *Epidaurius*) Æsculapius Apollinis filius, idemque Medicus insignis, qui primum Epidauri, quæ Peloponnesi urbs fuit, ubi ille natus, pro Deo cultus est, deinde Romam translatus.

(e) *Formidatis*) Seu *formidandis* legas, & de hydrope accipias; seu ex formidatis aquis rabiem intelligas, utrique morbo, quanquam non sine discrimine maximo, medentur hodierni Medici.

(f) *Longa*) Non enim continuo cura facit animus rationes bonas quæ offeruntur, quia bonæ sunt. Tempore etiam illi opus est, & frequenti exercitio, ut denique in illis confirmetur & corroboretur.

(g) *Arma*) Consilia, & rationes quibus Nasonis mentem adversus ægritudinem Rufinus munire studuerat.

(h) *Texuerunt*) Metaphora ex lanificio petita, apertior quam ut exponi mereatur.

(i) *Muliebre*) Revera est sæpius; aliquando & pium.

Non

Non dubia est (*a*) Ithaci prudentia: sed tamen (*b*) optat
  Fumum de patriis posse videre focis.
Nescio qua natale solum dulcedine captos
  Ducit, & immemores non sinit esse sui.
Quid melius Roma? Scythico quid littore pejus?
  Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
Cum bene sit clausæ caveâ (*c*) Pandione natæ;
  Nititur in silvas illa redire suas.
Assuetos tauri saltus, assueta leones
  (Nec feritas illos impedit) antra petunt.
Tu tamen exsilii morsus e pectore nostro
  (*d*) Fomentis speras cedere posse tuis?
Effice, vos ipsi ne tam mihi sitis amandi,
  (*e*) Talibus ut levius sit caruisse malum.
At, puto, qua fueram genitus, tellure carenti,
  In tamen (*f*) humano contigit esse loco.
Orbis in extremi jaceo desertus arenis:
  Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
Non ager hîc (*g*) pomum, non dulces educat uvas:
  Non salices ripa, robora monte virent.
Neve fretum terra laudes magis; æquora semper
  Ventorum rabie, (*h*) solibus orba, tument.

INTERPRETATIO.

Prudentia Ithacensis non est incerta; sed tamen cupit posse cernere fumum de focis patriis. Terra patria agit motos nescio qua suavitate, neque patitur esse oblitos sui. Quid melius Roma? quid pejus littore Scythico? Barbarus tamen huc recurrit ex illa urbe. Quanquam bene sit filiæ Pandionis cavea clausæ, illa conatur reverti in sua nemora. Tauri concedunt in saltus solitos; leones in speluncas solitas, neque feritas illis obstat. Tu tamen credis anxietates exsilii posse fugari ex nostro corde tuis fomentis? fac ne vos ipsi sitis mihi tam amabiles, ut minus sit damnum caruisse talibus. At, credo, obtigit mihi *carenti solo in qua fueram natus, esse tamen in loco miti. Jaceo destitutus in arenis ultimi orbis, ubi tellus obruta fert nives assiduas. Campus non fert hic pomum, neque mites racemos: salices non virescunt in ripis,* neque *quercus in montibus. Neve probes magis mare quam terram, maria privata solibus tolluntur semper furore ventorum.*

NOTÆ.

(a) *Ithaci*) Ulyssis *scilicet*: quem in virtutis atque prudentiæ exemplar proponerunt.

(b) *Optat*) *Ithaca*, inquit ille apud Homerum, *omnium charissima oculorum versus, aspera quidem sed optima, juventutis altrix; qua ego nihil unquam amœnius vidi*.

(c) *Pandione natæ*) De Philomela agit Pandionis Athenarum regis filia, quæ in lusciniam mutata, utcumque maxima cura in cavea alatur, vix nulla ibi non moritur, atque in silvas studet semper evolare.

(d) *Fomentis*) Consolationibus *scil.*

(e) *Talibus*) Fidelibus, amabilibus, &c. Venuste autem atque amabiliter id quod maxime amandum, quodque maxime cor urgeat, indicavit.

(f) *Humano*) Facile vero fuisset Romanam urbanitatem alia compensare, si obtigisset. Verum ideo tantum hujus meminit ut nullam esse profiteatur.

(g) *Pomum*) Non tam mite quidem; verum nullum non est verisimile.

(h) *Solibus*) *Calore*.

Quo-

Quocunque aspicias, campi cultore carentes,
Vastaque, quæ nemo (*a*) vindicet, arva jacent.
Hostis adest dextra lævaque a parte timendus;
Vicinoque metu terret utrumque latus.
Altera Bistonias pars est sensura sarissas,
Altera Sarmatica spicula missa manu.
I nunc, & veterum nobis exempla virorum,
Qui forti casum mente tulere, refer.
Et grave magnanimi robur mirare (*b*) Rutilî,
Non usi reditûs conditione dati.
Smyrna virum tenuit, non (*c*) Pontus & hostica tellus,
Pæne minus (*d*) nullo Smyrna petenda loco.
Non doluit patria (*e*) Cynicus procul esse (*f*) Sinopeus:
Legit enim sedes, Attica terra, tuas.
Arma (*g*) Neoclides qui Persica (*h*) contudit armis,
Argolica (*i*) primam sensit in urbe fugam.
Pulsus (*k*) Aristides patria Lacedæmona fugit:
Inter (*l*) quas dubium, (*m*) quæ prior esset, erat.

INTERPRETATIO.

Quocumque oculos vertes, agri destituti colonis, & vasti campi, quos nullus asserat, torpent. Hostis metuendus urget a parte dextra atque sinistra; & terret utrumque latus proximo metu. Altera pars est sensura lanceas Bistonias, altera sagittas impulsas manu Sarmatica. Ito jam, & nobis memora exempla antiquorum virorum, qui toleraverunt clades firmo animo. Atque admirare invictam constantiam magnanimi Rutilii, non usi conditione reditus concessi. Smyrna tenuit virum, non Pontus & terra hostilis, Smyrna, inquam, propemodum nullo loco minus quærenda. Cynicus Sinopeus non ægre tulit longe esse a Patria, namque elegit suas mansiones, tellus Attica. Neoclides, qui fregit armis arma Persica, sensit primum exsilium in urbe Argolica. Aristides ejectus patria fugit Spartam; inter quas incertum erat, utra esset potior.

NOTÆ.

(a) *Vindicet*) Tanquam suos excolat atque tueatur.

(b) *Rutilî*) Vir fuit doctus atque sanctus qui per invidiam Roma pulsus, redeundi potestate facta, Smyrnæ maluit consenescere atque obire.

(c) *Pontus*) Terra asperrima si cum Smyrnæa conferas.

(d) *Nullo*) Quia Ioniæ urbs præclarissima atque gratissima.

(e) *Cynicus*) Diogenem dicit, cui sicut & cæteris ejusdem sectæ a canina mordacitate qua sine discrimine in omnium vitas inquirebant, nomen præsertim datum videtur.

(f) *Sinopeus*) Sinope, Paphlagoniæ, in littore Pontici maris sita urbs, oriundus: cui lucro fuit a Barbaris ad cultissimos homines, Athenienses dico, devenire.

(g) *Neoclides*) Themistocles est Atheniensis, Neoclis filius, cui, quanquam ab illis veniret difficile non fuit apud Græcos exilium pati.

(h) *Contudit*) Rem ipsam non pœniteat ex Plutarcho præsertim cognoscere.

(i) *Primam*) Namque sæpius pulsus.

(k) *Aristides*) Atheniensis fuit Philosophus, maxime Politicus, Themistocli coævus, cui a justitia datum cognomen.

(l) *Quas*) Urbes *scilicet*.

(m) *Quæ prior*) Non minus enim tunc temporis Sparta quam Athenæ florebat.

Ca-

Digitized by Google

(*a*) Cæde puer facta Patroclus (*b*) Opunta reliquit,
Thessalicamque adiit hospes Achillis humum.
Exul ab (*c*) Hæmonia (*d*) Pirenida cessit ad undam,
(*e*) Quo duce (*f*) trabs Colchas sacra cucurrit aquas.
Liquit (*g*) Agenorides (*h*) Sidonia mœnia Cadmus,
Poneret ut muros in (*i*) meliore loco.
Venit ad (*k*) Adrastum Tydeus Calydone fugatus;
Et (*l*) Teucrum Veneri grata recepit humus.
Quid referam veteres Romanæ gentis, apud quos
Exsulibus tellus ultima (*m*) Tybur erat?
Persequar ut (*n*) cunctos; nulli datus omnibus ævis
Tam procul a patria est, horridiorve locus.
Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
Qui facit ex dictis (*o*) non ita multa tuis.

INTERPRETATIO.

Patroclus puer deseruit Opunta patrato homicidio, & hospes Achillis venit in terram Thessalicam. Ille quo duce navis sacra sulcavit aquas Colchas, exul ab Hæmonia venit ad aquam Pirenidem. Cadmus Agenorides deseruit muros Sidonios, ut statueret mœnia in loco potiore. Tydeus pulsus Calydone concessit ad Adrastum; & terra dilecta Veneri excepit Teucrum. Quamobrem recenseam antiquos Romanæ gentis, apud quos Tybur erat terra novissima profugis? Quamvis omnes enumerem, nemini assignatus est ulla ætate locus tam longe a patria, vel asperior. Quare facilius parcat vestra sapientia dolenti, qui non ita multa præstat ex dictis tuis.

NOTÆ.

(a) *Cæde*) Patroclus Menœtii filius cum astragalis luderet, Aphidamantis filium Eanem, seu Clisonymum, ut alii vocant, iratus quod sibi aliquos surripuisset, occidit. Quare in Thessaliam, atque in urbem Phthiam ad Peleum confugit, ubi cum Achille arctissimam necessitudinem contraxit.

(b) *Opunta*) Ex Opunte Locridis oppido oriundum Patroclum testatur quoque Homerus.

(c) *Hæmonia*) Thessalia, cui & illud nomen.

(d) *Pirenida*) Fontis Pirenes, ad radices Acrocorinthi; ex quo Corinthum urbem intelligas, quo Jason confugit.

(e) *Quo duce*) Jason ipse est, qui Peliæ suasu in Colchicam expeditionem navigavit.

(f) *Trabs*) Argo navis est sacra Palladi: illa namque Argonautæ, Jasone duce, Colchos petierunt.

(g) *Agenorides*) Fuit vero Cadmus Agenoris Phœniciæ regis filius. Pater, lege impia, ita illum sororem Europam jussit quærere, ut nisi ea inventa, reverti ne auderet. Ob eam rem exul igitur in Bœotiam venit, ubi Thebas condidit.

(h) *Sidonia*) Sidonis Phœniciæ urbis, in qua Agenor Cadmi pater regnabat.

(i) *Meliore*) Quia Græciam suam Græci plurimi faciebant. Quanquam & Sidon urbs amplissima eademque opulentissima fuit.

(k) *Adrastum*) Talaonis fuit filius, rex Argivorum, ad quem Tydeus Oenei, occisis Alcathoo Lycotheoque nepotibus, profugit; ubi & Deiphylen regis filiam uxorem duxit.

(l) *Teucrum*) Finito bello Trojano, cum Teucer, ob Ajacis fratris mortem, patri Telamoni invisus esset, neque in regnum reciperetur, sponte in Cyprum, Veneri sacram insulam, contendit, ubi urbem, nomine antiquo Patriæ, Salamina condidit.

(m) *Tybur*) Quæ 16. lapide tantum distat ab Urbe. Nondum enim Imperii fines propagaverant Romani tunc temporis.

(n) *Cunctos*) Exules *scil.*

(o) *Non facit*) Neque potest dolorem suum delinire.

Nec

Nec tamen inficior, si possint nostra coire
  Vulnera; præceptis posse coire tuis.
Sed vereor, ne me frustra servare labores;
  Neu juver admota perditus æger ope.
Nec loquor hæc, quia sit major prudentia nobis;
  Sed sim quam medico notior ipse mihi.
Ut tamen hoc ita sit, munus tua (*a*) grande voluntas
  Ad me pervenit, consuliturque boni.

INTERPRETATIO.

Neque tamen nego, si plagæ nostræ possint coalescere, posse coalescere tuis monitis. Verum timeo, ne incassum tentes me servare, neve ægrotus deploratus fovear auxilio adhibito. Neque hæc dico, quo major sit nobis sapientia, sed sim ipse notior mihi quam medico. Quamvis tamen hoc ita se habeat, benevolentia tua magnum donum ad me pervenit, & in bonam partem accipitur.

NOTÆ.

(*a*) *Grande*) Optime sane; namque ille omnia fecit qui pro virili suâ nos adjuvit.

EPISTOLA IV.

UXORI.

ARGUMENTUM.

Jam mihi deterior.) *Ad uxorem scribens Poeta, canum se & languidum factum esse designat: hujusque rei causas duas esse colligit: senectutem scilicet, & dolorem, quo assidue conficitur. Deinde facta collatione Jasonis expeditionis qui in ea loca pervenit, & sui exilii: docet suum malum majus fuisse illius opere & peregrinatione. Postremo optat ut possit in patriam redire, fruique dulcissimæ conjugis amplexu, & colloquio, Cæsaribusque sacrificare.*

JAM mihi (*a*) deterior canis (*b*) aspergitur ætas,
  Jamque meos vultus ruga senilis arat:
Jam vigor, & quasso languent in corpore vires,
  Nec, juveni lusus qui placuere, placent.
Nec, si me subito videas, agnoscere possis:
  Ætatis facta est tanta ruina meæ.

INTERPRETATIO.

Ætas sequior jam mihi aspergitur crinibus albis, & ruga senilis jam sulcat meam faciem: jam vigor & vires languent in corpore exhausto; neque lusus, qui grati fuerunt juveni, grati sunt. Neque, si me ex improviso aspicias, possis agnoscere: tanta est facta ruina meæ ætatis.

NOTÆ.

(*a*) *Deterior*) Senilis scilicet.

(b) *Aspergitur*) Canescere incipit.

Con-

Confiteor facere (*a*) hæc annos: sed & altera caussa est,
Anxietas animi, continuusque labor.
Nam mea per longos si quis mala (*b*) digerat annos
(Crede mihi,) (*c*) Pylio Nestore major ero.
Cernis ut in duris (& quid bove firmius?) arvis
Fortia taurorum corpora frangat opus.
Quæ nunquam vacuo solita est cessare (*d*) novali,
Fructibus assiduis lassa senescit humus.
Occidet, ad Circi si quis certamina semper,
Non intermissis cursibus ibit, equus.
Firma sit illa licet, solvetur in æquore navis,
(*e*) Quæ nunquam liquidis (*f*) sicca carebit aquis.
Me quoque debilitat series immensa malorum,
Ante meum tempus cogit & esse senem.
Otia corpus alunt: animus quoque (*g*) pascitur illis.
Immodicus contra carpit utrumque labor.
Aspice, in (*h*) has partes quod venerit (*i*) Æsone natus,
Quam laudem a sera posteritate ferat.
At labor illius nostro leviorque minorque:
(*k*) Si modo non verum nomina magna premunt.

INTERPRETATIO.

Agnosco tempora facere hæc, sed sollicitudo mentis, & labor perpetuus est etiam alia caussa. Nam si quis distribuat meas ærumnas per longos annos, crede mihi, ero senior Nestore Pylio. Vides, ut labor terat dura corpora boum in rigidis agris: & quid fortius bove? Terra quæ nunquam consuevit quiescere vervacto inani, defessa veterascit frugibus perpetuis. Si quis equus accedet semper ad prælia Circi, cursibus non intermissis, occumbet. Navis quæ nunquam arida carebit aquis fluidis, quanquam sit solida & bene compacta aperietur in mari. Tractus etiam infinitus ærumnarum me frangit, & cogit esse senem ante meum tempus. Relaxatio fovet corpus; mens etiam reficitur illa: E contrario labor nimius absumit utrumque. Vide quam gloriam filius Æsonis repertet ab ultima posteritate, quod accesserit ad istas oras. At labor illius & levior & minor nostro, si saltem nomina præclara non obruunt veritatem.

NOTÆ.

(a) *Hæc*) Ut vix sim cognoscendus.

(b) *Digerat*) Ita disponat, ut, pro communi hominum sorte, singulis annis suum laborem attribuat.

(c) *Pylio*) Pylo enim Peloponnesi urbe Nestor oriundus fuit; qui ideo tertiam hominum ætatem dicitur vixisse, quod ad 99. annum pervenerit, triginta videlicet annis pro una computata ætate. Quanquam pro libitu Poetæ aliter.

(d) *Novali*) Novale terra est proscissa quæ anno cessat, sine semine: Vel quæ primum culta.

(e) *Quæ nunquam*) Atque adeo semper aquæ & ventorum vim patitur.

(f) *Sicca*) Quæ sicca sit si aquis careat.

(g) *Pascitur*) *Reficitur.* Verissime dicit, modo ne nimio otio indulgeas.

(h) *Has*) Ponticas *scil.* cum in Colchos navigavit.

(i) *Æsone natus*) Jasonem dicit, de quo jam toties.

(k) *Si modo*) Hoc est, si modo Virtus hominis humilioris non deprimitur dignitate potentioris; vel, quod prope est idem, si ex se ipsa, non ex hominum sorte Virtus æstimatur.

Ille est in Pontum Pelia mittente profectus,
Qui (*a*) vix Thessaliæ fine timendus erat.
Cæsaris ira mihi nocuit; quem Solis ab ortu
Solis ad occasus (*b*) utraque terra tremit.
(*c*) (Junctior Hæmonia est Ponto, quam Roma sit Istro:
Et brevius, quam nos, (*d*) ille peregit iter.)
Ille habuit comites (*e*) primos telluris Achivæ:
At nostram cuncti destituere fugam.
Nos fragili vastum ligno sulcavimus æquor:
Quæ tulit Æsoniden, firma carina fuit.
Nec (*f*) Tiphys mihi rector erat: nec (*g*) Agenore natus
Quas sequerer docuit quas fugeremque vias.
Illum tutata est cum Pallade regia Juno:
Defendêre meum numina (*h*) nulla caput.
Illum (*i*) furtivæ juvere Cupidinis artes;
Quas a me (*k*) vellem non didicisset Amor.
Ille domum (*l*) rediit: nos (*m*) his moriemur in arvis,
Persiterit læsi si gravis ira (*n*) Dei.
Durius est igitur nostrum, fidissima conjux,
Illo, quod subiit Æsone natus, onus.

INTERPRETATIO.

Ille venit in Pontum, Pelia mittente, qui vix erat metuendus intra fines Thessaliæ. Ira Cæsaris mihi obfuit, quem utraque terra ab ortu Solis ad occasum Solis reformidat & veneratur. Hæmonia est vicinior Ponto, quam Roma sit Istro: & ille emensus est viam breviorem quam nos. Ille habuit socios principes regionis Graiæ: & omnes deseruerunt nostrum exsilium. Nos tranavimus vastum mare ligno fragili: navis quæ vexit Æsonidem fuit solida. Neque Tiphys erat mihi Nauclerus: neque filius Agenoris indicavit vias quas tenerem, & quas vitarem. Regia Juno cum Pallade defendit illum: nulli Dii protexerunt meum caput. Secretæ fraudes Amoris illi adfuerunt, quas optarem Amor non edoctus esset a me. Ille repetiit sedes suas: *nos occidemus in his agris, si gravis ira Dei offensi permanserit. Jugum ergo nostrum, uxor fidelissima, est gravius illo quod filius Æsonis tulit.*

NOTÆ.

(a) *Vix*) Neque enim vere rex fuit Pelias; cui tantum Æson moriens regnum ea lege crediderat, ut filio suo Jasoni, cum adultus esset, restitueret.

(b) *Utraque*) Orienti atque Occidenti Soli subjecta.

(c) *Junctior*) Non sine caussa suspectum fuit clariss. Heinsio istud Distichon; namque & levissimum videtur quod eo comprehendisset Poeta.

(d) *Ille*) Jason.

(e) *Primos*) Castorem puta & Pollucem, Herculem, plurimosque alios quos apud Val. Flaccum, itemque Hyginum reperias.

(f) *Tiphys*) Qui peritissimus fuit Argo navis gubernator.

(g) *Agenore natus*) Phineum intelligit, qui Jasonem, quo pacto Cyaneas petras pertransiret, quamque viam teneret, edocuit.

(h) *Nulla*) Ethnico more quanquam Rhetorice loquitur.

(i) *Furtivæ*) Furtivo namque Medeæ amore, non Jason modo pericula maxima vitavit, quæ in Metam. vidimus; sed & ejusdem opera atque consilio vellus aureum reportavit.

(k) *Vellem*) Quia ideo relegatus.

(l) *Rediit*) Neque sine laude atque gloria maxima.

(m) *His*) Geticis *scil.* asperrimis.

(n) *Dei*) Augusti.

Te

Te quoque, quam juvenem discedens Urbe reliqui,
 Credibile est nostris insenuisse malis.
O ego Dî faciant, (*a*) talem te cernere possim,
 Charaque mutatis oscula ferre genis;
Amplectique meis corpus non pingue lacertis;
 Et, gracile (*b*) hoc fecit, dicere, cura mei:
Et narrare meos flenti flens ipse labores:
 Sperato nunquam colloquioque frui:
Thuraque (*c*) Cæsaribus cum (*d*) conjuge Cæsare digna,
 Dìs veris, memori debita ferre manu!
Memnonis hanc utinam lenito Principe (*e*) mater
 Quamprimum roseo provocet ore diem!

INTERPRETATIO.

Verisimile est etiam, te, quam proficiscens ab Urbe reliqui adolescentem, consenuisse nostris ærumnis. O Dii præstent, ut ego possim te aspicere talem, & dare grata oscula genis mutatis; atque amplecti corpus gracile meis brachiis, & dicere; Anxietas de me reddidit istud macilentum; & lacrymans ipse referre meos labores lacrymanti; & oblectari confabulatione nunquam sperata: & præbere thura debita manu grata Cæsaribus cum uxore digna Cæsare, Diis veris? Utinam mater Memnonis exciat quamprimum ore roseo hanc diem, Principe mollito!

NOTÆ.

(a) *Talem te*) Venuste clariss. Heinsius, *vel salem*, hoc est quæ insenuerit mariti malis. Plus vero est senem quam nullam adspicere.

(b) *Hoc*) *Tuum, o conjux dilectissima.*

(c) *Cæsaribus*) Augusto ejusque adoptivis liberis, Tiberio *scilicet* atque Germanico.

(d) *Conjuge*) Livia.

(e) *Mater*) Aurora est, quæ ex Tithonë Memnonem peperit.

EPISTOLA V.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Ille tuos quondam.) *Ad Maximum scribens Poeta, illum admonet, ne miretur, si carmen minus elegans & incultum offenderit: siquidem tot malis & situ ingenium oppressum non possit eo calore insurgere, quo prius. Deinde docet, cur, quamvis sibi carmina nocuerint, tamen adhuc scribat. Postremo consilium exponit, cur non conetur facere optimum carmen, & illud polire.*

ILle tuos quondam non ultimus inter amicos,
 Ut sua verba (*a*) legas, Maxime, Naso rogat.

INTERPRETATIO.

Maxime, Naso ille, non postremus olim inter tuos amicos, orat ut legas sua verba.

NOTÆ.

(a) *Legas*) Neque aut Cæsaris ira, aut Poetæ exilium prohibent.

In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
Nescius (*a*) exsilii (*b*) ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus.
Ut (*c*) capiant vitium, nî moveantur, aquæ.
Et mihi, si quis erat; (*d*) ducendi carminis usus
Deficit; estque minor factus inerte (*e*) situ.
Hæc quoque, quæ legitis, (si quid mihi, Maxime, credis;)
Scribimus invita vixque coacta manu.
(*f*) Non libet in (*g*) tales animum contendere curas;
(*h*) Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum:
Sed non fit fato (*i*) mollior ille meo.
Cum relego, scripsisse pudet: quia plurima cerno
Me quoque, qui feci, judice digna (*k*) lini.
Nec tamen emendo: labor hic quam scribere major.
Mensque pati durum sustinet ægra nihil.
(*l*) Scilicet incipiam lima mordacius uti,
Et sub judicium singula verba vocem?
Torquet enim Fortuna (*m*) parum, nisi (*n*) Nilus in (*o*) Hebrum
(*p*) Confluat? & frondes Alpibus addat (*q*) Athos?

INTERPRETATIO.

In quibus omitte requirere ingenium nostrum, ne videaris ignarus fugæ meæ. Vides ut quies enerves segne corpus, ut lymphæ corrumpantur, nisi agitantur. Si etiam aliqua mihi fuit facilitas pangendi versus, periit, & facta est minor ignavo otio. Ista etiam quæ evolvitis, (si quam mihi habes fidem, Maxime) exaramus manu repugnante, atque ægre impulsa. Non placet urgere ingenium ad hujusmodi studia, neque Musa invitata accedit ad Getas asperos. Sicuti tamen ipse cernis, conor pangere carmen: sed illud non fit lenius sorte mea. Me pudet exarasse, quando relego, quia video multa merita aradi, me etiam arbitro, qui scripsi. Neque interim corrigo: hic labor gravior quam scribere: & animus morbidus nihil potest sufferre difficile. Nimirum instituam uti asperius lima, & submittam omnes voces judicio? Namque fatum levius urget, nisi Nilus decurrat in Hebrum, & Athos adjiciat folia Alpibus?

NOTÆ.

(a) *Exilii*) Pro malis, quæ ex eo oriuntur.

(b) *Ne videare*) *Quin potius ex ingenii languore exilii mei mala intelligas.*

(c) *Capiant vit.* Putrescunt *scilicet*.

(d) *Ducendi*) *Componendi*.

(e) *Situ*) Pro desidia.

(f) *Non libet*) Cæterum, ut jam sæpius admonuit, Carmina non nisi ex ingenii alacritate proveniunt.

(g) *Tales*) Quales versus scribendi poscunt.

(h) *Nec venit*) Sese exulem innuit ad scribendos versus non posse animum instituere.

(i) *Mollior*) Duros esse versus suos dicit sicut & fortuna sua. Quod tamen haud ita est.

(k) *Lini*) *Deleri*.

(l) *Scilicet*) Fortius negat, quam si simpliciter se non posse dixisset.

(m) *Parum*) Ironia est.

(n) *Nilus*) Maximus est Ægypti fluvius, cui curas suas, vel minimas pares facit: ut nihil opus sit aliunde illis majorem cumulum quærere.

(o) *Hebrum*) Thraciæ est fluvius ex Rhodope monte defluens; per quem quas sibi creare nolit curas Poeta intelligit.

(p) *Confluat*) Curis adeoque curas addam.

(q) *Athos*) Mons Macedoniæ in mare excurrens, a Xerxe olim perfossus. Idem autem hac comparatione quod superiori innuit: nihil sibi opus esse videlicet curas curis stipare.

Pot-

(*a*) Parcendum est animo miserabile (*b*) vulnus habenti;
Subducant oneri colla (*c*) perusta boves.
At, (*d*) puto, fructus adest justissima caussa laborum:
Et sata cum multo fœnore reddit (*e*) ager.
Tempus ad hoc nobis (repetas licet omnia) (*f*) nullum
Profuit (atque (*g*) utinam non nocuisset!) opus.
Cur igitur scribam miraris; miror. & ipse:
Et mecum quæro sæpe, (*h*) quid inde feram.
An populus (*i*) vere sanos negat esse poetas;
Sumque fides (*k*) hujus maxima vocis ego?
Qui, (*l*) sterili toties cum sim deceptus ab arvo,
Damnosa persto (*m*) condere semen humo.
(*n*) Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum;
Tempus & assueta ponere in arte juvat.
Saucius ejurat pugnam gladiator, & idem
Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis;
Et ducit remos, qua modo navit aquâ.
Sic ego constanter studium non utile carpo;
Et repeto, nollem quas coluisse, (*o*) Deas.

INTERPRETATIO.

Ignoscendum est menti ferenti luctuosam plagam. Juvenci subtrahant jugo cervices læsas. At credo, utilitas non deest, ratio optima laborum, & arvum rependit semina cum fructu ubere. Quamvis omnia tempora revolvas, nullum opus huc usque nobis fuit utile; atque utinam non obfuisset! Miraris cur ergo exarem versus? Miror ego etiam, & frequenter apud me exquiro quid inde reportem. An plebs dicit cum ratione vates non esse sui compotes, atque ego sum testis certissimus hujus sententiæ? Qui cum sim toties delusus ab infertili agro, pergo obruere semen ingrata terra. Nimirum quisque addictus suis studiis, & gratum est absumere dies in arte usitata. Gladiator vulneratus devovet certamina, & idem oblitus veteris plagæ induit arma. Naufragium passus ait nihil sibi fore cum fluctibus, & agitat remos in aqua per quam modo cucurrit. Ita ego me trado obstinate studio inutili; & reviso Deas quas nollem celebrasse.

NOTÆ.

(*a*) *Parcendum*) Ne denique impar sit oneri ferendo.

(b) *Vulnus*) De exsilio suo loquitur.

(c) *Perusta*) Jugo *scilicet:* quod atterendo urere videtur.

(d) *Puto*) Per objectionem istud proponit, ut maxime contra evenire ostendet.

(*e*) *Ager*) De libellis suis aut studio Poetico loquitur, in quo frustra operam suam collocasse queritur.

(f) *Nullum profuit*) Sterilissimus vero est studiorum ager, nisi illis quisque contentus fuerit quæ proprie suo emetit, aut in Mæcenatem inciderit quempiam. Nasoni autem favisse illum primum qui cæteris nomen fecit minus eo fit verisimile, quod ejus nuspiam, quod quidem succurrat, meminerit.

(g) *Utinam*) Propter libros Amatorios istud dicit, quorum causa Naso pulsus voluit videri.

(h) *Quid inde feram*) *Quid inde capiam commodi.*

(i) *Vere negat*) *Ut & ipse nulla ratione, sed vesania quadam ad scribendum impellar.*

(k) *Hujus*) Quod nimirum non ratione sed furore quodam Poetæ versus scribant.

(l) *Sterili arvo*) *Studio scil. Poetico, ex quo fructum nullum consequutus sum.*

(m) *Condere semen*) *Carmen componere.*

(n) *Scilicet*) Aliam assignat caussam quamobrem versus scribat.

(o) *Deas*) Musas.

Quid

(*a*) Quid potius faciam ? non sum qui segnia ducam
Otia : (*b*) mors nobis tempus habetur iners.
Nec juvat (*c*) in lucem nimio (*d*) marcescere vino;
Nec tenet (*e*) incertas alea (*f*) blanda manus.
Cum dedimus somno, quas corpus postulat, horas,
Quo ponam vigilans tempora longa modo ?
(*g*) Moris an oblitus patrii contendere discam
Sarmaticos arcus ; & trahar arte (*h*) loci ?
Hoc quoque me (*i*) studium prohibent assumere (*k*) vires ;
Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Cum bene quæsieris, quid agam ; magis utile nil est
Artibus his, quæ (*l*) nil utilitatis habent.
(*m*) Consequor ex illis (*n*) casûs oblivia nostri.
Hanc satis est messem si mea reddit (*o*) humus.
Gloria (*p*) vos acuat : vos ut recitata probentur
Carmina, (*q*) Pieriis invigilate choris.

INTERPRETATIO.

Quid agam potius ? Non sum qui indulgeam ignavo otio : dies inutilis putatur a nobis esse interitus. Neque places languere tota nocte nimis immoderata mero ; neque lenis alea muleet manus dubias. Postquam indulsimus quieti tempus, quod corpus expetit, quomodo intumam experrectus vastum spatium temparis ? Anne immemor consuetudinis patriæ experiar arcus Sarmaticos, & ducar arte loci ? Vires insuper vetant me indulgere huic studio ; & animus noster est firmior macilento corpore. Postquam multum pervestigaveris quid possim facere ; nihil magis conducit hoc studio, quod nihil habes compendii. Obliviscor per hoc nostram calamitatem, sufficit si meus ager præbet hanc messem. Gloria vos stimulet : excolite cœtus Musarum, ut versus recitati laudentur,

NOTÆ.

(a) *Quid potius*) A necessitate novam capiat scribendi rationem.

(b) *Mors*) Utinam plurimis istud in mentem venisset, quod tam certum est atque utile.

(c) *In lucem*) Adeoque tota nocte.

(d) *Marcescere*) Non feritatem modo inducit nimium merum, & morbos plurimos ; sed languidum insuper & inutile reddit corpus, mentemque hebetat.

(e) *Incertas*) Omnino, siquidem incertæ aleæ sua bona credunt aleatores.

(f) *Blanda*) Quia spe lucri facile ducuntur qui aleæ student.

(g) *Moris*) *Romanæ disciplinæ.*

(h) *Loci*) Tomorum *scil.* aut Tomitanorum.

(i) *Studium*) Quod in intendendo arcu positum.

(k) *Vires*) Quæ tenues sunt.

(l) *Nil util.*) Namque
Mæonides nullas ipse reliquit opes.

(m) *Consequor*) Vera est una hæc ratio ; siquidem

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Cæterum neque desperavit Naso reditum sibi per ingenium parare.

(n) *Casus*) Exsilii.

(o) *Humus*) Studium dicit Poeticum.

(p) *Vos*) Poetæ *scilicet*, quibus sunt res secundæ.

(q) *Pieriis*) Adeoque Musarum ; quæ Pierum Thessaliæ montem, ubi a quibusdam natæ dicuntur, incoluerunt ; deinde & Pierides secum certare ausas in picas deformaverunt.

Digitized by Google

Quod venit (*a*) ex facili, satis est componere nobis:
Et nimis intenti (*b*) caussa laboris abest.
Cur ego sollicitâ poliam mea carmina curâ?
An verear, ne non approbet illa Getes?
Forsitan (*c*) audacter faciam, sed glorior Istrum
Ingenio nullum majus habere meo.
Hoc (ubi vivendum) satis est si consequor arvo,
Inter inhumanos esse poeta Getas.
(*d*) Quo mihi (*e*) diversum (*f*) famâ contendere in orbem?
(*g*) Quem Fortuna dedit, Roma (*h*) sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro.
Sic merui; magni sic voluere (*i*) Dei.
Nec reor (*k*) hinc istuc nostris iter esse libellis,
Quo (*l*) Boreas (*m*) penna deficiente venit.
Dividimur (*n*) cælo; quæque est procul (*o*) urbe Quirini,
Aspicit hirsutos (*p*) cominus (*q*) Ursa Getas.
Per tantum terræ, tot aquas (*r*) vix credere possim
Indicium studii transiluisse meì.

INTERPRETATIO.

Satis est nobis condere quod nullo labore datur; & ratio nimiæ operæ nulla est. Quamobrem ego elimem meos versus cura anxia? An metuam ne Getes non laudet illos? Forte temere dicam, verum glorior Danubium nullum habere ingenium præstantius meo. Abunde est si obtineo in hac terra, in qua degendum, esse vates inter Getas feros. Quorsum mihi eniti famâ in orbem dissitum? Ille locus, quem sors obtulit sit Roma. Misera mea Musa est expleta hoc theatro. Sum ita meritus; excelsi Dii ita jusserunt. Neque puto dari viam hinc istuc nostris libellis, quo Aquilo accedit alis defessis. Disjungimur cælo, atque Ursa quæ est longe ab urbe Romuli videt cominus Getas hispidos. Ægre possim credere signum meæ curæ transgressum esse tantum terræ, & tot aquas.

NOTÆ.

(a) *Ex facili*) Sine ullo labore.

(b) *Caussa*) Quia neque gloria, neque spe reditûs in patriam, aut alio præmio ducebatur.

(c) *Audacter*) Ingenium meum laudando.

(d) *Quo*) *Cui bono.*

(e) *Diversum*) *Longe hinc positum.*

(f) *Fama cont.*) *Famam atque laudem meam, magnam facere, ut Romam perveniat.*

(g) *Quem Fort.*) *Adeoque mihi satis sit qualibuscumque versibus apud Scythas vatis famam reportare.*

(h) *Sit*) *Habeatur Scythia mihi pro Roma.*

(i) *Dei*) Ad Augustum istud præsertim spectat.

(k) *Hinc istuc*) E Scythia Romam.

(l) *Boreas*) Utcumque ventus vehementissimus.

(m) *Penna*) Pro viribus. Alati autem venti finguntur propter velocitatem.

(n) *Cælo*) Non enim sub eodem climate comprehenduntur Romani & Scythæ.

(o) *Urbe Quirini*) *Roma*, quam Romulus, qui & *Quirinus* in cælo dictus, ædificavit.

(p) *Cominus*) Quia multo plus ad plagam Septentrionalem spectant Getæ quam Romani.

(q) *Ursa*) Sydus illud Septentrionale jam sæpe vidimus.

(r) *Vix*) Rhetorice istud dicitur: namque satis apparet ex iis quæ hactenus legimus, sæpius Poetam Roma accepisse litteras, quæ de eo missis suis libellis proculdubio mentionem facerent.

Fin-

Digitized by Google

Finge legi, quodque est mirabile, finge placere:
  Auctorem certe res juvet (*a*) ista nihil.
Quo tibi, si calida positus laudere (*b*) Syene;
  Aut ubi (*c*) Taprobanen (*d*) Indica cingit aqua?
Altius ire libet? si te distantia longe
  (*e*) Pleiadum laudent signa, quid inde feras?
Sed neque pervenio scriptis mediocribus (*f*) istuc;
  Famaque cum domino fugit ab Urbe suo.
(*g*) Vosque, quibus perii tunc cum mea fama (*h*) sepulta est,
  Nunc quoque de nostra (*i*) morte tacere reor.

INTERPRETATIO.

Pone evolvi, & quod est stupendum, pone arridere; profecto istud nihil prodest auctori. Quodnam tibi compendium, si proberis situs calida Syene, aut ubi aqua Indica circumfluit Taprobanen? Placet ulterius progredi? Si sydera longe remota Pleiadum te extollant laudibus, quid inde consequaris? Verum neque pervenio istuc versibus communibus, & fama fugit ab Urbe cum Domino suo. Atque opinor vos, quibus sum ablatus tunc, cum mea fama est extincta, nunc etiam silere de nostro interitu.

NOTÆ.

(a) *Ista*) *Quod placeant libelli a me conscripti.*

(b) *Syene*) Urbs est Ægypti Æthiopiæ juncta; quæ ideo calida dicitur, quod sub Tropico æstivo, seu Cancro, sita; adeoque prope sub zona torrida.

(c) *Taprobanen*) Insula est magna Asiæ, in Oceano Indico, felici aromatum proventu nobilis, quæ hodie *Ceylan* dicitur.

(d) *Indica*) Oceani Indici.

(e) *Pleiadum*) De iis stellis, seu sydere, quod Latinis *Vergiliæ*, sæpius dictum in præcedentibus.

(f) *Istuc*) Romam *scilicet*.

(g) *Vos*) De amicis suis loquitur.

(h) *Sepulta*) Augusti judicio, qui Poetam damnavit, atque exilio multavit.

(i) *Morte*) Exilium Naso mortem esse duxit.

EPISTOLA VI.

GRÆCINO.

ARGUMENTUM.

Ecquid ut audisti.) *Ad Græcinum scribens, dolet Poeta eum non affuisse eo tempore quo ab Augusto relegatus est: quem arbitratur magnum cepisse dolorem, cum primum rem omnem acceperit. Secundo eum rogat, ut alloquio suo & litteris saltem consoletur: nec scire cupiat quam ob causam exularit, ne recrudescant vulnera jam occlusa. Postmodum docet non prorsus sibi ademptam esse spem reditus: Fateturque simul, in Cæsaris clementia plurimum sperare: quem ut sibi reconcilietur, precatur. Demum dicit omnia impossibilia potius fieri posse, quam credere se a Græcino fido & veteri amico posse destitui.*

[E]Cquid ut audisti (nam te (*a*) diversa tenebat
  Terra) meos casus, cor tibi triste fuit?

INTERPRETATIO.

Nonne postquam accepisti meam calamitatem, (nam remota terra te habebat), cor tuum mœrore afflictum est?

NOTÆ.

(a) *Diversa*) Romæ non erat Græcinus, cum Urbe pulsus Naso.

Die-

Dissimules, metuasque licet, Græcine, fateri;
Si bene te novi, triste fuisse liquet.
Non cadit in mores feritas inamabilis (*a*) istos;
Nec minus a studiis dissidet illa tuis.
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
Pectora mollescunt, asperitasque fugit.
Nec quisquam (*b*) meliore fide complectitur illas,
Qua sinit officium, militiæque labor.
Certe ego, cum primum potui (*c*) sentire quid essem,
(Nam fuit attonito mens mihi nulla diu)
Hoc quoque (*d*) Fortunæ sensi, quod amicus abesses:
Qui mihi præsidium grande (*e*) futurus eras.
Tecum tunc aberant ægræ solatia mentis,
Magnaque pars animæ consiliique mei.
At nunc, quod superest, fer opem, precor, (*f*) eminus una:
Alloquioque juva pectora nostra tuo.
Quæ (non mendaci si quidquam credis amico)
(*g*) Stulta magis dici, quam scelerata, decet.
Nec leve, nec (*h*) tutum, peccati quæ sit origo,
Scribere: tractari vulnera nostra (*i*) timent.
Qualicunque modo mihi sint ea facta, rogare
Desine: (*k*) non agites, si (*l*) qua coire velis.

INTERPRETATIO.

Quamvis tegas, Græcine, & nolis agnoscere, si satis mihi perspectus es constat te mæstum fuisse. Sævitia invisa non venit in istos mores; neque illa minus discrepat a tuis studiis. Corda leniuntur, & feritas pellitur disciplinis liberalibus, quibus maximam das operam. Neque quisquam favet illis animo magis sincero, quantum officium, & labor militiæ concedit. Profecto postquam ego potui cognoscere primum quid essem (nam nullus sensus fuit diu mihi stupido) adverti hoc etiam esse fati quod amicus longe esses, qui mihi fuisses magnum præsidium. Tunc solatia animi dejecti longe erant, & bona pars mentis & consilii mei. At nunc, quæso, quod restat, auxilium unum præbe e longinquo, & fove cor nostrum tuis sermonibus. Quod, si quem fidem habes amico veraci, debet potius vocari imprudens quam nefarium. Neque parvum, neque cautum scribere quisnam sit fons culpæ: nostra vulnera metuunt tangi. Omitte exquirere quocunque modo ea sint mihi inflicta: si cupias aliqua conglutinari, ne moveas.

NOTÆ.

(a) *Istos*) Græcini liberales, atque amabiles.

(b) *Meliore fide*) *Constantius, & ex sincero amore.*

(c) *Sentire*) Attonitum fuisse, quasi fulmine afflatus esset, quo tempore exilio mulctatus est, indicat Poeta.

(d) *Fortunæ*) Adversæ *scil.*

(e) *Futurus*) *Siquidem adfuisses.*

(f) *Eminus*) Per Epistolas.

(g) *Stulta*) *Improvida, minus cauta.*

(h) *Tutum*) Propter offensum Augustum.

(i) *Timent*) Istud dicit, periculosum esse de culpa sua verba facere, ne admonitu Cæsaris ira recrudesceret, ex qua calamitas sua augeretur.

(k) *Non agites*) Optimum consilium, illis præsertim qui cum potentioribus res habent difficiles.

(l) *Qua*) Vulnera *scilicet.*

Quicquid (*a*) id est, ut non facinus, sic culpa vocandum.
(*b*) Omnis an in magnos culpa Deos, scelus est?
Spes igitur menti pœnæ, Græcine, levandæ
Non est ex toto nulla relicta meæ.
(*c*) Hæc Dea, (*d*) cum fugerent sceleratas numina terras,
In Dîs invisa sola (*e*) remansit humo.
Hæc facit, ut vivat vinctus quoque compede (*f*) fossor;
Liberaque a (*g*) ferro crura futura putet.
Hæc facit, ut, videat cum terras undique nullas,
Naufragus in mediis brachia (*h*) jactet aquis.
Sæpe aliquem sollers medicorum cura reliquit;
Nec spes huic (*i*) vena deficiente cadit.
Carcere dicuntur clausi sperare salutem:
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quam multos laqueo sua colla ligantes
Non est (*k*) proposita (*l*) passa perire nece!
Me quoque conantem gladio finire dolorem
(*m*) Arcuit, injecta (*n*) continuitque manu.

INTERPRETATIO.

Quidquid illud est, ut non dicendum flagitium, sic dicendum peccatum: an omne peccatum in excelsos Deos est flagitium? Non ergo nulla est penitus spes concessa animo meo supplicii minuendi, Græcine. Illa Dea sola restitit in terra odiosa Diis cum illi discederent a terris scelestis. Illa præstat, ut fossor etiam constrictus compedibus vivat; atque credat tibias fore immunes ferri. Illa facit, ut naufragium passus agitet lacertos in mediis aquis, quamquam nullas aspiciat terras undique. Sæpe prudens cura medicorum destituit aliquem; neque spes hunc deficit vena silente. Conjecti in carcerem dicuntur sperare salutem: atque aliquis cruci affixus vota concipit. Illa Dea non sivit plurimos prementes sua colla laqueo interire morte constituto. Prohibuit me etiam nitentem finem imponere ærumnæ ferro, & repressit manu injecta.

NOTÆ.

(a) *Id est*) *Quamobrem sum exilio multatus.*

(b) *Omnis an*) Summa arte & scelus a se amolitur, & Augusto adblanditur.

(c) *Hæc*) Spes *scilicet*.

(d) *Cum fugerent*) Propter hominum scelera, finito sæculo aureo. Deos autem terris excessisse testatur etiam Maro Georgic. 2.

(e) *Remansit*) Illud ideo fictum, quod neminem unquam spes sua destituat.

(f) *Fossor*) Servus qui in ergastulis, colendi agri causa retinetur.

(g) *Ferro*) *Compedibus*.

(h) *Jactet*) Spe enatandi, aut quoquo modo evadendi natant, qui in alto etiam naufragium passi sunt.

(i) *Vena*) Quando non amplius micat aut salit arteria, viribus collapsis: quod quidem inter mortis signa recenset Plinius.

(k) *Proposita*) *Genere mortis destinato, ut laqueo vitam finirent.*

(l) *Passa*) Quis ad lætiora converti posse omnia spes morituro suasit.

(m) *Arcuit*) Fortissimis quibusque Ethnicorum solenne fuit in morte perfugium adversus omnes ærumnas suas quærere; maxime vero per eam sese ab infensis tyrannis vindicare. Neque unquam aliter, nisi Deo jubente, quisquam sentiat, cui aliquis sensus virtutis, aut sanæ mentis mica reliqua fuerit. Quasi vero alienæ superbiæ atque crudelitati quasi victimam, aut ludibrium sese ultro reservaverit, cui in fata sua licuerit? Pudendum itaque fuit inter viros præsertim, qui viros esse gloriarentur, in deploratis, mulierum more conqueri. Istud dedecus ut effugiat Naso, a Spe miti quidem sed potentissima Dea prohibitum se, ne gladio finiret dolorem, ingeniosissime testatur.

(n) *Continuit*) Ut hinc, & proxime præcedentis vi vocis intelligas, sæpius sibi violentas manus Nasonem intentare cupivisse, nisi Spes obstitisset.

Quid-

Quidque facis? (*a*) lacrymis opus est, non sanguine, dixit:
Sæpe per has flecti Principis ira solet.
Quamvis est igitur meritis indebita nostris,
Magna tamen spes est in bonitate (*b*) Dei.
Qui ne difficilis mihi sit, Græcine, precare:
Confer & in votum tu quoque verba meum.
(*c*) Inque Tomitana jaceam tumulatus arena,
Si te non nobis (*d*) ista vovere liquet.
Nam prius incipiant turres vitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas;
Quam male se præstet veteri Græcinus amico.
Non ita sunt fatis omnia versa meis.

INTERPRETATIO.

Quidque agis? inquit: Opus est fletibus, non cruore. Sæpe indignatio Imperatoris solet molliri per illos. Tametsi ergo est indebita nostris meritis, tamen est magna spes in bonitate Dei. Qui ne sit mihi durus, orato, Græcine; & tu etiam conferto voces in desiderium meum. Atque jaceam sepultus in pulvere Tomitano, nisi constet te exoptare nobis ista. Nam columbæ ante incipient fugere turres, feræ speluncas, bruta herbas, mergus aquas, quam Græcinus male se præbeat antiquo amico. Omnia non sunt ita mutata mea sorte.

NOTÆ.

(a) *Lacrymis*) Aptissima Spei oratio, & Nasonis lepidum commentum. Namque stultissime ille sanguinem suum profuderit, qui lacrymis aliquid parare potuerit.

(b) *Dei*) *Augusti:* quem quidem iniquissimo animo toties, qui nunquam debuit, sanctissimo nomine appellatum video.

(c) *Inque*) Vitium est procul dubio hoc in loco. Quare pro *inque*, *namque* in interpretatione reposui.

(d) *Ista*) *Ne Augustus sit mihi difficilis, atque in patriam concedatur reditus.*

EPISTOLA VII.

MESSALINO.

ARGUMENTUM.

Littera pro verbis.) *E Ponto ad Messalinum hanc scripsit Epistolam Ovidius: docetque simul ejus patris fratrisque amorem. Loquitur deinde de pœna, qua eum affecit Augustus: cujus causa se ab eo minime rejiciendum esse colligit. Ostendit postremo, se officiosum semper fuisse in ejus domum.*

LIttera (*a*) pro verbis tibi, Messaline, salutem,
Quam legis, a sævis attulit usque Getis.

INTERPRETATIO.

Messaline, epistola quam legis, attulit tibi pro verbis, salutem usque a feris Getis.

NOTÆ.

(a) *Pro verbis*) *Quibus præsens Romæ olim te salute impertiebar.*

Indicat auctorem (*a*) locus? an, nisi nomine lecto,
 Hæc me Nasonem scribere verba latet?
Ecquis in extremo positus jacet orbe tuorum,
 Me tamen excepto, qui precor esse tuus?
Dî procul a cunctis, qui te venerantur amantque,
 (*b*) Hujus notitiam gentis abesse velint.
(*c*) Nos satis est inter glaciem Scythicasque sagittas
 Vivere: si vita est (*d*) mortis habenda genus.
(*e*) Nos premat aut (*f*) bello tellus, aut frigore cælum:
 Truxque Getes armis, grandine pulset hyems:
Nos habeat regio nec pomo fœta nec uvis;
 Et cujus nullum cesset ab hoste latus:
Cetera sit sospes cultorum turba tuorum;
 In quibus, ut (*g*) populo, pars ego parva fui.
Me miserum, si tu verbis offenderis (*h*) istis:
 Nosque (*i*) negas ulla parte fuisse tuos!
(*k*) Idque sit ut verum, (*l*) mentito ignoscere debes:
 Nil demit laudi (*m*) gloria nostra tuæ.
(*n*) (Quis se Cæsaribus notus non fingit amicum?
 Da veniam fasso; tu mihi Cæsar eris.)

INTERPRETATIO.

Locus proditne auctorem? an nescis, nisi nomine lecto, me Nasonem exarare has litteras? Ecquis tuorum desertus prostratus est in ultimo orbe, me tamen dempto, qui oro esse tuus? Dii velint cognitionem hujus nationis longe esse ab omnibus qui te colunt & diligunt. Satis est nos vitam ducere inter glaciem & spicula Scythica; si genus mortis est credendum esse *vita. Nos aut terra urgeat bello, aut aer gelu, & ferus Getes armis, hyems feriat grandine; plaga neque pomis gravida, neque racemis, & cujus nullum latus quiescat ab hoste nos teneat: reliqua cohors clientium tuorum, inter quos, tanquam in turba, ego fui pars exigua, sit incolumis. Me infelicem si tu læderis his vocibus; & inficiaris nos fuisse tuos ullo modo! Et quamvis illud sit verum, debes parcere* mihi *mentito: nostra gloria nihil detrahit tuæ famæ. Quis cognitus Cæsaribus non profitetur se amicum? ignosce confitenti; tu eris mihi Cæsar.*

NOTÆ.

(a) *Locus*) Quia nullus alius inter Getas, qui ad Messalinum scriberet præter Ovidium.

(b) *Hujus*) Scythicæ, & maxime barbaræ.

(c) *Nos satis est*) *Ne insuper alii tui amici, Messaline, in hanc incidant calamitatem, qua ego pretritus sum.*

(d) *Mortis genus*) De exilio loquitur quod inter feros homines ait tolerandum.

(e) *Nos premat*) Sibi soli male precari videtur Naso, ut cæteros Messalini amicos ab omni malo liberet: eademque opera, quasi aliud agendo, quæ sua sint incommoda cum verecunde, tum maxime ingeniose declarat.

(f) *Bello*) Hoc dicit quia inter Scythas præda & bello assuetos vivebat.

(g) *Populo*) Hinc ergo apud potentiores valuisse hunc Messalinum patet; oratioque est Nasonis honestissima.

(h) *Istis*) *Cum me tuum dixi.*

(i) *Negas*) Metuendum Nasoni istud fuit, siquidem omnes in Augusti offensionem incurrere timebant.

(k) *Id*) *Quod me negas tuum esse.*

(l) *Mentito*) *Mihi, qui tuum esse scripsi.* Hoc dicit autem ne amicum lædat, cui maxima fuit cautio Augustum non lædere.

(m) *Gloria*) *Qua tuum fuisse profiteor.*

(n) *Quis*) Utcumque suspectum habuerit istud distichon clar. Heinsius, ingeniosum tamen esse nullus credo non confitebitur.

Nec

Nec tamen irrumpo, quo non licet ire: satisque est,
(*a*) Atria si nobis non patuisse negas.
(*b*) Utque tibi fuerit mecum nihil amplius; uno
Nempe salutaris, quam prius, ore minus.
Nec tuus est genitor nos inficiatus amicos,
Hortator studii caussaque (*c*) faxque mei.
Cui nos & lacrymas, supremum in funere munus,
Et dedimus medio (*d*) scripta canenda foro.
Adde quod est (*e*) frater tanto mihi junctus amore,
Quantus in (*f*) Atridis (*g*) Tyndaridisque fuit.
Is me nec comitem nec dedignatus amicum est:
(*h*) Si tamen (*i*) hæc illi non nocitura putas.
Si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor.
Clausa mihi potius tota sit (*k*) ista domus.
Sed neque claudenda est; & (*l*) nulla potentia vires
Præstandi, ne quid peccet amicus, habet.
Et tamen ut cuperem (*m*) culpam quoque posse negari;
Sic facinus nemo nescit abesse mihi.

INTERPRETATIO.

Neque tamen irruo quo non conceditur ingredi: atque sufficit, si non negas atria nobis patuisse. Et quamvis nihil fuerit tibi mecum amplius; nimirum salutaris uno ore minus quam antea. Neque tuus pater instigator, causa & lumen studii mei, cui nos præbuimus fletus, donum ultimum in funere, & versus canendos in medio foro, negavit nos esse amicos. Adde quod est mihi frater vinctus tanto amore, quantus fuit in Atridis, & Tyndaridis. Ille neque sprevit me sodalem, neque amicum, si tamen credis ista non obfutura illi. Sin aliter, agnoscam me fuisse quoque falsum hac parte. Hæc tota domus sit potius mihi obserata. Sed neque est obseranda, neque ulla potentia habet vires efficiendi ne amicus in quod peccatum incidat. Et tamen sicuti optarem peccatum quoque posse negari; ita nemo ignorat flagitium nullum in me esse.

NOTÆ.

(a) *Atria*) *Quæ cum multis aliis, salutandi gratia, frequentavi.*

(b) *Utque*) Nihil isto potuit fingi ingeniosius, quo se Messalinos ab Augusti offensione, si qua forte ob Nasonis esset amicitiam, posset liberare.

(c) *Fax*) Quia eo instigatore, aut etiam duce, studio Poetico sese Naso addixerit.

(d) *Scripta*) Versus in Messalini honorem; ex more apud Romanos aliosque etiam vetustissimo, quibus solenne defunctos laudare.

(e) *Frater*) *Qui quidem mihi est arctissima amicitia conjunctus: quare neque te amicitiæ meæ pudere debet.*

(f) *Atridis*) Agamemnone & Menelao, Atrei filiis.

(g) *Tyndaridis*) Castore & Polluce; quorum Tyndarus pater dictus, quamvis alterius Jupiter fuit, si fabulis fides.

(h) *Si tamen*) Hinc, ni fallor, apparet satis ita primo fuisse scriptas has epistolas, ut si quod fuisset periculum, ne ex illis Nasonis amicis minus Augustus faveret, facile possent supprimi.

(i) *Hæc*) *Quæ de ejus in me amore dico.*

(k) *Ista*) Messallinorum.

(l) *Nulla pot.*) Hæc est Nasonis ratiocinatio. *Mihi non est claudenda tua domus, Messaline; quia ob meam amicitiam, si tibi irasci velit Augustus, ipse sibi injurius videatur. Nihil enim commeruisti aut peccasti; qui non potuisti impedire ne qua scriberem minus illi grata, aut te mihi amicum vere aut falso prædicarem.*

(m) *Culpam*) Errorem dicit, propter quem sese agnoscit exilio multatum.

Quod

Digitized by Google

Quod nisi delicti pars excusabilis esset;
  (*a*) Parva relegari pœna futura fuit.
Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Cæsar;
  Stultitiam dici crimina posse mea.
Quaque ego (*b*) permisi, quaque est res passa, pepercit:
  Usus & est modice fulminis igne sui.
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti:
  Si sua per vestras victa sit ira preces.
At (*c*) graviter cecidi: (*d*) quid enim mirabile, si quis
  A Jove percussus non leve vulnus habet?
Ipse suas ut jam vires inhiberet Achilles,
  Missa graves ictus (*e*) Pelias hasta tulit.
Judicium nobis igitur cum (*f*) vindicis adsit,
  Non est cur tua me janua nosse neget.
Culta quidem (fateor) (*g*) citra, quam debuit illa:
  Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.
Nec tamen officium sensit magis altera nostrum.
  (*h*) Hîc illic vestro sub Lare semper eram.
Quæque tua est pietas, ut te non excolat ipsum,
  Jus aliquod tecum fratris amicus habet.

INTERPRETATIO.

Quod nisi pars peccati esset excusabilis, supplicium fuit futurum leve relegari. Sed ipse Cæsar, qui perspicit omnia, hoc intellexit, mea delicta posse appellari incogitantiam. Et quatenus ego sivi, & quatenus res tulit, ignovit: & est usus parte flamma fulminis sui. Neque sustulit vitam, neque facultates, neque posse redire, si sua ira sit superata per vestras preces. At graviter cecidi: quid enim mirum, si quis ictus a Jove fert altam plagam? Quanquam ipse Achilles retineret etiam suas vires, hasta Pelias impegit magnas plagas. Cum ergo sententia judicis nobis faveat, non est causa quamobrem ostium tuum diffiteatur me nosse. Illa quidem frequentata (agnosco) minus quam par fuit; sed credo hoc fuit etiam in sorte mea. Neque tamen alia sensit magis nostram reverentiam: his illic eram semper sub vestra tutela. Et ut se habet tua pietas; quamvis amicus fratris non amplectatur te ipsum, habet tecum jus aliquod.

NOTÆ.

(a) *Parva*) Scopus est Poetæ ostendere, eam non fuisse relegandi causam, ut ideo ita alienatus fuerit, ne amicis secum rem habere per Augustum licuerit.

(b) *Permisi*) Hoc maxime intendit, sibi non ita esse infensum Cæsarem; sed quasi coactum, & Poetæ delicto impulsum, ipsum relegasse: ne scilicet contagium ex clade sua amici reformidarent.

(c) *Graviter*) Natum istud ex eo quod dixit Poeta, sibi Augustum pepercisse; quod minus cum gravissimis suis querimoniis stare videbatur.

(d) *Quid enim*) Jam objectioni respondet, atque acutissime, neque sine maxima Augusti adulatione.

(e) *Pelias*) Achillis hasta fraxinea.

(f) *Vindicis*) Augusti, qui Nasonem exilio, non morte mulctavit.

(g) *Citra*) *Minus*.

(h) *Hic illi*) Atque adeo *ubique*. Sese semper præsidium in Messalinorum amicitia habuisse testatur. Operosior autem videtur hæc Epistola; neque temere aliquid intervenisse suspiceris, quod callide atque latenter quasi excusare nitatur Naso.

Quid,

Quid, quod, ut (*a*) emeritis referenda est gratia semper,
  Sic est (*b*) fortunæ promeruisse tuæ?
Quod si permittis nobis suadere, quid optes:
  (*c*) Ut des, quam reddas, plura, precare Deos.
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
  (*d*) (Officii caussa pluribus esse dati?)
Quo libet in numero me, Messaline, repone:
  Sim modo pars vestræ non aliena domûs.
Et mala Nasonem (quoniam meruisse videtur)
  Si non ferre doles, at (*e*) meruisse dole.

INTERPRETATIO.

Quid, quod, sicuti gratia est semper reddenda pro meritis, ita est fortunæ tuæ conciliasse? Quod si nobis concedis consulere, quid voveas; orato Deos ut plura præbeas, quam referas. Atque id facis, & quantum possum recordari, consueveras esse auctor multis beneficii præstiti. Messaline, habeto me in quolibet ordine, dum sim pars aliqua vestræ domus. Et si non fers ægre Nasonem pati ærumnas, quandoquidem videtur dignum esse, at ægre feras eum *meritum esse.*

NOTÆ.

(a) *Emeritis*) Ii sunt qui suis erga amicos sunt functi officiis.

(b) *Fortunæ*) Est namque potentioris, prior ut beneficiis suis minorem suum faciat.

(c) *Ut des*) Plus vero est atque jucundius Dare quam Accipere, ducente id ipso Supremo mundi Doctore.

(d) *Officii*) Quid sibi velit Naso satis apparet: Messalinum nempe plurimis consuluisse & dedisse potius quam accepisse. Quid autem ejus verba sonent latine vix quisquam satis declaret. Nempe hic latet mendum.

(e) *Meruisse*) Acute sane.

EPISTOLA VIII.

SEVERO.

ARGUMENTUM.

A tibi dilecto.) *Severo amico exponit se cinctum hostibus, in assiduis semper præliis versari, miroque amicorum, conjugis, filiæ, & patriæ desiderio teneri. Simul dolet, quod cum careat prædiolo, & hortis, aranda, seminande curas imminuat. Colligit tamen præ bestium multitudine, quæ Tomitanam civitatem semper infestat, non posse id sibi præstari. Postremo lætatur quod contra in Severa sint omnia secunda: monetque ut impetret locum aliquem magis propinquum dari sibi ab Augusto.*

A Tibi dilecto missam Nasone salutem.
  Accipe, pars animæ magna, Severe, meæ.
Neve roga, quid agam: si persequar omnia, flebis.
  Summa satis nostri si tibi nota mali.

INTERPRETATIO.

Severe, pars magna animæ meæ, accipe salutem missam a Nasone tibi caro. Neve quæras quid faciam: si retulero cuncta, lacrymaberis. Abunde est *si summa nostri mali* sit *tibi cognita.*

Vi-

Digitized by Google

Vivimus assiduis expertes pacis in armis,
Dira pharetrato bella movente Geta.
Deque (*a*) tot expulsis sum miles in exsule solus:
Tuta (nec invideo) cætera turba jacet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
Hæc in (*b*) procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripæ vicina (*c*) binominis Istri,
Mœnibus & positu vix adeunda loci.
(*d*) Caspius Ægypsos (de se si credimus ipsis)
Condidit; & proprio nomine dixit (*e*) opus.
Hanc ferus (*f*) Odrysiis inopino (*g*) Marte peremtis
Cepit, & in Regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, (*h*) virtute quod auget,
Protinus innumero milite cinctus adest.
Nec prius abscessit, merita quam cæde nocentum
Se nimis ulciscens extitit ipse (*i*) nocens.
(*k*) At tibi, Rex ævo, detur, fortissime nostro,
Semper honorata sceptra tenere manu.
Teque, quod & præstat, (quid enim tibi plenius optem?)
(*l*) Martia cum magno Cæsare Roma probet.

INTERPRETATIO.

Vivimus inopes pacis in armis continuis, Geta pharetrato ciente sæva bella; & de tot ejectis sum solus miles in exsule: reliqua turba est secura; neque invideo. Et quo magis ignoscas nostris libellis, leges hos versus scriptos in expeditione. Est Urbs antiqua proxima ripæ Danubii binominis, ægre subeunda propter muros, & situm loci. Siquidem fidem habemus ipsis de se, Ægypsos Caspius illam *posuit, & appellavit opus nomine proprio. Sævus Getes invasit hanc bello subito, Odrysiis mactatis; & cepit arma in Regem. Ille non oblitus nobilis generis, quod amplificat Virtute, continuo accurrit stipatus ingentibus copiis. Neque prius recessit, quam ipse fuit nocens ulciscens se supra modum cæde merita noxiorum. At, o Rex strenuissime nostro tempore, detur tibi tractare semper sceptra manu honorata, & Roma Martia cum ingenti Cæsare tibi faveat, quod facit etiam, (quid enim tibi voveam amplius?)*

NOTÆ.

(a) *Tot*) Quæ res non multum Augusti clementiam commendat.

(b) *Procinctu*) *Apparatu*; & quidem bellico.

(c) *Binominis*) Qui *Danubius* usque ad Axium oppidum præsertim; inde vero usque ad mare *Ister* dicitur.

(d) *Caspius*) Ex gente Caspia oriundus, quæ Caspio mari nomen dedit.

(e) *Opus*) Urbem *scilicet*, quam Ægypsum appellavit.

(f) *Odrysiis*) Ægypsi urbis incolis, Odryso, Thraciæ urbe, oriundis.

(g) *Marte*) *Prælio inexspectato.*

(h) *Virtute*) Scilicet generi virtus splendorem addit, qua sola vera paratur nobilitas.

(i) *Nocens*) Non equidem ego nocentem dixero, qui grassantes latrones ad unum sustulerit.

(k) *At tibi*) Sermonem ad regem istum, non inepta ad scopum figura, cautus Naso convertit.

(l) *Martis*) Non modo quia Martem generis sui auctorem propter Romulum jactabat; sed revera belli studiosissima erat.

Sed memor (*a*) unde abii, queror, o jucunde sodalis,
Accedant nostris sæva quod (*b*) arma malis.
Ut careo vobis (*c*) Stygias detrusus in oras,
Quattuor (*d*) autumnos (*e*) Pleias orta facit,
(*f*) Nec tu credideris urbanæ commoda vitæ
Quærere Nasonem: (*g*) quærit & illa tamen.
Nam modo vos animo dulces reminiscor amici;
Nunc mihi cum cara conjuge (*h*) nata subit:
Eque domo rursus pulchræ loca vertor ad (*i*) Urbis,
Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc ædes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc subit (*k*) æquata (*l*) porticus omnis humo.
Gramina nunc (*m*) Campi pulchros spectantis in hortos,
Stagnaque & (*n*) Euripi, (*o*) Virgineusque liquor.

INTERPRETATIO.

Verum non oblitus unde digressus sum, queror, o grate amice, quod crudelia arma adjiciantur nostris malis. Pleias orta facit quatuor Autumnos, ex quo non fruor vobis pulsus in oras Stygias. Neque tu existimaveris Nasonem optare commoda vitæ urbanæ: & tamen optat illa. Nam aliquando vos mente recolo, Cari amici; modo filia se mihi offert cum dilecta uxore: & rursus me refero ex domo ad loca formosa Urbis, & mens perlustrat illa omnia suis oculis. Modo Fora, modo Templa, modo Theatra strata marmore, modo omnis Porticus recurrit, terra æquata. Modo gramina Campi prospicientis in formosos hortos subeunt, *& stagna, & Euripi, & aqua virginea.*

NOTÆ.

(a) *Unde*) A querimoniis, *scilicet*, ad illius regis laudes qui regnum suum fortiter asseruit.

(b) *Arma*) Quæ inferunt Getæ finitimi.

(c) *Stygias*) Perinde Naso de exilio suo loquitur, ac si ad Inferos deturbatus esset. Sciunt quippe omnes Stygem Inferorum paludem esse.

(d) *Autumnos*) Pro annis posuit.

(e) *Pleias*) De eo sydere, quod fecerunt Atlantis filiæ, jam sæpe dictum. Oriuntur autem 4. Nonas Apriles Ovidio Cosmice, ut ipse docet in Fastis. Sed hic de Acronico, quem vocant, commodius intelliges, quo vesperi supra terram feruntur. Id enim fit Autumno, quo tempore pulsus Naso. Per ortus vero atque occasus astrorum tempora æstimari atque numerari nihil est opus ut admoneamus.

(f) *Nec quærere*) Illa enim non quærimus quæ consequi omnino non possumus.

(g) *Quærit*) Recusat vero semper quærere, quæ amamus, utcumque consequi minus minusve queamus.

(h) *Nata*) Perilla, *scilicet*, quam solam habuisse Nasonem vel hinc satis liquet.

(i) *Urbis*) Romæ, *scilicet*, quam ut maximam & Orbis dominam, *Urbem* simpliciter, honoris causa, vocitabant.

(k) *Æquata*) Pavimentis æquis strata.

(l) *Porticus*) Inter clara fuerunt Urbis ædificia, vel ædibus sacris, vel illustrium virorum domibus, vel publicis ædificiis annexæ, necessitatis, ornamenti, & voluptatis causa extructæ; ubi plerumque animi gratiâ, æstivis præsertim caloribus, ad captandam umbram inambulabant.

(m) *Campi*) Martium intellige propter celebritatem.

(n) *Euripi*) Canales dicit seu aquæductus, cujusmodi fuerunt præsertim in Circo maximo, ubi aquæ stagnabant.

(o) *Virgineus*) Virgineam aquam dicit, quam Agrippa ædilis in agro Lucullano collectam Romam perduxit; quòd quærentibus militibus fontes, virguncula quædam venas monstravit, quas sequuti qui foderant aquæ ingentem modum invenerant.

At, (*a*) puto, sic Urbis misero est erepta voluptas,
  Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus (*b*) amissos animus desiderat agros,
  Ruraque (*c*) Peligno conspicienda solo:
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
  Spectat (*d*) Flaminiæ (*e*) Clodia juncta viæ.
Quos ego (*f*) nescio cui colui, quibus ipse solebam
  Ad sata fontanas (nec pudet) addere aquas.
Sunt (*g*) ibi, si vivunt, nostrâ quoque consita quondam,
  Sed non & nostrâ poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit
  Hîc saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego (*h*) pendentes ((*i*) liceat modo) rupe capellas,
  Ipse velim baculo pascere (*k*) nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
  Ducam ruricolas sub juga panda boves.
Et discam Getici quæ (*l*) norint verba juvenci:
  Assuetas illis adjiciamque minas.

INTERPRETATIO.

At, creda, jucunditas Urbis ita est mihi ademta, ut possim saltem frui quolibet agro. Mens mea non optat campos perditos, & agros videndos in solo Pelignorum; neque hortos sitos in clivis Piniferis, quos via Clodia juncta Flaminiæ prospicit. Quos ego nescio cui ornavi, in quibus ipse consueveram ducere aquas fontanas ad segetes, neque pudet. Sunt ibi, si vivunt, poma etiam posita olim nostra manu, sed non etiam colligenda nostra manu. Pro quibus perditis utinam possit obvenire hic mihi exuli cespes colendus. Ipse ego, modo concedatur, optem pascere capras affixas rupibus: ipse incumbens fusti optem pascere oves. Ipse ego ne cor inhæreat curis quotidianis agam tauros ruricolas sub curva juga. Et discam voces quas boves Getici cognoscant, & addam minas illis familiares.

NOTÆ.

(a) *Puto*) Minime vero putabat Poeta. Ironicus est loquendi modus.

(b) *Amissos*) Quos non eripuerat relegato Augustus, sed relinquere coegerat.

(c) *Peligno*) Sulmo enim Poetæ patria in Pelignis fuit, inter Marsos & Samnites.

(d) *Flaminiæ*) Eam viam Româ per Thusciam & Umbriam usque Ariminum C. Flaminius M. Lepidi collega in consulatu stravit.

(e) *Clodia*) Hæc in parte fuit Hetruriæ, ubi & præfectura Claudii, & forum Claudii, non procul a lacu Cimino: ut sit Nasonis sententia, se neque jam hortos, quos in Pelignis habuit, desiderare, neque eos quos juxta Flaminiam coluit, eo loco ubi Flaminia & Claudia via jungebantur. Namque de via Appia seu Claudia, quam a porta Capena Capuam usque muniendam curavit Appius Claudius Censor, non possis intelligere.

(f) *Nescio cui*) Quod certe maxime molestum.

(g) *Ibi*) *In hortis illis quos irrigare solebam.*

(h) *Pendentes*) Amant vero illæ loca aspera & prærupta sequi: unde pendere videntur.

(i) *Liceat*) Dixit antea Naso vix Tomitanis licere portam aut mœnia, hostium metu, egredi.

(k) *Nixus*) Pastorum more.

(l) *Norint*) Scilicet habent bubulci suum quique modum & propria verba quibus in diversis regionibus diversæ boves ad opus urgeant, aut regant.

Ipsa

Ipse manu (*a*) capulum prensi moderatus aratri
Experiar (*b*) mota spargere semen humo.
Nec dubitem (*c*) longis purgare ligonibus arva:
Et dare jam, sitiens quas bibat hortus, aquas.
Unde sed (*d*) hoc nobis, minimum quos inter & hostem
Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti (quod toto pectore lætor)
Nerunt fatales (*e*) fortia fila Deæ.
Te modo (*f*) Campus habet, (*g*) densâ modo porticus umbrâ:
Nunc, in quo ponis tempora (*h*) rara, Forum.
(*i*) Umbria nunc revocat: nec non (*k*) Albana petentem
(*l*) Appia (*m*) ferventi ducit in arva rota.
Forsitan hîc (*n*) optes, ut justam supprimat iram
Cæsar; & hospitium sit tua villa meum.
Ah nimium est, quod, amice, petis! moderatius opta:
Et voti, quæso, (*o*) contrahe vela tui.
Terra velim (*p*) propior, nullique obnoxia bello
Detur: erit nostris pars bona demta malis.

INTERPRETATIO.

Ipse tenens manu stivam prebenti aratri, tentabo spargere semen in terram subactam. Neque abnuam repurgare agros longis rutris; & jam dare aquas quas hortus sitiens absorbeat. Verum unde hoc nobis, inter quos & hostem murus & obseratæ valvæ faciunt exiguam distantiam? At Deæ fatales (quod gaudeo corde) duxerunt tibi nascenti fila valida. Nunc Campus te tenet, nunc Porticus umbra opaca: nunc forum cui das exiguum temporis. Nunc Umbria te revocat, & Appia ducit euntem in agros Albanos rota fervida. Forte hic voveas, ut Cæsar extinguat justam iram; & villa tua sit meum diversorium. Ah, amice, quod optas est nimium! vove minus; &, precor, coge vela tui desiderii. Optem solum propius, & nulli bello opportunum mihi *concedatur: Pars multa erit detracta nostris ærumnis.*

NOTÆ.

(*a*) *Capulum*) Stivam. *La manche de la charrue.*

(b) *Mota*) *Aratro inversa.*

(c) *Longis*) Non propter capulum, ut alii censuerunt, sed propter dentes longos.

(d) *Hoc*) Ut liceat hortum colere, &c.

(e) *Fortia*) Quæ nulla calamitas frangat. Nihil autem opus jam toties repetita de Parcis, quas hominum partui atque sorti præesse voluerunt, denuo inculcare.

(f) *Campus*) Martium intellige, ubi exercitationes & certamina.

(g) *Densa*) Propter adjunctos hortos nemorosos.

(h) *Rara*) Quia vix aliud magis invisum cordato viro quam forum aut lites.

(i) *Umbria*) Quæ regio inter Thuscos & Sabinos jacebat; ubi procul dubio villam aliquam Severus habuit.

(k) *Albana*) Prædia dicit quæ Severus ad Albam, Marsorum oppidum, inter Sabinos & Pelignos habuit.

(l) *Appia*) Via scilicet, de qua paulo antea.

(m) *Ferventi*) Cita adeoque; quod ad voluptatem facit maxime. Incalescere autem rotas quæ celeriter moventur frustra admonuerim.

(n) *Optes*) Admodum verecunde officii Severum admonet.

(o) *Contrahe*) A nautis petita metaphora, minus quid optandum indicat.

(p) *Propior*) Minus ab Urbe distans quam Tomi.

EPISTOLA IX.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Quæ mihi de rapto.) *Factus tertior Poeta litteris Maximi de obitu Celsi amici, a quo unice amabatur, sperabatque ejus precibus Maximum daturum operam, ut reduceretur in patriam, dicit se eam epistolam lacrymis madefecisse: nec acerbius sibi quicquam ea re contigisse eo toto tempore quo fuit in Ponto: simul ejus erga se, ac etiam Maximum fidem & amorem exponit. Quam ob causam fatetur velle se quoquo potest modo ejus funus decorare; sibi quoque haud secus ac mortuo ut opem ferat precatur.*

QUÆ mihi de (*a*) rapto tua venit epistola Celso,
  Protinus est lacrymis humida facta meis.
Quodque (*b*) nefas dictu, fieri nec posse putavi,
  Invitis oculis littera lecta tua est.
Nec quidquam ad nostras pervenit acerbius aures
  Ut sumus in Ponto; perveniatque precor.
Ante meos oculos tanquam (*c*) præsentis imago
  Hæret: & exstinctum vivere fingit amor.
Sæpe refert animus lusus gravitate (*d*) carentes:
  Seria cum liquida sæpe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis;
  Quæ vellem vitæ summa fuisse meæ.
Cum domus ingenti subito mea lapsa ruina
  Concidit, in domini procubuitque caput.
Adfuit ille mihi, cum (*e*) pars me magna reliquit,
  Maxime; Fortunæ (*f*) nec fuit ipse comes.

INTERPRETATIO.

Litteræ tuæ, quæ mihi allatæ sunt de Celso sublato, statim sunt madefactæ meis lacrymis. Et quod horrendum memoratu, nec credidi posse evenire, epistola tua est lecta oculis abnuentibus. Neque quidquam tristius pervenit ad nostras aures, ex quo tempore sumus in Ponto; & precor perveniat. Vultus ejus est præ meis oculis, tanquam præsentis; & amor fingit mortuum vivere. Mens sæpe reminiscitur jocos minus severos; sæpe refert seria absoluta cum fide sincera. Nulla tamen tempora frequentius mihi recurrunt illis, quæ vellem fuisse ultima vitæ meæ: cum domus mea repente collapsa maxima clade ruit, & cecidit in cervices domini. Ille mihi adstitit, Maxime, cum pars multa me destituit, neque ipse fuit comes fortunæ.

NOTÆ.

(a) *Rapto*) *Immaturo funere sublato.*

(b) *Nefas*) Quia lætis oculis amicorum epistolæ perleguntur.

(c) *Præsentis*) Celsi *scilic.* quem vehemens amor morti quasi surripiebat.

(d) *Carentes*) *Minus severos.*

(e) *Pars*) Amicorum *scil.* tempori & fortunæ servientium

(f) *Nec fuit*) Quia, neglecta Augusti offensione, Nasonem amicum in adversis solatus.

Digitized by Google

Illum ego non aliter flentem mea (*a*) funera vidi,
Ponendus quam si frater (*b*) in igne foret.
Hæsit in amplexu, consolatusque jacentem est:
Cumque meis lacrymis miscuit usque suas.
O quoties vitæ custos invisus amaræ
Continuit (*c*) promtas in mea fata manus!
O quoties dixit, Placabilis ira (*d*) Deorum est.
Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.
(*e*) Vox tamen illa fuit celeberrima, Respice quantum
Debeat auxilii (*f*) Maximus esse tibi.
Maximus incumbet; quaque est pietate, rogabit,
Ne sit ad extremum Cæsaris ira tenax.
Cumque suis fratris vires adhibebit, & omnem,
Quo levius doleas, experietur opem.
Hæc mihi verba malæ minuerunt tædia vitæ.
Quæ tu, ne fuerint, Maxime, vana, (*g*) cave.
(*h*) Huc quoque venturum mihi se jurare solebat;
(*i*) Non nisi te longæ jus sibi dante viæ.
Nam tua non alio coluit (*k*) penetralia ritu,
Terrarum (*l*) dominos quam colis ipse Deos.

INTERPRETATIO.

Ega illum intuitus sum non secus deplorantem meam cladem, quam si frater fuisset collocandus in igne. Mansit in amplexu, & est consolatus dejectum; & misuit semper suas lacrymas cum meis. O quaties custos gravis vitæ invisæ prohibuit manus expeditas in meam necem! O quoties dixit, ira Deorum est placabilis: Vive, neque diffitearis tu posse tibi parci. Illa tamen fuit vox celeberrima, Vide quantum opis Maximus debeat esse tibi. Maximus annitetur; &, quæ est ejus pietas, orabit, ne ira Cæsaris perstet usque ad finem. Et adhibebit gratiam fratris cum sua, & conabitur omnibus viribus, ut lenius doleas. Hic sermo lenivit mihi odium vitæ ærumnosæ. Quæ ne fuerint inania prospicias, Maxime. Consueverat etiam mihi jurare se huc concessurum non nisi te faciente sibi jus longinqui itineris. Nam non secus coluit tuam domum, quam ipse colis Deos Dominos terrarum.

NOTÆ.

(a) *Funera*) De exilio & calamitate sua loquitur.

(b) *In igne*) Atque adeo mortuus, & de more antiquo comburendus.

(c) *Promtas*) *In meam necem paratas.*

(d) *Deorum*) Atque adeo Augusti, ejusque liberorum. Notum illud Horatii,

Informeis hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet. Non si male nunc & olim
Sic erit:

(e) *Vox*) Celsi, *scilicet*. Ingeniose autem admodum Maximum de officio sibi præstando admonet,

(f) *Maximus*) Hic fuit, ad quem scripsit Naso, gratia multum pollens apud Cæsarem.

(g) *Cave*) Atque adeo pro me fac ut enitaris.

(h) *Huc*) Tomos, *scil.* ubi Poeta relegatus degebat.

(i) *Non nisi*) Id est, *Te, Maxime, id probante.*

(k) *Penetralia*) Loca secretiora domus pro tota posuit: domum deinde pro ipso domino.

(l) *Dominos*) Non male de Augusto ejusque liberis intelligas.

Ce-

Crede mihi: multos habeas cum (*a*) dignus amicos,
  Non fuit e multis quolibet ille (*b*) minor.
Si modo nec census, nec clarum nomen avorum,
  Sed probitas magnos ingeniumque facit.
Jure igitur lacrymas Celso libamus (*c*) ademto;
  Cum (*d*) fugerem, vivo quas dedit ille mihi.
Carmina jure damus (*e*) raros testantia mores;
  Ut tua venturi nomina, Celse, legant.
(*f*) Hoc est, quod possum Geticis tibi mittere ab arvis:
  Hoc solum est istic, quod liquet esse meum.
Funera nec potui (*g*) comitare, nec (*h*) ungere corpus:
  Aque tuis (*i*) toto dividor orbe rogis.
Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
  Præstitit (*k*) officium Maximus omne tibi.
Ille tibi exsequias, & magni funus honoris
  Fecit; & in gelidos fudit (*l*) amoma sinus.
(*m*) Diluit & lacrymis mœrens unguenta profusis;
  Ossaque (*n*) vicina condita texit humo.
Qui quoniam exstinctis, quæ debet, præstat amicis,
  (*o*) Et nos exstinctis annumerare potest.

INTERPRETATIO.

Habeas mihi fidem; quanquam tibi sint merito multi amici, ille non fuit inferior quolibet ex multis; si saltem, neque opes, neque illustre nomen majorum, sed candor & ingenium facit magnos. Ergo merito damus lacrymas Celso sublato, quas ille mihi præbuit, cum proficiscerer in exilium. Merito exhibemus versus declarantes eximios mores; ut posteri legant tua nomina, Celse. Istud est quod possum tibi mittere ab agris Geticis: istud est hic unum quod certum est esse meum. Neque licuit prosequi funus, neque ungere corpus; & disjungor toto Orbe a tuis bustis. Maximus qui potuit, quem tu superstes habebas pro numine, tibi præstitit omne officium. Ille tibi adornavit exequias, & funus magni honoris; & sparsit amoma in sinus frigidos. Flens diluit etiam unguenta lacrymis profusis; & operuit ossa composita terra proxima. Qui siquidem præbet amicis defunctis, quæ debet, potest etiam recensere nos inter defunctos.

NOTÆ.

(a) *Dignus*) *Qui virtute & beneficiis illos parasti.*

(b) *Minor*) *Minoris pretii.*

(c) *Ademto*) *Morte sublato.*

(d) *Fugerem*) *In exilium proficiscerer.*

(e) *Raros*) Omni virtute decoratos, cujusmodi pauci inter mortales esse solent.

(f) *Hoc*) De carminibus suis loquitur Poeta.

(g) *Comitare*) In activa forma posuit: quod rarum.

(h) *Ungere*) De more: quomodo & apud Maronem,

Corpusque lavant frigentis, & ungunt.

(i) *Toto*) Quia in Septentrionali plaga ille, in meridionali Celsus fuerat.

(k) *Officium*) In curando funere.

(l) *Amoma*) Hujus odorati fruticis usus fuit multus in ungendis & condiendis defunctorum corporibus: qui tamen hodie ignoratur.

(m) *Diluit*) Lacrymæ scilicet ad diluenda unguenta non ineptæ. Maximum dicit largos in Celsi funere fletus effudisse.

(n) *Vicina*) Non peregrina, cujusmodi obrui Naso metuere se alicubi testatur.

(o) *Et nos*) Ingeniosissime certe Maximi opem & officia petit Naso.

EPI-

EPISTOLA X.

FLACCO.

ARGUMENTUM.

Naso suo profugus.) *Ad Flaccum scribens Poeta, corporis languorem, ejusque rei causam exponit, eumque rogat cum fratre, ut tibi opem ferat, Augustumque ei mitiorem reddat.*

NAso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem:
Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
(*a*) Longus enim curis vitiatum corpus amaris
Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror (*b*) anhelis;
Et peragit soliti (*c*) vena tenoris iter.
Os (*d*) hebes est, positæque movent fastidia mensæ:
Et queror, invisi cum venit hora cibi.
Quod (*e*) mare, quod tellus, appone, quod educat (*f*) aer;
Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
(*g*) Nectar & (*h*) ambrosiam, latices epulasque Deorum,
Det mihi formosa nava (*i*) Juventa manu;
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum:
Stabit & in stomacho pondus (*k*) inerte diu.
(*l*) Hæc ego non ausim, cum sint verissima, cuivis
Scribere: (*m*) delicias ne mala nostra vocent.

INTERPRETATIO.

Flacce, Naso exul mittit sibi amico *suo salutem; si quis potest mittere rem quam ipse non habet. Mœror enim diutinus non sinit corpus correptum gravibus curis obtinere suas vires. Neque quisquam dolor adest, neque ardeo febribus anhelis; & vena absolvit iter tenoris consueti. Os est languidum, & mensæ appositæ creant nauseam: & queror cum tempus escæ odiosæ adest. Offer quod mare, quod terra, quod aer nutrit, nihil erit ibi quod a nobis appetatur. Juventa sedulo præbeat mihi pulchra manu Nectar, & Ambrosiam, potus, & cibos Deorum, tamen ille sapor non irritaverit palatum languens: & pondus diu hærebit in pigro ventriculo. Quanquam hæc sint certissima, ego non ausim scribere cuivis; ne appellent ærumnas nostras, delicias.*

NOTÆ.

(a) *Longus*) Quamobrem salute careat ostendit.

(b) *Anhelis*) *Quæ corpus anhelum faciunt.*

(c) *Vena*) Quæ ultra modum micare & salire solet febricitantibus.

(d) *Hebes*) Quod cibi nulla appetentia movetur.

(e) *Mare*) Unde pisces.

(f) *Aer*) Aves significat, quia & in aerem tolluntur, tametsi ex terra aut aqua victum suum plerumque sumant.

(g) *Nectar*) Quam Græci dixerunt Deorum potionem.

(h) *Ambrosiam*) Qui cibus cœlestium suavissimus.

(i) *Juventa*) Quæ & Hebe, Junonis filia, Diis pocula ministrare, Poetarum munere, solita.

(k) *Inerte*) Qui cibos neque concoquit, neque digerit.

(l) *Hæc*) Quæ de ciborum dico meo fastidio.

(m) *Delicias*) Quasi delicati sim palati.

Sci-

Quod nisi delicti pars excusabilis esset;
  (*a*) Parva relegari pœna futura fuit.
Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Cæsar;
  Stultitiam dici crimina posse mea.
Quaque ego (*b*) permisi, quaque est res passa, pepercit:
  Usus & est modice fulminis igne sui.
Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti:
  Si sua per vestras victa sit ira preces.
At (*c*) graviter cecidi: (*d*) quid enim mirabile, si quis
  A Jove percussus non leve vulnus habet?
Ipse suas ut jam vires inhiberet Achilles,
  Missa graves ictus (*e*) Pelias hasta tulit.
Judicium nobis igitur cum (*f*) vindicis adsit,
  Non est cur tua me janua nosse neget.
Culta quidem (fateor) (*g*) citra, quam debuit illa:
  Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.
Nec tamen officium sensit magis altera nostrum.
  (*h*) Hic illic vestro sub Lare semper eram.
Quæque tua est pietas, ut te non excolat ipsum,
  Jus aliquod tecum fratris amicus habet.

INTERPRETATIO.

Quod nisi pars peccati esset excusabilis, supplicium fuit futurum leve relegari. Sed ipse Cæsar, qui perspicit omnia, hoc intellexit, mea delicta posse appellari incogitantiam. Et quatenus ego sivi, & quatenus res tulit, ignovit: & est usus parce flamma fulminis sui. Neque sustulit vitam, neque facultates, neque posse redire, si sua ira sit superata per vestras preces. At graviter cecidi: quid enim mirum, si quis ictus a Jove fert altam plagam? Quanquam ipse Achilles retineret etiam suas vires, hasta Pelias impegit magnas plagas. Cum ergo sententia judicis nobis faveat, non est causa quamobrem ostium tuum diffiteatur me nosse. Illa quidem frequentata (agnosco) minus quam par fuit; sed credo hoc fuit etiam in sorte mea. Neque tamen alia sensit magis nostram reverentiam: hic illic eram semper sub vestra tutela. Et ut te habet sua pietas; quamvis amicus fratris non amplectatur te ipsum, habet tecum jus aliquod.

NOTÆ.

(a) *Parva*) Scopus est Poetæ ostendere, tam non fuisse relegandi causam, ut ideo ita alienatus fuerit, ne amicis secum rem habere per Augustum licuerit.

(b) *Permisi*) Hoc maxime intendit, sibi non ita esse infensum Cæsarem; sed quasi coactum, & Poetæ delicto impulsum, ipsum relegasse: ne scilicet contagium ex clade sua amici reformidarent.

(c) *Graviter*) Natum istud ex eo quod dixit Poeta, sibi Augustum pepercisse; quod minus cum gravissimis suis querimoniis stare videbatur.

(d) *Quid enim*) Jam objectioni respondet atque acutissime, neque sine maxima Augusti adulatione.

(e) *Pelias*) Achillis hasta fraxinea.

(f) *Vindicis*) Augusti, qui Nasonem exilio, non morte mulctavit.

(g) *Citra*) *Minus*.

(h) *Hic illi*) Atque adeo *ubique*. Sese semper præsidium in Messalinorum amicitia habuisse testatur. Operosior autem videtur hæc Epistola; neque temere aliquid intervenisse suspicaris, quod callide atque latenter quasi excusare nitatur Naso.

Quid,

Digitized by Google

Quid, quod, ut (*a*) emeritis referenda est gratia semper,
Sic est (*b*) fortunæ promeruisse tuæ?
Quod si permittis nobis suadere, quid optes:
(*c*) Ut des, quam reddas, plura, precare Deos.
Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
(*d*) (Officii caussa pluribus esse dati?)
Quo libet in numero me, Messaline, repone:
Sim modo pars vestræ non aliena domûs.
Et mala Nasonem (quoniam meruisse videtur)
Si non ferre doles, at (*e*) meruisse dole.

INTERPRETATIO.

Quid, quod, sicuti gratia est semper reddenda pro meritis, ita est fortunæ tuæ conciliasse? Quod si nobis concedis consulere, quid voveas; orato Deos ut plura præbeas, quam referas. Atque id facis, & quantum possum recordari, consueveras esse auctor multis beneficiis præstiti. Messaline, habeto me in quolibet ordine, dum sim pars aliqua vestræ domus. Et si non fers ægre Nasonem pati ærumnas, quandoquidem videtur dignum esse, at ægre ferat eum *meritum esse.*

NOTÆ.

(a) *Emeritis*) Ii sunt qui suis erga amicos sunt functi officiis.

(b) *Fortunæ*) Est namque potentioris, prior ut beneficiis suis minorem suum faciat.

(c) *Ut des*) Plus vero est atque jucundius Dare quam Accipere, docente id ipso Supremo mundi Doctore.

(d) *Officii*) Quid sibi velit Naso satis apparet: Messalinum nempe plurimis consuluisse & dedisse potius quam accepisse. Quid autem ejus verba sonent latine vix quisquam satis declaret. Nempe hic latet mendum.

(e) *Meruisse*) Acute sane.

EPISTOLA VIII.

SEVERO.

ARGUMENTUM.

A tibi dilecto.) *Severo amico exponit se cinctum hostibus, in assiduis semper præliis versari, miroque amicorum, conjugis, filiæ, & patriæ desideria teneri. Simul doles, quod cum careat prædiolo, & hortis, arando, seminanda curas imminuat. Colligit tamen præ hostium multitudine, quæ Tomitanam civitatem semper infestat, non posse id sibi præstari. Postreme lætatur quod contra in Severo sint omnia secunda; monetque ut impetret locum aliquem magis propinquum dari sibi ab Augusto.*

A Tibi dilecto missam Nasone salutem.
Accipe, pars animæ magna, Severe, meæ.
Neve roga, quid agam: si persequar omnia, flebis.
Summa satis nostri si tibi nota mali.

INTERPRETATIO.

Severe, pars magna animæ meæ, accipe salutem missam a Nasone tibi cara. Neve quæras quid faciam: si retulero cuncta, lacrymaberis. Abunde est si summa nostri mali sit tibi cognita.

Vi-

Vivimus assiduis expertes pacis in armis,
Dira pharetrato bella movente Geta.
Deque (*a*) tot expulsis sum miles in exsule solus:
Tuta (nec invideo) cætera turba jacet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
Hæc in (*b*) procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripæ vicina (*c*) binominis Istri,
Mœnibus & positu vix adeunda loci.
(*d*) Caspius Ægypsos (de se si credimus ipsis)
Condidit, & proprio nomine dixit (*e*) opus.
Hanc ferus (*f*) Odrysiis inopino (*g*) Marte peremtis
Cepit, & in Regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, (*h*) virtute quod auget,
Protinus innumero milite cinctus adest.
Nec prius abscessit, merita quam cæde nocentum
Se nimis ulciscens extitit ipse (*i*) nocens.
(*k*) At tibi, Rex ævo, detur, fortissime nostro,
Semper honorata sceptra tenere manu.
Teque, quod & præstat, (quid enim tibi plenius optem?)
(*l*) Martia cum magno Cæsare Roma probet.

INTERPRETATIO.

Vivimus inopes pacis in armis continuis, Geta pharetrata ciente sæva bella; & de tot ejectis sum solus miles in exsule: reliqua turba est secura; neque invideo. Eo quo magis ignoscas nostris libellis, leges hos versus scriptos in expeditione. Est Urbs antiqua proxima ripæ Danubii binominis, ægre subeunda propter muros, & situm loci. Siquidem fidem habemus ipsis de se, Ægypsos Caspius illam *posuit, & appellavit opus nomine proprio. Sævus Getes invasit hanc bello subito, Odrysiis mactatis; & cepit arma in Regem. Ille non oblitus nobilis generis, quod amplificat Virtute, continuo accurrit stipatus ingentibus copiis. Neque prius recessit, quam ipse fuit nocens ulciscens se supra modum cæde merita noxiorum. At, o Rex strenuissime nostro tempore, detur tibi tractare semper sceptra manu honorata, & Roma Martia cum ingenti Cæsare tibi faveat, quod facit etiam, (quid enim tibi voveam amplius?)*

NOTÆ.

(a) *Tot*) Quæ res non multum Augusti clementiam commendat.

(b) *Procinctu*) *Apparatu*; & quidem bellico.

(c) *Binominis*) Qui *Danubius* usque ad Axium oppidum præsertim; inde vero usque ad mare *Ister* dicitur.

(d) *Caspius*) Ex gente Caspia oriundus, quæ Caspio mari nomen dedit.

(e) *Opus*) Urbem *scilicet*, quam Ægypsum appellavit.

(f) *Odrysiis*) Ægypsi urbis incolis, Odrysa, Thraciæ urbe, oriundis.

(g) *Marte*) *Prælio inexspectato*.

(h) *Virtute*) Scilicet generi virtus splendorem addit, qua sola vera paratur nobilitas.

(i) *Nocens*) Non equidem ego nocentem dixero, qui grassantes latrones ad unum sustulerit.

(k) *At tibi*) Sermonem ad regem istum, non inepta ad scopum figura, cautus Naso convertit.

(l) *Martia*) Non modo quia Martem generis sui auctorem propter Romulum jactabat; sed severa belli studiosissima erat.

Sed

Sed memor (*a*) unde abii, queror, o jucunde sodalis,
Accedant nostris sæva quod (*b*) arma malis.
Ut careo vobis (*c*) Stygias detrusus in oras,
Quatuor (*d*) autumnos (*e*) Pleias orta facit,
(*f*) Nec tu credideris urbanæ commoda vitæ
Quærere Nasonem: (*g*) quærit & illa tamen.
Nam modo vos animo dulces reminiscor amici;
Nunc mihi cum cara conjuge (*h*) nata subit:
Eque domo rursus pulchræ loca vertor ad (*i*) Urbis,
Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc ædes, nunc marmore tecta theatra,
Nunc subit (*k*) æquata (*l*) porticus omnis humo.
Gramina nunc (*m*) Campi pulchros spectantis in hortos,
Stagnaque & (*n*) Euripi, (*o*) Virgineusque liquor.

INTERPRETATIO.

Verum non oblitus unde digressus sum, queror, o grate amice, quod crudelia arma adjiciantur nostris malis. Pleias orta facit quatuor Autumnos, ex quo non fruor vobis pulsus in oras Stygias. Neque tu existimaveris Nasonem optare commoda vitæ urbanæ: & tamen optat illa. Nam aliquando vos mente recolo, Cari amici; modo filia se mihi offert cum dilecta uxore: & rursus me refero ex domo ad loca formosa Urbis, & mens perlustrat illa omnia suis oculis. Modo Fora, modo Templa, modo Theatra strata marmore, modo omnis Porticus recurrit, terra æquata. Modo gramina Campi prospicientis in formosos hortos subeunt, *& stagna, & Euripi, & aqua virginea.*

NOTÆ.

(a) *Unde*) A querimoniis, *scilicet*, ad illius regis laudes qui regnum suum fortiter asseruit.

(b) *Arma*) Quæ inferunt Getæ finitimi.

(c) *Stygias*) Perinde Naso de exilio suo loquitur, ac si ad Inferos deturbatus esset. Sciunt quippe omnes Stygem Inferorum paludem esse.

(d) *Autumnos*) Pro annis posuit.

(e) *Pleias*) De eo sydere, quod fecerunt Atlantis filiæ, jam sæpe dictum. Oriuntur autem 4. Nonas Apriles Ovidio Cosmico, ut ipse docet in Fastis. Sed hic de Acronico, quem vocant, commodius intelliges, quo vesperi supra terram feruntur. Id enim fit Autumno, quo tempore pulsus Naso. Per ortus vero atque occasus astrorum tempora æstimari atque numerari nihil est opus ut admoneamus.

(f) *Nec quærere*) Illa enim non quærimus quæ consequi omnino non possumus.

(g) *Quærit*) Recurrit vero semper quærere, quæ amamus, utcumque consequi minus minuave queamus.

(h) *Nata*) Perilla, *scilicet*, quam solam habuisse Nasonem vel hinc satis liquet.

(i) *Urbis*) Romæ, *scilicet*, quam ut maximam & Orbis dominam, *Urbem* simpliciter, honoris causa, vocitabant.

(k) *Æquata*) Pavimentis æquis strata.

(l) *Porticus*) Inter clara fuerunt Urbis ædificia, vel ædibus sacris, vel illustrium virorum domibus, vel publicis ædificiis annexæ, necessitatis, ornamenti, & voluptatis causa extructæ; ubi plerumque animi gratiâ, æstivis præsertim caloribus, ad captandam umbram inambulabant.

(m) *Campi*) Martium intellige propter celebritatem.

(n) *Euripi*) Canales dicit seu aquæductus, cujusmodi fuerunt præsertim in Circo maximo, ubi aquæ stagnabant.

(o) *Virgineus*) Virgineam aquam dicit, quam Agrippa ædilis in agro Luculliano collectam Romam perduxit; quòd quærentibus militibus fontes, virguncula quædam venas monstravit, quas sequuti qui foderant aquæ ingentem modum invenerunt.

At, (*a*) puto, sic Urbis misero est erepta voluptas,
  Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus (*b*) amissos animus desiderat agros,
  Ruraque (*c*) Peligno conspicienda solo:
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
  Spectat (*d*) Flaminiæ (*e*) Clodia juncta viæ.
Quos ego (*f*) nescio cui colui, quibus ipse solebam
  Ad sata fontanas (nec pudet) addere aquas.
Sunt (*g*) ibi, si vivunt, nostrâ quoque consita quondam,
  Sed non & nostrâ poma legenda manu.
Pro quibus amissis utinam contingere possit
  Hîc saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego (*h*) pendentes ((*i*) liceat modo) rupe capellas,
  Ipse velim baculo pascere (*k*) nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
  Ducam ruricolas sub juga panda boves.
Et discam Getici quæ (*l*) norint verba juvenci:
  Assuetas illis adjiciamque minas.

INTERPRETATIO.

At, credo, jucunditas Urbis ita est mihi ademta, ut possim saltem frui quolibet agro. Mens mea non optat campos perditos, & agros videndos in solo Peligno; neque hortos sitos in clivis Piniferis, quos via Clodia juncta Flaminiæ prospicit. Quos ego nescio cui ornavi, in quibus ipse consueveram ducere aquas fontanas ad segetes, neque pudet. Sunt ibi, si vivunt, poma etiam posita olim nostra manu, sed non etiam colligenda nostra manu. Pro quibus perditis utinam possit obvenire hic mihi exuli cespes colendus. Ipse ego, modo concedatur, optem pascere capras affixas rupibus: ipse incumbens fusti optem pascere oves. Ipse ego ne cor inhæreat curis quotidianis agam tauros ruricolas sub curva juga. Et discam voces quas boves Getici cognoscant, & addam minas illis familiares.

N O T Æ.

(a) *Puto*) Minime vero putabat Poeta. Ironicus est loquendi modus.

(b) *Amissos*) Quos non eripuerat relegato Augustus, sed relinquere coegerat.

(c) *Peligno*) Sulmo enim Poetæ patria in Pelignis fuit, inter Marsos & Samnites.

(d) *Flaminia*) Eam viam Româ per Thusciam & Umbriam usque Ariminum C. Flaminius M. Lepidi collega in consulatu stravit.

(e) *Clodia*) Hæc in parte fuit Hetruriæ, ubi & præfectura Claudii, & forum Claudii, non procul a lacu Cimino: ut sit Nasonis sententia, se neque jam hortos, quos in Pelignis habuit, desiderare, neque eos quos juxta Flaminiam coluit, eo loco ubi Flaminia & Claudia via jungebantur. Namque de via Appia seu Claudia, quam a porta Capena Capuam usque muniendam curavit Appius Claudius Censor, non possis intelligere.

(f) *Nescio cui*) Quod certe maxime molestum.

(g) *Ibi*) *In hortis illis quos irrigare solebam.*

(h) *Pendentes*) Amant vero illæ loca aspera & prærupta sequi: unde pendere videntur.

(i) *Liceat*) Dixit antea Naso vix Tomitanis licere portam aut mœnia, hostium metu, egredi.

(k) *Nixus*) Pastorum more.

(l) *Norint*) Scilicet habent bubulci suum quique modum & propria verba quibus in diversis regionibus diversas boves ad opus urgeant, aut regant.

Ipse

Ipse manu (*a*) capulum prensi moderatus aratri
  Experiar (*b*) mota spargere semen humo.
Nec dubitem (*c*) longis purgare ligonibus arva:
  Et dare jam, sitiens quas bibat hortus, aquas.
Unde sed (*d*) hoc nobis, minimum quos inter & hostem
  Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti (quod toto pectore lætor)
  Nerunt fatales (*e*) fortia fila Deæ.
Te modo (*f*) Campus habet, (*g*) densâ modo porticus umbrâ:
  Nunc, in quo ponis tempora (*h*) rara, Forum.
(*i*) Umbria nunc revocat: nec non (*k*) Albana petentem
  (*l*) Appia (*m*) ferventi ducit in arva rota.
Forsitan hîc (*n*) optes, ut justam supprimat iram
  Cæsar; & hospitium sit tua villa meum.
Ah nimium est, quod, amice, petis! moderatius opta:
  Et voti, quæso, (*o*) contrahe vela tui.
Terra velim (*p*) propior, nullique obnoxia bello
  Detur: erit nostris pars bona demta malis.

INTERPRETATIO.

Ipse tenens manu stivam prehensi aratri, tentabo spargere semen in terram subactam. Neque abnuam repurgare agros longis rutris; & jam dare aquas quas hortus sitiens absorbeat. Verum unde hoc nobis, inter quos & hostem murus & obseratæ valvæ faciunt exiguam distantiam? At Deæ fatales (quod gaudeo corde) duxerunt tibi nascenti fila valida. Nunc Campus te tenet, nunc Porticus umbra opaca: nunc forum cui das exiguum temporis. Nunc Umbria te revocat, & Appia ducit euntem in agros Albanos rota fervida. Forte hic voveat, ut Cæsar extinguat justam iram; & villa tua sit meum diversorium. Ah, amice, quod optas est nimium! vove minus; &, precor, coge vela tui desiderii. Optem solum propius, & nulli bello opportunum mihi *concedatur: Pars multa erit detracta nostris ærumnis.*

NOTÆ.

(*a*) *Capulum*) Stivam. *Le manche de la charrue.*

(b) *Mota*) *Aratro inversa.*

(c) *Longis*) Non propter capulum, ut alii censuerunt, sed propter dentes longos.

(d) *Hoc*) Ut liceat hortum colere, &c.

(*e*) *Fortia*) Quæ nulla calamitas frangat. Nihil autem opus jam toties repetita de Parcis, quas hominum partui atque sorti præesse voluerunt, denuo inculcare.

(f) *Campus*) Martium intellige, ubi exercitationes & certamina.

(g) *Densa*) Propter adjunctos hortos nemorosos.

(h) *Rara*) Quia vix aliud magis invisum cordato viro quam forum aut lites.

(i) *Umbria*) Quæ regio inter Thuscos & Sabinos jacebat; ubi procul dubio villam aliquam Severus habuit.

(k) *Albana*) Prædia dicit quæ Severus ad Albam, Marsorum oppidum, inter Sabinos & Pelignos habuit.

(l) *Appia*) Viæ scilicet, de qua paulo antea.

(m) *Ferventi*) Cita adeoque; quod ad voluptatem facit maxime. Incalescere autem rotas quæ celeriter moventur frustra admonuerim.

(n) *Optes*) Admodum verecunde officii Severum admonet.

(o) *Contrahe*) A nautis petita metaphora, minus quid optandum indicat.

(p) *Propior*) Minus ab Urbe distans quam Tomi.

EPISTOLA IX.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Quæ mihi de rapto.) *Factus certior Poeta literis Maximi de obitu Celsi amici, a quo unice amabatur, sperabatque ejus precibus Maximum daturum operam, ut reduceretur in patriam, dicit se eam epistolam lacrymis madefecisse: nec acerbius sibi quicquam ea ec contigisse eo toto tempore quo fuit in Ponto: simul ejus erga se, ac etiam Maximum fidem & amorem exponit. Quam ob causam fatetur velle se quoquo potest modo ejus funus decorare; sibi quoque haud secus ac mortuo ut opem ferat precatur.*

QUÆ mihi de (*a*) rapto tua venit epistola Celso,
Protinus est lacrymis humida facta meis.
Quodque (*b*) nefas dictu, fieri nec posse putavi,
Invitis oculis littera lecta tua est.
Nec quidquam ad nostras pervenit acerbius aures
Ut sumus in Ponto; perveniatque precor.
Ante meos oculos tanquam (*c*) præsentis imago
Hæret: & exstinctum vivere fingit amor.
Sæpe refert animus lusus gravitate (*d*) carentes:
Seria cum liquida sæpe peracta fide.
Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis;
Quæ vellem vitæ summa fuisse meæ.
Cum domus ingenti subito mea lapsa ruina
Concidit, in domini procubuitque caput.
Adfuit ille mihi, cum (*e*) pars me magna reliquit,
Maxime; Fortunæ (*f*) nec fuit ipse comes.

INTERPRETATIO.

Littera tuæ, quæ mihi allatæ sunt de Celso sublato, statim sunt madefactæ meis lacrymis. Et quod horrendum memoratu, nec credidi posse evenire, epistola tua est lecta oculis abnuentibus. Neque quidquam tristius pervenit ad nostras aures, ex quo tempore sumus in Ponto; & precor perveniat. Vultus ejus est præ meis oculis, tanquam præsentis; & amor fingit mortuum vivere. Mens sæpe reminiscitur jocos minus severos; sæpe refert seria absoluta cum fide sincera. Nulla tamen tempora frequentius mihi recurrunt illis, quæ vellem fuisse ultima vitæ meæ: cum domus mea repente collapsa maxima clade ruit, & cecidit in cervices domini. Ille mihi adstitit, Maxime, cum pars multa me destituit, neque ipse fuit comes fortunæ.

NOTÆ.

(a) *Rapto*) *Immaturo funere sublato.*

(b) *Nefas*) Quia lætis oculis amicorum epistolæ perleguntur.

(c) *Præsentis*) Celsi *scilic.* quem vehemens amor morti quasi surripiebat.

(d) *Carentes*) *Minus severos.*

(e) *Pars*) Amicorum *scil.* tempori & fortunæ servientium

(f) *Nec fuit*) Quia, neglecta Augusti offensione, Nasonem amicum in adversis solatus.

Digitized by Google

Illum ego non aliter flentem mea (*a*) funera vidi,
Ponendus quam si frater (*b*) in igne foret.
Hæsit in amplexu, consolatusque jacentem est:
Cumque meis lacrymis miscuit usque suas.
O quoties vitæ custos invisus amaræ
Continuit (*c*) promtas in mea fata manus!
O quoties dixit, Placabilis ira (*d*) Deorum est.
Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.
(*e*) Vox tamen illa fuit celeberrima, Respice quantum
Debeat auxilii (*f*) Maximus esse tibi.
Maximus incumbet; quaque est pietate, rogabit,
Ne sit ad extremum Cæsaris ira tenax.
Cumque suis fratris vires adhibebit, & omnem,
Quo levius doleas, experietur opem.
Hæc mihi verba malæ minuerunt tædia vitæ.
Quæ tu, ne fuerint, Maxime, vana, (*g*) cave.
(*h*) Huc quoque venturum mihi se jurare solebat;
(*i*) Non nisi te longæ jus sibi dante viæ.
Nam tua non alio coluit (*k*) penetralia ritu,
Terrarum (*l*) dominos quam colis ipse Deos.

INTERPRETATIO.

Ego illum intuitus sum non secus deplorantem meam cladem, quam si frater fuisset collocandus in igne. Mansit in amplexu, & est consolatus dejectum; & miscuit semper suas lacrymas cum meis. O quoties custos gravis vitæ invitæ prohibuit manus expeditas in meam necem! O quoties dixit, ira Deorum est placabilis: Vive, neque diffitearis tu posse tibi parci. Illa tamen fuit vox celeberrima, Vide quantum opis Maximus debeat esse tibi. Maximus annitetur; &, qua est ejus pietas, orabit, ne ira Cæsaris perstet usque ad finem. Et adhibebit gratiam fratris cum sua, & conabitur omnibus viribus, ut lenius doleas. Hic sermo lenivit mihi odium vitæ ærumnosæ. Quæ ne fuerint inania prospicias, Maxime. Consueverat etiam mibi jurare se huc concessurum non nisi te faciente tibi jus longinqui itineris. Nam non secus coluit tuam domum, quam ipse colis Deos Dominos terrarum.

NOTÆ.

(a) *Funera*) De exilio & calamitate sue loquitur.

(b) *In igne*) Atque adeo mortuus, & de more antiquo comburendus.

(c) *Promtas*) *In meam necem paratas.*

(d) *Deorum*) Atque adeo Augusti, ejusque liberorum. Notum illod Horatii,

Informeis hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet. Non si male nunc & olim
Sic erit:

(e) *Vox*) Celsi, *scilicet*. Ingeniose autem admodum Maximum de officio sibi prætstando admonet,

(f) *Maximus*) Hic fuit, ad quem scripsit Naso, gratia multum pollens apud Cæsarem.

(g) *Cave*) Atque adeo pro me fac ut enitaris.

(h) *Huc*) Tomos, *scil.* ubi Poeta relegatus degebat.

(i) *Non nisi*) Id est, *Te, Maxime, id probante.*

(k) *Penetralia*) Loca secretiora domus pro tote posuit: domum deinde pro ipso domino.

(l) *Dominos*) Non male de Augusto ejusque libaris intelligas.

Cre-

EPISTOLA X.

FLACCO.

ARGUMENTUM.

Naso suo profugus.) *Ad Flaccum scribens Poeta, corporis languorem, ejusque rei causam exponit, eumque rogat cum fratre, ut sibi opem ferat, Augustumque ei mitiorem reddat.*

NAso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem:
Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
(*a*) Longus enim curis vitiatum corpus amaris
Non patitur vires languor habere suas.
Nec dolor ullus adest, nec febribus uror (*b*) anhelis;
Et peragit soliti (*c*) vena tenoris iter.
Os (*d*) hebes est, positæque movent fastidia mensæ:
Et queror, invisi cum venit hora cibi.
Quod (*e*) mare, quod tellus, appone, quod educat (*f*) aer;
Nil ibi, quod nobis esuriatur, erit.
(*g*) Nectar & (*h*) ambrosiam, latices epulasque Deorum,
Det mihi formosa nava (*i*) Juventa manu;
Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum:
Stabit & in stomacho pondus (*k*) inerte diu.
(*l*) Hæc ego non ausim, cum sint verissima, cuivis
Scribere: (*m*) delicias ne mala nostra vocent.

INTERPRETATIO.

Flacce, Naso exul mittit tibi amico *suo salutem; si quis potest mittere rem quam ipse non habet. Mæror enim diutinus non sinit corpus correptum gravibus curis obtinere suas vires. Neque quisquam dolor adest, neque ardeo febribus anhelis; & vena absolvit iter tenoris consueti. Os est languidum, & mensæ appositæ creant nauseam: & queror cum tempus escæ odiosæ adest. Offer quod mare, quod terra, quod aer nutrit, nihil erit ibi quod a nobis appetatur. Juventa sedula præbeat mihi pulchra manu Nectar, & Ambrosiam, potus, & cibos Deorum, tamen ille sapor non irritaverit palatum languens: & pondus diu hærebit in pigro ventriculo. Quanquam hæc sint certissima, ego non ausim scribere cuivis; ne appellent ærumnas nostras, delicias.*

NOTÆ.

(a) *Longus*) Quamobrem salute careat ostendit.

(b) *Anhelis*) *Quæ corpus anhelum faciunt.*

(c) *Vena*) Quæ ultra modum micare & salire solet febricitantibus.

(d) *Hebes*) Quod cibi nulla appetentia movetur.

(e) *Mare*) Unde pisces.

(f) *Aer*) Aves significat, quia & in aerem tolluntur, tametsi ex terra aut aqua victum suum plerumque sumant.

(g) *Nectar*) Quam Græci dixerunt Deorum potionem.

(h) *Ambrosiam*) Qui cibus cœlestium suavissimus.

(i) *Juventa*) Quæ & *Hebe*, Junonis filia, Diis pocula ministrare, Poetarum munere, solita.

(k) *Inerte*) Qui cibos neque concoquit, neque digerit.

(l) *Hæc*) Quæ de ciborum dico meo fastidio.

(m) *Delicias*). Quasi delicati sim palati.

Sci-

(*a*) Scilicet is status est, ea rerum forma mearum,
Deliciis etiam possit ut esse locus?
Delicias illi precor has contingere, si quis,
Ne mihi sit levior Cæsaris ira, timet.
Is quoque, qui gracili (*b*) cibus est in corpore, somnus,
Non alit officio corpus inane suo.
Sed vigilo, vigilantque mei sine fine dolores;
Quorum materiam dat locus ipse mihi.
(*c*) Vix igitur possis visos agnoscere vultus:
Quoque ierit, quæras, qui fuit ante, color.
Parvus in exiles succus mihi pervenit artus,
Membraque sunt cerâ pallidiora novâ.
Non hæc immodico contraxi damna (*d*) Lyæo:
Scis mihi quam solæ pæne bibantur aquæ.
Non epulis oneror: quarum si tangar amore,
Est tamen in Geticis copia nulla locis.
Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas.
Non solet in mœstos illa venire toros.
(*e*) Unda locusque nocent: & caussa valentior istis,
Anxietas animi, quæ mihi semper adest.
Hanc nisi tu pariter (*f*) simili cum fratre levares,
Vix mens tristitiæ mœsta tulisset onus.
Vos estis fragili tellus (*g*) non dura phaselo:
Quamque negant multi, vos mihi fertis opem.

INTERPRETATIO.

Nimirum ea est conditio, ea facies rerum mearum, ut locus etiam esse possit deliciis? Voveo hujusmodi delicias illi obvenire, si quis metuit ne ira Cæsaris sit mihi minor. Ille etiam somnus, qui est alimentum in corpore macilento, non fovet corpus exsangue suo beneficio. Sed sum experrectus, & ærumnæ meæ sunt semper experrectæ, quibus ipse locus præbet mihi escam. Adeoque ægre posses agnoscere faciem visam, & petas quo color excesserit, qui fuit prius. Exiguus succus illabitur in membra gracilia, & artus sunt pallidiores cera recenti. Non accersivi illa incommoda nimio mero; nosti quam prope puræ aquæ potentur a me. Non gravor cibis, quorum amore si movear, nulla est tamen abundantia in locis Geticis. Neque voluptas perniciosa Veneris subtrahit vires. Illa non solet venire in tristes lectos. Aqua & locus obsunt: & sollicitudo mentis causa potentior istis, quæ nunquam recedit a me. Nisi tu juxta cum fratre tibi *simili hanc minueres, ægre animus tristis par fuisset ponderi mæstitiæ. Vos estis terra propitia fragili cymbæ, & vos præbetis mihi auxilium quod multi recusant.*

NOTÆ.

(a) *Scilicet*) Ironice, neque sine stomacho, loquitur.

(b) *Cibus*) Namque is corpus maxime mulcet & reficit.

(c) *Vix*) Quia color exsanguis, carnes flaccidæ aut nullæ, &c.

(d) *Lyæo*) Baccho, aut certe vino illius munere.

(e) *Unda*) Ex locis vero aquaticis odores tetri aut maligni vapores saltem educi solent, qui corpus morbis plurimis inquinant.

(f) *Similis*) Quia utriusque eadem virtus, uterque insuper Poetæ auxilium suum præstabat.

(g) *Non dura*) Se dicit exulem & adversâ fortunâ, quasi in undis vexatum, apud Flaccum ejusque fratrem cum portum tum terram hospitalem invenisse.

Fer-

Ferte, precor, semper, quia semper egebimus illa;
Cæsaris offensum dum mihi numen erit.
Qui meritam nobis minuat, non finiat iram,
Suppliciter (*a*) vestros quisque rogate Deos.

INTERPRETATIO.

Præbete semper, quæso, quia semper opus habebimus illa, quandiu numen Cæsaris erit mihi infestum. Qui ut lenias non extinguas iram, qua dignus sum, orate quisque humiliter vestros Deos.

NOTÆ.

(a) *Vestros*) De Augusti liberis agit, quos sciebat Naso ab amicis suis summa cura cultos, multâ deinde gratiâ apud Cæsarem potentes.

P. OVIDII NASONIS
EPISTOLARUM
EX PONTO
LIBER II.

EPISTOLA PRIMA.
GERMANICO CÆSARI.

ARGUMENTUM.

Huc quoque Cæsarei.) *Tiberii Neronis ovationem, quam hic digniori nomine triumphum appellat poeta, ad se in Scythiam fama pertulerat, quam dicit sibi magnam lætitiam attulisse: ejusque formam describens, Cæsaris clementiam laudat, qui cum hostibus in bella captis vitam concesserit, sperat quoque majorem in modum illum usurum in se eadem clementia. Deinde deos precatur, ut Tiberio longiorem vitam concedant.*

HUC quoque Cæsarei pervenit fama (*a*) triumphi,
Languida quo (*b*) fessi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi Scythica regione putavi.
(*c*) Jam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.

INTERPRETATIO.

Fama triumphi Cæsarei penetravit etiam huc, quo spiritus exhaustus Noti lassi ægre pervenit. Credidi nihil mihi futurum suave in regione Scythica. Jam hic locus est mihi minus invisus quam fuit ante.

NOTÆ.

(a) *Triumphi*) De Pannonio sermo est, quem Tiberius egit: neque ea res ex tabulis chronologicis dubia esse potest.

(b) *Fessi*) Quasi tantum ab Italicis oris dissita fuisset regio Scythica, ubi Naso commorabatur, ut vix a meridie spirans Notus illuc penetrare potuisset.

(c) *Jam minus*) Ingeniosissime profecto Tiberio assentatur Poeta.

Tandem aliquid (*a*) pulsa curarum nube serenum
Vidi; Fortunæ verba (*b*) dedique meæ.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Cæsar,
Velle potest cuivis hæc tamen una (*c*) dari.
Dî quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,
Tristitiam poni per sua festa jubent.
(*d*) Denique, quod certus furor est audere fateri,
Hac ego lætitia, si vetet ipse, fruar.
Jupiter utilibus quoties juvat imbribus agros,
Mixta tenax segeti crescere (*e*) lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
Numen; & invita sæpe juvamur ope.
Gaudia (*f*) Cæsareæ mentis pro parte virili
Sunt mea: privati (*g*) nil habet illa domus.
Gratia, Fama, tibi: per quam spectata triumphi
Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper (*h*) visenda coîsse
Innumeras gentes ad Ducis ora sui.
Quæque (*i*) capit vastis immensum mœnibus orbem,
Hospitiis Romam vix habuisse locum.

INTERPRETATIO.

Spectavi denique aliquid lætum, nebula sollicitudinum remota; & fefelli sortem meam. Quamvis Cæsar nolit ullam voluptatem mihi obvenire, nihilominus potest cupere hanc unam concedi cuivis. Dii etiam imperant mœrorem omitti tempore suorum festorum, ut colantur ab omnibus alacri pietate. Tandem, quod est certus furor non vereri agnoscere, ego fruor hoc gaudio tametsi ipse prohibeat. Quoties Jupiter irrigat arva fœcunda pluvia, lappa tenax mixta segeti consuevit crescere. Nos etiam gramen inutile experimur numen benignum; & sæpe sustentamur auxilio invito. Lætitia animi Cæsarei est mea quantum queo: illa domus nihil habet proprium. Fama tibi est *gratia, per quam pompa Triumphi est visa a me clauso in mediis Getis. Intellexi te docente, nationes innumeras convenisse nuper ad spectandos vultus sui Imperatoris: Et Romam, quæ comprehendit amplis muris orbem immensum, ægre habuisse locum hospitiis.*

NOTÆ.

(a) *Pulsa*) Triumphi fama, quem de Pannoniis egisse Tiberium modo diximus.

(b) *Dedi*) *Qua per lætitiam ex Tiberii triumpho fortunæ adversa deludo.*

(c) *Dari*) Quia *scilicet* ex se fuit etiam Augusti ut Tiberius filius de hostibus suis triumpharet.

(d) *Denique*) Vix aliud fingi potuit magis ingeniosum, ut favorem, quo totam domum Cæsaris prosequebatur, in aperto poneret.

(e) *Lappa*) *De la Bardane*. Herba in agro inutilis, cui se similem facit Naso, ut sibi pariter Augusti beneficio lætari liceat, sicuti illi ex Jovis imbribus conceditur crescere.

(f) *Cæsareæ*) Quæ Cæsar ex victoria concepit.

(g) *Nil habet*) Siquidem pro voto etiam Augusti, omnes de bonis ejus gaudeant, atque sua faciant.

(h) *Visenda*) Romam *scilicet* confluebant undique populi ad triumphi spectandum apparatum & pompam, itemque duces victores, victosque, &c.

(i) *Capit*) Quia etiam regit, & quicquid in orbe est præstantissimum suum facit.

Tu

Tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
    Fuderit assiduas nubilus Auster aquas,
Lumine cælesti Solem fulsisse serenum,
    Cum populi vultu (*a*) conveniente die.
Atque ita victorem, cum magno vocis honore,
    Bellica laudatis (*b*) dona dedisse viris:
Claraque sumturum (*c*) pictas insignia vestes,
    Thura prius sanctis imposuisse focis:
Justitiamque sui caste placasse (*d*) Parentis;
    (*e*) Illo quæ templum pectore semper habet.
Quaque ierit, felix adjectum plausibus omen;
    Saxaque (*f*) roratis (*g*) erubuisse rosis.
Protinus (*h*) argento versos imitantia muros
    Barbara cum victis oppida lata viris.
Fluminaque, & montes, & in altis pascua silvis;
    Armaque cum telis in strue mista suis.
Deque (*i*) triumphato, quod Sol (*k*) incenderit, auro
    (*l*) Aurea (*m*) Romani tecta fuisse fori.

INTERPRETATIO.

Tu mihi retulisti, cum multis diebus ante Notus nubilus sparserit imbres continuos, solem purum splenduisse numine cælesti, die congruente cum vultu populi. Atque ita victorem præbuisse dona bellica viris celebratis cum magno honore sermonis; & illum capturum vestes pictas, illustria insignia, immisisse prius thura sacris focis: & placasse caste justitiam sui patris, quæ habes semper templum in illo pectore, & qua transiverit omen lætum additum plausibus, & saxa erubuisse rosis roratis. Continuo Urbes Barbaras transvectas referentes ex argento muros dejectos, cum viris victis. Et fluvios, & montes, & pascua in montibus excelsis, & arma in cumulo, mista cum telis suis. Et tecta fori Romani fuisse aurea de auro triumphato, quod Sol illustraverit.

NOTÆ.

(a) *Conveniente*) Serenum vero cælum lætitiæ, quam nubilum aut pluvis deformatum melius multo respondet.

(b) *Dona*) Armillas, hastas, torques, aliaque id genus solemne fuit illis dare qui sese fortiter in bello gessissent.

(c) *Pictas*) Togam dicit palmatam seu Trabeam, qua induti vehebantur triumphantes.

(d) *Parentis*) Augusti vitrici, qui & Tiberii pater fuit per adoptionem.

(e) *Illo*) Tiberii scilicet, quasi justus maxime justitiam coluerit.

(f) *Roratis*) Atque adeo recentibus, & splendentibus; neque vero parum ad pulchritudinem rosarum confert ros leviter aspersus.

(g) *Erubuisse*) Quia maxima copia per vias projectæ, ad decorandum Tiberii triumphum.

(h) *Argento*) Ex quo structæ urbium imagines, quæ a Tiberio eversæ, & in triumphi ferculis unà cum montibus & fluminibus aliisque, de more, latæ.

(i) *Triumphato*) Quod in triumphum latum fuit.

(k) *Incenderit*) Ardere vero videntur metalla expolita, cum Solis radiis illustrantur.

(l) *Aurea*) Ex repercussu radiorum Solis ex auro fulgentium. Namque aliam hujus loci expositionem non probo.

(m) *Romani*) Vetus & magnum dictum fuit inter Capitolinum & Palatinum montes, cui templum Capitolinum imminebat, quo Triumphantes ascendebant.

Totque tulisse duces captivis addita collis
Vincula, pæne hostes (*a*) quot satis esse fuit.
Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt:
In quibus & belli summa caputque (*b*) Bato.
Cur ego posse negem minui mihi (*c*) Numinis iram,
Cum videam (*d*) mites hostibus esse Deos?
Pertulit huc idem nobis, (*e*) Germanice, rumor,
Oppida sub titulo nominis îsse tui.
Atque ea te contra, nec muri mole, nec armis,
Nec satis (*f*) ingenio tuta fuisse loci.
Dî tibi dent annos! a te nam cætera sumes;
Sint modo virtuti (*g*) tempora longa tuæ.
Quod precor eveniet: sunt quiddam oracula vatum.
Nam Deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque victorem (*h*) Tarpejas scandere in arces
Læta (*i*) coronatis Roma videbit equis.
Maturosque Pater nati spectabit honores,
Gaudia percipiens, quæ dedit ipse suis.

INTERPRETATIO.

Et tot duces tulisse laqueos injectos collis subditis, quot fere satis fuit esse hostes. Maxima pars horum consecuti sunt vitam & veniam, inter quos etiam Bato summa & caput belli. Quam ob rem ego nolim iram numinis mihi infensi posse leniri, cum cernam Deos esse lenes hostibus? Fama eadem pertulit nobis huc, Germanice, Urbes transvectas sub titulo nominis tui. Atque eas neque crassitudine muri, neque armis, neque natura loci fuisse satis tutas adversus te. Dii tibi præbeant vitam! Nam capies cætera a se; dum tempora sint longa tuæ Virtuti. Quod oro fiet: Oracula Poetarum sunt aliquid: nam Deus fecit signa læta voventi. Roma læta aspiciet etiam te victorem ascendere in arces Tarpejas equis coronatis, & pater intuebitur honores properatos filii, sentiens lætitiam quam ipse præbuit suis.

NOTÆ.

(a) *Quot*) *Quot in toto aliquo hostium exercitu satis esset, fuisse.* Captivi, inquit, justum exercitum facere potuissent.

(b) *Bato*) Pannonius dux fuit, quem præmiis ingentibus donatum Tiberius Ravennam transtulit; gratiam referens, ut ait Svetonius, quod se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset evadere.

(c) *Numinis*) De Augusto loquitur.

(d) *Mites*) Siquidem Tiberius, Augustusque adeo Batoni aliisque ducibus Pannoniis pepercerunt.

(e) *Germanice*) Filius fuit Drusi, a Tiberio patruo, Augusti voluntate adoptatus, qui cum Tiberio eodem præclara multa in Germania gessit; ob quæ oppida dicit isse sub titulo nominis sui: deinde solus Triumphum alium meruit, quem quarto, ab Augusti obitu, anno de Chettis & Cheruscis multo ante decretum egit.

(f) *Ingenio*) Cum aut in paludibus, aut præruptis montibus posita essent ea oppida.

(g) *Tempora*) Non abs re vitam Germanico precabatur, qui veneno a Pisone, non sine Tiberii fraude, tollendus fuit.

(h) *Tarpejas*) In monte Tarpejo positum erat Capitolium, quo Triumphantes Diis gratias acturi ascendere solebant. Dictus autem fuit eo nomine mons ille a Tarpeia virgine Vestali, scutis ibidem ab iisdem Sabinis obruta quibus patri suo concreditam Capitolinam arcem prodiderat.

(i) *Coronatis*) Lauro vero coronabantur etiam quatuor equi albi, qui triumphalem currum trahebant.

Jam

Jam nunc hæc a me, juvenum belloque (*a*) togaque
Maxime, dicta tibi vaticinante, nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum:
(*b*) Sufficiet nostris si modo vita malis.
Imbuero Scythicas si non prius ipse sagittas:
Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quod si, me salvo, dabitur tibi (*c*) laurea templis;
Omina (*d*) bis dices vera fuisse mea.

INTERPRETATIO.

Maxime juvenum & bello & pace, hæc nunc jam perspecta dicta tibi a me vaticinanta. Forte cantabo quoque hunc triumphum versibus; si modo vita sufficiet nostris ærumnis; nisi ipse tinxero prius spicula Scythica, & sævus Getes reciderit hoc caput gladio. Quod si laurea tibi offeretur in templis me salvo, fateberis præsagia mea fuisse bis vera.

NOTÆ.

(a) *Toga*) Pacis tempore.

(b) *Sufficiet*) Atqui non suffecit; namque circa Triumphi hujus tempora diem obivit.

(c) *Laurea*) Corona ex lauro, quam diis deponebant in Capitolio qui triumphaverant.

(d) *Bis*) Quia & Tu triumphum duxeris, & ipse salvus fuero.

EPISTOLA II.

MESSALINO.

ARGUMENTUM.

Ille domûs vestræ.) *Messalinum rogat, ut eo quo solebat vultu, salutem accipiat missam vel ab ipso mari Euxino, ubi Poeta exulabat. Eumque monet, ut lecto ejus nomine, non dubitet etiam legere totam epistolam: quandoquidem non perpetravit tot ac tanta mala, ut ejus carmina non possint ab eo legi. Deinde illum artificiose precatur, ut quum tempus ad id idoneum extet, sibi Augustum reconciliet. Postremo monet, ut hoc tentet ea lege, si viderit sibi id minime nociturum.*

ILle domûs vestræ primis venerator ab annis
Pulsus ad Euxini Naso (*a*) sinistra freti;
Mittit ab indomitis hanc, Messaline, salutem,
Quam solitus præsens est tibi ferre, Getis.
Hei mihi, si lecto vultus tibi nomine non est
(*b*) Qui fuit, & dubitas cætera perlegere!

INTERPRETATIO.

Ille Naso cultor domus vestræ a prima ætate relegatus ad læva Ponti-Euxini, mittit tibi, Messaline, hanc salutem a feris Getis, quam consuevit ferre præsens. Væ mihi misero, si nomine viso facies non est tibi eadem quæ fuit, & vereris perlegere reliqua!

NOTÆ.

(a) *Sinistra*) Tomi enim ab Euxini maris parte sinistra illuc venientibus apparent.

(b) *Qui fuit*) Serenus scilicet atque hilaris.

Per-

Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
  Urbe licet vestra versibus esse meis.
Non ego concepi, si (*a*) Pelion Ossa tulisset,
  Clara mea (*b*) tangi sidera posse manu.
Nec nos, (*c*) Enceladi dementia castra secuti,
  In rerum dominos movimus arma Deos.
Nec, quod (*d*) Tydidæ temeraria dextera fecit,
  Numina sunt telis ulla petita meis.
Est mea culpa gravis, sed quæ me perdere solum
  Ausa sit, & nullum majus adorta nefas.
Nil nisi non sapiens possum timidusque vocari:
  Hæc duo sunt animi nomina (*e*) vera mei.
Esse quidem fateor, meritam post Cæsaris iram,
  Difficilem precibus te quoque jure meis.
Quæque tua est pietas in totum (*f*) nomen Iuli,
  Te lædi, cum quis læditur (*g*) inde, putas.
Sed licet arma (*h*) feras, & vulnera sæva mineris;
  Non tamen efficies, ut timeare mihi.
Puppis (*i*) Achæmeniden Grajum Trojana recepit:
  Profuit & (*k*) Myso (*l*) Pelias hasta duci.

INTERPRETATIO.

Perlege, neque pelle pariter meos sermones mecum: Conceditur meis carminibus esse in Urbe vestra. Ego non induxi in animum astra lucida posse tangi mea manu, si Ossa tulisset Pelion. Neque nos secuti castra furiosa Enceladi, gessimus arma adversus Deos Dominos rerum. Neque, quod manus audax Tydidæ patravit, ullus Deus vulneratus est armis meis. Meum peccatum est magnum, sed quod potuerit perdere me solum, neque incepit majus flagitium. Nihil possum appellari nisi non cautus, & pavidus: hæc duo sunt vera nomina mei ingenii. Agnosco equidem te esse merito durum precibus meis, post iram meritam Cæsaris. Et ut se habet tua pietas in totam gentem Iuli, credis te offendi, cum aliquis ex illa offenditur. Verum tametsi geras arma, & intentes feras plagas, non tamen consequaris, ut metuaris a me. Navis Trajana recepit Achæmeniden Græcum: & hasta Pelias opem tulit duci Myso.

NOTÆ.

(a) *Pelion*) Thessaliæ mons fuit altissimus, cui Ossam ejusdem regionis alium montem Gigantes olim cælum petituri imposuisse dicuntur.

(b) *Tangi*) Ut deinde giganteo more Diis bellum intentarem.

(c) *Enceladi*) Quem terræ filium, fulmine ictum, Jupiter Ætnæ monti supposuit.

(d) *Tydidæ*) Diomedis, Tydei filii, qui Venerem bello Trojano ferro violavit.

(e) *Vera*) Ut graviori nota non possit argui.

(f) *Nomen*) Gentem Juliam, quæ ab Iulo Æneæ filio in Julium Cæsarem derivata, tum temporis in Augusto, Julii filio per adoptionem, florebat.

(g) *Inde*) Ex domo Julia.

(h) *Feras*) *Stet a partibus Cæsaris*: namque armis nihil opus hic fuit. Tropice loquutus est.

(i) *Achæmeniden*) Hunc Ulyssis infelicem comitem Æneas in navem recepit, cujus admonitu Cyclopum effugit sævitiam, ut eleganter narrat Virgilius.

(k) *Myso*) Telepho, Herculis filio, regi Mysiæ in Phrygia; qui quidem ab Achille vulneratus, quo tempore hic in Trojam navigaret, oraculo admonitus fuit, ut ex eadem hasta sibi remedium peteret, qua fuerat percussus. Quare Achilli reconciliatus è ex illius hastæ rubigine malagma paravit, quo sanitati pristinæ restitutus fuit.

(l) *Pelias*) Eo nomine appellata hasta Achillis quam præter ipsum nullus ob magnitudinem vibrare poterat.

Con-

Confugit interdum templi violator ad aram,
Nec petere offensi numinis horret opem.
Dixerit (*a*) hoc aliquis tutum non esse; fatemur:
Sed (*b*) non per placidas it mea puppis aquas.
Tuta petant alii. Fortuna miserrima (*c*) tuta est:
Nam timor eventûs deterioris abest.
(Qui rapitur fatis, (*d*) quid præter fata requirat?
Sæpe (*e*) creat molles aspera spina rosas.
Qui rapitur spumante salo, sua brachia cauti
Porrigit, & spinas duraque saxa capit.)
Accipitrem metuens pennis trepidantibus ales
Audet ad humanos fessa venire sinus.
Nec se vicino dubitat committere tecto,
Quæ fugit infestos territa cerva canes.
Da, precor, accessum lacrymis, mitissime, nostris:
Nec rigidam timidis vocibus obde forem.
Verbaque nostra favens (*f*) Romana ad Numina perfer,
Non tibi (*g*) Tarpejo culta Tonante minus.
Mandatique mei legatus suscipe causam:
Nulla meo quamvis (*h*) nomine caussa bona est.
Jam prope (*i*) depositus, certe jam frigidus æger,
Servatus per te, si modo server, ero.

INTERPRETATIO.

Nonnunquam violator templi confugit ad altare; neque aversatur poscere auxilium Dei læsi. Aliquis dixerit hoc non esse tutum; Agnoscimus: verum navis mea non currit per aquas quietas. Alii sequantur tuta. Fortuna miserrima est tuta: namque nullus est metus pejoris eventus. Qui abstrahitur fatis, cujus opem poscat nisi fati? sæpe spina sæva gignit teneras rosas. Qui aufertur mari spumoso tendit suos lacertos rupi, & prehendit spinas, & saxa aspera. Avis metuens accipitrem pennis trementibus, lassa non reformidat venire ad sinus humanos. Neque cerva tremens, quæ vitat canes sævos, veretur se credere domui proximæ. Præbe, quæso, lenissime, aditum nostris fletibus; neque occlude januam sævam verbis pavidis. Et æquus perfer nostros sermones ad Deos Romanos, tibi non minus honoratos tonante Tarpejo. Atque orator præcepti mei admitte causam, tametsi causa nequaquam est bona meo nomine. Jam fere sepultus, sane jam ægrotus gelidus, ero restitutus per te, si saltem restituar.

NOTÆ.

(a) *Hoc*) Ad violati numinis aras confugere.

(b) *Non it*) Omnia adeoque, si forte prosint, uti in maximo periculo tentanda.

(c) *Tuta*) Est sane, siquidem nihil pejus possit accedere.

(d) *Quid præter*) Istud significat, siquidem fatis abripiatur per fata, & quasi sine consilio, sibi omnia esse tentanda.

(e) *Creat*) Atque adeo ex mediis calamitatibus lætissima quandoque exsurgunt. Tempestate in portum nonnunquam naves impelluntur.

(f) *Romana*) Augustum & liberos.

(g) *Tarpejo*) Jove Capitolino.

(h) *Nomine*) Quod Augusto invisum.

(i) *Depositus*) *Sepultus*.

Nunc

Nunc tua pro lapsis nitatur gratia rebus;
Principis (*a*) æterni quam tibi præstat amor.
(*b*) Nunc tibi & eloquii nitor ille domesticus adsit,
Quo poteras trepidis utilis esse reis.
Vivit enim in vobis facundi lingua parentis;
Et (*c*) res hæredem repperit illa suum.
Hanc ego (*d*) non, ut me defendere tentet, adoro.
Non est confessi caussa tuenda rei.
Num tamen excuses erroris imagine factum,
An nihil expediat (*e*) tale movere, vide.
(*f*) Vulneris id genus est, quod cum sanabile non sit,
Non contrectari tutius esse putem.
Lingua, (*g*) sile: non est (*h*) ultra narrabile quidquam.
Posse velim cineres (*i*) obruere ipse meos.
Sic igitur, (*k*) quasi me nullus deceperit error,
Verba face, ut vita, quam dedit ipse, fruar.
Cumque serenus erit, (*l*) vultusque remiserit illos,
Qui secum terras imperiumque movent;
Exiguam ne me prædam sinat esse Getarum,
Detque solum miseræ mite, precare, fugæ.

INTERPRETATIO.

Favor tuus quem tibi præstat amor Principis immortalis nunc contendat pro rebus perditis. Nunc etiam splendor ille familiaris eloquentiæ, quo poteras juvare reos pavidos, tibi præsto sit. Lingua enim diserti patris est superstes in vobis, & illa res invenit hæredem suum. Ego illam non imploro, ut conetur me tueri; causa rei confessi non est defendenda. Perpende tamen an excuses factum specie erroris, an nihil juvet tale incipere. Illud est genus vulneris, quod cum non sit medicabile, arbitror esse melius non tangi. Lingua tace: nihil est amplius dicendum. Ipse cupiam posse sepelire meos cineres. Perinde ergo loquere, ac si nulla inscitia me fefellerit, ut fruar vita quam ipse indulsit. Et cum lubens erit, & posuerit illos vultus, qui agitant secum terras & imperium, orato ne patiatur me esse tenuem prædam Getarum, & præbeat quietam terram infelici exilio.

NOTÆ.

(a) *Æterni*) *Immortalis* Augusti.

(b) *Nunc*) *Cum pro me orabis.*

(c) *Res*) Lingua *scilicet* facundi parentis, aut eloquentia.

(d) *Non adoro ut*) *Quia me reum esse fateor.*

(e) *Tale*) Excusare factum imagine erroris, quasi imprudens & nolens Poeta Augustum læserit.

(f) *Vulneris*) De crimine suo agit, potius Cæsaris offensione.

(g) *Sile*) Siquidem vulnus non sanabile.

(h) *Ultra*) Postquam non sanabile esse intelligitur.

(i) *Obruere*) Ne quicquam de me extet amplius.

(k) *Quasi*) Cautissimum istud fuit. Namque Poeta si quasi ob errorem relegatum se finxisset, graviori pœnæ locum dedisset, si forte majus ejus crimen cognovisse postea Augustus testatus esset. Confitendo contra se ob crimen suum, cujuscumque generis illud denique fuerit, ab Augusto pulsum; siquidem Poetæ vitam concessisset, injurium non fuit ab eodem petere, uti igitur commutato exilii loco, ea frui liceret, quæ Tomis pro sententia ejus non concederetur.

(l) *Vultus*) Graves ac severos.

Tem-

Tempus adest aptum precibus: valet ipse, videtque
Quas fecit vires, Roma, valere tuas.
Incolumis (a) conjux sua (b) pulvinaria servat:
Promovet (c) Ausonium (d) filius imperium.
(e) Præterit ipse suos animo Germanicus annos,
Nec vigor est (f) Drusi nobilitate minor.
Adde (g) nurus, (h) neptesque pias, natosque nepotum,
Cæteraque Augustæ (i) membra valere domûs.
Adde triumphatos modo (k) Pæonas, adde quieti
Subdita montanæ brachia (l) Dalmatiæ.
Nec dedignata est abjectis (m) Illyris armis
(n) Cæsareum famulo vertice ferre pedem.
(o) Ipse super currum placido spectabilis ore
Tempora (p) Phœbea virgine nexa tulit.

INTERPRETATIO.

Tempus adest idoneum precibus; ipse valet, & videt opes tuas, quas fecit pollere, o Roma. Uxor salva servat sua pulvinaria: filius auget imperium Ausonium. Ipse Germanicus superat animo suam ætatem, neque vigor Drusi est inferior nobilitate. Adde nurus, & pias neptes, & filios nepotum, & reliquas partes domûs Augustæ valere. Adde Pæonas modo triumphatos; adde vires Dalmatiæ montanæ pacatas. Neque Illyris negavit ferre pedem Cæsareum capite subdito, armis projectis. Ipse conspiciendus vultu leni in curru habuit tempora vincta virgine Phœbea.

NOTÆ.

(a) *Conjux*) Livia.

(b) *Pulvinaria*) Optime pro thalamo seu conjugio posita pulvinaria scripsit Mycillus. Adulandi enim causa tanquam de Diis loquitur, quibus in templis pulvinaria sterni solebant.

(c) *Ausonium*) *Italum*: namque ab Ausonibus antiquissimis Italiæ populis Ausonia quoque ea dicta est.

(d) *Filius*) Tiberius *scilicet*, cui, ob res fortiter gestas, jam diu decretus triumphus; quem tamen, ob cladem Varianam mœsta civitate, distulit.

(e) *Præterit*) Major quia fuit virtus, quam per ætatem liceret.

(f) *Drusi*) Hic fuit Tiberii ex Agrippina filius; cujus uxor Livia soror Germanici; de quo Tacitus.

(g) *Nurus*) Antoniam Drusi Tiberii fratris, Agrippinam Germanici, Liviamque Drusi Tiberii filii, uxores intellige; namque de Caii & Lucii Cæsarum jam diu defunctorum uxoribus minus commode accipias.

(h) *Neptes*) Per neptes nepotesque, Germanici Drusique junioris, de quo modo, liberos intellige, in quibus quidem Caligulà, qui Tiberio successit, Agrippina, quæ primum Domitio nupsit, unde Nero, mox Claudio imperatori juncta est, Julia item & Drusilla, aliique, de quibus Tacitus.

(i) *Membra*) Propinquos & quoquo modo Augustæ domui conjunctos dicit.

(k) *Pæonas*) Gens fuit in Mysiæ superioris confinio, non longe ab Illyriis & Pannoniis, quas in partes Tiberius unà cum Germanico Romanas acies intulit.

(l) *Dalmatiæ*) Illyrici pars est, cujus regionis incolæ plerumque sub sylvis agebant, unde in latrociniis promtissimi, sæpius etiam adversus Romanos rebelles.

(m) *Illyris*) Regio est ad oram maris Adriatici Italiæ opposita.

(n) *Cæsareum*) Tiberii, qui de Dalmatis & Pannoniis, aliisque ejus tractus gentibus triumphavit.

(o) *Ipse*) Tiberius *scilicet*, non Augustus, sicuti nonnulli exposuerunt.

(p) *Phœbea*) Lauro, in quam Daphne mutata Penei filia, Phœbo carissima.

Quem pia (*a*) vobiscum (*b*) proles comitavit euntem,
Digna parente suo, (*c*) nominibusque datis.
(*d*) Fratribus assimilis, quos proxima templa tenentes
Divus ab excelsa Julius (*e*) æde videt.
(*f*) His Messalinus, quibus omnia (*g*) cedere debent,
Primum lætitiæ non negat esse locum.
(*h*) Quicquid ab his superest, (*i*) venit in certamen amoris:
Hac hominum nulli parte secundus eris.
(*k*) Hunc colis, (*l*) ante diem per quem decreta (*m*) merenti
Venit honoratis laurea digna comis.
(*n*) Felices, quibus hos licuit spectare triumphos,
Et (*o*) Ducis ore Deos (*p*) æquiparante frui.
At mihi Sauromatæ pro Cæsaris ore videndi,
Terraque pacis inops, undaque vincta gelu.
Si tamen hæc audis, & vox mea pervenit istuc;
Sit (*q*) tua (*r*) mutando gratia blanda loco.

INTERPRETATIO.

Quem pii liberi, digni patre suo & nominibus concessis comitati sunt vobiscum dum incederet. Persimilis est fratribus, quos habentes ædes proximas divus Julius videt ex sublimi templo. Messalinus non diffitetur primum locum lætitiæ esse his, quibus omnia debens cedere. Quicquid reliquum est ab istis, venit in certamen amoris: nulli hominum eris inferior hac in parte. Istum veneraris, per quem laurea digna decreta ante tempus merenti venit comæ decoratis. Beati quibus concessum est cernere hos triumphos, & gaudere vultu Imperatoris simili Diis. At Sauromatæ sunt mihi spectandi pro vultu Cæsaris, & tellus nescia pacis, & aqua compacta glacie. Si tamen audis hæc, & verba mea pertingunt istuc, favor tuus sit lenis ad commutandum locum.

NOTÆ.

(a) *Vobiscum*) De Messalino aliisque Tiberio additis ducibus loquitur, qui currum ejus prosequuti, dum triumpharet.

(b) *Proles*) Drusus *scilicet*, Tiberii filius.

(c) *Nominibus*) Cæsar quippe appellabatur, sicut & reliqui ex domo Augusta.

(d) *Fratribus*) Cajum & Lucium Cæsares intelligendos esse omnino censeo, qui tanquam successores Julii Cæsaris, Augusti vero ex filia nepotes, in æde Veneris genitricis sub ipsius Cæsaris simulacro locati fuerant. Quanquam aliorum sequi opinionem si quis voluerit per me licet; neque enim hujusmodi nugas astruere unquam libuerit.

(e) *Æde*) Julio vero Cæsari divini honores attributi, templa etiam dicata, Romæ quidem in ea regione, ubi ædes Castoris.

(f) *His*) Quos memoravit ex gente Augusta.

(g) *Cedere*) Namque illos maxime ex victoria partoque triumpho lætari decuit.

(h) *Quicquid*) Hominum *scilicet* reliquum est post illos supra recensitos.

(i) *Venit*) Quia nulli cessurus est præterea Messalinus.

(k) *Hunc*) De Tiberio intelligendum, qui Messalino Pannoniæ præfecto ornamenta triumphalia ab Augusto impetravit. Quæ res ex Svetonio & Dione comprobatur.

(l) *Ante diem*) Quia juvenis admodum cum Tiberio triumphavit.

(m) *Merenti*) Prudentissime addita vox ista, ne ex Tiberii *favore* minor videretur Messalini virtus.

(n) *Felices*) Suum amorem hac maxime declarat exclamatione Poeta.

(o) *Ducis*) Non Augusti, sed Tiberii.

(p) *Æquiparante*) Jovis quippe ornatu decorati, toga picta, laureaque, curruque aurato vecti, Triumphantes in Capitolium ascendebant.

(q) *Tua*) Qua polles apud Cæsarem.

(r) *Mutando*) *Atque adeo propius Romam, aut in locum mitiorem transferar.*

' Hoc

Digitized by Google

Hoc pater (*a*) ille tuus, primo mihi cultus ab ævo,
Si quid (*b*) habet sensûs umbra (*c*) diserta, petit.
Hoc petit & frater: quamvis fortasse veretur,
Servandi (*d*) noceat ne tibi cura meî.
Tota (*e*) domus petit hoc: nec tu potes ipse negare,
Et nos in (*f*) turbæ parte fuisse tuæ.
Ingenii certe, quo nos (*g*) male sensimus usos,
Artibus exceptis, sæpe probator eras.
Nec mea, si tantum peccata novissima demas,
Esse potest domui vita pudenda tuæ.
Sic igitur vestræ vigeant (*h*) penetralia gentis;
Curaque sit Superis (*i*) Cæsaribusque tui:
Mite, sed iratum merito mihi (*k*) Numen, adora;
Eximat ut Scythicî me feritate loci.
(*l*) Difficile est, fateor; sed tendit in ardua virtus:
Et talis meriti gratia major erit.
Nec tamen (*m*) Ætnæus vasto Polyphemus in antro
Accipiet voces (*n*) Antiphatesve tuas:

INTERPRETATIO.

Ille tuus genitor honoratus a me ab annis teneris, si Manes facundi habent aliquid sensus, istud desiderat. Frater tuus etiam istud desiderat, tametsi forte metuit ne desiderium mei servandi tibi obsit. Tota domus istud expetit: neque tu ipse potes diffiteri nos quoque fuisse in parte tui agminis. Certe artibus demtis, sæpe laudabas ingenium, quo sensimus nos male usos. Neque vita mea potest esse erubescenda domui tuæ, si modo tollas errorem ultimum. Ita ergo penetralia vestræ domus floreant, & Dii atque Cæsares te ament. Precare Deum lenem, sed mihi jure infensum, ut me liberet asperitate loci Scythici. Arduum est, agnosco; verum Virtus petit difficilia: & Gratia hujusmodi officii erit major. Neque vero Polyphemus Ætnæus in ampla caverna, vel Antiphates accipiet verba tua;

NOTÆ.

(a) *Ille*) Dignitatem atque reverentiæ testimonium habet vox ista.

(b) *Habet*) Quasi dicat hoc maxime in parentis Messalini votis esse, si quid sentiat eorum quæ in terris geruntur, ut Nasonem gratia sua adjuvet.

(c) *Diserta*) Orator enim eloquentissimus fuit Messalinus.

(d) *Noceat*) *Si forte invitis oculis Augustus aut Tiberius viderint quod mihi faveas.*

(e) *Domus*) Messalinorum *scilicet*.

(f) *Turbæ*) Facit hoc ad Messallini dignitatem; quem plurimos habuisse clientes hinc apparet.

(g) *Male*) Quia ad Amores irritandos ingenio abusus, in libris præsertim de Arte amandi, uti ille quidem fatetur.

(h) *Penetralia*) Domus, atque adeo quæcumque ad gentem attinent vestram.

(i) *Cæsaribusque*) Augusto, Tiberio, Germanico, Druso, illisque omnibus qui in Cæsaream domum adoptati.

(k) *Numen*) Ad Augustum refer.

(l) *Difficile*) *Istud*, scilicet, *ab Augusto consequi, ut me loci feritate eximat.*

(m) *Ætnæus*) Polyphemum crudelissimum, atque inter Cyclopes viribus præstantissimum, Ætnæum quoque, quique illius montis antra celebraret, finxit Virgilius.

(n) *Antiphates*) Læstrygonum anthropophagorum rex, de cujus feritate in Metamorph. Callidissime vero horum monstrorum commemoratione, Augustum a sævitia, si forte suas epistolas inspiceret, Naso studet revocare: namque eum cum dicit non esse qui Polyphemi aut Antiphatæ mores induerit, iisdem parem fore tacite indicet, si quid gravius in amicos pro se orantes statuerit.

Sed placidus facilisque Parens, veniæque paratus;
  Et qui fulmineo sæpe (*a*) sine igne tonat.
Qui, cum triste aliquid statuit, (*b*) fit tristis & ipse:
  Cuique fere pœnam (*c*) sumere pœna sua est.
Victa tamen vitio est hujus clementia nostro:
  Venit & (*d*) ad vires ira coacta suas.
(*e*) Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti;
  Nec licet ante ipsos procubuisse Deos;
Quos colis, ad Superos hæc fer mandata (*f*) sacerdos:
  Adde sed & (*g*) proprias in mea verba preces.
Sic tamen hæc tenta, si non nocitura putabis.
  Ignoscas: (*h*) timeo naufragus omne fretum.

INTERPRETATIO.

sed lenis pater atque facilis, & placabilis: & qui frequenter tonat sine flamma fulminea. Qui cum decernit aliquid luctuosum, ipse etiam luget; cuique est fere supplicium suum repetere pœnas. Attamen hujus mansuetudo est superata nostra culpa: & ira coacta sumpsit vires suas. Qui quandoquidem sumus disjuncti a patria toto orbe, neque datur procubuisse coram ipsis Diis, tu sacerdos perferto hæc jussa ad superos quos veneraris; sed etiam adjice proprias preces meo nomine. Cæterum experiaris ista si credas non obfutura. Parcas mihi: naufragus metuo omne mare.

NOTÆ.

(a) *Sine igne*) Quasi dicat verbis, non factis aut suppliciis injurias suas ulcisci Cæsarem.

(b) *Fit tristis*) Ea vero Deo laus digna.

(c) *Sumere*) A reis reposcere.

(d) *Ad vires*) *Ut per vim, non verbis tantum, crimen meum argueret.*

(e) *Qui*) De seipso loquitur Poeta.

(f) *Sacerdos*) Cujus officium & partes pro aliis orare.

(g) *Proprias*) Verecunde; quasi plus quid & quomodo a Diis Augusto Tiberiove petendum fuerit Messalinus quam Naso intellexerit.

(h) *Timeo*) Allegorice loquitur, ut se omnia timere doceat.

E P I S T O L A III.

M A X I M O.

A R G U M E N T U M.

Maxime, qui claris, &c.) *Maximi fidem & constantiam in rebus suis miseris & perditis laudat Poeta, qui non utilitate, ut vulgus ignobile, sed honestate & virtute eos probat, quos semel amandos suscepit, hortaturque illum ut in fide perstet, & sibi quantum potest opem ferat.*

MAxime, qui claris nomen virtutibus (*a*) æquas,
  (*b*) Nec sinis ingenium nobilitate premi;

INTERPRETATIO.

Maxime, qui æquiparat nomen illustribus virtutibus, neque pateris ingenium obscurari genere;

NOTÆ.

(a) *Æquas*) Quique adeo summis virtutibus præditus: namque *Maximus* nomine.

(b) *Nec sinis*) Tantum valuit ingenio, quantum nobilitate, aut generis dignitate.

Cui

Digitized by Google

Culte mihi (quid enim status (*a*) hic a funere differt?)
(*b*) Supremum vitæ tempus adusque meæ:
Rem facis, afflictum non aversatus amicum,
Quâ non est ævo rarior ulla (*c*) tuo.
Turpe quidem dictu, sed (si modo vera fatemur)
Vulgus amicitias utilitate (*d*) probat.
Cura quid expediat prius est, quam quid sit honestum:
Et cum Fortuna statque caditque fides.
Nec facile invenias multis e millibus unum,
(*e*) Virtutem pretium qui putet esse sui.
Ipse decor recti, facti si præmia desint,
(*f*) Non movet, & gratis pœnitet esse probum.
Nil, nisi quod prodest, carum est: i, detrahe menti
Spem fructûs avidæ, nemo (*g*) petendus erit.
At reditus jam quisque suos amat, & sibi quid sit
Utile, (*h*) sollicitis supputat articulis.
Illud Amicitiæ quondam venerabile nomen
(*i*) Prostat, & in questu pro meretrice sedet.
Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui Fortuna secunda est.
Quæ simul intonuit, proxima quæque fugat.

INTERPRETATIO.

honorate a me usque ad ultimum tempus vitæ meæ (quid enim hic status distat a morte?) facis rem, qua nulla est rarior ætate tua, non dedignatus amicum prostratum. Est *equidem turpe dictu, sed si modo agnoscimus vera, vulgus laudat amicitias ex usu. Quæritur ante quid prosit, quam quid sit decorum; & fides permanet & deficit cum fortuna.* Neque *temere reperias unum ex multis millibus, qui credat virtutem esse sibi mercedem. Ipsa pulchritudo virtutis non tangit, si merces abiit, & piget esse bonum gratis. Nihil est dilectum, nisi quod est utile. Ito, deme animo cupido spem mercedis, nemo erit petendus. At quisque jam quærit suos proventus, & numerat anxiis digitis quid sibi sit utile. Illud nomen olim venerandum Amicitia prostat, & sedet in questu pro scorto. Quare magis admiror, te non etiam abripi sorde vulgaris vitii, tanquam aquis currentibus. Nullus amatur, nisi cui fortuna favet: quæ simul intonuit, in fugam vertit omnia proxima.*

NOTÆ.

(a) *Hic*) *Quo ego sum inter barbaros.*

(b) *Supremum*) Quia, ut dixit, jam inter defunctos censendus.

(c) *Tuo*) Non temere dixit, sed quasi ipse non amplius in vivis.

(d) *Probat*) Neque sine utilitate amicos ullos curat.

(e) *Virtutem*) Id est, *qui credat sibi Virtutem præmium esse maximum.* Contra tamen e. quis reputaverit nullum aliud majus, neque præstabilius, neque propius bonum quam esse seipsum bonum atque Deo proximum invenerit. Verum S.m..s nostris haud quaquam istud in animum induxero, quandiu circulus non deerit ubi choreas celebrare, & crura jactare licuerit.

(f) *Non movet*) Quod ni fit tamen, cur quisquam sibi plaudat, aut Deum amare se quamobrem jactet, plane non video.

(g) *Petendus*) Qui virtutem velit colere.

(h) *Sollicitis*) Sollicitos digitos pro mente posuit sollicita, quæ in digitis proventus suos enumeret.

(i) *Prostat*) Quasi vile scortum esset pretio deliniendum.

Bu

Digitized by Google

En ego, non paucis quondam munitus amicis,
Dum flavit velis aura secunda meis;
(a) Ut fera nimboso tumuerunt æquora vento,
In mediis lacera puppe relinquor aquis.
Cumque alii nolint etiam me nosse videri,
Vix duo projecto tresve tulistis opem.
Quorum tu (b) princeps: nec enim comes esse, sed auctor,
Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te, nihil (c) exacto, nisi nos peccasse fatentem
Sponte sua probitas officiumque (d) juvant.
Judice te mercede (e) caret, per seque petenda est
Externis virtus incomitata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum;
Quodque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum supponere mento;
Mergere quam liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid (f) Æacides post mortem præstet amico:
Instar & (g) hanc vitam mortis (h) habere puta.
Pirithoum Theseus (i) Stygias comitavit ad undas:
A Stygiis (k) quantum sors mea distat aquis!

INTERPRETATIO.

Ecce ego olim stipatus plurimis amicis, quandiu ventus propitius impulit vela mea; enim primum maria inflata sunt vento imbrifero, deseror in mediis aquis navi fracta. Et cum alii metuant videri etiam me novisse, vix duo aut tres juvistis afflictum. Quorum tu primus; neque enim merebaris esse socius, sed auctor, neque sumere exemplum, sed dare. Probitas, & officium satis sunt tibi sponte sua, nihil agnoscenti accurate, nisi nos errasse. Virtus tuo judicio caret præmia, & quærenda est per se destituta bonis externis. Credis probrosum esse amicum expelli, quod sit deflendus; & cessare esse tuum quod sit miser. Lenius est submittere manum mento defesso, quam deprimere os natantis in aquis fluidis. Vide quid Æacides faciat amico post fata: atque crede hanc vitam habere pondus mortis. Theseus secutus est Pirithoum ad aquas inferas: quantum fata mea differunt ab aquis inferis!

NOTÆ.

(a) *Ut fera*) Grande sonat hic versus, adverte. Quamobrem tute vides.

(b) *Princeps*) Cæteris antecelluisse in præstanda fide, & juvando amico testatur.

(c) *Exacto*) Adverbium videtur, ut sit sensus, Maximum ita a Nasonis partibus stetisse, ut quanquam Augusti gratiâ peccasse quidem illum fateretur, nullum tamen criminis indicium faceret. Utut sit, fuerit hæc prudentiæ & amicitiæ egregia cautio.

(d) *Juvant*) *Abunde tibi est in virtutis mercedem probum & officiosum fuisse.*

(e) *Caret*) Verissime sane: Utcumque enim cordato viro etiam mercaturam facere & profiteri sui causa liceat, quæ est nostra inopia; non tamen illud ipsum laudi duxerit, sue sibi virtutis loco apposuerit, quod non scelestissima modo hominum, sed brutorum ferocissima ingenia minus minusve omiserint.

(f) *Æacides*) Achilles Æaci nepos, qui Patrocli amici causa arma induit.

(g) *Hanc*) *Ærumnosam quam hic in Getis trahis.*

(h) *Habere*) *Ut cum hæc vita mortis loco habeatur, mei non aliter curam geras, quam Patrocli mortui Achilles.*

(i) *Stygias*) Stygis inferorum fluvii. Si quis autem tritissimas hasce non intelligit fabulas, Indicis beneficio quære in superioribus.

(k) *Quantum*) Parum, uti quidam vult videri.

Ad-

Digitized by Google

Adfuit insano (*a*) juvenis Phocæus Orestæ:
Et mea non minimum culpa (*b*) furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes (*c*) admitte virorum;
Utque facis, (*d*) lapso, quam potes, affer opem.
Si bene te novi; si, quod prius esse solebas,
Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui,
Quo Fortuna magis sævit, magis ipse resistis:
Utque decet, ne te vicerit illa, caves.
Et bene uti pugnes, bene pugnans (*e*) efficit (*f*) hostis.
Sic eadem (*g*) prodest caussa, (*h*) nocetque mihi.
Scilicet indignum, juvenis (*i*) rarissime, ducis
Te fieri comitem stantis in orbe (*k*) Deæ.
Firmus es; &, quoniam non sunt ea qualia velles,
(*l*) Vela regis quassæ qualiacunque ratis.
Quæque ita concussa est, ut jam casura putetur,
Restat adhuc humeris fulta ruina tuis.
Ira quidem primo fuerat tua justa, nec ipso
Lenior, offensus qui mihi jure fuit.
Quique dolor pectus tetigisset Cæsaris alti,
Illum jurabas protinus esse tuum:

INTERPRETATIO.

Adolescens Phocæus opem tulit Orestæ vesano: meus error etiam non caret multa insania. Tu etiam admitte gloriam virorum illustrium; & sicuti facis præbe auxilium quod potes decepto. Si bene te novi, si es nunc etiam quod consueveras esse antea, atque virtus tua non elanguit, quo magis fortuna furit, ipse magis stas contra; & sicuti decet prospicis ne illa te superaverit. Atque hostis fortiter dimicans, facit uti fortiter certes; ita eadem causa mihi prodest & obest. Nempe, adolescens præclarissime, putas indecorum te fieri æqualem Deæ stantis in urbe. Fortis es; & quandoquidem vela non sunt qualia cuperes, flectis vela qualiacumque navis fractæ. Et quæ ita impulsa est ut jam credatur peritura, restat adhuc ruina sustentata humeris tuis. Ira quidem tua fuerat justa initio, nec mitior ipso qui fuit mihi infensus. Et jurabas illum dolorem qui læsit cor excelsi Cæsaris, esse continuo tuum:

NOTÆ.

(a) *Juvenis*) Pylades Strophii Phocensis filius, qui Orestem ob matrem interfectam furiis agitatum nunquam deseruit.

(b) *Furoris*) Ut non sponte, sed mente alienatus peccasse videatur.

(c) *Admitte*) *Ut tuæ sint per virtutem, fidem præsertim, amicos, me in primis, sublevando.*

(d) *Lapso*) Qui nolens peccavi.

(e) *Efficit*) Ita quidem, cum eo fuerit ingenio Maximus, ut sævienti fortunæ magis resisteret.

(f) *Hostis*) Adversam fortunam, intellige.

(g) *Prodest*) Quia ex fortunæ sævitia incalescit Maximi virtus.

(h) *Nocet*) Quia per ejusdem fortunæ sævitiam exulabat Naso.

(i) *Rarissime*) Siquidem paucissimi amicitiam non ex re, seu commodo suo, sed ex ipsa & virtute metiantur.

(k) *Deæ*) Fortunæ *scilicet*, quæ & super volubili orbe, propter levitatem, depingi solet.

(l) *Vela*) Favores exponunt: male: namque Auras aut ventos secundos dixisset. Vela, Negotia crediderit Poetæ, quibus Augusti favorem opus fuit conciliare.

Ut

Ut tamen audita est nostræ tibi cladis origo;
Diceris erratis ingemuisse meis.
Tum tua me primum solari littera cœpit;
Et læsum flecti spem dare posse Deum.
Movit amicitiæ tum te constantia longæ;
(*a*) Ante tuos ortus quæ mihi (*b*) copia fuit.
Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus:
Quodque tibi in cunis oscula prima dedi.
Quod, cum vestra domus teneris mihi semper ab annis
Culta sit, esse vetus nunc tibi cogor onus.
Me tuus ille pater Latiæ facundia linguæ,
Quæ (*c*) non inferior nobilitate fuit,
Primus ut auderem committere carmina Famæ
Impulit: ingenii dux fuit ille mei.
(*d*) Nec, quo sit primum nobis a tempore cultus,
Contendo fratrem posse referre tuum.
Te tamen ante omnes ita sum complexus, ut unus
Quolibet in casu gratia nostra fores.
Ultima me tecum vidit, mœstisque cadentes
Excepit lacrymas Æthalis (*e*) Ilva genis.
Cum tibi quærenti, num verus nuncius esset,
Attulerat culpæ quem mala fama meæ:
(*f*) Inter confessum dubie dubieque negantem
Hærebam pavidas dante timore notas:

INTERPRETATIO.

Postquam tamen fons nostræ calamitatis est tibi cognitus, diceris indoluisse meis peccatis. Tum epistola tua cœpit me primum consolari; & spem facere Deum infensum posse leniri. Tum constantia longæ amicitiæ, quæ instituta fuit a me ante tuos natales, movit te. Et quod eras factus amicus aliis, natus mihi; & quod obtuli tibi prima suavia in cunabulis. Quod, cum vestra domus semper mihi culta sit a prima ætate, nunc cogor tibi esse onus. Ille tuus genitor eloquentia linguæ Latinæ, quæ non fuit minor nobilitate, primus suasit, ut non vererer credere versus famæ. Ille fuit moderator mei ingenii. Sponte certavero fratrem tuum non posse dicere a quo tempore sit primum nobis cultus. Attamen te ita amavi præ cæteris, ut solus esses voluptas nostra in quolibet infortunio. Ilva Æthalis ultima vidit me tecum, & excepit lacrymas fluentes ex tristibus oculis. Cum hærebam inter confessum, & dubie atque dubie negantem, metu præbente timida indicia tibi petenti, an nuncius quem pravus rumor attulerat mei peccati esset verus;

NOTÆ.

(a) *Ante tuos*) *Priusquam nascereris*.

(b) *Copia*) Quia familiariter Maximi patre utebatur.

(c) *Non inferior*) *Par eloquentiæ & nobilitatis splendore*.

(d) *Nec quo*) Sensus est, A cunis ipsis inceptam amicitiam, quæ inter Maximi fratrem atque Poetam intercedebat.

(e) *Ilva*) Tyrrheni maris est insula, Græcis dicta *Æthalia*,

—*inexhaustis chalybum generosa metallis*,

Virgilio, Gall. *L' Isle d' Elbe*.

(f) *Inter confessum*) Quod potuit vir honestus ingeniose profitetur.

Exim-

Exemploque nivis, quam solvit aquaticus Auster,
(*a*) Gutta per attonitas ibat oborta genas.
Hæc igitur referens, & quod mea crimina (*b*) primi
Erroris venia posse làtere vides;
Respicis antiquum lapsis in rebus amicum;
Fomentisque juvas vulnera nostra tuis.
Pro quibus optandi si nobis copia fiat,
Tam bene promerito commoda mille precer.
Sed si (*c*) sola mihi dentur tua vota; precabor,
Ut tibi sit salvo Cæsare salva parens.
Hæc ego, cum (*d*) faceres altaria pinguia thure,
Te solitum memini prima rogare Deos.

INTERPRETATIO.

atque gutta prodiens fluebat per malas attonitas ad modum nivis, quam Notus aquaticus diluit. Ergo revolvens ista, & quod certis mea peccata posse tegi venia primi erroris, respicis veterem amicum in rebus afflictis; & opem fers nostris vulneribus tuis fomentis. Pro quibus si nobis liceat vota concipere, optavero mille bona tam bene promerito. Sed si tua desideria sola mihi concedantur, vovebo ut mater sit tibi salva salvo Cæsare. Recordor te consuevisse petere ista prima a Diis, cum faceres altaria pinguia thure.

NOTÆ.

(a) *Gutta*) *Lacrymæ*.
(b) *Primi*) Ignoscitur vero non ita ægre, si quis primo peccaverit.
(c) *Sola*) *Ut ex vota tua tantum bene precari oporteat*.
(d) *Faceres*) *Sacrificares adeoque*.

EPISTOLA IV.

ATTICO.

ARGUMENTUM.

Accipe colloquium.) *Attico veterem amicitiam, ejusque fructus ultro citroque jucundiores commemorat; quibus fretus dicit sibi persuadere, illum quamvis absentem adhuc in fide permanere: quod ut faciat, hortatur.*

Accipe colloquium gelido Nasonis ab Istro,
Attice, judicio (*a*) non dubitande meo.
Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
(*b*) Deserit an partes languida cura suas?

INTERPRETATIO.

Attice, non incerte amice *judicio meo, accipe colloquium Nasonis a Danubio frigido. Ecquid recordaris adhuc miseri amici? An cura segnis destituit partes suas?*

NOTÆ.

(a) *Non dubitande*) *Qui certus es amicus*.
(b) *Deserit*) *Si forte parcius me amas*.

Non ita Dî (*a*) triſtes mihi ſunt, ut credere poſſim,
  Faſque putem jam te non meminiſſe mei.
Ante meos oculos tua ſtat, tua ſemper imago eſt;
  Et videor vultus mente videre tuos.
(*b*) Seria multa mihi tecum collata recordor:
  Nec data jucundis tempora pauca jocis.
Sæpe citæ longis viſæ ſermonibus horæ:
  Sæpe fuit (*c*) brevior, quam mea verba, dies.
Sæpe tuas factum venit modo carmen ad aures;
  Et (*d*) nova judicio ſubdita Muſa tuo eſt.
Quod tu laudaras, populo (*e*) placuiſſe putabam:
  (*f*) Hoc pretium curæ dulce recentis erat.
Utque meus (*g*) lima raſus liber eſſet amici,
  Non ſemel admonitu facta (*h*) litura tuo eſt.
Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
  Nos via, nos (*i*) junctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, cariſſime, ſemper,
  Quantus in (*k*) Æacide (*l*) Neſtorideque fuit.
Non ego, ſi biberes (*m*) ſecuræ pocula Lethes,
  Excidere hæc credam pectore poſſe tuo.

INTERPRETATIO.

Dii non ſunt ita mihi infenſi ut poſſim credere, & arbitrer fieri poſſe, te jam mei non recordari. Tua facies eſt ſemper præ meis oculis, & videor cernere animo tuam ſpeciem. Memini multa ſeria a me tractata tecum, neque exigua tempora adhibita gratis luſibus. Sæpe horæ viſa præcipites prolixis diſcurſibus: ſæpe dies fuit brevior quam mei ſermonis. Sæpe Verſus modo compoſiti venerunt ad aures tuas; & nova Muſa ſubmiſſa eſt judicio tuo. Arbitrabar id *quod tu probaveras gratum fuiſſe plebi: hæc erat grata merces novæ curæ. Atque ut liber meus eſſet politus lima amici, litura facta eſt ſæpe tua admonitione. Fora viderunt nos pariter, omnis porticus nos* vidit, *nos via, nos curva Theatra* in *locis proximis. Denique tantus amor fuit ſemper nobis, dilectiſſime, quantus in Æacide & Neſtoride. Ego non credam iſta poſſe deleri ex memoria tua, quanquam haurires pocula Lethes oblivioſa.*

NOTÆ.

(a) *Triſtes*) *Infenſi*.

(b) *Seria*) Hæc eadem, quanquam aliis verbis, ſupra de Celſo memoravit.

(c) *Brevior*) Solet iſtud inter amicos evenire: quippe qui ſermonum jucunditate tempus fallunt.

(d) *Nova*), Quia novum Naſonis Carmen, Muſæ inſtinctu deductum.

(e) *Placuiſſe*) Quaſi Attici tam exquiſitum judicium fuerit, ut quod ipſe probaſſet a nemine poſſet improbari.

(f) *Hoc*) Quod tibi placere, atque adeo populo placitura carmina mea intelligerem.

(g) *Lima*) Metaphorice de cenſura aut caſtigatione Attici amici loquitur.

(h) *Litura*) Ut quod minus probatum tolleretur, melius aliquid reponeretur.

(i) *Junctis*) Quia aſſidebant, & unà ſemper erant, utcumque licebat, amicorum more.

(k) *Æacide*) *Achille*, Æaci nepote.

(l) *Neſtoride*) Antilochum dicit, Achilli etiam inter familiares. Quanquam hic ſibi non conſtant ſcripta exemplaria; habentque plurima *Actorideque*, hiatu Naſoni non uſitato. Hic ab iſta lectione ſi te minus deterreat, per *Actoriden* Patroclum ſummum illum Achillis intellige Actoris nepotem, filium Menœtii.

(m) *Securæ*) Quia Lethes inferorum fluvii ai quia aquas guſtaſſet præteritorum omnium obliviſcebatur.

Len-

Digitized by Google

Longa dies citius (*a*) brumali sidere, noxque
   Tardior hiberna (*b*) solstitialis erit.
Nec (*c*) Babylon æstum, nec frigora (*d*) Pontus habebit,
   (*e*) Calthaque (*f*) Pæstanas vincet odore rosas:
Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum.
   Non ita pars fati (*g*) candida nulla mei.
Ne tamen hæc dici possit fiducia mendax,
   Stultaque credulitas nostra fuisse, cave;
Constantique fide veterem tutare sodalem
   (*h*) Qua licet, & quantum non onerosus ero.

INTERPRETATIO.

Dies erit citius prolixa sole biberno, & nox solstitialis longior biberna. Neque Babylon sentiet calorem, neque Pontus frigora, & Caltha superabit odore rosas Pæstanas; quam oblivia rerum nostrarum te capiant. Non ita nulla pars sortis meæ est læta. Vide tamen ne hæc fiducia possit dici falsa, & credulitas nostra fuisse falsa; atque defendo firma fide antiquum amicum quatenus conceditur, & quantum non ero molestus.

NOTÆ.

(a) *Brumali*) Solstitio hyberno.

(b) *Solstitialis*) Æstivam intellige; namque & hybernum est solstitium, quo nox longissima. Quanquam *Solstitium* simpliciter de æstivo dicitur; *Brumæ* de hyemali.

(c) *Babylon*) Fuit urbs illa Asiæ maxima a Belo condita, a Semiramide muris cincta, inter septem mundi miracula; quæ ad meridiem magis posita procul dubio fervidos sensit Solis radios.

(d) *Pontus*) De cujus regionis nivibus & glacie sæpe querentem habuimus Poetam.

(e) *Caltha*). *La fleur de Soulsi*; cujus fœnia est odor.

(f) *Pæstanas*) Quæ apud Pæstum Lucaniæ oppidum magna copia & fragrantissimo odore nascuntur.

(g) *Candida*) *Læta*.

(h) *Qua licet*) Nolebat Naso ut sua causa Atticus in Cæsaris offensionem incurreret.

EPISTOLA V.

SALANO.

ARGUMENTUM.

Condita disparibus numeris.) *Ad Salanum scribit, agitque illi gratias, quandoquidem tam moleste tulerit relegationem suam, quamvis modica amicitia usu illi junctus fuerit: dicitque sibi gratum fuisse, carmina sua a se laudata fuisse. Eum deinde rogat, ut si ad ejus aures liber de triumpho Germanici pervenerit, ejus tutelam suscipiat. Postremo docet, quandam esse conjunctionem ingeniorum.*

Condita (*a*) disparibus numeris ego Naso Salano
   Præpositâ misi verba salute meo.

INTERPRETATIO.

Ego Naso misi voces adstrictas numeris inæqualibus Salano meo amico *salute præmissa.*

NOTÆ.

(a) *Disparibus*) Quia versibus elegis scripsit.

Quæ rata sit cupio, (*a*) rebusque ut comprobet omen,
Te precor a salvo possit, amice, legi.
Candor, in hoc ævo res intermortua pæne,
(*b*) Exigit, ut faciam talia vota, tuus.
Nam fuerim quamvis modico tibi cognitus usu,
Diceris exsiliis ingemuisse meis.
Missaque ab (*c*) extremo legeres cum carmina Ponto;
Illa tuus juvit qualiacumque favor.
Optastique brevem salvi mihi Cæsaris iram;
(*d*) Quod tamen optari, si sciat, ipse sinat.
(*e*) Moribus ista tuis tam mitia vota dedisti:
Nec minus idcirco sunt ea grata mihi.
Quoque magis moveare malis, doctissime, nostris,
Credibile est (*f*) fieri conditione loci.
Vix hac invenias totum (mihi crede) per orbem,
Quæ minus (*g*) Augusta Pace fruatur, humum.
Tu tamen hic structos (*h*) inter fera prælia versus
Et legis, & lectos ore favente probas.
Ingenioque meo, (*i*) vena quod paupere manat,
Plaudis; & e rivo flumina magna facis.
Grata quidem sunt hæc animo suffragia nostro;
(*k*) Vix sibi cum miseros posse placere putes.

INTERPRETATIO.

Quæ opto sit firma; & ut faciat omen ratum per res ipsas, oro possit legi a te incolumi, amice. Sinceritas tua, res prope extincta his temporibus, facit, ut concipiam hujusmodi vota. Nam etsi tibi fuerim notus parva consuetudine, diceris indoluisse mea fuga: Et cum legeres versus missos ab ultimo Ponto, favor tuus defendit illos qualescumque. Atque cupivisti mihi brevem iram Cæsaris incolumis, quod tamen si ipse intelligat desiderari, patiatur. Præbuisti ista vota tam lenia suis moribus; neque ideo illa sunt mihi minus accepta. Et quo magis tangaris nostris ærumnis, litteris excultissime, credibile est fieri sorte loci. Crede mihi, ægre reperias in orbe terram quæ minus gaudeat pace Augusta hac. Tu tamen & legis carmina condita hic inter sæva certamina; & laudas lecta ore æquo. Atque plaudis ingenio meo, quod fluit vena tenui, & facis ingentes fluvios ex rivulo. Illa quidem suffragia placent animo meo, quanquam vix credas infelices posse tibi acceptos esse.

NOTÆ.

(a) *Rebus*) Salute ipsa *scilicet*.

(b) *Exigit*) Ad Salani commendandum candorem spectas vox ista.

(c) *Extrema*) Ibi vero sita urbs Tomi, ubi exulavit Naso.

(d) *Quod*) Ut Augusti in Nasonem ira sit brevis.

(e) *Moribus*) Quasi dicat se non meritum Salani favorem.

(f) *Fieri*) *Ut movearis nostris malis*.

(g) *Augusta*) *Excellenti atque Venerabili ab Augusto parata*.

(h) *Inter fera*) Secessum vero & otia boni versus amant.

(i) *Vena paup.*) Infœcunditatem culpat ingenii.

(k) *Vix sibi*) Suffragia dicit Salani sibi grata, tametsi sibi neque ipse, utpote miser, neque sui adeo versus, placere possint.

Dum tamen in (*a*) rebus tentamus carmina parvis,
Materiæ gracili sufficit ingenium.
Nuper ut huc magni pervenit Fama (*b*) triumphi;
Ausus sum tantæ sumere molis (*c*) opus.
Obruit audentem (*d*) rerum gravitasque nitorque:
(*e*) Nec potui cœpti pondera ferre mei.
(*f*) Illic quam laudes, erit officiosa voluntas.
Cætera materia (*g*) debilitata jacent.
Quod si forte liber vestras pervenit ad aures;
Tutelam mando sentiat ille tuam.
(*h*) Hoc tibi facturo, vel si non ipse rogarem,
Accedat (*i*) cumulus gratia nostra levis.
Non ego laudandus, sed sunt tua pectora lacte
Et non calcata candidiora nive.
Mirarisque alios, cum sis mirabilis ipse;
Nec lateant (*k*) artes, eloquiumque tuum.
Te juvenum (*l*) Princeps, cui dat Germania nomen,
Participem studii Cæsar habere solet.
Tu comes antiquus, tu primis junctus ab annis,
Ingenio mores æquiparante, places.
Te dicente prius fit protinus (*m*) impetus illi:
Teque habet, (*n*) elicias qui sua verba tuis.

INTERPRETATIO.

Dum tamen conamur scribere versus in materia tenui, ingenium par est materiæ tenui. Nuper ut fama magni triumphi penetravit huc, non veritus sum aggredi opus tanti moliminis. Gravitas & splendor argumenti depressit audentem; neque potui ferre onus mei ausus. Ibi erit voluntas obsequiosa quam probes: reliqua deficiunt fracta argumento. Quod si forte liber pervenit ad aures vestras, hortor ille sentiat tuum favorem. Gratia nostra superveniat cumulus levis tibi præstituro idem, etiamsi ipse non orarem. Ego non sum laudandus, verum cor tuum est candidius lacte & nive intacta. Atque suspicis alios, cum ipse sis suspiciendus: neque virtus & eloquentia tua sint in occulto. Cæsar Princeps juvenum, cui Germania dat nomen, consuevit habere te sodalem ad studia. Tu comes vetus, tu addictus a teneris unguibus, gratus es ingenio consimili moribus. Te prius concionante continuo fit illi impetus; & habet te, qui moveas suam vocem tua.

NOTÆ.

(a) *Rebus parvis*) *Tenui argumento*.

(b) *Triumphi*) De eo supra.

(c) *Opus*) Ut triumphum illum versibus suis comprehenderet.

(d) *Rerum*) Gestarum *scilicet*, quæ triumphum meruerant.

(e) *Nec potui*) Non videbantur versus materiæ æquare dignitatem.

(f) *Illic*) In Triumphi descriptione.

(g) *Debilitata*) Quia Res gestæ ampliores quam Nasonis versibus dicerentur.

(h) *Hoc*) Ut Nasonis libellum defenderet.

(i) *Cumulus gratia*) Appositio est. Optat Poeta, ut sui causa Salanus aliquid illi addat quod ex se facturus erat.

(k) *Artes*) Bonas intellige, & disciplinas, quibus imbutus Salanus.

(l) *Princeps*) Germanicus est, cui a pacata Germania datum nomen.

(m) *Impetus*) Dicendi *scilicet*, & eloquentia sua æquiparandi.

(n) *Elicias*) Quasi æmulus Salani fuerit Germanicus.

Cum

Cum tu desisti, (*a*) mortaliaque ora quierunt,
Clausaque non longa conticuere mora;
Surgit (*b*) Iuleo juvenis cognomine dignus,
Qualis (*c*) ab Eois (*d*) Lucifer ortus aquis.
Dumque (*e*) silens adstat, (*f*) status est vultusque diserti,
Spemque decens doctæ vocis (*g*) amictus habet.
Mox, ubi pulsa mora est, atque os cæleste solutum,
Hoc Superos jures more solere loqui.
Atque, Hæc est, dicas, facundia Principe digna:
Eloquio tantum nobilitatis inest.
Huic tu cum placeas, (*h*) & vertice sidera tangas,
Scripta tamen profugi vatis (*i*) habenda putas.
Scilicet ingeniis aliqua est concordia (*k*) junctis,
Et (*l*) servat studii fœdera quisque sui.
Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem,
Rectorem (*m*) dubiæ navita puppis amat.
Tu quoque (*n*) Pieridum studio, studiose, teneris;
Ingenioque faves, ingeniose, meo.

INTERPRETATIO.

Cum tu absolvisti, & os mortale quievit, & clausum non conticuit longo tempore, juvenis dignus cognomine Iuleo surgit, qualis lucifer ortus ab aquis Eois. Et dum adstat tacens, status & vultus est eloquentis, & vestitus decorus facit expectationem vocis disertæ. Mox, postquam sublata est cunctatio, atque os cæleste apertum, jures Deos consuevisse loqui hoc modo. Atque dicas, Hæc est eloquentia digna Principe; tantum nobilitatis inest dictioni. Cum tu gratus sis huic, & tangas astra vertice, credis tamen scripta Poetæ relegati esse habenda. Nimirum aliqua est concordia ingeniis junctis, & quisque tuetur jura studii sui. Agrestis amat agricolam, miles moventem sæva bella, nauta gubernatorem incertæ navis. Tu quoque, studiose, faves studio Pieridum, & ingeniose, amas ingenium meum.

NOTÆ.

(a) *Mortalia*) Hic Germanici & os & eloquentiam immortalem intelligas.

(b) *Iuleo*) Cæsares dicebantur quotquot in Iuliam gentem per adoptionem asciti.

(c) *Ab Eois*) Quia ex mari oriri, & in idem occidere astra videntur, ideo quasi de re vera eo modo Poetæ locuti sunt.

(d) *Lucifer*) Stella matutina, quæ Solem orientem solet antecedere.

(e) *Silens*) Præstantissimorum Oratorum more, qui priusquam exordiantur, mora aliqua auditorum solent quodammodo sollicitare attentionem.

(f) *Status & vultus*) Quæ duo non parum ad Oratoris præstantiam conferunt.

(g) *Amictus*) Habet & hic, quantumvis levis quid videatur, vim suam ad faciendam expectationem.

(h) *Et vertice*) Felicem dicit Salanum, quod Germanico placeat.

(i) *Habenda*) Atque adeo probanda.

(k) *Junctis*) Quæ idem amant.

(l) *Servat*) Non sine cautione istud accipiendum: namque contra evenit sæpe, ut sociis suis plurimi invideant.

(m) *Dubiæ*) Quia tempestatibus ut plurimum objecta.

(n) *Pieridum*) Musarum; quæ a Piero Thessaliæ monte, aut Pieri filiabus in Picas mutatis, quod cum Musis certare ausæ, eo nomine dictæ sunt.

Di-

(a) Distat opus nostrum ; sed (b) fontibus exit ab isdem :
Artis & ingenuæ cultor uterque sumus.
(c) Thyrsus enim vobis, gestata est (d) laurea nobis ;
Sed tamen ambobus debet inesse (e) calor.)
Atque meis numeris (f) tua dat facundia nervos ;
Sic venit a (g) nobis in (h) tua verba nitor.
Jure igitur studio confinia carmina vestro,
Et (i) commilitii sacra tuenda putas.
Pro (k) quibus ut maneat, (l) de quo censeris, amicus
Comprecor ad vitæ tempora summa tuæ :
Succedatque (m) suis orbis moderator habenis.
Quod mecum populi vota precantur idem.

INTERPRETATIO.

Opus nostrum differt ; verum prodit ex iisdem fontibus : & uterque sumus cultor artis Liberalis. Namque Thyrsus est latus a vobis, laurea a nobis ; cæterum ardor debet esse ambobus. Atque ut tua eloquentia præbet vires meis numeris, ita splendor oritur a nobis tuis sermonibus. Merito ergo credis versus affines studio vestra, & sacra commilitii esse defendenda. Pro quibus oro, ut amicus, de quo censeris, perstet ad ultima tempora vitæ tuæ : Et succedat moderator orbis suis loris. Quod idem vota populi orant mecum.

NOTÆ.

(a) *Distat*) Quia Poeticæ Naso, Oratoriæ Salanus vacabat.

(b) *Fontibus*) Quibus præsunt Musæ.

(c) *Thyrsus*) Bacchi fuit gestamen, hasta hederâ involuta : per quam hoc in loco Oratoriam intellige facultatem, eam præsertim quæ in administrandis rebus politicis elucet : Bacchus quippe, si Horatio credis, non Imperator tantum sed Doctor fuit eximius.

(d) *Laurea*) Qua Poetæ ornari solebant.

(e) *Calor*) Mentis quidem impetus, quo sine vix quicquam aliquid memoriâ dignum incipiet.

(f) *Tua*) Perinde in Amici gratiam loquitur, ac si ille Oratoriæ facultatis fautor servaret.

(g) *Nobis*) A Poetica facultate.

(h) *Tua*) Scilicet a Poetis plurima mutuentur Oratores ; atque ut habet Cicero, *Est finitimus Oratori Poeta numeris adstrictior paulo, verborum autem licentia liberior ; multis vero ornandi generibus socius, ac pene par &c.*

(i) *Commilitii sacra*) Deos, & jura intelligo, quibus conjuncti Oratores & Poetæ, quasi commilitones, sese invicem tuerantur.

(k) *Quibus*) Quòd *scilicet* sacra tuenda putas, faves, &c.

(l) *De quo*) Ex cujus gratia & favore censum habes ; & ab omnibus tua dignitas & æstimatio augetur.

(m) *Suis*) Veterem lectionem revocavi, quam excluserat clar. Heinsii auctoritas, utcumque vetustis exemplaribus nixa. Nullum enim satis idoneum sensum ex hac, optimum ex illa decerpimus. Vovet nimirum Poeta, ut, postquam Germanicus Cæsaris auspiciis multa præclara gesserit, ex sese & arbitrio proprio Orbem terrarum reget.

EPISTOLA. VI.

GRÆCINO.

ARGUMENTUM.

Carmine Græcinum.) *Ad Græcinum scribens Poeta, eum monet ne crimen admissum culpet, quandoquidem præterita mutari non possunt. Illum postremo monet, ut malit sibi lapso opem aliquam ferre, ut facit, quam ea damnare quæ potius excusanda sunt.*

CArmine Græcinum, qui præsens voce solebat,
Tristis ab (*a*) Euxinis Naso salutat aquis.
Exsulis hæc vox est: præbet mihi (*b*) littera linguam;
Et, si non liceat scribere, (*c*) mutus ero.
Corripis, (*d*) ut debes, stulti peccata sodalis:
Et mala me meritis ferre minora doces.
Vera facis, sed sera, meæ convicia culpæ.
Aspera confesso verba (*e*) remitte reo.
Cum poteram (*f*) recto transire (*g*) Ceraunia velo,
Ut fera vitarem saxa, monendus eram.
Nunc mihi (*h*) naufragio quid prodest discere facto,
Quam mea debuerit currere cymba viam?
Brachia da lasso potius prendenda natanti:
Nec pigeat (*i*) mento supposuisse manum.
Idque facis, faciasque precor: sic mater & uxor,
Sic tibi sint fratres, totaque salva domus.

INTERPRETATIO.

Naso mœstus qui consueverat salutem dicere voce, cum adesset, salutat Græcinum versibus ab aquis Euxinis. Hæc est vox relegati: epistola dat mihi linguam: & nisi liceat scribere ero mutus. Arguis, ut debes, errata insani amici: atque ostendis me pati mala leviora meritis. Facis æqua sed tarda convicia peccato meo. Parce sævis dictis erga reum confessum. Eram admonendus, ut effugerem sævas rupes, cum poteram præterire Ceraunia velo recto. Nunc quid me juvat discere, naufragio facto, quodnam iter meus Phaselus debuerit tenere? Porrige potius lacertos corripiendos natanti defessa; neque pigeat submisisse manum mento. Atque id præstas, & præstes oro: ita genitrix & conjux, ita fratres & tota domus sit tibi incolumis.

NOTÆ.

(a) *Euxinis*) Tomis nampe exulebat Naso, ad Ponti-Euxini oram occiduam.

(b) *Littera*) Illis vero absentes alloquimur.

(c) *Mutus*) Vix enim ad absentes aliter quam litteris verba liceat facere.

(d) *Ut debes*) Omnino, siquidem & amico vere, & sibi caute prospicere vellet.

(e) *Remitte*) Optime certe Naso: namque officii admonere oportet amicum cum ad peccandum pronus est, non autem postquam & peccavit & peccatum agnovit.

(f) *Recto*) Hoc est Vitam sapienter instituere. Metaphora est a navigantibus petita.

(g) *Ceraunia*) Montes sunt Epiri in mare excurrentes prænavigantibus periculosissimi.

(h) *Naufragio*) Postquam & peccavi, & in exilium missus sum.

(i) *Mento supp.*) Quod solent facere qui lasso aut vix satis enatanti opem ferunt.

Quod

Digitized by Google

(*a*) Quodque soles animo, quod semper voce precari,
Omnia Cæsaribus sic tua facta probes.
Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
Auxilium nulla parte tulisse tuum.
Turpe (*b*) referre pedem, nec passu stare tenaci:
Turpe laborantem deseruisse ratem.
(Turpe sequi casum, & fortunæ cedere amicum,
Et, nisi sit felix, esse negare suum.)
Non ita vixerunt (*c*) Strophio atque (*d*) Agamemnone nati:
Non hæc (*e*) Ægidæ Pirithoique fides.
Quos prior est mirata, sequens mirabitur ætas:
In quorum plausus tota (*f*) theatra sonant.
Tu quoque, per durum servato tempus amico,
Dignus es in tantis nomen habere viris.
Dignus es: &, quoniam laudem pietate mereris,
Non erit officii gratia (*g*) surda tui.
Crede mihi, (nostrum si non mortale futurum
Carmen) in ore frequens posteritatis eris.
Fac modo permaneas (*h*) lapso, Græcine, fidelis;
Duret & in longas (*i*) impetus iste moras.
Quæ tu cum præstes, (*k*) remo tamen utor in aura.
Nil nocet admisso subdere calcar equo.

INTERPRETATIO.

Et, quod soles vovere animo, & petere *semper voce, ita approbes omnia tua facta Cæsaribus. Indecorum erit nulla parte tulisse opem tuam tuo sodali in rebus afflictis. Indecorum retrocedere, neque consistere firmo gressu: indecorum destituisse navem fatiscentem. Indecorum amicum sequi casum, & cedere fortunæ, & nisi sit beatus inficiari esse suum. Filii Strophii atque Agamemnonis non sic vixerunt: non hæc* fuit *fides Ægidæ & Pirithoi. Quos ætas præterita mirata est & futura mirabitur, in quorum plausu tota Theatra perstrepunt. Tu etiam mereris consequi famam inter tantos viros, amico servato per durum tempus. Mereris: &, quandoquidem dignus es laude per pietatem, meritum beneficii tui non erit vanum. Crede mihi, si versus nostri non sunt interituri, multus eris in ore posterorum. Fac modo, Græcine, perstes fidelis lapso, & iste fervor maneat in longum tempus. Quæ cum tu facias, adhibeo tamen remos adspirante vento. Nihil obest addere calcar equo incitato.*

NOTÆ.

(a) *Quodque*) Ut, *scilicet*, te Cæsaribus approbes. Namque apud Augustos habenda est etiam gratia si quid in bonam partem accipiunt quod bene factum fuerit.

(b) *Referre*) Amicitia desistere. Metaph. est a militibus.

(c) *Strophio*) Pylades dicit, de quo sæpius, Orestis amicitia conjunctissimum.

(d) *Agamemnone*) Fuit hic Orestis pater, notior quam ut de eo quicquam dicatur.

(e) *Ægidæ*) Thesei Ægei filii, cujus cum Pirithoo sæpe jam vidimus certam amicitiam.

(f) *Theatra*) Illorum nempe amicorum decantata fides in Tragœdiis.

(g) *Surda*) Ut quam iniisti, neque intelligam, neque referam.

(h) *Lapso*) *Mihi qui erravi.*

(i) *Impetus*) Ardor amicitiæ. At enim & laudat, & callide officii amicum admonet Naso.

(k) *Remo tam.*) Eleganti Metaph. rationem reddit, cur amicum sponte sua opem ferentem, officii admoneat.

EPISTOLA VII.

ATTICO.

ARGUMENTUM.

Esse salutatum.) *Ad Atticum scribens, primo eum salutat. Deinde percunctatur quid agat, & an eum amet: queriturque de fortuna, ac mala sua breviter commemorat, & innumerabilia esse dicit. Postrema in tot tantisque malis solam sibi spem relictam solatio esse asserit; precaturque, in fide pristina permaneat, nec se amicum deserat.*

Esse salutatum vult te mea littera primum
A (*a*) male pacatis, Attice, missa Getis.
Proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas.
Et si, quicquid agas, sit tibi cura mei.
Nec dubito quin sit: sed me timor ipse (*b*) malorum
Sæpe supervacuos cogit habere metus.
Da veniam, quæso, nimioque ignosce timori.
Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
Qui semel est læsus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis (*c*) æra subesse putat.
Sæpe canem longe visum fugit agna, lupumque
Credit; & ipsa (*d*) suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
Vanaque (*e*) sollicitis incutit umbra metum.
Sic ego Fortunæ telis confixus iniquis,
Pectore concipio nil nisi triste meo.

INTERPRETATIO.

Attice, mea epistola scripta a Getis male domitis jubet primum te esse salutatum. Proxima voluptas subsequitur accipere quid facias: & si quicquid facias me ames: Neque sum incertus quin id *fiat; verum ipse metus malorum sæpe subigit frustra timere. Parce, precor, & da veniam nimio timori. Naufragus metuit etiam aquas quietas. Piscis semel vulneratus ab hamo doloso, arbitratur æra curva latere sub omnibus escis. Sæpe agna vitat canem longe conspectum, & arbitratur* esse *lupum, & ignara ipsa fugit præsidium suum. Artus vulnerati metuunt etiam levem contactum; & umbra vana creat timorem iis qui sunt anxii. Ita ego saucius infestis telis fortunæ nihil induco in animum meum nisi lugubre.*

NOTÆ.

(a) *Male pacat.*) Quia bellum semper inter illos barbaros.

(b) *Malorum*) Cujuscumque fuerint generis. Solent vero illi qui adversam fortunam senserunt, ad omnia extimescere.

(c) *Æra*) Ex quibus hami conficiuntur.

(d) *Suam*) Quia a canibus oves adversus lupos defenduntur.

(e) *Sollicitis*) Qui sibi tuti satis non videntur, & ex diverso impendentia mala reformidant.

Jam

Jam mihi fata liquet (*a*) cœptos servantia cursus
Per sibi consuetas semper itura vias.
Observare Deos, ne quid mihi cedat amice;
(*b*) Verbaque Fortunæ vix puto posse dari.
Est illi curæ me perdere; quæque solebat
Esse (*c*) levis, constans & bene certa nocet.
Crede mihi, si sum (*d*) veri tibi cognitus oris,
Nec fraus in nostris casibus esse potest;
(*e*) Cinyphiæ segetis citius numerabis aristas,
Altaque quam multis floreat (*f*) Hybla thymis:
Et quot aves motis nitantur in aera pennis;
Quotque natent pisces æquore, certus eris:
Quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
Quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
Quæ tibi si memori coner perscribere versu,
(*g*) Ilias est fatis longa futura meis.
Non igitur vereor, quod te rear esse verendum,
Cujus amor nobis pignora mille dedit:
Sed quia res timida est omnis miser; & quia longo
Tempore lætitiæ janua clausa meæ est.

INTERPRETATIO.

Jam mihi constat fata tenentia cursus inceptos itura semper per iter solitum. Arbitror, amice, Deos invigilare ne quid mihi bene vertat, & vix fortunam posse decipi. Est illi curæ me perdere, & quæ consueverat esse inconstans, obest constans & bene confirmata. Fidem mihi habe, si sum tibi perspectus veridicus, neque dolus potest esse in nostris infortuniis; Recensebis prius spicas segetis Cinyphiæ, & quam multis thymis Hybla excelsa floreat; & quot aves tollantur in aerem alis agitatis, & tibi constabit quot pisces natent in mari, quam tibi definiatur summa malorum nostrorum, quæ ego toleravi terra, quæ ego toleravi aqua. Nulla natio est ferocior in toto mundo quam Getæ; sed tamen hi doluerunt nostris ærumnis. Quæ si tentavero tibi enumerare carmine fideli, longa Ilias futura est meis fatis. Non ergo metuo, quod putem te esse metuendum, cujus amor exhibuit nobis mille indicia. Verum quia omnis infelix est res meticulosa, & quia fores occlusæ sunt meo gaudio longo spatio.

NOTÆ.

(a) *Cœptos*) Poetæ maxime iniquos.

(b) *Verba fortunæ*) Ut decepta mihi nocere non possit.

(c) *Levis*) Quia data opera ideo tantum favere videtur, ut gravius noceat: neque diu eadem manet.

(d) *Veri oris*) Atque adeo minime mendax.

(e) *Cinyphiæ*) Libycæ, est namque Cinyps Libyæ fluvius, per ubertima arva decidens, Mela teste. Quare & Libya horreum dictum Romanorum.

(f) *Hybla*) Mons fuit Siciliæ Thymo & melle optimo celeberrimus; juxtaque urbs ejusdem nominis.

(g) *Ilias*) id est, longum opus; cujusmodi fuit Homeri Poema de bello Trojano, quod *Ilias* dicitur.

Jam dolor in morem venit meus: utque caducis
Percussu crebro saxa cavantur aquis;
Sic ego continuo Fortunæ vulneror ictu:
Vixque habet in nobis jam nova plaga locum.
Nec magis assiduo vomer tenuatur ab usu,
Nec magis est curvis (*a*) Appia trita rotis,
Pectora quam mea sunt serie (*b*) cæcata laborum:
Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
Artibus ingenuis quæsita est gloria multis:
Infelix perii (*c*) dotibus ipse meis.
Vita prior vitio caret, & sine labe peracta:
Auxilii misero nil tulit illa mihi.
Culpa gravis precibus donatur sæpe suorum:
Omnis pro nobis gratia (*d*) muta fuit.
Adjuvat in duris alios (*e*) præsentia rebus:
Obruit hoc absens vasta (*f*) procella caput.
Quæ non horruerint tacitam quoque Cæsaris iram?
Addita sunt pœnis aspera verba meis.
Fit (*g*) fuga temporibus levior: (*h*) projectus in æquor
(*i*) Arcturum subii (*k*) Pleiadumque minas.

INTERPRETATIO.

Jam dolor meus mutatus est in consuetudinem, & quemadmodum silices teruntur frequenti ictu aquis decidentibus, ita ego lædor assiduo percussu fortunæ, atque jam vix novum vulnus habet locum in nobis. Neque vomer magis minuitur usu continuo, neque Appia est magis trita curvis rotis, quam meum cor est obsessum caterva malorum; neque quicquam repperi, quod mihi auxilio esset. Multi invenerunt gloriam per artes liberales: Miser ipse interii per meas dotes. Vita anteacta est sine culpa, & absoluta absque macula: illa nihil profuit mihi infelici. Sæpe grave peccatum condonatur precibus suorum; omnis favor fuit mutus pro nobis. Præsentia prodest aliis in rebus asperis: ingens procella subvertit hoc caput absens. Quæ non reformidaverint iram etiam mutam Cæsaris? Voces sævæ adjectæ sunt supplicio meo. Exilium fit tolerabilius pro tempestatibus: ego pulsus in mare me objeci Arcturo & minis Pleiadum.

NOTÆ.

(a) *Appia*) Viam dicit ab Appio Censore stratam & cognominatam, quæ ab Roma Brundusium usque pertingebat.

(b) *Cæcata*) Alii codices habent *calcata*: verum illa vox altera multo melius atræ curæ designat molestias & horrores.

(c) *Dotibus*) Quia per artes Poeticas seu potius Amatorias exilio multatus.

(d) *Muta*) Quia vel pro me amici Imperatorem non oraverunt; vel eorum preces inutiles fuerunt.

(e) *Præsentia*) Quia scilicet pro se causam dicunt præsentes, ad amicos confugiunt, &c.

(f) *Procella*) De Cæsaris ira loquitur, quæ absentem premebat.

(g) *Fuga*) De sua non loquitur: sed in genere leniri exilium eorum dicit, qui tempore navigationi apto proficiscuntur.

(h) *Projectus*) Quasi certo periturus.

(i) *Arcturum*) Stella est in majoris Ursæ cauda, quæ exortu suo tempestates dicitur ciere; quas & subiisse queritur Naso. Oritur autem illa octavo Calendas Octobris.

(k) *Pleiadum*) Stellæ sunt septem in capite Tauri, quæ quanquam navigandi tempus suo exortu indicant, qui in quartum nonas Apriles rejicitur, nihilominus tamen imbres trahere credebantur.

Sæ-

Sæpe solent hyemem placidam sentire carinæ:
Non (*a*) Ithacæ puppi (*b*) sævior unda fuit.
Recta fides (*c*) comitum poterat mala nostra levare:
Ditata est spoliis perfida turba meis.
Mitius exsilium faciunt loca: tristior istâ
Terra sub (*d*) ambobus non jacet ulla polis.
Est aliquid patriis vicinum finibus esse:
Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
Præstat & exsulibus pacem tua (*e*) laurea, Cæsar:
Pontica finitimo terra sub hoste jacet.
Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
Non patitur verti barbarus hostis humum.
Temperie cæli corpusque animusque juvantur:
Frigore perpetuo (*f*) Sarmatis ora riget.
Est in aqua dulci (*g*) non invidiosa voluptas:
Æquoreo bibitur cum sale mista (*h*) palus.
Omnia deficiunt; animus tamen omnia vincit.
Ille etiam vires corpus habere facit.
Sustineas ut (*i*) onus, nitendum vertice pleno est;
At flecti nervos si patiare, cadet.

INTERPRETATIO.

Sæpe naves consueverunt experiri hyemem lenem: Aqua non fuit asperior navi Ithacensi. Fides intemerata sociorum poterat minuere nostros labores: scelestum agmen auctum est meis spoliis. Loca reddunt fugam minus asperam; nulla terra est sub utroque axe mæstior ista. Est aliquid esse proximum finibus patriis: remotissima terra, pars mundi remotissima tenet me. Tua laurea certam facit pacem profugis, Cæsar: terra Pontica est sub hoste proximo. Suave est traducere tempus in agricultura: Hostis Barbarus non sinit terram subigi. Corpus & animus exhilarantur temperatura aeris: regio Sarmatica indurata est continuo frigore. Est voluptas non invidiosa in aqua dulci: palus potatur confusa cum sale marino. Omnia desunt; tamen animus superat omnia; ille facit etiam corpus habere vires. Contendendum est totis cervicibus, ut feras pondus: at si sinas nervos flecti, ruet.

NOTÆ.

(a) *Ithaca*) Ulyssis Ithacensis, qui per decennium erravit, & multa adversa pertulit, priusquam Ithacam suam tangere posset. Insulam autem illam in Ionio mari fuisse, e regione Acarnaniæ, nihil opus est, credo, toties repetere.

(b) *Sævior*) Quam mihi fuit, supple, aut navi qua vectus sum.

(c) *Comitum*) De amicis non intellexeo, verum de iis hominibus qui cum Poeta, rei faciendæ causa, aut ob alias rationes navigationi sese commiserant.

(d) *Ambobus*) Arctico *scil.* & Antarctico.

(e) *Laurea*) Coronam ex lauro pro Cæsaris gloria & imperio posuit, quia illa Victoriarum & Gloriæ signum.

(f) *Sarmatis*) Tomos in Sarmatiam relegatum Poetam centies vidimus.

(g) *Non invid.* Quia omnibus haurire licet.

(h) *Palus*) *Aqua palustris.*

(i) *Onus*) *Quo quis premitur.* In genere & sententiose hoc dicit, sui quasi hortandi causa, & consilium probandi: quomodo dicimus Gallice; *Il faut bien faire ferme, lorsque &c.*

Spes

Spes quoque, posse mora mitescere Principis iram,
Vivere ne nolim deficiamque, (*a*) cavet.
Nec vos parva datis (*b*) pauci solatia nobis,
Quorum spectata est per mala nostra fides.
(*c*) Cœpta tene, quæso; nec in æquore desere (*d*) navem.
Meque simul serva, (*e*) judiciumque tuum.

INTERPRETATIO.

Spes est etiam, iram Principis posse molliri tempore; prospicit ne nolim vivere atque deficiam. Neque præbetis nobis levem consolationem, vos pauci, quorum fides probata est per nostras ærumnas. Permaneas, oro, in instituto, neque destitue navem in mari; atque tuere me simul, & judicium tuum.

NOTÆ.

(a) *Cavet*) Spes *scilicet*, quæ ultima miserorum consolatio.

(b) *Pauci*) De amicis loquitur.

(c) *Cœpta*) *In meam gratiam.*

(d) *Navem*) Allegorice de se loquitur, quasi dicat, *Ne me destituas in meis periculis.*

(e) *Judicium*) Venia dignum Poetam censuerat Atticus, vel bene sperandum dixerat.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO COTTÆ.

ARGUMENTUM.

Redditus est nobis.) *Hanc epistolam scribit ad Cottam, eique gratias agit, quod ad se miserit Augusti Cæsaris, Liviæ, ac etiam Tiberii imagines; quos quoniam præsentes, & aliter videre non poterat, pro diis venerabatur. Rogat deinde eos, ut sibi mitius exilium concedant, nec patiantur eorum imagines, quas habet semper secum, esse in hostili & inviso loco.*

REdditus est nobis (*a*) Cæsar cum Cæsare nuper,
Quos mihi misisti, Maxime Cotta, Deos.
Utque tuum munus numerum, (*b*) quem debet, haberet,
Est ibi Cæsaribus Livia juncta (*c*) suis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
Quod fuerit pretium cum (*d*) rude, (*e*) numen habet.

INTERPRETATIO.

Maxime Cotta, Cæsar cum Cæsare, quos Deos mihi misisti nuper, nobis est redditus: atque, ut tuum donum haberet numerum, quem debet, Livia est ibi addita suis Cæsaribus. Argentum beatum, atque felicius omni auro, quod cum fuerit pretium rude habet numen.

NOTÆ.

(a) *Cæsar cum Cæsare*) Augusti & Tiberii imagines.

(b) *Quem debet*) Quia absque Livia una, altera sui parte, Augusto satis prospectum non fuisset.

(c) *Suis*) Marito *scilicet* & filio.

(d) *Rude*) Non signatum.

(e) *Numen*) Propter impressas in argento antea rudi Cæsarum imagines.

Non

Digitized by Google

Non mihi divitias dando majora dedisses,
  (*a*) Cælitibus missis nostra sub ora tribus.
Est aliquid spectare Deos, & adesse putare;
  Et quasi cum vero numine posse loqui.
Præmia quanta, Dei! (*b*) nec me tenet ultima tellus:
  Utque prius media sospes in Urbe moror.
Cæsareos video vultus, velut ante videbam:
  Vix hujus voti spes fuit ulla mihi.
Utque salutabam, numen cæleste saluto.
  Quod reduci tribuas, nil (puto) majus habes.
Quid nostris oculis nisi sola (*c*) Palatia desunt?
  Qui locus, ablato Cæsare, vilis erit.
Hunc ego cum spectem, videor mihi cernere Romam.
  Nam patriæ faciem sustinet ille suæ.
Fallor? an irati mihi sunt in imagine vultus;
  Torvaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, (*d*) vir immenso major virtutibus orbe,
  Justaque vindictæ (*e*) supprime lora tuæ.
Parce, precor, sæcli decus indelebile nostri;
  Terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriæ nomen, quæ te tibi carior ipso est;
  Per nunquam surdos in tua vota Deos;
Perque (*f*) tori sociam, quæ par tibi sola reperta est,
  Et cui majestas non onerosa tua est;

INTERPRETATIO.

Præbendo mihi divitias, non obtulisses majora munera *tribus cælestibus missis sub nostsum conspectum. Est aliquid intueri Deos, & credere adesse; & posse loqui tanquam cum vero numine. Quantum munus, Dii! Neque semotissima terra me habet: & incolumis versor in media Urbe, ut antea. Intueor faciem Cæsaris, sicuti prius intuebar. Vix ulla mihi spes fuit hujus voti. Atque saluto numen cæleste, sicut salutabam. Credo, nihil habes majus, quod præbeas reduci. Quid nisi sola palatia desunt nostris oculis; qui locus erit contemtus, Cæsare sublato. Cum ego hunc videam, mihi videor spectare Romam: nam ille tuetur formam patriæ suæ. Decipior? an facies est mihi infensa in effigie, & figura iniqua habet nescio quid minantis?. Ignosce vir major virtutibus mundo immenso, & attrahe justas habenas vindictæ suæ. Ignosce, oro, bonus indelebilis nostri ævi, quem sua cura facit dominum terrarum; oro per nomen Patriæ, quæ est tibi carior te ipso, per Deos nunquam difficiles in tua desideria; & per consortem lecti, quæ sola inventa est tibi æqualis, & cui Majestas sua non est inventa onerosa;*

NOTÆ.

(a) *Cælitibus*) In conspectum datis tribus, quos tanquam Deos Naso, sicut & alii, venerabatur, aut certe venerari testabatur.

(b) *Nec me tenet*) Se jam dicit in Scythia non esse, cum Deos præsentes habeat, qui Romæ imperium habebant. Subtilissima est adulatio.

(c) *Palatia*) Ubi Augustus habitavit, in Palatino monte.

(d) *Vir*) Augustum in numismate alloquitur.

(e) *Supprime*) Hac ab aurigis petita metaphora, iram suam coercere cupit Augustum.

(f) *Tori sociam*) Liviam *scilicet*, quæ Augusti fuit uxor.

Per-

Perque tibi (*a*) similem virtutis imagine natum,
Moribus agnosci qui tuus esse potest;
Perque (*b*) tuos vel (*c*) avo vel dignos (*d*) patre nepotes,
Qui (*e*) veniunt magno per tua vota gradu;
Parte leva minima nostras & contrahe pœnas;
Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum.
Et tua, (si fas est) a Cæsare (*f*) proxime Cæsar,
Numina sint precibus non inimica meis.
Sic fera quamprimum (*g*) pavido Germania vultu
Ante triumphantes serva feratur equos.
Sic (*h*) pater in (*i*) Pylios, (*k*) Cumæos mater in annos
Vivant; & possis filius esse diu.
(*l*) Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
Accipe non dura supplicis aure preces.
Sic tibi vir sospes, sic sint cum (*m*) prole (*n*) nepotes,
Cumque bonis nuribus quas peperere nurus.
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, (*o*) Drusus
Pars fuerit partus sola caduca tui.
Sic tibi fraterni mature funeris ultor
(*p*) Purpureus niveis (*q*) filius instet equis.

INTERPRETATIO.

& per filium tibi similem specie virtutis, qui potest agnosci esse tuus per mores, & per nepotes tuos dignos vel avo vel patre, qui veniunt magno gressu per tua desideria, minue nostrum supplicium, & leva parse minima, atque assigna locum longe ab hoste Scythico. Tum, Cæsar proxime a Cæsare, tua numina ne sint contraria meis votis, si fas est. Ita sæva Germania feratur brevi serva facie timida ante equos triumphantes. Ita pater vivat in annos Pylios, & mater in annos Cumæos, & possis esse diu filius. Tu etiam uxor apta magno marito, audi vota supplicis aure propitia. Ita maritus sis tibi incolumis, ita nepotes cum posteris suis, *& nurus quas pepererunt cum bonis nuribus sint* incolumes. *Ita Drusus, quem fera Germania tibi abstulit, fuerit sola pars caduca tuorum liberorum. Ita filius purpura indutus sit tibi cito vindex necis fraternæ in equis candidis.*

NOTÆ.

(a) *Similem*) Tiberium dicit.

(b) *Tuos*) Tiberii filius.

(c) *Avo*) Augusto.

(d) *Patre*) Tiberio.

(e) *Veniunt*) Virtute & dotibus omnis generis augentur.

(f) *Proxime*) Tiberium alloquitur.

(g) *Pavida*) Quomodo victam pingi oportuit aut repræsentari in curru triumphali.

(h) *Pater*) Augustus.

(i) *Pylios*) Longissimus, quales Nestoris Pylii fuerunt, qui ad tertiam pervenit ætatem. Pylo vero Peloponnesi urbe ortum Nestorem sæpius in præcedentibus.

(k) *Cumæos*) Quales dicuntur fuisse Sibyllæ Cumanæ.

(l) *Tu*) Liviam Augusti uxorem, quam apud maritum plurimum posse intelligebat, Naso alloquitur.

(m) *Prole*) Tiberio.

(n) *Nepotes*) Tiberii filios.

(o) *Drusus*) Frater fuit Tiberii; atque is in Germania periit; cujus obitus causa ad matrem Liviam Naso carmen scripsit consolatorium.

(p) *Purpureus*) Purpura Triumphali indutus, de more.

(q) *Filius*) Tiberius *scilicet*.

An-

Digitized by Google

Annuite o timidis mitissima numina votis:
(*a*) Præsentes aliquid prosit habere Deos.
Cæsaris (*b*) adventu totâ gladiator arenâ
(*c*) Exit; & auxilium (*d*) non leve vultus habet.
Nos quoque vestra juvet quod, (*e*) qua licet, ora videmus:
Intrata est Superis quod domus una (*f*) tribus.
Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
Quique Deûm coram corpora (*g*) vera vident.
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum;
Quos dedit ars votis, effigiemque colo.
(*h*) Sic homines novere Deos, quos arduus æther
Occulit: & colitur pro Jove forma Jovis.
Denique, quæ mecum est, & erit sine fine, cavete,
Ne sit in (*i*) inviso vestra figura loco.
Nam caput e nostra citius cervice recîdi,
Et patiar fossis lumen abire genis:
Quam caream raptis, o publica numina, vobis.
Vos eritis nostræ (*k*) portus & ara fugæ.
Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis:
Vosque meas (*l*) Aquilas, vos mea signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiaque cupidine ludor:
Aut spes exsilii commodioris adest.

INTERPRETATIO.

O Dii lenissimi favete precibus pavidis; aliquid juvet habere Deos præsentes. Gladiator exis tota arena adventu Cæsaris, & facies ejus *præbet non parvam opem. Nobis etiam prosit, quod intuemur vestros vultus quatenus conceditur; quod una domus est visitata a tribus Diis. Beati illi qui non intuentur imagines, sed ipsos, & qui* vident *Deum coram,* & *corpora vera. Quod cum iniquum fatum nobis negavit, veneror simulacrum & quos ars abstulit desideriis. Ita homines noverunt Deos, quos excelsum cælum velat, & forma Jovis colitur pro Jove. Denique prospicite ne vestra effigies, quæ est & erit usque mecum, sit in loco odioso. Nam sinam potius caput avelli a nostris cervicibus, & oculos erui genis fossis, quam vobis ablatis destituar, o numina communia. Vos eritis portus & ara nostra exilia. Ego vos complectar, si fuero circumventus armis Geticis, & sequar vos meas Aquilas, vos mea signa. Vel ego mihi impono, & decipior nimia desiderio, vel spes exilis commodioris adest.*

NOTÆ.

(a) *Præsentes*) Quia ex argento expressas habuit imagines hoc dicit; ad illud alludens quod *præsentem Deum* idem sit, quod *propitium* habere.

(b) *Adventu*) Cum in Circum venit.

(c) *Exit*) Circo arena strato egreditur. Victi nimirum Gladiatores ad pedes Cæsaris confugiebant, & dimittebantur.

(d) *Non leve*) Imo maximum, siquidem servi liberarentur.

(e) *Qua licet*) Ex imagine *scilicet* argento expressa.

(f) *Tribus*) Augusto, Liviæ, & Tiberio.

(g) *Vera*) Non imagines.

(h) *Sic*) Per imagines. Subtilissime istud adjecit, ut quemadmodum Jupiter ex imagine præsentem opem indulget, ita & Augustus suam præbeat.

(i) *Inviso*) Hostili *scil.* ubi perire possit.

(k) *Portus*) Proverbio dictum, pro *Salus* & *perfugium*.

(l) *Aquilas*) Cujusmodi in exercitu Signa sequebantur.

Nam minus & minus est facies in imagine tristis;
Visaque sunt dictis annuere ora meis.
Vera precor fiant timidæ præsagia mentis:
Justaque quamvis est, sit minor ira Dei.

INTERPRETATIO.

Nam species minus atque minus est severa in effigie, & vultus visus est favere meis sermonibus. Oro omina animi mei pavidi sint certa, & quamvis ira Dei sit justa, sit levior.

EPISTOLA IX.

COTYI REGI.

ARGUMENTUM.

Regia progenies.) *Ad Cotium filium Cotii regie Thraciæ hanc epistolam scribit, laudatque illum a generis origine: monetque regium ac divinum esse miseris succurrere, & sibi potissimum, ob studia poeticæ facultatis: siquidem illa quasi quoddam amicitiæ vinculum habent. Postremo eum rogat, ut oranti terra sua bellicosa, in qua exulabat, sit ei fida & amica.*

REgia progenies, cui nobilitatis origo
Nomen in (*a*) Eumolpi pervenit usque, (*b*) Coty;
Fama loquax vestras si jam pervenit ad aures,
Me tibi finitimi parte jacere soli;
Supplicis exaudi, juvenum mitissime, vocem:
Quamque potes profugo (nam potes) affer opem.
Me Fortuna tibi (de qua ne conquerar, (*c*) hoc est)
Tradidit; hoc uno non inimica mihi.
Excipe naufragium non (*d*) duro littore nostrum,
(*e*) Ne fuerit terrâ tutior unda tuâ.

INTERPRETATIO.

Coty, Soboles regia, cui origo nobilitatis pertingit usque in nomen Eumolpi; si fama garrula jam pervenit ad aures vestras, me jacere in parte terræ tibi vicinæ, lenissime juvenum, obtempera voci supplicis; & præbe auxilium quod potes exsuli, namque potes. Fortuna, de qua hoc est ne conquerar, dedit me tibi, non infensa mihi hoc solo. Excipe naufragium nostrum littore non sævo, ne aqua fuerit tutior tua terra.

NOTÆ.

(a) *Eumolpi*) Hic Neptuni & Chiones fuit filius, rex Thracum; qui Eleusiniis adversus Athenienses opem ferens ab Erechtheo fuit obtruncatus: *Apollodorus*.

(b) *Coty*) Hic Cotys, Cotius, aut Cotyson, nam idem videtur esse ex Tranquillo, rex fuit Thraciæ in Getas imperium suum proferens.

(c) *Hoc*) Quod Tibi *scilicet* sum vicinus. Ne, inquit, de fortuna quererer, fecit ut tibi traderer.

(d) *Dura*) *Iniqua*.

(e) *Ne fuerit*) Tuto in mari tuo navigavi, inquit; Tuto igitur & in terra tua habitem; ne hæc illo, contra naturam iniquior videatur.

Re-

(*a*) Regia (crede mihi) res est, succurrere lapsis:
Convenit & tanto, quantus es ipse, viro.
Fortunam (*b*) decet hoc istam: quæ maxima cum sit,
Esse potest animo vix tamen æqua tuo.
Conspicitur nunquam meliore potentia caussâ,
Quam quoties vanas non sinit esse preces.
Hoc nitor ille tui generis desiderat: hoc est
A Superis ortæ nobilitatis opus.
Hoc tibi & (*c*) Eumolpus generis clarissimus auctor,
Et prior Eumolpo suadet (*d*) Erichthonius.
Hoc tecum commune Deo: quod uterque rogati
Supplicibus vestris ferre soletis opem.
Num quid erit, quare solito dignemur honore
Numina, si demas (*e*) velle juvare Deos?
Jupiter oranti (*f*) surdas si præbeat aures;
Victima pro templo (*g*) cur cadat icta Jovis?
Si pacem nullam (*h*) Pontus mihi præstet eunti,
(*i*) Irrita Neptuno cur ego thura feram?
Vana laborantis si fallat vota coloni,
Accipiat gravidæ cur (*k*) suis exta Ceres?

INTERPRETATIO.

Fidem mihi habe, res est regia subvenire illis qui ceciderunt, & decet tantum virum, quantus tu es. Istud convenit huic fortunæ, quæ cum sit summa, vix tamen potest esse par tuo animo. Potentia nunquam cernitur caussa potiore, quam quoties non patitur preces esse inanes. Splendor ille tuæ stirpis istud expetit, hoc est opus nobilitatis derivatæ a Diis. Eumolpus illustrissimus author gentis, & Erichthonius antiquior Eumolpo suadet tibi hoc. Istud commune Deo tecum, quod ambo rogati consuevistis auxilium præbere vestris supplicibus. An aliquid erit quamobrem honoremus Deos de more, si tollas numina velle prodesse? Si Jupiter præbeat aures surdas precanti; quare hostia percussa procumbat ad templum Jovis? Si mare nullam indulgeat tranquillitatem mihi eunti, quamobrem ego præbeam thura vana Neptuno? Quamobrem Ceres accipiat viscera porcæ prægnantis, si illudat inanibus votis agricolæ opus facientis?

NOTÆ.

(a) *Regia*) Verissime sane, namque & ipse Deus Gloriam suam amat patefacere. At enim quibus istud inculces hodie ægre reperiuntur. Melius videtur plerisque brutis quæ humana larva tegit, ex protritorum sanguina dapes sibi inemtas apparare.

(b) *Decet*) Sæpissime hac voce utuntur boni autores, ad illud significandum quod maxime necessarium est, & homini præsertim convenit. Verum quid deceat quid non oblitos esse decere maxime plerique hodie arbitrantur.

(c) *Eumolpus*) Qui Eleusiniis opem tulit.

(d) *Erichthonius*) Hic pedibus draco ex Vulcani semine procreatus, Athenarum regnum, pulso Amphictyone, invasit. Ad illum Chione Eumolpi mater genus suum referebat, ut prolixe narratur ab Apollodoro: quem vide si tanti est.

(e) *Velle juvare*) Scilicet juvare vult Deus verus saltem: sat opem ejus contemnunt depravatione sua excæcati homines.

(f) *Surdas*) Inexorabiles.

(g) *Cur*) Stultissime quidem illum quisquam veneretur, quem nullius boni auctorem cognoverit.

(h) *Pontus*) *Mare*, in quod Neptunus imperium obtinet.

(i) *Irrita*) *Vana*, quæque ad votorum confirmationem nihil conferunt.

(k) *Suis*) Cereri frugum Deæ sus mactabatur præsertim fœmina, quia illius muneribus præ cæteris animalibus infesta.

Digitized by Google

Nec dabit intonso jugulum caper hostia Baccho,
Musta (*a*) sub adducto si pede nulla fluant.
Cæsar ut imperii moderetur fræna precamur,
Tam bene quod patriæ consulit ille suæ.
Utilitas igitur magnos hominesque Deosque
Efficit; auxiliis (*b*) quoque favente suis.
Tu quoque fac prosis (*c*) intra tua castra jacenti,
O Coty, progenies digna parente tuo.
Conveniens homini est, hominem servare, voluptas:
Et melius nulla quæritur arte favor.
Quis non (*d*) Antiphaten Læsrrygona devovet? aut quis
Munifici mores improbat (*e*) Alcinoi?
Non tibi (*f*) Cassandreus pater est gentisve (*g*) Pheræ;
(*h*) Quive repertorem torruit arte sua:
Sed quam Marte ferox, & vinci nescius armis,
Tam nunquam facta pace cruoris amans.
Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.
Nec Regum quisquam magis est instructus ab illis,
Mitibus aut studiis tempora plura dedit.

INTERPRETATIO.

Neque hœdus victima præbebit jugulum Baccho crinito, si nulla musta currant sub pede calcante uvas. Oramus ut Cæsar tractet habenas imperii, quod ille tam bene prospicit suæ patriæ. Ergo commodum facit homines & Deos magnos; singulis tuentibus sua præsidia. Tu etiam fac juves prostratum intra sua castra, o Coty, soboles digna patre tuo. Voluptas est homine digna, servare hominem; neque gratia melius conciliatur ulla arte. Quis non execratur Antiphaten Læstrygonem? aut quis damnas mores liberalis Alcinoi? Cassandreus non est tibi genitor, aut gentis Pheræ, vel qui torruit inventorem arte sua: sed quam sævit bello, & nescius superari armis, tam nunquam gaudens sanguine pace facta. Adjice quod doctum esse accurate artes liberales facit mores placidos, neque patitur esse sævos. Neque ullus regum est magis ornatus ab illis, aut præbuit plura tempora studiis mollibus.

NOTÆ.

(a) *Sub pede*) Si nullam vini copiam, cui præest Bacchus, præbeat.

(b) *Quoque favente*) Singulis utilitati suæ consulentibus.

(c) *Intra sua*) Quia undiqueque Scythis Cotyis imperio subjectis cinctus erat, sic loquitur.

(d) *Antiphatea*) Hic Læstrygonum rex fuit efferis moribus, populis consimilis ingenii imperitans, qui primo Formiis, deinde in extrema Italia Siciliam versus habitaverunt. Illum docet Homerus ex Ulyssis sociis unum devorasse.

(e) *Alcinoi*) Phæacum rex fuit justissimus, cujus liberalitatem sensit Ulysses naufragus.

(f) *Cassandreus*) Apollodorum Cassandriæ tyrannum intellige, de cujus sævitia præ cæteris Ælianus variæ historiæ lib. 14. cap. 41.

(g) *Pheræa*) Alexandrum Pheræorum in Thessalia crudelissimum tyrannum designat, ab uxore Thebe ejusque fratribus denique obtruncatum: de quo Xenophon, Diodorus Siculus, Plutarchus, Valer. Maximus, Alii.

(h) *Quive*) Phalaris is fuit, qui Perillum ænei bovis repertorem, quo homines inclusi torrerentur, primum omnium sua arte excruciavit. De quibus in superioribus.

Car-

Carmina testantur; quæ, (a) si tua nomina demas,
(b) Threicium juvenem composuisse negem.
Neve sub (c) hoc tractu vates foret unicus Orpheus,
(d) Bistonis ingenio terra superba tuo est.
Utque tibi est animus, (e) cum res ita postulat, arma
Sumere, & hostili tingere cæde manum;
Atque ut es excusso jaculum torquere lacerto,
Collaque velocis flectere doctus equi;
Tempora sic data sunt studiis ubi justa paternis,
Utque suis humeris forte quievit opus;
Ne tua marcescant per inertes otia somnos,
Lucida (f) Pieriâ tendis in astra viâ.
(g) Hæc quoque res aliquid tecum mihi fœderis adfert:
Ejusdem (h) sacri cultor uterque sumus.
Ad vatem vates orantia brachia tendo,
Terra sit exsiliis ut tua fida meis.
Non ego cæde nocens in Pontica littora veni;
Mistave sunt nostra dira venena manu:
Nec mea subjectâ (i) convicta est (k) gemma tabellâ
Mendacem linis imposuisse notam.
Nec quidquam, quod lege veter committere, feci:
Et tamen his gravior noxa fatenda mihi est.

INTERPRETATIO.

Versus faciunt fidem; quos negem juvenem Thracium scripsisse, si tollas tuum nomen. Et ne Orpheus esset unicus Poeta sub hac plaga, tellus Bistonis sese effert tuo ingenio. Utque properas arma capere, & inficere manum nece hostili, cum res ita suadet; atque ut es peritus mittere jaculum brachio impulso, & torquere colla equi pernicis; sic postquam tempora justa data sunt studiis paternis, & cum opus asperum suis numeris intermissum est, ne tua otia languescant per pigros somnos, petis cælum splendidum via Pieria. Ea res etiam facit mihi aliquid fœderis tecum: sumus ambo cultores ejusdem sacri. Ego Poeta porrigo brachia precantia ad Poetam; ut tua terra sit tuta meæ fugæ. Ego non accessi homicida in oras Ponticas, aut fera toxica sunt mista manu nostra: neque meus annulus convictus est infixisse signum fallax linis, tabella supposita. Neque patravi quicquam, quod prohibear lege patrare; Et tamen majus peccatum est mihi agnoscendum.

NOTÆ.

(a) *Si dmas*) Ut a quo conscripta fuerint carmina per nomen appositum non intelligatur.

(b) *Threicium*) Atque adeo barbarum, minimeque Latinis litteris excultum.

(c) *Hoc*) Thracio *scilicet*, ubi Orpheus olim, Poeta & Philosophus insignis, Cotys deinde rex vixerunt.

(d) *Bistonis*) *Thracia*, a Bistone stagno sic dicta.

(e) *Cum res*) Ears summa.

(f) *Humeris*) Nisi hic latet mendum *Sui humeri* dicuntur qui opus aut onus suum absolverunt aut pertulerunt.

(g) *Pieriâ*) A Musis instituta; quæ *Pieriæ* & *Pierides* vel a Piero monte, vel a Piero natis virginibus in Picas mutatis appellatæ.

(h) *Hæc res*) Quod Musas colis.

(i) *Sacri*) Apollinis namque Sacerdotes Poetæ, itemque Musarum.

(k) *Convicta*) Quasi falso apposita fuerit illa aut sigillum meum.

(l) *Gemma*) Pro sigillo.

Neve,

Neve roges quid sit; stultam conscripsimus (*a*) Artem:
Innocuas nobis hæc vetat esse manus.
Ecquid præterea peccarim, quærere noli:
Ut pateat sola culpa sub Arte mea.
Quidquid id est, habui moderatam vindicis iram:
Qui nisi natalem nil mihi demsit humum.
Hac quoniam careo; tua nunc vicinia præstet,
Inviso possim tutus ut esse loco.

INTERPRETATIO.

Neve quæras quid sit; Ars stulta, quam scripsi, ea prohibet manus esse nobis innocentes. Ne petas ecquid peccaverim præterea, ut peccatum meum cognoscatur sub sola arte mea. Quicquid id est, habui iram ultoris lenem, qui nihil mihi abstulit præter terram natalem. Quandoquidem ea sum privatus, nunc tua vicinitas faciat ut possim esse securus in loco odioso.

NOTÆ.

(a) *Artem*) Amandi scilicet.

EPISTOLA X.

MACRO.

ARGUMENTUM.

Ecquid ab impressæ.) *Ad Macrum poetam scribens, multis indiciis ostendit, debere eum esse memorem sui, & pristinæ amicitiæ: cujus fructus & amoris signa si illi in mentem venerint, dicit se absentem futurum illi tanquam præsentem semper ante oculos; quod ut ipse quoque efficiat impense precatur Poeta.*

Ecquid ab impressæ cognoscis imagine ceræ
Hæc tibi Nasonem scribere verba, Macer?
Auctorisque sui si non est annulus index,
Cognitane est nostra littera facta manu?
An tibi notitiam mora temporis eripit (*a*) horum,
(*b*) Nec repetunt oculi signa vetusta tui?
Sis licet oblitus pariter gemmæque manusque,
Exciderit tantum ne tibi cura mei.

INTERPRETATIO.

Macer ecquid cognoscis ab figura ceræ impressæ Nasonem tibi scribere has voces? Et si annulus non est index sui authoris, littera estne cognita scripta nostra manu? An spatium temporis tollit tibi memoriam horum: neque oculi tui revocant signa antiqua? Esto oblivioni tradideris pariter sigillum & manum, modo ne amor mei a te recesserit.

NOTÆ.

(a) *Horum*) Cum sigilli, tum scripturæ Poetæ.

(b) *Nec repetunt*) Revocare nequeunt, aut in memoriam reducere.

Quam.

Quam tu vel longi debes convictibus ævi,
 Vel mea quod conjux non aliena tibi;
Vel studiis quibus es, quam nos, sapientius usus;
 Utque decet, nulla factus es Arte nocens.
Tu canis æterno quicquid (*a*) restabat Homero,
 Ne careant summa Troica bella manu.
Naso parum prudens, Artem dum tradit Amandi,
 Doctrinæ pretium triste magister habet.
Sunt tamen inter se communia sacra poetis;
 Diversum quamvis quisque sequamur iter.
Quorum te memorem (quamquam procul absumus) esse
 Suspicor; & casus velle levare meos.
Te duce magnificas Asiæ perspeximus urbes:
 (*b*) Trinacris est oculis (*c*) te duce nota meis.
Vidimus (*d*) Ætnea cælum splendescere flamma;
 Suppositus monti quam vomit ore (*e*) gigas:
(*f*) Hennæosque lacus, & olentia stagna (*g*) Palici,
 Quaque suis (*h*) Cyanen miscet (*i*) Anapus aquis.
Nec procul hinc (*k*) Nymphen, quæ, dum fugit (*l*) Elidis amnem,
 Tecta (*m*) sub æquorea nunc quoque currit aqua.

INTERPRETATIO.

Quem tu debes vel convictibus longi temporis; vel quod mea uxor non est tibi aliena; vel studiis, quibus es usus prudentius, quam nos, & nulla Arte factus es reus, ut decet. Tu cantas quicquid superetat immortali Homero, ne bella Trojana careant manu ultima. Naso magister parum sapiens habet lugubrem mercedem doctrinæ dum docet Artem amandi. Poetæ habent tamen sacra communia inter se; quamvis singuli teneamus viam diversam. Quorum suspicor te esse memorem, quamvis procul dissiti sumus, & cupere subvenire meo infortunio. Lustravimus splendidas urbes Asiæ te duce; Sicilia est cognita oculis meis te duce. Vidimus aerem lucere igne Ætnæo, quem Gigas subjectus monti eructat ore; & lacus Hennæos, & stagna olentia Palici, & qua Anapus jungit Cyanen aquis suis. Neque longe hinc vidimus *Nympham, quæ dum fugit fluvium Elidis nunc etiam fluit tecta sub aqua marina.*

NOTÆ.

(a) *Restabat*) Usque ad mortem Hectoris carmen suum Homerus de bello Trojano perduxerat: cætera scribenda assumserat Macer.

(b) *Trinacris*) Sicilia; quæ a triangulari forma tribusque promontoriis eo nomine dicta.

(c) *Te duce*) Cum Macro igitur multas regiones lustraverat Naso.

(d) *Ætnea*) Quæ ex Ætna Siciliæ incenso monte erumpit.

(e) *Gigas*) Typhœus *scilicet* de quo in Metamorph.

(f) *Hennæos*) Qui ab Enna Siciliæ urbe insigni in insulæ umbilico, fontibus irrigua, nomen sortiti sunt.

(g) *Palici*) Hi fratres fuerunt, quos Jovis filios nonnulli, Hesychius Adrani cujusdam melius scripsit; a quibus lacus duo sulphureo odore in Sicilia, inde illi prodiisse dicuntur, nomen acceperunt.

(h) *Cyanen*) Fons est Siciliæ, in quem Nympha hujus nominis, Proserpinæ a Plutone raptæ dolore, mutata: de qua in Metam.

(i) *Anapus*) Siciliæ fluvius per campos Syracusanos in mare defluens.

(k) *Nymphen*) Arethusa est, Dianæ comes, quæ in fontem sui nominis, dum Alpheum amnem fugit, mutata est: ut prolixe dictum in Metam.

(l) *Elidis*) Regiuncula est Peloponnesi, quam & irrigat Alpheus fluvius.

(m) *Sub æquorea*) Istud dicit, quia per subterraneos meatus Siciliam usque, ne suas

aquas

(*a*) Hîc mihi labentis pars anni magna peracta est.
Eheu, quam dispar est locus ille Getis!
Et (*b*) quota pars hæc sunt rerum, quas vidimus ambo,
Te mihi jucundas efficiente vias!
Seu rate cæruleas picta sulcavimus undas;
(*c*) Esseda nos agili sive tulere rota.
Sæpe brevis nobis (*d*) vicibus via visa loquendi;
Pluraque, si numeres, verba fuere (*e*) gradu.
Sæpe dies sermone minor fuit; inque loquendum
(*f*) Tarda per æstivos defuit hora dies.
Est (*g*) aliquid, casus pariter timuisse marinos;
Junctaque ad æquoreos vota tulisse Deos:
Et modo res egisse simul; modo rursus ab illis,
Quorum non pudeat, posse referre jocos.
Hæc tibi si subeant (absim licet), omnibus horis
Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
Ipse quidem extremi cum sim sub cardine mundi,
Qui semper liquidis (*h*) altior extat aquis;
Te tamen intueor, quo solo pectore possum:
Et tecum (*i*) gelido sæpe sub axe loquor.
Hîc es, & ignoras: & ades celeberrimus absens:
Inque Getas media (*k*) jussus ab Urbe venis.
Redde vicem: &, quoniam regio felicior (*l*) ista est,
Illic me memori pectore semper habe.

INTERPRETATIO.

Hic bona pars anni currentis a me transacta est. Eheu quam ille locus est dissimilis Getis! Atque hæc quantula sunt pars rerum quas ambo spectavimus, te mihi præstante iter gratum? Sive eruimus aquas glaucas navi picta; sive carpenta nos vexerunt rota fervida. Sæpe iter visum est nobis breve vicibus confabulandi, & si recenseas voces fuerunt plures quam gressus. Sæpe dies fuit brevior colloquiis, & longa hora per dies æstivos defuit. Est aliquid metuisse æqualiter casus æquoreos, atque unà nuncupavisse vota Diis marinis: & nunc tractasse negotia simul; nunc rursus ab illis posse commemorare ludos, quorum non pudeat. Si hæc veniant tibi in mentem singulis horis, quanquam sim procul, ero coram oculis, tanquam modo conspectus. Ego quidem, tametsi sim sub polo orbis ultimi, qui semper apparet excelsior aquis fluidis, nihilominus te specto animo, quo solo licet, & fabulor sæpe tecum sub cardine frigido. Hîc es, & nescis, & absens ades frequentissimus, & venis ab Urbe media in conspectus Scythicos. Par pari refer: & quandoquidem plaga ista est beatior, habe me semper illic corde memori.

NOTÆ.

aquis cum Alpheo commisceret, Arethusa perfugit.

(a) *Hic*) In Sicilia.

(b) *Quota*) Minimam innuit.

(c) *Esseda*) Vehiculi genus, more Gallico.

(d) *Vicibus loq.*) Sermones alternatim cædendo.

(e) *Gradu*) Singulis quippe passibus plurcula verba proferebant.

(f) *Tarda*) Æstate nimirum dies sunt longiores.

(g) *Aliquid*) Quo *scil.* foveatur amicitia.

(h) *Altior*) Polus vero Arcticus, cui propior Naso, in Getis agens, Oceano nunquam mergitur.

(i) *Gelido*) Scilicet Septentrionalis plaga frigidior.

(k) *Jussus*) Poetæ phantasia *scilicet*.

(l) *Ista*) Italiam vero nullius Scythicis regionibus feliciorem non crediderit.

EPI-

EPISTOLA XI.

RUFO.

ARGUMENTUM.

Hoc tibi, Rufe, brevi.) *Ad Rufum Fundanum uxoris suæ avunculum hanc epistolam scribit Poeta: cujus merita dicit se habere in memoria, quamvis sit longissimo intervallo remotus. Demum deos precatur, ut illi meritas gratias referant.*

(*a*) HOc tibi, Rufe, brevi (*b*) properatum tempore mittit
Naso (*c*) parum faustæ conditor Artis opus:
Ut, quanquam longe toto sumus orbe remoti,
Scire tamen possis nos meminisse tui.
Nominis ante mei veniant oblivia nobis,
Pectore quam pietas sit tua pulsa meo.
Et prius hanc animam vacuas reddemus in auras,
Quam fiat meriti gratia (*d*) vana tui.
Grande voco lacrymas meritum, quibus ora rigabas,
Cum mea concreto sicca dolore forent.
Grande voco meritum, mœstæ solatia mentis;
Cum pariter nobis illa tibique dares.
Sponte quidem, per seque mea est laudabilis uxor;
(*e*) Admonitu melior fit tamen illa tuo.
Namque quod (*f*) Hermiones Castor fuit, Hector (*g*) Iuli,
(*h*) Hoc ego te lætor conjugis esse meæ.
Quæ, ne dissimilis tibi sit probitate, laborat;
Seque tui (*i*) vita sanguinis esse probat.

INTERPRETATIO.

Rufe, Naso auctor Artis parum beatæ mittit tibi hoc opus festinatum exiguo tempore; ut, quamvis sumus procul dissiti toto orbe, possis tamen intelligere nos recordari tui. Prius obliviscar nominis mei, quam amor tuus excedat meo corde. Atque prius efflabimus spiritum in tenuem aerem, quam gratia beneficii tui vanescat. Dico magnum meritum lacrymas quibus spargebas faciem, cum mea esset arida dolore coacto. Dico magnum meritum consolationes tristis animi, cum præberes illas tibi juxta & nobis. Equidem mea conjux est bona ultro & per se, attamen illa fit laudabilior tuo consilio. Namque quod Castor fuit Hermiones, Hector Iuli, ego gaudeo te hoc esse meæ uxoris; quæ contendit ne sit tibi dispar moribus, & ostendit vitæ probitate esse tui generis.

NOTÆ.

(a) *Hoc*) De secundo libro hoc loquitur.

(b) *Properatum*) *Festinanter perscriptum.*

(c) *Parum fausta*) Quia ideo relegatus.

(d) *Vana*) Per meam oblivionem.

(e) *Admonitu*) Consiliis & hortationibus.

(f) *Hermiones*) Ea fuit Helenæ filia, cujus ergo Castor Helenæ frater, fuit avunculus.

(g) *Iuli*) Hic Æneæ filius matrem habuit Creusam Hectoris sororem, adeoque Hectorem ipsum avunculum.

(h) *Hoc*) Avunculum ergo.

(i) *Vita*) Integra & honesta *scil.*

Ergo, quod fuerat stimulis factura sine ullis,
  Plenius (*a*) auctorem te quoque nacta facit.
Acer, & ad (*b*) palmæ per se cursurus honores,
  Si tamen horteris, fortius ibit equus.
Adde, quod absentis curâ mandata fideli
  Perficis, & nullum ferre gravaris onus.
O referant grates, quoniam non possumus ipsi,
  Dî tibi: qui referent, si pia facta vident.
Sufficiatque diu corpus quoque moribus istis,
  Maxima (*c*) Fundani gloria, Rufe, soli.

INTERPRETATIO.

Quod igitur erat factura sine ullo suasu, facit melius nacta te repulsorem. Equus generosus, & cursurus per se ad honores palmæ, curret tamen melius, si instiges. Adde quod exequeris jussa absentis cura fideli, & nullum onus quereris portare.

O quandoquidem ipsi non possumus, Dii tibi referant gratias, qui referent si aspiciant pia facta: Atque corpus subministret quoque diu istis moribus, Rufe, bonos maxime terræ Fundanæ.

NOTÆ.

(a) *Auctorem*) Qui virtute sua illi meæ uxori facem præfers.

(b) *Palmæ*) Quæ victoribus in honoris testimonium datur.

(c) *Fundani*) Fundi oppidum fuit Campaniæ, hujus Rufi patria, ad quem scribit Naso.

P. OVI-

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLARUM

EX PONTO

LIBER III.

EPISTOLA PRIMA.

UXORI.

ARGUMENTUM.

Æquor Iasonio pulsatum remige.) *Hanc hujus libri primam epistolam ad uxorem mittit, cui Ponticæ regionis, ubi exulabat, incommoda narrat, quibus dicit debere illi minime mirum videri, si mitioris soli exilium petit: qua in re ipsa pro marito debet præ cæteris laborare, si vult bonæ uxoris officia fungi. Docet deinde id sibi præstari posse, si ad Liviæ Augusti uxoris præsidium confugerit; cujus clementiam ac benignitatem exponit; ad quam rem peragendam eligendum esse tempus idoneum admonet: quo pacto autem id agendum, quidve petendum sit, elegantissime colligit Poeta.*

ÆQuor (*a*) Iasonio pulsatum remige primum,
Quæque nec hoste fero, nec nive (*b*) terra cares,
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
In minus hostilem jussus abire locum?
An mihi Barbariâ vivendum semper in istâ?
Inque Tomitana condar oportet humo?
Pace tua, si pax ulla est tibi, Pontica tellus,
Finitimus rapido quam terit hostis equo;
Pace tua dixisse velim; tu pessima duro
Pars es in exsilio, tu mala nostra gravas.

INTERPRETATIO.

MAre primum agitatum a remige Jasonio, & Terra, quæ neque destituta es hoste sævo, neque nive, eritne aliquod tempus, quo ego Naso vos deseram, jussus concedere in aliquem locum minus invisum? An semper mihi degendum in ista Barbaria, & necesse est sepeliar in terra Tomitana? Pace tua, si ulla est pax tibi, Terra Pontica, quam hostis vicinus pulsat equo veloci, velim dixisse pace tua; Tu es pars gravissima in aspero exilio, tu auges nostra incommoda.

NOTÆ.

(a) *Iasonio*) Jasonem Argo navi per Ponticum mare ad rapiendum vellus aureum vectum in Metam. vidimus.

(b) *Terra*) Scythicam alloquitur.

Tu neque ver sentis cinctum florente corona:
Tu (*a*) neque messorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:
Cuncta sed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes: & in æquore piscis
Inclusus (*b*) tecta sæpe natavit aqua.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi pæne marini:
Qui potus dubium sistat (*c*) alatne sitim.
Rara, (*d*) neque hæc felix, in apertis eminet arvis
Arbor: & in terra est (*e*) altera forma maris.
Non avis (*f*) obloquitur; silvis nisi si qua remotis
Æquoreas rauco gutture potat aquas.
(*g*) Tristia per vacuos horrent absinthia campos,
(*h*) Conveniensque suo messis amara loco.
Adde metus, & quod (*i*) murus pulsatur ab hoste;
Tinctaque mortifera (*k*) tabe sagitta madet.
Quod procul hæc regio est, & ab omni devia cursu:
Nec pede quo quisquam, nec rate tutus eat.
Non igitur mirum, finem quærentibus (*l*) horum
Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non (*m*) hoc evincere, conjux;
Inque meis lacrymas posse tenere malis.

INTERPRETATIO.

Tu neque sentis ver coronatum sertis florentibus; Tu neque cernis corpora nuda messorum. Neque Autumnus tibi præbet racemos pampineos, sed omnes tempestates habent frigus immoderatum. Tu tenes maria compacta gelu; & piscis clausus mari natavit sæpe, aqua operta. Neque habes fontes, nisi fere aquæ marinæ, qui potus incertum est leniat an accendat sitim. Rara arbor, neque hæc fœcunda, apparet in campis patentibus, & altera est species maris in terra. Non avis obmurmurat; nisi si qua bibit aquas marinas in sylvis remotis. Amara absynthia exurgunt per vastos agros, & messis ingrata conveniens suo loco. Adde timores, & quod mœnia impetuntur ab hoste, & spicula infecta fluunt veneno pestifero; quod hic tractus est longe, & remotus ab omni itinere, & quo nullus securus transeat neque pede, neque navi. Non mirum igitur si altera terra semper rogatur a nobis expetentibus finem horum. Magis mirandum est, uxor, te non consequi istud, & posse compescere fletus in meis ærumnis.

NOTÆ.

(a) *Neque messorum*) Adeoque nec æstatem.

(b) *Tecta*) Glacie scilicet.

(c) *Alat*) Sal nempe sitim acuit.

(d) *Neque felix*) Quia aut nihil, aut fructus profert asperos.

(e) *Altera*) Quia æquor aut planities sterilis, & gignentium vacua.

(f) *Obloquitur*) *Cantat*. Sed ad varias alludit Metamorphoses.

(g) *Tristia*) *Amara*.

(h) *Conveniens*) Quia locus asper & ingratus.

(i) *Murus*) Tomitana mœnia.

(k) *Tabe*) Veneno sagittas suas tingere solebant Scythæ.

(l) *Horum*) Quæ mala commemoravit.

(m) *Hoc*) Ut altera humus mihi assignetur.

Quid

Quid facias, quæris? quæras hoc scilicet ipsum;
Invenies, vere si reperire voles.
Velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet;
Et faciat somnos hæc tibi cura (*a*) breves.
(*b*) Velle reor multos: quis enim mihi tam sit iniquus,
Optet ut exsilium pace carere meum?
Pectore te toto cunctisque incumbere nervis,
Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque juvent alii, tu debes (*c*) vincere amicos,
Uxor; & ad (*d*) partes prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris (*e*) persona libellis:
Conjugis exemplum diceris esse bonæ.
(*f*) Hanc cave degeneres: ut sint præconia nostra
Vera vide; Famæ quo (*g*) tuearis opus.
Ut nihil ipse querar, tacito me Fama queretur,
Quæ debet, fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit mea me populo Fortuna videndum;
Et plus notitiæ, quam fuit ante, dedit.
Notior est factus (*h*) Capaneus de fulminis ictu:
Notus humo mersis (*i*) Amphiaraus equis.

INTERPRETATIO.

Petis quid agere oporteat? Nimirum quæras istuc ipsum: Reperies, si cupias invenire. Leve est velle, opus est optes ut rem consequaris. & hoc negotium reddat tibi somnos exiguos. Puto multos velle; quis enim sit mihi tam infensus, ut cupiat meum exilium esse sine pace? Decet te niti toto animo, & totis viribus, & contendere pro me die & nocte. Atque ut cæteri opem ferant, tu conjux debes superare amicos, & prima succedere officio tuo.

Magna Persona est tibi data nostris libellis. Diceris esse exemplum bonæ uxoris. Prospice ne hanc corrumpas; fac laudes nostræ sint veræ, ut protegas opus famæ. Quanquam ego nihil conquerar, fama queretur, me silente, nisi cura mei quæ debet esse fuerit tibi. Sors mea exposuit me spectandum populo, & dedit plus nominis quam fuit prius. Capaneus celebratus est de ictu fulminis; Amphiaraus cognitus equis absorptis terra.

NOTÆ.

(a) *Breves*) Nocte adeoque aliquid excogites, quo Imperator flectatur, & mitius faciat mihi exilium.

(b) *Velle*) Id est, sine studio aut cura approbare.

(c) *Vincere*) *Opera & diligentia in me juvando alios superare.*

(d) *Partes*) *Ad officium suum, mihi succurrendo.*

(e) *Persona*) Pro nomine & fama posuit.

(f) *Hanc deg.*) Degenerare honorem, propinqua, palmas apud bonos auctores invenias; quæ locutiones quid sibi velint nullus non intelligit.

(g) *Tuearis*) Falsa enim si fama prædicet, statim dissolvitur.

(h) *Capaneus*) Unus fuit ex ducibus Argivis, qui unà cum Polynice ad bellum Thebanum profectus, dum muris scalas admoveret lapidibus obrutus est: quare a Jove fulmine ictum finxerunt.

(i) *Amphiaraus*) Oeclei fuit filius & Græcus vates, qui Eriphiles uxoris fraude ad bellum Thebanum ab Adrasto perductus, hiatu terræ absorptus est; tum pro Deo cultus.

Digitized by Google

Si minus (*a*) erraſſet, notus minus eſſet Ulyſſes;
  Magna (*b*) Philoctetæ vulnere fama ſuo eſt.
Si locus eſt aliquis tanta inter nomina parvis;
  Nos quoque conſpicuos noſtra ruina facit.
Nec te neſciri patitur mea pagina; qua non
  Inferius (*c*) Coa Battide nomen habes.
Quicquid ages igitur, ſcena ſpectabere magna:
  Et pia non parvis teſtibus uxor eris.
Crede mihi; quoties laudaris carmine noſtro,
  Qui legit has laudes, an mereare rogat.
Utque favere reor plures virtutibus (*d*) iſtis,
  Sic tua non paucæ carpere facta volent.
Quare, tu præſta, ne livor dicere poſſit;
  Hæc eſt pro miſeri lenta ſalute viri.
Cumque ego deficiam, nec poſſim (*e*) ducere currum;
  Fac tu ſuſtineas (*f*) debile ſola jugum.
Ad (*g*) medicum ſpecto venis (*h*) fugientibus æger:
  Ultima pars (*i*) animæ dum mihi reſtat, (*k*) ades.
Quodque ego præſtarem, ſi te magis ipſe valerem,
  Id mihi, cum valeas fortius, ipſa refer.
Exigit hoc ſocialis amor, fœduſque maritum:
  Moribus hoc, conjux, exigis ipſa tuis.

INTERPRETATIO.

Si Ulyſſes minus erraſſet, eſſet minus cognitus; fama Philoctetæ eſt ingens plaga ſua. Si aliquis eſt locus parvis inter tanta nomina, noſtra clades reddit nos etiam claros. Neque mei libelli ſinunt te ignorari, quibus conſequuta es famam non leviorem Battide Coa. Quicquid ergo facies, conſpicieris magno theatro: & eris conjux fida non parvis teſtibus. Crede mihi, quoties celebraris noſtris verſibus, qui legit hæc præconia quærit an ſis digna. Atque ut puto multas plaudere iſtis virtutibus, ſic non paucæ cupient reprehendere acta tua. Quare fac tu, ne invidia queat dicere; Hæc eſt tarda pro ſalute infelicis mariti. Et cum deficiam, neque poſſim agere currum, vide ut tu ſola ferat infirmum jugum. Ægrotus reſpicio ad medicum venis deficientibus: faveas mihi dum pars noviſſima ſpiritus ſupereſt: & redde mihi quod ego facerem, ſi ipſe fruerer firmiori valetudine te, cum tu fruaris meliori. Amor conjugalis, & fœdus maritum hoc poſcit; tu ipſa uxor poſcis hoc ex moribus tuis.

NOTÆ.

(a) *Erraſſet*) Per decem annos terra marique jactatum priuſquam in patriam reverti poſſet decantaverunt Poetæ.

(b) *Philoctetæ*) De hoc Herculis comite, ejuſque ſagittis venenatis, itemque ipſius vulnere, jam ſæpius dictum.

(c) *Coa*) Coo inſula oriunda, quam Philetas carminibus ſuis celebravit.

(d) *Iſtis*) Tuis, quas laudo.

(e) *Ducere currum*) *Meis rebus præeſſe.* Metaph. ab aurigis petita.

(f) *Debile jugum*) Res afflictas & dubias.

(g) *Medicum*) Uxorem ſuam non ſecus ac Medicum in extremis ſpectare ſe Naſo agnoſcit.

(h) *Fugientibus*) *Deficientibus.* Quæ res ad commovendos bonæ uxoris affectus maxime idonea.

(i) *Animæ*) Pro vita poſuit.

(k) *Ades*) *Fer opem.*

Hoc

Hoc domui debes, de qua (*a*) censeris, ut illam
  Non magis officiis, quam probitate, colas.
Cuncta licet facias, nisi sis laudabilis uxor,
  Non poterit credi (*b*) Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni; nec (si vis vera fateri)
  Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum fœnore nobis,
  Nec te si cupiat lædere, livor habet.
Sed tamen hoc factis adjunge prioribus unum;
  Pro nostris ut sis (*c*) ambitiosa malis.
Ut minus infesta jaceam regione, labora:
  (*d*) Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti.
  Utque ea non (*e*) teneas, (*f*) tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, toties si carmine nostro,
  Quod facis, ut facias, (*g*) teque imitere, rogo.
Fortibus assuevit tubicen (*h*) prodesse; suoque
  Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua est probitas, testataque tempus in omne;
  (Sit (*i*) virtus etiam non probitate minor.)

INTERPRETATIO.

Debes hoc domui, de qua censeris, ut illam exornes non plus officiis quam probitate. Quamvis omnia agas, nisi sis bona conjux, Marcia non poterit credi honorata a te. Neque sumus immeriti: neque, si vis agnoscere verum, nulla gratia debetur meis beneficiis. Illa quidem refertur nobis cum magno fructu; neque invidia habet quod possit carpere, si cupiat: verum tamen adjice hoc unum factis praecedentibus, ut sis ambitiosa pro nostris calamitatibus. Contende ut jaceam in plaga minus tumultuosa; neque ulla pars officii tui erit infirma. Posco ingentia, sed non tamen invidiosa oranti; & quanquam non consequaris, repulsa tua est secura. Neque mihi irascaris, si oro toties nostris versibus ut agas quod agis, & te æmuleris. Tubicen consuevit accendere strenuos, & imperator hortatur suo ore viros fortiter dimicantes. Probitas tua perspecta est, & probata in omne tempus; fortitudo sit quoque non minor probitate.

NOTÆ.

(a) *Censeris*) In censu numeraris. Scilicet omnes familiæ in censum referebantur.

(b) *Marcia*) Maximi fuit uxor, Martii Philippi, Vitrici Augusti, filia.

(c) *Ambitiosa*) Id est, quæ sollicite quorumlibet gratiam & favorem meæ caussa ambire nunquam desinas.

(d) *Clauda nec*) Omnia præstiteris, quæ ex te optare possim.

(e) *Teneas*) *Consequaris*.

(f) *Tuta*) Neque eo quicquam tibi mali eveniet.

(g) *Teque imit.*) Acute sane uxorem ad officium præstandum hortatur.

(h) *Prodesse*) Injurium quis videtur, neque sine causa, quempiam ad illud hortari, quod ex se ultro præstare debeat; ideo exempla ostendit Naso contra posse fieri ut ad bonos & sponte sua officio fungentes hortamina dirigantur.

(i) *Virtus*) Plura ad virtutem, seu animi fortitudinem & bonarum rerum audaciam, quam ad probitatem requiruntur.

Non

Digitized by Google

Non tibi (*a*) Amazonia est pro me sumenda securis,
  Aut (*b*) excisa levi pelta gerenda manu.
(*c*) Numen adorandum est; non ut mihi fiat amicum,
  Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
Gratia si nulla est, lacrymæ tibi (*d*) gratia fient.
  Hac potes, aut nulla, parte movere Deos.
Quæ tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur:
  (*e*) Meque viro flendi copia dives adest.
Utque meæ res sunt, omni (puto) tempore flebis.
  Has Fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tua (quod abominor) esset:
  (*f*) Admeti conjux, quam sequereris, erat.
Æmula Penelopes fieres, si fraude pudica
  Instantes velles (*g*) fallere nupta procos.
Si comes extincti manes sequerere mariti,
  Esset dux fati (*h*) Laodamia tui.
(*i*) Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
  Corpus in accensos mittere forte rogos.
Nil opus est letho, nil (*k*) Icariotide tela:
  Cæsaris at (*l*) conjux ore precanda tuo.

INTERPRETATIO.

Securis Amazonia non tibi capienda, aut scutum excisum gerendum alacri manu pro me. Deus orandus est, non ut fiat mihi amicus, sed sit minus infensus quam fuit prius. Si nullus est favor, fletus tibi conciliabunt favorem: potes flectere numina hac parte aut nulla. Qui ne te destituant bene prospicitur per nostras ærumnas: & cum sim tibi maritus, adest tibi ampla materia lacrymandi. Atque, ut res meæ se habent, lacrymabis, credo, omni tempore. Nostra fortuna tibi præbet has divitias. Si obitus meus esset compensandus tuo, quod detestor, uxor erat Admeti, quam imitaveris. Fieres æmula Penelopes, si uxor velles decipere dolo verecundo procos instantes. Si comes sequereris Manes viri mortui, Laodamia esset dux fati tui. Iphias erat tibi sistenda ante oculos, cum velles dare corpus strenuum in rogos accensos. Nihil est opus morte, nihil tela Icariotide: Uxor Cæsaris est oranda tuo ore.

NOTÆ.

(a) *Amazonia*) Cujusmodi utebantur Amazones mulieres bellicosæ. A negotii facilitate uxorem suam Naso hortatur.

(b) *Excisa*) Quia ad Lunæ decrescentis similitudinem facta acuta illa quibus Amazones utebantur.

(c) *Numen*) Augusti *scilicet*.

(d) *Gratia fient*) Plurimum posse apud cordatos & generosos viros, modo ut dolis ne sint confictæ, experientia testatur.

(e) *Me viro*) *Cum me tam infelicem habeas maritum.*

(f) *Admeti*) Hic Pheræorum in Thessalia rex fuit, cujus uxor Alcestis, Peliæ filia, pro eo mortem oppetere non dubitavit.

(g) *Fallere*) Quomodo illa procorum importunitatem telà suà eluserit videsis in Epistolis.

(h) *Laodamia*) Quæ Protesilai sui fata sequuta est; sicuti in præcedentibus vidimus.

(i) *Iphias*) Evadne est Iphidis filia, quæ sese in ardentem Capanei sui rogum, per nimium amorem, præcipitem dedit.

(k) *Icariotide*) Cujusmodi Icarii filia Penelope in decipiendis procis suis usa est.

(l) *Conjux*) Livia.

Quæ

Quæ præstat virtute sua, ne prisca vetustas
Laude pudicitiæ sæcula nostra (*a*) premat.
(*b*) Quæ Veneris formam, mores Junonis habendo,
Sola est cælesti digna reperta toro.
Quid trepidas, & adire times? non impia (*c*) Progne,
(*d*) Filiave Æetæ voce movenda tua est;
Nec (*e*) nurus Ægypti, nec sæva (*f*) Agamemnonis uxor;
(*g*) Scyllaque, quæ Siculas inguine terret aquas;
(*h*) Telegonive parens vertendis nata figuris;
Nexaque nodosas (*i*) angue (*k*) Medusa comas.
Fœmina sed Princeps; in qua Fortuna (*l*) videre
Se probat, & cæcæ crimina falsa tulit.
(*m*) Qua nihil in terris (*n*) ad finem Solis ab ortu
Clarius, excepto Cæsare, mundus habet.
(*o*) Eligito tempus captatum sæpe rogandi,
(*p*) Exeat adversa ne tua navis aqua.

INTERPRETATIO.

quæ facit per suam virtutem, ne prisca antiquitas vincat nostrum ævum laude pudicitiæ; quæ cum habeat pulchritudinem Veneris, & mores Junonis, sola inventa est digna lecto cælesti. Quid tremis, & metuis accedere? Non fera Progne, aut nata Æetæ est flectenda tua voce; neque nurus Ægypti, neque crudelis conjux Agamemnonis, & Scylla quæ terrorem incutit aquis Siculis inguine; vel mater Telegoni facta ad transmutandas formas, seu Medusa habens capillos impexos implicatos serpentibus. Sed fœmina princeps, in qua fortuna ostendit se cernere, & quòd tulit falsa crimina cæca; qua Orbis nihil habet illustrius in terris ab ortu Solis ad occasum, si excipias Cæsarem. Elige tempus sæpe quæsitum rogandi, ne tua navis solvatur aqua contraria.

NOTÆ.

(a) *Premat*) Pudicarum fœminarum laude nostrum sæculum superet.

(b) *Quæ Veneris*) Laus magna Liviæ, quam raris tribuas.

(c) *Progne*) Quæ, ut habetur in Metam. filium Ityn patri Tereo epulandum apposuit.

(d) *Filia*) Medea est Æetæ Colchorum regis filia, cujus crudelitatem in patrem, fratrem, maritum, aliosque, sæpius vidimus.

(e) *Nurus*) Quælibet Danaidum puellarum, quæ unâ nocte maritos suos patrueles Ægypti filios omnes præter Hypermnestram occiderunt.

(f) *Agamemn. uxor*) Clytemnestra, quæ in adulteri gratiam maritum suum Troja redeuntem occidit.

(g) *Scylla*) Hæc patrem Nisum Minoi hosti non verita est unà cum regno ejus tradere.

(h) *Teleg. par.*) Circe est de qua toties, cum qua postquam consuevisset Ulysses, Telegonum peperit.

(i) *Angue*) In angues a Pallade Medusæ mutati capilli quibus maxime placebat, quod in ejus templo cum Neptuno sese commiscuisset.

(k) *Medusa*) Phorci fuit filia, immane monstrum denique, quod nullus tam caute intueri posset, quin saxi formam indueret, donec illi Minervæ ope Perseus caput abstulit, cui tamen vis sua permansit.

(l) *Videre*) Neque cæcam esse, ut plerique omnes calumniantur. Dicit Poeta siquidem ad Principatum Liviam fors evexerit, tantæ virtutis fœminam, indicio esse quod non temere, sed consulto, & pro merito eorum quos extollit, sua bona conferat.

(m) *Qua*) Livia, *scil.* fœmina principe.

(n) *Ad finem*) *Ad occasum.*

(o) *Eligito*) Optimum, si ullum datur, consilium; ex quo insuper quam miserum sit cum potentioribus rem habere, nisi generosissimi fuerint, quivis intelligat.

(p) *Exeat*) Ne, sicuti navis, quæ ventis adversis & turbatæ aquæ infeliciter quandoque ab imperitis creditur, tu etiam inania verba & vanas preces in Liviæ aures ingeras,

(Non semper (*a*) sacras reddunt oracula sortes:
Ipsaque non omni tempore fana patent.)
Cum status Urbis erit, qualem nunc auguror esse;
Et nullus populi (*b*) contrahet ora dolor;
Cum domus Augusti, (*c*) Capitolî more colenda,
Læta, quod est, (*d*) & sit, plenaque pacis erit;
(Tum tibi Dî faciant adeundi copia fiat,
Profectura aliquid tum tua verba puta.)
(*e*) Si quid aget majus, differ tua cœpta; caveque
Spem festinando præcipitare meam.
(Nec rursus jubeo, dum sit vacuissima (*f*) quæras.)
Corporis ad curam vix vacat illa sui.
((*g*) Curia cum (*h*) patribus fuerit stipata verendis;
Per rerum turbam tu quoque oportet eas.)
Cum tibi contigerit vultum (*i*) Junonis adire,
Fac sis (*k*) personæ, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum: mala caussa silenda est.
Nil nisi sollicitæ sint tua verba preces.
(*l*) Tum lacrymis demenda mora est; submissaque terræ
Ad (*m*) non mortales brachia tende pedes.

INTERPRETATIO.

Oracula non proferunt semper sacras sortes, & templa ipsa non sunt semper aperta. Cum status Urbis erit, qualem conjicio nunc esse, & nulla ærumna corrugabit faciem plebis; cum domus Augusti colenda ritu Capitolii, quod est læta, & sis & erit plena pacis; tum dii faciant tibi liceat accedere: crede tues voces aliquid tum opis allaturas. Si quid faciat majus, protrahe tuum institutum, & noli perdere spem meam urgendo. Neque contra hortor, ut quæras donec sis otiosissima: Illa vix habet spatium ad curandum suum corpus. Cum Palatia erunt plena Senatoribus venerandis, oportet ut tu etiam accedas per turbam rerum. Cum potueris venire in conspectum Junonis, fac recorderis personæ quam sustineas. Neque tuere factum meum: caussa mala est tacenda: tuæ voces nihil sint nisi preces anxiæ. Tum sine cunctatione indulgendum fletibus; & porrige brachia in terram, inclinata ad pedes divinos.

N O T Æ.

(a) *Sacras*) Quas venereris, & ames.

(b) *Contrahet*) Corrugabit, ut solet, cum gravis est dolor.

(c) *Capitolî*) Quod per lætitiam & triumphos intratur.

(d) *Et sis*) Mali ominis avertendi causa; quasi non semper lætam fore Augusti domum innuisset, cautissime hæc verba subjecit.

(e) *Si quid aget*) O optimum consilium! cujusmodi semper uti si prudentia daret, animi impotentia non prohiberet!

(f) *Quæras*) *Rogandi tempus opportunitatem.*

(g) *Curia*) Augusti domus.

(h) *Patribus*) *Senatoribus*, qui gratulabundi ad Augusti ædes per publicam lætitiam confluunt.

(i) *Junonis*) Liviam Junoni parem facit.

(k) *Personæ*) Mœstissimæ uxoris *scilicet*, quam summa ope & ante omnes caussam meam agere, & pro me niti decet.

(l) *Tum lacrymis*) Egregius artifex.

(m) *Non mort.*) Liviæ *scilicet*.

Tum

Tum pete nil aliud, sævo nisi ab (*a*) hoste recedam:
Hostem Fortunam sit (*b*) satis esse mihi.
Plura quidem subeunt; sed jam turbata timore
Hæc quoque vix poteris ore tremente loqui.
Suspicor (*c*) hoc damno tibi non fore: (*d*) sentiat illa
Te majestatem pertimuisse suam.
(Nec tua si fletu scindentur verba, nocebit:
Interdum lacrymæ pondera vocis habent.)
(*e*) Lux etiam cœptis facito bona talibus adsit:
Horaque conveniens, (*f*) auspiciumque favens.
Sed prius imposito sanctis altaribus igni,
Thura fer ad magnos vinaque pura Deos.
E quibus ante omnes Augustum numen adora;
(*g*) Progeniemque piam, (*h*) participemque tori.
Sint utinam mites solito tibi more; tuasque
Non duris lacrymas vultibus aspiciant.

INTERPRETATIO.

Nihil aliud tum posce, nisi ut removear ab hoste crudeli: sufficiat fortunam esse mihi infensam. Plura quidem veniunt in mentem; sed jam turbata metu, ægre etiam poteris proferre hæc ore tremente. Auguror hoc tibi non futurum detrimento: illa cognoscet te reveritam esse Majestatem suam. Neque oberit, si voces tuæ abrumpantur lacrymis: fletus habent nonnunquam vim sermonis. Vide etiam ut faustus dies detur hujusmodi inceptis, itemque tempus idoneum, & propitium augurium. Verum igni admoto antea sacris aris præbe thura & merum magnis Diis; e quibus cole præ cæteris numen Augustum, & piam prolem, & sociam lecti. Utinam sint tibi faciles de suo more, & cernant tuos fletus placidis vultibus.

NOTÆ.

(a) *Hoste*) Scytha *scilicet*.

(b) *Satis*) Ne insuper Scytharum experiar sævitiam.

(c) *Hoc*) Quod timore turbata vix loqui poteris.

(d) *Sentiat*) Plaudi autem sibi in sua excelsitate amant Magnates. Num tuto ipsi videant.

(e) *Lux*) Dies felix, inter atros non numeratus.

(f) *Auspicium*) Namque, ut habet Virgilius,

... *Nihil invitis fas quemquam fidere Divis*.

(g) *Progeniem*) Tiberium intellige præsertim.

(h) *Particip.*) Liviam *scilicet*, Augusti conjugem.

EPISTOLA II.

COTTÆ.

ARGUMENTUM.

Quam legis a nobis.) *Ad Cottam Romanum scribens, ejus fidem laudat Poeta: quod cum alii amicum in rebus adversis deseruerint, ipse semper in amicitiæ firma opinione permanserit, cujus merita dicit futura sibi semper in memoria, quoad vixerit, ac etiam post ejus mortem, si modo ejus scripta ad posteros pervenerint.*

QUam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
Missa sit ut (*a*) vere, perveniatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers;
Utque sit e nobis pars bona salva, facis.
Cumque labent (*b*) alii, jactataque (*c*) vela relinquant;
Tu laceræ remanes (*d*) anchora sola rati.
Grata tua est igitur pietas: ignoscimus illis,
Qui cum Fortuna terga dedere fugæ.
Cum feriant unum, (*e*) non unum fulmina terrent:
Junctaque percusso turba pavere solet.
Cumque dedit paries venturæ signa ruinæ,
Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis ægri contagia vitat,
Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
Non odio, quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
Defuit: adversos extimuere Deos.

INTERPRETATIO.

Oro, Cotta, ut salus quam legis tibi missam a nobis sit vere missa & ad te perveniat. Namque incolumis multum demis meis doloribus, & facis ut bona pars mei sit intacta. Et cum alii vacillent, & deserant lintea agitata; tu perstas sola anchora navi quassæ. Adeoque tua pietas est accepta. Parcimus illis qui dilapsi sunt cum fortuna. Cum fulmina percutiant unum non incutiunt terrorem soli, & agmen proximum illi qui ictus est consuevit formidare: & cum paries fecit indicia ruinæ futuræ, ille locus deseritur pavore anxio. Quis meticulosus non fugit commercia cum morbido, timens ne inde contrahat morbum proximum? Nonnulli etiam ex familiaribus meis deseruerunt me nimio pavore & metu, non odio. Non Amor, non voluntas officiosa defuit: reformidaverunt Deos infensos.

NOTÆ.

(a) *Vere*) Atque adeo valeas.

(b) *Alii*) Ex amicis olim meis.

(c) *Vela*) Hic somniavit Interpres. *Vela jactata* expone Nasonis fortunam dubiam.

(d) *Anchora*) Rerum mearum firmamentum.

(e) *Non unum*) *Non te solum* exposuerunt. Dormitabant. Amicos temporarios excusat Naso; dicitque in genere ita fieri, ut uno afflicto plurimi, quasi eodem fulmine afflati essent, dejiciantur.

Ut-

Utque magis cauti possunt timidique videri,
Sic appellari non meruere mali.
At meus excusat caros ita candor amicos;
Utque (*a*) habeant de me crimina nulla, favet.
Sint hac contenti venia, (*b*) signentque licebit
Purgari factum me quoque teste suum.
Pars estis pauci potior, qui rebus in arctis
Ferre mihi nullam turpe putastis opem.
Tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
Cum cinis (*c*) absumto corpore factus ero.
(*d*) Fallor, & illa meæ superabit tempora vitæ:
Si tamen a memori posteritate legar.
Corpora debentur (*e*) mœstis exsanguia bustis:
Effugiunt structos nomen honorque rogos.
Occidit & Theseus, & (*f*) qui comitavit Oresten:
Sed tamen in laudes (*g*) vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt sæpe nepotes;
Claraque erit scriptis gloria vestra meis.
Hîc quoque Sauromatæ jam vos novere Getæque:
Et (*h*) tales animos barbara turba probat.
Cumque ego de vestra nuper probitate referrem,
(Nam didici Getice Sarmaticeque loqui)
Forte senex quidam, cœtu cum staret in illo,
Reddidit ad nostros talia verba sonos:

INTERPRETATIO.

Et sicuti possunt videri providi & meticulosi, ita non digni sunt dici improbi. At candor meus sic excusat dilectos amicos, & favet ne habeant ulla crimina de me. Sint expleti hac indulgentia; & concedetur scribant suum factum exemtum esse ab omni culpa, me etiam teste. Pauci estis pars melior, qui credidistis non esse indecorum præbere mihi omne auxilium in rebus afflictis. Gratia ergo vestri beneficii tunc intercidet, cum ero factus pulvis corpore consumto. Decipior, atque illa porrigetur ultra spatium vitæ meæ; si tamen legar a posteris memoribus. Corpora mortua debentur tristibus rogis; fama atque gloria subtrahuntur structis pyris. Et Theseus, & qui comitatus est Oresten mortuus est; sed tamen uterque superstes est in suam gloriam. Ultimi successores celebrabunt vos quoque frequenter; & laus vestra erit illustris meis versibus. Sauromatæ & Getæ jam quoque vos noverunt hic, & agmen barbarum laudat hujusmodi animos. Et cum nuper verba facerem de vestro candore, (nam didici loqui Getice & Sarmatice) cum forte senex quidam esset in illa turba, excepit nostram orationem hujusmodi narratione:

NOTÆ.

(a) *Habeant de me*) Mea causa nulli sint crimini obnoxii.

(b) *Signent*) Testentur.

(c) *Absumto*) Igne *scil.* in rogo post mortem meam.

(d) *Fallor*) Corrigit illud quod gratitudini metas posuerat; vult namque versibus suis æternam.

(e) *Mœstis*) Quia a mœstissimis colliguntur ex bustis defunctorum ossa & cineres.

(f) *Qui comit.*) Pylades *scil.* de quo paulo antea.

(g) *Vivit*) Quia a Poetis fides & amicitia eorum celebrata.

(h) *Tales*) Tam fidos.

Nos

Nos quoque amicitiæ nomen bene novimus, (*a*) hospes,
Quos procul a vobis frigidus Ister habet.
(*b*) Est locus in Scythia, ((*c*) Tauros dixere priores)
Qui Getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra (*d*) (patriæ nec pœnitet) ortus.
(*e*) Consortem Phœbi gens colit illa Deam.
Templa manent hodie vastis innixa columnis:
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic (*f*) signum cæleste fuisse:
Quoque minus dubites, stat basis (*g*) orba Deâ.
Araque, quæ fuerat naturâ candida saxi,
(*h*) Decolor affuso tincta cruore rubet.
Fœmina sacra facit (*i*) tædæ non nota jugali:
Quæ superat Scythicas nobilitate (*k*) nurus.
Sacrificî genus est, (sic instituere priores)
Advena (*l*) virgineo cæsus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit (*m*) Mæotide clarus in ora:
Nec fuit Euxinis notior alter (*n*) aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas (*o*) fecisse per auras
Nescio quam dicunt Iphigenian iter.

INTERPRETATIO.

Nos etiam, peregrine, quos frigidus Danubius tenet longe a vobis, novimus bene nomen amicitiæ. Est locus in Scythia, (veteres appellaverunt Tauros) qui non ita procul dissitus est a terra Getica. Ego sum ortus illa terra, (neque me piget patriæ.) Illa natio adorat sororem Apollinis. Templa stant hodie imposita columnis ingentibus, & ascenditur in illa per quadraginta gradus. Fama prædicat illic fuisse statuam cælestem; & quo minus diffidas, basis restat destituta deâ. Atque altare, quod fuerat album natura marmoris, decolor rubet infectum sanguine asperso. Puella non cognita faci connubiali, quæ vincit nobilitate puellas Scythicas habet curam sacrificii. Genus est sacri, ut peregrinus interemtus procumbat cultro virgineo: (veteres ita sanxerunt.) Thoas illustris in regione Mæotide tenuit imperium, neque alius fuit illustrior in aquis Euxinis. Cum ille potiretur sceptro, ajunt nescio quam Iphigeniam advenisse per aerem fluidum.

NOTÆ.

(*a*) *Hospes*) Ad Nasonem orationem suam dirigebat hic senex Geta.

(b) *Est locus*) Principium est narrationis Scythæ.

(c) *Tauros*) In Chersoneso Taurica ad paludem Mæotim, paulo ultra Getas, ad Septentrionem fuisse famosam illam Dianæ aram de qua mox dicetur, nullus nescit qui aliquem Poetam inspexerit.

(d) *Patria*) Optime sane; namque & Ranis sua placent stagna.

(e) *Consortem*) Dianam *scil.* Phœbi, seu Apollinis sororem.

(f) *Signum*) Deæ statua *scil.*

(g) *Orba*) Quia Deam Orestes unà cum Iphigenia sorore fugiens abstulit.

(h) *Decolor*) Nativo candore destituta.

(i) *Tædæ non*) Atque adeo virgo: namque cum tædis celebrari solitas nuptias sæpius in Amoribus diximus.

(k) *Nurus*) Pro puellis posita, ut vides.

(l) *Virgineo*) Virginis Sacerdotis.

(m) *Mæotide*) Ad Mæotim paludem sita.

(n) *Aquis*) Id est Populis qui ad mare Euxinum positi.

(o) *Fecisse*) Dianæ immolandam Iphigeniam, a Dea per aerem in Tauricam regionem delatam, cerva pro ea aræ supposita, in Metam. vidimus.

Quam

Quam levibus ventis sub nube per æquora vectam
  Creditur his (*a*) Phœbe deposuisse locis.
Præfuerat templo multos ea rite per annos,
  (*b*) Invita peragens tristia sacra manu.
Cum duo velifera juvenes venere carina;
  Presseruntque suo littora nostra pede.
Par fuit his ætas, & amor: quorum alter Orestes,
  Alter erat Pylades: nomina fama tenet.
Protinus immitem (*c*) Triviæ ducuntur ad aram,
  Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit (*d*) aquâ captos lustrali (*e*) Graja sacerdos,
  Ambiat ut fulvas (*f*) infula longa comas.
Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis;
  Dum tardæ caussas invenit usque moræ;
Non ego crudelis, juvenes, ignoscite, dixit;
  Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus (*g*) is est gentis: qua vos tamen urbe venitis?
  Quove parum fausta puppe petistis iter?
Dixit: &, audito patriæ pia nomine virgo,
  Consortes (*h*) urbis comperit esse suæ.
Alteruter votis, inquit, cadat hostia sacris;
  Ad patrias sedes nuncius alter eat.
Ire jubet Pylades carum periturus Oresten:
  Hic negat: inque vicem pugnat uterque mori.

INTERPRETATIO.

Quam latam per aerem sub nube ventis velocibus Diana dicitur deposuisse in his locis. Ea præposita fuerat rite delubro per multas annos, absolvens lugubria sacrificia manu repugnanta: cum duo adolescentes appulerunt navi velifera, & calcaverunt nostra littora suo pede. Ætas & amor fuit illis æqualis, quorum alter Orestes, alter erat Pylades: fama servat nomina. Continuo ducuntur ad triste altare Triviæ, habentes ambas manus religatas post suum dorsum. Sacerdos Græca aspergit captos aqua lustrali, ut prolixa infula cingat flavos capillos. Et dum adornat sacrum, dum coronat tempora vittis, dum repperit sine fine caussas retardationis; Juvenes, inquit, date veniam, Ego non sum *crudelis; facio sacra sæviora suo loco. Is est mos nationis. Vos tamen ex qua urbe accedítis, quove contendistis navi parum felici? Dixit, & virgo pia, nomine audito Patriæ, invenit esse consortes urbis suæ. Alteruter, ait, procumbat victima votis sacris; alter eat nuntius ad habitationes patrias. Pylades moriturus jubet dilectum Orestem discedere; hic negat; & uterque certat vicissim procumbere.*

NOTÆ.

(a) *Phœbe*) Diana Phœbi soror.

(b) *Invita*) Parum quippe virgini vivos homines mactare & aris admovere placebat.

(c) *Triviæ*) Dianæ, quæ viis triviisque præesse credebatur; quare & in triviis ei sacrificabatur.

(d) *Aqua lustr.*) Qua ad lustrandas purgandasque hostias utebantur.

(e) *Graja*) Scilicet Iphigenia Agamemnonia filia Græca fuit.

(f) *Infula*) Fascia fuit in modum diadematis, a qua vittæ ab utraque parte dependebant.

(g) *Is*) Homines Dianæ immolare.

(h) *Urbis*) Mycenarum *scilicet*, ubi Agamemnon Orestis & Iphigeniæ imperium tenebat.

Ex-

Exstitit (*a*) hoc unum, quod non convenerit illis.
Cætera pars concors & sine lite fuit.
Dum peragunt pulchri juvenes certamen amoris;
Ad fratrem scriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
(Humanos casus aspice) frater erat.
(*b*) Nec mora; de templo rapiunt simulacra Dianæ:
Clamque per immensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor juvenum, quamvis abiere tot anni,
In Scythia magnum nunc quoque nomen habet.
Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo:
Laudarunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hac etiam (qua nulla ferocior) ora
Nomen amicitiæ barbara corda movet.
Quid facere (*c*) Ausonia geniti debetis in Urbe,
Cum tangant diros talia facta Getas?
Adde, quod est animus semper tibi mitis; & altæ
Indicium (*d*) mores nobilitatis habent;
Quos (*e*) Volesus patrii cognoscat nominis auctor;
Quos (*f*) Numa maternus non neget esse suos:
(*g*) Adjectique probent genitiva ad nomina Cottæ,
Si tu non esses, (*h*) interitura domus.

INTERPRETATIO.

Istud unum fuit in quo non congruerent, in cæterir fuerunt pars concors, & sine rixa. Dum adolescentes absolvunt litem egregiæ amicitiæ, illa scribit epistolam ad fratrem. Dabat jussa ad fratrem, & (vide series humanas) ille *erat frater cui jussa dabantur. Et sine cunctatione tollunt signum Dianæ ex templo; & vehuntur secreto per vastum æquor. Stupendus amor adolescentum, tametsi tot anni effluxerunt, habet nunc etiam præclaram famam in Scythia. Postquam fabula trita recitata est ab illa, omnes probarunt acta & piam fidem. Nimirum regione etiam ista, qua nulla truculentior, nomen amicitiæ tangit animos feroces. Quid debetis præstare nati in urbe Ausonia, cum hujusmodi acta moveant crudeles Getas? Adjice quod est semper tibi animus lenis, & mores præbent testimonium excelsæ nobilitatis. Quos Volesus auctor nominis patrii probet, quos Numa maternus non diffiteatur esse suos; & Cottæ additi tuis nominibus gentilitiis, domus peritura nisi tu esses, laudent.*

NOTÆ.

(a) *Hoc*) Quod neuter socium mori passus est: uterque pro amici salute mactari cupiit.

(b) *Nec mora*) Namque statim per eas litteras & quæ esset Iphigenia Oresti, & quis esset Orestes Iphigeniæ patuit.

(c) *Ausonia*) Roma *scil.* Pulchre vero ratiocinatur Naso, longeque melius quam plurimi faciunt Christiani; qui vix aliter sapere quam ut jus sit male facere didicerunt.

(d) *Mores*) Illos *scil.* de quibus agitur, mansnetos & humanos.

(e) *Valesus*) Ab illo paternum genus traxisse Cottam indicat, quem Spartanam propaginem scripsit Silius.

(f) *Numa*) Romanorum rex secundus.

(g) *Adjectis*) Adoptione innuit hunc ad quem scribit amiaum Naso in Aureliam Cottarum familiam transiisse. Verum lege Interpretationem; neque Commentatorem audieris somniantem.

(h) *Interitura*) Hinc defecisse Cottarum gentem intelliges, in quam hic cooptatus.

Di-

Digitized by Google

Digne vir hac (*a*) serie, lapso succurrere amico
Conveniens istis moribus esse puta.

INTERPRETATIO.

Vir digne eo Majorum *ordine crede esse congruum istis moribus subvenire amico qui erravit.*

NOTÆ.

(*a*) *Serie*) Majorum ordine, quocumque modo spectaveris.

EPISTOLA III.

FABIO MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Si vacat exiguum.) *Ad Fabium Maximum scribens, fingit sibi in lecto cubanti sese obtulisse Cupidinem, poetamque de illo questum, quod quum ejus causa in exilium abjectus sit, nolit etiam efficere, ut Augustus placatus mitius exilium concedat. Postremo inducit etiam Cupidinem ad ea respondentem.*

Si vacat exiguum profugo dare tempus amico,
O sidus Fabiæ Maxime gentis, ades:
Dum tibi quæ vidi referam; seu corporis umbra,
Seu veri species, seu fuit ille sopor.
Nox erat: & (*a*) bifores intrabat Luna fenestras,
Mense fere medio quanta nitere solet.
Publica me requies curarum somnus habebat,
Fusaque erant toto languida membra toro:
Cum subito pennis agitatus inhorruit aer;
Et gemuit parvo mota fenestra sono.
Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum:
Pulsus & e trepido pectore somnus abit.
Stabat (*b*) Amor vultu, non quo prius esse solebat,
(*c*) Fulcra tenens læva tristis acerna manu:

INTERPRETATIO.

Si licet præbere breve spatium amico exsuli, adesto, o Maxime, splendor gentis Fabiæ: dum tibi narrabo quæ intuitus sum, sive illud fuit spectrum, sive repræsentatio veri, sive somnus. Nox erat, & Luna subibat fenestras bipartitas, propemodum quanta solet splendere mense medio. Sopor communis requies curarum tenebat me; & artus inertes erant strati toto lecto; cum repente aer concussus alis intremuit, & fenestra mota crepuit exiguo sono. Tremefactus tollo meos artus in cubitum sinistrum; & sopor fugatus excessit ex pavida pectore. Amor consistebat vultu, non quo ante consueverat, mœstus tractans manu sinistra scipionem acernum;

NOTÆ.

(a) *Bifores*) *Bipartitas*.
(b) *Amor*) Cupido deus.
(c) *Fulcra*) Baculum ex acere ligno factum.

Nec

Nec torquem collo, nec habens (*a*) crinale capillis;
Nec bene dispositas comtus, ut (*b*) ante, comas.
Horrida pendebant molles super ora capilli;
Et visa est oculis humida penna meis.
Qualis in aeriæ tergo solet esse columbæ,
Tractantum multæ quam tetigere manus.
Hunc simul agnovi, (neque enim mihi notior alter)
Talibus affata est libera lingua sonis:
O puer, exsilii decepto caussa (*c*) magistro,
Quem fuit utilius non (*d*) docuisse mihi;
(*e*) Huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo,
Et coit (*f*) adstrictis barbarus Ister aquis?
Quæ tibi caussa viæ, nisi uti mala nostra videres?
Quæ sunt, si nescis, invidiosa tibi.
Tu mihi dictasti juvenilia carmina primus:
Apposui (*g*) senis te duce quinque pedes.
Nec me (*h*) Mæonio consurgere carmine, nec me
Dicere magnorum passus es acta ducum.
Forsitan exiguas, aliquas tamen, (*i*) arcus & ignis
Ingenii vires comminuere mei.
Namque ego dum canto tua regna, tuæque (*k*) parentis,
In nullum mea mens grande vacavit opus.

INTERPRETATIO.

neque habens torquem in collo, neque crinale in capillis, neque crines bene compositos ornatos ut prius. Crines delicati fluebant super faciem hispidam; & alæ visæ sunt madidæ oculis meis: quales solent esse in tergo columbæ aeriæ, quam multæ manus tractantium tetigerunt. Cum primum cognovi, (neque enim alius mihi familiarior) lingua mea *libera est alloquuta* eum *hujusmodi vocibus.* O *puer, caussa fugæ deluso præceptori, quem fuit mihi commodius non erudivisse, accessisti etiam huc, ubi nunquam pax datur, & Danubius barbarus concrescit gelidis aquis? Quæ tibi caussa itineris, nisi ut cerneres nostram calamitatem? quæ, si ignoras, est tibi invidiæ. Tu primus suggessisti mihi versus juveniles: te auctore adjeci quinque pedes senis. Neque sivisti me fieri clarum versu Homerico, neque me cantare facta ingentium imperatorum. Arcus & ignis fregerunt vires ingenii mei forte parvas, attamen non nullas. Namque dum ego celebro tua regna, & tuæ matris, ingenium meum non dedit operam ulli magno Poemati.*

NOTÆ.

(a) *Crinale*) Fasciam, qua cohibentur crines, ne in os defluant.

(b) *Ante*) Quo tempore Amatoria Nasoni suadebat.

(c) *Magistro*) Me Ovidio Amorum Doctore.

(d) *Docuisse*) Cupidinem Amoris Magistrum habuit Naso *scilicet*.

(e) *Huc*) In Scythiam ubi exulo.

(f) *Adstrictis*) *Gelu compactis*.

(g) *Senis*) Pedibus *scil.* quibus constat hexameter pentametro præpositus. Cujusmodi versuum genere Amatoria scripsit Naso.

(h) *Mæonio*) *Heroico*, quali usus est Homerus Mæonius.

(i) *Arcus*) Quæ arma sunt Cupidinis, a quo corruptum ingenium aut comminutum queritur Poeta.

(k) *Parentis*) Veneris *scilicet*.

Nec

Digitized by Google

Nec satis id fuerat; stultus quoque carmina feci,
(*a*) Artibus ut posses non rudis esse meis.
Pro quibus exsilium mihi misero reddita merces:
Id quoque in extremis, & sine pace, locis.
At non (*b*) Chionides Eumolpus in (*c*) Orphea talis,
In (*d*) Phryga nec Satyrum talis Olympus erat.
Præmia nec (*e*) Chiron ab Achilli talia cepit,
Pythagoræque ferunt non nocuisse (*f*) Numam.
Nomina neu referam longum collecta per ævum,
Discipulo perii solus ab ipse meo.
Dum (*g*) damus arma tibi, dum te, lascive, docemus,
(*h*) Hæc te discipulo dona magister habet.
Scis tamen, & liquido juratus dicere possis,
Non me legitimos sollicitasse toros.
Scripsimus hæc illis, quarum nec (*i*) vitta pudicos
Contingit crines, nec (*k*) stola longa pedes.
Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas;
Et facere (*l*) incertum per mea jussa genus?
(*m*) An sit ab (*n*) his omnis rigide submota libellis,
Quam lex (*o*) furtivos arcet habere viros?

INTERPRETATIO.

*Neque illud satis fuerat: insanus scripsi quoque versus, ut posses non esse imperitus aut ineptus meis Artibus. Pro quibus exilium est attributum præmium mihi infelici, atque illud in locis remotissimis & sine pace. At Eumolpus Chienides non erat talis erga Orpheum; neque Olympus talis erga Satyrum Phrygem. Neque Chiron reportavit similem mercedem ab Achille; & dicunt Numam non obfuisse Pythagoræ. Neve recenseam nomina deportata ex prolixis temporibus, ego solus interii a meo discipulo. Dum instruimus te armis, dum erudimus te, lascive, preceptor refert hæc præmia te discipulo. Habes tamen compertum, & potsis profiteri vere juratus, me nihil quicquam machinatum esse adversus lectos legitimos. Ista scripsimus iis, quarum neque vitta tangit comas pudicas, neque prolixa stola pedes. Dic, quæse, ecquando doctus es decipere nuptas, & reddere sobolem incertam per mea præcepta? An omnis fœ*mina *sit severe repulsa ab his libellis, quam lex vetat habere viros adulteros?*

NOTÆ.

(a) *Artibus*) Libris de Arte amandi.

(b) *Chionides*) Chiones filium Eumolpum supra diximus.

(c) *Orphee*) Orpheum insignem vatem & Theologum Thracium jam sæpius habuimus.

(d) *Phryga*) Marsyam dicit Celænis Phrygiæ oppido oriundum, qui tibia Apollinem ausus provocare.

(e) *Chiron*) Centaurus, de quo in Metam. Achillis præceptor.

(f) *Numam*) Ex illorum opinione loquitur, qui hunc Romanorum regem secundum Pythagoræ Philosophi discipulum credunt fuisse.

(g) *Damus arma*) Præcepta sua de expugnandis puellis arma vocat.

(h) *Hæc*) Exilium *scilicet*.

(i) *Vitta*) Vestalium & matronarum capitis tegmen aut fascis coercendis crinibus fuit.

(k) *Stola*) Vestis erat, quæ ad imos pedes defluebat.

(l) *Incertum*) Nothi certe quo patre nati sint ut plurimum ignorant.

(m) *An sit*) Vana excusatio; namque venenum quod in Amoribus Naso propinavit ad omnes pariter est derivatum.

(n) *His*) Amatoriis *scilicet*.

(o) *Furtivos*) Cujusmodi sunt adulteri, qui furtim ad alienas uxores commeant.

Digitized by Google

Quid tamen hoc prodest, vetiti si (*a*) lege severa
  Credor adulterii composuisse (*b*) notas?
At tu (*c*) sic habeas ferientes cuncta (*d*) sagittas;
  Sic nunquam rapido (*e*) lampades igne vacent;
Sic regat imperium, terrasque coerceat omnes
  Cæsar, ab (*f*) Ænea qui tibi fratre nepos;
Effice, sit nobis non implacabilis ira;
  Meque loco plecti commodiore velit.
Hæc ego visus eram (*g*) puero dixisse volucri:
  Hos visus nobis ille dedisse (*h*) sonos.
Per mea tela faces, & per mea tela sagittas,
  Per matrem juro, Cæsareumque caput;
Nil, nisi concessum, nos te didicisse magistro;
  (*i*) Artibus & nullum crimen inesse tuis.
Utque hoc, sic utinam defendere cætera posses!
  Scis aliud, quod te læserit, esse magis.
Quicquid id est (neque enim debet dolor ille referri)
  Non potes a culpa dicere abesse tua.
Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres;
  Non gravior merito vindicis ira fuit.
Ut tamen aspicerem, consolarerque jacentem,
  Lapsa per immensas est mihi penna vias.

INTERPRETATIO.

Quid tamen istud juvat, si dicor scripsisse præcepta adulterii interdicti lege rigida? At tu, sic habeas spicula vulnerantia omnia; sic nunquam faces careant flamma violenta; sic Cæsar, qui est tibi nepos a fratre Ænea, administret imperium, & compescat omnes terras, fac ira ejus non sit nobis inexorabilis, & patiatur me puniri in loco minus molesto. Ego visus eram dixisse hæc puero alato; ille visus est reposuisse nobis has voces. Juro per mea tela tædas, & per mea tela sagittas, per genitricem & Caput Cæsareum, nos nihil didicisse te præceptore nisi permissum; & nullum crimen esse in Artibus tuis: Utinam posses tueri cætera sicut istud! Nosti esse magis aliud quod te perdiderit. Quicquid illud est (neque vero ille dolor debet memorari) non potes dicere carere tuo crimine. Quamvis tu tegas delictum sub specie erroris, ira ulteris non fuit sævior merito. Ut tamen viderem & consolarer te afflictum, ala mea descendit per immensas vias.

NOTÆ.

(a) *Lege*) Juliam dicit, quæ in adulteros gladio neque temere animadvertebat.

(b) *Notas*) Versus intelligit, quibus adulteria cussisse Naso arguebatur.

(c) *Sic*) Formula utitur soleoni, cum quidpiam impense magis aliquis ab alio expeteret.

(d) *Sagittas*) Quæ altera arma Cupidinis.

(e) *Lampades*) *Faces*, Cupidinis altera tela, ut docuit noster in lib. de Arte.

(f) *Ænea fratre*) Cupidinis Æneas frater, siquidem matrem uterque habuit Venerem. Augustus vero Cupidinis nepos, quia Julii Cæsaris filius per adoptionem, qui Julius ab Julo seu Ascanio Æneæ filio, genus suum ducebat, aut deducere dicebatur.

(g) *Puero*) Cupidini alato.

(h) *Sonos*) *Verba*.

(i) *Artibus*) *Libellis de Arte Amandi*.

Hæc

(*a*) Hæc loca tum primum vidi, cùm matre rogante
(*b*) Phasias est telis fixa puella meis.
Quæ nunc cur iterum post sæcula longa revisam,
Tu facis, o castris miles amice meis.
Pone metus igitur; mitescet Cæsaris ira:
Et veniet votis mollior hora tuis.
Neve moram timeas, tempus, quod quærimus, instat:
Cunctaque lætitiæ plena (*c*) triumphus habet.
Dum (*d*) domus, & nati, dum mater Livia gaudet:
Dum gaudes Patriæ magne Ducisque (*e*) Pater:
Dum tibi gratatur populus, totamque per Urbem
Omnis (*f*) odoratis ignibus ara calet:
Dum faciles aditus præbet venerabile (*g*) templum;
Sperandum nostras posse valere preces.
Dixit; & aut ille est tenues dilapsus in auras,
Cœperunt sensus aut vigilare mei.
Si dubitem quin his faveas, o (*h*) Maxime, dictis,
(*i*) Memnonio cygnos esse colore putem.
Sed neque mutatur nigra pice lacteus humor:
(*k*) Nec, quod erat candens, fit (*l*) terebinthus, ebur.

INTERPRETATIO.

Aspexi tum primum hæc loca, cum jussu genitricis puella Phasias est vulnerata meis telis. Quæ quidem loca tu causa es ut nunc repetam denuo post longa tempora, o miles amice castris meis. Omitte erga timores: ira Cæsaris lenietur; & tempus mitius dabitur tuis desideriis. Et ne metuas dilationem, hora quam poscimus prope est, & Triumphus habet omnia plena gaudii. Dum domus & filii, dum genitrix Livia lætatur; dum lætaris Pater ingens Patriæ & Ducis; dum plebs tibi gratulatur, & omne altare est incensum flammis adoratis; dum templum venerandum dat accessus faciles, sperandum preces nostras posse valere. Dixit, & aut ille evanuit in subtilem aerem, aut mei sensus cœperunt vigilare. Si dubitem quin faveas his vocibus, a Maxime, credam cygnos esse colore Memnonio. Sed neque liquor lacteus transit in atram picem, neque ebur quod erat album, fit terebinthus.

NOTÆ.

(a) *Hæc*) Scythica *scil.*

(b) *Phasias*) Medea est, cui a Phasi Colchorum fluvio, quibus imperabat Æetes ejus pater, hoc nomen datum.

(c) *Triumphus*) Pannonium intellige seu Dalmaticum, quem quarto anno ab Ovidii fuga Tiberius egit.

(d) *Domus*) Augusta *scil.* cum Augusti filiis, Tiberio, & Germanico, itemque uxore Livia.

(e) *Pater*) Augustum dicit Tiberii ducis patrem per adoptionem, & patriæ per amorem & curas. Cæterum assentaturum utrique, Tiberio præsertim, nihil opus est ut ego dicam.

(f) *Odoratis*) Ex thure per triumphi lætitiam apposito.

(g) *Templum*) Capitolium *scil.* quo Triumphantes ascendebant, Jovi gratias acturi.

(h) *Maxime*) Fabium Maximum alloquitur Naso.

(i) *Memnonio*) Nigro, cujusmodi Memnonis Æthiopis Auroræ ex Tithono filii color fuisse dicitur.

(k) *Nec quod*) Adeoque neque Tu, Maxime, unquam mutaberis.

(l) *Terebinthus*) Arbor est eximii ac nigri splendoris in Syria præsertim nascens.

Con-

Conveniens animo genus est tibi: nobile namque
Pectus & (*a*) Herculeæ simplicitatis habes.
Livor, iners vitium, mores non exit in (*b*) istos;
Utque latens ima vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum:
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris, optentque timeri:
Tinctaque mordaci (*c*) spicula felle gerant.
At tua supplicibus domus est assueta juvandis:
In quorum numero me precor esse velis.

INTERPRETATIO.

Genus est tibi simile animo; namque habes cor generoſum & candoris Herculei. Invidia vitium ignavum non infeſtat istos mores; & repit veluti vipera condita terra infima. Animus tuus excelſus tollitur ſupra nobilitatem ipſam; neque nomen est tibi illuſtrius natura. Alii igitur obſint afflictis, & cupiant eſſe pavori, & ferant ſagittas infectas felle amaro. At tua domus ſolet opem ferre abjectis; in quorum numero oro patiaris me eſſe.

NOTÆ.

(a) *Herculeæ*) Qualis fuit in Hercule, quem Plutarchus Fabiæ gentis auctorem ſcripſit.

(b) *Iſtos*) Tuos candidos.

(c) *Spicula*) De linguæ intelligit præſertim venenatis aculeis.

E P I S T O L A IV.

RUFINO.

ARGUMENTUM.

Hæc tibi non vanam.) *Tiberii ovationem ſeu triumphum de Germania, vel potius de Illyrio, Romam mittens Poeta Rufino amico & doctiſſimo viro commendat. Excuſatque ſe multis rationibus, quod non ita eleganter materiam iſtam abſolvat, ut æquum fuerat. Poſtremo vertit ſermonem ad Liviam Cæſaris matrem, vaticinaturque fore, ut brevi alterum etiam triumphum de Germania ipſa conſequatur.*

HÆC tibi non vanam portantia verba salutem,
Naso Tomitana mittit ab urbe tuus;
Utque (*a*) suo faveas mandat, Rufine, Triumpho;
In vestras venit si tamen ille manus.

INTERPRETATIO.

Naſo tuus mittit tibi ab urbe Tomitana has voces ferentes ſalutem veram, Rufine, atque jubet ut faveas ſuo triumpho, ſi tamen ille venit in veſtras manus.

NOTÆ.

(a) *Suo*) Quia illum in Tiberii honorem ſcripſerat; quem temporis injuria, ut multa alia, nobis præripuit.

Est

Digitized by Google

Est opus exiguum, (*a*) vastisque paratibus impar.
  Quale tamen cunque est, ut tueare rogo.
Firma valent per se, nullumque (*b*) Machaona quærunt:
  Ad medicam dubius confugit æger opem.
Non opus est magnis placido lectore poetis:
  Quamlibet invitum difficilemque tenent.
Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
  Aut etiam nullum forsitan ante fuit,
Viribus infirmi, vestro (*c*) candore valemus:
  Quem mihi si demas, (*d*) omnia rapta putem.
Cunctaque cum mea sint propenso nixa favore,
  Præcipuum veniæ (*e*) jus habet (*f*) ille liber.
Spectatum vates alii scripsere triumphum.
  Est aliquid memori visa notare manu.
Nos ea vix avidam (*g*) vulgo captata per aurem
  Scripsimus: atque oculi (*h*) fama fuere mei.
Scilicet affectus similes, aut impetus idem,
  Rebus ab auditis conspicuisque (*i*) venit?
Nec nitor argenti, quem vos vidistis, & auri,
  Quod mihi defuerit, purpuraque illa, queror.
Sed loca, sed gentes (*k*) formatæ mille figuris
  Nutrissent carmen, (*l*) præliaque ipsa meum.

INTERPRETATIO.

Opus est tenue, neque conveniens magno apparatui. Qualecumque tamen est, oro ut defendas. Quæ sana sunt stant per se, neque recurrunt ad ullum Machaonem; ægrotus incertus implorat auxilium medici. Non opus est lectore indulgente Poetis excellentibus, tenent quantumvis nolentem & morosum. Nos, quibus labores diutini fregerunt ingenium, aut forte quoque nullum prius fuit, debiles viribus, probamur vestro favore: quem si mihi auferas, credam omnia sublata. Et cum omnia mea sint sustentata favore benevolo, ille liber habet jus maximum indulgentiæ. Alii Poetæ descripserunt Triumphum conspectum. Est aliquid signare visa manu memori. Nos scripsimus ea ægre quæsita per vulgus aure cupida: atque oculi mei fuerunt rumor. Quasi vero affectus pares, seu idem furor oriatur ex rebus auditis & visis? Neque doleo quod splendor argenti & auri, quem vos aspexistis, & illa purpura mihi defuerit. Verum loca, verum nationes fictæ mille modis, & ipsa certamina aluissent meos versus.

NOTÆ.

(a) *Vastis*) Non sine maximo apparatu scil. Triumphus ille de Illyriis & Pannoniis actus est.

(b) *Machaona*) Fuit Machaon insignis inter Græcos ad Trojam medicus Æsculapii filius; cui Rufinum similem facit Naso, ut ejus ope, quam orat, Carmen suum stare possit.

(c) *Candore*) Animi æquitate & benevolentia.

(d) *Omnia*) Ut carmen meum nullius sit pretii.

(e) *Jus*) Quia Materia amplissima, & de Imperatoris Tiberii triumpho.

(f) *Ille*) De Cæsaris triumpho.

(g) *Vulgo*) Neque ullo certo Auctore, qui singula accurate referret.

(h) *Fama*) Quia non aliter quam audiendo quæ fuerit Triumphi pompa cognoscere potuit.

(i) *Venit*) Ut minor sit impetus ex auditis, quam qui ex visis oritur.

(k) *Formatæ*) In tabulis pictæ, quæ per triumphum ostentabantur.

(l) *Prælia*) In tabulis descripta.

Et

Et (*a*) Regum vultus, certissima (*b*) pignora mentis,
Juvissent aliqua forsitan illud opus.
Plausibus ex ipsis populi lætoque favore
Ingenium quodvis incaluisse potest.
Tamque ego sumsissem tali clangore vigorem,
Quam rudis audita miles ad arma tuba.
Pectora sint nobis nivibus glacieque licebit,
Atque hoc, quem patior, (*c*) frigidiora loco:
(*d*) Illa Ducis facies in curru stantis (*e*) eburno
Excuteret frigus sensibus omne meis.
His ego defectus, dubiisque auctoribus usus,
Ad vestri venio jure favoris opem.
Nec mihi nota ducum, nec sunt mihi nota locorum
Nomina: materiam vix habuere manus.
(*f*) Pars quota de tantis rebus, quam Fama referre,
Aut aliquis nobis scribere posset, erat?
Quo magis, o lector, debes ignoscere, si quid
Erratum est (*g*) illic, præteritumve mihi.
Adde, quod assiduam (*h*) domini meditata querelam
Ad (*i*) lætum carmen vix mea versa (*k*) lyra est.
Vix bona pòst (*l*) tanto quærenti verba subibant:
Et gaudere aliquid, res mihi visa nova est.

INTERPRETATIO.

Atque facies regum, indicia indubitata animi, contulissent forte aliquid ad illud poema. Quodlibet ingenium potest effervuisse ex ipsis plausibus & alacri favore plebis. Atque ego tam cepissem vires hujusmodi acclamationibus, quam miles inexpertus belli audita tuba. Tametsi cor esset nobis frigidius nivibus & glacie, atque isto loco, quem fero, ille vultus Imperatoris sedentis in curru eburneo expelleret omnem torporem sensibus meis. Ego destitutus istis, & usus auctoribus incertis non sine causa recurro ad auxilium vestri favoris. Neque nomina ducum, neque nomina locorum sunt mihi perspecta: manus ægre habuerunt argumentum. Quota pars erat de tantis rebus, quam fama posset narrare nobis, aut quispiam scribere? Quo magis, o Lector, debes dare veniam, si quid est ibi peccatum & prætermissum a me. Adjice quod mea lyra quæ incubuit continuæ querimoniæ domini, ægre mutata est ad festivum poema. Vix læta voces recurrebant mihi *investiganti tanto* tempore *post; atque lætari ob rem aliquam est mihi visa res inusitata.*

N O T Æ.

(a) *Regum*) Qui victi in Triumphi spectaculis.

(b) *Pignora*) Vultus enim animi index.

(c) *Frigidiora*) Atque adeo ad inveniendum & componendum minus apta.

(d) *Illa Duc.*) Magnifice & callidissime, quasi aliud agendo, Tiberio assentatur Naso.

(e) *Eburno*) Quia in illo Sella curulis eburnea.

(f) *Pars quota*) Minimam fuisse innuit.

(g) *Illic*) In Triumphi descriptione.

(h) *Domini*) Nasonis *scil.*

(i) *Lætum*) Cujusmodi esse debet Triumphale.

(k) *Lyra*) Pro ingenio aut scribendi arte posuit.

(l) *Tanto*) *Tempore* supple; quemadmodum *longo post tempore* dixit Virgilius.

Ut-

Utque reformidant insuetum lumina solem,
Sic ad lætitiam mens mea segnis erat.
Est quoque cunctarum (*a*) novitas carissima rerum:
Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
Cætera certatim de magno scripta triumpho
Jampridem populi suspicor ore legi.
(*b*) Illa bibit sitiens lector, mea pocula plenus:
Illa recens pota est, nostra (*c*) tepescit aqua.
Non ego cessavi, nec fecit inertia serum:
Ultima me vasti sustinet ora freti.
Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
Factaque eunt ad vos, annus abisse potest.
(*d*) Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
An serâ carpas pæne relicta manu.
Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
Si Duce non facta est digna corona suo?
Deprecor, hæc vatum contra sua carmina ne quis
Dicta putet: pro se Musa locuta mea est.
Sunt mihi vobiscum communia sacra, poetæ;
In vestro (*e*) miseris si licet esse choro.
Magnaque pars animæ mecum vixistis, amici:
Hac ego vos absens nunc quoque parte colo.
Sint igitur vestro mea commendanda favori
Carmina, non possum pro (*f*) quibus ipse loqui.

INTERPRETATIO.

Et quemadmodum oculi metuunt Solem insolitum, ita animus meus erat piger ad gaudium. Novitas est etiam gratissima omnium rerum; & favor destituit officium quod cunctatio remoratur. Conjicio cætera scripta certatim de magno triumpho jam pridem teri ore populi. Lector avidus potat illa pocula, expletus mea: ille liquor novus haustus est, noster languescit. Ego non requievi, neque ignavia reddidit tardum; novissima regio magni maris habet me. Dum fama huc penetrat, & versus festinati panguntur, & compositi transmittuntur ad vos, annus potest effluxisse. Neque minimum interest primus legas rosaria integra, an fere omissa, manu tarda. Quid mirum si horto spoliato floribus collectis, sertum non est compositum dignum suo duce? Absit, ut quisquam Poetarum credat hæc prolata adversus suos versus; Musa mea loquuta est pro se. O Poetæ, sacra sunt mihi communia vobiscum, si conceditur miseris esse in vestro cœtu. Atque, amici, vixistis mecum pars animæ meæ, ego quoque vos veneror nunc dissitus in hac regione. Versus ergo mei, pro quibus ego non possum loqui, sint commendandi vestræ benevolentiæ.

NOTÆ.

(a) *Novitas*) Ut qui primi Poetæ Tiberii triumphum descripserint dum recens erat in potiori fuerint conditione. Qua ex re sibi ignoscendi novam rationem petit Naso.

(b) *Illa*) Aliorum poemata poculis, quæ sitientes avida corripiant, comparat.

(c) *Tepescit*) Nauseam vero creat aqua tepida; cui argute Carmen suum simile facit Poeta.

(d) *Nec minimum*) Comparatio nova; qua insuper se favore dignum esse contendit.

(e) *Miseris*) Qualis ego sum.

(f) *Quibus*) Carminibus *scil.* quæ in tantum remotus non possum defendere.

Digitized by Google

(*a*) Scripta placent a morte fere; quia lædere vivos
Livor, & injusto carpere dente solet.
Si genus est mortis (*b*) male vivere; terra (*c*) moratur:
Et desunt fatis sola sepulcra meis.
Denique opus nostræ culpetur ut undique curæ,
(*d*) Officium nemo qui reprehendat erit.
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas:
Hac ego contentos auguror esse Deos.
Hæc facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras;
Et placeat cæso non minus agna bove.
(*e*) Res quoque tanta fuit, quantæ (*f*) subsistere summo
(*g*) Æneidos vati grande fuisset onus.
Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphi
Pondera (*h*) disparibus non potuere rotis.
Quo pede (*i*) nunc utar, dubia est sententia nobis,
Alter enim de te, Rhene, triumphus adest.
Irrita verorum non sunt præsagia vatum.
Danda Jovi (*k*) laurus, dum prior illa viret.
Nec mea verba legis, qui sum submotus ad (*l*) Istrum,
Non bene pacatis flumina pota Getis:

INTERPRETATIO.

Scripta prope grata sunt post obitum, quia invidia consuevit mordere & appetere superstites dente iniquo, Si species est obitûs infeliciter vivere, terra me expectat; & sola sepulcra desunt meæ morti. Denique, quamvis opus nostri studii reprehendatur, nullus erit qui damnet studium & voluntatem meam. *Tametsi vires deficiant, nihilominus conatus est probandus: conjicio Deos esse contentos ea. Is præstat, ut inops accedat etiam gratus od altaria, & agno non minus sit accepta tauro mactato. Res etiam tanta fuit, quantam ferre fuisset onus magnum præstantissima Auctori Æneidos. Teneri quoque elegi non potuerunt portare rotis inæqualibus tam magna pondera triumphi. Quo pede nunc utor incertus sum, alter enim triumphus de te prope est, Rhene. Omina veridicorum poetarum non sunt vana. Laurus offerenda Jovi dum illa prior viret. Neque legis mea dicta, qui sum relegatus ad Danubium fluvium haustum a Getis male pacatis.*

NOTÆ.

(a) *Scripta*) Rationem dicit, ob quam veteus sui sint minus carpendi; quia *scilic.* in mortuis magis quam in vivis sit recensendus.

(b) *Male*) Infeliciter.

(c) *Moratur*) Quasi mortuum expectat.

(d) *Officium*) *Studium*, & *Voluntatem*.

(e) *Res*) Triomphi descriptio.

(f) *Subsistere*) *Parem esse oneri ferendo.*

(g) *Æneid.*) Virgilio *scil.*

(h) *Disparibus*) Istud dicit, quia in Carmine Elegiaco Hexameter uno pede Pentametro major est.

(i) *Nunc*) Postquam heroico carmine ab aliis, Elegis a se Tiberii descriptus sit Triumphus, & novus describendus instet.

(k) *Laurus*) Lauro coronati in Capitolium ascendebant Triumphantes, qui ibidem more optimo, cætera si paria fuissent, Jovi Lauream suam deponebant. Per illud adeoque quod novam laurum Jovi dandam dicit dum prior viret, intellige eum dicere, novum Triumphum a Tiberio ducendum de Germania, dum laurea ex Illyrico Triumpho in Capitolio viresceret.

(l) *Istrum*, *flumina*) Appositio.

Is-

Ista (*a*) Dei vox est: Deus est in pectore nostro:
Hæc duce prædico vaticinorque Deo.
Quid cessas currum pompamque parare triumphis,
Livia? jam (*b*) nullas dant tibi bella moras.
(*c*) Perfida (*d*) damnatas Germania projicit hastas:
Jam (*e*) pondus dices omen habere meum.
Crede, brevique fides aderit; geminabit honorem
Filius, & junctis, ut prius, (*f*) ibit equis.
Prome, quod injicias humeris victoribus, (*g*) ostrum.
Ipsa potest solitum nosse corona caput.
Scuta sed & galeæ gemmis radientur & auro,
Stentque super vinctos (*h*) trunca tropæa viros.
(*i*) Oppida turritis cingantur eburnea muris:
Fictaque res (*k*) vero more putetur agi.
Squallidus immissos (*l*) fracta sub (*m*) arundine crines
Rhenus, & (*n*) infectas sanguine portet aquas.
Barbara jam capti poscunt (*o*) insignia Reges,
Textaque fortunâ (*p*) divitiora suâ.

INTERPRETATIO.

Ista est vox Dei; Deus est in nostro corde; Prædico & Vaticinor hæc Deo duce. Livia quid moraris adornare currum & pompam Triumphis? Nulla bella jam te retinent. Perfida Germania abjicit hastas damnatas. Jam dices præsagium meum habere pondus. Fidem habe, & brevi fides fiet; filius repetet honorem, atque vehetur ut antea equis junctis. Para purpuram, quam insternas humeris victoribus. Ipsa laurea potest cognoscere caput assuetum. Verum cassides & clypei distinguantur gemmis & auro, & trophæa trunca stent super viros ligatos. Urbes eburneæ muniantur muris turritis; & res ficta credatur agi vero more. Rhenus squallidus ferat capillos collectos sub junco lacero, & aquas tinctas cruore. Jam reges captivi petunt ornamenta barbara, & vestes pretiosiores sorte sua.

NOTÆ.

(a) *Dei*) Apollinis *scil.* a quo correptum se Poeta innuit.

(b) *Nullas*) Quasi dicat, nullam deinceps gentem adversus Tiberium stare posse.

(c) *Perfida*) Propter cladem Vari laud dicit, qui a Germania in silvas per fraudem deductus, cum tribus legionibus, sex cohortibus & tribus alis equitum cæsus est; nisi quod ipse & multi alii sibi manus intulerunt.

(d) *Damnatas*) Utpote sceleris pœnitens, bella denuabat Germania.

(e) *Pondus*) Non esse vanum.

(f) *Ibis*) Triumphabit de novo.

(g) *Ostrum*) Purpuream togam & palmatam, qua Triumphantes in Capitolium ducebantur.

(h) *Trunca*) Quia ex arboribus amputatis hosti detracta arma & spolia, monumenta victoriæ, suspendebant.

(i) *Oppida*) Illorum simulacra ex ebore aut argento in Triumphorum ferculis transvehebantur.

(k) *Vero*) Quasi non simulacra urbium, sed urbes vere essent.

(l) *Fracta*) Propterea quod victus.

(m) *Arundine*) Corona arundinea, cujusmodi fluviorum diis affixerunt Poetæ.

(n) *Infectas*) Ex interfectorum cruore.

(o) *Insignia*) Quia patrio more decorati, quanquam vincti per Triumphum victi reges ducebantur.

(p) *Divitiora*) Quia ipsi reges omnibus exuti fortunis suis.

Et (*a*) quæ præterea virtus invicta (*b*) tuorum
Sæpe (*c*) parata tibi, sæpe paranda facit.
Dî, quorum monitu sumus eventura locuti,
Verba (precor) (*d*) celeri nostra probate fide.

INTERPRETATIO.

Et quæ præterea a te adornata sæpe virtus invicta tuorum facit sæpe adornanda. Dii, quorum jussu diximus futura, confirmate, oro, vaticinia nostra fide veloci.

NOTÆ.

(a) *Quæ*) Prome scil.
(b) *Tuorum*) Augusti & liberorum.
(c) *Parata*) Quia illi triumphaverant.
(d) *Celeri*) Quæ celeri effectu appareat.

EPISTOLA V.

MAXIMO COTTÆ.

ARGUMENTUM.

Quam legis.) *Ad Maximum Cottam hanc epistolam mittit, ad quem etiam superius scripserat: laudatque ejus orationem, quam Romæ in foro judiciali habitam, legendam miserat: precaturque, ut crebro studii sui hujusmodi pignora mittat. Deinde dicit se absentem illum tanquam præsentem intueri: viderique cum eo Romæ esse, tanquam in cælo. Cum vero meminit se esse in Scythia, dicit videri se ad inferos reverti.*

QUam legis, unde tibi mittatur epistola, quæris?
Hinc, ubi (*a*) cæruleis jungitur Ister aquis.
Ut (*b*) regio dicta est, succurrere debet & auctor,
(*c*) Læsus ab ingenio Naso poeta suo.
Qui tibi, quam mallet præsens adferre salutem,
Mittit ab (*d*) hirsutis, Maxime Cotta, Getis.
Legimus, o juvenis, patrii non degener (*e*) oris,
Dicta tibi pleno (*f*) verba diserta foro.
Quæ, quanquam linguâ mihi sunt (*g*) properante per horas
Lecta satis (*h*) multas, (*i*) pauca fuisse queror.

INTERPRETATIO.

Petis unde epistola quam legis ad te mittatur? Hinc, ubi Danubius miscetur aquis glaucis. Postquam ora dicta est, auctor Naso, vates afflictus ab ingenio suo, debet etiam in mentem venire. Qui mallet afferre tibi præsens salutem, quam mittit ab hispidis Getis. Legimus, o juvenis, qui non descivisti ab ore patrio, verba prolata a te in foro frequenti. Quæ, quamvis sunt lecta a me lingua festina per horas satis multas, doleo fuisse pauca.

NOTÆ.

(a) *Cæruleis*) Maris Pontici.
(b) *Regio*) In qua ego vitam traho.
(c) *Læsus*) Quia propter ingenium, seu potius illius in scribendis amatoriis abusum patria pulsus.
(d) *Hirsutis*) Quia hirsutis pellibus induti, qui moribus & vultu asperi atque hispidi.
(e) *Oris*) Pro Eloquentia posuit.
(f) *Verba*) Orationem.
(g) *Properante*) Ut solent qui aliquid jucundum legunt.
(h) *Multas*) Ut hinc copiosum Cottæ dicendi genus intelligatur.
(i) *Pauca*) Quia gratissima.

Plu-

Plura sed hæc feci (*a*) relegendo sæpe; nec unquam
Non mihi, quam primo, grata fuere (*b*) magis.
Cumque nihil toties lecta e dulcedine perdant,
Viribus illa suis, non novitate, placent.
Felices, quibus hæc ipso cognoscere in (*c*) actu,
Et tam facundo contigit ore frui!
Nam quanquam sapor est allata dulcis in unda,
Gratius ex ipso (*d*) fonte bibuntur aquæ.
Et magis (*e*) adducto pomum decerpere ramo,
Quam de cælata sumere lance juvat.
At nisi peccassem, nisi me mea Musa fugasset,
Quod legi, tua vox exhibuisset opus.
Utque fui solitus, sedissem (*f*) forsitan unus
De centum judex in tua verba viris.
Major & implesset præcordia nostra voluptas,
Cum (*g*) traherer dictis annueremque tuis.
(*h*) Quem quoniam fatum, vobis patriaque relictis,
Inter inhumanos maluit esse Getas:
Quod licet, ut videar tecum magis esse, legendo,
Sæpe, precor, studii (*i*) pignora mitte tui:

INTERPRETATIO.

Verum feci ea plura relegendo sæpe, neque unquam fuerunt mihi non magis accepta quam primo. Et eum toties lecta nihil amittant de sua *jucunditate, illa grata sunt suis viribus, non novitate. Beati, quibus licuit agnoscere hæc in ipso actu, & frui ore tam diserto. Nam tametsi sapor est gratus in aqua allata, liquor ducitur gratius ex ipsa scaturigine: atque magis placet decerpere pomum ramo adducto, quam petere ex patina sculpta. At nisi errassem, nisi mea Musa me ejecisset, vox tua obtulisset opus quod legi. Et uti consuevi, forte adstitissem unus arbiter ex centum viris in tua dicta. Atque major voluptas implevisset nostra viscera, dum ducerer vocibus tuis, & assentirer. Quem siquidem sors maluit esse inter feros Getas, vobis relictis & patria, mitte sæpe, oro, pignora studii tui, quod conceditur, ut videar amplius esse tecum legendo:*

NOTÆ.

(a) *Relegendo*) Fatearis oportet ingenii vim magnam fuisse Nasoni nostro, qui aliquid si vellet verbis ornare tam facile posset.

(b) *Magis*) Fuerit ergo perfectissima illa oratio necesse est; namque ejus rei istud maximum indicium: quod iis maxime observandum, qui aliquid memoria dignum student in medium proferre.

(c) *Actu*) Gestus enim & recitandi modus, si bonus est, quantam vim afferat orationi, difficile non est intelligere.

(d) *Fonte*) Optime vero hac comparatione illud nescio quid designat Naso, quod ex intimo cujusque ingenio & sensu, in accentum & vocis sonum derivatur, & ad persuadendum vim maximam habet.

(e) *Adducto*) *Ad se tracto.*

(f) *Forsitan*) Quia & Naso in centum viris fuit; uti supra dictum.

(g) *Traherer*) *Rationibus tuis in sententiam tuam adducerer.*

(h) *Quem*) *Me scil.*

(i) *Pignora*) Filii patrum pignora dicuntur; tum scripta Auctorum quasi liberi intelliguntur.

Exem-

Exemploque meo, nisi dedignaris (*a*) idipsum,
  Utere: quod nobis (*b*) rectius ipse dares.
Namque ego, qui perii jam pridem, Maxime, vobis,
  Ingenio nitor non periisse meo.
Redde vicem: nec rara tui monumenta laboris
  Accipiant nostræ grata futura manus.
Dic tamen, o juvenis studiorum (*c*) plene meorum;
  Ecquid ab his ipsis admoneare mei?
Ecquibus ut recitas factum modo carmen amicis,
  Aut, quod sæpe soles, exigis ut recitent,
Interdum queritur tua mens, oblita quid absit?
  (*d*) (Nescio quid certe sentit abesse sui)
Utque loqui de me multum præsente solebas,
  Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est?
Ipse quidem Getico peream violatus ab arcu,
  (Et sit perjuri quam (*e*) prope pœna vides)
Te nisi momentis video pæne omnibus absens.
  Gratia Dîs, menti (*f*) quolibet ire licet.
(*g*) Hac ubi perveni, nulli cernendus, in Urbem,
  Sæpe loquor tecum; sæpe loquente fruor.
Tunc, mihi difficile est, quam sit bene, dicere; quamque
  Candida judiciis illa sit hora meis.
Tum me (si qua fides) cælesti sede receptum
  Cum fortunatis suspicor esse Deis.

INTERPRETATIO.

atque utere exemplo mei, nisi contemnis id ipsum, quod ipse melius nobis præberes. Namque ego, qui jam diu perii vobis, Maxime, contendo non periisse ingenio meo. Par pari refer, neque manus nostræ accipiant rara indicia tui studii futura mihi *grata. Dic tamen, o juvenis plene meorum studiorum, ecquid admonearis mei ab his ipsis? Ecquibus cum recitas amicis, aut legis versus modo conditos; aut quod sæpe consuevisti, requiris ut legant; doletne nonnunquam tuus animus, immemor quid desideretur? (Sane sentit nescia quid sui desiderari.) Et sicuti consueveras multum loqui de me præsente; nuncne etiam nomen Nasonis est in ore tuo? Ego quidem occidam vulneratus ab arcu Getico, & sit supplicium perjuri quod prope cernis, nisi absens intueor te prope omnibus momentis. Gratia Diis, conceditur anima vadere quo lubet. Postquam illa perveni in Urbem, nemini conspiciendus, sæpe loquor tecum: sæpe fruor confabulante. Difficile est mihi dicere, quam sit tum bene, quamque illa hora sit fausta mea sententia. Si quid* mihi *creditur, tum conjicio me admissum in sedes cælestes esse cum Diis beatis.*

NOTÆ.

(a) *Idipsum*) Exemplum meum, & opuscola quæ ad te mitto.

(b) *Rectius*) Quia melius scribis, & dignior es quem ego imiter.

(c) *Plene*) Quia ad eandem artem Poeticam animum suum adjecerat Cotta, istud dicit Naso.

(d) *Nescio quid*) Sese innuit Naso a Cotta desiderandum.

(e) *Prope*) Quia quotidie a Getis imminet periculum.

(f) *Quolibet*) Beneficium maximum; namque omnibus non licet eo modo seipsis frui, & quæcumque volunt mente agitare.

(g) *Hac*) Mente scilicet.

Rur-

Rursus, ut huc re[illegible] (*a*) cælum Superosque relinquo.
A (*b*) Styge [illegible] longe Pontica distat humus.
Unde ego si fat[illegible] prohibente reverti;
Spem sine pr[illegible] Maxime, (*d*) tolle mihi.

INTERPRETATIO.

Cum rursus huc reversus sum, desero cælum, & Deos, neque terra Pontica procul remota est a Styge: Unde si ego contende redire fato obstante, o Maxime, deme mihi spem nihil profuturam.

NOTÆ.

(a) *Cælum*) Magnifice de Roma & Amicis suis loquitur.

(b) *Styge*) Quæ inferorum palus pro ipsis Inferis sæpe sumitur.

(c) *Nec longe*) Quia in Ponto inter Barbaros vivere, & in Inferis esse prope idem Poetæ visum.

(d) *Tolle*) Per litteras ostendendo, fieri non posse, ut redeam. Quanquam enim in bonis nostris spem quoque recensemus; excidere eâ si fuerit necesse, non leve est, mihi quidem, mature idipsum intelligere. Quanquam aliter sensisse alicubi videtur Poeta: nisi magis rhetorice sua ibi servivisse causæ & votis arbitreris.

EPISTOLA VI.

AMICORUM CUIDAM.

ARGUMENTUM.

Naso suo, nomen.) *Ad amicum quendam, qui nolebat a Poeta in scriptis suis propter Augustum nominari, hanc epistolam scribit; colligitque nihil timendum esse, quandoquidem Cæsare nihil sit clementius; tamen pollicetur se non ulterius ejus nomen monumentis suis inserturum. Postremo rogat, ut quandoquidem suo non possit se aperte amare, latenter saltem amicitiæ velit meminisse.*

NAso suo, nomen posuit cui pæne, sodali
Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis.
At, si cauta parum scripsisset dextra, quis esses,
Forsitan officio parta (*a*) querela foret.
Cur tamen, hoc aliis tutum credentibus, unus,
Appellent ne te carmina nostra, rogas?
Quanta sit in mediâ clementia Cæsaris irâ,
Ex me, si nescis, certior esse potes.

INTERPRETATIO.

Naso mittit suo socio, cui fere addidit nomen, istud exiguum poema ab aquis Euxinis. At, si manus parum provida scripsisset quis esses, forte querimonia esset parata officio meo. *Quamobrem tamen, cum cæteri arbitrentur istud* esse *tutum, solus petis ne versus nostri te indicent. Potes cognoscere ex me, si ignoras, quanta sit lenitas Cæsaris in media ira.*

NOTÆ.

(a) *Querela*) Quippe questus esset amicus, quod sese eo pacto amicum esse palam fecisset: quod plurimi propter Augusti offensionem nolebant.

Huic

Huic ego, quam patior, nil possem demere pœnæ,
Si judex meriti cogerer esse mei.
Non vetat ille sui quenquam meminisse sodalis:
Nec prohibet tibi me scribere, teque mihi.
Nec scelus admittas, si consoleris amicum:
Mollibus & verbis aspera fata leves.
Cur, dum tuta times, facis ut reverentia (a) talis
Fiat in Augustos (b) invidiosa Deos?
Fulminis afflatos interdum vivere telis
Vidimus, & refici non prohibente Jove.
Nec, quia Neptunus navem (c) lacerarat Ulyssis,
(d) Leucothoë nanti ferre negavit opem.
Crede mihi, miseris cælestia numina parcunt:
Nec semper læsos & sine fine premunt.
Principe nec nostro Deus est moderatior ullus:
Justitia vires temperat ille suas.
Nuper eam Cæsar facto de marmore (e) templo,
Jampridem posuit (f) mentis in æde suæ.
Jupiter in multos (g) temeraria fulmina torquet,
Qui pœnam culpa non meruere pati.
Obruerit sævis cum tot (h) Deus æquoris undis,
Ex illis mergi pars quota digna fuit?

INTERPRETATIO.

Si cogerer esse arbiter mei meriti, ego nihil possem detrahere supplicio quod patiar. Ille non prohibet quenquam recordari sui amici, neque vetat me tibi scribere, teque mihi. Neque patraveris flagitium si consolatus fueris sodalem, & leniveris crudele fatum blandis vocibus. Quamobrem, dum reformidas quæ sunt secura, facis ut talis timor & observantia fiat invidiosa in Deos Augustos? Nonnunquam aspeximus tactos telis fulminis vita frui, & recreari Jove non obstante. Neque, quia Neptunus disjecerat navem Ulyssis, Leucothoë abnuit præbere auxilium naviganti. Crede mihi, numina cælestia ignoscunt afflictis, neque urgent semper & sine fine vulneratos. Neque ullus Deus est lenior nostro Principe. Ille facit modum potentiæ suæ justitia. Cæsar posuit eam nuper in templo structo ex marmore, jam diu in templo mentis suæ. Jupiter mittit fulmina temeraria in multos, qui non digni fuerunt per crimen pati pœnam. Cum Deus maris tot merserit undis asperis, quota pars ex illis meruit obrui?

NOTÆ.

(a) *Talis*) Quæ facit, ut ne amicum quidem te mihi esse velis intelligi.

(b) *Invidiosa*) Omnes *scilicet*, odio habent illos, qui ita sunt ira unde & ad vindictam proni, ut nullas metas in ulciscendis inimicis ponant.

(c) *Lacerarat*) Propterea quod Polyphemum filium occæcaverat.

(d) *Leucothoë*) Nympha maris, in quam mutata Ino Cadmi filia.

(e) *Templo*) De eo cum nihil apud idoneos auctores legatur, ad Martis ultoris ædem forte alludit, quod ab ultione Cassii & Bruti appellatum fuit. Est enim vindicta pars quædam Justitiæ.

(f) *Mentis*) Qua sede nullum Justitiæ magis acceptum templum.

(g) *Temeraria*) Quæ temere & sine consilio decidunt. Ethnico more loquutus est.

(h) *Deus æquor.*) Neptunus.

Cum

Cum pereant acie fortissima quæque, vel ipso
  Judice, (*a*) delectus Martis iniquus erit.
At, si forte velis in (*b*) nos inquirere, nemo est
  Qui se, quod patitur, commeruisse neget.
Adde, quod extinctos vel (*c*) aqua, vel (*d*) Marte, vel (*e*) igni,
  Nulla potest iterum restituisse dies.
Restituit multos, aut pœnæ parte levavit
  Cæsar; & in multis me velit esse precor.
An tu, cum tali populus sub Principe simus,
  (*f*) Alloquio profugi credis inesse metum?
Forsitan hæc domino (*g*) Busiride jure timeres,
  Aut (*h*) solito clausos urere in ære viros.
Desine mitem animum vano infamare timore.
  Sæva quid in placidis saxa vereris aquis?
Ipse ego, quod primo scripsi sine nomine vobis,
  Vix excusari posse mihi videor.
Sed pavor attonito rationis ademerat usum:
  Cesserat omne novis consiliumque malis.
Fortunamque meam metuens, non vindicis iram,
  Terrebar titulo nominis ipse mei.
Hactenus (*i*) admonitus memori concede poetæ,
  Ponat ut in chartis nomina cara suis.
Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu
  Si nulla libri parte legare mei.

INTERPRETATIO.

Siquidem omnia fortissima occidunt in bello, electio Martis erit injusta, vel ipso judice. At si forte velis in nos Romanos *inquirere, nullus est qui diffiteatur se commeruisse quod patitur. Adde quod nulla dies potest denuo refecisse oppressos vel aqua, vel bello, vel igne. Cæsar recreavit multos, aut ademit partem pœnæ, atque oro ut velit me esse inter multos. An, cum vivamus sub ejusmodi Principe, putas esse timorem in colloquio exulis? forte metueres hæc merito Busiride domino, vel solito torrere homines clausos in ære. Omitte dedecorare placidam mentem inani metu. Quamobrem times asperos scopulos in aquis tranquillis? Ipse ego vix mihi videor posse excusari, quod scripsi vobis sine nomine. Verum timor sustulerat usum rationis attonito; & omne consilium recesserat recentibus ærumnis. Atque reformidans meam sortem, non iram ultoris, ipse expavescebam titulo nominis mei. Admonitus eo usque indulge voti non oblito tui, ut referat nomina dilecta in suas chartas. Indecorum erit utrique, si mihi conjunctus longa consuetudine nulla parte libri mei legaris.*

NOTÆ.

(a) *Delectus*) Quo fortissimos quosque perimit.

(b) *Nos*) Romanos *scilicet*.

(c) *Aqua*) Mari aut Neptuno.

(d) *Marte*) Suo bello.

(e) *Igni*) Fulmine aut Jove.

(f) *Alloquio*) Periculosum credis alloqui profugum, & amicum confiteri.

(g) *Busiride*) Qui Ægypti rex fuit crudelissimus.

(h) *Solito*) Phalaride, qui solitus bove æreo inclusos homines igni supposito torquere.

(i) *Admonitus*) *Multis rationibus inductus*; quæ tamen omnes præclare inventæ, ast satis non tutæ.

Ne tamen iste metus (*a*) somnos tibi rumpere possit,
Non ultra, quam vis, officiosus ero.
Teque tegam, qui sis: nisi cum permiseris ipse.
Cogetur nemo (*b*) munus habere meum.
Tu modo, quem poteras vel aperte tutus amare,
Si res est (*c*) anceps ista, latenter ama.

INTERPRETATIO.

Ne tamen hic timor queat tibi turbare somnos, non ero officiosus plus quam sinis. Atque celabo, qui sis, nisi cum ipse concesseris. Nullus cogetur frui meo beneficia. Tu tantum, si res ista est dubia, occulte amato quem poteras amare securus etiam palam.

NOTÆ.

(a) *Somnos*) Ex timore *scil.* ne dicto tuo nomine, te mihi amicum esse Augustus intelligat.

(b) *Munus*) Ut in meis versibus legatur.

(c) *Anceps*) *Dubia*. Si me amare palam non sit tutum.

EPISTOLA VII.

AMICIS.

ARGUMENTUM.

Verba mihi, &c.) *Ad amicos e Ponto scribens Poeta, de eis queritur, quod suis precibus nullus jam finis imponatur: sibique, cum antea variis epistolis ab eisdem petierit, ut scilicet eorum opera aut reditus, aut mitius exilium ab Augusto impetretur, dicit jam verba deesse: variandamque nunc esse materiam, ne illis molestus sit, ac etiam uxori, quæ præ timore non audebat sibi opem ferre. Ea autem omnia sibi ferenda æquo animo proponit, quandoquidem majora etiam tulerit. Postremo in exilio sibi moriendum esse colligit.*

VErba mihi desunt eadem tam sæpe roganti,
Jamque pudet vanas fine carere preces.
Tædia consimili fieri de carmine vobis,
Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
Nostraque quid portet jam nostis epistola, quamvis
Charta sit a vinclis non labefacta suis.
Ergo mutetur nostri sententia scripti,
Ne toties contra, quam rapit (*a*) amnis, eam.

INTERPRETATIO.

Voces destituunt me orantem toties eadem, jamque pudet preces inanes carere fine. Puto tædere vos versuum consimilium, & omnes intellexisse quid orem. Jamque cognovistis quid nostra epistola velit, quamvis charta non sit soluta suis vinculis. Adeoque sensus nostri scripti mutetur, ne toties ferar contra quam fluvius trahit.

NOTÆ.

(a) *Amnis*) Fortunæ malignitas, aut fati iniquitas.

Quod

Quod bene de vobis speravi, ignoscite, amici:
Talia peccandi jam mihi finis erit.
Nec gravis uxori dicar: quæ scilicet in me
Quam proba, tam timida est, (*a*) experiensque parum.
(*b*) Hæc quoque, Naso, feres: etenim pejora tulisti.
Jam tibi sentiri sarcina nulla potest.
Ductus ab armento taurus detrectat aratrum:
Subtrahit & duro colla novella jugo.
Nos, quibus assuevit fatum (*c*) crudeliter uti,
Ad mala jam pridem non sumus ulla rudes.
Venimus in Geticos fines; moriamur in illis:
(*d*) Parcaque ad extremum, quâ mea cœpit, eat.
(*e*) Spem juvet amplecti, quæ non juvat irrita semper;
Et fieri cupias si qua, (*f*) futura putes.
Proximus (*g*) huic gradus est, (*h*) bene desperare salutem,
Seque semel vera scire perîsse fide.
(*i*) Curando fieri quædam majora videmus
Vulnera, quæ melius non tetigisse fuit.
Mitius ille perit, subita qui mergitur unda;
Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis.
Cur ego concepi Scythicis me posse carere
Finibus, & terra prosperiore frui?

INTERPRETATIO.

Date veniam, amici, quod bene speravi de vobis: nunc omittam sic errare. Neque dicar onerosus conjugi, quæ scilicet tam timida est, & parum solers, quam bona. Patieris hæc etiam, Naso; namque passus es graviora. Nullum onus jam potest sentiri a te. Bos captus ab armento refugit ab aratro, & subtrahit cervicem insolitam aspero jugo. Nos, quibus fatum consuevit uti crudeliter, non sumus novi jam diu ad ulla mala. Accessimus ad oras Geticas, moriamur in illis: & mea sors feratur usque ad finem qua instituit. Juvet admittere spem, quæ juvat non semper vana; & si cupias quædam evenire, credas futura. Bene deponere spem salutis, & intelligere semel certa fide se perisse, est gradus proximus huic. Cernimus nonnullas plagas fieri graviores dum curantur, quas cautius fuit non tetigisse. Ille perit lenius qui obruitur unda celeri, quàm qui fatigat suos lacertos aquis turgidis. Quamobrem ego induxi in animum me posse removeri a finibus Scythicis, & frui terra commodiore?

NOTÆ.

(a) *Experiens*) *Solers*.

(b) *Hæc*) Mala *scil.* & amicorum atque uxoria vanam aut nullam operam.

(c) *Crudel. uti*) *Crudeliter tractare*.

(d) *Parca*) Pro sorte sua posuit, cui Parcæ aut fata aspere jam pridem sævitiam suam assignaverant.

(e) *Spem juvet*) Egregiâ sententiâ dixit istud.

(f) *Futura putes*) Rationes ne desint quæ spem foveant.

(g) *Huic*) Qui in bene sperando positus.

(h) *Bene desper.*) Quamobrem [illegible] quisquam spe vane producat, quâ [illegible] opportunitas surripiatur, millies bonum [illegible] & in perpetuum denique auferatur?

(i) *Curando*) *Dum curantur*. [illegible] comparatio.

Cur aliquid de me speravi lenius unquam?
An Fortuna mihi (*a*) sic mea nota fuit?
Torqueor en gravius; repetitaque forma locorum
Exsilium renovat triste recensque facit.
Est tamen utilius studium (*b*) cessasse meorum;
Quam, quas admôrint, non valuisse preces.
(*c*) Magna quidem res est, quam non audetis, amici:
Sed si quis peteret, qui dare vellet, erat.
Dummodo non vobis (*d*) hoc Cæsaris (*e*) ira negarit;
Fortiter Euxinis immoriemur aquis.

INTERPRETATIO.

Quamobrem unquam speravi aliquid mitius de me? An mea sors sic mihi fuit perspecta? Ecce crucior atrocius, & pulchritudo locorum revocata renovat lamentabilem fugam, & facit recentem. Est tamen utilius affectum meorum cessasse, quam preces quas adhibuerint non habuisse locum. Equidem res quam non audetis, amici, est magna; sed erat qui cuperet concedere, si quis posceret. Dummodo ira Cæsaris non vobis istud denegaverit, fungemur fato animo constanti in aquis Euxinis.

NOTÆ.

(a) *Sic*) Sese arguit, quod fati sui malignitatem cognoscere prius nescîverit.

(b) *Cessasse*) Qui de reditu meo apud Augustum nihil quicquam tentaverint.

(c) *Magna*) Quanquam de reditu suo cum amicis sese amplius nolle agere dixit Poeta, latenter tamen & callide idem repetit.

(d) *Hoc*) Revertine in patriam, an immori aquis Euxinis?

(e) *Ira*) Callidissima adulatio.

EPISTOLA VIII.

MAXIMO.

ARGUMENTUM.

Quæ tibi quærebam.) *Ad Maximum Poeta pharetram cum sagittis e Scythia mittens, ostendit se nullum aliud munus habere, rogans eum ut id accipiat, & qualecumque boni consulat.*

QUÆ tibi quærebam (*a*) memorem testantia curam
Dona Tomitanus mittere posset ager.
Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
Sed te, (*b*) cum donas, ista juvare solent.

INTERPRETATIO.

Anxius eram quæ munera indicantia gratum amorem ager Tomitanus posset tibi mittere. Dignus es argento, atque etiam dignior flavo auro: verum ista solent tibi prodesse cum dono das.

NOTÆ.

(a) *Memorem*) Mei memoris, & beneficiorum tuorum non obliti.

(b) *Cum donas*) Maxime vero olim apud Ethnicos fuit voluptas, esse magnos virtute sua & munificentia præstare; namque ea vera est hominis magnitudo. At Christiani plerique, quod a Deo illis male vertet, postquam Charitatis aliarumque virtutum magnifica nomina peculiari nescio quo jure sua fecerunt, res ipsas, quasi splendide peccata essent, uti loqui amant, omiserunt.

Nec tamen hæc loca sunt ullo pretiosa metallo :
  Hostis ab agricola vix sinit illa (*a*) fodi.
Purpura sæpe tuos fulgens prætexit (*b*) amictus:
  Sed non Sarmatico tingitur illa mari.
Vellera dura ferunt pecudes, & (*c*) Palladis uti
  Arte Tomitanæ non didicere nurus.
Fœmina pro lana (*d*) Cerealia munera frangit;
  Suppositoque gravem vertice portat aquam.
Non hîc pampineis (*e*) amicitur vitibus ulmus:
  Nulla premunt ramos pondere poma suo.
Tristia deformes pariunt absinthia campi,
  Terraque de fructu quam sit amara docet.
Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
  Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
Clausa tamen misi Scythicâ tibi tela pharetrâ;
  Hoste precor fiant illa cruenta tuo.
Hos habet hæc calamos, hos hæc habet ora libellos:
  Hæc viget in nostris, Maxime, (*f*) Musa locis.
Quæ quanquam misisse pudet, quia parva videntur;
  Tu tamen hæc, quæso, consule missa boni.

INTERPRETATIO.

Neque tamen hæc loca sunt ditata ullo metallo; vix hostis patitur illa verti ab agricola. Sæpe purpura fulgens velavit tua vestimenta: verum illa non inficitur mari Sarmatico. Oves gerunt lanas asperas; & fœminæ Tomitanæ non didicerunt uti arte Palladis. Fœmina terit dona Cerealia pro vellere, & fert aquam ponderosam capite submisso. Ulmus non hîc vestitur vitibus pampineis: nulla poma onerant ramos suo pondere. Agri hispidi ferunt amara absynthia, & tellus indicat per fructum quam sit ingrata. Nihil erat ergo in tota ora Ponti lævi, quod mea cura posset mittere. Misi tibi tamen sagittas Scythicas clausas pharetra: oro ut illæ madeant cruore hostis tui. Hæc regio habet has pennas, hæc habet hos libros: hæc musa colitur in nostris locis, Maxime. Quæ quamvis pudet misisse, quia videntur tenuia; tu tamen in bonam partem accipe hæc missa, oro.

NOTÆ.

(a) *Fodi*) *Coli*, *Arari*; ut multo minus metalla, si qua essent, erui sinerent.

(b) *Amictus*) Vestes quæ sub toga gestantur.

(c) *Palladis*) Quæ lanificii Dea est.

(d) *Cerealia*) Fruges molit.

(e) *Amicitur*) *Maritatur*. Nullæ, inquit, hîc vites ulmis junguntur.

(f) *Musa*) Quasi dicat hoc unum agere & curare Scythas ut sagittas & arma tractent.

EPI-

EPISTOLA IX.

BRUTO.

ARGUMENTUM.

Quod sit in his eadem sententia.) *Ad Ovidium scripserat Brutus, quendam carpere ejus carmina, quod in his nil aliud contineretur, quam querela locorum, in quibus exulabat, rogaretque ut frueretur propiore terra: cui Poeta respondet, dicens, in suis carminibus plura esse vitia: forcque bene, si unum tantum vitium in eis deprehenderetur. Cur autem ea non emendet, causas assignat. Postremo respondens ad ea, quæ Brutus scripserat, rationem refert quare idem sæpius scripserit.*

QUod sit in his (*a*) eadem sententia, Brute, libellis,
Carmina nescio quem carpere nostra refers;
Nil nisi me terra fruar ut (*b*) propiore rogare;
Et, quam sim denso cinctus ab hoste, queri.
O quam de multis vitium reprehenditur unum!
Hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
Ipse ego librorum video delicta meorum;
Cum sua plus justo carmina quisque probet.
Auctor opus laudat: sic forsitan (*c*) Agrius olim
Thersiten facie dixerit esse bona.
Judicium tamen hic nostrum non decipit error;
Nec quicquid genui, protinus illud amo.
Cur igitur, si me videam delinquere, peccem,
Et patiar scripto crimen inesse, rogas?
(*d*) Non eadem ratio est, sentire & demere morbos.
Sensus inest cunctis; tollitur arte malum.
Sæpe aliquod cupiens verbum mutare, relinquo;
Judicium (*e*) vires destituuntque meum.

INTERPRETATIO.

Dicis, Brute, nescio quem reprehendere nostros versus, quod idem sit sensus in his libellis: Me nihil orare, nisi ut potiar terra propinquiore; & dolere quam sim circumfusus hoste frequenti. O quam de multis vitiis unum carpitur! Si mea Musa in eo tantum errat, bene est. Ego ipse cognosco errata meorum libellorum; cum quisque faveat plus æquo suis versibus. Auctor probat opus suum. Ita forte Agrius dixerit olim Thersiten esse pulchra facie. Hic tamen error non fallit nostrum judicium: neque diligo continuo quicquid produxi. Petis quamobrem ergo errem, & feram vitium esse in scripto meo si videam me errare? Non est eadem ratio cognoscere & tollere morbos. Sensus inest omnibus, vitium tollitur arte. Sæpe optans mutare aliquam vocem, relinquo, & vires desunt judicio meo.

NOTÆ.

(a) *Eadem sententia*) Id unum scil. quærebat Naso, ut mitius exilium pateretur.

(b) *Propiore*) Non tantum ab Italia dissita.

(c) *Agrius*) Thersitæ Græcorum turpissimi & ignavissimi pater.

(d) *Non eadem*) O quam pulchre respondet Naso; si modo judices habeat æquos, ejus qui sapiant exemplo!

(e) *Vires*) Ars & Ingenium, quod, utcumque fuerit maximum, ægritudo & ærumna imminuit.

Sa-

Sæpe piget (quid enim dubitem tibi vera fateri?)
Corrigere, & (*a*) longi ferre laboris onus.
Scribentem juvat ipse (*b*) favor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens (*c*) pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus (*d*) Aristarcho (*e*) major Homerus erat.
Sic animum lento curarum frigore (*f*) lædit,
(*g*) Ut cupidi cursor fræna retentat equi.
Atque ita Dî mites minuant mihi Cæsaris iram,
Ossaque (*h*) pacata nostra tegantur humo;
Ut mihi conanti nonnunquam (*i*) intendere curas,
Fortunæ species (*k*) obstat acerba meæ.
(*l*) Vixque mihi videor, faciam quod carmina, sanus;
Inque feris curem corrigere illa Getis.
Nil tamen e scriptis magis excusabile nostris,
Quam sensus cunctis pæne quod unus inest.
Læta fere lætus cecini, cano tristia tristis.
Conveniens operi tempus utrumque suo est.

INTERPRETATIO.

Sæpe piget emendare (quamobrem enim verear confiteri tibi vera?) & ferre tædium longi laboris. Ipse favor delectat scribentem, & levat laborem, & opus crescens incalescit cum suo ingenio. At emendare est res tanto difficilior, quanto magnus Homerus erat major Aristarcho. Perinde offendit animum languido torpore curarum, ac eques coercet habenas equi proni in cursum. Atque ita Dii propitii mihi leniant iram Cæsaris, & nostra ossa condantur terra placida, ut forma crudelis meæ sortis impedit sæpe me volentem intendere curas. Atque ægre mihi videor compos mentis, quod pangam versus, & digner emendare illos inter sævos Getas. Nihil tamen est magis dignum venia in scriptis nostris, quam quod idem fere sensus est in omnibus. Lætus cantavi fere læta, mæstus canto mæsta: tempus utrumque respondet suo operi.

NOTÆ.

(a) *Longi*) Quippe difficilius multo poema emendare quam scribere.

(b) *Favor*) Populi exposuerunt; male, ni fallor: namque idem ille, si ad scribendum accendat, quidni & ad corrigendum? Per favorem itaque secretum illum amorem intellige Poetæ ipsius, qui dum scribit, & furore quodam correptus est, fictiones suas probat; postquam ille se remisit non satis videt idoneas.

(c) *Pectore*) Aut ejus calore & furore.

(d) *Aristarcho*) Grammaticus fuit Alexandrinus, judicii adeo exquisiti & castigati, ut, quem ipse non probaret, Homeri versus non putaretur. Proverbio ab illo Aristarchi dicuntur qui aliorum scripta asperius carpunt.

(e) *Major*) Quia facile composuit quæ multa opera atque anxio conatu Aristarchus emendavit; ut illius opus hujus vires exhauserit.

(f) *Lædit*) Corrigere *scil.* lædit. Est vero illud opus maxime tædiosum & molestum causis quas sciunt Magistri.

(g) *Ut cupidi*) Quemadmodum, inquit, cursor, seu eques maximam creat molestiam equo cupienti currere, cum fræno ejus impetum cohibet; sic Corrigere, aut Corrigendi cura, quæ furorem mentis coercet, & ad singula retractanda cogit, est maxime importuna.

(h) *Pacata*) Neque in Scythia sepeliar, ubi arma semper obstrepunt.

(i) *Intendere*) Ne versus inertes; aut alioqui piam vitio laborent.

(k) *Obstat*) Quia in diversa cum trahitur animus, viribus suis non bene utitur.

(l) *Vix*) Animi enim quieti, non afflicti, opus sunt carmina.

Quid,

Quid, nisi de vitio scribam regionis amaræ?
Utque solo moriar commodiore, precer?
Cum toties eadem dicam, vix audior ulli:
Verbaque profectu (*a*) dissimulata carent.
Et tamen hæc eadem cum sint, non scribimus îsdem:
Unaque per plures vox mea tentat opem.
An, ne bis sensum lector reperiret eundem,
Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
Non fuit (*b*) hoc tanti; confesso ignoscite, docti:
Vilior est operis fama salute mea.
Denique (*c*) materiâ quam quis sibi finxerit ipse,
Arbitrio variat multa poeta suo.
Musa mea est index nimium quoque vera malorum;
Atque incorruptæ pondera testis habet.
Nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
Littera, propositum curaque nostra fuit.
Postmodo collectas, utcunque sine ordine, junxi:
Hoc opus (*d*) electum ne mihi forte putes.
Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
Caussa, sed utilitas officiumque, fuit.

INTERPRETATIO.

Quid scribam nisi de incommodis plagæ asperæ, & orem ut fato fungar in terra jucundiore? Cum toties repetam eadem vix audior ab ullo, & voces dissimulatæ destituuntur successu. Et tamen, cum hæc sint eadem, non misimus iisdem: & mea vox una quærit auxilium per plures. An, ne lector inveniret bis eandem sententiam, Brute, unus amicorum erat orandus? Istud non fuit tanti: docti parcite confitenti. Approbatio poematis est vilior salute mea. Denique vates variat multa pro libitu per argumentum quod quis sibi ipse invenit. Musa mea est index nimium quoque vera ærumnarum; & habet fidem testis incorruptæ. Neque scopus & votum meum fuit, uti liber pangeretur, sed ut sua epistola traderetur cuique. Postea junxi collectas utcumque sine ordine: ne arbitreris forte hoc opus fuisse electum. Ignosce scriptis, quorum non laus fuit caussa, verum utilitas & officium.

NOTÆ.

(a) *Dissimulata*) Quæ amici dissimulant, & quasi non accepissent irrita faciunt.

(b) *Hoc*) Quod Lector sensum reperiret eundem. Neque vero temere istud contemsit Naso, siquidem, quod magis mirandum, tam eamdem, quam pluribus debuit, tam varie inculcavit.

(c) *Materiâ*) Per materiam. Namque veterem lectionem revocavi, quæ optima videtur.

(d) *Electum*) Quasi bonas meas epistolas elegerim & emendaverim. Non ita factum; omnes namque promiscue collegi.

P. OVIDII NASONIS
EPISTOLARUM
EX PONTO
LIBER IV.

EPISTOLA PRIMA
SEXTO POMPEIO.

ARGUMENTUM.

Accipe, Pompei,) *Ad Sextum Pompeium scribens Poeta, impium esse dicit, quod nusquam illum in suis scriptis nominaverit: quandoquidem ejus erga se beneficia tanta sint, ut nulli oblivioni tradi debeant. Postremo fatetur se servatum esse ejus opera, ejusque munere se vivere.*

ACcipe, Pompei, deductum carmen ab illo,
  Debitor est vitæ qui tibi, Sexte, suæ.
Qui seu non prohibes a me tua nomina (*a*) poni,
  Accedet meritis hæc quoque summa tuis:
Sive (*b*) trahis vultus; equidem peccasse fatebor;
  Delicti tamen est caussa (*c*) probanda mei.
Non potuit mea mens, quin esset grata, (*d*) teneri.
  Sit precor officio non gravis ira pio.
O quoties ego sum libris mihi visus in istis
  Impius, in nullo quod legerere loco!
O quoties, alii vellem cum scribere, nomen
  Rettulit in ceras (*e*) inscia dextra tuum!

INTERPRETATIO.

SExte Pompei, accipe Poema compositum ab illo qui est tibi debitor vitæ suæ. Qui, seu non vetas nomina sua scribi a me, hæc etiam summa superveniet beneficiis tuis. Sive corrugas frontem; equidem agnoscam errasse; tamen caussa peccati mei est laudanda. Animus meus non potuit impediri quo minus esset memor. Quæso ira ne sit aspera benevola officio. O quoties visus sum mihi impius in istis libellis, quod nullibi legereris! O quoties cum cuperem scribere ad alium, manus imprudens scripsit nomen tuum in cera!

NOTÆ.

(a) *Poni*) In meis carminibus *scilicet*.

(b) *Trahis*) Quod indicium est animi quidpiam nolentis.

(c) *Probanda*) Quia ex gratitudinis officio, & amici memoriam ad posteros transmittendi causa, ejus nomen in scripta sua referebat.

(d) *Teneri*) *Cohiberi*.

(e) *Inscia*) *Temere nomen tuum scribens*.

Digitized by Google

Ipse mihi placuit mendis in talibus error;
Et vix invitâ facta (*a*) litura manu est.
(*b*) Viderit, ad summum dixi: licet ipse queratur;
Ah pudet (*c*) offensam non meruisse prius!
Da mihi, si quid (*d*) ea est, hebetantem pectora (*e*) Lethen;
Oblitus potero non tamen esse tui.
Idque sinas oro; nec fastidita repellas
Verba; nec officio crimen inesse putes.
Et levis (*f*) hæc meritis referatur gratia tantis:
Sin minus, invito te quoque gratus ero.
(*g*) Nunquam pigra fuit nostris tua gratia rebus:
Nec mihi (*h*) munificas arca negavit opes.
Nunc quoque nil (*i*) subitis (*k*) clementia territa fatis
Auxilium vitæ fertque feretque meæ.
Unde, roges forsan, fiducia tanta futuri
Sit mihi: quod fecit (*l*) quisque tuetur opus.
Ut Venus artificis labor est & gloria (*m*) Coi,
Æquoreo madidas quæ premit imbre comas;

INTERPRETATIO.

Ipse error gratus fuit in ejusmodi peccatis; & litura ægre facta est manu repugnante. Viderit denique, dixi: licet ipse queratur; ah pudet non meruisse citius offensam! Præbe mihi Lethen retundentem memoriam, si ea est aliquid: non tamen potero esse immemor tui. Atque precor id mihi *concedas, neque respuas voces contemtas, neque credas esse vitium in officio, & hæc tenuis gratia rependatur tuis beneficiis: sin minus, ero etiam gratus te nolente. Nunquam favor tuus fuit segnis in nostris negotiis; neque* tuum *scrinium denegavit mibi divitias liberales. Nunc etiam benevolentia tua nihil repulsa* mea *clade repentina præbet & præbebit opem vitæ meæ. Requiras forsitan, unde sit mihi tanta spes futuri. Quisque defendit opus quod struxit. Quemadmodum Venus, quæ siccat capillos humidos aqua maris, est labor & laus artificis Coi:*

NOTÆ.

(a) *Litura*) In expurgando nomine tuo.

(b) *Viderit*) *Dixi denique*, Viderit, ipse prospexerit.

(c) *Offensam*) Cum reponerem nomen tuum in meis versibus.

(d) *Ea*) De aqua Lethæa loquitur, quomodo alibi etiam, quasi dicat, nullam esse; & quamquam fuerit non posse tamen tantam vim habere ut amici tam fidi inducat oblivia.

(e) *Lethen*) De fluvio illo omnium rerum oblivia inducente jam sæpe dictum.

(f) *Hæc*) Cum verbis gratum animum testantibus nomen tuum consecro immortalitati.

(g) *Nunquam pig.*) Quia alecri benevolentia me semper juvisti.

(h) *Munificas*) *Divitias hominis munifici & liberalis.* Re ergo etiam Poetam juvit hic Sextus.

(i) *Subitis*) *Quæ me subita calamitate afflixerunt.*

(k) *Clementia*) Lenitas & Amor.

(l) *Quisque*) Tuque adeo, qui me hactenus sustentasti, perges porro opus tuum tutari.

(m) *Coi*) Apellis pictoris, ex Coo, Ægæi maris insule oriundi, qui insignem illam pinxit toties celebratam ex mari exeuntem Venerem.

Ac-

Arcis ut (*a*) Actææ (*b*) vel eburna vel (*c*) ænea (*d*) custos
  Bellica Phidiacâ ſtat Dea facta manu;
Vendicat ut (*e*) Calamis laudem, quos ſecit, equorum;
  Ut ſimilis veræ vacca (*f*) Myronis opus;
Sic ego pars rerum non ultima, Sexte, tuarum;
  Tutelæque ſeror munus opusque tuæ.

INTERPRETATIO.

quemadmodum Dea bellica custos vel eburnea, vel ænea arcis Atheniensis erecta est manu Phidiæ; quemadmodum Calamis asserit gloriam equorum, quos fecit; quemadmodum Vacca opus Myronis est *similis vera* vaccæ; *ita ego pars non postrema rerum tuarum*, Sexte, *dicor munus & opus defensionis tuæ.*

NOTÆ.

(a) *Actææ*) *Atheniensis.*

(b) *Vel eburna*) Viginti cubitorum fuit hæc Minervæ statua ex ebore & auro, Phidiæ Atheniensis sculptoris opus præstantissimum.

(c) *Ænea*) Minervæ ejusdem ex ære tam eximiæ pulchritudinis statuam fecit idem Phidias, ut a forma cognomen acceperit.

(d) *Custos*) Non modo quia belli Dea, sed & Athenas peculiariter in tutela habebat.

(e) *Calamis*) Caelandi laude insignis artifex; equis semper sine æmulo expressis.

(f) *Myronis*) Celeberrimus fuit etiam statuarius, cujus bucula præsertim junix multis Poetarum versibus claruit. Hunc pene hominum animas, ferarumque ære comprehendisse, neque hæredem invenisse, testatur Petronius.

E P I S T O L A II.

SEVERO.

ARGUMENTUM.

Quod legis, o Vates magnorum maxime Regum.) *Ad Severum poetam hanc epistolam scribit Ovidius, se multis rationibus excusans, quod nondum ejus nomen suis scriptis celebrarit, quamvis tamen nunquam cessaverit ad eum epistolas soluta oratione scriptas mittere.*

QUod legis, o Vates magnorum maxime (*a*) Regum,
  Venit ab intonsis usque, Severe, Getis.
Cujus adhuc nomen nostros tacuisse libellos,
  Si modo permittis dicere vera, pudet.

INTERPRETATIO.

Quod legis, o Severe, Poeta maxime Regum magnorum venit usque ab intonsis Getis. Cujus pudet libellos nostros nondum expressisse nomen, si modo concedis agnoscere vera.

NOTÆ.

(a) *Regum*) Quia Tragœdiarum scriptor, ubi Reges celebrati; dixitque alibi noster

Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis.

(*a*) Orba tamen numeris cessavit epistola nunquam
Ire per (*b*) alternas officiosa vices.
Carmina sola tibi (*c*) memorem testantia curam
Non data sunt: quid enim, (*d*) quæ facis ipse, darem?
Quis mel (*e*) Aristæo, quis Baccho vina (*f*) Falerno,
(*g*) Triptolemo fruges, poma det (*h*) Alcinoo?
Fertile pectus habes, interque (*i*) Helicona colentes
Uberius nulli provenit ista (*k*) seges.
Mittere carmen ad hunc, frondes erat addere silvis.
Hæc mihi cunctandi caussa, Severe, fuit.
Nec tamen ingenium nobis respondet, ut ante:
Sed siccum (*l*) sterili vomere (*m*) littus aro.
Scilicet ut limus (*n*) venas excæcat in undis,
(*o*) Læsaque suppresso fonte resistit aqua;
Pectora sic mea sunt limo vitiata malorum:
Et carmen vena pauperiore fluit.
Si quis in hac ipsum terra posuisset Homerum;
Esset, crede mihi, factus & ille (*p*) Getes.

INTERPRETATIO.

Nunquam tamen epistola officiosa destituta numeris omisit proficisci per vices alternas. Soli versus significantes amorem gratum non sunt ad te mitti: Quamobrem enim offerrem quæ ipse pangis? Quis præbeat mel Aristæo, quis vina Baccho Falerno, fruges Triptolemo, poma Alcinoo? Est tibi ingenium facundum; & inter eos qui celebrant Heliconem, nulli ista seges germinat copiosius. Mittere versus ad hunc erat cumulare sylvas foliis. Hæc ratio fuit mihi differendi, Severe. Neque tamen ingenium nobis favet ut prius: sed colo littus aridum vomere inutili. Nimirum, sicuti cœnum occludit meatus in aquis, & liquor oppressus sistitur scaturiginis excæcata; sic ingenium meum est obtusum luto ærumnarum mearum, & versus currit vena tenuiore. Si quis misisset ipsum Homerum in hoc solum, crede mihi, ille etiam factus esset Getes.

NOTÆ.

(a) *Orba numeris*) Soluta oratione ad Severum scripsisse sæpius indicat.

(b) *Alternas*) Sæpius adeoque rescripsisset etiam Severus.

(c) *Memorem*) Mei memoris.

(d) *Quæ facis*) Quippe maximus Poeta Severus.

(e) *Aristæo*) Hunc Apollinis filium Justinus dicit primum mellis & olei usum, itemque lactis coagulum a'isque invenisse. Multa præterea de illo Poetæ fabulati sunt.

(f) *Falerno*) Campaniæ montis petita tell.

(g) *Triptolemo*) Hic Cereris inventricis jussu primus in Græcia agriculturam & frugum usum dicitur docuisse.

(h) *Alcinoo*) Qui Phæacum rex hortos dicitur habuisse cultissimos.

(i) *Helicona*) Id est, Musas & politiores litteras excolentes. Fuit namque Helicon Bœotiæ mons Musis sacer; neque opinor, hujusmodi tropos subinde opus sit inculcare.

(k) *Seges*) Versus dicit.

(l) *Sterili*) Cujus auxilio nihil quicquam liceat excitare.

(m) *Littus*) Ingenium suum ingrato littori comparat, quod frustra Poetica arte sollicitet; cum ærumnis suis sit exhaustum.

(n) *Venas exc.*) *Meatus aquarum claudit.* Quod verum est.

(o) *Læsa*) *Occlusa.*

(p) *Getes*) *Barbarus*, qualis ego factus sum.

Da

Da veniam fasso; studiis quoque fræna (*a*) remisi :
Ducitur & digitis littera rara meis .
Impetus ille sacer, qui vatum pectora nutrit,
Qui prius in nobis esse solebat, abest.
Vix (*b*) venit ad partes, vix sumtæ Musa tabellæ
Imponit pigras pæne coacta manus.
Parvaque, ne dicam scribendi nulla voluptas
Est mihi: nec (*c*) numeris nectere verba juvat.
Sive quod (*d*) hinc fructus adeo non cepimus ullos,
(*e*) Principium nostri res sis ut ista mali:
Sive quod (*f*) in tenebris numerosos ponere gressus,
Quodque legas nulli, scribere carmen, idem est.
Excitat auditor studium; laudataque virtus
Crescit; & immensum gloria calcar habet.
Hîc mea cui recitem, nisi flavis scripta (*g*) Corallis,
Quasque alias gentes barbarus Ister habet?
(*h*) Sed quid solus agam? quaque infelicia perdam
Otia materia, (*i*) surripiamque diem?
Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
Per quæ clam tacitum tempus abire solet;
Nec me, quod cuperem, (*k*) si per fera bella liceret,
Oblectat cultu terra novata suo:

INTERPRETATIO.

Ignosce confitenti; laxavi etiam habenas studiis; & rara littera scribitur meis digitis. Ille sacer furor, qui alit animum poetarum, qui antea consueverat esse in nobis, recessit. Musa ægre venit ad partes; ægre coacta admovet manus lentas tabellæ sumtæ. Et exigua, ne dicam nulla, est mihi voluptas scribendi; neque placet astringere voces numeris. Sive quod adeo non percepimus hinc ullam utilitatem, ut res ista sit initium nostri mali; sive quod idem est ponere passus numerosos in tenebris, & scribere versus, quos nemini legas. Auditor acuit studium, & virtus probata augetur, & laus habet præstantissimum stimulum. Hic cui legam mea scripta nisi flavis Corallis, & nationibus quas crudus Danubius habet? Verum quid faciam solus? aut quare teram misera otia, & decipiam tempus? Nam quia neque vinum, neque alea dolosa me capit, per quæ tempus tacitum consuevit effluere, neque terra novata sua cultura me recreat, quod optarem, si concederetur per sæva bella;

NOTÆ.

(a) *Remisi*) *Studium poeticum prope deserui*.

(b) *Venit*) Ut versus dictat.

(c) *Numeris nectere*) Quod Poetarum negotium.

(d) *Hinc*) Ex Poetica arte, aut versibus.

(e) *Princip.*) Quia propter Carmina amatoria relegatus; uti quidem credi volebat Naso.

(f) *In tenebr.*) Id est, in loco obscuro, nullisque testibus, pedes suos ad numeros Musicos componere, seu saltare. Namque hæc vera est, ni fallor, loci hujus expositio. Saltare in tenebris, & scribere versus inter Getas æque dicit esse ridiculum.

(g) *Corallis*) Qui populi fuerunt ad oram Pontici maris, maxime Barbari.

(h) *Sed quid*) Coactum innuit sese scribere, quique adeo bene non possit. Quanquam certe elegantissima multa & maturi judicii habent istæ epistolæ.

(i) *Surripiam*) *Decipiam*, ut tantum ærumnis meis liceat vacare.

(k) *Si per*) Jam sæpius dixit, a Scythis vel Tomitanos mures infestari.

Quid,

Quid, nisi Pierides solatia (*a*) frigida, restat,
(*b*) Non bene de nobis quæ meruere Deæ?
At tu, cui bibirur felicius (*c*) Aonius fons,
Uriliter studium quod ribi cedit, ama.
Sacraque Musarum merito cole: quodque legamus,
Huc aliquod curæ mitte recentis opus.

INTERPRETATIO.

quid superest nisi Musa languida solatia, quæ Deæ non bene meruerunt de nobis? At tu, a quo fons Aonius ducitur felicius, ama studium quod tibi vertitur in commodum. Et cole merito sacra Musarum, & mitte huc aliquod opus curæ novæ quod legamus.

NOTÆ.

(a) *Frigida*) Quia non ex animo, sed coactus malorum suorum, scribendo, refricabat memoriam.

(b) *Non bene*) Quia per illatum carmina relegatus.

(c) *Aonius*) Hippocrene *scil.* qui in Bæotia, cujus pars montana *Aonia* dicta: atque de hujus fontis aquis Poetæ bibere dicebantur.

EPISTOLA III.

AMICO INSTABILI.

ARGUMENTUM.

Conquerar, an taceam?) *Amicum suppresso nomine taxat, ejusque perfidiam ac levitatem ostendit: quod cum antea a teneris annis secum conjunctissime semper vixerit, tandem in adversa ejus fortuna non modo eum deserat, sed etiam simulet se non cognoscere. Postremo illum monet, ut fortunæ variantis vicissitudines, & levitatem ante oculos ponat.*

Conquerar, an taceam? ponam sine (*a*) nomine crimen?
An notum, qui sis, omnibus esse velim?
Nomine non utar, ne commendere querelâ;
Quæraturque tibi carmine fama meo.
Dum mea (*b*) puppis erat valida fundata (*c*) carina,
Qui mecum velles (*d*) currere, primus eras.

INTERPRETATIO.

Conquerar, an sileam? Ponamne crimen sine nomine; an cupiam esse perspectum cunctis qui sis? Non utar nomine, ne celebreris querimonia mea, *& fama tibi comparetur carmine meo. Quandiu mea navis erat stabilita firma carina, primus eras qui cuperet iter facere mecum.*

NOTÆ.

(a) *Nomine*) Tuo *scil.* amice perfide.

(b) *Puppis*) Pro seipso aut fortuna sua seu sorte posuit.

(c) *Carina*) Per carinam firmamentum intellige seu præsidium quo Poeta nitebatur, res florentes.

(d) *Currere*) *Vivere*, *Agere*, &c.

Nunc.

Nunc, quia (*a*) contraxit vultum Fortuna, recedis,
Auxilio postquam scis opus esse tuo.
Diſſimulas etiam, nec me vis noſſe videri:
Quique ſit, audito nomine, Naſo, rogas.
Ille ego ſum, quanquam non vis audire, vetuſta
Pæne puer puero junctus amicitia.
Ille ego, qui primus tua ſeria noſſe ſolebam,
Qui tibi jucundis primus adeſſe jocis.
Ille ego convictor, (*b*) denſoque domeſticus uſu:
Ille ego judiciis (*c*) unica Muſa tuis.
Idem ego ſum, qui nunc an vivam, perfide, neſcis:
Cura tibi de quo quærere nulla fuit.
Sive fui nunquam carus, ſimulaſſe (*d*) fateris:
Seu non fingebas, inveniere levis.
Eja age dic aliquam, quæ te mutaverit, iram:
Nam niſi juſta tua eſt, juſta querela mea eſt.
Quæ te conſimilem res nunc vetat eſſe (*e*) priori?
An crimen, cœpi quod miſer eſſe, vocas?
Si mihi rebus opem nullam factiſque ferebas;
(*f*) Veniſſet verbis charta notata tribus.
Vix equidem credo, ſed & inſultare jacenti
Te mihi, nec verbis parcere, Fama refert.
Quid facis, ah demens? cur ſi Fortuna recedat,
Naufragio lacrymas (*g*) eripis ipſe (*h*) tuo?

INTERPRETATIO.

Nunc, quia fortuna corrugavit frontem, dilaberis, cum intelligis me *indigere tua ope. Atque inſuper diſſimulas; neque vis videri me noſſe: & poſtquam audiviſti nomen* meum, *petis quis ſit Naſo. Ego ſum ille, tametſi renuis accipere, fere puer nexus* tibi *puero antiqua amicitia. Ego* ſum *ille, qui conſueveram primus cognoſcere tua ſeria, qui primus adeſſe gratis ludis. Ego* ſum *ille convictor, & domeſticus frequenti conſuetudine: ego* ſum *ille Muſa ſola tua arbitrio. Ego ſum idem, qui nunc utrum vivam ignoras, perfide, de qua percontari nulla fuit tibi ſollicitudo. Seu nunquam tibi fui dilectus, agnoſcis* te *finxiſſe; ſeu non fingebas, comprobaberis inconſtans. Eja age, indica aliquem dolorem qui te immutaverit: nam niſi tua querimonia eſt æqua, mea eſt æqua. Quæ res prohibet te eſſe nunc conſimilem priori? An appellas crimen, quod cœpi eſſe infelix? Si nullum auxilium mihi præbebas rebus & factis; charta mitteretur ſignata tribus vocibus. Ægre equidem fidem adhibeo; verum rumor etiam perhibet te inſultare mihi proſtrato, neque abſtinere dictis. Quid agis ah inſane? Quamobrem ipſe demis fletus tuæ ærumnæ, ſi fortuna deſerat* te.

NOTÆ.

(a) *Contraxit*) Illorum more qui irati frontem corrugant.

(b) *Denſo uſu*) *Frequenti conſuetudine.*

(c) *Unica Muſa*) *Solus eo nomine dignus Poeta.*

(d) *Fateris*) Re ipſa *ſcilicet*, cum jam minus notum Naſonem profitaretur.

(e) *Priori*) Qualis eſſe ſolebas antea.

(f) *Veniſſet*) Mitteres ſaltem epiſtolam tribus verbis.

(g) *Eripis*) Quia, ut ait Horatius, in noſmet legem ſancimus iniquam, cum in alios quidpiam, quod nos pariter urgere poſſit, ſtatuimus.

(h) *Tuo*) Si forte eveniat; quod non ita difficile.

Hæc

Hæc (*a*) Dea non stabili quam sit levis orbe fatetur,
Quem summum (*b*) dubio sub pede semper habet.
Quolibet est folio, quavis incertior aura.
Par illi levitas, improbe, sola tua est.
Omnia sunt hominum tenui pendentia filo:
Et subito casu, quæ valuere, ruunt.
Divitis audita est cui non opulentia (*c*) Crœsi?
Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit.
(*d*) Ille Syracosia modo formidatus in urbe,
Vix humili duram reppulit (*e*) arte famem.
Quid fuerat (*f*) Magno majus? tamen ille rogavit
Submissa fugiens voce (*g*) clientis opem.
(*h*) (Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipse magis.)
Ille (*i*) Jugurthino clarus (*k*) Cimbroque triumpho,
Quo victrix (*l*) toties Consule Roma fuit;
In (*m*) cœno latuit Marius cannaque palustri:
Pertulit & tanto multa (*n*) pudenda viro.

INTERPRETATIO.

Hæc dea agnoscit quam sit inconstans in orbe instabili, quem extremum habet semper sub pede levi. Est levior quovis folio, quovis vento: sola tua inconstantia est illi æqualis, pessime. Cuncta mortalium sunt alligata exiguo filo; & quæ firma fuerant decidunt repentina ruina. Cui non est relata potentia Crœsi opulenti? Nimirum tamen captus habuit vitam ab hoste. Ille modo tremendus in urbe Syracusia ægre depulit acrem famem vili arte. Quid fuerat majus Magno? tamen ille fugiens imploravit auxilium clientis tono humili. Atque ipse homo factus pauperior omnibus, cui totus orbis terrarum obtemperavit. Ille Marius illustris triumpho Jugurthino & Cimbro, quo toties Consule Roma fuit victrix, delituit in luto & juncis palustribus, atque perpessus est multa erubescenda tanto viro.

NOTÆ.

(a) *Dea*) Fortuna *scil.* quæ extremo pede, levitatis indicandæ gratia, orbem volubilem tangere tantum fingitur, & pingitur.

(b) *Dubio*) Quia & vertitur orbis, cui insultitur fortuna, & ipsa leviter tantum illum attingit in fugam paratissima.

(c) *Crœsi*) Qui rex Lydiæ potentissimus & ditissimus a Cyro Persarum rege victus, & rogo impositus, vix tandem, agnita rerum humanarum, quam Solon illi inculcaverat, varietate, vita donatus est. Quam historiam prolixe & eleganter habes apud Herodotum.

(d) *Ille*) Dionysium dicit Siciliæ tyrannum, qui Syracusis pulsus, Corinthi pueros instituere pro maximo munere habuit.

(e) *Arte*) Docendo pueros.

(f) *Magno*) Pompejum intellige, cujus luctuosa fata videsis vel apud Plutarchum.

(g) *Clientis*) Ptolemæi *scilicet* regis Ægypti, ad quem, victus a Cæsare, confugit.

(h) *Cuique*) Expungas licet istud Distichon, ut optime censuit clariss. Heinsius.

(i) *Jugurthino*) Fuit Jugurtha Numidarum rex in Africa nefarius; quem Marius, obscuro quidem loco natus, sed præclarus Imperator vicit, & in triumphum duxit.

(k) *Cimbro*) De Cimbris Germaniæ populis Marius idem, postquam illos in Italia delevisset, magna gloria triumphavit.

(l) *Toties*) Septies enim eum honorem adeptus est; quod nemini obtigerat.

(m) *Cœno*) Is vero, cum Syllæ rabiem effugeret, in paludibus Minturnarum delitescere coactus est.

(n) *Pudenda*) Ex palude enim sua retractus in carcerem conjectus est; quo & immissus percussor, quem tamen vultus auctoritate deterruit.

In-

Ludit in humanis divina potentia rebus;
Et certam præsens vix habet hora (*a*) fidem.
Littus ad Euxinum, si quis mihi (*b*) diceret, ibis,
Et metues arcu ne feriare Getæ;
I, (*c*) bibe, dixissem, purgantes pectora succos:
Quicquid & in tota nascitur (*d*) Anticyra.
Sum tamen hæc passus: nec si mortalia possem,
Et summi poteram tela cavere Dei.
Tu quoque fac timeas; &, quæ tibi læta videntur,
(*e*) Dum loqueris fieri tristia posse puta.

INTERPRETATIO.

Potentia divina ludit in rebus humanis; & tempus præsens ægre habet fidem. Si quis mihi dixisset, fugies ad littus Euxinum, & timebis ne vulnereris arcu Getæ; Ito, dixissem, potato succos purgantes pectora, & quicquid germinat in tota Anticyra. Attamen pertuli ista; neque si possem me defendere a telis mortalibus, poteram etiam me defendere a telis supremi Dei. Vide tu etiam metuas, & crede posse fieri aspera dum verba facis, quæ tibi videntur læta.

NOTÆ.

(*a*) *Fidem*) In tanta nemque rerum venitate, nihil est quod certum quisquam facere aut dicere possit.

(b) *Diceret*) Pro *dixisset*, ut sæpe alibi.

(c) *Bibe*) Siquidem insanus es, caputque geris atrâ bile turbatum. Intendit Naso dicere, nisi fortunæ vices expertus esset, nunquam potuisse credere futurum ut exilio in Getas pelleretur.

(d) *Anticyra*) Insula est sinus Maliaci, ubi Helleborum magna copia nascitur; cujus succum ad depellendam insaniam multum conferre veteres crediderunt.

(e) *Dum loqueris*) Horæ momento.

EPISTOLA IV.

SEXTO POMPEIO.

ARGUMENTUM.

Nulla dies adeo est.) *Ad Sextum Pompeium scribens Poeta, nullam rem tam tristem esse dicit, quæ non habeat aliquando aliquid lætitiæ: quod sibi contigisse ostendit. Quum enim tristis in littore Pontico spatiaretur, fama ei nuntiavit, Sextum Pompeium consulem designatum esse. Quam rem dicit maximam sibi lætitiam attulisse. Postmodo dolet non posse, cum magistratum inibit Pompeius, illi interesse. Postremo illum precatur ut aliquando sui recordetur.*

NUlla dies adeo est australibus humida nimbis,
(*a*) Non intermissis ut fluat imber aquis.

INTERPRETATIO.

Nulla dies est adeo pluviosa imbribus australibus, ut pluvia distillet aquis non cessantibus.

NOTÆ.

(a) *Non intermissis*) Hac comparatione Naso nullam rem tam tristem esse significat, quin aliquo lætitiæ radio quandoque, distinguatur.

Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
  Mista fere duris utilis herba (*a*) rubis.
Nil adeo Fortuna gravis miserabile fecit,
  Ut minuant nulla gaudia parte malum.
Ecce domo, patriaque carens, oculisque meorum,
  Naufragus in Getici littoris actus aquas;
Quâ tamen inveni vultum (*b*) diffundere caussâ
  Possem, (*c*) Fortunæ nec meminisse meæ.
Nam mihi cum fulvâ tristis spatiarer arenâ,
  Visa est a tergo (*d*) penna dedisse sonum.
Respicio: nec corpus erat, quod cernere possem:
  Verba tamen sunt hæc aure recepta meâ:
En ego lætarum venio tibi nuncia rerum,
  Fama per immensas aere lapsa vias.
Consule Pompejo, quo non tibi carior alter,
  Candidus & felix proximus annus erit.
Dixit: &, ut læto (*e*) Pontum rumore replevit,
  Ad gentes alias hinc (*f*) Dea vertit iter.
At mihi, dilapsis inter (*g*) nova gaudia curis,
  Excidit asperitas hujus iniqua loci.
Ergo ubi, Jane (*h*) biceps, (*i*) longum reseraveris annum,
  Pulsus & a (*k*) sacro mense December erit;

INTERPRETATIO.

Neque ullus locus est ita infœcundus, ut non sit fere in illo gramen salubre mistum asperis rubis. Fortuna adversa nihil fecit adeo deplorandum, ut lætitia nulla parte leniat malum. Ecce ego destitutus domo & patria, & conspectu meorum, naufragus pulsus in aquas littoris Getici, repperi tamen caussam qua possem exporrigere frontem, neque recordari sortis meæ. Nam cum deambularem mæstus in flava arena, ala visa est mihi strepuisse a tergo. Respicio; neque erat corpus quod possem videre: attamen hæ voces sunt auditæ aure mea; Ecce ego fama delapsa cælo per longas vias adsum tibi nuncia rerum festivarum. Annus proximus erit splendidus & beatus Consule Pompejo, quo alter non est tibi charior. Dixit; & postquam implevit Pontum grato susurro, Dea flexit hinc iter ad alias nationes. At oblitus sum feritatis asperæ hujus loci, solicitudinibus disjectis inter nova gaudia. Adeoque, Jane bifrons, postquam aperueris longum annum, & December erit fugatus a sacro mense,

NOTÆ.

(a) *Rubis*) Rubus *Un buisson. Un Eglantier.*

(b) *Diffundere vult.*) Exhilarare adeoque cor meum; namque ejus rei est indicium frontis alacritas.

(c) *Fortunæ*) Adversæ.

(d) *Penna*) Quam famæ fuisse mox indicabit.

(e) *Pontum*) Regionem Ponticam, ubi Naso exulabat.

(f) *Dea*) Fama *scil.*

(g) *Nova*) De Pompeii Consulatu.

(h) *Biceps*) Janus antiquissimus Italiæ rex prudentissimus & futurorum non ignarus ideo bifrons dictus est; quem Macrobius Deum anni scribit, noster in Fastis tacite labentis anni originem, quia illi Januarius primus mensis sacer.

(i) *Longum*) Vel quia longus annus Solaris duodecim mensibus constans, præ Lunari triginta circiter dierum; vel potius quia longus Nasoni, qui jam Pompejum suum Consulem habere cuperet.

(k) *Sacro*) Tibi *scil.* Jane.

Pur-

(*a*) Purpura Pompejum (*b*) summi velabit honoris:
(*c*) Ne titulis quicquam debeat ille suis.
Cernere jam videor (*d*) rumpi penetralia turba;
Et populum (*e*) lædi deficiente loco.
(*f*) Templaque Tarpejæ primum tibi (*g*) sedis adiri;
Et (*h*) fieri faciles in tua vota Deos.
Colla boves (*i*) niveos (*k*) certæ præbere securi,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Cumque Deos omnes, tum quos impensius æquos
Esse tibi cupias, cum Jove Cæsar erit.
(*l*) Curia te excipiet, (*m*) Patresque e more vocati
Intendent aures ad tua verba suas.
Hos ubi facundo tua vox (*n*) hilaraverit ore:
Utque solet, (*o*) tulerit prospera verba dies;
Egeris & meritas Superis (*p*) cum Cæsare grates:
Qui caussam, (*q*) facias cur ita sæpe, (*r*) dabit:
Inde domum repetes toto (*s*) comitante Senatu;
(*t*) Officium populi vix capiente domo.

INTERPRETATIO.

Ostrum supremi honoris vestiet Pompejum; ne ille quicquam debeat suæ gloriæ. Jam videor videre domum fatiscere magna vi hominum; & plebem collidi loco deficiente; atque templa soli Tarpeii primum a te intrari, & Deos fieri propitios in tua desideria; Tauros candidos, quos gramen Faliscum nutrivit in suis agris exhibere cervices bipenni inevitabili. Et cum optes Deos omnes esse tibi propitios, tum aliquos amplius, Cæsar erit cum Jove. Curia excipiet te; & Senatores congregati de more arrigent aures ad tua dicta. Postquam tua oratio oblectaverit illos ore diserto, & dies habuerit voces lætas, ut consuevit; atque egeris dignas gratias Diis cum Cæsare, qui præbebit materiam quamobrem sic facias sæpe, inde reverteris domum toto Senatu comitante, domo ægre continente officium populi.

NOTÆ.

(a) *Purpura*) Ex qua Trabea seu toga picta Consulum.

(b) *Summi*) Qualis est Consulatus.

(c) *Ne debeat*) Sibi vero unusquisque hoc debet, ut ad summam virtutem veramque laudem quæ ab ea est, quantum licet, promoveatur. Neque aliunde quisquam solatium verum possit aucupari.

(d) *Rumpi*) Propter frequentiam congratulantium.

(e) *Lædi*) Inter se collidi; ut fieri solet in turba.

(f) *Templa*) Capitolium est; illud namque templum in Capitolino monte, qui & Tarpejus a Vestali Tarpeii filia ibi obruta dictus fuit, positum. Illuc vero novi Consules ascendebant sacrificaturi Calendis Januariis: unde & Togam pictam sumebant.

(g) *Sedis*) Sedisse, aut positum esse in Tarpejo monte Capitolium modo diximus.

(h) *Fieri fac.*) Per sacrificia *scil.*

(i) *Niveos*) Ex agro Falisco, in Thuscia; ubi aqua Clitumni amnis epota boves facit albos, juvenci petebantur, qui Jovi solenni ritu Cal. Januariis mactabantur.

(k) *Certæ*) Quæ certo ictu juvencos ferit.

(l) *Curia*) Locus in quem Senatus convocabatur.

(m) *Patres*) Senatores.

(n) *Hilar.*) Novi Consules *scil.* blandis vocibus gratias pro delato sibi Magistratu agebant.

(o) *Tulerit*) Nempe, in re tali ut solet læta & prospera omnia a congratulante turba dicebantur.

(p) *Cum Cæsare*) *Et Cæsari.*

(q) *Facias ita*) *Gratias agas.*

(r) *Dabit*) Seu Consulem designando, seu aliis beneficiis demerendo.

(s) *Comitante*) Morem nota laudabilem & maxime honorificum.

(t) *Officium populi*) Pro populo officioso.

Me miserum, turba quod non ego cernor in illa;
  Nec poterunt istis lumina nostra frui!
Quamlibet absentem, quâ possum, mente videbo:
  Aspiciet vultus Consulis illa (*a*) sui.
Dî faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
  Nomen; &, Heu, dicas, quid miser (*b*) ille facit?
Hæc tua pertulerit si quis mihi verba, fatebor
  Protinus exsilium mollius esse meum.

INTERPRETATIO.

Me infelicem, quod ego non conspicior in illo agmine, neque oculi nostri poterunt frui istis! Cernam animo quo possum quantumvis absentem: ille intuebitur faciem Consulis sui. Dii annuant, nomen nostrum tibi recurrat aliquo tempore, & heu! dicas, quid ille infelix agit? Si quis retulerit mihi has tuas voces, agnoscam continuo exsilium meum esse mitius.

NOTÆ.

(a) *Sui*) *Pompeii sui amici.*

(b) *Ille*) *Naso meus.*

EPISTOLA V.

EIDEM JAM CONSULI.

ARGUMENTUM.

Ite, leves elegi.) *Alloquitur per prosopopœiam carmen suum Poeta, illudque Romam mittit ad Pompejum, ad quem etiam scripsit superiorem epistolam: mandataque exponit, & perbelle fatetur primo se illi summopere devinctum, declarans se propter ejus beneficia fore semper illius mancipium. Postremo precatur, ut se donatum vita, ejus operá, etiam servet in præsentia.*

ITE, (*a*) leves elegi, doctas ad (*b*) Consulis aures;
  Verbaque (*c*) honorato ferte legenda viro.
(*d*) Longa via est, (*e*) nec vos pedibus proceditis æquis:
  Tectaque brumali sub nive terra latet.
Cum gelidam (*f*) Thracen, & opertum nubibus (*g*) Hæmon,
  Et maris (*h*) Ionii transieritis aquas;

INTERPRETATIO.

Discedite, expediti Elegi, ad doctas aures Consulis, & portate voces evolvendas viro honorato. Iter est prolixum, neque vos inceditis pedibus paribus; & tellus obducta nive hyemali abscondita est. Postquam superaveritis Thracen frigidam, & Hæmon tectum nubibus, & aquas maris Ionii,

NOTÆ.

(a) *Leves*) Quia ad leviora scribenda magis idonei; minoris sunt operæ, & citius currunt.

(b) *Consulis*) Pompeii, *scil.*

(c) *Honorato*) *Consulatum gerenti.*

(d) *Longa*) Tomis Romam usque.

(e) *Nec vos*) Quia uno pede Pentameter Hexametro est brevior.

(f) *Thracen*) Thracia regio est ampla Europæ a Macedonia Septentrionem versus in ortum porrecta, quæ ex Ponto in Italiam iter erat.

(g) *Hæmon*) Mons est altissimus Thraciæ.

(h) *Ionii*) Illud est quod Siciliam inter & Græciam patet.

Digitized by Google

Luce minus (*a*) decima dominam venietis in Urbem,
(*b*) Ut festinatum non faciatis iter.
Protinus inde domus vobis Pompeja petatur:
Non est (*c*) Augusto junctior ulla Foro.
Si quis, (*d*) ut in populo, qui sitis, & unde requiret:
Nomina decepta (*e*) quælibet aure ferat.
Ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri;
Verba (*f*) minus certe ficta timoris habent.
Copia (*g*) nec vobis ullo prohibente videndi
Consulis, ut limen contigeritis, erit.
Aut reget (*h*) ille suos dicendo jura Quirites;
Conspicuum signis cum premet altus (*i*) ebur:
Aut populi (*k*) reditus positam (*l*) componet ad hastam,
Et minui magnæ non sinet Urbis opes.
Aut, ut erunt Patres in (*m*) Julia templa (*n*) vocati,
De tanto dignis Consule rebus aget.
Aut feret Augusto solitam (*o*) natoque salutem:
Deque (*p*) parum noto consulet officio.

INTERPRETATIO.

die minus decima appuleritis in Urbem dominam, quamvis non properetis aut acceleretis iter. Inde continuo domus Pompeja requiratur. Nulla est propinquior foro Augusto. Si quis, ut in plebe, petat qui sitis & unde; reportet quævis nomina aure delusa. Quamvis enim sit securum, sicut ego existimo, verum agnoscere, sane voces falsæ habent minus formidinis. Neque licebit vobis adire Consulem ullo obstante, cum ad ostium veneritis. Aut ille curabit suos Romanos declaranda jura, cum sublimis innitetur ebori insigni figuris & imaginibus; aut statuet de proventibus populi ad hastam positam, & non patietur censum ingentis Urbis extenuari. Vel cum Senatores erunt citati in ædem Juliam tractabit de rebus dignis tanto Consule. Vel salutabit Augustum & filium de more, atque petet consilium de officio minus perspecto.

NOTÆ.

(a) *Decima*) Postquam mare transieritis Ionium.

(b) *Ut festinat.*) *Quamvis non properetis.*

(c) *Augusto*) Junctum fuit istud forum foro Cæsaris, quod hodie in hortos mutatum. Inter miracula Urbis refertur a Plinio.

(d) *Ut in pop.*) *Quemadmodum populus solet requirere.*

(e) *Quælibet*) Quævis alia, excepto vero.

(f) *Minus tim.*) Nullus namque si intellexerit Ovidii exsulis esse libellos, nullus ea causa infestus fuerit.

(g) *Nec erit*) Quia *scil.* negotiis districto consule, quamquam nullus aditum prohibeat, per illa accedere non licet.

(h) *Ille*) Consul Pompejus.

(i) *Ebur*) Sellam eburneam & curulem variis figuris distinctam.

(k) *Reditus*) Publica vectigalia.

(l) *Componet*) Positâ in foro hastâ præconis, ut inquit Cicero, publica vectigalia in auctione emenda conducendave proponet. *Il réglera les revenus de l'Etat, les faisant crier au plus offrant.*

(m) *Julia*) In foro Romano fuit istud templum, in quo Veneris genitricis mari exeuntis imaginem Augustus dicavit.

(n) *Vocati*) Non enim in unum atque eundem locum semper conveniebant Senatores.

(o) *Nato*) Tiberio *scil.* Augusti filio per adoptionem.

(p) *Parum noto*) Quia ex Cæsaris nutu omnia componenda. Namque aliter si exponas, vix satis ad Pompeii laudes istud quadraverit.

Tem-

Digitized by Google

Tempus ab his vacuum Cæsar (*a*) Germanicus omne
Auferet: a (*b*) magnis (*c*) hunc colit (*d*) ille Deis.
Cum tamen a turba rerum requieverit harum;
Ad (*e*) vos mansuetas porriget ille manus:
Quidque (*f*) parens ego vester agam, fortasse requiret.
Talia vos illi reddere verba velim.
Vivit adhuc, vitamque tibi debere fatetur,
Quam prius a miti Cæsare munus habet.
Te sibi, cum fugeret, memori solet ore referre,
(*g*) Barbariæ tutas exhibuisse vias.
Sanguine (*h*) Bistonium quod (*i*) non tepefecerit ensem,
Effectum cura pectoris esse tui.
Addita præterea vitæ quoque multa tuendæ
Munera, ne proprias attenuaret opes.
Pro quibus ut meritis referatur gratia, jurat,
Se fore mancipii tempus in omne tui.
Nam prius umbrosa carituros arbore montes,
Et freta (*k*) velivolas non habitura rates,
Fluminaque in fontes cursu reditura (*l*) supino;
(*m*) Gratia quam meriti possit abire tui.

INTERPRETATIO.

Postea Germanicus habebit omne tempus reliquum: ille observat hunc post magnos Deos. Postquam tamen resipuerit a multitudine horum negotiorum, ille offeret vobis mites manus; & forte petet quid ego vester pater faciam. Cupio vos illi reponere hujusmodi voces. Vivit adhuc, & agnoscit se teneri tibi vita, quam ante obtinet donum a leni Cæsare. Consuevit memorare ore grato, te præbuisse sibi vias securas, cum in exilium proficisceretur. Evenisse cura tui animi quod non calefecerit gladium Bistonium sanguine suo. Adjecta insuper plurima dona vitæ conservandæ, ne minueret proprias divitias. Pro quibus beneficiis ut gratia rependatur, jurat se futurum tui juris in omne ævum. Nam ante colles destitutum iri arbore umbrosa, & maria caritura navibus velivolis, & fluvios reversuros in scaturigines fluxu contrario atque inverso, quam gratia tui beneficii possit deleri.

NOTÆ.

(a) *Germanicus*) Hic vero, Sexto Pompejo, & Sexto Appulejo Consulibus, quo anno Augustus decessit, Romæ fuit, quanquam ab illo in Germaniam paulo ante obitum dimissus est. Drusi autem, Tiberii fratris, filius fuit, quem & a rebus in Germania præclare gestis eo titulo cognominatum, & a Tiberio Augusti jussu adoptatum jam supra diximus.

(b) *Magnis*) Augusto & Tiberio.

(c) *Hunc*) Germanicum.

(d) *Ille*) Pompejus.

(e) *Vos*) Libellos suos aut Elegos alloquitur Naso.

(f) *Parens*) Sunt nempe Poetæ atque Oratores quasi patres suorum operum.

(g) *Barbariæ*) Per gentes barbaras *scil.*, transeundum fuit, cum in exilium Naso proficisceretur. Tutæ ut essent viæ Sextus præcaverat.

(h) *Bistonium*) Bistonum, qui Thraciæ fuerunt populi ferocissimi; qua Nasoni in Scythicas regiones eunti transeundum fuit.

(i) *Non tepefecerit*) Adeoque interfectus Naso non fuerit.

(k) *Velivolas*) Quæ velorum usu flantibus ventis huc illuc ducuntur.

(l) *Supino*) *Contrario*.

(m) *Gratia quam*) *Quam obliviscar beneficii*.

Hæc

Hæc ubi dixeritis, (*a*) servet sua dona, rogate.
(*b*) Sic fuerit vestræ caussa peracta viæ.

INTERPRETATIO.

Postquam ea protuleritis, orate, ut tueatur sua munera: ita causta vestri itineris fuerit expleta.

NOTÆ.

(a) *Servet*) *Ea tueatur quæ in me contulit; ac mihi porro benefacere pergat.*

(b) *Sic*) *Postquam hæc mandata impleveritis.*

EPISTOLA VI.

BRUTO.

ARGUMENTUM.

Quam legis, ex illis.) *Ad Brutum Romanum scribens, narrat se quinquennium egisse in Ponto: & cum maxime reditum speraret precibus Fabii Maximi, in quo spem habebat, eum periisse docet. Fatetur tamen Brutum nihilo inferiorem amore erga se esse. Postreme ejus amorem & virtutes peculiares exponit; profitetturque nunquam se fore ingratum meritorum, quæ apud se ab amicis collocata sunt.*

QUam legis, ex (*a*) illis tibi venit epistola, Brute,
Nasonem nolles in quibus esse locis.
Sed, tu quod nolles, voluit miserabile fatum.
Hei mihi, plus illud, quam tua vota, valet!
In Scythia nobis (*b*) quinquennis Olympias acta est:
(*c*) Jam tempus lustri transit in alterius.
(*d*) Perstat enim Fortuna tenax, votisque malignum
(*e*) Opponit nostris insidiosa pedem.
(*f*) Certus eras pro me, Fabiæ laus, Maxime, gentis,
Numen ad Augustum supplice voce loqui.

INTERPRETATIO.

Brute, litteræ quas legis adsunt tibi ex illis locis, in quibus nolles Nasonem esse. Verum luctuosum fatum voluit quod tu nolles. Hei mihi, illud plus potest quam tua desideria! Olympias quinquennis est nobis transacta in Scythia: jam tempus egreditur in tempus *alterius lustri. Namque fortuna pertinax perseverat, atque insidiosa objecit pedem malitiosum nostris desideriis. Constitueras, o Maxime, decus gentis Fabiæ, facere verba ad numen Augustum pro me voce humili.*

NOTÆ.

(a) *Illis locis*) Pontica regione scilicet.

(b) *Quinquennis*) Quinquennem facit Olympiadem Naso quæ quatuor integros annos tantum complectebatur, quintum numerando, in quem Olympicorum ludorum celebratio recurrebat.

(c) *Jam tempus*) Omnino siquidem lustrum quatuor est annorum tantum.

(d) *Perstat*) *Pertinaciter me vexat.*

(e) *Opponit*) Cursorum aut luctantium more, qui antagonistam, pedis objectu, supplantant.

(f) *Certus eras*) *Decreveras*. Ad Fabium Maximum fato functum sermonem vertit; de cujus amicitia plurima in Epistolis ad eum scriptis vidimus.

Occi-

Digitized by Google

Occidis (*a*) ante preces ; (*b*) caussamque ego , Maxime , mortis
(Nec fueram tanti) me reor esse tuæ.
Jam (*c*) timeo nostram , cuiquam mandare salutem ;
(*d*) Ipsum morte tua concidit auxilium.
Cœperat Augustus (*e*) deceptæ ignoscere culpæ ;
(*f*) Spem nostram , terras (*g*) deseruitque simul.
Quale tamen potui de (*h*) cælite , Brute , recenti
Vestra procul positus carmen in ora dedi.
Quæ prosit pietas utinam mihi ; sitque malorum
Jam modus , & (*i*) sacræ mitior ira domûs!
Te quoque (*k*) idem , liquido possum jurare , precari ,
O mihi non dubiâ cognite Brute notâ.
Nam cum præstiteris verum mihi semper amorem ;
Hîc tamen adverso tempore crevit amor.
Quique tuas pariter lacrymas nostrasque videret ;
Passuros pœnam crederet esse duos.
Lenem te miseris genuit Natura, nec ulli
Mitius ingenium , quam tibi , Brute , dedit .
Ut qui , quid valeas , ignoret , Marte (*l*) forensi ,
Posse tuo (*m*) peragi (*n*) vix putet ore reos.

INTERPRETATIO.

Fato fungeris ante preces , Maxime , & ego arbitror me esse caussam tui obitus , neque fueram tanti . Nunc metuo commendare cuiquam meam salutem : Ipsum adjumentum interiit tuo obitu . Augustus cœperat veniam dare errori exolescenti : destituit simul terras & spem nostram . Dissitus tamen emisi in vestrum conspectum poema de cœlesti quale potui , Brute . Quæ pietas utinam mihi sit utilis , jamque sit finis ærumnarum , & ira domus sacræ lenior ! Possum certo jurare , te etiam idem orare , o Brute , mihi perspecte indicio indubitato . Nam cum exhibueris semper mihi sincerum amorem , amor tamen auctus est tempore hic duro . Et qui aspiceret pariter tuos fletus & meos , arbitraretur duos esse passuros supplicium . Natura te fecit mitem infelicibus , neque præbuit animum leniorem cuiquam quam tibi , Brute : ita ut qui nesciat quid possis in certamine forensi , ægre arbitretur noxios posse exagitari tuo ore .

NOTÆ.

(a) *Ante preces*) *Priusquam pro me Augustum oraveris* .

(b) *Caussam*) Quasi fortuna illos etiam insectari studuerit, qui Nasoni faverent. Neque enim aliorum placet expositio.

(c) *Timeo*) Ne illi quoque fortunæ insidiis pereant amici , quibus salutem meam commendavero.

(d) *Ipsum*) In illo Fabio spes ergo opesque omnes sitæ.

(e) *Deceptæ*) Id est cujus jam Augustus tempore obliviscebatur: namque aliorum non placet expositio.

(f) *Spem*) *Quam de reditu feceram , aut certe ego animo præceperam* .

(g) *Deseruit*) Augustus *scilicet* , qui hoc ipso anno quinto ab Ovidii fuga , Pompejo , Appulejoque Consulibus , e vivis excessit.

(h) *Cælite*) Augusto.

(i) *Sacræ*) Augustæ *scil.* Namque & vivens Augustus pro Deo , ut fuit dementia , habebatur.

(k) *Idem*) Ut *scilicet* sacræ domus mitior ira.

(l) *Marte forensi*) In disceptationibus forensibus , ubi non minori impetu quam in bello certatur.

(m) *Peragi*) Eloquentia tua ita exagitari, ut a judicibus damnentur. Peragere ; *faire condamner* .

(n) *Vix*) Quia ita lenis es.

Digitized by Google

(*a*) Scilicet ejusdem est, quamvis (*b*) pugnare videtur,
Supplicibus facilem, sontibus esse trucem.
Cum tibi (*c*) suscepta est legis vindicta severæ;
Verba velut tinctum singula (*d*) virus habent.
Hostibus eveniat, quam sis violentus in (*e*) armis
Sentire, & linguæ tela subire tuæ.
Quæ tibi tam (*f*) tenui cura limantur, ut omnes
(*g*) Istius ingenium corporis esse negent.
At si quem lædi Fortunâ cernis iniquâ,
(*h*) Mollior est animo fœmina nulla tuo.
Hoc ego præcipue sensi, cum magna (*i*) meorum
Notitiam pars est inficiata mei.
Immemor illorum, vestri non immemor unquam,
Qui mala solliciti nostra levastis, ero.
Et prius (heu nobis nimium conterminus!) Ister
In (*k*) caput Euxino de mare vertet iter:
Utque (*l*) Thyesteæ redeant si tempora mensæ,
Solis ad Eoas currus agetur aquas:
Quam quisquam vestrûm, qui me doluistis ademto,
Arguat ingratum non meminisse sui.

INTERPRETATIO.

Nimirum est ejusdem, tametsi videatur non convenire, esse mitem erga humiles, terribilem adversus nocentes. Cum ultio legis rigidæ a te suscepta est, singulæ voces habent quasi venenum infusum. Accidat hostibus experiri quam sis asper in armis, & sentire spicula tuæ linguæ. Quæ acuuntur a te cura tam subtili, ut cuncti dicant non esse ingenium istius corporis. At si videas aliquem premi sorte injusta, nulla fœmina est lenior tuo ingenio. Ego expertus sum istud præsertim, cum pars magna meorum abnegavit cognitionem mei. Oblitus ero illorum, nunquam immemor vestri, qui anxii minuistis nostras ærumnas. Atque ante Ister, heu nimium nobis proximus! flectet iter ex Ponto Euxino in fontem: & quemadmodum si tempora mensæ Thyesteæ recurrant, ante *currus Solis feretur ad aquas orientis, quam ullus vestrûm, qui ægre tulistis me sublatum, exprobret* me *ingratum non recordari sui.*

NOTÆ.

(a) *Scilicet*) *Mais c'est pourtant.*

(b) *Pugnare*) Esse scilicet lenem, & aspere noxios persequi.

(c) *Suscepta*) Ut pro vindicta verba facies.

(d) *Virus*) Quod reum perstringat.

(e) *Armis*) Illis *scilicet*, de quibus agitur, quæque ab oratore tractentur.

(f) *Tenui*) *Subtili diligentia.*

(g) *Istius*) Quod tam mite videtur.

(h) *Mollior*) *In misericordiam proclivior.*

(i) *Meorum*) Amicorum *scil.*

(k) *Caput*) Fontem *scil.* unde derivatur.

(l) *Thyesteæ*) *In quibus Thyesti fratri Atreus filium epulandum apposuit*, sicuti in præcedentibus vidimus. Quod nefas Sol ne videret, currum suum auroram versus revocavit.

EPISTOLA VII.

VESTALI.

ARGUMENTUM.

Missus es Euxinas.) *Ad Vestalem scribens Poeta, cui ora Pontica regenda delata fuerat, eum testem facit incommodorum quæ sunt in ea regione: post ejus virtutem laudat, quam pollicetur suo carmine testatam fore in omne tempus.*

MIssus es Euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
Ut positis reddas jura (*a*) sub axe locis;
Aspicis en, Præses, quali jaceamus in arvo:
Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostræ,
Alpinis juvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum:
Ipse vides rigido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox ut ducat (*b*) Iazyx
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Aspicis & mitti sub (*c*) adunco toxica ferro,
Et telum caussas mortis habere (*d*) duas.
Atque utinam pars hæc tantum spectata fuisset,
Non etiam proprio cognita Marte tibi!
(*e*) Tenditis ad (*f*) primum per densa pericula pilum:
Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
Ipsa tamen virtus ordine major erit.

INTERPRETATIO.

Siquidem o *Vestalis jussus es venire ad aquas Euxinas, ut jus dicas in locis sitis sub polo; ecce vides, Præposite, in quali agro positi simus; & eris testis me non consuevisse conqueri ficta. Juvenis oriunde regibus Alpinis, fides certa adveniet nostris dictis per te. Ipse cernis sane Pontum congelari frigore; ipse cernis vina concreta gelu aspero. Ipse cernis ut sævus bubulcus Jazyx agat vehicula onusta per medias aquas Danubii. Cernis quoque venena mitti sub ferro hamato, & spiculum habere duas caussas mortis. Atque utinam hæc pars tantum visa fuisset, non etiam tibi perspecta proprio certamine. Aspiratis ad primum pilum per crebra discrimina: qui honos nuper tibi obtigit pro merito. Quanquam hæc dignitas sit tibi spectanda plurimis fructibus, ipsa tamen fortitudo erit præstabilior ordine.*

NOTÆ.

(a) *Sub axe*) *Sub polo*. Quanquam multum ab eo distat regio Pontica. Sed ita invidiose & loci odio loquitur Poeta.

(b) *Iazyx*) Fuerunt Jazyges Scythiæ Europææ populi.

(c) *Adunco*) Hamato & curvo, ne adacta spicula possint retrahi.

(d) *Duas*) Ferrum *scil.* & venenum.

(e) *Tenditis*) Vos Romani *scil.* qui arma geritis, tuque Vestalis in primis.

(f) *Primum*) Primipilus, seu Centurio primipili dicebatur qui dux aut princeps legionis; cui muneri & honos & opes adjunctæ.

Non

Digitized by Google

Non negat hoc (*a*) Ister: cujus tua dextera quondam
Puniceam Getico sanguine fecit aquam.
Non negat (*b*) Ægypsos, quæ te subeunte recepta
Sensit in (*c*) ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium, (*d*) positu melius defensa (*e*) manuve,
Urbs erat in summo nubibus æqua jugo.
(*f*) Sithonio Regi ferus interceperat illam
Hostis; & ereptas victor habebat opes.
Donec (*g*) fluminea devecta (*h*) Vitellius undâ
Intulit (*i*) exposito milite signa Getis.
At (*k*) tibi, progenies alti fortissima Dauni,
Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora; conspicuus longe fulgentibus armis,
Fortia ne possint facta latere, caves:
Ingentique gradu contra (*l*) ferrumque (*m*) locumque,
Saxaque brumali grandine plura, (*n*) subis.
Nec te missa super jaculorum turba moratur,
Nec quæ (*o*) vipereo tela cruore madent.
Spicula cum (*p*) pictis hærent in casside pennis:
Patsque fere scuti vulnere nulla vacat.

INTERPRETATIO.

Danubius non istud inficiatur; cujus tua dextera fecit olim aquam rubram cruore Getico. Ægypsos non istud inficiatur, quæ recuperata te intrante experta est nihil esse auxilii in natura loci. Nam *oppidum erat in ultimo cacumine* montis *æquum nubibus, incertum munitumne melius situ an opere. Hostis sævus ademerat illud regi Sithonio, & victor potiebatur divitiis sublatis; donec Vitellius immisit Getis signa devecta aqua fluminea, milite* in terram *traducto. At, o strenua soboles excelsi Dauni, ardor te corripuit irruere in hostes. Et sine cunctatione, spectabilis armis longe micantibus, prospicis ne præclara gesta possint ignorari; & ascendis magno passu adversus ferrum & locum, & lapides densiores grandine hyemali. Neque vis telorum missa super te, neque sagittæ infectæ sanguine vipereo te retinent. Sagittæ cum pennis versicoloribus stant in galea, nullaque pars propemodum clypei est sine plaga.*

NOTÆ.

(a) *Ister*) Pro accolis ejus posuit per metonymiam.

(b) *Ægypsos*) Oppidum fuit munitissimum in Scythia non longe ab Istro fluvio.

(c) *Ingenio*) *Natura loci.*

(d) *Positu*) *Situ & loci ingenio.*

(e) *Manuve*) *Arte paratis propugnaculis.*

(f) *Sithonio*) *Thracio:* namque ejus pars Sithonia.

(g) *Fluminea*), Danubii *scil.* per quem arma militesque ex finitimis locis deportati.

(h) *Vitellius*) Quis hic homo fuerit non liquet.

(i) *Exposito*) *In terram traducto.*

(k) *Tibi*) Vestalem alloquitur: cujus ut demereatur benevolentiam laudes persequitur.

(l) *Ferrum*) Illorum qui oppidum defendebant.

(m) *Locumque*) Ingenio loci munitum illud oppidum modo vidimus.

(n) *Subis*) *Ascendis.*

(o) *Vipereo*) Pro veneno posuit quo sagittas suas aut certe earum ferrum barbari imbuebant.

(p) *Pictis*) Pulchritudinis causa *scil.* diversis coloribus sagittarum pennas pingebant.

Digitized by Google

(*a*) Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus;
Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Trojam (*b*) Danais pro navibus Ajax
Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
Ut propius ventum est, admotaque dextera dextræ,
Resque fero potuit cominus ense geri;
Dicere difficile est, quid (*c*) Mars tuus egerit illic,
Quotque neci dederis, (*d*) quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos;
Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum Primi (*e*) minor ordine Pili:
Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua præterit omnes,
Ante citos quantum (*f*) Pegasus ibat equos.
Vincitur Ægypsos: (*g*) testataque tempus in omne
Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

INTERPRETATIO.

Neque corpus vitavit feliciter omnes ictus: verum dolor est minor vehementi cupidine gloriæ. Talis Ajax dicitur sustinuisse faces Hectoreas apud Trojam pro navibus Græcorum. Postquam ventum est propius, & dextera juncta dexteræ, & res potuit geri sævo gladio, difficile est dicere, quid tua fortitudo fecerit ibi, quotque opposueris morti, quosque, & quibus modis. Victor premebas cumulos factos gladio tuo; & plurimus Getes erat sub pede imposito. Inferior ordine certat ad exemplum Primi Pili, & miles accipit multas plagas, multas infert. Verum virtus tua tantum vincit cæteros, quam Pegasus superabat veloces equos. Ægypsos capitur; atque, o Vestalis, tua facinora sunt comprobata in omne ævum versibus meis.

NOTÆ.

(a) *Nec corpus*) Vulneratum Vestalem innuit eo certamine.

(b) *Danais pro*) Hectorem vidimus in Metamorphosi navibus Græcorum ignem inferentem; itemque Ajacem ea caussa, quod tantam pestem depulisset, gloriantem.

(c) *Mars*) Pro virtute bellica.

(d) *Quos*) Strenuos *scil.* & inter Getas maxime conspicuos.

(e) *Minor*) Centurio *scilicet*, qui sub Primipilo Vestali ejus permotus exemplo acriter pugnat.

(f) *Pegasus*) Alatus equus ex Medusæ sanguine ortus; de quo plurima in præcedentibus.

(g) *Testata*) *Testimonio comprobata*. Reconnus, Averée. *Quo testatior esset improborum pœna* dixit Cæsar: *Afin que le supplice des méchans fût plus connu.*

EPI-

E P I S T O L A VIII.

SUILLIO.

A R G U M E N T U M.

Littera sera quidem.) *Mortuo Augusto, ut diximus, hanc epistolam mittit Ovidius ad Suillium uxoris suæ generum, agitque ei gratias pro ejus epistola ad se scripta: quam, etsi sero perlatam, gratissimam tamen fuisse dicit. Postmodum eum rogat, ut Germanicum juniorem sibi reconciliet. Pollicesurque se in hujus rei gratiam non erecturum ei templa de marmore, sed carmine complexurum ejus laudes. Ostenditque nihil esse posse principibus aptius, quam carmine efficietum se præstare. Tum nactus occasionem Poeta, carminis excellentiam extollit; precaturque ut sibi carmina prosint: & si non possit reditum in patriam obtinere, saltem urbi propinquius exilium, quo possit Cæsaris gesta intelligere, & carmine celebrare.*

LIttera sera quidem, studiis (*a*) exculte Suilli,
(*b*) Huc tua pervenit, sed mihi grata tamen.
Qua, (*c*) pia si possit (*d*) Superos lenire rogando
Gratia, laturum te mihi dicis opem.
Ut jam (*e*) nil præstes, animi sum factus amici
Debitor; & meritum, velle juvare, voco.
(*f*) Impetus iste tuus longum modo duret in ævum;
Neve malis pietas sit tua lassa meis.
Jus aliquod faciunt affinia vincula nobis,
Quæ semper maneant illabefacta precor.
Nam tibi quæ conjux, eadem mihi filia (*g*) pæne est:
Et quæ te generum, me vocat illa virum.
Hei mihi, si lectis vultum tu versibus istis
(*h*) Ducis, & affinem te pudet esse meum!

I N T E R P R E T A T I O.

Suilli expolite studiis, tua epistola pervenit quidem huc tarda, sed tamen mihi accepta. Qua asseris te mihi præbiturum auxilium, si pia gratia posset mollire Superos orando. Tametsi nihil etiam promoveas, sum factus debitor animi amici; & appello beneficium, velle prodesse. Modo iste ardor perstet in longum tempus, neve tuus amor defatigetur meis malis. Necessitudines affinitatis dant nobis jus aliquod, quæ oro persistent semper illæsa. Nam quæ est tibi uxor, eadem fere est mihi filia: & illa quæ appellat se generum, me appellat maritum. Hei mihi, si tu contrahis faciem, his carminibus lectis, & te pudet esse meum affinem!

N O T Æ.

(a) *Exculte*) *Disciplinis liberalibus exposite.*

(b) *Huc*) In Scythiam.

(c) *Pia gratia*) *Amor tuus erga me pius.*

(d) *Superos*) Tiberium, Germanicum, aliosque ex domo Augusti.

(e) *Nil præstes*) *Nihil possis in mei gratiam perficere.*

(f) *Impetus*) Ardor quo ad opem Nasoni ferendam Suillius tenebatur.

(g) *Pæne*) Quia filia fuit uxoris Ovidii.

(h) *Ducis*) *Corrugas.* Quod solent quibus aliquid molestum est.

At

At nihil (a) hîc dignum poteris reperire pudore,
Præter Fortunam, quæ mihi cæca fuit.
Seu genus excutias; Equites, ab origine prima,
Usque per innumeros inveniemur avos:
Sive velis, qui sint, mores inquirere nostros;
(b) Errorem misero detrahe, (c) labe carent.
Tu modo, si quid agi sperabis posse precando,
Quos colis, exora supplice voce Deos.
Dî tibi sunt (d) Cæsar juvenis; tua numina placa:
Hac certe nulla est notior ara tibi.
Non sinit illa sui vanas antistitis unquam
Esse preces: nostris hinc pete rebus opem.
Quamlibet exigua si nos (e) ea juverit aura,
Obruta de mediis (f) cymba resurget (g) aquis.
(h) Tunc ego thura feram rapidis solemnia flammis;
Et, valeant quantum numina, testis ero.
Nec tibi de (i) Pario statuam, Germanice, templum
Marmore: carpsit opes illa ruina meas.
Templa domus vobis faciant urbesque beatæ;
Naso suis (k) opibus carmine gratus erit.
Parva quidem fateor pro magnis munera reddi,
Cum pro concessa verba salute damus:

INTERPRETATIO.

At nihil poteris hic invenire dignum rubore, præter fortunam, quæ fuit mihi cæca. Sive inquiras in originem meam, *inveniemur equites a prima stirpe usque per avos innumeros. Sive velis ecrutari qui sint nostri mores, (deme incogitantiam infelici) sunt sine macula. Tu tantum, si credis aliquid posse promoveri orando, implora voce humili favorem Deorum quos veneraris. Dii tibi sunt Cæsar juvenis. Delinito tua numina: profecto nullum altare ese tibi notius ieto. Illud non patitur preces sui sacerdotis esse unquam inanes. Quære hinc auxilium nostris rebus. Si ille ventus quantumvis lenis nobis secundus fuerit, navis* mea *demersa prodibit ex mediis aquis. Tunc ego præbebo thura sollemnia ignibus fervidis, & indicio ero quantum dii possint. Neque tibi ponam ædem ex marmore Pario, Germanice. Illa clades sustulit meas divitias. Domus & oppida felicia statuant vobis ædes. Naso erit gratus suis divitiis* nempe *versibus. Agnosco equidem exigua dona rependi pro ingentibus, cum præbemus voces pro incolumitate data:*

NOTÆ.

(a) *Hic*) Apud me.

(b) *Errorem*) Ubique errore non scelere peccasse dicit Naso.

(c) *Labe carent*) *Sunt sine macula*.

(d) *Cæsar juvenis*) Germanicus est de quo supra, Tiberii per adoptionem Augusti jussu filius.

(e) *Ea*) Favor *scilicet* Germanici, non Augusto modo olim, sed omni populo Romano carissimi.

(f) *Cymba*) Navis mea, ipse ego, aut res meæ afflictæ.

(g) *Aquis*) Per aquas pericula, & res adversas intellige.

(h) *Tunc*) Postquam cymba resurrexerit, atque ego salvus fuero.

(i) *Pario*) Quod candidissimum ex Paro insula, inter Cyclades maris Ægæi una, petebatur.

(k) *Opibus carmine*) Appositio est. Carmina Poetarum sunt divitiæ.

Sed

Digitized by Google

Sed qui, quam potuit, dat maxima, gratus abunde est;
Et finem pietas contigit illa suum.
Nec, quæ de parva Dîs pauper libat (*a*) acerra,
Thura minus, grandi quam data lance, valent.
Agnaque tam (*b*) lactens, quam gramine (*c*) pasta (*d*) Falisco
Victima (*e*) Tarpejos inficit icta focos.
Nec tamen, officio vatum per carmina facto,
Principibus res est (*f*) gratior ulla viris.
Carmina vestrarum peragunt præconia laudum;
Neve sit actorum fama caduca cavent.
Carmine fit vivax virtus, expersque sepulcri,
Notitiam seræ posteritatis habet.
Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas;
Nullaque res majus tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: (*g*) scriptis (*h*) Agamemnona nosti;
Et quisquis contra, vel simul arma tulit.
Quis (*i*) Thebas septemque duces sine carmine nosset,
Et quicquid post (*k*) hæc, quicquid & ante fuit?
Dî quoque carminibus (si (*l*) fas est dicere) fiunt:
Tantaque majestas ore canentis (*m*) eget.

INTERPRETATIO.

Verum ille *est gratus satis superque, qui præbet quam potuit maxima; atque illa pietas pervenit ad suum finem. Neque thura quæ inops præbet de tenui thuribulo minus grata sunt quam exhibita magna patina. Tamque agna lactens quam hostia nutrita herba Falisca, percussa tingit altaria Tarpeja. Neque tamen ulla res est magis accepta viris principibus officio exhibito per versus Poetarum. Versus absolvunt celebrationes vestrarum laudum; & prospiciunt ne fama factorum vanescat. Virtus fit immortalis & immunis sepulcri versibus: pervenit ad ultimos nepotes. Languida vetustas conterit ferrum & saxa, nullaque res pollet majoribus viribus tempore. Scripta patiuntur ævum: cognovisti Agamemnonem scriptis, & quisquis gessit arma adversus* illum, *vel unà* cum illo. *Quis nosset Thebas & septem reges sine versibus, & quicquid fuit post hæc, & prius? Dii quoque, si fas est dicere, fiunt per versus; & tanta Majestas opus habet ore celebrantis.*

NOTÆ.

(a) *Acerra*) Vas est ubi thus adolebant.

(b) *Lactens*) Adeoque pusilla.

(c) *Pasta*) Quæ ergo specie & valore præstantior.

(d) *Falisco*) De eo populo superius, ubi vide.

(e) *Tarpejos*) Capitolinas aras, quæ in monte Capitolino seu Tarpejo; de quo & supra sæpius.

(f) *Gratior*) Quia *scil.* quovis ære stabilior gloria quæ versibus celebratur.

(g) *Scriptis*) Homeri puta, aliorumque deinde Poetarum.

(h) *Agamemnona*) Qui rex regum, atque eorum dux qui ad bellum Trojanum profecti sunt, notior est, quam ut de eo quicquam proferre sit opus.

(i) *Thebas*) Bœoticas intellige, (nam plures fuerunt) adversus quas Adrastus, Polynices, Hippomedon, Tydeus, Amphiaraus, Parthenopæus, & Capaneus reges insurrexerunt, ut docet Hyginus.

(k) *Hæc*) Thebas, duces, bella, &c.

(l) *Fas*) Fas vero fuerit dicere, siquidem tantum nefas ausi Poetæ, ut quos libuerit in cœlum transtulerint.

(m) *Eget*) Eget vero maxime, siquidem tot deorum, nisi quæ Poetarum figmentis celebratur, Majestas nulla est.

Sic

Sic (*a*) Chaos, ex illa (*b*) naturæ (*c*) mole prioris,
Digestum partes scimus habere suas:
Sic affectantes cælestia regna (*d*) Gigantas,
Ad (*e*) Styga (*f*) nimbifero (*g*) vindicis igne datos.
Sic victor laudem superatis (*h*) Liber ab Indis,
(*i*) Alcides capta traxit ab (*k*) Oechalia.
Et (*l*) modo, Cæsar, (*m*) Avum, quem virtus addidit astris,
Sacrarunt aliqua carmina parte tunm.
Si (*n*) quid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro
Restat in ingenio, serviet omne tibi.
Non potes officium vatis contemnere (*o*) vates:
Judicio pretium res habet ista (*p*) tuo.
Quod nisi te (*q*) nomen tantum ad majora vocasset,
(*r*) Gloria Pieridum summa futurus eras.
Sed dare (*s*) materiam nobis, quam carmina, mavis:
Nec tamen ex toto deserere illa potes.

INTERPRETATIO.

Ita intelligimus Chaos distinctum habere partes suas ex illa massa naturæ prioris. Ita noscimus *Gigantes cupientes invadere regna syderea detrusos ad Tartara flamma imbrifera ultoris. Ita Bacchus victor consequutus est gloriam ab Indis domitis, Alcides ab Oechalia victa. Et nuper, Cæsar, consecrarunt versibus aliqua parte avum tuum, quem Virtus intulit syderibus. Si ergo aliquid vividi superest in ingenio nostro, Germanice, omne serviet tibi. Tu Poeta non potes spernere officium poetæ: Res ista habet meritum tuo arbitrio. Quod nisi tantum nomen addixisses te ad præstantiora, futurus eras laus ultima Musarum. Verum mavis præbere nobis argumentum, quam versus: neque tamen potes illos in totum omittere.*

NOTÆ.

(a) *Chaos*) Primam illam elementorum commixtionem.

(b) *Naturæ prioris*) Hoc est molis istius, quæ suo modo extitit antequam in elementa transiret.

(c) *Mole*) Quæ chaos est ipsum.

(d) *Gigantas*) De illorum audacia vide in Metam.

(e) *Styga*) Atque adeo ad Inferos, ubi ea palus.

(f) *Nimbifero*) Nimirum nimbi atque nubes assidui fulminum atque tonitruum comites vel causæ.

(g) *Vindicis*) Jovis *scil.* qui eam pestem ad Tartara detrusit, si fabulis fides.

(h) *Liber*) Bacchus, Indorum a Poetis domitor decantatus.

(i) *Alcides*) Hercules, cui a robore Græci illud nomen dederunt.

(k) *Oechalia*) Plures fuerunt urbes eo nomine; sed ista fuit in tractu Messenisco, quam Hercules ideo diruit, quod pactam sibi Iolem filiam Eurytus rex non daret. Verum de istis omnibus jam sæpius dictum.

(l) *Modo*) Hoc dicit, quia nuper e vivis Augustus excesserat.

(m) *Avum*) Per adoptionem: namque ita Germanicus, de quo hic agitur, Tiberii fuit filius, Tiberius Augusti; uti jam sæpenumero inculcatum.

(n) *Quid vivi*) Quod mala mea non penitus extinxerint.

(o) *Vates*) Poeta vero fuit, Tranquillo aliisque si qua fides.

(p) *Tuo judicio*) Siquidem Poeticæ arti operam navaveris.

(q) *Nomen*) Cæsaris *scil.* cui quidem bellica laude partam famam si lubet addideris.

(r) *Gloria Pieridum*) *Decus Musarum*, atque adeo summus Poeta.

(s) *Materiam*) *Argumentum*, quod a Poetis tractetur. Haud par vero sequitur gloria scriptorem & actorem rerum.

Nam

Nam modo bella geris, (*a*) numeris modo verba coerces,
Quodque aliis opus est, hoc tibi (*b*) ludus erit.
Utque nec ad (*c*) citharam, nec ad (*d*) arcum segnis Apollo est;
Sed venit ad sacras nervus (*e*) uterque manus;
Sic tibi nec docti, nec desunt principis artes:
Mista sed est animo cum (*f*) Jove (*g*) Musa tuo.
(*h*) Quæ quoniam nec nos unda submovit ab (*i*) illa,
Ungula (*k*) Gorgonëi quam cava fecit equi;
Prosit, opemque ferat (*l*) communia sacra tueri;
Atque ìsdem studiis imposuisse manum:
Littora pellitis nimium subjecta Corallis
Ut tandem sævos (*m*) effugiamque Getas:
Clausaque si misero patria est, ut ponar in ullo,
Qui minus (*n*) Ausonia distet ab Urbe, loco:
Unde tuas possim laudes celebrare (*o*) recentes,
Magnaque quam minimâ facta referre morâ.
Tangat ut hoc votum cælestia, care Suilli,
Numina, pro socero (*p*) pæne precare tuo.

INTERPRETATIO.

Namque interdum geris bella, nonnunquam astringis voces numeris; & quod est negotium aliis est tibi jocus. Et sicuti Apollo neque piger est ad citharam, neque ad arcum, sed nervus uterque tangitur a sacris manibus; ita neque docti, neque Principis artes tibi desunt; verum Musa est juncta Jovi in mente tua. Quæ Musa *quandoquidem neque nos repulit ab illa aqua, quam ungula cava equi Gorgonei aperuit,* juvet me, *& auxilium præbeat incumbere iisdem sacris, atque admovisse manum iisdem studiis, ut denique recedam ab oris nimium subditis Corallis pellibus indutis, & feris Getis. Atque, si patria est interdicta* mihi *infelici, ut collocer in sedibus quæ sint minus remotæ ab Urbe Ausonia: unde queam tollere gloriam suam novam, & celebrare facta fortia quam minimo spatio temporis. Orate, dilecte Suilli, pro socero fere tuo, ut hoc votum moveat Deos superos.*

NOTÆ.

(a) *Numeris modo*) Illud vero est versus pangere.

(b) *Ludus*) Atque in eo lusus summus.

(c) *Citharam*) Quæ Musica est instrumentum, quo per otium utimur.

(d) *Arcum*) Qui in bello usum suum obtinet.

(e) *Uterque*) Quo & cithara movetur, & arcus tenditur.

(f) *Jove*) Hoc est Principis & Imperatoris Prudentia & arte Politica.

(g) *Musa*) Poetica facultas.

(h) *Quæ*) Musa *scilicet*.

(i) *Illa*) Fontis Hippocrenes, quem in Parnasso monte ictu pedis Pegasus equus alatus aperuit.

(k) *Gorgonei*) Jam sæpius aletum illum equum ex Medusæ Gorgonis sanguine procreatum fuisse admonuimus.

(l) *Communia*) Tibi, o Germanice, mihique Nasoni.

(m) *Effugiam*) Illud erat, quo communis sacra sibi prodesse cupiebat.

(n) *Ausonia*) Roma est; cui ab Ausonibus antiquissimis Italiæ populis hoc datum nomen.

(o) *Recentes*) Cum primum præclare aliquid e te gestum, non longo post tempore, uti id cogor facere quandiu in Scythas eum remotus.

(p) *Pæne*) Quia ut supra dixit, filius fuit maritus Naso, cujus filiam Suillius duxeret uxorem.

Digitized by Google

EPISTOLA IX.

GRÆCINO.

ARGUMENTUM.

Unde licet, non unde juvat.) *Factus certior Poeta quod Græcinus consul designatus sit, dolet quod absit, nec possit lætitiam conceptam coram exponere, fruique spectaculis: quare cum aliter nequeat, jubet hanc epistolam partes suas obire. Deinde eum roget, ut pro se precetur, ac reditum impetret: postremo dicit se non minus gaudere, quod illi in consulatu successurus sit ejus frater, quos ambos precatur ut sibi opem ferant, exponens exilii sui incommoda.*

UNde licet, non unde (*a*) juvat, Græcine, salutem
Mittit ab Euxinis hanc tibi Naso vadis.
Missaque Dî faciant (*b*) Auroram occurrat ad illam,
(*c*) Bis senos fasces quæ tibi prima dabit.
Ut, quoniam sine me tanges Capitolia Consul,
Et fiam (*d*) turbæ pars ego nulla tuæ,
In domini subeat partes, & præstet amici
Officium jusso littera nostra die.
Atque ego si fatis genitus melioribus essem,
Et mea (*e*) sincero curreret axe (*f*) rota;
Quo nunc nostra manus per scriptum fungitur, esset
Lingua salutandi munere functa tui.
Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis:
Nec minus (*g*) ille meus, quam tuus, esset honor.
Illa (confiteor) sic essem luce superbus.
(*h*) Ut caperet fastus vix domus ulla meos.

INTERPRETATIO.

Græcine, Naso mittit tibi hanc salutem ab aquis Euxinis, unde concessum est, non unde gratum est. Atque Dii velint missa veniat ad illum diem, qui primus tibi offeret duodenos fasces: ut, siquidem Consul venies in Capitolium sine me, & ego non ero pars tui agminis, epistola nostra præstet vicem domini, & fungetur officio amici die assignato. Atque si ego essem natus fatis æquioribus, & mea rota verteretur axe integro, lingua nostra obiisset munus tui salutandi, quod manus nunc abit per scriptum; & congratulatus obtulissem oscula cum leni oratione; neque ille honor minus esset meus quam tuus. Confiteor, ita essem elatus illo die, ut vix ulla domus teneret meam superbiam.

NOTÆ.

(a) *Juvat*) Me scil. qui te in Urbe, vel ex loco saltem propinquiore salutare mallem.

(b) *Auroram*) Pro die posuit; Calendis scil. Januarii, quo in Capitolium designati Consules ad vota nuncupanda ascendebant.

(c) *Bis senos*) Adeoque Consulatum demandabit: duodecim namque lictores cum singulis virgarum fascibus mediaque securi Consules præcedebant.

(d) *Turbæ*) Quæ te in Capitolium euntem comitabitur.

(e) *Sincero*) *Non mutilato, aut fere fracto.*

(f) *Rota*) Pro vita; similitudine a quadrigis sumta.

(g) *Ille*) Quo fruebatur per Consulatum.

(h) *Ut caperet*) Proverbio dixit, quomodo & nos diceremus, *Il n'y auroit pas assez d'une maison pour contenir ma fierte.*

Dum-

Dumque latus sancti cinget tibi turba Senatûs,
Consulis ante pedes (*a*) ire viderer Eques.
Et quanquam cuperem semper tibi proximus esse,
(*b*) Gauderem lateri non habuisse locum.
Nec querulus, turba quamvis eliderer, essem:
Sed foret a populo tum mihi dulce premi.
Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
Densaque quam longum turba teneret iter.
(Quoque magis noris quam me vulgaria tangant,
Spectarem, qualis purpura te tegeret.)
(*c*) Signa quoque in (*d*) sella nossem formata curuli;
Et totum (*e*) Numidæ sculptile dentis opus.
At cum (*f*) Tarpejas esses deductus in arces,
Dum (*g*) caderet jussu victima sacra tuo;
Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
Audisset, media qui sedet æde, (*h*) Deus.
Thuraque (*i*) mente magis plena, quam lance, dedissem,
(*k*) Ter quater imperii lætus honore tui.
Hîc ego præsentes inter numerarer amicos;
Mitia (*l*) jus Urbis si modo fata darent.
Quæque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
Tunc oculis etiam percipienda foret.

INTERPRETATIO.

Dumque agmen sancti Senatus stipabit tuum latus, ego eques cernerer incedere ante pedes Consulis. Et tametsi optarem esse semper tibi junctus, lætarer non habuisse spatium ad latus. Neque quererer, tametsi premerer multitudine; verum esset mihi suave tum lædi a populo. Prospicerem lætus quanta esset series incedentium; & quam longum iter spissum agmen teneret. Et ut magis intelligas quantum trivialia me moveant, aspicerem qualis purpura te vestiret. Exquirerem etiam simulacra ficta in sella curuli, & totum opus sculptum dentis Numidici. At cum esses deductus in Capitolium, dum hostia sacra mactaretur tuo imperio, Deus qui stat in medio templo audisset me etiam agentem sibi gratias secreto. Atque obtulissem thura magis animo pleno quam patina, gaudens ter & quater gloria tui Consulatus. Ego hic recenserer inter præsentes amicos, si modo sors lenis concederet jus urbis. Et gaudium quod nunc percipio sola cogitatione, esset tunc quoque usurpandum oculis.

NOTÆ.

(a) *Ire*) De more equitum, qui senatum solebant per hujusmodi pompam præcedere.

(b) *Gauderem*) Quia maximæ turbæ faventis, & majoris honoris indicium.

(c) *Signa*) *Simulacra & rerum imagines.*

(d) *Sella*) *Sede Consulari eburnea.*

(e) *Numidæ*) Elephantis Numidici & Africani. Norunt *scil.* omnes ebur Elephantorum dentes esse.

(f) *Tarpejas*) Capitolium dicit, de quo toties.

(g) *Caderet*) *Diis in sacrificium mactaretur.*

(h) *Deus*) Jupiter *scil.*

(i) *Mente magis*) Sensit adeoque hic Ethnicus homo quod docet verus Deus, non hostiis sed pia mente esse colendum.

(k) *Ter quater*) *Sæpius.*

(l) *Jus urbis*) Id est, *Ut in Urbe esse possem.*

Non ita cælitibus visum est, & forsitan æquis:
(*a*) Nam quid me pœnæ caussa negata juvet?
Mente tamen, quæ sola loco (*b*) non exsulat, utar;
(*c*) Prætextam, (*d*) fasces aspiciamque tuos.
(*e*) Hæc modo te populo reddentem jura videbit:
Et se secretis finget adesse locis.
Nunc (*f*) longi reditus (*g*) hastæ supponere lustri
Cernet, & (*h*) exacta cuncta locare fide.
Nunc facere in medio (*i*) facundum verba Senatu,
Publica (*k*) quærentem quid petat utilitas.
Nunc pro Cæsaribus, Superis (*l*) decernere grates;
Albave opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, cum jam fueris potiora precatus,
Ut mihi placetur (*m*) numinis ira, roges!
(*n*) Surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara;
Detque bonum voto lucidus omen (*o*) apex.
Interea, qua (*p*) parte licet, ne cuncta queramur,
Hîc quoque te festum consule tempus agam.

INTERPRETATIO.

Non ita placitum Superis, & forte justis: nam quid mihi prosit caussa negata supplicii? Utar tamen animo, qui solus non pellitur loco, spectabo trabeam, & fasces tuos. Ille nunc te aspiciet dicentem jus plebi: & putabit se adesse in locis secretis. Modo videbit subjicere hastæ proventus prolixi lustri, & addicere omnia fide accurata. Modo te disertum dicere in frequenti Senatu, disquirentem quid commune bonum exigat. Modo decernere gratiarum actiones Diis pro Cæsaribus, vel percutere cervices albas taurorum pinguium. Atque utinam, postquam jam oraveris majora, petas, ut ira Dei leniatur mihi! flamma pia emicet ex pleno altari ad hanc vocem, & cacumen splendidum præbeat lætum omen voto. Interea, ne queramur omnia, agitabo etiam hic diem festum te Consule, qua parte conceditur.

NOTÆ.

(a) *Nam quid*) Quia æquos forte Deos dixerat hoc addidit; uti illos æquos sane declaret.

(b) *Non exsulat*) Quia quæcumque cupit secum volvit: quæ prærogativa quanta sit nullus satis miretur.

(c) *Prætextam*) Vestem Consularem.

(d) *Fasces*) Quos Consuli præferri a lictoribus jam sæpius diximus.

(e) *Hæc*) Mens mea scil.

(f) *Longi*) Quippe quatuor annorum spatium continentis, in quod tempus vectigalia publica locabantur.

(g) *Hastæ*) Id est, publicæ auctioni, quæ per præconem apposita hasta peragebatur.

(h) *Exacta*) Ne quid boni publici per negligentiam dilabatur.

(i) *Facundum*) Græcinum scil. Consulem mens mea cernet.

(k) *Quærentem*) *Generis deliberativi oratione despicientem.*

(l) *Decernere*) *Statuere*, ut Diis gratiæ agerentur, & victimæ cæderentur seu pro victoria, seu alio quopiam beneficio.

(m) *Numinis*) Tiberii *scil.* qui tum temporis imperium, defuncto Augusto, tractabat.

(n) *Surgat*) Boni augurii caussa.

(o) *Apex*) Extrema flamma in cælum sublata; cujus præsertim rationem habebant.

(p) *Parte*) Rerum *scil.* aut temporis.

Alte-

Altera lætitiæ, nec cedens caussa (*a*) priori,
(*b*) Successor tanti frater honoris erit.
Nam tibi finitum (*c*) summo, Græcine, Decembri
(*d*) Imperium, (*e*) Jani suscipit ille die.
Quæque est in vobis pietas, alterna feretis
Gaudia, tu fratris (*f*) fascibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris Consul, bis Consul & ille;
Inque domo bimus conspicietur honor.
Qui quanquam est ingens, & (*g*) nullum Martia summo
Altius imperium Consule Roma videt;
Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem:
Et majestatem res data dantis habet.
Judiciis igitur liceat Flaccoque tibique
Talibus Augusti tempus in omne frui.
Ut tamen a rerum cura (*h*) propiore vacabit;
Vota precor votis addite vestra meis.
Et, si quem dabit aura (*i*) sinum, (*k*) laxate rudentes;
Exeat e Stygiis ut mea (*l*) navis (*m*) aquis.
Præfuit his, Græcine, locis modo (*n*) Flaccus; & illo
(*o*) Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.

INTERPRETATIO.

Altera caussa gaudii, neque minor priore, frater tuus erit successor tanti honoris. Nam ille init imperium die Jani, tibi absolutum ultimo Decembri, Græcine. Et, qui est vobis amor, fruemini lætitia mutua, tu fascibus fratris, ille tuis. Ita tu fueris bis Consul, & ille bis Consul, & duplex honor videbitur in domo. Qui quanquam est amplus, neque Roma bellicosa aspicit imperium excelsius supremo Consule; nihilominus majestas auctoris auget hanc dignitatem, & res data habet amplitudinem præbentis. Concedatur ergo & Flacco, & tibi frui semper hujusmodi judiciis Augusti. Cum tamen licebit vobis per curas quæ ad vos magis spectent, jungite, quæso, vestras preces meis votis. Et, si ventus faciet aliquem sinum, solvite rudentes ut mea navis emergat ex aquis infernis. Flaccus præpositus fuit nuper his locis, Græcine, & sævum littus Danubii fuit securum illo præside.

NOTÆ.

(a) *Priori*) Illi scil. quam de Græcini consulatu Naso ceperat.

(b) *Successor*) Ille vero in Consulum ordine apparet cum C. Cœlio Rufo: non hic ad quem scribit Poeta.

(c) *Summo Dec.*) Ultimo die Decembris.

(d) *Imperium*) Consulatum *scil.* qui prioribus deponendus, cum singulis annis novi duo crearentur, nisi idem confirmarentur.

(e) *Jani die*) Calendis Januarii.

(f) *Fascibus*) Consulatu, qui per fasces intelligitur, de quibus jam toties.

(g) *Nullum*) Si modo Imperatoris ipsius dignitatem excipias.

(h) *Propiore*) Quæ magis ad res suas spectet.

(i) *Sinum*) In velis vero fiunt sinus, si qua parte impellant venti. Cæterum per sinum opportunitatem intellige seu favorabilem occasionem ad aliquid pro Nasone impetrandum.

(k) *Laxate*) Pergit ex eadem metaphora Naso Græcinum, quid pro se opus sit facto, edocere; ut nimirum sicuti rudentum ope ventorum vim in vela nautæ pro arbitrio determinant, ita prudenti sua oratione Græcinus cum fratre opportunitate in commodum suum utatur.

(l) *Navis*) Pro Nasone ipso, aut ejus vita.

(m) *Aquis*) *Inferis*: quibus Scythicam regionem parem facit.

(n) *Flaccus*) Frater tuus.

(o) *Ripa*) Pro gentibus posuit, quæ Danubii frequentabant ripam.

Hic

Hic tenuit (*a*) Mysas gentes in pace fideli :
Hic arcu fisos terruit ense Getas .
Hic captam (*b*) Trosmin celeri virtute recepit ,
Infecitque (*c*) fero sanguine Danubium .
Quære loci faciem , Scythicique incommoda cæli ;
Et quam vicino terrear hoste , roga .
Sintne litæ tenues serpentis felle sagittæ :
(*d*) Fiat an humanum victima dira caput .
Mentiar , an coeat duratus frigore pontus ;
Et teneat glacies jugera multa freti .
Hæc ubi narrarit , quæ sit mea fama , require ;
Quoque modo peragam tempora dura , roga .
Nec sumus hîc odio , nec scilicet esse meremur :
Nec cum Fortunâ mens quoque (*e*) versa meâ est .
Illa (*f*) quies animo , quam tu laudare solebas ,
Ille vetus solito perstat in ore (*g*) pudor .
(Sic ego sum longe , sic hîc , ubi barbarus (*h*) hostis ,)
Ut fera plus valeant legibus arma , facit ;
Re queat ut nulla tot jam , Græcine , per annos
Fœmina de nobis virve puerve queri .
Hoc facit , ut misero faveant adsintque Tomitæ ;
(*i*) Hæc quoniam tellus testificanda mihi est .

INTERPRETATIO.

Hic tenuit nationes Mysas in pace certa , hic tremefecit gladio Getas confisos arcu . Hic recuperavit expromta virtute Trosmin sublatam , & tinxit Istrum cruore barbaro . Percontare ex illo formam loci , & molestias aeris Scythici ; & pete quam proximo hoste terrear . Spicula parva sintne tincta felle anguis ; caputne humanum fiat crudelis hostia . Fingam , an Pontus concretus frigore congeletur , & glacies occupet multa jugera maris . Postquam hæc retuleris , interroga quæ sit mea fama , & pete quomodo exigam tempora aspera . Neque hîc sumus invisi , neque videlicet meremur esse : neque animus meus mutatus est etiam cum sorte mea . Illa pax mentis , quam tu consueveras probare , illa verecundia antiqua permanet in vultu assueto . Ita ego sum longe , ita hic , ubi ferus hostis facit , ut arma crudelia plus possint legibus , Græcine , ut nulla fœmina aut maritus , aut puer possit conqueri de nobis re ulla per tot jam annos . Istud caussæ est , ut Tomitæ bene cupiant mihi , *& juvent miserum ; quandoquidem hæc terra est mihi in testem vocanda .*

NOTÆ.

(a) *Mysas*) Populos Mysiæ , qui intra Hæmum montem & Danubium fluvium continentur , magisque *Mæsi* dicuntur .

(b) *Trosmin*) Misiæ inferioris est oppidum , quod Scythæ Romanis sustulerant .

(c) *Fero*) Ferorum Scytharum .

(d) *Fiat*) Hospites vero immolebant etiam Scythæ .

(e) *Versa*) Ut ex bona prava facta sit , sicuti ex læta sors mea in tristissimam mutata est .

(f) *Quies animo*) Bonæ mentis tranquillitas , quæ in vultum & omnem actionem diffunditur . Qua quidem virtute vix aliud pluris facias , modo satis quid ille voluerit quidve dicam intelligas .

(g) *Pudor*) Qui de se modeste , de aliis bene sentire quempiam indicat .

(h) *Hostis*) Getæ *scil.* non Tomitani .

(i) *Hæc quoniam*) Quasi dicat non satis idoneos esse testes Tomitanos , qui de exquisitiori sua virtute judicarent .

Illi me, quia velle vident, discedere malunt:
Respectu cupiunt hîc tamen esse sui.
Nec mihi credideris: exstant decreta, quibus nos
Laudat, & (*a*) immunes publica (*b*) cera facit.
(*c*) Conveniens miseris hæc quanquam gloria non est,
Proxima dant nobis oppida munus idem.
Nec (*d*) pietas ignota mea est: videt hospita tellus
In nostra (*e*) sacrum Cæsaris esse domo.
(*f*) Stant pariter (*g*) natusque pius, (*h*) conjuxque sacerdos,
Numina jam (*i*) facto non leviora Deo.
Neu desit pars ulla (*k*) domûs, stat (*l*) uterque nepotum:
(*m*) Hic aviæ lateri proximus, (*n*) ille patris.
His ego do toties cum thure precantia verba,
(*o*) Eoo quoties surgit ab orbe dies.
Tota, licet quæras, hoc me non fingere dicet,
Officii testis Pontica terra mei.
Pontica me tellus, (*p*) quantis hac possumus ora,
(*q*) Natalem ludis scit celebrare Dei.

INTERPRETATIO.

Illi malunt me hinc proficisci, quia sentiunt me cupere, volunt tamen hic esse sua causa. Neque habueris mihi fidem: supersunt decreta quibus tabulæ communes nos probant & præstant exemtos omni onere. Tametsi hæc gloria non est conveniens infelicibus, vicinæ urbes præbent nobis eandem immunitatem. Neque mea pietas est occulta; terra hospitalis cernit sacellum Augusti esse in nostris ædibus. Atque pius filius ejus, *& uxor sacerdos, numina non minora Deo jam sacrato, juxta etiam sunt erecti. Neve pars aliqua domus absit, ambo nepotes stant, hic junctus lateri aviæ, ille patris. Offero toties illis voces supplices cum thure, quoties dies exoritur a plaga Orientali. Tellus Pontica tota conscia officii mei non dicet me mentiri istud, quanquam requiras. Tellus Pontica novit me celebrare* diem *natalem Dei ludis quantis possumus in hac regione.*

NOTÆ.

(a) *Immunes*) *Ab omni civitatis onere & tributis exemtos facit.*

(b) *Cera*) Qua tabulæ ad scribendum illinebantur; vel etiam Reipublicæ sigilla continebantur.

(c) *Conveniens*) Miserum enim gloriari non decet.

(d) *Pietas*) In Cæsares *scil.* ut mox patebit.

(e) *Sacrum*) Sacellum Augusto dictum.

(f) *Stant*) In eodem erant Sacello.

(g) *Natus*) Tiberius.

(h) *Conjux sacerd.*) Livia Augusti uxor castissima, quæ non aliter maritum suum quam Sacerdos Deum colit.

(i) *Facto*) De Augusto loquitur, inter cælites, etiam dum mortales auras duceret, recensitus.

(k) *Domûs*) Augustæ *scil.*

(l) *Uterque*) Germanicus *scil.* & Drusus: namque de extinctis Cajo, Lucioque Cæsaribus si intellexeris, illos superstites Naso neglexisset.

(m) *Hic*) Germanicus *scil.* cui Livia avia fuit.

(n) *Ille*) Drusus Tiberii filius.

(o) *Eoo*) *Orientali.*

(p) *Quantis*) Quibuscumque liceret modis se dicit Naso Augusti natales celebrare, athleticis etiam ludis & gymnicis de more.

(q) *Natalem*) Diem quo natus Augustus; nonum *scilicet* Calendas Octobris, ex veteri temporum ratione; namque Cicerone & Antonio Consulibus, anno ante Christum natum 61. circa initium mensis Julii, si ex Calendario Juliano numeres, natus ille dicitur.

Nec

Nec minus hospitibus pietas est cognita talis,
(*a*) Misit in has si quos longa (*b*) Propontis aquas.
Is quoque, quo (*c*) lævus fuerat sub Præside Pontus,
Audierit frater forsitan ista tuus.
(*d*) Fortuna est impar animo, talique libenter
Exiguas carpo munere pauper opes.
Nec vestris damus hæc oculis procul Urbe remoti:
Contenti tacita sed pietate sumus.
Et tamen hæc tangent aliquando Cæsaris aures.
Nil illum, toto quod fit in orbe, latet.
Tu certe scis hoc, Superis (*e*) adscite, videsque,
Cæsar: ut est oculis subdita terra tuis.
Tu nostras audis inter convexa locatus
Sidera, sollicito quas damus ore, preces.
Perveniant istuc & carmina forsitan illa,
Quæ de te (*f*) misi cælite facta novo.
Auguror his igitur flecti tua numina: nec tu
Immerito nomen mite (*g*) Parentis habes.

INTERPRETATIO.

Neque hujusmodi pietas est minus perspecta peregrinis, si longe Propontis dimisit aliquos in has aquas. Ille etiam tuus frater, sub quo Præfecto Pontus sinister fuerat, acceperit forte ista. Sors est dispar menti, atque pauper insumo alacriter parvas opes ad hujusmodi officium. Neque longe dissiti ab Urbe exhibemus ista vestris oculis: verum sumus contenti secreta pietate. Et tamen hæc venient aliquando in aures Cæsaris. Nihil illi est occultum quod geritur in toto mundo. Tu, Cæsar, addite Diis certe nosti istud, atque intueris, ut tellus est subjecta tuis oculis. Tu positus inter rotunda astra audis nostras orationes, quas offerimus ore anxio. Forte etiam accedant illuc illi versus compositi, quos emisi de te recenti Deo. Hariolor ergo tua numina molliri istis; neque tu habes nomen lene Patris sine causa.

NOTÆ.

(a) *Misit*) Præbuit aditum.

(b) *Propontis*) In longitudinem vero porrigitur mare ab Hellesponto in Thracium Bosphorum, quod *Propontis* dicitur.

(c) *Lævus*) Mysas gentes quandoquidem in pace tenuerit Flaccus, Græcini frater, ut supra vidimus, difficile non est intelligere quid sit Pontus lævus, Mœsia *scil.* & Dacorum atque Getarum confinia.

(d) *Fortuna est*) Id est, Non tantum quantum cuperem possum in declaranda mea, erga Augustam domum, pietate insumere.

(e) *Adscite*) *Inter Deos relate*.

(f) *Misi*) Romam *scil.* sed illud Poema periit.

(g) *Parentis*) *Pater patriæ* augustissimo nomine ultro a Senatu Augustus appellatus est.

EPISTOLA X.

ALBINOVANO.

ARGUMENTUM.

Hic mihi Cimmerio.) *Ad Pedonem Albinovanum amicum & poetam scribens Ovidius, tempus exprimit, quo ipse in Pontica ora vitam egerit inter Getas pellitos: madaque sua, quæ commemorat, malis Ulyssis majora esse colligit. Postremo illum rogat, ut fidem sibi servet in adversis; imiteturque Theseum, cujus gesta ipse carmine complectebatur.*

HÎC mihi (*a*) Cimmerio bis tertia ducitur æstas
Littore pellitos inter agenda Getas.
Ecquos tu silices, ecquod, carissime, ferrum,
Duritiæ (*b*) confers, Albinovane, meæ?
Gutta cavat lapidem; consumitur annulus usu;
Et teritur pressa vomer aduncus humo.
Tempus edax igitur, (*c*) præter nos, omnia perdet?
Cessat duritiâ mors quoque victa meâ.
(*d*) Exemplum est animi nimium patientis Ulysses,
Jactatus dubio per (*e*) duo lustra mari.
Tempora solliciti sed non tamen omnia fati
Pertulit; & placidæ sæpe fuere (*f*) moræ.
An grave sex annis pulchram fovisse (*g*) Calypso,
Æquoreæque fuit concubuisse Deæ?

INTERPRETATIO.

Sexta æstas agitur hic mihi in ripa Cimmeria, traducenda inter Getas pellibus indutos. Anne, dilectissime Albinovane, comparas saxa ulla, aut ullum ferrum meæ duritiæ? Gutta terit saxum, annulus consumitur usu, & vomer curvus minuitur terra solida. Adeoque tempus vorax absumet omnia, præter me? Mors languet superata etiam duritia mea. Ulysses est exemplum animi supra modum fortis, agitatus per decem annos incerto mari. Attamen non passus est omnia tempora sortis anxiæ, & fuerunt frequenter spatia commoda. An fuit molestum amplecti formosam Calypso sex annis, & cubuisse cum Dea marina?

NOTÆ.

(a) *Cimmerio*) Pro Scythico posuit; namque Cimmerium multo remotius ad paludem Mæoticam.

(b) *Confers*) *Comparas*. Sibi innuit maximam esse in ferendis malis animi magnitudinem.

(c) *Præter nos*) Per indignationem istud a Poeta dictum; quem vivere tædebat.

(d) *Exemplum*) Quanquam tanta non est passus quanta ego pertuli.

(e) *Duo lustra*) *Decennium*. Quanquam enim quatuor annorum spatium tantum lustrum comprehenderet, ut ipsemet Naso supra indicavit; tamen, quia per quintum annum in quem desinebat numerabatur, illum quoque, ut & alii fecerunt, poetica licentia comprehendit.

(f) *Moræ*) Verbi gratia apud Calypsonem, Æolum, &c.

(g) *Calypso*) Quæ Oceani & Thetidis filia; adeoque æquorea a Nasone appellatur.

Excipit (*a*) Hippotades, qui dat pro munere ventos,
(*b*) Curvet ut impulsos utilis aura sinus.
Nec bene cantantes labor est audisse (*c*) puellas;
Nec degustanti (*d*) lotos amara fuit.
Hos ego, qui patriæ faciant oblivia, (*e*) succos
Parte meæ vitæ, si modo dentur, emam.
Nec tu contuleris urbem (*f*) Læstrygonis unquam
Gentibus, (*g*) obliqua quas obit Ister aqua.
Nec vincet sævum (*h*) Cyclops feritate (*i*) Phyacen:
(*k*) Qui quota terroris pars solet esse mei!
(*l*) Scylla feris (*m*) trunco quod latret ab inguine monstris:
(*n*) Heniochæ nautis plus nocuere rates.
Nec potes infestis conferre (*o*) Charybdin (*p*) Achæis;
Ter licet epotum ter vomat illa fretum.
Qui quanquam (*q*) dextra regione licentius errant;
Securum latus hoc non tamen esse sinunt.

INTERPRETATIO.

Hippotades eum *excipis, qui præbet ventos in donum, ut flatus propitii sinuent vela impulsa. Neque labor est audisse puellas pulchre canentes; neque lotos fuit amara degustanti. Ego comparem parte vitæ meæ hos succos, qui inducant oblivia patriæ, si modo inveniantur. Neque tu comparaveris unquam urbem Læstrygonis nationibus, quas Danubius præterlabitur aqua obliqua. Neque Cyclops superabit crudelem Phyacen sævitia; qui quota solet esse pars mei pavoris! Cum Scylla latret sævis monstris ab inguine trunco, naves Heniochæ plus obfuerunt nautis. Neque potes comparare Charybdin crudelibus Achæis, quamvis illa ter reddat mare ter absortum. Qui tametsi audacius vagantur dextra ora, non tamen patiuntur hanc plagam esse tutam.*

NOTÆ.

(a) *Hippotades*) Æolus est Hippotæ filius, rex ventorum, a quo benigne Ulysses exceptus, & ventis, quibus in patriam rediret, donatus.

(b) *Curvet*) Curvantur vero & sinuantur vela, cum ventis traduntur.

(c) *Puellas*) Sirenes dicit, Perthenopen, Leucosiam, & Lygiam, Acheloi & Calliopes filias, quæ allectos cantu in mare deturbabant. Has tamen Ulysses, cera sociorum auribus obturatis, malo alligatus, ipse impune, Circes suos consilio, audivit.

(d) *Lotos*) Arbor fort in Africa, cujus fructus tam gratus, ut, degustato illo, patriæ atque sociorum obliti sint quos sciscitatum miserat Ulysses.

(e) *Succos*) Qui ex loto exprimuntur.

(f) *Læstrygonis*) De Antiphate Læstrygonum rege, qui alterum ex Ulyssis nuntiis vorsvit, supra dictum.

(g) *Obliqua*) Quia non recto sed flexuoso cursu per Scythiæ populos labitur.

(h) *Cyclops*) Poliphemus *scil.* qui aliquot ex Ulyssis sociis devoravit.

(i) *Physceu*) Scytharum rex quipiam immanis.

(k) *Qui*) Physx *scilicet*, incursionibus suis multum tremendus.

(l) *Scylla*) De eo monstro, aut scopulo, vide quæ Metamorph. lib. 14. dicta sunt: frustra enimque toties eadem repeteremus.

(m) *Trunco*) Truncum dicit, quia eà parte forma humana a monstris, lupis *scil.* & canibus subjectis, separata erat.

(n) *Heniochæ*) Heniochorum piratarum, qui in Colchica regione montosa & importuosa latrociniis maritimis vivere.

(o) *Charybdin*) Hanc quoque fœminam seu potius voraginem vide in Metam.

(p) *Achæis*) Populi fuerunt Scythiæ ferocissimi rapto viventes.

(q) *Dextra*) Per dextram oram maris Pontici.

Hic

Digitized by Google

Hîc agri infrondes, hîc spicula tincta venenis:
Hîc freta vel pediti pervia reddit hyems.
Ut, qua remus iter (*a*) pulsis modo fecerat undis,
Siccus contemta nave viator eat.
Qui veniunt (*b*) istinc, vix vos ea credere dicunt.
Quam miser est, qui fert asperiora (*c*) fide!
Crede tamen: nec te caussas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems.
Proxima sunt nobis (*d*) plaustri præbentia formam,
Et quæ præcipuum sidera frigus habent.
Hinc oritur (*e*) Boreas, oræque domesticus huic est;
Et sumit vires a propiore loco.
At (*f*) Notus, adverso tepidus qui spirat ab axe,
Est procul; & rarus languidiorque venit.
Adde quod hîc (*g*) clauso miscentur flumina Ponto,
(*h*) Vimque fretum multo perdit ab amne suam. (tesque
Huc (*i*) Lycus, huc (*k*) Sagaris, (*l*) Peniusque, (*m*) Hypanisque (*n*) Cra-
Influit, & crebro vortice tortus (*o*) Halys:

INTERPRETATIO.

Campi sunt *hic sine frondibus, hic sagittæ* sunt *illita venenis; hic frigus facit maria pervia etiam pediti; ut viator navi neglecta incedat pede sicco, qua remus fecerat modo iter aquis impulsis. Qui accedunt istinc ajunt, vos vix fidem habere. Quam infelix est, qui patitur graviora fide! Crede tamen; neque patiemur caussas te latere, quamobrem asperum frigus congelet mare Sarmaticum. Astra exhibentia figuram vehiculi, & quæ sunt causa maximi frigoris sunt nobis proxima. Boreas hinc surgit, & est familiaris huic plagæ; atque sumit impetum a loco viciniore. At Auster, qui flat calidus a polo opposito longe est, & rarus & debilior accedit. Adde quod fluvii hîc junguntur mari clauso; & mare amittit vim suam a plurimis fluviis. Lycus, & Sagaris, & Penius, & Hypanis, & Crates, & Halys verticosus frequenti turbine huc devolvuntur.*

NOTÆ.

(a) *Pulsis*) Remis *scil.* pulsantur undæ.

(b) *Istinc*) Roma, aut ex partibus meridionalibus.

(c) *Fide*) *Quam ut credi possiat.*

(d) *Plaustri*) Septentriones dicit, seu Ursam, quæ quidem frigoris non caussa, sed signum; siquidem terræ quæ polum propius spectant a Sole magis fiunt remotæ.

(e) *Boreas*) Ventus frigidissimus.

(f) *Notus*) Ventus a Sole & meridie spirans.

(g) *Clauso*) Per solum Bosphorum enim diffunditur.

(h) *Vim*) Salsuram *scilicet*, & amaritiem.

(i) *Lycus*) Armeniæ est fluvius.

(k) *Sagaris*) Hic per Phrygiam Bithyniamque flexuoso cursu non ita longe a Bosphori faucibus in Pontum delabitur.

(l) *Penius*) Inter Heniochorum gentem & Sebastopolim urbem quæ & *Diescurias* dicitur, ad Ponti-Euxini partem maxime Septentrionalem ortum versus, hujus fluvii ostia posuerunt Plinius & Strabo.

(m) *Hypanis*) Scythiæ est fluvius ex magna palude profluens sapore primum dulcissimo, donec ad quadragesimum milliare fonticulus ei admiscetur, qui amaritie sua totum corrumpit.

(n) *Cratesque*) De isto cum nulla alibi uspiam mentio fiat, non abs se docti castigandum hunc locum censuerunt. Qua re in Isaaci Vossii viri summi sententiam facillime concessero, qui ex Eustathio & Thucydide *Cales*, quem tractus Pontici illi faciunt fluvium, reponendum esse indicavit; sicuti affirmat clariss. Heinsius.

(o) *Halys*) In Tauri montis radicibus oritur, perque Cappadociæ & Paphlagoniæ agros in Pontum devolvitur.

(*a*) Partheniusque rapax, & volvens saxa (*b*) Cynapes
Labitur; & nullo tardior amne (*c*) Tyras.
Et tu, fœmineæ (*d*) Thermodon (*e*) cognite turmæ;
Et quondam Graiis (*f*) Phasi petite (*g*) viris.
Cumque (*h*) Borysthenio liquidissimus amne (*i*) Dyraspes,
Et tacite peragens lene (*k*) Melanthus iter.
(*l*) Quique duas terras, Asiam (*m*) Cadmique sororem
Separat, & cursus inter utramque facit.
Innumerique alii, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi, (*n*) Nile, negat.
Copia tot laticum, (*o*) quas auget, adulterat undas;
Nec patitur vires æquor habere suas.
Quin etiam stagno similis pigræque paludi
Cæruleus vix est, diluiturque color.
Innatat unda freto dulcis, leviorque marina est;
Quæ proprium misto de sale pondus habet.
Si roget hæc aliquis, cur sint narrata (*p*) Pedoni,
Quidve loqui certis juverit ista (*q*) modis;

INTERPRETATIO.

atque Parthenius rapidus, & Cynapes trahens silices, & Tyras nullo flumine segnior huc *decurrunt. Tu quoque Thermodon cognite agmini fœmineo, & Phasi olim quæsite a viris Græcis. Et Dyraspes purissimus cum flumine Borysthenio, & Melanthus absolvens leniter cursum placidum. Et qui dividit duas terras, Asiam & sororem Cadmi, & fluit inter utramque. Atque alii innumeri, inter quos omnes maximus Danubius negat se tibi inferiorem esse, Nile. Abundantia tot aquarum corrumpit aquas quas auget; neque sinit mare obtinere vim suam. Quinetiam simile stagno & inerti paludi ægre est glaucum, & color minuitur. Aqua dulcis innatat mari, & est levior æquorea, quæ habet proprium pondus de sale mixto. Si quis petat, quamobrem hæc sint relata Pedoni, quidve profuerit dicere ista adstrictis numeris;*

NOTÆ.

(a) *Parthenius*) Paphlagonum iste est, quem Plinius Carambi promontorio facit proximum.

(b) *Cynapes*) De isto nihil alibi reperitur.

(c) *Tyras*) In sinistram Pontici maris oram a Mœsia inferiore defluit.

(d) *Thermodon*) Cappadociæ est fluvius in Ponti Euxini oram meridionalem decurrens.

(e) *Cognite*) Dicit istud, quia juxta istud flumen sedes suas habuerunt Amazones.

(f) *Phasi*) Fluvius est ingens qui Colchidem prætcrlabitur.

(g) *Viris*) Argonautas dicit, qui ad vellus aureum rapiendum cum Jasone in Colchos per Phasim navigaverunt.

(h) *Borysthenio*) Borysthenes fluvius est secundùm Istrum omnium maximus, a sinistra parte in Euxinum defluens.

(i) *Dyraspes*) Hujus alibi nulla mentio.

(k) *Melanthus*) Hic in Pontum a dextra parte incurrit.

(l) *Quique*) Tanais est; is namque Asiam ab Europa disterminat.

(m) *Cadmi sor.*) Europa est, quæ ab Europa Agenoris filia nomen habuit, si fabulis credas; cum revera ex Phœnicum lingua derivatum sit; aptissima insuper etymologia qua Europæis faciei candor præ Afris assignatur.

(n) *Nile*) Ægypti maximus est fluvius.

(o) *Quas*) Marinas *scil.*

(p) *Pedoni*) Albinovano Poetæ, ad quem Naso scribit.

(q) *Modis*) Modulationibus & Carminibus veris.

De-

Derinui, dicam, rempus, curasque fefelli:
Hunc fructum præsens attulit hora mihi.
Abfuimus solito, dum scribimus ista, dolori:
In mediis nec nos sensimus esse Getis.
At tu non dubito, cum carmine (*a*) Thesea laudes,
Materiæ titulos (*b*) quin tueare tuæ;
Quemque refers, imitere virum: vetat ille profecto
Tranquilli comitem temporis (*c*) esse fidem.
(*d*) Qui quanquam est factis ingens, & (*e*) conditur a te
Vir tanto, (*f*) quanto debuit ore cani;
Esr tamen ex (*g*) illo nobis imitabile quiddam,
Inque fide Theseus (*h*) quilibet esse potesr.
Non tibi sunt hostes ferro (*i*) clavaque domandi,
Per quos vix ulli pervius (*k*) Isthmos erat;
Sed præsrandus amor, res non operosa volenti.
Quis labor est puram non temerasse fidem?
Hæc tibi, qui perstas indeclinatus amico,
Non est quod (*l*) lingua dicta querente putes.

INTERPRETATIO.

referam, insumsi tempus, & decepi sollicitudines. Hora præsens præbuit mihi hanc utilitatem. Dum pangimus ista, procul fuimus a consuetis ærumnis, neque advertimus nos esse in mediis Getis. At non sum incertus, quin, cum celebres Thesеum versibus, tu defendas gloriam argumenti tui, & imiteris virum quem cantas. Certe ille prohibet fidem esse comitem temporis prosperi. Qui tametsi est insignis gestis, & celebratur a te Vir tanta facundia, quanta debuit celebrari, est tamen aliquid nobis imitabile ex illo, & quivis potest esse Theseus in fide. Hostes non sunt tibi vincendi clava & ense, per quos vix Isthmus erat adeundus cuiquam: sed amor reddendus, res non difficilis volenti. Quis est labor non violasse sinceram fidem? Non est quod arbitreris hæc dicta esse lingua querula tibi, qui permanes integer amico.

(a) *Theses*) De Theseo toties, deque ejus erga Pirithoum amore, ut frustra quicquam addiderim.

(b) *Quin tueare*) Atque adeo amicis tuis fidum te præstes.

(c) *Esse*) Pro *demonstrari* posuit.

Tempore nam duro est inspicienda fides. Neque sincera ea est, quæ inter prospera tantum simulatur.

(d) *Qui*) Theseus *scil.*

(e) *Conditur*) *Celebratur.*

(f) *Quanto*) Fuit adeoque Albinovanus summus Poeta.

(g) *Illo*) Theseo *scil.*

(h) *Quilibet*) Albinovanum callide ad fidem sibi præstandam hortatur.

(i) *Clava*) Quæ Thesei fuit etiam gestamen.

(k) *Isthmos*) Corinthiacum dicit, unde insidiantes latrones a Theseo depulsos in Epistolis Heroidibus vidimus.

(l) *Lingua querente*) Sermone quo de te videar conqueri.

EPI-

EPISTOLA XI.

GALLIONI.

ARGUMENTUM.

Gallio, crimen erit.) *Factus Poeta certior Gallionis amici literis de obitu uxoris, primo dicit nefas ducere non celebrare illum suis carminibus, quandoquidem ille casum suum lacrymis & dolore semper prosecutus sit, quod iisdem dicit se fecisse audita uxoris ejus morte. Deinde exponit minime audere eum consolari, propterea quod ipse prudentior optime norit ea quæ sunt in eam rem ab auctoribus scripta: additque fore, ut toto intervallo illo temporis, quo ejus literas accepit, quoque ipse suas ad eum mitteret propter locorum distantiam, dolor ejus jam imminutus sit. Tertiam etiam rationem subjungit, cur nolit ullo consolationis genere uti, quod fortasse alia ducta uxore novæ hujusmodi literæ intempestive accederent.*

GAllio, crimen erit vix excusabile nobis,
Carmine te (*a*) nomen non habuisse meo.
Tu quoque enim (memini) cælesti (*b*) cuspide facta
Fovisti lacrymis vulnera nostra tuis.
Atque utinam, rapti jacturâ læsus (*c*) amici,
Sensisses ultra, quod quererere, nihil!
Non ita Dîs placuit, qui te spoliare pudicâ
Conjuge crudeles non habuere nefas.
Nuncia nam luctûs mihi nuper epistola venit:
Lectaque cum lacrymis sunt tua damna meis.
Sed neque prudentem solari (*d*) stultior ausim,
(*e*) Verbaque doctorum nota referre tibi:
Finitumque tuum, si non ratione, dolorem
Ipsâ jam pridem suspicor esse (*f*) morâ.

INTERPRETATIO.

Gallio, vix crimen erit nobis excusandum, te non habuisse famam versibus meis. Namque tu etiam, recordor, curasti fletibus tuis nostras plagas impactas mucrone divino. Atque utinam dolens damno sublati amici nihil expertus esses amplius quamobrem quærereris! Non ita visum Superis, qui sævi non arbitrati sunt esse nefas te privare uxore casta. Nam epistola nuntia mœroris nuper mihi reddita est, & tua damna sunt visa cum lacrymis meis. Verum neque ego stultior ausim consolari sapientem, & tibi commemorare perspectos sermones doctorum; & conjicio dolorem tuum jam pridem exoletum, si non ratione, at ipso tempore.

NOTÆ.

(a) *Nomen*) *Famam, & candidi amici laudem.*

(b) *Cuspide*) Iram Augusti intellige.

(c) *Amici*) De se loquitur Poeta.

(d) *Stultior*) *Minus doctus & prudens ego.*

(e) *Verba*) Quibus a mœrore ob res vanas mortales retrahunt.

(f) *Mora*) Temporis enim longinquitas quemlibet lenit dolorem.

Dum

Dum tua pervenit, dum littora nostra recurrens
Tot maria ac terras permeat, annus abit.
Temporis officium solatia dicere (*a*) certi est:
Dum dolor in cursu est, dum petit æger opem.
At cum longa dies sedavit vulnera mentis;
Intempestive qui (*b*) fovet illa, novat.
Adde quod (atque utinam verum tibi venerit omen!)
Conjugio felix jam potes esse novo.

INTERPRETATIO.

Dum tua epistola perlata est, dum nostra recurrens obit tot ripas, tot æquora ac terras, annus effluxit. Proferre consolationes est officium certi cujusdam temporis, quandiu dolor sævit, cum mœstus quærit auxilium. At cum longum tempus compesuit vulnera animi, qui medetur illis intempestive, ea redintegras. Adde: quod jam potes esse beatus novo conjugio: atque utinam præsagium tibi eveneris certum!

NOTÆ.

(a) *Certi*) Nisi enim suo tempore consolationes subjeceris, refricare magis, quam lenire dolorem, videris.

(b) *Fovet*) Remedium conatur afferre.

EPISTOLA XII.

TUTICANO.

ARGUMENTUM.

Quo minus in nostris.) *Ad Tuticanum scribens Poeta, causam assignat, cur nullam ejus mentionem fecerit in libris suis. Deinde commemorat amicitiam, quæ sibi cum illo fuit a puero semper arctissima. Postremo illum rogat, ut apud principem tueatur partes suas.*

QUO minus in nostris ponaris, amice, libellis,
Nominis efficitur (*a*) conditione tui.
Ast ego non alium prius (*b*) hoc dignarer honore:
Est aliquis nostrum si modo carmen honos.
(*c*) Lex pedis (*d*) officio naturaque nominis obstant:
Quaque (*e*) meos adeas, est via nulla, modos.

INTERPRETATIO.

Amice, fit qualitate tui nominis quo minus scribaris in nostris libellis. At ego non judicarem alium potius dignum hoc honore, si saltem nostri versus sunt aliquis honor. Lex pedis, & conditio nominis impediunt officium, neque est ulla ratio qua excipiaris in meos numeros.

NOTÆ.

(a) *Conditione*) Quomodo istud sit intelligendum mox docebit.

(b) *Hoc*) In libellis meis nomen tuum reponendo.

(c) *Lex pedis*) Ratio metrica; Spondæis enim & Dactylis tantum constant Elegi; nisi in Hexametri fine Trochæum posueris: syllaba autem *ti* brevis sola in voce *Tuticanus* ante ea longam, neque in Spondæi neque in Dactyli structuram potest venire.

(d) *Officio*) Meo scil. ex quo te carminibus meis celebrare tenebar.

(e) *Meos*) Elegos scil.

Nam

Nam pudet in geminos ita nomen findere versus,
(*a*) Desinat ut prior (*b*) hoc, incipiatque (*c*) minor:
Et pudeat, si te, (*d*) qua syllaba parte (*e*) moratur,
(*f*) Arctius appellem, Tuticanumque vocem.
Nec potes in versum Tuticani more venire;
Fiat ut e longa syllaba prima brevis.
Aut producatur, (*g*) quæ nunc correptius exit;
Et sit porrectâ longa (*h*) secunda morâ.
His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
Ridear, & merito (*i*) pectus habere neger.
Hæc mihi caussa fuit dilati muneris hujus,
Quod meus adjecto fœnore reddet (*k*) ager.
Teque canam quacunque (*l*) nota: tibi carmina mittam,
Pæne mihi puero cognite pæne puer.
Perque tot annorum seriem, quot habemus uterque,
Non mihi, quam fratri frater, amate minus.
Tu bonus hortator, tu duxque comesque fuisti,
Cum (*m*) regerem tenera fræna novella manu.
Sæpe ego correxi sub te censore libellos;
Sæpe tibi admonitu facta litura meo est:

INTERPRETATIO.

Nam pudet ita dividere nomen in duos versus, ut prior terminetur hoc, & brevius hoc *initium habeat. Pudeat etiam, si nominem te brevius qua parte syllaba me retinet, & appellem* Tuticanum. *Neque potes succedere in versum more Tuticani, ut prior syllaba fiat brevis ex producta; aut fiat longa, quæ nunc profertur brevius, & secunda sit longa producta mora. Si ego audeam corrumpere nomen his vitiis, exsibiler & dicar jure carere judicio. Hæc mihi fuit caussa hujus muneris procrastinati, quod meus ager tribuet addito lucro. Atque te celebrabo quocunque indicio; mittam tibi versus, puer cognite a me fere puero, & non minus dilecte a me quam frater a fratre per spatium tot annorum, quot ambo habemus. Tu fuisti bonus monitor, tu dux, tu socius, cum temperarem novas habenas manu tenera. Sæpe ego emendavi libellos sub te monitore; sæpe litura est facta a te meo suasu;*

NOTÆ.

(a) *Desinat*) Quod fieret si *Tuti* in Hexametri fine, & *canus*, *canum* aut *cane*, in Pentametri initio posuisset.

(b) *Hoc*) Nomine *scil.*

(c) *Minor*) Pentameter *scilicet* Hexametro uno pede minor.

(d) *Qua parte*) Syllaba *ca* scil.

(e) *Moratur*) *Retinet*. Syllaba longa namque diutius illum qui loquitur, quam syllaba brevis retinet.

(f) *Arctius*) Dicit istud, quia syllabam *ca* corripiendo, quæ longa est, quomodo fecit in hoc versu, nomen istud *Tuticanus* tempore uno truncetur; syllaba namque longa pro duabus brevibus venit.

(g) *Quæ nunc*) *Ti* syllaba *scil.*

(h) *Secunda*) De eadem syllaba *ti* loquitur.

(i) *Pectus*) Pro mente aut ratione ponit.

(k) *Ager*) Pro ingenio. Metaphorice.

(l) *Nota*) *Signo seu indicio*, quo me de te verba facere intelligetur.

(m) *Regerem*) *Cum inciperem vitæ meæ modum ponere, & versus scribere.*

Di-

Dignam (*a*) Mæoniis (*b*) Phæacida condere chartis
  Cum te (*c*) Pierides perdocuere tuæ.
Hic (*d*) tenor, hæc viridi concordia cœpta juventâ
  Venit ad (*e*) albentes illabefacta comas.
(*f*) Quæ nisi te moveant, duro tibi pectora ferro
  Esse, vel inducto clausa adamante putem.
Sed prius huic desint & bellum & frigora terræ,
  Invisus nobis quæ duo Pontus habet;
Et tepidus Boreas, & sit præfrigidus Auster,
  Et possit fatum mollius esse meum;
Quam tua sint (*g*) lapso præcordia dura sodali.
  Hic cumulus nostris absit, (*h*) abestque, malis.
Tu modo per superos, qnorum (*i*) certissimus (*k*) ille est,
  Quo tuus assidue Principe crevit honor;
Effice, constanti profugum pietate tuendo,
  Ne sperata meam deserat (*l*) aura (*m*) ratem.
Quid mandem, quæris? peream, nisi (*n*) dicere vix est;
  Si modo, qui periit, ille perire potest.
Nec quid agam invenio, nec quid nolimve velimve:
  Nec satis utilitas est mea nota mihi.

INTERPRETATIO.

cum Musæ tuæ perdocuerunt te celebrare Phæacidem dignam chartis Mæoniis. Hæc continuatio amoris, *hæc unanimitas cœpta a primo juventa venit intacta ad albos capillos. Quæ nisi te tangant, credam te habere cor ex ferro rigido, vel septum adamante circumposito. Verum ante bellum, & frigora desint huic terræ, quæ duo Pontus nobis odiosus habet, & Aquilo sit calidus, & Notus præfrigidus, & sors mea possit esse lenior, quam tuum cor sit immite decepto socio. Hoc fastigium absit nostris ærumnis; atque absit. Tu tantum* oro *per Deos, quorum ille est fidissimus, quo Principe tua gloria indesinenter aucta est, fac, defendendo exsulem firmo amore, ne ventus speratus destituat meam navem. Petis quod præcipiam? Interеam, nisi vix possum proferre; si modo ille qui interiit potest interire. Neque reperio quid agam, neque quid vel nolim, vel velim; neque meum commodum est satis perspectum mibi.*

NOTÆ.

(a) *Mæoniis*) Mæonias chartas appellat in quibus Tuticanus versus Homericis comparandos scripsit. Ex quo maxima illi virtus Poëtica assignatur.

(b) *Phæacida*) Phæacidem appellaverat Tuticanus Poema suum, quo Alcinoi Phæacum regis æquissimi laudes forte celebrabantur; vel potius, ut colligere est ex hujus libri Elegia 16. vers. 27. Ulyssis errores fabulæque, quas Alcinoo Phæacum regi insignis ille veterator in convivio mentitus erat, continebantur.

(c) *Pierides*) *Musæ*.

(d) *Tenor*) *Ordo & continuatio Amoris*.

(e) *Albentes*) *Senectam*.

(f) *Quæ*) Supradicta *scil.*

(g) *Lapso*) *Propter errorem fugato*.

(h) *Abest*) Quia certissimus es Amicus.

(i) *Certissimus*) *Indubitatus, quique certo tibi faveat*.

(k) *Ille*) Tiberium dicit.

(l) *Aura*) Favor aliquis, quo Patriam possit revisere.

(m) *Ratem*) Metaphorice de se loquitur.

(n) *Dicere vix est*) *Vix possum dicere*.

Crede mihi, miseros (*a*) prudentia prima relinquit:
Et sensus cum re consiliumque fugit.
Ipse precor quæras, qua sim tibi parte juvandus:
Quoque viam facias ad mea vota vado.

INTERPRETATIO.

Crede mihi, prima prudentia deserit infelices, & intelligentia & judicium abit cum re. Tu, oro, dispicias, qua parte sim juvandus a te: vel quo vado præbeas iter meis desideriis.

NOTÆ.

(*a*) *Prudentia*) Non tam prudentie, quam quod sine remedio esse sue nimis vident.

EPISTOLA XIII.

CARO.

ARGUMENTUM.

O mihi non dubios.) *Ad amicum nomine Carum, poeta, & Cæsarum præceptorem scribens primo dicis eum posse intelligere ex chartæ colore, & carminis structura, unde hæc epistola veniat: Postea subdis se carmen etiam composuisse lingua Getica in laudem Augusti, Liviæ, & ejus liberorum: Postremo eum per amicitiam rogat, ut quum jam agatur sextus annus, quo exulat, velit procurare, ut saltem in locum faciliorem traducatur.*

O Mihi non dubios inter memorande sodales,
Qui, quod es, id vere, Care, vocaris; ave.
Unde saluteris, (*a*) color hic tibi protinus index,
Et structura mei carminis esse potest.
Non quia mirifica est, sed quod (*b*) nec publica certe:
Qualis enim cunque est, non latet esse meam.
Ipse quoque ut chartæ titulum de fronte revellas;
Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
Quamlibet in multis positus noscere libellis;
Perque observatas inveniere notas.

INTERPRETATIO.

O recensende a me inter amicos fidos, qui vere diceris id quod es, Care, salve. Hic color & compositio mei versus potest tibi esse continuo index unde saluteris. Non quia mira est, sed quod neque sane vulgaris; namque qualiscumque est, non fugit esse meam. Quamvis etiam tu tollas inscriptionem ex prima facie chartæ, videor posse profiteri quod sit opus tuum. Dignosceris, quamvis situs inter multos libellos, & inveneris per signa observata.

NOTÆ.

(*a*) *Color*) Chartæ attritæ & attrectantium manibus squalidæ.

(*b*) *Nec publica*) Locum istum, ni fallor, non intellexerunt. Hoc dicit Poeta; quanquam mirifica non sit structura suorum versuum, aliquid tamen habere proprium quod omnes non possint imitari.

Pro-

Digitized by Google

Produnt auctorem vires, quas Hercule dignas
Novimus, atque (*a*) illi, quem canis, esse pares.
Et mea Musa potest proprio deprensa colore
Insignis vitiis forsitan esse suis.
Tam mala (*b*) Thersiten prohibebat forma latere,
Quam pulchra (*c*) Nireus conspiciendus erat.
Nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
Carmina, quæ faciam pæne poeta (*d*) Getes.
Ah pudet! & Getico scripsi sermone libellum:
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui (gratare mihi), cœpique poetæ
Inter inhumanos nomen habere Getas.
(*e*) Materiam quæris? laudes de Cæsare dixi.
Adjuta est novitas numine nostra Dei.
Nam (*f*) patris Augusti docui mortale fuisse
Corpus; in ætherias (*g*) numen abîsse domos:
Esse parem virtute patri, (*h*) qui fræna coactus
Sæpe recusati ceperit imperii.
Esse pudicarum te (*i*) Vestam, Livia, matrum,
Ambiguum (*k*) nato dignior, anne (*l*) viro.
Esse (*m*) duos juvenes firma adjumenta Parentis,
Qui dederint animi pignora certa sui.

INTERPRETATIO.

Vires, quas scimus dignas Hercule, atque aquales illi quem celebras, manifestant auctorem. Musa mea agnita propria qualitate potest forte esse notabilis vitiis suis. Deformitas tam obstabat ne Thersites ignoraretur, quam Nireus erat spectabilis elegantia. Neque decebit te mirari si versus sint mendosi, quos compono fere Poeta Getes. Ah pudet! & adornavi libellum lingua Getica, & voces barbaræ sunt ordinatæ secundum nostros numeros. Atque placui (gratulare mihi) & cœpi habere famam inter feros Getas. Petis argumentum? Scripsi præconia Cæsaris. Nostra novitas est sustentata numine Dei. Nam ostendi corpus Parentis Augusti fuisse morti obnoxium; animam excessisse in sedes cælestes: illum qui coactus sumserit habenas imperii sæpe recusati, esse æqualem patri virtute; Te, Livia, dubium dignior nato an viro, esse Vestam matronarum castarum. Duos juvenes esse firma præsidia patris, qui prabuerint indubitata indicia sui animi.

NOTÆ.

(a) *Illi*) Herculi *scilicet*.

(b) *Thersiten*) Græcorum fuit qui ad Trojam iverunt deformissimus & ignavissimus.

(c) *Nireus*) Hunc Charopis filium pulcherrimum scribit Homerus.

(d) *Getes*) Atque adeo Barbarus Latinæ linguæ oblitus.

(e) *Materiam*) Poematia Getici.

(f) *Patris*) Quæ vox est venerationis plena. *Patrem Patriæ* dictum Augustum jam sæpe admonuimus.

(g) *Numen*) Animam intellige divina quadam præditam virtute & potentia.

(h) *Qui fræna*) Scilicet ille subdolus & insidiosus Princeps diu imperii summam recusavit.

(i) *Vestam*) Hoc est maxime pudicam, & matronarum Deam.

(k) *Nato*) Tiberio.

(l) *Viro*) Augusto.

(m) *Duos*) Germanicum *scil.* Tiberii filium per adoptionem, & Drusum ejusdem filium per naturam.

Hæc ubi (*a*) non patria perlegi ſcripta Camœna,
(*b*) Venit & ad digitos ultima charta meos;
(*c*) Et caput & plenas omnes movere pharetras,
Et longum Getico murmur in ore fuit.
Atque aliquis, *Scribas hæc cum de Cæſare*, dixit,
Cæſaris imperio reſtituendus eras.
Ille quidem dixit; ſed me jam, Care, (*d*) nivali
Sexta relegatum bruma ſub axe videt.
Carmina nil proſunt; nocuerunt carmina quondam:
Primaque tam miſeræ cauſſa fuere fugæ.
At tu per (*e*) ſtudii communia fœdera ſacri,
Per non vile tibi nomen amicitiæ;
Sic capto Latiis Germanicus hoſte catenis,
Materiam veſtris afferat ingeniis;
Sic valeant (*f*) pueri, votum commune (*g*) duorum;
Quos laus formandos eſt tibi magna datos;
Quanta potes (*h*) præbe noſtræ momenta ſaluti:
Quæ niſi mutato nulla futura loco eſt.

INTERPRETATIO.

Poſtquam perlegi hæc ſcripta Camœnæ peregrina, & noviſſima charta pervenit ad digitos meos, omnes agitaverunt caput & pharetras plenas, & prolixus ſuſurrus fuit in ore Getico. Atque aliquis dixit: Cum ſcribas iſta de Cæſare, redintegrandus eras juſſu Cæſaris. *Ille quidem dixit; verum, Care, jam ſexta hyems videt me exſulem ſub polo brumali. Verſus nihil proſunt; verſus obfuerunt olim, & fuerunt cauſſa prima tam infelicis exilii. At tu, oro per jura communia ſacri ſtudii, per nomen amicitiæ tibi non contemnendum; ſic Germanicus præbeat argumentum veſtris ingeniis, hoſte vincto catenis Latinis; Sic pueri, votum commune amborum, quos datos tibi inſtituendos eſt tibi magnus honor, valeant; fac quod potes maxime inſigne ad noſtram ſalutem, quæ nulla futura eſt niſi loco mutato.*

NOTÆ.

(a) *Non patria*) Non Latina, ſed Getica.

(b) *Venit*) *Ultimam paginam abſolvi, & apud Getas recitavi.*

(c) *Et caput*) In teſtimonium eppleuſus, & quaſi parati eſſent pro Poeta decertare.

(d) *Nivali ſub axe*) *In plaga Septentrionali*, ubi nives & gelu.

(e) *Studii*) *Poeticæ artis*, quæ ab Apolline & Muſis hominum mentibus inſpiratur.

(f) *Pueri*) Neronem dicit, Druſum, & Cajum Cæſares, Germanici filios, quos Caro inſtituendos dederet.

(g) *Duorum*) Tui, meique.

(h) *Præbe momenta*) *Aliquid inſigne præſtato pro mea ſalute.*

E P I S T O L A XIV.

TUTICANO.

A R G U M E N T U M.

Hæc tibi mittuntur.) *Ad eundem Tuticanum, ad quem superius scripserat, hanc etiam epistolam mittit Poeta: dicitque se quemcumque locum, vel incommodissimum, magis optare ubi exulet, quam Tomitanam urbem. Deinde se excusat, quod non debent Tomitæ id ægre ferre, siquidem locum, non homines vituperat. Postremo fatetur se ab eis affectum fuisse beneficiis.*

HÆC tibi mittuntur, quem sum modo carmine questus
 Non aptum numeris nomen habere meis.
In quibus, excepto quod adhuc utcunque valemus,
 Nil, te præterea quod juvet, invenies.
Ipsa quoque est invisa salus: suntque ultima vota,
 Quolibet ex istis scilicet ire locis.
Nulla mihi cura est, terra quam muter ut ista,
 Hac quia, quam video, gratior omnis erit,
In medias (*a*) Syrtes, mediam mea vela (*b*) Charybdin
 Mittite, præsenti dum careamus humo.
(*c*) Styx quoque, si quid ea est, bene commutabitur Istro:
 Si quid & inferius, quam Styga, mundus habet.
Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo;
 Proxima (*d*) Marticolis quam loca Naso Getis.
Talia succensent propter mihi verba Tomitæ,
 Iraque (*e*) carminibus publica mota meis.
Ergo ego cessabo nunquam per carmina lædi,
 Plectar & incauto semper ab ingenio?

INTERPRETATIO.

Ista tibi mittuntur, quem sum nuper questus versibus meis *non habere nomen idoneum meis modis. In quibus, excepto quod valemus adhuc utcumque, nihil præterea reperies quod placeat. Ipsa etiam salus est odiosa, & ultima desideria sunt videlicet quovis concedere ex istis locis. Nulla est mihi solicitudo, nisi ut transferar ex isto solo; quia omne erit jucundius isto quod intueor. Mittite mea carbasa in medias Syrtes, in mediam Charybdin, modo longe simus ab hac terra. Styx, si ea est aliquid, si mundus habet aliquid inferius Styge, commode mutabitur Danubio. Arvum subactum minus horret herbas, hirundo minus* aversatur *frigus, quam Naso loca propinqua bellicosis Getis. Tomitæ mihi irascuntur ob hujusmodi sermones, atque ira publica excitata* est *meis versibus. Nunquam igitur non lædar per versus, & semper puniar ob ingenio improvido?*

N O T Æ.

(a) *Syrtes*) Loca sunt duo vadosa littoris Africani, maxime periculosa, de quibus Sallustius.

(b) *Charybdin*) Voraginem illam maris Siculi jam sæpe vidimus.

(c) *Styx*) Inferorum palus.

(d) *Marticolis*) Martem & bellum amantibus.

(e) *Carminibus*) Quibus male de istis locis prædico.

Ergo

Digitized by Google

Ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor:
(a) Telaque adhuc demens, quæ nocuere, sequor?
Ad veteres scopulos iterum devertor, & illas,
In quibus offendit naufraga puppis, aquas.
Sed nihil admisi; nulla est mea culpa, Tomitæ;
Quos ego, cum loca sim vestra perosus, amo.
Quilibet excutiat nostri monumenta laboris;
Littera de vobis est mea questa nihil.
Frigus, & incursus omni de parte timendos,
Et quod pulsetur murus ab hoste, queror.
In loca, non homines, verissima crimina dixi.
Culpatis vestrum vos quoque sæpe solum.
(b) Esset perpetuo sua quam vitabilis (c) Ascra,
Ausa est (d) agricolæ Musa docere senis.
At fuerat terra (e) genitus, qui scripsit, in illa.
(f) Intumuit vati nec tamen Ascra suo.
Quis patriam sollerte magis dilexit Ulysse?
Hoc tamen asperitas indice (g) nota loci est.
Non loca, (h) sed mores scriptis vexavit amaris
(i) Scepsius (k) Ausonios, (l) actaque Roma rea est.
(m) Falsa tamen passa est æquâ convicia mente,
Obfuit auctori nec fera lingua suo.

INTERPRETATIO.

Cessone igitur amputare digitos, ne scribam; atque adhuc amens faveo telis, quæ obfuerunt? Deflecto rursus ad antiquos scopulos, & illas aquas in quibus navis naufraga est elisa. Verum nihil feci; nullum est meum crimen, Tomitæ, quos ego diligo, quanquam odio habeam vestras sedes. Quivis inquirat in monumenta nostri laboris, meæ litteræ nihil sunt questæ de vobis. Conqueror frigus, & impetus formidandos ex omni latere, & quod mœnia quatiantur ab hoste. Objeci verissima crimina in loca, non homines. Vos etiam damnatis sæpe vestram terram. Musa senis agricolæ non verita est ostendere quam Ascra sua esset semper fugienda. At qui scripsit fuerat natus in illa terra; neque tamen Ascra insurrexit in Poetam suum. Quis magis amavit suam patriam vafro Ulysse? Duritas loci est tamen cognita illo judice. Scepsius non damnavit loca, sed mores Italos scriptis asperis, & Roma accusata est: tulit tamen probra falsa æquo animo; neque lingua maledica nocuit domino suo.

NOTÆ.

(a) *Tela*) Carmina dicit.

(b) *Esset*) Exemplis ostendit in eo nihil mali esse, quod loca sibi invisa damnaverit.

(c) *Ascra*) Bœotiæ fuit vicus in solo sterili & aspero, Hesiodi patria.

(d) *Agricolæ*) Quia de agricultura scripsit.

(e) *Genitus*) Quique adeò suos cives lædere minus debuit.

(f) *Intumuit*) *Iratus est.*

(g) *Nota*) Apud Homerum scil. de Ithacæ patriæ asperitate & sterilitate conqueritur sæpe.

(h) *Sed mores*) Quod majus est, quam de locis conqueri.

(i) *Scepsius*) Philosophus an Poeta, aut quis hic fuerit non liquet.

(k) *Ausonios*) Romanos.

(l) *Acta rea*) Accusata, quod depravatis moribus.

(m) *Falsa*) Quia falsa prædicabat Scepsius: siquidem tamen Nasoni hac in parte fides.

At (*a*) malus interpres (*b*) populi mihi concitat iram,
Inque (*c*) novum crimen carmina nostra vocat.
Tam felix utinam, quam pectore (*d*) candidus essem,
Exstat adhuc nemo saucius ore meo.
Adde, quod (*e*) Illyrica si jam pice (*f*) nigrior essem,
Non mordenda mihi (*g*) turba fidelis erat.
Molliter a vobis mea (*h*) sors excepta, Tomitæ,
Tam mites (*i*) Grajos indicat esse viros.
Gens mea (*k*) Peligni, regioque domestica Sulmo,
Non potuit nostris lenior esse malis.
Quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
Is datus a vobis est mihi nuper (*l*) honor.
Solus adhuc ego sum vestris immunis in oris;
Exceptis, si qui (*m*) munera legis habent.
(*n*) Tempora sacratâ mea sunt velata (*o*) coronâ,
Publicus invito quam favor imposuit.
Quam grata est igitur (*p*) Latonæ (*q*) Delia tellus,
Erranti tutum quæ dedit (*r*) una locum;

INTERPRETATIO.

At iniquus interpres movet iram plebis contra me, & arguit nostros versus inusitata culpa. Utinam essem tam beatus, quam ego sum *innocens animo, nullus est adhuc vulneratus ore meo. Adjice quod, tametsi essem plus ater quam pix Illyrica, caterva amica non erat mihi laceranda. Sors mea excepta benigne a vobis, Tomitæ, indicio est homines tam lenes esse Græcos. Peligni Populus meus, & Sulmo tractus domesticus non potuit esse mitior nostris ærumnis. Honor, quem ægre exhiberetis cuiquam integro & valido, is exhibitus est mihi nuper a vobis. Ego sum adhuc solus exemtus ab omni onere in vestris regionibus, exceptis si qui fruuntur beneficia legis. Tempora mea sunt ornata corona sacrata, quam benevolentia publica imposuit* mihi *nolenti. Quam ergo terra Delia, quæ sola præbuit locum securum vaganti, est accepta Latonæ,*

NOTÆ.

(a) *Malus*) Qui Tomitanis retulit me non regionem modo, sed incolarum Tomitanorum mores arguere.

(b) *Populi*) Tomitani *scil.*

(c) *Novum*) Quia jam pridem Romæ ob lasciviam damnata fuerant sua carmina; nunc vero ob mordacitatem arguebantur, istud dicit Naso.

(d) *Candidus*) *Innocens*. Erat autem certe, uti quidem ex ejus ingenio & scriptis apparet.

(e) *Illyrica*) Ad oram jacet maris Adriatici Illyris, Italiæ opposita. Inde nigerrima olim & laudatissima per orbem pix mittebatur.

(f) *Nigrior*) Qui dente nigro mordere quosvis insuevissem.

(g) *Turba*) Tomitani amici.

(h) *Sors*) *Infortunium*.

(i) *Grajos*) Id est, *minime Barbaros*. Docuit autem supra Tomitanos origine esse Græcos, Tomosque a Græcis conditam.

(k) *Peligni*) Populi fuerunt Italiæ, Marsis finitimi, quorum caput fuit Sulmo Nasonis patris.

(l) *Honor*) Quis ille fuerit sequens Distichon exponit.

(m) *Munera*) Immunitatem exponit Commentator, quæ his dabatur qui Olympia vicissent. Quasi vero apud eam gentem Olympionicum aliqua ratio fuerit. Civitates habent omnes immunitates suas & privilegia, quibus, aut bene meritis, aut ex aliqua conditione, privatim nonnulla tribuuntur.

(n) *Tempora*) *Caput*.

(o) *Corona*) Ex hedera Baccho sacra, qua Poetæ decorabantur.

(p) *Latonæ*) Quæ Apollinis & Dianæ mater.

(q) *Delia*) Delos maris Ægæi insula, quæ olim fluctuans tectaque mari, repente Latonæ parturienti, & locum ad pariendum quærenti, sese obtulit; qua re illi gratissima.

(r) *Una*) *Sola*; namque immisso contra Latonam serpente Pythone, Juno pellicem ex omnibus terris summovebat.

Tam

Tam mihi cara Tomis: patriâ quæ sede (*a*) fugatis
Tempus ad hoc nobis (*b*) hospita fida manet.
Dî modo fecissent, placidæ (*c*) spem posset habere
Pacis, & a (*d*) gelido longius axe foret.

INTERPRETATIO.

tam mihi dilecta Tomis, quæ hospita perstat fidelis huc usque nobis pulsis domo paterna. Dii tantum præstitissent ut *posset habere spem tranquillæ pacis, & esset remotior a polo glaciali.*

NOTÆ.

(a) *Fugatis*) *Mihi fugato.*
(b) *Hospita*) *Quæ me recepit.*
(c) *Spem*) Ne semper Getarum esset incursionibus obnoxia.
(d) *Gelido*) Ut mitiori aere frueretur.

EPISTOLA XV.

SEXTO POMPEIO.

ARGUMENTUM.

Si quis adhuc usquam.) *Ad Sextum Pompejum scribens Poeta, profitetur se illi ante omnes debere, Cæsare tamen excepto, cui vitam debet. Deinde eum precatur, ut ab Imperatore, quem summa colit pietate, impetret sibi mitius exilium: excusatque se invitum hæc eadem sæpius petere; sed præ nimia & immoderata cupidine se excusandum esse.*

SI quis adhuc usquam nostri non immemor extat,
Quidve relegatus Naso, requirit, agam;
(*a*) Cæsaribus vitam, Sexto debere (*b*) salutem
Me sciat: a Superis (*c*) hic mihi primus erit.
Tempora nam miseræ complectar ut omnia vitæ;
A meritis ejus pars mihi nulla vacat.
(*d*) Quæ numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
(*e*) Punica sub (*f*) lento cortice grana (*g*) rubent.

INTERPRETATIO.

Si quis est adhuc ullibi non oblitus nostri, vel petat quid ego Naso exsul rerum geram, intelligat me debere vitam Cæsaribus & salutem Sexto: hic erit mihi primus a Diis. Quamvis enim colligam omnia tempora meæ *vitæ miseræ, nulla pars est mihi vacua beneficiorum ejus. Quæ tot sunt numero, quot grana Punica rubent sub molli cortice in horto fæcundi soli.*

NOTÆ.

(a) *Cæsaribus*) Augusto defuncto, ejusque liberis, *scil.*

(b) *Salutem*) Nasonem quippe opibus & favore suo juverat; ut ipse superius testatus est Poeta.

(c) *Hic*) Pompejus, *scil.*

(d) *Quæ*) Sexti Pompeii merita *scil.*

(e) *Punica*) Mali Punici, *de Grenade*: quæ ideo a Pœnis nomen sortita, quod circa Carthaginem Pœnorum urbem primariam feliciter nascerentur.

(f) *Lento*) *Flexibili.*

(g) *Rubent*) Grana vero Punici mali rubere nemo nescit.

Afri-

(*a*) Africa quot segetes, quot (*b*) Tmolia terra racemos,
Quot (*c*) Sicyon baccas, quot parit (*d*) Hybla favos.
Confiteor: (*e*) testere licet: (*f*) signate Quirites.
Nil opus est legum (*g*) viribus: ipse loquor.
Inter opes & me rem parvam (*h*) pone paternas.
Pars ego sum censûs quantulacunque tui.
Quam tua (*i*) Trinacria est, (*k*) regnataque terra Philippo,
Quam domus Augusto (*l*) continuata Foro;
Quam (*m*) tua rus oculis domini Campania gratum,
Quæque (*n*) relicta tibi, Sexte, vel emta tenes:
Tam tuus en ego sum, cujus te munere tristi
Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam (*o*) possis, & detur amicius arvum,
Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in (*p*) Dîs est, tenta lenire precando
Numina, perpetua, quæ pietate colis.

INTERPRETATIO.

Quot segetes Africa profert, quot uvas tellus Tmolia, quot baccas Sicyon, quot favos Hybla. Agnosco, licet testes facias; signate Quirites: nihil est opus viribus legum: ipse loquor. Annumera me etiam rem tenuem divitiis paternis. Ego sum pars utcumque exigua tui census. Quam Trinacria est tua, & tellus regnata Philippo; quam domus juncta foro Augusto; quam tua Campania rus jucundum oculis domini, & quæ possides tibi relicta vel emta, Sexte, tam ego sum tuus, cujus lugubri dono non potes dicere te nihil habere in Ponto. Atque utinam possis, & præbeatur locus gratior, & constituas rem tuam in agro feliciore! Quod quoniam pendet ex Diis, conator mollire orando numina, quæ colis pietate continua.

NOTÆ.

(a) *Africa*) Tantam vim frumenti proferebat olim, ut alterum Romæ horreum dici mereretur.

(b) *Tmolia*) Tmolus mons Lydiæ vino & croco nobilis.

(c) *Sicyon*) Achaiæ oppidum in Peloponneso olivis suis itemque marmore & metallis celebris.

(d) *Hybla*) Mons atque urbs Siciliæ apibus & melle a Poetis præsertim celebrata.

(e) *Testere*) *Ratum facias testimonio publico.*

(f) *Signate*) Nomina & sigilla apponite ad constabiliendam fidem.

(g) *Viribus*) Ut quod certissimum est in lucem proferatur, si quis forte inficiaretur.

(h) *Pone*) Sextum alloquitur in cujus censu se esse, utcumque minoris pretii, Naso agnoscit.

(i) *Trinacria*) Sicilia, quæ a tribus promontoriis & triangulari forma sic dicta. Credere est vero & præsidem & patronum fuisse hujus insulæ Sextum; quomodo Romæ singuli habebant populi suos defensores.

(k) *Regnata*) Macedoniam intelligo, ubi Philippus Alexandri magni pater regnavit: quam regendam & defendendam ab Augusto seu Tiberio habuisse Sextum credideris: nisi potius Rus aliquod aut oppidum in Macedonia habuisse eum suspicaris.

(l) *Continuata*) *Juncta foro Augusti.*

(m) *Tua*) Propter rus illud quod in Campania Sextus possidebat.

(n) *Relicta*) A patre *scil.* & majoribus tuis.

(o) *Possis*) Dicere *scil.* te hic habere nihil; atque adeo alio transferar.

(p) *Dîs*) Tiberio *scil.* & liberis.

Digitized by Google

(*a*) Erroris nam tu, vix est decernere, nostri
Sis (*b*) argumentum majus an auxilium.
Nec dubitans oro: sed flumine sæpe secundo
Augetur (*c*) remis cursus euntis aquæ.
Et pudet, & metuo semperque eademque precari;
Ne subeant animo tædia justa tuo.
Verum quid faciam? res immoderata cupido est.
Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere sæpe aliud cupiens delabor eodem:
Ipsa locum (*d*) per se littera nostra rogat.
Seu tamen (*e*) effectus habitura est gratia; seu me
Dura jubet gelido Parca sub axe mori;
Semper inoblita repetam tua munera mente:
Et (*f*) mea me tellus audiet esse tuum.
Audiet & cælo posita est quæcunque sub ullo:
Transit nostra feros si modo Musa Getas:
Teque meæ caussam servatoremque salutis;
Meque tuum (*g*) libra norit & ære (*h*) minus.

INTERPRETATIO.

Nam vix licet distinguere tune sis majus indicium erroris nostri an solatium. Neque incertus precor; Verum sæpe flumine propitio fluens aqua currentis augetur remis. Et pudet, & vereor orare semper atque eadem, ne justa tædia occupent animum tuum. Sed quid agam? Desiderium est res immodica. Ignosce, amice lenis, vitio meo. Sæpe optans scribere aliud, recido eodem, ipsa epistola orat locum per se. Sive tamen favor tuus *est consequuturus effectum; sive immite fatum cogit me obire sub polo glaciali, recolam semper tua beneficia animo memori; & terra mea sciet me esse tuum. Quæcumque etiam terra est sita sub ullo cælo accipiet, si saltem Musa nostra compotiatur ultra sævos Getas; atque intelliget te caussam & tutamen meæ salutis, meque* esse *tuum excepta libra & ære.*

NOTÆ.

(a) *Erroris*) Argumentum erroris sui dicit esse Sextum; seu per errorem, non per flagitium, sese Nasonem peccasse contra Augustum, indicio esse Sextum, non sine hujus laude maxima, suique callidissima defensione. Una enim eademque opera & illum acerrimum facit æquitatis vindicem, qui ultro peccantis nequaquam patrocinium susciperat; & sese infelicem, qui contra animi sententiam misere cespitaverit.

(b) *Argumentum*) Quia ex spectatissima Sexti virtute, non flagitiosum, sed miserum esse Nasonem pronum erat colligere.

(c) *Remis*) Preces suas Naso, quibus ad opem sibi ferendam Sextum invitat, eleganti Metaphora remis comparat.

(d) *Per se*) Quia ad absentes loco dissiti scribimus. Utcumque nollet Naso, scribens tamen sese remotum indicabat, & tacite loci mutationem poscebat.

(e) *Effectus*) *Impetraturus est tuus favor apud Cæsarem quod cupio.*

(f) *Mea*) Quamcumque incolam.

(g) *Libra*) Libra & ære in mancipationibus & venditionibus servorum sic utebantur Quinque adhibitis testibus Romanis, atque eo qui libripens dicebatur, is qui mancipium accipiebat ita loquebatur, *Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse ajo, isque mihi emtus est hoc ære æneaque libra.*

(h) *Minus*) *Quanquam æs & libra mancipationi non adfuerint. Vel mancipii sum tui per omnia, nisi quod per æs, & libram, aut ea solemnitate non sum emtus.*

EPI-

EPISTOLA XVI.

AD INVIDUM.

ARGUMENTUM.

Invide, quid laceras.) *Admonet in hac ultima epistola Poeta invidum, ne carmen suum laceret, ostendens se exulem esse tanquam mortuum: affirmatque solere livorem pasci tantum in vivis, post cineres vero quiescere; & hac ratione dicit eum debere non ulterius in carmen suum distringere invidiæ stimulos ac dentes, cum sint multi alii celebres poetæ, quos enumerat: docetque eos posse commodius reprehendi.*

INvide, quid laceras Nasonis carmina (*a*) rapti?
 (*b*) Non solet ingeniis summa nocere dies.
Famaque post cineres major venit: & mihi nomen
 Tunc quoque, cum vivis annumerarer, erat:
Cum foret & (*c*) Marsus, (*d*) magnique Rabirius oris;
 (*e*) Iliacusque Macer, (*f*) sidereusque Pedo:
Et, qui Junonem (*g*) læsisset in Hercule, (*h*) Carus;
 Junonis si non jam gener ille foret:

INTERPRETATIO.

Invide, quid discerpis versus Nasonis sublati? Ultimus dies non consuevit obesse ingeniis. Quin fama augetur post cineres: atque eras mihi etiam gloria tunc cum recenserer in superstitibus. Cum & Marsus viveret, & Rabirius magnæ eloquentiæ, & Macer Iliacus, & Pedo sidereus, & Carus qui offendisset Junonem in Hercule, nisi ille esset jam gener Junonis;

NOTÆ.

(a) *Rapti*) *Sublati.* Sese exulem perinde ac mortuum esse, adeoque Invidiæ minus obnoxium dicit.

(b) *Non solet*) Immo si Lyrico fides, sicut virtutem incolumem oderunt, ita sublatam ex oculis quærunt Invidi.

(c) *Marsus*) Hic Domitius Marsus Poetæ nostri tempore vixit, ut patet; ex cujus operibus quatuor adhuc supersunt versus in Tibulli obitum; itemque hic in Orbilium sævum ludimagistrum,

Si quos Orbilius ferulæ, scuticeque cecidit.

(d) *Magni*) Quia, Fabio teste, Epici carminis scriptor; quod multum animi ac virium expetit.

(e) *Iliacus*) Scripsisse hunc Macrum de rebus Iliacis seu Trojanis ab Homero relictis supra in Elegia quadam eidem Macro inscripta vidimus. Atque hinc quamobrem *Iliacus* dicatur, intelligitur.

(f) *Sydereus*) Hunc Pedonem Albinovanum habuimus etiam supra; quem Epigrammata scripsisse ex Martiali colligitur. Ejus in mortem Drusi superest Elegia elegantissima & sydereo Poeta digna: ut non immerito ex styli sublimitate *sydereum* a Nasone nostro appellatum crediderim: nisi forte, quæ injuria temporum intercidarint, de syderibus & astris scripserit.

(g) *Læsisset*) Quia, priusquam Herculi Heben filiam suam uxorem dedisset Juno, illi maxime, utpote ex pellice nato, infensa erat: cujus adeoque laudes celebrare tum, illæsa Dea, Carus non posset.

(h) *Carus*) De eo jam supra in Epistola quam illi inscripsit Naso.

Digitized by Google

Quique dedit Latio carmen (*a*) regale Severus;
  Et cum (*b*) subtili Priscus uterque Numa:
Quique vel (*c*) imparibus numeris, (*d*) Montane, vel (*e*) æquis
  Sufficis; & (*f*) gemino carmine (*g*) nomen habes.
Et (*h*) qui (*i*) Penelopæ rescribere (*k*) jussit (*l*) Ulyssen,
  Errantem sævo per (*m*) duo lustra mari:
Quique suam (*n*) Trœzena, imperfectumque dierum
  Deseruit celeri morte Sabinus opus.
Ingeniique sui dictus cognomine (*o*) Largus,
  Gallica qui (*p*) Phrygium (*q*) duxit in arva senem.

INTERPRETATIO.

& Severus, qui dedit poema regale Latio, & Priscus uterque cum Numa subtili. Itemque Montane, qui par es versibus inæqualibus, vel æquis, & consequutus es famam duplici carmine. Et qui docuit Ulyssen errantem aspero mari per duo lustra respondere Penelope. Atque Sabinus, qui reliquit suam Træzena, & opus fastorum imperfectum morte accelerata: & nominatus Largus cognomine ingenii sui, qui duxit senem Phrygium in campos Gallicos:

NOTÆ.

(a) *Regale*) Propterea quod Tragœdias etiam scripserat, ut dictum supra in epistola illi inscripta: nemque de eodem Cassio Severo, Nasonis amico, non de Cornelio hunc locum intelligendum suadet quæ fuit cum illo priori Poetæ nostri amicitia. Patet vero, tametsi nullus admoneam, honoris causa appellatos hic a Nasone Poetas sui temporis, quos præsertim coluit.

(b) *Subtili*) Quia Numæ Pompilii, secundi Romanorum regis, carmine subtili atque eleganti uterque Priscus vitam comprehendère.

(c) *Imparibus*) Elegis *scil.* Hexametro & Pentametro constantibus, qui versus inæquales sunt.

(d) *Montane*) Hic Julius Montanus Tiberio gratus fuit.

(e) *Æquis*) Hexametris solis.

(f) *Gemino*) *Elego*, quod alternis Hexametro & Pentametro, & *Heroico*, quod solis Hexametris constat.

(g) *Nomen*) *Famam*.

(h) *Qui*) Sabinus est Poeta, qui Epistolis heroidibus ab Ovidio scriptis respondit.

(i) *Penelopæ*) Ovidii prima epistola ex illis quas finxit Heroidum Penelopes est Ulyssi; quæ heroides omnes intelliguntur.

(k) *Jussit*) Quia ipse Sabinus illius epistolæ auctor quam Penelope suo Ulyssem rescribere finxit, jussisse rescribere illum Naso dicit.

(l) *Ulyssen*) Per Ulyssen omnes intellige, qui epistolis a Nasone Heroidum titulo scriptis, respondisse a Sabino finguntur.

(m) *Duo*) Lustra iterum quinque annorum fecit completorum, quæ quatuor tantum inclusive complectebantur, ob rationem in præcedentibus allatam. Per decem enimque annos terra marique jactatum Ulyssen notum omnibus.

(n) *Trœzena*) Amicæ hocne nomen fuerit cujuspiam, an potius operis, Tragœdiæ puta, &c. non liquet. Imperfectum reliquisse Sabinum fato præventum testatur Naso: Ex quo aliquid majus esse satis intelligitur.

(o) *Largus*) Hic, ab ingenii ubertate cognominatus, Antenoris Trojani adventum in Galliam Cisalpinam ubi Patavium condidit, carmine complexus est.

(p) *Phrygium*) *Trojanum*. Antenorem *scilic.* ex Trojanis Principibus unum, qui proditionis suspicionem apud multos non effugit.

(q) *Duxit*) Quia de eo Antenore Carmen composuit.

Qui-

Digitized by Google

Quique canit domitam (*a*) Camerinus ab (*b*) Hercule Trojam;
Quique sua nomen (*c*) Phyllide Tuscus habet,
(*d*) Velivolique maris (*e*) vates, cui credere possis
Carmina (*f*) cæruleos (*g*) composuisse Deos,
(*h*) Quique acies Libycas Romanaque prælia dixit;
Et Marius, scripti (*i*) dexter (*k*) in omne genus.
(*l*) Trinacriusque suæ (*m*) Perseidos auctor, & auctor
(*n*) Tantalidæ reducis (*o*) Tyndaridosque Lupus:
Et (*p*) qui (*q*) Mæoniam Phæacida (*r*) vertit, & unà
(*s*) Pindaricæ fidicen tu quoque, (*t*) Rufe, lyræ.

INTERPRETATIO.

& Camerinus qui cantat Trojam captam ab Hercule; & Tuscus qui habet famam a Phyllide sua. Atque Poeta maris velivoli, cui possis credere Deos cæruleos dictasse versus; & qui celebravit exercitus Libycos & certamina Romana; & Marius solers ad omne genus scripti; & Trinacrius auctor suæ Perseidos, & Lupus auctor Tantalidæ reducis & Tyndaridos. Et qui transtulit Phæacidem Mæoniam, atque simul tu etiam Rufe, Poeta lyræ Pindaricæ.

NOTÆ.

(a) *Camerinus*) Quisnam hic fuerit aliunde non cognoscitur.

(b) *Hercule*) Laomedontis enim Trojanorum regis tempore, Hercules Trojam, seu Ilium, 51 ante ultimum excidium anno expugnaverat.

(c) *Phyllide*) Amicane fuerit Poetæ, an Phyllis illa Lycurgi Thracum regis filia, quæ patri in regnum admodum puella successit, ambigitur; siquidem non Carmen tantum sed Poetæ ipsius Thusci nomen propemodum periit.

(d) *Velivoli*) Per quod velis quasi volatur.

(e) *Vates*) P. Terentius Varro est, Attacinus, quem inter Satyræ peritissimos scriptores Fab. Quintilianus recenset. Præter cætera, Argonautica ex Apollonio Rhodio pleraque scripsit.

(f) *Cæruleos*) *Marinos*.

(g) *Compos. Deos*) Hinc adeoque operis, & Poetæ præstantia intelligitur.

(h) *Quique acies*) Quis hic fuerit non scio; namque de Ennio aut Nævio frustra Commentator exposuit; siquidem Nasonis ætate, multo antiquiores, non floruerunt.

(i) *Dexter*) *Peritus*.

(k) *In omne genus*) Seu soluta, seu numeris astricta oratione opus esset; quovis insuper Carminum g[…]e.

(l) *Trinacrius*) *Siculus*. Sicilia enim *Trinacria* e tribus promontoriis dicta; ut sæpe inculcatum.

(m) *Perseidos*) Tragœdia de Perseo Jovis & Danaës filio, quam quisquis hic fuit, scripserat Siculus Poeta.

(n) *Tantalidæ*) Menelaus est a Tantalo oriundus, de cujus in patriam reditu Lupus Poema conscripserat.

(o) *Tyndaridos*) Helenæ, Menelai uxoris, Tyndari autem filiæ.

(p) *Qui Mæon.*) Tuticanus est, uti ex 12. hujus libri Elegia apparet, atque istis maxime versibus,

Dignam Mæoniis Phæacida condere chartis
Cum te Pierides perdocuere Deæ.

(q) *Mæoniam*) *Homericam*.

(r) *Vertit*) *In Latinum ex Græco transtulit*. Videsis quæ ad Elegiæ 12 hujus libri 27. versum annotavimus.

(s) *Pindaricæ*) Cujusmodi unus est Pindarus Thebanus, Lyricorum Græcorum Princeps; quem imitari cum magister summus, Horatium dico, in totum arduum esse scripserit, laude maxima hunc Rufum evehit Naso.

(t) *Rufe*) Quis hic fuerit ut divinando assequerentur multum sese fatigaverunt Viri docti: at frustra ni fallor, neque certi quicquam in illorum notis video. Ne tamen a nobis vacuus discedas, te quæso, Lector, altius tamen & in perpetuum disquiras, num tanti sit nomina, quorum statim obliviscaris, tam anxie exquirere. Res, atque illæ, nobis quæ sunt usui, sunt potius totis viribus dispiciendæ.

Mu-

Musaque (*a*) Turrani Tragicis innixa (*b*) cothurnis:
Et tua cum socco Musa, (*c*) Melisse, (*d*) levis.
Cum (*e*) Varus (*f*) Gracchusque (*g*) darent (*h*) fera dicta (*i*) tyranni;
(*k*) Callimachi (*l*) Proculus (*m*) molle teneret iter:
(*n*) (Tityrus antiquas & erat qui (*o*) pasceret herbas,)
Aptaque venanti (*p*) Gratius arma daret.
(*q*) Naidas a Satyris caneret (*r*) Fontanus amatas,
(*s*) Clauderet imparibus verba (*t*) Capella modis.

INTERPRETATIO.

Atque Musa Turrani innixa cothurnis tragicis, & Musa tua levis, Melisse, cum socco. Cum Varus & Gracchus exhiberent sæva dicta tyranni, Proculus sequeretur lascivos modos Callimachi. Atque erat Tityrus, qui pasceret gramina antiqua, & Gratius praeberet arma apta venatori. Cum *Fontanus celebraret Naiadas amatas a Satyris, Capella coerceret voces numeris imparibus.*

NOTÆ.

(a) *Turrani*) Neque de isto aliud novi quam quod indicat Naso, Poetam *scil.* fuisse Tragicum.

(b) *Cothurnis*) Calceamenti quoddam genus fuit *Cothurnus*, quo in agendis Tragœdiis utebantur, sicuti *soccus* in Comœdiis usum suum habuit.

(c) *Melisse*) Hunc Togatas scripsisse testis est Scholiastes Horatii ad Artem Poeticam. De eo etiam Svetonius, qui præter illas Comœdias, quas *Trabeatas* inscripsisse dixit, illius laudat ineptiarum seu jocorum libellos, quibus & mimos diversi operis addiderit. Clariss. Heinsius autem jocos illos ex Apologis Æsopicis constitisse credit: id enim scribendi genus *jocos* vocabant, uti ex Phedro & Martiali illa idem ostendit. Porro Mæcenatis libertum fuisse Melissum non modo docet, ex Plinio *scil.* verum insuper *Cajum Cilnium Melissum* mutuatis, de more, a Patrono Mæcenate prænomine ac nomine, ex eo appellatum opinatur, quod de prænomine inter Svetonium & Scholiasten Horatii parum conveniat, *Cajusque* ab hoc, ab illo *Cæsar* nominatur. Verum supra modum in nugis immoramur.

(d) *Levis*) Utpote qui levia in Commœdiis tractavit.

(e) *Varus*) Quandoquidem Thyestis etiam a Vario conscripti meminit Tacitus in libro de Oratoribus, atque apud Horatium nunc *Varus*, nunc *Varius* unus atque idem Poeta appelletur, dubium non videtur, quin unus atque idem sit, quem Horatius & Quintilianus non obscure cuilibet Græcorum in Tragœdiis scribendis parem faciunt. Cremonensis fuit, eques Romanus, illorum unus quibus Æneidem Augustus dedit emendandam.

(f) *Gracchus*) Hic, ut testatur Naso, idem quod Varius cepesit Tragœdiæ argumentum.

(g) *Darent*) Hoc est in Poemata suo describerent.

(h) *Fera*) *Aspera & horrenda.*

(i) *Tyranni*) Thyestis *scil.* Pelopis filii, de cujus in Atreum fratrem odio, adulterio cum ejusdem uxore, itemque prandio ex appositis ab Atreo in epulas filiis multa in superioribus vidimus.

(k) *Callimachi*) Poeta Græcus fuit Quintiliani testimonio Elegiæ Princeps.

(l) *Proculus*) Hic famam a Nasone solo consequutus est hodie.

(m) *Molle*) Lascivum scribendi genus de Amore & hujusmodi ineptiis.

(n) *Tityrus*) Pastor est apud Virgilium in Bucolicis, qui pro ipso Poeta sumendus.

(o) *Pasceret*) Hoc est *Bucolica scriberet.* Illud namque ex eo intelligendum quod de se sub Tityri persona Virgilius scripsit in primo Bucolico, sibi & oves pascere, & cætera amores per Augusti benignitatem licere, cum cæteri pastores sedibus suis pellerentur.

(p) *Gratius*) Nisi hic mendum latet, fuerit Gratius Poeta, qui de venatione poema scripserit. At in quibusdam codicibus sic legitur,

Aptaque bellanti gratius arma daret,

ut & istud ad Maronem referatur, qui melius multo *Arma virumque* suum in Æneida cantaverit, quam Bucolica scripserit.

(q) *Naiades*) Ita dicebantur Nymphæ, quæ in fontibus habitare putabantur.

(r) *Fontanus*) Poeta, quem fabulas & amores Satyrorum scripsisse testatur Naso; aliunde non cognoscimus.

(s) *Clauderet*) *Verba astringeret scribendo Elegos.*

(t) *Capella*) Non in videtur esse qui Mercurii nu-

Digitized by Google

Cumque forent (*a*) alii, quorum mihi cuncta referre
Nomina longa mora est, carmina (*b*) vulgus habet.
Essent & (*c*) juvenes, quorum quod (*d*) inedita (*e*) cura est
Appellandorum (*f*) nil mihi juris adest;
Te tamen in turba non ausim, (*g*) Cotta, silere,
(*h*) Pieridum lumen, (*i*) præsidiumque fori.
Maternos Cottas cui (*k*) Messalasque paternos
Maxima nobilitas (*l*) ingeminata dedit.
Dicere (*m*) si fas est, claro (*n*) mea nomine Musa,
Atque inter tantos, quæ legeretur, erat.
Ergo submotum patria proscindere, livor,
Desine, neu (*o*) cineres sparge, (*p*) cruente, meos.
Omnia perdidimus: tantummodo vita relicta est,
Præbeat ut sensum materiamque malis.
Quid juvat extinctos (*q*) ferrum dimittere in artus?
(*r*) Non habet in nobis jam nova plaga locum.

INTERPRETATIO.

Cumque alii essent, quorum memorare omnia nomina longum est tempus, vulgus habet Poemata. Essent etiam juvenes, quorum nominandorum nullum jus habeo, quia Poemata non sunt vulgata. Non ausim tamen te præterire in tanto agmine, Cotta, gloria Musarum, & columen fori: cui maxima nobilitas duplicata præbuit Cottas maternos, & Messalas paternos. Si fas est dicere, Musa mea erat fama illustri, & quæ legeretur inter tantos. Invidia ergo omitte lacerare pulsum patria, neve sparge cineres meos, crudelis. Omnia amisimus, tantummodo vita est concessa, ut exhibeat sensum & causam malis. Quid prodest dimittere ensem in membra mortua? Nova plaga non jam habet locum in nobis.

NOTÆ.

nuptiis, Epigrammata, aliaque scripsit: quanquam de hoc nostro nihil compertum habeo.

(a) *Alii*) Poetæ *scilicet*.

(b) *Vulgus habet*) Atque adeo vulgo probantur.

(c) *Juvenes*) Poetæ *scilicet*.

(d) *Inedita*) *Publici juris nondum facta*.

(e) *Cura*) Pro poematibus posuit, quæ multa cura componuntur.

(f) *Nil mihi*) Quid enim de illis prædicaret quos non inspexerat?

(g) *Cotta*) Hujus Poeta noster superius meminit, libri tertii de Ponto Eleg. secunda, ubi illum a Numa maternum genus ducere dicit.

(h) *Pieridum*) Musarum splendorem atque Poetarum.

(i) *Præsidium fori*) Qui eloquentia tua jura defendis & legum Majestatem servas.

(k) *Messalas*) Familia fuit Romæ florentissima, quæ ex Valer. Corvino derivata, a Messana Siciliæ urbe, quam hic vicerat, nomen habuit. Translato enim urbis nomine in eo *Messana* primo, dein, lapsu temporis permutatis litteris, *Messala* appellatus est.

(l) *Ingeminata*) *Materno & paterno splendore duplicata*.

(m) *Si fas est*) Arrogantiæ labem ista vitat præmunitione; ne sibi nimium tribuisse videatur.

(n) *Mea Musa*) *Mea Poemata*.

(o) *Cineres*) Sepultum se innuit, qui Patria sit pulsus.

(p) *Cruente*) Pro crudeli.

(q) *Ferrum dimittere*) Non minus crudelitas ergo invidus & malignus calumniator quam istio lædit, si Nasoni, mihique venenatas & sceleratas linguas experto etiam aliquam fidem adhibeas.

(r) *Non habet*) Non temere dixerit, siquidem hæc ultima Poetæ epistola.

Digitized by Google

P. OVIDII NASONIS

LIBELLUS IN *(a)* IBIN.

ARGUMENTUM.

Ibis Ovidii nomen ubique maledictis lacerabat, atque ipsum falsis criminationibus in invidiam atque odium vocabat. Tum ejus uxorem perpetuis flagitationibus sollicitabat. Denique tanquam vulturius fortunis ejus inhians, quas naufragii sui tabulas *appellat, ipsum ad extremam inopiam redigere conabatur. Et profitetur se Callimachum imitari, a quo Apollonius Rhodius, Ibidis nomine ornatus, diris & exsecrationibus devotus est. Salvagnius suspicatur Higynum esse, quem Ovidius* Ibin *appellat; illum, inquam, de quo Sueton. meminit libro de claris Grammaticis: is autem est, cujus mythologici libri, omnium manibus triti, supersunt.*

Tempus ad hoc, lustris jam *(b)* bis mihi quinque peractis,
Omne fuit Musæ carmen *(c)* inerme meæ:
Nullaque, quæ possit, scriptis tot millibus exstat
Littera Nasonis, *(d)* sanguinolenta legi.
Nec quemquam nostri, nisi nos, læsere libelli:
Artificis periit cum caput *(e)* Arte suâ.
(f) Unus (& hoc ipsum est injuria magna) perennem
Candoris titulum non sinit esse mei.
Quisquis is est (nam nomen adhuc *(g)* utcunque tacebo),
Cogit *(h)* inassuetas sumere tela manus.

INTERPRETATIO.

Lustris decem jam transactis a me, omne tempus meæ Musæ fuit hactenus pacificum; nullaque est littera ex tot millibus scriptis Nasonis quæ possit legi cruenta. Neque nostri libri fuerunt damno cuiquam nisi nobis, cum caput auctoris periit sua industria. Unus (atque hoc ipsum est magna injuria) non patitur laudem mei candoris esse perpetuam. Quisquis is est, (nam dissimulabo adhuc quodam modo nomen) subigit manus insolitas capere arma.

NOTÆ.

(a) *Ibin*) Volucris est in Ægypto eo nomine, serpentibus infesta, quæ rostri aduncitate, ut Plinius est auctor, per eam partem se proluit, qua reddi ciborum onera saluberrima est. Cum igitur tanta sit hujus spurcities, ut proprio ore ventrem purget, eo nomine probri causa, atque hominem ut a patria tacite indicaret, Apollonium discipulum, patria Ægyptium, Callimachus insectatus est: ad cujus imitationem in Hyginum Grammaticum, uti quidam non temere suspicati sunt, quem etiam Alexandrinum nonnulli scripserunt, Naso noster hoc poema composuit.

(b) *Bis quinque*) Quinquaginta annos natus erat Poeta cum in exilium missus: adeoque statim a fuga scriptum esse istud Poema ex hoc loco patet.

(c) *Inerme*) Quia carminibus suis neminem distrinxerat Naso istud dicit. Metaphora est cum Metonymia conjuncta.

(d) *Sanguinolenta*) *Maledica*.

(e) *Arte*) Jam sæpius ob Artes suas seu libros de Arte amandi sese exilio multatum esse questus est Naso: sed alia causa fuit, ut sæpius diximus.

(f) *Unus*) Ibis scil. quisquis illo denique nomine intelligatur.

(g) *Utcumque*) Cautissime Naso, qui ita inimicum suum insectatur, ut ipse in pœnam minus incurrat, qua tenebantur famosorum libellorum scriptores; & tamen in illum probra & maledicta omnia cadant quæ profert, cum a patria aliisque indiciis ultro cognosceretur.

(h) *Inassuetas*) Neminem namque versibus suis læserat Naso hactenus.

Ille

Digitized by Google

Ille relegatum gelidos Aquilonis ad (*a*) ortus
  Non sinit exsilio delituisse suo.
(*b*) Vulneraque immitis requiem quærentia (*c*) vexat;
  Jactat & in toto verba (*d*) canina foro:
(*e*) Perpetuoque mihi sociatam fœdere lecti
  (*f*) Non patitur (*g*) vivi funera flere viri.
Cumque ego quassa meæ complectar (*h*) membra carinæ;
  Naufragii tabulas pugnat (*i*) habere mei.
Et qui debuerat subitas (*k*) exstinguere (*l*) flammas;
  Is prædam medio raptor ab igne (*m*) petit.
Nititur ut (*n*) profugæ desint alimenta senectæ;
  Heu quanto nostris dignior ipse malis!
Dî melius! quorum longe mihi maximus (*o*) ille,
  Qui nostras inopes (*p*) noluit esse vias.
Huic igitur meritas grates, ubicunque licebit,
  Pro tam mansueto pectore semper (*q*) agam.

INTERPRETATIO.

Ille non patitur pulsum ad ortus frigidos Boreæ latitasse exilio suo. Atque sævus vellicat vulnera expetentia quietem, & jacit verba mordacia in toto foro. Neque sinit junctam mihi indissolubili fœdere tori lamentari funera mariti vivi. Et cum ego retineam partes laceras meæ navis, contendit obtinere tabulas mei naufragii. Et qui tenebatur opprimere flammas repentinas, is prædo corripit rapinam ex igne medio. Dat operam ut alimenta desint senectæ exsuli; heu quanto ipse dignior nostris calamitatibus! Dii melius prospexerunt! *quorum ille mihi longe maximus, qui noluit nostros errores esse egenos. Adeoque agam semper illi gratias dignas, ubicumque dabitur pro animo tam leni.*

NOTÆ.

(a) *Ortus*) Magis enim ad Septentrionem porrecta Tomos quam Roma.

(b) *Vulnera*) De exilii causis, ipsoque adeo exilio agit.

(c) *Vexat*) Obloquendo, & in majus omnia trahendo, ut merito relegatum neque unquam revocandum Nasonem suaderet.

(d) *Canina*) Ex mordaci & infesto ingenio.

(e) *Perpetuo*) Ad priorum duarum uxorum differentiam, quibuscum Nasonis infirmæ fuerunt nuptiæ.

(f) *Non patitur*) Qui illam dictis aut factis etiam vexabat.

(g) *Vivi*) Frequenter de exilio suo sicuti de morte loquitur.

(h) *Membra*) Metaphorice de bonis suis, tanquam tabulæ essent naufrago, non abs re loquitur.

(i) *Habere*) Ille *scilicet* hostis Nasonianis atque ejusdem domui, sicuti proscriptus esset, inhiabat.

(k) *Exstinguere*) Vicinorum atque amicorum more qui, si boni sunt, operam suam incendii in periculo solent præstare.

(l) *Flammas*) Metaph. de exilio suo loquitur.

(m) *Petit*) Quod vilissimi & pessimi est nebulonis.

(n) *Profugæ alimenta senectæ*) Hæ Nasonis junctæ voces quæ ad movendam erga se misericordiam sunt in primis idoneæ, non minorem inimico conflant invidiam.

(o) *Ille*) De Augusto loquitur, cui vivo divini honores tributi.

(p) *Noluit*) Namque, ut alibi testatur Naso, opes intactas Augustus illi reliquit.

(q) *Agam*) Cum referre prohibeat Augusti Majestas.

Audiet (*a*) hæc Pontus: faciat quoque forsitan idem,
Terra sit ut propior (*b*) testificanda mihi.
At tibi, calcasti qui me, violente, jacentem,
Quamlibet & (*c*) misero debitus hostis ero.
Desinet esse prius contrarius ignibus humor;
(*d*) Junctaque cum Luna lumina Solis erunt;
Parsque eadem cæli Zephyros emittet & Euros;
Et tepidus gelido flabit ab axe Notus;
Et nova (*e*) fraterno veniet (*f*) concordia fumo,
Quem vetus accensâ separat (*g*) ira pyrâ;
Et Ver Autumno, Brumæ miscebitur Æstas;
Atque eadem regio Vesper & Ortus erunt:
Quam mihi sit tecum positis, quæ sumsimus, armis
Gratia, commissis, improbe, rupta tuis.
Pax erit hæc nobis, donec mihi vita manebit,
Cum (*h*) pecore infirmo quæ solet esse lupis.
Prima quidem (*i*) cœpto committam prælia versu,
Non soleant quamvis hoc pede bella geri.
Utque (*k*) petit primo plenum flaventis arenæ
Nondum (*l*) calfacti (*m*) velitis hasta solum;
Sic ego te ferro nondum jaculabor acuto:
Protinus invisum nec petet hasta caput.

INTERPRETATIO.

Pontus ista intelliget. Idem forte etiam faciat, ut terra propinquior sit mihi testificanda. At ero tibi hostis debitus, crudelis, qui insultasti mihi protrito. Aqua sitius omittet esse contraria igni, & lux Solis erit juncta cum Luna; Atque pars eadem cæli proferet Zephyros & Euros, & Auster calidus spirabit a polo frigido, & concordia insolita accedet fumo fraterno, quem antiquum odium dividit rogo accenso; Et Ver jungetur Autumno, Æstas Hyemi, atque eadem plaga erit ortus & occasus, quam amicitia sit mihi tecum armis omissis, quæ fracta est tuis flagitiis. Quamdiu vita fruar, ea erit pax inter nos, quæ solet esse lupis cum pecudibus infirmis. Ineibo quidem prima certamina carmine incepta, quanquam bella non soleant geri isto pede. Et sicuti jaculum velitis nondum accensi mittitur primo in solum plenum arenæ flavæ; ita ego non te invadam adhuc ferro acuto, neque hasta mittetur continuo in caput odiosum.

NOTÆ.

(a) *Hæc*) Quod Augusto meritas grates ago, &c.

(b) *Testificanda*) Testis citanda meæ gratitudinis.

(c) *Misero*) Infortunium prædicit hosti suo Naso vates.

(d) *Junctaque*) Meridie ipso plena Luna aerem illustrabit. Quod fieri non potest.

(e) *Fraterno*) De Eteocle & Polynice loquitur, quorum fabulam habes in superioribus.

(f) *Concordia*) *Scinditur in partes atra favilla duas*; dum illi in rogo eodem cremantur, ut dictum antea.

(g) *Ira*) Quæ duos fratres Eteoclem & Polynicem vivos torsit, fato functos divisit.

(h) *Pecore inf.*) Ovibus *stilistet*.

(i) *Cœpto*) Elegiaco *stil.* quanquam Iambis melius *res* ista geritur.

(k) *Petit*) In aggerem jaculantur velites sese exercendi causa, priusquam ad legitimum certamen veniant.

(l) *Calfacti*) *Ad pugnam incensi.*

(m) *Velitis*) Velites dicebantur vilissimi quique & levis armaturæ milites.

Digitized by Google

Et neque (*a*) nomen in hoc, nec dicam (*b*) facta libello:
Teque (*c*) brevi, qui sis, dissimulare sinam.
Postmodo, si perges, in te mihi (*d*) liber Iambus
Tincta (*e*) Lycambeo sanguine tela dabit.
Nunc, quo (*f*) Battiades inimicum (*g*) devovet Ibin,
Hoc ego devoveo teque tuosque modo.
Utque ille, historiis involvam carmina (*h*) cæcis:
Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.
Illius (*i*) ambages imitatus in Ibide dicar,
Oblitus moris judiciique mei.
Et quoniam, qui sis, nondum quærentibus edo;
Ibidis interea tu quoque nomen habe.
Utque mei versus aliquantum (*k*) noctis habebunt;
Sic vitæ series tota sit (*l*) atra tuæ.
Hæc tibi (*m*) natali faxo (*n*) Janique Kalendis
Non mentituro quilibet ore legat.

INTERPRETATIO.

Et neque proferam nomen, neque facinora in hoc libello; & patiar te qui sis tegere in exiguum tempus. Si insistas porro, Iambus audax præbebit mihi adversus te arma infecta cruore Lycambeo. Nunc ego devoveo & te & tuos eo modo, qua Battiades devovet Ibin inimicum. Et sicuti ille, implicabo versus fabulis obscuris, tametsi ego non consueverim imitari hoc genus. Imitatus circuitus ejus in Ibide, dicar immemor meæ consuetudinis & judicii. Et siquidem nondum dico qui sis petentibus, tu interim habeto etiam nomen Ibidis. Et sicuti mea carmina habebunt aliquantum caliginis, ita tota series vitæ tuæ sit nigra: faxo quivis legat tibi hæc ore non vano die *natali*, *& Calendis Jani*.

NOTÆ.

(a) *Nomen*) Latet vero usque adhuc; nisi quod, ut dixi, Hyginum esse indubitatis prope conjecturis auspicati sunt. Atque *credere est maxime* tacitis indiciis & amicorum verorum susurrationibus ad quem hæ diræ spectarent Romæ cognitum fuisse; ut *scil.*, quod *cupiebat* Naso *fieret*, & *mala* fidus amicus denique quiesceret.

(b) *Facta*) Ea tamen supra quodammodo insinuavit.

(c) *Brevi*) *In paucas dies*.

(d) *Liber*) Non tam metri ratione, quam quia eo genere versus ad maledicta & probra ingerenda utebantur.

(e) *Lycambeo*) Neobules puellæ pater fuit Lycambes, qui Archilocho Poetæ *eam* filiam suam despondit, deinde ob turpem futuri generi faciem *eidem tradere* noluit. Eo permotus Archilochus asperrimos in Lycamben Iambos scripsit, quibus perstrictus laqueo vitam finivit: Tincta adeoque tela sanguine Lycambeo, quæ Nasoni Iambus præbeat, sunt versus ipsi Iambici virulenti, quibus ad laqueum inimicum Ibin velit compellere.

(f) *Battiades*) Callimachus est, a Batto patre Cyrenes conditore, eo nomine dictus.

(g) *Devovet*) Diris illum addicendo per imprecationes.

(h) *Cæcis*) Obscuris, minus adeoque cognitis, quæ ut oraculorum fidem, ita & anxiam habeant *expectationem*, qua Ibis percellatur.

(i) *Ambages*) Ambages dicuntur sermones obscuri, qui multo ambitu & circuitu vix denique quid sibi quispiam velit aperiunt.

(k) *Noctis*) Difficultatis & obscuritatis.

(l) *Atra*) *Infelix*.

(m) *Natali*) Quo *scilicet*, si quid infausti accidisset, ominosum esse & in totum annum malum *derivare* credebant.

(n) *Jani*) Prospera omnia, sicuti & hodie consuescunt, recurrente anno novo, Januarii adeoque Calendis, invicem comprecari solebant: pro quibus imprecationes cujusque generis Ibidi recitandas Naso dicit sese curaturum.

Dî maris & terræ, quique (*a*) his meliora tenetis
Inter (*b*) diversos cum Jove regna polos;
Huc precor, huc vestras omnes advertite mentes,
Et sinite optatis pondus inesse meis.
Ipsaque tu (*c*) Tellus, ipsum cum fluctibus Æquor,
Ipse meas (*d*) Æther accipe summe preces:
Sideraque, & radiis circumdata Solis imago;
Lunaque, quæ (*e*) nunquam, quo prius, orbe micas;
Noxque tenebrarum specie reverenda tuarum:
Quæque ratum (*f*) triplici pollice netis opus;
(*g*) Quique per infernas horrendo murmure valles
Imperjuratæ laberis amnis aquæ;
(*h*) Quasque ferunt torto (*i*) vittatis angue capillis
(*k*) Carceris obscuras ante sedere fores;
Vos quoque (*l*) plebs Superûm (*m*) Fauni, Satyrique, (*n*) Laresque,
Fluminaque, & Nymphæ, (*o*) Semideûmque genus;

INTERPRETATIO.

Dii maris & terræ, & qui obtinetis potiora cum Jove inter axes oppositos, adhibete, oro, huc omnes vestros animos, & facite vim inesse meis votis. Tuque Terra ipsa, mare ipsum cum undis, ipsum Cœlum supremum, fave meis precibus; favete *etiam astra, & simulacrum Solis ornatum radiis, atque Luna, quæ nunquam splendes orbe quo prius; itemque Nox horrenda forma tuæ caliginis; & quæ trahitis opus certum triplici pollice; quique fluvius aquæ perjurio non temeratæ defluis murmure horrifico per valles infernas; & quas perhibent sedere ante portas atras carceris crinibus serpentibus intortis in modum vittarum; Vos etiam populus deorum Fauni, & Satyri, & Lares, & Fluvii, & Nymphæ, & genus Semideorum,*

NOTÆ.

(a) *His*) Mari & terra *scil.*: cælum namque præstantius.

(b) *Diversos*) Diversissimi sunt vero poli Arcticus ad Septentrionem, Antarcticus ad meridiem.

(c) *Tellus*) Quæ & Vesta & Magna Deûm mater, aliis insuper appellatur nominibus; numenque suum habere credebatur.

(d) *Æther*) Qui Jupiter creditus.

(e) *Nunquam*) Quia indesinenter crescit aut decrescit.

(f) *Triplici*) Quia tres Parcæ Clotho, Lachesis, & Atropos, Erebi & Noctis filiæ, fatorum indeclinabilem ordinem hominibus præstituentes.

(g) *Quique*) Styx est, Inferorum fluvius,
Dî cujus jurare timent & fallere numen:
quamobrem aquam ejus imperjuratam Naso noster dicit.

(h) *Quasque*) Furias dicit, Alectonem, Tisiphonem & Megæram.

(i) *Vittatis*) *Anguibus, tanquam vittis ornatis*.

(k) *Carceris*) Ejus *scil.* qui est apud Inferos, ubi facinorosi plectuntur.

(l) *Plebs*) Deos appellarunt minorum gentium, Indigetes, aliisque insuper nominibus, minori honore fulgentes, quos, ut testatus Cicero, sua merita Diis adscripserunt: neque tamen ob meriti tenuitatem cælo recepti sunt. Dæmones Græcis, Latinis Genii dicti sunt, majoribus diis ministri, hominumque custodes, & ad illos interpretes.

(m) *Fauni*) Colluviem istam Deorum aut dæmonum potius silvestrium jam satis superque habuimus in præcedentibus.

(n) *Lares*) Hi, Nasonis nostri sententia,
Compita servant,
Et vigilant nostra semper in æde Lares,
Dii adeoque domestici fuerunt.

(o) *Semideûm*) Hi *Semones* etiam dicti, neque homines neque Dii in totum; quos tamen ab heroibus diversos nonnulli volunt; utpote ex Deo & mortali orti. Fabulæ.

De-

Digitized by Google

Denique ab antiquo Divi (*a*) veteresque (*b*) novique,
In nostrum (*c*) cuncti tempus adeste, Chao;
Carmina dum capiti malefido dira canuntur,
Et peragunt partes (*d*) ira dolorque suas:
Annuite optatis omnes ex ordine nostris;
Et pars sit voti nulla caduca mei.
Quæque precor, fiant: ut non mea dicta, sed illa
(*e*) Pasiphaës (*f*) generi (*g*) verba fuisse putet.
Quasque ego transiero pœnas, patiatur (*h*) & istas.
Plenius ingenio sit miser ille meo.
Neve (*i*) minus valeant fictum execrantia nomen
Vota, minus magnos commoveantve Deos;
(*k*) Illum ego devoveo, quem mens intelligit, Ibin;
Qui se scit factis has meruisse preces.
Nulla mora est in me: peragam rata vota sacerdos.
Quisquis ades, sacris (*l*) ore favete meis.
Quisquis ades sacris, lugubria dicite verba,
Et fletu madidis Ibin adite genis:

INTERPRETATIO.

denique Divi omnes antiqui & recentes a Chao veteri ad nostrum ævum adeste; dum fera carmina cantantur capiti perfido, atque ira & dolor absolvunt partes suas. Cuncti ex ordine favete votis nostris; neque pars ulla desiderii mei sit vana. Atque eveniant quæ voveo; ut non credat fuisse meas voces, sed ea verba generi Pasiphaës. Mulctetur quoque iis cruciatibus quos prætermiserim: ille sit miser plenius ingenio meo. Et ne preces devoventes nomen fictum minus sint efficaces, & minus tangant magnos Deos, ego illum Ibin diris addico, quem mens cogitat, qui novit se dignum esse his votis per flagitia. Nulla est cunctatio in me, sacerdos absolvam certas preces. Quisquis ades sacris meis favete ore, proferte tristia dicta, & accedite ad Ibin oculis humidis lacrymis:

NOTÆ.

(a) *Veteres*) *Consentes* & *Selecti*, qui semper Dii habiti.

(b) *Novi*) *Indigetes*, qui ob merita Diis ascripti.

(c) *Cuncti*) Namque periculosum fuit quemquam ex istis negligere, qui solus plus fecisset mali, quam cæteri omnes boni. Quare ritu Pontificio omnes invocat Naso.

(d) *Ira*) Mea *scilicet*.

(e) *Pasiphaës*) Solis filia, Minois uxor; de qua multis in superioribus.

(f) *Generi*) Theseus fuit qui Ariadnam Minois & Pasiphaës filiam uxorem duxit. Quamobrem autem Hippolytum filium uxoris deceptus accusatione falsa devoverit, hicque ab territis equis discerptus sit, vide in Epistolis Heroid. Epist. 4. At enim de Glauco vate insigni, & veridico, qui & cum Ariadna rem habuerit intelligi posse hunc locum erudite ostendit illustrissimus ille præses Dionysius Salvagnius, cujus utinam exquisiti Commentarii maturius ad nos pervenissent.

(g) *Verba fuisse*) Atque adeo rata, quemadmodum fuerunt Thesei in Hippolytum filium, qui quidem ab equis suis discerptus est.

(h) *Istas*) Ut omni prorsus pœnarum genere afficiatur Ibis, aut quem eo nomine Naso intelligebat.

(i) *Minus*) Necesse erat proprium nomen ejus exprimere in carmine quo quis diris devovebatur; alioqui vota inania erant. Ea caussa additum istud a Nasone.

(k) *Illum*) Quasi digito demonstratum Ibin indicat, ne alium temere diræ appeterent. Cautione namque opus fuit maxima, ne in alium quàm destinatæ essent vota execrantia prava demonstratione transirent.

(l) *Ore favete*) Silete, aut verba eodem, quo vota, spectantia dicite. Namque hic verus est sensus hujus formulæ.

Omi-

Ominibusque malis pedibusque occurrite (*a*) lævis;
Et (*b*) nigræ vestes corpora vestra tegant.
(*c*) Tu quoque, quid dubitas (*d*) ferales sumere vittas?
Jam stat, ut ipse vides, funeris (*e*) ara tui.
(*f*) Pompa parata tibi est: votis mora (*g*) tristibus absit:
Da jugulum cultris, hostia dira, meis.
(*h*) Terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas:
Deneget afflatus ventus & aura suos.
Nec tibi Sol clarus, nec sit tibi lucida Phœbe:
Destituant oculos sidera cuncta tuos.
Nec se (*i*) Vulcanus, nec se tibi præbeat aer:
Nec tibi det tellus, nec tibi pontus iter.
Exul inops erres, alienaque limina (*k*) lustres:
Exiguumque petas ore (*l*) tremente cibum.
Nec corpus querulo, nec mens vacet ægra dolore:
Noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
Sisque miser semper; (*m*) nec sis miserabilis ulli.
Gaudeat adversis fœmina virque tuis.
Accedat lacrymis odium, dignusque putere,
Qui mala, cum tuleris plurima, plura feras.

INTERPRETATIO.

atque obviam procedite sinistris ominibus, & pedibus lævis; & vestes pullæ velent vestra corpora. Tu etiam quid differs capere vittas lugubres? Jam paratum est, uti ipse cernis, altare necis tuæ. Pompa est tibi adornata, procul sit cunctatio feralibus precibus: victima execranda præbe jugulum meis cultris. Tellus te arceat a suis fructibus, flumen ab suis aquis: Ventus & aer denegent auras suas. Neque Sol sit tibi purus, neque Lunæ sit tibi splendida: omnia astra deserant tuos oculos. Neque ignis, neque aer se det tibi. Neque terra, neque mare tibi præbeat viam. Profugus vageris destitutus, & quæras fores alienas, & mendices tenuem victum ore trepido. Neque corpus neque animus morbidus careat dolore querulo, & nox sit tibi molestior die, dies nocte. Atque sis semper infelix, neque sis cuiquam miserendus: & mas & fœmina lætetur tuis infortuniis. Odium superveniet luctibus, atque crederis meritus pati plura cum passus sis plurima.

NOTÆ.

(a) *Lævis*) *Sinistris & ominosis*.

(b) *Nigræ*) Utpote in re tali: namque infernalia sacra a sacerdotibus pulla veste indutis peragi, ad Umbrarum similitudinem stil. ex decoro fuit.

(c) *Tu*) Ibin alloquitur victimam omnibus malis cruciandam.

(d) *Ferales*) *Lugubres*, quæque insuper victimam Diis inferis mactandam ornarent.

(e) *Ara*) De Poemate suo intelligit, quod eo deductum, ut cultrum Ibidis jugulo immittere jam videatur.

(f) *Pompa*) Apparatus sacrorum, qui sane ex præcedentibus est insignis.

(g) *Tristibus*) Quæ te, Ibis, quovis afficiant infortunio.

(h) *Terra*) Jam male precari in Ibin incipit Naso.

(i) *Vulcanus*) Pro igne. Metonym. est.

(k) *Lustres*) Ita ut huc illuc errando nuspiam sedem invenias.

(l) *Tremente*) Pavore, frigore, fame.

(m) *Nec sis mis.*) *Nullus malis tuis moveatur*. Copiam vero admirare Nasonis.

Sit-

Sitque, quod est rarum, (*a*) solito defecta favore
Ærumnæ facies (*b*) invidiosa tuæ.
Causaque non (*c*) desit, desit tibi copia mortis.
Optatam fugiat vita coacta necem.
Luctatusque diu cruciatos spiritus artus
Deserat; & longâ torqueat ante morâ.
Evenient: dedit ipse mihi modo signa futuri
Phœbus: & a læva (*d*) mœsta (*e*) volavit avis.
Certe ego, quæ voveo, Superos motura putabo;
Speque tuæ mortis, perfide, semper alar.
(Finiet illa dies, quæ te mihi subtrahet olim:
Finiet illa dies, quæ mihi tarda venit.)
Et prius hanc animam, nimium tibi sæpe petitam,
Auferet illa dies, quæ mihi sera venit;
Quam dolor hic unquam spatio evanescere possit:
Leniat aut odium tempus & hora meum.
Pugnabunt jaculis dum Thraces, (*f*) Iazyges arcu,
Dum tepidus (*g*) Ganges, frigidus Ister erit;
Robora dum montes, dum pabula mollia campi,
Dum Tiberis (*h*) flavas (*i*) Tuscus habebit aquas;

INTERPRETATIO.

Et, quod non sæpius evenit, vultus tui doloris sit invidiosus & destitutus benevolentia ordinaria. Atque ne absit causa mortis, desit tibi copia ejus: Vita coacta evitet obitum desideratum. Et postquam Anima diu certaverit destituat membra torta, & prius cruciet longo tempore. Fient ista. Ipse Apollo præbuit mihi modo indicia futuri, & avis lugubris volavit a sinistra. Certe ego credam quæ opto tactura Deos, & semper reficiar spe tuæ necis, perfide. Illa dies præteribit, quæ te aliquando mihi tollet: illa dies præteribit, quæ mihi lenta oritur. Atque illa dies, quæ mihi tarda exoritur, ante tollat hunc spiritum nimis frequenter a te quæsitum, quam hic dolor possit unquam dissipari tempore; vel mora & dies minuat odium meum. Dum Thraces certabunt jaculis, Iazyges arcu; dum Ganges erit calidus, Danubius gelidus; dum colles vestientur quercubus, dum agri teneris graminibus; dum Tiberis volvet aquas flavas,

NOTÆ.

(a) *Solito*) Consueverunt nampe homines, nisi ferarum naturam induerint miseriis tangi consortium suorum.

(b) *Invidiosa*) Quæ odium pro miseratione moveat.

(c) *Desit copia mortis*) Atrocissima est ista imprecatio. Adeoque Tiberius cuidam pœnæ maturitatem precanti, *Nondum*, inquit, *tecum in gratiam redii*.

(d) *Mœsta*) *Mali ominis*, quales fuerunt Vultur, Bubo, Stryx, Cornix: quanquam de corvo aut cornica videtur intelligere, quæ alites a læva aut occasu cum præsertim vocem quasi strangulati glutirent, exitium *scil.* apportabant.

(e) *Volavit*) Alii habent *sonavit*, ut augurium videatur firmius.

(f) *Iazyges*) Hos supra vidimus populos Ponti accolas.

(g) *Ganges*) Indiæ fluvius maximus, tepidus ideo quod in plaga est meridionali.

(h) *Flavas*) Propter arenas ejus coluris.

(i) *Tuscus*) Quia per Tusciam labitur Tiberis priusquam Romam alluat.

Bella

Bella geram tecum: nec mors mihi finiet iras;
Sæva sed in (*a*) Manes Manibus arma dabit.
Tum quoque, cum vacuas fuero (*b*) dilapsus in auras,
Exanimis mores oderit (*c*) umbra tuos.
(*d*) Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
Insequar & vultus ossea larva tuos.
Sive ego, quod nolim, longis consumtus ab annis;
Sive manu facta morte solutus ero:
Sive per immensas jactabor naufragus undas;
Nostraque longinquus viscera piscis edet:
Sive (*e*) peregrinæ carpent mea membra volucres;
Sive meo tingent sanguine rostra lupi:
Sive aliquis dignatus erit supponere terræ,
Et dare (*f*) plebejo corpus inane rogo.
Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
Et tendam gelidas ultor in ora manus.
Me vigilans cernes: tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.
Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo;
Et querar, & nulla sede quietus eris.
Verbera torta dabunt sonitum; (*g*) nexæque colubris
(*h*) Conscia fumabunt semper ad ora faces.

INTERPRETATIO.

movebo arma adversus te, neque mors mihi componet iras; sed præbebit ferate la Manibus in Manes. Tum etiam, cum fuero dispersus in aërem inanem, Umbra exanguis aversabitur tuos mores. Tum etiam accedam Umbra non oblita flagitiorum tuorum; & larva ossea persequar faciem tuam. Seu ego exhaustus fuero longis annis, quod nolim; seu solutus morte facta manu; seu naufragus agitabor per vastos fluctus, atque piscis peregrinus pascetur nostris præcordiis; seu aves extraneæ lacerabunt meos artus; seu lupi inficient rictus meo sanguine; sive aliquis eris dignatus mandare terræ & dare corpus vacuum rogo plebejo; quidquid fuero, contendam evadere ex oris stygiis, & immittam manus frigidas in vultus. Aspicies me experrectus; ego visus adstare per silentium noctis otium turbabo somnos tuos. Denique quidquid facies, volabo ante vultus & oculos; & conquerar, & nullibi eris quietus. Verbera intorta reddent sonum, & faces implicitæ anguibus semper fumum emittent ad vultus conscios.

NOTÆ.

(a) *Manes*) Tuos *scilicet*.

(b) *Dilapsus*) Ex populari opinione, aut certe eâ loquitur, quam perstrinxit Plato.

(c) *Umbra*) Mea *scil.*

(d) *Tum quoque*) Credebant *scilicet*, quod hodieque apud nonnullos pro certo ducitur, vagari passim Manes defunctorum, noctuque inimicis terriculamento esse.

(e) *Peregrinæ*) Vultures intellige, quos ex adverso orbe, quanquam falso, advolare crediderunt.

(f) *Plebejo*) *Humili*, cujusmodi ex plebe hominibus sine omni apparatu destinantur.

(g) *Nexæ colubris*) Furiales adeoque.

(h) *Conscia*) *Nolite putare*, inquit Cicero, *eos qui aliquid impie sceleratequе commiserunt agitari & perterreri tædis ardentibus. Sua quemque fraus, suus error maxime vexat: suum quemque scelus agitat, amentiaque afficit: suæ malæ cogitationes, conscientiæque animi terrent. Eæ sunt impiis assiduæ, domesticæque furiæ, quæ dies noctesque parentum pœnas a sceleratissimis filiis repetant.*

His

Digitized by Google

His vivus furiis agitabere: mortuus ìsdem.
Et brevior pœnâ vita futura tuâ est.
Nec tibi contingent funus lacrymæque tuorum.
Indeploratum projiciere caput.
Carnificisque manu populo plaudente traheris;
Infixusque tuis ossibus (*a*) uncus erit.
Ipsæ te fugient, quæ carpunt omnia, flammæ:
Respuet invisum justa cadaver humus.
Unguibus & rostro (*b*) tardus trahet ilia vultur;
Et scindent avidæ perfida corda canes.
Deque tuo fiet (*c*) (licet hac sis laude superbus)
Insatiabilibus corpore rixa lupis.
In loca ab (*d*) Elysiis (*e*) diversa fugabere campis;
Quasque tenet sedes noxia turba, coles.
(*f*) Sisyphus est illic saxum volvensque petensque;
(*g*) Quique agitur rapidæ vinctus ab orbe rotæ:
(*h*) Quæque gerunt humeris (*i*) perituras Belides undas,
Exsulis (*k*) Ægypti turba (*l*) cruenta nurus.
Poma (*m*) pater Pelopis præsentia quærit, & idem
Semper eget, liquidis semper abundat aquis;

INTERPRETATIO.

Vexabere his furiis vivus, vexabere iisdem *fato functus: & vita erit brevior supplicio tuo. Neque funus & fletus tuorum tibi obvenient. Abjicieris caput indeploratum. Atque traheris manu tortoris plebe lætante; & uncus impactus erit tuis ossibus. Ipse ignis qui corripit omnia te fugiet; æqua terra rejiciet cadaver odiosum. Vultur ferus laniabit latera unguibus & rostro, & canes famelicæ discerpent cor perfidum. Et, quamvis celebreris hac laude, lis erit inter lupos inexpletos de tuo corpore. Abjicieris in loca dissita a campis Elysiis, & tenebis loca quæ impium agmen obtinet. Ibi est Sisyphus volvens & repetens lapidem, & qui ligatus rapitur ab orbe citæ rotæ: & Belides, nurus Ægypti profugi agmen crudele, quæ ferunt humeris aquas perituras. Pater Pelopis inhiat pomis præsentibus; & idem semper est inops,* & *semper affluit aquis fluidis;*

NOTÆ.

(a) *Uncus*) Carnificis *scil.* quo ad scalas Gemonias Ibis trahatur.

(b) *Tardus*) Qui deinde ad fœtidum cadaver postquam satis superque execratum fuerit, advolet, illique laniando insistat.

(c) *Licet hac*) Dicit istud quasi nimium Ibidi sua imprecatione tribuat, quod de eo rixa inter lupos movetur.

(d) *Elysiis*) Sedes beatorum piis assignatæ apud Inferos ab Ethnicis dicuntur *Elysium*.

(e) *Diversa*) *Tartarus* est, quo facinorosi, diverso itinere a bonis, gravissimis suppliciis plectendi deturbantur.

(f) *Sisyphus*) Æoli filius latrociniis suis famosus, quem Theseus ad inferna depulit.

(g) *Quique*) Ixion est, de quo jam toties.

(h) *Quæque*) Filias dicit Danai, Beli neptes.

(i) *Perituras*) Quia quantum in dolium pertusum ingerunt, tantum diffluit; neque unquam scelestarum minuitur labor.

(k) *Ægypti*) Frater fuit Danai, a quo expulsus est.

(l) *Cruenta*) Danaides quippe 50. patrueles suos sibi desponsatos, Hypermnestra excepta, quæ Lynceo suo pepercit, una nocte peremerunt. Verum fabulas has omnes sæpius jam repetitas habes in præcedentibus.

(m) *Pater Pel.*) Tantalus est.

Jugeribusque novem (*a*) qui summus distat ab imo,
Visceraque assiduæ (*b*) debita præbet avi.
(*c*) Hîc tibi de Furiis scindet latus una flagello,
Ut sceleris numeros confiteare tui;
Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus:
(*d*) Tertia fumantes incoquet igne genas.
Noxia mille modis lacerabitur umbra: tuasque
(*e*) Æacus in pœnas ingeniosus erit.
In te transcribet veterum tormenta reorum:
Manibus antiquis (*f*) caussa quietis eris.
Sisiphe, cui tradas revolubile (*g*) pondus, habebis:
Versabunt celeres nunc nova membra (*h*) rotæ.
Hic erit, & (*i*) ramos frustra qui captet & undas;
Hic inconsumto viscere (*k*) pascet avem.
(*l*) Nec mortis pœnas mors altera finiet hujus:
Horaque erit tantis ultima nulla malis.

INTERPRETATIO.

& qui supremus longe est ab infimo novem jugeribus, & offere præcordia debita volucri instanti. Hic una furiarum lacerabit tibi ilia flagro, ut agnoscas numeros tui flagitii: altera præbebit membra lacerata serpentibus Stygiis: tertia uret igne genas fumantes. Manes scelerosi torquebuntur mille modis, & Æacus erit subtilis in tua supplicia. Transferes in te cruciatus antiquorum noxiorum; eris caussa otii Umbris veteribus. Sisyphe habebis, cui reddas onus revolubile: Rotæ rapidæ nunc agitabunt novos artus. Hic erit qui frustra nitatur carpere ramos & aquas; hic præbebit pabulum aliti præcordiis inconsumtis. Neque mors altera finem imponet cruciatibus hujus mortis: nullaque hora erit novissima tantis doloribus.

NOTÆ.

(a) *Qui summus*) *Cujus caput a pedibus novem distat jugeris.* Tityus est, Jovis & Elaræ filius, qui de stupro Latonam non veritus appellare, Jovis fulmine ad Inferos deturbatus, vulturi jecur assidue exedendum præbet.

(b) *Debita*) Scilicet addicunt sese pœnæ quicumque per facinus ab officio suo desciscunt. Quod utinam ita esse major pars saltem hominum non dedignaretur meditari.

(c) *Hîc*) In Tartareo carcere *scil.*

(d) *Tertia*) Tres enim sunt omnino Alecto, Tisiphone, & Megæra; quas vide, quæso, suo ordine ut ex Nasonis ingenio singulæ in scelerosum ibidem insurgant.

(e) *Æacus*) Qui cum Minoe & Rhadamantho judex apud Inferos a Platone constitutus non tam quam ipse Naso in pœnas ingeniosus.

(f) *Caussa*) Quasi Ibis solus tortorum Tartareorum rabiem satiare debuerit.

(g) *Pondus*) Lapidem *scil.* illum ingentem, quem in montis verticem habet provolvendum, qui statim deorsum revolvitur, ut iterum atque iterum eundem ille subeat laborem.

(h) *Rotæ*) Quibus torquetur Ixion.

(i) *Ramos*) Illos intelligit quos Tantalus frustra apud Inferos, ut inde poma decerpat, captare fingitur; nunc ab Ibide eodem quo ille, conatu & labore nequicquam captandos.

(k) *Pascet*) Quemadmodum solitus est Tityus pascere.

(l) *Nec mortis*) *Quanquam*, inquit, *mala alia sine numero te maneant, quæ tibi per totam vitam mortis vicem præstent; non ideo tamen tanta illa quæ memoravi quibus sine fine post fata torquearis ullo modo minuentur.*

In-

(*a*) Inde ego pauca canam; frondes ut si quis ab (*b*) Ida,
Aut summam Libyco de (*c*) mare carpat aquam.
Nam neque quot flores Sicula nascantur in (*d*) Hybla,
Quotve ferat dicam terra (*e*) Cilissa crocos,
Nec, cum tristis hyems Aquilonis inhorruit alis,
Quam multa fiat (*f*) grandine canus (*g*) Athos.
Nec mala voce mea possint tua cuncta referri;
Ora licet tribuas (*h*) multiplicata mihi.
Tot tibi væ misero venient talesque ruinæ,
Ut cogi in lacrymas me quoque posse putem.
(*i*) Illæ me lacrymæ facient sine fine beatum:
Dulcior hic risu tum mihi (*k*) fletus erit.
Natus es infelix (ita Dî voluere); nec ulla
Commoda nascenti stella (*l*) levisque fuit.
Non (*m*) Venus affulsit, non illâ (*n*) Jupiter horâ:
Lunave non (*o*) apto Solve fuere loco.
Nec satis utiliter positos tibi præbuit ignes,
(*p*) Quem peperit magno lucida Maja Jovi.

INTERPRETATIO.

Ego pauca inde dicam, ut si quis sumat folia ab Ida, vel aquam supremam de mare Libyco. Nam neque recensere possim quot flores nascantur in Hybla, vel quos crocos tellus Cilissa ferat. Nec, cum mœsta hyems sævit alis Boreæ, quam multa grandine Athos fiat albus. Neque tuæ ærumnæ possint omnes recenseri mea voce, quamvis des mihi ora multiplicata. Væ tot talesque clades oppriment te infelicem, ut credam me etiam posse ad fletus cogi. Illi fletus facient me beatum sine fine; tunc hæ lacrymæ erunt mihi suaviores risu. Natus es miser; (sic placitum Diis) neque ullum astrum fuit utile aut facile nascenti. Neque Venus, neque Jupiter affulsit illa hora; & Luna vel Sol fuerunt in loco minus idoneo. Neque ille, quem splendida Maja peperit magno Jovi, misit tibi ignes positos satis utiliter.

NOTÆ.

(a) *Inde*) *Ex illis malis quæ tibi ferenda per vitam.*

(b) *Ida*) Monte Phrygiæ, aut Cretæ: quanquam Eustathius auctor est pro quovis edito monte Idan sumi.

(c) *Mare*) Pro *mari*. Antique. Libycum autem seu Africanum pro quovis mari, aut mari simpliciter positum.

(d) *Hybla*) Monte Siciliæ, thymo suo celebri, ut sæpe dictum.

(e) *Cilissa*) Cilicia vero minoris Asiæ regio croco suo, illo præsertim qui in Coryco monte legebatur, fuit notissima.

(f) *Grandine*) Pro nive posuit, qua ejus montis vertex semper tegitur.

(g) *Athos*) Altissimus in Macedonia mons fuit ad mare protensus.

(h) *Multiplicata*) Tanta certe copia, totque ex locis meis ipse multiplicat Naso, ut hæc ejus prope non videatur hyperbole.

(i) *Illæ me*) Facit Poëta ingenium, ut vix iratum fuisse intelligatur.

(k) *Fletus*) Lacrymæ quas calamitatibus tuis motus vel invitus fundam.

(l) *Levis*) Quæ fata tua non urgeret.

(m) *Venus*) Quæ Stella gratiam & felicitatem ex Mathematicorum disciplina mortalibus dicitur portendere, si bene nascentibus affulserit.

(n) *Jupiter*) Hic Planeta in nativitatibus si bene affulserit Saturni dicitur frangere malignitatem, & prospere significare. Cæterum quam hæc reconditæ tam sunt incertæ cognitionis.

(o) *Apte*) Ex diverso vero Planetarum aspectu & irradiatione sua conantur etiam dogmate & conjecturas astruere Mathematici.

(p) *Quem*) Mercurius est, Majæ Atlantis, & Jovis filius: cujus plurima habetur ratio in horoscopis.

Digitized by Google

Te fera, nec quicquam placidum spondentia, (*a*) Martis
Sidera presserunt, falciferique (*b*) senis.
Lux quoque natalis (ne quid, nisi triste, videres)
Turpis & inductis nubibus (*c*) atra fuit.
Hæc est, in Fastis cui dat gravis (*d*) Allia nomen;
Quæque dies (*e*) Ibin publica damna tulit.
Qui simul impura matris (*f*) prolapsus ab alvo
(*g*) Cinyphiam fœdo corpore pressit humum;
Sedit in (*h*) adverso nocturnus culmine bubo,
Funereoque graves edidit ore sonos.
Protinus (*i*) Eumenides lavere (*k*) palustribus ulvis,
Quà (*l*) cava de Stygiis fluxerat unda vadis;
Pectoraque unxerunt (*m*) Erebeæ felle colubræ:
(*n*) Terque cruentatas increpuere manus:
Gutturaque imbuerunt infantia lacte canino.
Hic (*o*) primus pueri venit in ora cibus.

INTERPRETATIO.

Stellæ sæva, neque quicquam lene pollicentes Martis & senis falciferi te urserunt. Dies etiam natalis (ne aspiceres aliquid nisi luctuosum) fuit turpis & caliginosus nebulis immissis. Ille est, cui gravis Allia dat nomen in fastis; quique produxit Ibin malum commune. Qui statim atque prolapsus ab utero obscœnæ parentis tetigit terram Cinyphiam turpi corpore, nocturnus bubo sedit in fastigio opposito, & protulit horrendas voces rostra ferali. Continuo furiæ illum *abluerunt ulvis palustribus, qua aqua nigra fluxerat ex vadis Stygiis; atque unxerunt pectus felle anguis Erebei; & ter plauserunt manibus sanguinolentis: atque impleverunt ora infantia lacte canino. Hoc primum alimentum venit in buccas infantis.*

NOTÆ.

(a) *Martis*) Cujus stella infelicissima omnia, nisi a Jove aot Venere temperetur, præsagire dicitur.

(b) *Senis*) Ssturnum dicit, quem falce ideo instructum non abs re credideris, quod eâ patris genitalia absciderit; ejusdemque deinde usum in agricultura docuerit. Ejus autem stella tarda & frigida cum dominium habet in nativitate, mala plurima portendit.

(c) *Atra*) Ad dies illos atros quos dixerunt & infaustos alludit.

(d) *Allia*) Fluvius est Italiæ quindecim millibus ab Urbe, apud quem prope ad internecionem Romanorum a Gallis cæsus exercitus. Qua re dies ille ex veteri superstitione inter atros atque infaustos recensitus: ut dies *Alliensis*, & dies inauspicatus idem fuerit; quo natus Ibis intelligitur.

(e) *Ibin publica damna*) Appositio.

(f) *Prolapsus*) Quasi de bruto loquitur, quanquam & de hominibus quandoque illud verbum dicitur.

(g) *Cinyphiam*) Fuit Cinyps Africæ fluvius putidis hircis nobilitatus, ex quo Terra dicta Cinyphis. Siquidem autem verum fuerit quod nonnulli tradunt, & revera esse videtur Ibidis nomine intellectum Hyginum Alexandrinum fuisse, Cinyphis humus pro Alexandrina posita fuerit: nisi, ut est Nasonis ingenium, monstri quod insectatur dedecus in terram ipsam in qua natus sit transtulisse credideris, ut Cinyphia & putida facta sit quam infamis ille tetigerit.

(h) *Adversa*) Ut inde ferali voce Ibidis futuras calamitates significaret.

(i) *Eumenides*) *Furiæ*.

(k) *Palustribus*) Adeoque putridis, & putidis, non vivis, quarum usus erat in sacris.

(l) *Cava*) *Obscura*.

(m) *Erebeæ*) Ex inferis petitæ: Erebus namque deus sæpissime pro Inferis ipsis positus.

(o) *Ter*) Ut numerus ille sacer *scil.* magicæ rei quam machiosbantur horrorem ratum faceret.

(o) *Primus*) Quique adeo altissime in Ibidis præcordia delapsus illi tantam mordendi inspiravit rabiem.

Pe-

Perbibit inde suæ rabiem nutricis alumnus;
Latrat & in toto verba canina foro.
Membraque vinxerunt tinctis (*a*) ferrugine pannis,
(*b*) A male deserto quos rapuere rogo.
Et, ne non fultum nuda tellure jaceret,
Molle (*c*) super silices imposuere caput.
Jamque recessuræ (*d*) viridi de stipite factas
Admorunt oculis usque sub ora faces.
Flebat, ut est infans fumis contactus amaris;
De (*e*) tribus est cum sic una locuta soror:
Tempus in immensum lacrymas tibi vovimus istas,
Quæ semper caussa sufficiente cadant.
Dixerat: at (*f*) Clotho jussit promissa valere:
Nevit & infausta stamina (*g*) pulla manu.
Et ne longa suæ præsagia diceret horæ;
Fata canet vates qui tua, dixit, erit.
Ille ego sum vates; ex me tua vulnera disces:
Dî modo dent vires in mea verba suas.
Carminibusque meis accedant pondera rerum,
Quæ rata per luctus experiare tuos.
Neve sine (*h*) exemplis ævi cruciere prioris,
Sint tua Trojanis non leviora malis.

INTERPRETATIO.

Inde alumnus imbutus est rabie tuæ nutricis, & latrat voces caninas in toto foro. Atque coercuerunt artus linteis infectis ferrugine, quæ sustulerunt ex rogo male deserto. Et ne non fultum jaceret in terra nuda, imposuerunt caput tenerum super saxa. Et jam profecturæ admoverunt usque oculis sub ora tædas factas ex trunco viridi. Postquam puer est contactus fumis acerbis, lacrymatus est, cum una ex tribus sororibus sic locuta est: Destinavimus tibi hos fletus in immensum tempus, qui semper fluant caussa urgente. Absolverat; at Clotho imperavit pollicita stare, atque traxit nigra stamina manu infelici. Et ne proferret longa omina suæ horæ, erit, inquit, fatidicus, qui aperiet tua fata. Ego sum ille fatidicus; cognosces ex me tua mala; modo Dii præbeant suas vires in meas voces. Atque efficacia rerum adsit meis versibus, quos sentias esse certos per tuas ærumnas. Et ne torquearis sine exemplis ætatis præteritæ, damna tua non sint minora Trojanis.

NOTÆ.

(a) *Ferrugine*) Qui color feralis & Erebeus ex Poetarum phantasmatibus.

(b) *A male*) Vix credere est homini cuiquam tantam esse fingendi facultatem, ut ex singulis rebus quodlibet possit ad scopum derivare; qualem quidem in Nasone videmus. Male autem desertum rogum intellige, in quo semiustum cadaver vulturibus deinde laniandum relictum sit.

(c) *Super silices*) Ut *scilicet* duritiem & sævitiam ibi primum disceret.

(d) *Viridi*) Fumido adeoque & mali ominis, ut furiarum tædas esse decuit.

(e) *Tribus*) De Parcis non de furiis intellige: illarum namque est singulis fata sua asserere.

(f) *Clotho*) Quæ una est Parcarum.

(g) *Pulla*) *Atra*, adeoque lugubris; uti sæpius inculcatum in præcedentibus.

(h) *Exemplis*) Quæ futuræ Ibidis calamitatis sint quædam quasi pignora, ut ne incredibilis videatur.

Digitized by Google

Quantaque clavigeri (*a*) Pæantius Herculis hæres,
Tanta (*b*) venenato vulnera crure geras.
Nec levius doleas, quam (*c*) qui bibit ubera cervæ,
(*d*) Armatusque tulit vulnus, (*e*) inermis opem.
(*f*) Quique ab equo præceps in (*g*) Aleia decidit arva;
Exitio facies cui sua pæne fuit.
Id, quod (*h*) Amyntorides, videas; trepidumque ministro
Prætentes baculo luminis orbus iter.
Nec plus aspicias, quam (*i*) quem sua filia rexit;
Expertus scelus est cujus uterque parens.
Qualis erat, postquam est judex de lite jocosa
Sumtus, Apollinea (*k*) clarus in arte (*l*) senex.

INTERPRETATIO.

Atque feras tanta vulnera pede læso quanta Pæantius hæres Herculis claviferi tulit. Neque minus doleas, quam qui suxit ubera cervæ, atque armis instructus vulneratus est, inermis sanatus. Quique decidit præceps ab equo in campos Aleios, cui sua forma fere in cladem fuit. Cernas illud quod Amyntorides, & captus oculis prætentes baculo adjutore viam incertam. Neque plus videas, quam quem sua filia duxit, cujus flagitium uterque parens sensit. Qualis erat senex celeber arte Apollinea postquam est electus arbiter de lite jocosa.

NOTÆ.

(a) *Pæantius*) Philoctetes est Pæantis filius, sagittarum Herculis hæres, quarum una vulneratus in pede quo illius tumulum contra jurementi fidem indicaverat, decem prope annis immedicabilis vulneris fœtore & dolore cruciatus est.

(b) *Venenato*) Namque & Herculis sagittæ veneno seu felle hydræ imbutæ.

(c) *Qui bibit*) Telephus est Herculis ex Auge Nympha filius, qui hasta ab Achille vulneratus sola illius rubigine post multos cruciatus sanari potuit.

(d) *Armatus tulit vuln.*) Ab Achille quippe vulneratus cum bellum adversus illum gereret.

(e) *Inermis*) Sanatus fuit ab Achille Telephus postquam cum illo reconciliatus.

(f) *Quique*) Bellerophontem dicit, cujus amore capta Stenobœa seu Antia Prœti uxor illum apud maritum quasi esse de stupro appellasset, non verita est accusare. Qua se a Prœto ad Jobaten Antiæ reginæ patrem dimissus; illum scil. ut Chimeræ Lyciorum fines vastanti rex ille filiæ pudicitiam defendens per dolum objiceret; Victor tamen inde profugiebat: verum cum ad cœlum contenderet Pegaso, equo alato œstrum Jupiter tanta audacia offensus immisit, atque ita equo excussus Bellerophon in Aleie Lyciæ arva decidit.

(g) *Aleia*) A Græco ἀλᾶσθαι *Errare* dicti illi campi, quod in iis fracto corpore erraverit Bellerophon.

(h) *Amyntorides*) Phœnix est, Achillis præceptor, qui diris impetitus a patre quod cum ipsius concubina rem habuisset, ex patria profugere coactus, oculis denique captus est.

(i) *Quem*) Oedipus est, qui & patrem occidit, & matrem duxit uxorem, utrumque inscius: quamobrem re cognita sibi ipse in pœnam oculos eruit, quem Antigone filia deinde circumduxit, & perimere se volentem prohibuit.

(k) *Clarus*) Namque ut Tiresiæ calamitatem Jupiter levaret, vaticinandi arte, quæ Apollinis est propria, insigni beneficio donavit.

(l) *Senex*) Tiresiam intelligit, qui septem ætates vixisse dicitur, a Junone occæcatus ideo, quod ab ea simul & Jove sumtus judex, virine an mulieris libido major esset, non pro ipsa, sed in illius gratiam sententiam tulisset.

Que-

Digitized by Google

Qualis & ille fuit, (*a*) quo præcipiente columba
Est data Palladiæ prævia duxque (*b*) rati.
(*c*) Quique oculis caruit, per quos male viderat aurum:
(*d*) Inferias nato quos dedit orba parens.
(*e*) Pastor ut Ætnæus, cui casus ante futuros
(*f*) Telemus Eurymedes vaticinatus erat.
Ut duo (*g*) Phinidæ, quibus idem lumen ademit,
Qui dedit: ut (*h*) Thamyræ, (*i*) Demodocique caput.
Sic aliquis tua membra secet, (*k*) Saturnus ut illas
Subsecuit partes, unde creatus erat.
Nec tibi sit melior tumidis Neptunus in undis,
Quam (*l*) cui sunt subitæ frater & uxor aves.
Sollertique (*m*) viro, laceræ quem fracta tenentem
Membra ratis (*n*) Semeles est miserata soror.

INTERPRETATIO.

Qualis quoque is fuit, quo jubente columba data est navi Palladiæ, quæ ipsi præiret illamque duceret. Quique oculis quibus aurum male perspexerat fuit privatus, quos mater orba filio dedit inferias. Ut pastor Ætnæus, cui Telemus Eurymedes prædixerat infortunium futurum. Ut duo Phinidæ, quibus idem sustulit oculos, qui præbuit; ut caput Thamyræ, & Demodoci. Ita aliquis rescindat tuos artus, ut Saturnus rescidit illas partes, ex quibus erat genitus. Neque Neptunus sit tibi mitior in fluctibus turgidis, quam cui frater & conjux sunt volucres repentinæ; atque viro prudenti, quem tenentem partes navis fractæ soror Semeles juvit.

NOTÆ.

(a) *Quo præcip.*) Phineï tangit fabulam, de qua in Metam. cui a Diis ideo eruti oculi, quod liberos ex Cleopatra susceptos noverca Ideæ ausus excæcaverit. Ille namque Argonautis auctor fuit Columbam quam Dii mitterent sequerentur, cujus ope Cyaneas petras evitarent.

(b) *Rati*) De Argo navi loquitur, Minervæ seu Palladis arte fabricata, qua Argonautæ in Colchidem vecti.

(c) *Quique ocul.*) Polymnestor est rex Thraciæ, quem Hecuba ideo occæcavit quod Polydorum filium auri cupiditate impulsus, quod olim rebus suis diffidens crediderat Priamus; per summum scelus occidisset. Quam rem prolixe habes in Metam.

(d) *Inferias*) Eo nomine appellantur mortuis quæ persolvuntur sacra.

(e) *Pastor*) Polyphemus in Ætnæ monte Cyclops, ut vulgo creditum, quem stipite adusto Ulysses lumine privavit.

(f) *Telemus*) Inter Cyclopas vates insignis, de quo Metam. 13.

(g) *Phinidæ*) Crambus & Orythus e Phineo patre novercæ instinctu excæcati.

(h) *Thamyræ*) Poeta fuit Thracius, Philammonis & Argiopes Nymphæ filius, qui a Lino Musicam edoctus, Musas etiam lyra provocare ausus est, a quibus victus fuit occæcatus.

(i) *Demodoci*) Hunc cæcum Homerus cantorem induxit suavissimum in convivium Alcinoi.

(k) *Saturnus*) Ille vero dicitur patri genitalia falce abscidisse.

(l) *Cui*) Ceyx Trachiniæ in Thessalia rex, cujus naufragium descripsit ipse Naso Metam. 11. Illius namque uxor in Halcyonem, sicut & ipse, mutata; frater vero

Cum se Dædalion saxo misisset ab alto,
Miseratus Apollo,
fecit avem, & subitis pendentem sustulit alis.

Quas fabulas videsis prolixe in Metam. namque opera & charta abutamur, si toties eadem repetierimus.

(m) *Viro*) De Ulysse loquitur, cui Neptunus propter excæcatum filium Polyphemum valde infensus fuit, quemque tantum non perdidit.

(o) *Semeles*) Hæc Cadmi fuit filia, cujus soror Ino in Leucotheam marinam deam mutata Ulyssi naufrago opem tulit.

Vel

Digitized by Google

Vel tua, ne pœnæ genus hoc cognoverit (*a*) unus,
  Viscera diversis scissa ferantur equis.
Vel quæ, (*b*) qui redimi Romano turpe putavit,
  A duce (*c*) Puniceo pertulit, ipse feras.
Nec tibi subsidio sit præsens numen: (*d*) ut illi,
  Cui nihil (*e*) Hercei profuit ara Jovis.
Utque dedit saltus e summo (*f*) Thessalus (*g*) Ossâ;
  Tu quoque saxoso præcipitere jugo.
Aut velut Euryali, (*h*) qui sceptrum cepit ab illo,
  Sint artus avidis anguibus esca tui.
Vel tua maturet, sicut (*i*) Minoia fata,
  Per caput infusæ fervidus humor aquæ:
Utque parum miti, sed (*k*) non impune, Prometheus,
  Aerias volucres sanguine fixus alas.

INTERPRETATIO.

Aut, ne unus solus senserit hoc genus supplicii, præcordia lacera distrahantur ab equis diversis. Aut patiaris ea quæ passus est qui credidit indecorum esse Romano redimi a duce Puniceo. Neque Deus præsens sit tibi auxilio, ut illi, cui altare Jovis Hercei nihil tulit opis. Atque ut Thessalus dejectus est ex vertice Ossæ, tu etiam præcipiteris ex cacumine rupis. Vel tua membra sint præda asperis serpentibus sicuti membra Euryali, qui tenuit sceptrum post illum. Vel vapor calidus aquæ diffusæ per caput acceleret tuam mortem, sicut acceleravit Minois. Et quemadmodum Prometheus, transfixus præbeat alimentum avibus aeriis sanguine sævo, sed non de nihilo.

NOTÆ.

(a) *Unus*) Metium Sufetium intellige Albanorum regem; quem fœderis ruptorem inter duos curros religatum pernicibus equis Tullus Hostilius distraxit. Hunc vero ex eo crediderls Nasonem taxare, quod primum illud atque ultimum fuisse supplicium apud Romanos scripsit Livius.

(b) *Qui redimi*) Attilius Regulus, qui captus a Carthaginiensibus & legatus ab illis Romam missus diversa quam hostes mandaverant censuit, ne pax fieret, neve commutatione captivorum reciperetur. Quamobrem alii in cavea undecumque aculeis horrida ab hostibus peremptum; alii cruci affixum, aut palpebris exclsis vigilando necatum fabulati sunt.

(c) *Puniceo*) Carthaginiensi Asdrubale: namque iste summam rerum videtur tenuisse. *Puniceo* vero pro *Pœno* aut *Punice* vix alibi legas.

(d) *Ut illi*) Non fuit *scil.* subsidio. Priamum vero, de quo hic agitur, non servavit ara Jovis Hercei, quæ in media erat ejus regia, ad quam a Pyrrho obtruncatus fuit.

(e) *Hercei*) Eo nomine dictus Jupiter ab ἕρκος septum, quod intra domorum septa sub dio tamen, & ætheris axe ejus aræ ponerentur.

(f) *Thessalus*) Hunc Thessaliæ regem ab Euryalo quodam ex Ossa monte præcipitatum nonnulli scripserunt. Verum conjectationes sunt.

(g) *Ossa*) Mons est Thessaliæ.

(h) *Qui sceptrum*) Euryalus *scilicet* Thessalo pulso regnum invasit: verum cum illius cæde purgatus non esset, ab anguibus furialibus absumtus dicitur.

(i) *Minoia*) Dædalum in Siciliam persequutus erat Minos, & Cocali regis fines vastabat. Hic ergo spe facta Dædali dedendi, quem tamen ob præclara opera carum habebat, Minoem ad colloquium vocavit. Venit ille. Tandiu autem jussus in thermis expectare quoad vaporibus calidarum aquarum est extinctus; cujus tamen corpus exanimum suis, tanquam casu in aquas lapsus esset, sine mora redditum. Sed aliter atque aliter a diversis ea fabula narratur.

(k) *Non impune*) Non impune *scil.* & viscera vellicabat & sanguinem Promethei ebibebat aquila, quæ in Caucaso monte religatum ideo torquebat quod ignem æthereа domo subduxisset, aut Palladem amavisset.

Ac,

Digitized by Google

Ac, velut (*a*) Etracides magno ter ab Hercule quintus,
Cæsus in immensum projiciare fretum.
Aut, ut (*b*) Amyntiaden, turpi dilectus amore
Oderit, & sævo vulneret ense puer.
Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
Quam (*c*) qui cornigero de Jove natus erat.
More vel intereas capti suspensus (*d*) Achæi,
Qui miser (*e*) auriferâ teste pependit aquâ.
Aut, ut (*f*) Achillidæ cognato nomine (*g*) clarum,
Opprimat hostili tegula jacta manu.
Nec tua, quam (*h*) Pyrrhi, felicius ossa quiescant;
Sparsa per Ambracias quæ jacuere vias.
(*i*) Nataque ut Æacidæ, jaculis moriaris adactis:
(*k*) Non licet hoc Cereri dissimulare nefas.
Utque (*l*) nepos dicti nostro modo carmine regis
(*m*) Cantharidum succos dante parente bibas.

INTERPRETATIO.

Atque sicut Etracides quintus ab Hercule ter magno, mactatus præcipiteris in vastum mare. Vel puer amatus obscœno amore aversetur, & interficiat gladio fero, ut Amyntiaden. Neque pocula magis tuta tibi possint parari quam illi *qui ortus erat ex Jove cornifero. Vel pereas suspensus in modum Achæi capti, qui infelix pependit aqua aurifera teste. Vel tegula impulsa manu infensa te occidat ut insignem nomine cognato Achillidæ. Neque ossa tua melius quiescant quam Pyrrhi, quæ jacuerunt disjecta per vias Ambracias. Atque pereas ut filia Æacidæ, jaculis impetita. Non licet tegere istud flagitium Cereri. Et, ut nepos regis modo appellati nostro versu, potes succos Cantharidum matre præbente.*

NOTÆ.

(a) *Etracides*) Quis hic fuerit non scio: sed neque permagni interest.

(b) *Amyntiaden*) Philippus est rex Macedonum Amyntæ filius, quem Pausanias adolescens, iratus quod frustra de stupro ab Attalo illato apud illum queraretur, imo & irridaretur, tandam confodit.

(c) *Qui cornig.*) Alexandrum dicit magnum multoque stultiorem, qui Jovis Hammonis dici & haberi voluit filius. Hunc vero veneno nonnulli Antipatri jussu sublatum tradiderunt.

(d) *Achæi*) Andromachi fuit filius, qui cum universam cis Taurum montem Asiam imperio suo regeret, a Bolide & Cambylo proditus, & ad regem Antiochum adductus, crudelissimo supplicio non longe a Pactolo fluvio, atque adeo illo teste, interiit. Rem totam narrat Polybius.

(e) *Aurifera*) Pactolus enim Lydiæ fluvius arenas dicitur vehere aureas.

(f) *Achillidæ*) Pyrrhi seu Neoptolemi, Achillis filii.

(g) *Clarum*) Pyrrhus est rex Epirotarum, qui eodem nomine atque origine claruit qua Pyrrhus ille Achillis filius. Tegula vero, anili quidem manu immissa, Rex est ista exanimatus.

(h) *Pyrrhi*) De Neoptolemo intellige; nam quæ hæc eadem refert de illo Hyginus ipse, in quem ista omnia vulgò congesta putant.

(i) *Nataque*) Laodamia est Pyrrhi Æacidæ Epirotarum regis filia, quæ ad Cereris aram quamvis confugisset, populi concursu interfecta est. Quod facinus dii immortales assiduis cladibus, sterilitate, fame, & prope interitu totius populi vindicaverunt; ut fuse narrat Justinus lib. 28. Noster proximo versu satis aperte indicat.

(k) *Non licet*) Illud est quod modo dixi, fama afflictos Epirotas propter scelus & neglectum Cereris numen.

(l) *Nepos*) Hunc magni Pyrrhi, cujus in Italia res gestæ memorantur, volunt fuisse nepotem; quem, ut ex Athenæo pronum est auspicari, mater seu avia Olympias unà cum Tigride puellâ quadam Leucadiâ concubinâ ejus veneno sustulit.

(m) *Cantharidum*) Quæ muscæ sunt ita venenatæ, ut pro veneno a Cicerone usurpentur,

Aut pia te cæso dicatur adultera; sicut,
Qua cecidit Leucon vindice, dicta (*a*) pia est.
Inque pyram tecum carissima pignora mittas;
Quem finem vitæ (*b*) Sardanapallus habet.
Utque Jovis Libyci templum violare (*c*) parantes,
Acta Noto vultus condat arena tuos.
Utque necatorum (*d*) Darei fraude secundi,
Sic tua subsidens devoret ora cinis.
Aut, ut olivifera quondam (*e*) Sicyone (*f*) fugato,
Sit frigus mortis caussa famesque tuæ.
Aut, ut (*g*) Atarnites, insutus pelle juvenci
Turpiter ad dominum præda ferare tuum.
Inque tuo thalamo ritu jugulere (*h*) Pheræi:
Qui datus est leto conjugis ense suæ.

INTERPRETATIO.

Vel adultera vocetur pia te mactato, quemadmodum appellata est pia, qua ultrice Leucon occidit. Atque projicias tecum in rogum liberos dilectissimos; quem vitæ exitum Sardanapallus consequutus est. Et arena jactata obruat faciem tuam, quemadmodum obruit *illos qui aggressi sunt populari templum Jovis Libyci. Atque cinis subsidens absorbeat tuam faciem, sicut interfectorum dolo Darei secundi. Vel frigus & fames sit caussa mortis tuæ, ut olim pulso Sicyone olivifera. Vel, ut Atarnites, feraris indecore præda ad dominum tuum insutus pelle juvenci. Atque mactaris in tuo cubiculo sicut Pheræus, qui occisus est cultro suæ uxoris.*

NOTÆ.

(a) *Pia*) Fabula est obscura, quam nonnulli ex vetustis quibusdam interpretibus ad Leuconem quendam referunt, qui fratrem Spartacum ex Persicis regibus unum, aut Oxilochum regem Ponti, occiderit; sperans *scilicet* siquidem cum fratris uxore adultera rem haberet, ultro esse regnum adepturum. At enim illa mariti vicem ulcisci maluit; atque hinc pietas ejus laudata. Fides vero harum fabularum penes auctores fuerit.

(b) *Sardanap.*) Ultimus fuit rex Assyriorum qui luxuria sua primo victus, deinde Arbace duce a suis ad ultima compulsus, esse in pyram in regia extructam, congestis eodem quæcumque habuit carissima, viros imitatus hoc uno, conjecit.

(c) *Parantes*) De exercitu loquitur, quem Cambyses, Cyri filius, superstitionibus offensus Ægyptiorum, ad Hammonis templum diruendum misit. Illi enim arenarum cumulis obruti sunt.

(d) *Darei*) Ad Ochum referunt non male qui Dareus est dictus. Hic, ut Valer. Max. prolixe refert, quos neque veneno, neque ferro, neque ulla vi aut inopia alimentorum sese interfecturum juraverat, hac fraude sustulit. Locum munitum altis parietibus cinere complevit; inde supposito tigno, largo epulo eos quos perdere vellet accipiebat, qui consopiti in congeriem illam cineris decidebant & obruebantur.

(e) *Sicyone*) Hæc vero Peloponnesi urbs fuit baccis suis & oleo celeberrima.

(f) *Fugato*) Hic Neocles aut Nicocles ex vetustissimo interprete, a Zarotto dicitur: de quo etiam Pausanias, itemque Plutarchus: tametsi de exilio ejus tantum loquuntur.

(g) *Atarnites*) De Hermia Atarnæ Mysiæ urbis tyranno Turnebus bene videtur exposuisse, qui ex Diodoro, illum, quia a Persarum rege defecerat, ab Hectore quodam hujus duce circumventum & in potestatem illius fuisse redactum dicit. Quanquam enim juvenci insutum pelle non testetur Diodorus, aliunde istud potuit didicisse Naso; neque ideo, ut censuerunt nonnulli, hunc locum emendandum crediderim.

(h) *Pheræi*) Alexandrum dicit, qui tyrannidem apud Pheræos in Thessalia exercuit. Uxorem Theben admodum dilexit; ab illa tamen propter pellicatus suspicionem interfectus est; ut docet Cicero.

Quea-

Quosque putas fidos, ut Larissæus (*a*) Alevas,
  Vulnere non fidos experiare tuo.
Utque (*b*) Milon, sub quo cruciata est Pisa tyranno,
  Vivus in occultas præcipiteris (*c*) aquas.
Quæque in Adimantum (*d*) Phliasia regna tenentem
  Ab Jove venerunt, te quoque tela petant.
Aut, ut (*e*) Amastriacis quondam Lenæus ab oris,
  Nudus Achillea destituaris humo.
Utque vel (*f*) Eurydamas ter circum busta Thrasylli
  Est Larissæis raptus ab hoste rotis:
Vel (*g*) qui quæ fuerat tutatus mœnia sæpe
  Corpore lustravit non diuturna suo:
Utque novum passa est genus (*h*) Hippomeneia pœnæ,
  Tractus in (*i*) Actæa fertur adulter humo:

INTERPRETATIO.

Et, ut Alevas Larissæus, sentias infidos plaga tua quos credit fidos. Et sicut Milon, sub quo tyranno Pisa est vexata, vivus præcipiteris in aquas occultas. Et jacula quæ impulsa sunt ab Jove adversus Adimantum obtinentem regna Phliasia, te etiam feriant. Vel ut Lenæus olim ab oris Amastriacis relinquaris nudus in terra Achillea. Atque vel ut Eurydamas est ter raptus ab hoste circum busta Thrasylli rotis Larissæis; seu qui lustravit corpore suo muros non diuturnos quos defenderat; & ut Hippomeneia passa est novum genus pœnæ, adulter dicitur distractus in terra Actæa,

NOTÆ.

(a) *Alevas*) Hic Larissæ in Thessalia dicitur dominatum tenuisse, & civium timore satellites habuisse, a quibus denique interfectus.

(b) *Milon*) Plures fuerunt illo nomine, ex quibus unus Pisam in Elide tenuit, de quo hic agitur si vetustissimo Interpreti credimus. Quanquam alii pro *Mila*, *ille* legunt, & ex Pausania de Pantaleone hunc locum exponunt.

(c) *Aquas*) Alphæi fluminis, qui terra absorbetur.

(d) *Phliasia*) Phlius, untis, geminum fuit Peloponnesi oppidum. Cæterum de isto Adimanto nihil præterea dicitur, nisi quod Deorum contemtor esset maximus. Idque ex veteri Interprete tantum, cui cunctanter credendum.

(e) *Amastriacis*) Amestris urbs est Paphlagoniæ, quam, ut scribunt nonnulli, Amestris Oxyartis filia uxor Dionysii tyranni Heracliensis condidit. Hic autem nomine Dionysius forte quia utroque appellatus Bacchus, *Lenæus* dictus est, qui a Mithridate expulsus in locum venit quem *Achillis Cursum* ab ejus exercitatione vocitarunt, ubi a suis desertus, & omni ope destitutus periit. Fabula. Scribit equidem Ammianus Insulam esse Leucen sine habitatoribus ullis Achilli dedicatam; in quam si fuerint quidam forte delati, visis Antiquitatis vestigiis, temploque & donariis eidem Heroi consecratis, vespere repetere naves. Neminem enim sine vitæ discrimine illic pernoctare; quia *scilicet*, ut ait Dionys. Alexandrinus, fama fuit illic Achillis, & aliorum heroum animas *versari desertas per valles*. Atque adeo, cum ea insula Borysthenis ostio sit objecta, aliquem forte eo deportatum Amastri Lenæum credideris. Verum enimvero tanta copia veterum librorum cum male perierit, ex quibus sua decerpsit Naso, vix aliter quam conjecturis nonnulla liceat aucupari. Atque hæc prolixa nimis.

(f) *Eurydamas*) Hunc ex veteri Thessalorum more ita tractum scripsit vetus Homeri Commentator.

(g) *Qui quæ*) Hector est Priami filius, qui circum muros Iliacos ter ab Achille raptatus.

(h) *Hippomeneia*) Hippomenes Athenarum fuit princeps sævissimus, qui filiam Limonem in adulterio deprehensam equo devorandam exposuit, quem cum ipsa sine alimentis incluserit.

(i) *Actæa*) *Atheniensi*.

Sic, ubi vita tuos invisa reliquerit artus,
  Ultores rapiant turpe cadaver equi.
Viscera sic aliquis scopulus tua figat; ut olim
  Fixa sub (*a*) Euboico Graja fuere (*b*) sinu.
Utque ferox periit & fulmine & æquore (*c*) raptor;
  (*d*) Sic te mersuras adjuvet ignis aquas.
Mens quoque sic Furiis vecors agitetur, ut (*e*) illi
  Unum cui toto corpore vulnus erat.
Utque (*f*) Dryantidæ (*g*) Rhodopeia regna tenenti;
  In gemino dispar cui pede cultus erat.
Ut fuit (*h*) Oetæo quondam, (*i*) generoque draconum,
  (*k*) Tisamenique patri, (*l*) Callirhoesque viro.

INTERPRETATIO.

Ita, postquam vita invisa destituerit membra tua, equi vindices discerpant obscœnum cadaver. Aliquis scopulus perinde fodiat tua præcordia, ut Græca fuerunt fossa olim sub sinu Euboico. Et quemadmodum sævus prædo oppressus est fulmine & mari, ita ignis sit auxilio aquis te mersuris. Anima etiam improba perinde vexetur, ut illi, cui unum vulnus erat toto corpore; Et sicut Dryantidæ tenenti regna Rhodopeia, cui cultus erat dissimilis in pede gemino. Quemadmodum evenit olim Oetæo, & genero draconum, & patri Tisameni, & marito Callirhoes.

NOTÆ.

(a) *Euboico*) Eubœæ insulæ, ubi Locrensea *Unius ob noxam, & furias Ajacis Oilei*, Trojâ in patriam redeuntes misere afflicti sunt.

(b) *Sinu*) Ille est qui Eubœam insulam a Bœotis modico æstu dividit.

(c) *Raptor*) Ajax est Oilei filius, cui Pallas ideo infensa, quod Cassandram Priami filiam in templo suo stuprasset. Ea vero, si Maroni credas,

Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem
Disjecitque rates, evertitque æquora ventis:
Illum expirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.

(d) *Sit*) Quemadmodum Ajax igne cœlitus immisso & aquis æstuantibus suffocatus est.

(e) *Illi*) De Marsia, quem Apollo pelle multavit, nonnulli intelligendum censent: Potior tamen mihi Micylli, viri certe doctissimi, videtur sententia, qui ad Ajacem Telamonium istud refert. Is vero & furiis agitatus est, & toto corpore invulnerabilis præterquam ea parte qua pelle Herculis leoninâ infans contectus non fuerat. Cæterum non tædet modo harum fabularum, verum & minus apte congestæ viderentur, quas non tam ille aliquam cacozelia, aut nimis scientiæ affectatio produxisset, nisi Poeta & institutum istud esse suum, & ita postulare rationem carminis prædixisset.

(f) *Dryantidæ*) Lycurgum intellige, Dryantis filium, (nam plures fuerunt) qui insania a Libero fugato immissa, cum vites excidere conatus esset, sibi unum pedem amputavit; quamobrem etiam disparem cultum in pede gemino Naso fuisse dicit.

(g) *Rhodopeia*) *Thracia*, a Rhodope Thraciæ monte.

(h) *Oetæo*) De Hercule agitur, qui in Oeta Thessaliæ monte, furens ex quo tunicam Centauri Nessi sanguine atque Hydræ veneno tinctam induit, flammis insaniam & vitam finivit. Quam rem ex Epistolis heroidibus licet repetere.

(i) *Genero*) Athamas est Cadmi atque Hermioniæ gener, qui in dracones mutati, ut dictum in Metam. Athamantis autem ab Junone immissam rabiem prolixe vidimus in Metam.

(k) *Tisamenique pat.*) Orestes est, qui ex Hermione Tisamenum suscepit: de cujus Orestæ furiis jam sæpius dictum.

(l) *Callirhoes*) Hæc Acheloi fuit filia. Eam autem uxorem duxit Alcmæon, Amphiarai filius, qui propter occisam Eriphylem matrem in furorem versus est.

Nec

Nec tibi contingat matrona pudicior illa,
Qua potuit (*a*) Tydeus erubuisse nuru.
(*b*) Quæque sui Venerem junxit cum fratre mariti,
Locris in ancillæ dissimulata necem.
Dî quoque tam faciant possis gaudere fideli
Conjuge, quam (*c*) Talai (*d*) Tyndareique gener.
(*e*) Quæque parare suis letum patruelibus ausæ
Belides assiduâ colla premuntur aquâ.
(*f*) Byblidos & (*g*) Canaces, sicut facit, ardeat igne:
Nec, nisi per crimen, sit tibi nota soror.
Filia si fuerit; sit quod (*h*) Pelopea (*i*) Thyestæ;
(*k*) Myrrha suo patri, (*l*) Nyctimeneque suo.
Neu pia, neve magis capiti sit fida paterno,
Quam tibi vel, (*m*) Pterela, vel tibi, (*n*) Nise, fuit.
Infamemque locum (*o*) sceleris quæ nomine fecit,
Pressit & inductis membra paterna rotis.

INTERPRETATIO.

Neque uxor eveniat tibi castior illa, qua nuru Tydeus potuit suffundi pudore. Et quæ Locris miscuit Venerem cum fratre mariti sui, tecta per cædem ancillæ. Dii faciant etiam possis lætari uxore tam fideli, quam gener Talai & Tyndarei. Et quam Belides fuerunt, quæ non veritæ intentare mortem suis patruelibus guttur habent appressum aqua jugi. Uratur, ut uritur, igne Byblidos & Canaces: neque soror sit tibi cognita nisi per crimen. Si filia fuerit, sit quod Pelopea Thyestæ, Myrrha suo patri, & Nyctimene suo. Neve sit magis pia, aut fida capiti paterno, quam fuit vel tibi, Pterela, vel tibi, Nise. Et quæ fecit locum infamem nomine sceleris, & pressit artus paternos rotis immissis.

NOTÆ.

(a) *Tydeus*) Diomedis fuit pater, qui quidem Diomedes Ægialen duxit uxorem tento furore a Venere immisso percitam, ut se passim omnibus juvenibus prostitueret. Hæc Diomedi relata gratia, qui Venerem Æneæ suo faventem bello Trojano vulneraverat.

(b) *Quæque*) Hanc fuisse volunt Hypermnestram Locrensem, quæ cum fratris mariti sui concubitum appeteret, clam nocturno tempore id assequuta, mane pudore affecta, ut scelus suum dissimularet, ancillam, quasi eam in concubitu deprehendisset, necare non dubitavit.

(c) *Talaique*) Amphiaraus est, qui Eriphylen Talai filiam duxit uxorem, a qua monili corrupta proditus est, coactusque ad bellum Thebanum proficisci, ubi vivus terræ absorptus est.

(d) *Tyndareique gen.*) Agamemnonem dicit, qui Clytæmnestram Tyndari filiam habuit uxorem, a qua, Ægisthi adulteri ope, fuit interfectus.

(e) *Quæque*) Danai dicit filias, de quibus jam toties.

(f) *Byblidos*) Caunum fratrem amasse vidimus in Metam.

(g) *Canaces*) Extat ejus Epistola in Heroidibus, ubi vide.

(h) *Pelopea*) Hæc vero cum inscio patre rem habuit, ex quo nefario concubitu Ægisthus natus pulcherrimus infans, qui grandior Atreum & Agamemnonem sustulit.

(i) *Thyestæ*) Hunc Pelopis filium, nefariumque adulterum jam sæpe vidimus.

(k) *Myrrha*) De ea Cynaræ Cypriorum regis filia, Adonidis matre, dictum quoque in Metam.

(l) *Nyctimene*) Hujus quoque fabulam in quarto Metam. reperies.

(m) *Pterela*) Hujus narratur fabula ab Apollodoro, qui a Cymethone aut Comæthone Amphitryonis amore capta, & patriam, & patrem, de hujus capite aureo capillo desecto, proditum narrat.

(n) *Nise*) Scyllæ filiæ proditione fatalem crinem amisisse etiam in Metam. legimus.

(o) *Sceleris*) Dictus est nempe vicus sceleratus Romæ in quo per interfecti patris ora carpentum Tullia Tarquinii non filia, ut male scripsit Commentator, sed uxor, Servii autem filia, consternatis equis egit.

Digitized by Google

Ut (*a*) juvenes pereas, quorum fastigia vultus
 Olim Pisææ (*b*) sustinuere foris.
Ut (*c*) qui perfusam miserorum sæpe procorum
 Ipse suo melius sanguine tinxit humum:
Proditor ut sævi periit (*d*) auriga tyranni,
 Qui nova Myrtoæ nomina fecit aquæ.
Ut qui velocem frustra petiere (*e*) puellam;
 Dum capta est pomis tardior illa tribus.
Ut qui tecta (*f*) novi formam celantia monstri
 Intrarunt cæcæ non redeunda domûs.
Ut quorum (*g*) Æacides misit violentus in altos
 Corpora cum senis altera sena rogos.
Ut quos, obscuri lusos ambagibus oris,
 Legimus infandæ (*h*) Sphinga dedisse neci.
(*i*) Ut qui (*k*) Bistoniæ templo cecidere Minervæ;
 Propter quod facies nunc quoque versa Deæ est.

INTERPRETATIO.

Intereas sicut juvenes, quorum ora sustinuerunt culmina valvæ Pisæ. Ut qui ipse aquius infecit suo cruore terram, sæpe infectam sanguine infelicium procorum: Quemadmodum periit auriga proditor feri tyranni, qui dedit nomen mari Myrtoo. Sicut illi, qui cupiverunt frustra puellam celerem, dum ea capta est tardior pomis tribus. Ut qui subierunt tecta non remeanda obscura domus, tegentia figuram novi monstri. Ut quorum Æacides iratus jecit in excelsos rogos altera sena corpora cum senis. Ut quos legimus Sphingem tradidisse morti horrendæ, deceptos ambagibus ambigui sermonis. Ut qui interierunt in templo Minervæ Bistoniæ, propter quod vultus Deæ nunc etiam torvus est.

NOTÆ.

(a) *Juvenes*) Hippodamiæ dicit procos, quos Oenomaus Elidis & Pisæ rex curuli certamine victos, ne a genero ipse, pro oraculi monito interficeretur, mactari jubebat, ut in præcedentibus vidimus.

(b) *Sustinuere*) Scilicet illorum qui victi essent capita Oenomaus portæ affigi imperabat, ut ceteros qui filiæ amore tenerentur ab ejus nuptiis deterreret.

(c) *Qui perfus.*) Oenomaus ipse est, quem Myrtili aurigæ fraude a Pelope victum in præcedentibus vidimus.

(d) *Auriga*) Myrtilus est Oenomai tyranni, ut modo indicavimus; quem, præmium promissum repetentem Pelops in mare præcipitem dedit, quod ab illo *Myrtoum* dictum est, paraque est Ægæi non longe ab Icario.

(e) *Puellam*) Atalantam *scilicet*, cujus me piget fabulam ex Metam. repetere.

(f) *Novi*) Minotauri *scil.* cujus in Metam. inculcatam historiam frustra huc transcribe remus.

(g) *Æacides*) Achilles, qui, ut Homerus narrat, duodecim ex Trojanis eosque fortissimos jugulatos in Patrocli ardentem rogum amico inferias conjecit.

(h) *Sphinga*) Hujus monstri illiusque ænigmatis fabulam habes in Metam.

(i) *Ut qui*) Fabula obscura, quam tamen ex veteri Interprete ad Lemnios quosdam referunt a Spartanis pro impiæ legis sententia, qua ne cui hospiti Spartæ commorari liceret cavebatur, in templo Palladis, ipsa quidem invita & vultus avertente, mactatos. Verum clarius Salvagnius ad historiam refert, quam Justinus habet lib. 20. de 50. juvenibus, a Crotoniensibus Metapontinis & Sybaritanis inter ipsa Minervæ altaria trucidatis: quamobrem peste & seditionibus vexati.

(k) *Bistonia*) Vel quia ex Thracia ad Lacedæmonios translatum Palladis simulacrum, quam fabulam scripsit Interpres vetus: vel certe quia Minerva dea belli: ut Bistones pro Bellicosis, quales certe fuerunt, a Nasone generatim sumantur.

Ut

Ut qui (a) Threicii quondam præsepia regis
Fecerunt dapibus sanguinolenta suis.
(b) Therodamanteos ut qui pavere leones:
Quique (c) Thoanteæ Taurica sacra deæ.
Ut quos (d) Scylla vorax, Scyllæque adversa Charybdis,
Dulichiæ pavidos eripuere rati:
Ut quos dimisit vastam Polyphemus in alvum:
Ut (e) Læstrygonias qui subiere domos.
Ut (f) quos dux Pœnus mersit putealibus undis,
Et jacto canas (g) pulvere fecit aquas.
Sex bis ut (h) Icaridos famulæ (i) periere procique,
Inque caput domini (k) qui dabat arma procis.
Ut jacet Aonio (l) luctator ab hospite fusus,
Qui (mirum) (m) victor, cum cecidisset, erat.
Ut quos Antæi fortes pressere lacerti:
Quosque feræ morti (n) Lemnia turba dedit.
Ut (o) qui post longum sacri monstrator iniqui
Elicuit pluvias victima cæsus aquas.

INTERPRETATIO.

Et qui fecerunt olim equilia regis Thracii cruentata epulis suis. Ut qui esca fuerunt leonibus Therodamanteis; & qui admoti sunt *sacris deæ Thoanteæ. Ut quos Scylla rapax, & Charybdis opposita Scyllæ abstulerunt trepidos navi Dulichia. Ut quos Polyphemus deturbavit in profundum abdomen; ut qui intraverunt ædes Læstrygonias. Ut quos dux Pœnus oppressit aquis putealibus, & fecit aquas albas immisso pulvere. Ut duodecim ancillæ & proci Icaridos, & qui præbebat arma procis in caput domini interierunt. Ut luctator prostratus ab hospite Aonio jacet, qui, (res mira) erat superior, cum cecidisset. Ut quos valida brachia Antæi suffocaverunt, quosque agmen Lemnium opposuit sævæ morti. Ut monstrator sacri nefandi, qui post longum* tempus *mactatus in hostiam eduxit aquas pluviales.*

NOTÆ.

(a) *Threicii*) Diomedem dicit, de quo in Metam.

(b) *Therodamant.*) De Therodamente jam quoque in primo de Ponto.

(c) *Thoanteæ*) Dianem dicit in Taurica regione a Thoante rege humanis hostiis cultam, de qua multa in præcedentibus.

(d) *Scylla*) Repete si placet ista omnia ex Metam.

(e) *Læstrygonias*) Antiphatæ Læstrygonis, de quo non multo antee.

(f) *Quos dux*) Acerranorum Senatum dolo malo extra mœnia evocatum eo modo ludibrio habuit Annibal, cum in Campania bellum adversus ipsam fidem acrius quam adversus Populum Romanum gereret. Rem totam referunt Appianus & Valerius.

(g) *Pulvere*) Saxa dicit Appianus.

(h) *Icarides*) Penelopes Icarii filiæ.

(i) *Periere*) Nebulones sustulisse Ulyssem, qui uxoris suæ fidem sollicitaverant, non semel in superioribus vidimus.

(k) *Qui dabat*) Melanthius caprarum custos sibi istud negotii assumseret, ut narrat Homerus: cui deinde nares & aures abscissæ, genitalia exsecta, & canibus objecta, quod procis in caput Ulyssis arma ministrasset.

(l) *Luctator*) Antæus est, Terræ filius, quem sublatum Hercules Thebis natus, atque adeo Aonius suffocavit.

(m) *Victor*) Namque vires novas subinde cum Terram matrem tangeret accipiebat.

(n) *Lemnia*) De Lemniadibus mulieribus loquitur, quas etiam in præcedentibus maritos suos interfecisse ideo diximus, quod a viris ob fœtorem ab irata Venere immissum contemnerentur.

(o) *Qui post*) Thrasyllus est, seu Thrasius, qui Busiridem hospites immolare docuit, ut pluvias e Jove impetraret, atque primus ejus tyranni jussu non sine causa tamen mactatus est.

Fra-

(*a*) Frater ut Antæi, quo sanguine debuit, aras
Tinxit, & exemplis occidit ipse suis.
Ut (*b*) qui terribiles pro gramen habentibus herbis
Impius humano viscere pavit equos.
Ut duo diversis sub eodem vindice cæsi
Temporibus (*c*) Nessus, (*d*) Dexamenique gener:
Ut (*e*) pronepos, Saturne, tuus: quem reddere vitam
Urbe (*f*) Coronides vidit ab ipse suâ.
Ut (*g*) Sinis, & Sciron, & cum (*h*) Polypemone natus,
(*i*) Quique homo parte sui, parte juvencus erat.
(*k*) Quique trabes pressas ab humo mittebat in auras,
Æquoris aspiciens (*l*) hujus & hujus aquas.
Quæque Ceres vidit (*m*) læto pereuntia vultu
Corpora Thesea (*n*) Cercyonea manu.
Hæc (*o*) tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
Eveniant, aut his non leviora malis.

INTERPRETATIO.

Ut frater Antæi infecit altaria quo sanguine debuit, atque ipse periit exemplis suis. Ut scelestus qui aluit præcordiis humanis pro herbis habentibus gramen sævos equos. Ut duo Nessus scil. *& gener Dexameni mactati diversis temporibus sub eodem ultore. Ut pronepos tuus, Saturne, quem ipse Coronides vidit efflare vitam ab urbe sua. Ut Sinis, & Sciron, & cum Polypemone natus, & qui erat homo parte sui, parte taurus. Quique dabat in aerem ex terra pinus adductas, prospiciens aquas hujus & hujus maris. Et Cercyonea corpora, quæ Ceres vidit cadentia manu Thesea lætis oculis. Istæ calamitates aut non minores his tibi contingant, quem ira mea devovet dignis precibus.*

NOTÆ.

(a) *Frater*) Busiris est Neptuni etiam filius, quem Hercules sustulit.

(b) *Qui terr.*) Diomedem ipsum dicit, quem equis ipsius Hercules tradidit edendum.

(c) *Neſſus*) Centaurus ab Hercule cæsus.

(d) *Dexameni*) Hujus vero Dejaniram filiam facit Hyginus, quam quidem vim timens Eurytioni Centauro deſponderat, Hercules interfecto isto vindicavit.

(e) *Pronepos*) Periphetan intellige, quem a clava quam gestare solebat Corynetan magis appellaverunt. Hunc latronem Theseus circa Epidaurum, quo loco Æsculapius peculiariter colebatur, mactavit: quare & eum reddere vitam seu mori vidit. Saturni autem pronepos dicitur quia Vulcani fuit filius, cujus mater Juno, Saturno sata.

(f) *Coronides*) Æsculapius Coronidis ex Apolline filius.

(g) *Sinis & Sciron*) De his a Theseo sublatis latronibus in præcedentibus vidimus.

(h) *Polypemone*) Hunc eundem, qui Procustes quoque dicitur, esse voluerunt. Hospites cogebat super lectum ascendere, quo si longiores essent, pars supereminens amputabatur; si breviores, distendebantur. Alii Procusten Polypemonis filium faciunt, non alio quam hoc Nasonis loco freti. Ipse certe hæreo.

(i) *Quique homo*) De Minotauro loquitur; quem jam toties vidimus.

(k) *Quique trabes*) Pityocampten designat, qui ab eo nomen habuit, quod victos a se diversis arboribus alligatos laceraret. Diversum a Sini supra memorato Naso videtur facere; quanquam alii eundem esse voluerunt, altero *scilicet* nomine a factis eidem dato.

(l) *Hujus & huj.*) Quia Isthmi angustias obsidens Pityocamptes Ionium simul & Ægæum mare prospiciebat.

(m) *Læta*) Quia *scil.* Cercyonis sublata latrocinia, quibus antea præclusus aditus ad Eleusinem, ubi præcipue Ceres colebatur.

(n) *Cercyonea*) Cercyonis Neptuni filii qui hospites secum luctâ Eleusine certare cogebat, victos mactabat.

(o) *Tibi*) Ibin alloquitur.

Qua-

Digitized by Google

Qualis (*a*) Achæmenides Sicula desertus in Ætna,
Troica (*b*) cum vidit vela venire, fuit.
Qualis erat nec non fortuna binominis (*c*) Iri,
Quique (*d*) tenent pontem, (*e*) quæ tibi pejor erit.
(*f*) Filius & Cereris frustra tibi semper ametur;
Destituatque tuas usque petitus opes.
Utque per alternos unda labente recursus
Subtrahitur presso mollis arena pedi;
Sic tua nescio quo semper fortuna liquescat:
Lapsaque per medias effluat usque manus.
Utque (*g*) pater solitæ varias (*h*) mutare figuras
Plenus inextincta deficiare fame.
Nec dapis humanæ veniant fastidia: quaque
Parte potes, (*i*) Tydeus temporis hujus eris.
Atque aliquid facias, a vespere rursus ad ortus
Cur (*k*) externati Solis agantur equi.
(*l*) Fœda Lycaoniæ repetes convivia mensæ,
Tentabisque cibi fallere fraude Jovem.

INTERPRETATIO.

Qualis Achæmenides relictus in Ætna Sicula fuit, cum vidit carbasa Trojana accedere. Qualis erat etiam sors Iri binominis, & qui tenent pontem, quæ erit tibi sævior. Filius etiam Cereris nequicquam a te colatur, & quæsitus usque deserat tuas facultates. Et quemadmodum mobilis arena surripitur pedi imposito, aqua currente per reciprocos refluxus, ita tua fortuna dilabatur. semper nescio quo modo, *& surrepta indesinenter per medias manus distrahatur. Et sicut parens illius quæ consueverat vertere diversas formas plenus conficiaris fame inexplebili. Neque fastidia cibi humani accedant; & qua parte potes, eris Tydeus hujus ævi. Et admittas aliquid, quamobrem equi Solis territi flectantur denuo ab occasu ad ortum. Iterabis nefanda convivia mensæ Lycaoniæ, & aggrederis imponere Jovi fallaciâ dapis.*

NOTÆ.

(a) *Achæmenides*) Hunc Ulyssis socium in Sicilia relictum cum Polyphemi impias manus fugeret, deinde ab Ænea benigne acceptum in superioribus vidimus.

(b) *Cum vidit*) Horrido vero ille squalore fuit.

(c) *Iri*) Calabrem illum mendicum dicit Ithacensem, qui in proverbium abiit. *Arnæus* appellatus fuit priusquam in mendicando loquacitas illud alterum nomen imposuisset.

(d) *Tenent*) Scilicet angustias viarum obsident importuni rogatores.

(e) *Quæ*) Fortuna *scil.*

(f) *Filius*) Plutus est divitiarum Deus, quem Cererem ex Jasio suscepisse tradit Hesiodus.

(g) *Pater sol.*) Erisichthonem intelligit de quo in Metam. cujus inexplebilem famam Mestra seu Dryops filia sæpius vendita frustra lenire tentavit; siquidem proprios artus denique coactus est morsibus depascere.

(h) *Mutare*) Ut modo pro virgine, modo pro alio quopiam animante venderetur.

(i) *Tydeus*) Ille vero prior Oenei regis filius & Diomedis pater, a Menalippo in bello Thebano lethali vulnere percussus, moribundus allatum hostis caput dentibus corrosit; quod facinus adeo abhorruit Pallas, quæ e cælo descenderet, ut Tydeum immortalitate donaret, ut se everterit, neque quicquam tribuere voluerit. Qua de re Statius, & Porphyrius.

(k) *Externati*) Ad Thyestæ & Atrei decantatissimam fabulam alludit.

(l) *Fœda*) Quia Jovi etiam humanas dapes apponere non est veritus Lycaon. Hujus autem videsis fabulam Metam. 1.

Teque aliquis (*a*) posito tentet vim numinis opto:
(*b*) Tantalides tu sis, (*c*) Tereïdesque puer.
Et tua sic latos spargantur membra per agros;
Tanquam (*d*) quæ patrias detinuere vias.
Ære (*e*) Perilleo veros imitere juvencos,
Ad formam tauri conveniente sono.
Utve ferox (*f*) Phalaris, linguâ prius ense resectâ,
More bovis, (*g*) Paphio clausus in ære gemas.
Dumque redire voles ævi (*h*) melioris in annos,
Ut vetus Admeti decipiare (*i*) socer.
Atque (*k*) eques in medii mergare voragine cœni,
(*l*) Dummodo sint fati nomina nulla tui.
Atque utinam pereas, veluti de (*m*) dentibus orti
Sidoniâ jactis Graja per arva manu.

INTERPRETATIO.

Atque cupio aliquis tentet potentiam Dei te admoto: tu sis Tantalides & filius Terei. Et tui artus ita distrahantur per vastos campos, ut qui represserunt iter paternum. Æmuleris veros tauros ære Perilleo, voce respondente figuræ juvenci. Atque uti sævus Phalaris, lingua ante recisa, queraris ad modum tauri inclusus in ære Paphio. Et dum cupies reverti in annos ætatis valentioris, fallaris ut antiquus socer Admeti. Atque eques absorbearis abysso medii luti, dummodo nullus sit honos tuæ sortis, Atque utinam occidas sicut nati ex dentibus sparsis per agros manu Græca,

NOTÆ.

(a) *Posito*) *In dapes adhibito*; quomodo aut Lycaon aut Tantalus humanas carnes Jovi aliisque Diis apposuerunt, illorum divinitatem probaturi.

(b) *Tantalides*) Pelops Tantali filius. Hunc vero nefarium illum parentem Diis obtulisse jam sæpe vidimus.

(c) *Tereides*) Itys est Terei filius, quem mater patri epulandum admovit; uti dictum in Metam.

(d) *Quæ patr.*) Absyrti a Medea sorore discerpti tangit fabulam; quam sæpius in præcedentibus habuimus.

(e) *Perilleo*) De hoc æneo tauro a Perillo invento, & Phalaride Agrigentinorum tyranno actum quoque in superioribus.

(f) *Phalaris*) Ipse namque dicitur, a popularibus impetu facto, in taurum suum conjectus denique.

(g) *Paphio*) Pro quovis ære posuit; quia *scil.* Paphos insulæ Cypri oppidum eo maxime abundat.

(h) *Melioris*) Juvenilis *scil.*

(i) *Socer*) Pelias est, cujus filiam Alcesten Admetus uxorem duxit. Qua fraude autem illum filiarum manibus Medea sustulerit, videsis in Metam.

(k) *Eques*) Ad Curtii alludit historiam, qui Romæ hiatu ingenti terrâ dehiscente, conscenso equo sese Diis Manibus ex aruspicum responso devovit, & in specum præcipitavit.

(l) *Dummodo*) Addidit istud ne quam laudem ex clade sua Ibis, ut Curtius qui sese pro Patriæ salute devoverat, quoquo pacto consequeretur.

(m) *Dentibus*) Draconis *scil.* quos Cadmus Palladis jussu seminavit. Fabulam habes Metam. 4.

Et

Et quæ (*a*) Penthides fecit, (*b*) fraterque Medusæ,
Eveniant (*c*) capiti vota sinistra tuo.
(*d*) Et quibus exiguo volucris devota libello est,
Corpora projectâ quæ sua purgat aquâ.
Vulnera totque feras, quot dicitur (*e*) ille tulisse,
(*f*) Cujus ab inferiis culter abesse solet.
Attonitusque (*g*) seces, ut quos Cybeleia mater
Incitat ad (*h*) Phrygios, vilia membra, modos.
Deque viro fias nec fœmina nec vir, ut (*i*) Attys;
Et quatias (*k*) molli tympana rauca manu.
Inque (*l*) pecus subito Magnæ vertare Parentis:
(*m*) Victor ut est celeri victaque versa pede.

INTERPRETATIO.

Et infelicia vota que Penthides, & frater Meduse conceperunt eveniant capiti tuo: atque ea quibus avis devota est parvo libello, que proluit suum corpus aqua injecta. Et feriaris tot plagis, quot ille dicitur tulisse, a cujus inferiis culter solet abesse. Et attonit. laceres viles artus, ut quos mater Cybeleia movet ad modos Phrygios. Et de masculo fias nec mas nec fœmina, ut Attys; & pulses rauca tympana manu effeminata. Et muteris repente in brutum Magnæ Matris, sicut victor & victa repente mutati sunt.

NOTÆ.

(a) *Penthides*) De Pentheidæ hujus, ut & Medusæ fratris votis frustra sese torserunt Interpretes: neque vero illi quinam fuerint certo potui reperire. Ne plures tamen, Lector, satis superque nugarum hactenus habuimus: vel si tantopere dolet, ab illustrissimo Præside Salv. quod te oblectet pete. Pythei filium fuisse Hipponactem ex Suida docet, quem quidem Hipponactem notabili vultus fœditate facit Plinius. Eam ob rem, ut ex eodem ille refert, imaginem ejus lascivià jocorum Bupalus & Athenis sculptores fratres proposuere ridentium oculis. Quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum destrinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse; quod falsum est, &c. Jam superest ut pro *Penthides Pytheides* legas, & viro non diligenti minus quam sagaci gratias agas.

(b) *Frater*) Clarissim. Salvagn. legit *mater* ex veteris codicis vestigio, & de Hecuba interpretatur, cujus in Græcos diræ ut *Canis* appelleretur apud illos meruerunt. Verum ne pigeat Virum sane elegantem adire.

(c) *Capiti*) Optime; namque in eam partem vota dirigebantur.

(d) *Et quibus*) Imprecationes intellige quibus Apollonium Rhodium Callimachus sub Ibidis nomine devovit. Hujus enim volucris naturam rostro ventrem purgare solitam optime proximo Pentametro describit.

(e) *Ille sol.*) De Osiride sermonem esse ajunt, qui e Typhone fratre in minutissimas partes sit concisus, ut regno potiretur scilicet: quod tamen secus evenit.

(f) *Cujus*) De eo etiam Suidas, Appianus, Plutarchus.

(g) *Seces*) Virilia sibi amputare soliti erant Cybeles Sacerdotes.

(h) *Phrygios*) Ad tibiæ modulatus sonotos, quales in Phrygia, ubi primum Deûm magna culta mater, edebantur. Impetum divinum habuisse Lucianus tradit, cum Lidii modi Bacchicum, Dorii grave, Ioni: jucundum haberent.

(i) *Attys*) Qui in furorem actus seipsum evirayit, quanquam e Cybele ipsa id factum credidit Lucianus.

(k) *Molli*) Utpote Eunuchi seu evirati.

(l) *Pecus*) Leones *scil.* qui magnæ Deûm matris seu Cybeles currum trahere dicuntur.

(m) *Victor*) Hippomenes est, cujus, & Atalantæ, cursu ab eo superatæ, fabulam vidimus in Metam.

Solaque (*a*) Limone pœnam ne senserit illam,
  Et tua dente fero viscera carpat equus.
Aut, ut (*b*) Cassandri dominus non (*c*) mitior illo,
  Saucius ingesta contumuleris humo.
Aut, ut (*d*) Abantiades, aut ut (*e*) Lyrnesius heros,
  Clausus in æquoreas præcipiteris aquas.
Victima vel Phœbo sacras macteris ad aras,
  Quam tulit a sævo (*f*) Theudotus hoste necem.
Aut te devoveat certis (*g*) Abdera diebus,
  Saxaque devotum grandine plura petant.
Aut Jovis infesti telo feriare trisulco:
  Ut (*h*) satus Hipponoo, (*i*) Dosithoesque pater.

INTERPRETATIO.

Et ne Limone sola experta sit illam pœnam, equus discerpat tua præcordia dente sævo. Vel ut dominus Cassandri, non lenior illo, vulneratus sepeliaris terra superposita. Vel ut Abantiades, aut ut heroe Lyrnesius, clausus projiciaris in aquas marinas. Aut juguleris tanquam hostia Apollini ad sacra altaria, quam mortem Theudotus passus est ab hoste crudeli. Vel Abdera te execrationibus exagitet statutis diebus, & lapides crebriores grandine mittantur in te diris addictum. Vel tangaris telo trisulco Jovis infensi, sicut ortus Hipponoo & pater Dosithoes.

NOTÆ.

(a) *Limone*) De hac Hippomenis a patre in adulterio deprehensa jam supra dictum.

(b) *Cassandri*) Herculem videtur designare Alexandri magni filium, Cassandri adeoque dominum, siquidem paterni regni hæres legitimus, quem, ut Justinus scribit, Cassander tacite occidi jussit, & terra obrui.

(c) *Mitior illo*) Ad Ibin referendum istud quem in se non minus crudelem Naso, quam in Alexandri domum Cassandrum esse dicit.

(d) *Abantiades*) Perseus videtur esse Abantis Argivi pronepos, quem unà cum matre Danae Acrisius hujus pater arcâ conclusum in mare projecit; Polydectes tamen servavit, ut alibi dictum.

(e) *Lyrnesius*) De Telepho Herculis ex Auge filio agitur, quem ab Aleo materno avo cum matre expositum, & ad Cayci fluminis ostia delatum, ut Strabo priorque Euripides scripserunt, Theutras rex Mysiæ & Ciliciæ imperii fecit hæredem. Lyrnesius autem a Lyrnesso Ciliciæ urbe dicitur. Cæterum pro *Lyrnesius Cigneius* ex Sarraviano codice clariss. Heinsius reposuerat, & de Tene quodam, cujus longa est fabula, exposuerat. Verum in his quisquiliis diutius si immoraremur, pessime & tempore & vita & patientia tua abuti, Lector, videremur. Plurima sunt, quæ nunquam melius intelliguntur quam cum semel atque in perpetuum negliguntur: neque mediocris est judicii ea omnia internoscere.

(f) *Theudotus*) Hic, ex Justino, Bactrianorum rex, atque ab Arsace Parthorum rege mactatus, a Domitio ex eodem illo dicitur. Verum posterius falsum. Quare quis hic fuerit Theudotus merito amplius quærendum censuit Vir doctissimus Salvagnius.

(g) *Abdera*) Urbs Thraciæ, ubi avertendarum calamitatum causa hominem quempiam diris imprecationibus devovere, & lapidibus obruere mos erat.

(h) *Satus Hipp.*) Capaneus est, quem Poetæ in Thebarum oppugnatione, non lapidibus obrutum, uti res erat, sed fulmine de scalis, quarum usum ad oppugnationem urbium docuerat, dejectum fabulati sunt.

(i) *Dosithoesq. p.*) Atracem volunt fuisse Thessaliæ regem illius Hippodamiæ patrem quam Pirithous duxit uxorem, qui quidem Atrax cum Dosithoen filiam a Jove compressam ob eam rem a se rejecisset, fulmine extinctus est. Quo tamen auctore a Commentatoribus Dosithoes pater dicatur Atrax mihi quidem non est compertum.

Ut

Ut (*a*) soror Autonoës, ut (*b*) cui matertera Maja est:
Ut temere optatos (*c*) qui male rexit equos.
Ut ferus (*d*) Æolides, ut sanguine cretus (*e*) eodem,
Quo genita est, liquidis (*f*) quæ caret Arctos aquis.
Ut (*g*) Macedo rapidis icta est cum conjuge flammis;
Sic precor ætherei vindicis igne cadas.
Prædave sis illis, quibus est (*h*) Latonia Delos,
Ante diem rapto, non adeunda, (*i*) Thraso.
Quique verecundæ (*k*) speculantem labra Dianæ,
Quique Crotopiaden diripuere (*l*) Linon.
Neve venenato levius feriaris ab angue,
Quam senis Oeagri Calliopesque (*m*) nurus;
Quam (*n*) puer Hypsipyles: quam (*o*) qui cava primus acuta
Cuspide (*p*) suspecti robora fixit equi.

INTERPRETATIO.

Ut soror Autonoes, ut cui Maja est matertera; ut qui male gubernavit equos perperam cupitos. Ut sævus Æolides, ut nati ex eodem sanguine, ex quo orta est Ursa, quæ caret aquis fluidis. Oro ut pereas flammis ultoris ætherei, sicut Maceda cum marito afflata est igne fervido. Vel sis illis præda, quibus Delos Latonia non est adeunda, Thraso sublato ante tempus: Vel qui discerpserunt intuentem alveos Dianæ pudicæ, seu qui laceraverunt Linon Crotopiaden. Neve minus mordearis a serpente pestifero, quam nurus Oeagri & Calliopes, quam alumnus Hypsipyles; quam qui primus fodit mucrone acuto vasta ligna equi suspecti.

NOTÆ.

(*a*) *Soror Autono.*) Semele est, Bacchi mater, de qua Metam. 3.

(*b*) *Cui mat.*) Ad Jasium refer Jove & Electra Atlantide natum, cui adeoque Maja Atlantis filia matertera fuerit. Is namque ab Jove etiam fulmine ictus, quod cum Cerere rem habuisset.

(*c*) *Qui male*) Phaetontem dicit.

(*d*) *Æolides*) Salmoneus est Æoli cujusdem filius, qui in Elide tenens imperium, machina quadam fulgurabat, tonabat, populi animos conturbabat,

Divumque sibi poscebat honorem,

ut habet Virgilius: quem vero fulmine Jupiter ob superbiam ad Inferos deturbavit. Verum enimvero fabulam si omittes, artificem fuisse egregium idoneis ex auctoribus comperies.

(*e*) *Eodem sanguine cret.*) Lycaonis intellige filios Jovis fulmine necatos, ut testatur Hyginus. Eodem quippe sanguine creti, quo Callysto Lycaonis etiam filia in Arctom, seu Ursam mutata, & in cælum translata.

(*f*) *Quæ caret*) Sæpius jam diximus mari non tingi Ursam, quæ in polo nobis sublato posita.

(*g*) *Maceda*) Hæc in suo exusta fuit thalamo, quæ Macedoniæ nomen dedit, ut quidam tradiderunt seu fabulati sunt, namque obscura hæc sunt omnia.

(*h*) *Latonia*) Quia in Delo insula Apollinem & Dianam Latona dicitur enixa.

(*i*) *Thraso*) Hic Thasus aut Thracius ab Hygino dicitur, Apollinis Sacerdotis filius; ex quo Delo nullus canis.

(*k*) *Speculantem*) Actæonem dicit. Fabula notissima.

(*l*) *Linon*) Hic Crotopiades dicitur ab avo Crotopo, Argivorum rege, cum cujus filia Psamatha Apollo consuevit, ex qua Linus ortus. Hunc autem cum inter virgulta metu patris occultasset, canes lacerarunt.

(*m*) *Nurus*) Eurydice est, Orphei conjux, qui patrem habuit Oeagrum, matrem Calliopen Musam; quare & illa horum nurus.

(*n*) *Puer Hyps.*) Opheltes est alio nomine dictus Archemorus, Lycurgi Nemeorum regis filius, qui ab Hypsipyle nutrice indiligenter custoditus, serpentis morsu extinctus est.

(*o*) *Qui cava*) Laocoontem dicit Virgiliano Carmine notissimum, qui

*validis ingentem viribus hastam
In latus, inque feri curvam compagibus alvum
Contorsit*:

atque adeo equum ligneum Minervæ sacrum ut fabulatus erat Sinon violavit; qua re a duobus draconibus correptus, & misere involutus.

(*p*) *Suspecti*) *Equo ne credite, Teucri*, ait ille apud Maronem.

Ne-

Digitized by Google

Neve gradus adeas (*a*) Elpenore cautius altos:
Vimque feras vini, quo tulit ille modo.
Tamque cadas domitus, quam quisquis ad arma vocantem
Juvit inhumanum (*b*) Thiodamanta Dryops.
Quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
Proditus inclusæ (*c*) Cacus ab ore bovis.
Quam (*d*) qui dona tulit Lernæo tincta veneno,
Euboicasque suo sanguine tinxit aquas.
Vel de præcipiti venias in Tartara saxo,
Ut (*e*) qui Socraticum de nece legit opus.
Ut (*f*) qui Theseæ fallacia vela carinæ
Vidit: ut Iliaca missus ab arce (*g*) puer.
Ut teneri (*h*) nutrix, eadem matertera, Bacchi:
Ut (*i*) cui causa necis serra reperta fuit.

INTERPRETATIO.

Neve accedas prudentius ad excelsas scalas Elpenore, & toleres vim vini, quo modo ille toleravit. Atque intereas non minus victus quam quisquis Dryops opem tulit fero Thiodamanti hortanti ad arma: quam inhumanus Cacus ipse interfectus in sua specu, patefactus ore vaccæ inclusæ: quam qui portavit munera infecta tabo Lernæo, & infecit aquas Euboicas sanguine suo. Vel descendas ad Inferos de rupe prærupta, ut qui legit opus Socraticum de morte. Ut qui spectavit carbasa mendacia navis Theseæ; ut puer dejectus ex arce Trojana. Sicut nutrix atque eadem matertera parvi Bacchi; sicuti ille cui serra inventa fuit caussa mortis.

NOTÆ.

(a) *Elpenore*) Hunc Ulyssis socium jam supra vidimus ebrium & de scalis lapsum cervice fracta.

(b) *Thiodamanta*) Dryopum populorum ad Pindum montem rex fuit, a quo cum Hylus Herculis filius cibum petiisset, Hercule illac iter faciente, atque ille negasset, Thiodamantis boves mactatos Hercules suis apposuit. Eam injuriam Thiodamas ulcisci aggressus est, adducta Dryopum manu: verum fusos illos interfecto suo rege in Trachiniam coloniam duxit, & Hylan Thiodamantis filium formæ præstantia captus rapuit.

(c) *Cacus*) Vulcani fuit filius ab Hercule domitus in monte Aventino ob boves raptas unà cum juvencis, quarum caudâ in speluncam tractarum

Reddit una boum vocem vastoque sub antro
Mugiit, & Caci spem custodita fefellit.

(d) *Qui dona*) Lichas est qui tunicam venenatam Herculi a Dejanira attulit; quem quidem furens in mare Euboicum projecit.

(e) *Qui Socrat.*) Cleombrotum dicit Ambracioten, qui Platonis lecto libro de animæ immortalitate, qui Phœdon inscribitur, sese in mare præcipitem dedit. A Socrate vero præsertim de animæ immortalitate sententia dimanaverat.

(f) *Qui Theseæ*) Ægeus est Thesei pater, qui cum a Creta insula revertentis filii vela nigra pro albis aut puniceis, quæ victori imperaverat prospexisset, mortuum putavit, & præ dolore sese in mare, quod ab illo nonnulli dictum volunt, veri nescius præcipitem dedit.

(g) *Puer*) Astyanax est Hectoris filius, quem Ulysses, ardente Ilio, de turri præcipitavit.

(h) *Nutrix*) Ino est soror Semeles, quam Bacchus matrem habuit. Illa vero Athamantis mariti furorem fugiens, a scopulo sese cum Melicerte filio in mare dejecit.

(i) *Cui causa*) Perdicem intellige Dædali nepotem ex sorore, quem ille ex invidia, quod serram & circinum ingenio suo invenisset, præcipitem ex turri dedit.

Ly-

(*a*) Lydia se scopulis ut virgo misit ab altis,
Dixerat invito quæ mala verba deo.
Fœta tibi occurrat (*b*) patrio popularis in arvo,
Sitque (*c*) Paphageæ caussa leæna necis.
Quique (*d*) Lycurgiden letavit & (*e*) arbore natum,
(*f*) Idmonaque audacem, te quoque rumpat aper.
Isque vel exanimis faciat tibi vulnus: ut (*g*) illi,
Ora super fixi quem cecidere suis.
Sive idem, simili pinus quem morte peremit,
(*h*) Phryx & venator sis Berecynthiades.
Si tua contigerit (*i*) Minoas puppis arenas;
Te Corcyræum Cressia turba (*k*) putet.

INTERPRETATIO.

Quemadmodum puella Lydia, quæ ingesserat probra deo dolens, se præcipitem dedit ab excelsis rupibus. Leæna prægnans popularis tibi obvia fiat in agro patrio, & sit caussa mortis Paphageæ. Et aper qui leto dedit Lycurgiden, & ortum ex arbore, & temerarium Idmonem, te etiam laceret. Atque is vel mortuus tibi impingat plagam, ut illi super quem rostrum apri transfossi cecidit. Seu idem sis Phryx & venator Berecynthiades, quem pinus oppressit simili morte. Si tua navis contigerit arenas Minoas, turba Cressia arbitretur te Corcyræum.

NOTÆ.

(a) *Lydia*) Fabula obscurior, quam ex veteri Interprete sic exponunt. Ilice quadam Ibici Lycii filiâ Dianæ auxilio fretâ Mars potiri non poterat, multaque ab illa opprobria pertulerat. Commotus tamen denique puellæ patrem interfecit: cujus morte illa dolens sese e rupe dejecit. Verum optime pro *Lydia* clariss. Salvag. legit *Livida*, atque ex Iano Parrhasio de Aglauro intelligit, de qua Metam. 2. hanc enim ex Athenarum arce sese præcipitem dedisse furiis a Minerva agitatam tradit Apollodorus.

(b) *Patria popul.*) Ibidis patriam subindicat, & quasi Lybicum facit; quanquam Ægyptium diximus.

(c) *Paphagea*) Paphagus Ambraciæ rex cum in leænam catulis stipatam incidisset, in hortis suis ab ea est dilaniatus. Clariss. Heinsius legendum vero censebat *Phaleceæ* ex Antonino Liberali. Parrhasius *Phaylleæ* ex Æliano. Utrumvis autem sequaris auctorem, parum intereat, cum hic Phayllum Ambraciæ Tyrannum, illa Phalæcum a leæna dilaniatum testentur. Quæ omnia prolixe neque minus eleganter habes apud clariss. Salvagn.

(d) *Lycurgiden*) Ancæum Lycurgi filium facit Hyginus, quem ab apro Calydonio percussum dicit.

(e) *Arbore natum*) Adonis est scilicet; de quo in 10. Metam.

(f) *Idmonaque*) Hunc Apollinis filium & Argonautam facit Hyginus; audacem ideo, quod vates ipse, cum in expeditione Colchica periturum intelligeret, nihilominus cum Argonautis navem conscendit. A sociis vero postquam aliquantum accessisset ab apro occisus est.

(g) *Illi*) Thoantem nonnulli dicunt. Diodorus ignoto nomine cuidam hanc refert fabulam, qui capto ingenti apro, caput solum arbori appendit, cum & pedes ex voto solvenei, debuisset. Qua re mox eodem loco meridiano æstu cum dormirat, solutum apri caput dormientis os oppressit.

(h) *Phryx*) *Eodem modo quo ille pinei pomi casu interficiaris*. Fabula vero obscura, quam ex veteri interprete ad Atyn quendam venatorem referunt in Berecyntho Phrygiæ monte, ubi Cybeles sacra fiebant, lassitudine oppressum, & sub pinu dormientem. Mirum ni hoc loco latet mendum.

(i) *Minoas*) In Sicilia interfectum Minoem jam supra vidimus. Ejus ossa in patriam cum populares referrent a Corcyræis seu insulæ Corcyræ incolis male tractati sunt. Quare quoscumque illi in Creta corripiebant ad regem suum inferias mittebant.

(k) *Putet*) Adeoque & mactat.

Le-

Digitized by Google

Inclususque necem cavea patiaris, ut (*a*) ille
Non profecturæ conditor historiæ.
Utque (*b*) repertori nocuit pugnacis Iambi,
Sic sit in exitium lingua proterva tuum.
Utque parum stabili (*c*) qui carmine læsit Athenas,
Invisus pereas deficiente cibo.
Utve (*d*) lyræ vates fertur periisse severæ;
Caussa sit exitii (*e*) dextera læsa tui.
Utque Agamemnonio (*f*) vulnus dedit anguis Orestæ;
Tu quoque de morsu virus habente cadas.
Sit tibi conjugii nox prima novissima vitæ:
(*g*) Eupolis hoc periit & nova nupta modo.
Utque cothurnatum cecidisse (*h*) Lycophrona narrant:
Hæreat in fibris fixa sagitta tuis.

INTERPRETATIO.

Atque inclusus cavea morte afficiaris, ut ille fabricator historiæ non profecturæ. Et lingua procax perinde sit in perniciem tuam ac inventori Iambi pugnacis. Et sicut ille qui insectatus est Athenas versu claudicante moriaris invisus, alimentis deficientibus. Vel ut ajunt poetam lyræ mordacis interiisse, dextra seu fides læsa sit caussa tuæ cladis. Et quemadmodum serpens vulneravit Oresten Agamemnonium, tu etiam pereas de ictu habente venenum. Nox prima conjugii sit tibi ultima vitæ: Eupolis & nova nupta occidit hoc malo. Et sicuti dicunt Lycophronem cothurnatum periisse, sagitta impacta stet in visceribus tuis.

NOTÆ.

(a) *Illa non*) Callisthenem dicit Olynthium, quem Alexander Magnus ad prodenda memoriæ gesta Asiatica accivit: deinde tanquam conjurationis conscium quod audacius de insolentia qua sese adorari volebat, palam loqueretur, truncatis membris, abscissis auribus, ac naso, labiisque deformatum, cum cane in cavea clausum circumferri jussit, diuque tortum tandem necavit. Quanquam alia alii scripserunt.

(b) *Repertori*) Archilochus est Poeta primus inter eos qui Iambos scripsere. Tanta vi illos in Lycamben socerum distrinxit quod sibi pactam Neobulen alteri collocasset, ut ad laqueum illum compulerit. Ob versuum autem petulantiam in exilium missus: quanquam non desunt qui ab illius domesticis necatum dicant.

(c) *Qui carmine*) Quidam ad Anaxandriden falso, alii ad Aristotelem quendam referunt. Alciatus & Turnebus de Hipponacte hunc locum intelligendum contendunt, qui claudicante & parum stabili versu, Scazonte *scilicet*, in Bupalum & Athenin invectus sit; quo in carmine ne Athenis quidem pepercerit. Atque hæc posterior sententia cum potior videtur, e clar. Selvagg. fuit quoque approbata.

(d) *Lyræ vates*) Alcæum poetam lyricum cum eodem accuratissimo juvene, ut ipse ait, viro certe, crediderim indicari, qui mordacissimis versibus Pittacum præcipue, aliosque in patria tyrannidem exercentes insectatus est. Alii tamen de Stesichoro maledico Poeta intelligunt. Fabula est obscura, in qua conjectura opus est.

(e) *Dextera læsa*) Per dexteram læsam fidem intellige, quam Pittaco obstrinxisse Alcæum conjicias.

(f) *Vulnus*) Hujus historiæ testes Scholiastes nonnulli. De Oreste vero Agamemnonis filio jam sæpius dictum.

(g) *Eupolis*) Hic alius a Comico Poeta fuit, & Niciæ filius. Periit autem cum nova nupta Glycerio nomine, Eudici filia, prima statim nuptiarum nocte collapso thalamo. Qua de re extat Græcum Epigramma.

(h) *Lycophrona*) Hic cum de antiquorum Poetarum principatu certaret sagitta ab adversario ictus occidit. Chalcidensis fuit Grammatici cujusdam filius. Obscuræ sunt hæ fabulæ, ex quibus nomina aut nihil potius captamus.

Digitized by Google

Aut lacer in silvis manibus spargare tuorum:
  Sparsus ut est Thebis angue (*a*) creatus avo,
Perque feros montes tauro rapiente traharis;
  Ut tracta est (*b*) conjux imperiosa Lyci.
Quodque suæ passa est (*c*) pellex invita sorori,
  Excidat ante pedes lingua resecta tuos.
(*d*) Conditor ut tardæ læsus cognomine Myrrhæ,
  (*e*) Orbis in innumeris inveniare locis.
Inque tuis opifex, vati quod fecit (*f*) Achæo,
  Noxia luminibus spicula condat apis.
Fixus & in duris carparis viscera saxis:
  Ut (*g*) cui Pyrrha sui filia fratris erat.
Ut puer (*h*) Harpagides, referas exempla Thyestæ;
  Inque tui cæsus viscera patris eas.
Trunca geras sævo mutilatis partibus ense,
  Qualia (*i*) Mimnermi membra fuisse ferunt.

INTERPRETATIO.

Vel discerptus in silvis disjiciaris manibus tuorum, sicuti natus avo serpente disjectus est Thebis. Atque distraharis per asperes montes tauro rapiente, sicut uxor sæva Lyci distracta est. Et quod pellex sororis invisa passa est, lingua tua abscissa cadat ante pedes suos. Ut conditor tardæ Myrrhæ cognomine læsus inveniaris in locis innumeris orbis. Et apis sedula infigat oculis aculeos noxios, quod fecit poetæ Achæo. At alligatus asperis rupibus dilaniaris præcordia, ut cui Pyrrha fuit filia fratris. Referas exempla Thyestæ, ut puer Harpagides, & mactatus venias in ventriculum tui parentis. Feras artus mutilos, membris resectis fero gladio, quales dicunt fuisse artus Mimnermi.

NOTÆ.

(a) *Creatus*) Pentheus est de quo in superioribus, a furente matre & hujus sororibus dilaniatus; ille namque Cadmum in Draconem mutatum avum habuit.

(b) *Conjux*) De ea Hyginus fab. 7. Dirce autem intelligitur, quam Zethus & Amphion ex Antiope nati taurorum silvestrium caudæ ideo distrahendam revinxerunt, quod concubitus suspicione cum Lyco merito suo Thebarum regi in tenebris claudendam eam imperasset.

(c) *Pellex*) Philomela est cujus fabulam vide in Metam.

(d) *Conditor*) Quis hic fuerit ut invenirent multum sese fatigaverunt Commentatores, frustra meo judicio, neque certi quicquam video, nisi cum doctiss. Salvagnio ita legas,

Cognitor ut tardè Blæsus cognomine Cyræ:

atque fabulam de Batto intelligas, qui quidem blæsus ut ex Justini 13. lib. apparet, Cyrenæ ex oraculi jussu, quanquam sero, ac minus intellecto, in Cyra monte condidit. At enim Justinum ipsum adi ex quo rem totam intelliges.

(e) *Orbis in*) Diu namque erravit Battus antequam in Africam perveniret, quæ ubi esset nesciebat.

(f) *Achæe*) Plures fuerunt eo nomine. Capiti vero hujus de quo nunc agitur, cum in horto ambularet agmen apum insedit; quod cum vellet expellere, earum aculeis oculorum acie dicitur privatus, ut tradit vetus Interpres.

(g) *Cui Pyrrha*) Prometheus est; ejus quippe frater Epimatheus filiam habuit Pyrrham. Caucaso autem affixum fuisse illum, ubi jecur a vulture exederetur, jam sæpius dictum.

(h) *Harpagides*) Harpagi filius, ut ex Justino apparet atque Herodoto, Cyaxaris Medorum regis jussu, patri in epulas fuit appositus, quod is Cyrum nepotem, uti mandatum fuerat, non peremisset. Clariss. Salvagn. legit *Harpalyces*, & de Clymeni filia sermonem esse contendit; cujus fabulam refert Hyginus.

(i) *Mimnermi*) Quis hic fuerit aliunde non liquet, mihi quidem; nam de Poeta Mimnermo intelligendum esse non arbitror.

Urva

Utve (*a*) Syracosio præstricta fauce poetæ,
Sic animæ laqueo sit via clausa tuæ.
Nudave derepta pateant tua viscera pelle;
Ut Phrygium (*b*) cujus nomina flumen habet.
Saxificæ videas infelix ora Medusæ,
(*c*) Cephenum multos quæ dedit una neci.
(*d*) Potniadum morsus subeas, ut (*e*) Glaucus, equarum:
Inque maris salias, Glaucus ut (*f*) alter, aquas.
Utque duobus (*g*) idem dictis modo nomen habenti,
Præfocent animæ (*h*) Gnosia mella viam.
Sollicitoque bibas, (*i*) Anyti doctissimus olim
Imperturbato quod bibit ore (*k*) reus.
Nec tibi, siquid amas, felicius (*l*) Hæmone cedat:
Utque suâ (*m*) Macareus, sic potiare tuâ.

INTERPRETATIO.

Vel ut Vati Syracosio iter sit præclusum fune spiritui tuo, gula elisa. Vel tua præcordia nudentur cute detracta, quemadmodum cujus amnis Phrygius obtinet nomen. Miser aspicias vultus Medusæ saxificæ, quæ una tradidit morti multos Cephenum. Patiaris morsus equarum Potniadum, sicut Glaucus, & insilias in aquas maris ut alius Glaucus. Atque mella Gnosia præcludent iter spiritui, ut habenti nomen idem cum duobus superioribus. Et potes ore anxio quod reus doctissimus Anyti bibit olim vultu sereno. Neque, si quid diligas, eveniat beatius Hæmone, & ita potiaris tua sorore, *ut Macareus sua.*

NOTÆ.

(a) *Syracosio*) Theocritum esse nonnulli volunt Bucolici Carminis scriptorem, ex veteris interpretis testimonio, suspensum ideo quod in ipsum Siciliæ regem Hieronis filium et invectus. Sed ejus rei fides penes auctorem fuerit.

(b) *Cujus*) Marsias est, de quo supra, & Metam. 6.

(c) *Cephenum*) De his Cephei regis popularibus Metam. 5.

(d) *Potniadum*) E Potniis Bœotiæ oppido.

(e) *Glaucus*) Hic Sisiphi filius, ut equas velociores haberet, illas a coitu prohibebat: quamobrem indignata Venus tantum iis immisit furorem, ut dominum discerpserint. Sed alii aliter.

(f) *Alter*) Piscator hic fuit, qui captos a se pisces cum herbæ cujusdam contactu in aquam resilire advertisset, ipsemet de ea degustavit, & repente in aquas insiliit, uti dictum in Metam.

(g) *Idem dictis*) Pro *idem quod dicti*. Phrasis insolens.

(h) *Gnosia*) Ex Gnoso Cretæ urbe petita: Fabulam quod attinet ad alium Glaucum spectat Minois filium qui cum pila luderet, aut murem insequeretur, ut alii tradunt, forte in dolium mellis plenum incidit, ubi suffocatus est. Prolixe fabulam habes apud Hyginum & Palæphatum capite de Polyido.

(i) *Anyti*) Nomen est unius ex illis nebulonibus, qui Socratem virum sanctum per invidiam accusaverunt, quasi Atheniensem juventutem pravis moribus & falsis religionibus imbueret.

(k) *Reus*) Socrates est Philosophorum facile princeps inter Ethnicos, sapientissimus ab oraculo judicatus, quem tamen cicuta iniqui judices sustulerunt.

(l) *Hæmone*) Pro *quam Hæmoni*, fuit autem ille Creontis filius, qui regnum Thebanum Eteocle & Polynice interfectis invasit. Antigonem amavit, quam cum videret e patre damnatam, quod contra vetitum Polynicem fratrem tumulasset, sese ipse quoque amoris impatientia interfecit. Quanquam paulo aliter atque varie rem totam diversi tradunt.

(m) *Macareus*) Hunc in Heroidibus ex turpi cum Canace sorore concubitu infamem vidimus.

Vel videas, quod jam, cum flammæ cuncta tenerent,
　Hectoreus patria vidit ab arce (*a*) puer.
Sanguine probra luas, ut avo genitore (*b*) creatus:
　Per facinus soror est cui sua facta parens:
Ossibus inque tuis teli genus hæreat illud,
　Traditur Icarii quo cecidisse (*c*) gener.
Utque (*d*) loquax in equo est elisus guttur acerno,
　Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
Aut ut (*e*) Anaxarchus pila minuaris in alta,
　Jactaque pro solitis (*f*) frugibus ossa sonent.
Utque (*g*) patrem Psamathes, condat te Phœbus in ima
　Tartara; quod natæ fecerat ille suæ.
Inque tuos ea (*h*) pestis eat, quam dextra Chorœbi
　Vicit, opem miseris (*i*) Argolicisque tulit.

INTERPRETATIO.

Vel cernas quod filius Hectoreus spectavit ab arce patria, cum ignes corripuissent jam ferme omnia. Exsolvas flagitia tua sanguine, sicut ortus avo patre, cui soror sua est facta mater per scelus. Atque illud genus spiculi quo gener Icarii dicitur accidisse infigatur tuis ossibus. Et quemadmodum garruli fauces compressæ in equo durateo, ita via vocis sibi præcludatur pollice. Vel ut Anaxarchus tundaris in amplo mortario, & ossa trita strepitum faciant pro solitis frugibus. Atque Apollo te mittat ad Inferos ut patrem Psamathes, quod ille fecerat filiæ suæ. Et illud monstrum incurrat in suos, quod manus Chorœbi superavit, & præbuit auxilium miseris Argolicis.

NOTÆ.

(a) *Puer*) Astyanax est, de quo supra, qui Hectoris filius postquam patriam eversam vidisset de turri Ulyssis jussu in terram projectus est.

(b) *Creatus*) Adonis est Myrrhæ filius, cujus ut & matris Cyniras Cypriorum rex pater fuit, illa vero, siquidem cum patre rem habuerit, mater & soror. Ab apro autem occisum Adonin in Metam. vidimus.

(c) *Gener*) Ulysses est, Icarii quidem gener cum Penelopen ejus filiam duxerit uxorem. Quanquam autem de Ulyssis morte non una est sententia, arbitrantur tamen plerique cujusdam piscis venenata spina quo instructum fuit Telegoni jaculum per tumultum transfixum fuisse, cum hic ex Circe ab illo susceptus patrem suum non nosceret.

(d) *Loquax*) Hunc locum explicat Politianus in Miscellaneis, & ad Anticlum quendam refert, qui cum cæteris Græcis equo durateo inclusus, ad vocem Helenæ simulantis sermonem & verba uxoris illius, respondere voluit. Sed ab Ulysse eo usque illius fauces compressæ, donec cum voce unà & vitam amitteret, auctore Triphiodoro.

(e) *Anaxarchus*) In Anaxarchi vita tradit Laertius Abderitam fuisse & Alexandrum secutum. Habuisse autem inimicum Nicocreontem Cypriorum tyrannum. Proinde cum aliquando cum Alexandro cœnaret, isque de convivii apparatu Anaxarchum interrogaret, respondisse omnia laute atque affatim apparata esse, præterquam quod caput Satrapæ (Nicocreontem innuens) non eodem allatum esset. Hanc vocem postea Nicocreontem mortuo Alexandro ultum, atque Anaxarchum tempestate quadam ad Cyprum appulsum comprehendisse, & pila seu mortario impositum pistillis ferreis contundi jussisse. Quanquam ille non se sed culeum suum tondi usque asseruit.

(f) *Frugibus*) Quæ *scilicet* in mortario tundebantur.

(g) *Patrem Ps.*) Crotopus est, cujus crudelitate Linum infantem expositum & a canibus laceratum supra vidimus.

(h) *Pestis*) De monstro quodam intelligunt, quod filios matrum sinu educens atque devorans Chorœbus interfecit, ut ex Statio colligitur.

(i) *Argolicis*) Toti Peloponneso infestum fuisse illud monstrum volunt.

Ut-

Utque (*a*) nepos Æthræ, (*b*) Veneris periturus ob iram,
Exsul ab attonitis excutiaris equis.
Propter opes magnas ut perdidit (*c*) hospes alumnum;
Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
Utve ferunt fratres sex cum (*d*) Damasichthone cæsos;
Intereat tecum sic genus omne tuum.
Addidit ut (*e*) fidicen miseris sua funera natis;
Sic tibi sint vitæ tædia justa tuæ.
Utve (*f*) soror Pelopis, saxo dureris oborto,
Et læsus lingua (*g*) Battus ab ipse sua.
Aera si misso vacuum jaculabere disco;
Quo puer (*h*) Oebalides, ictus ab orbe cadas.
Siqua per alternos pulsabitur unda lacertos,
Omnis (*i*) Abydena sit tibi pejor aqua.
(*k*) Comicus ut mediis periit, dum nabat, in undis;
Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
Aut ubi ventosum superaris naufragus æquor,
Contacta pereas, ut (*l*) Palinurus, humo.

INTERPRETATIO.

Et sicut nepos Æthræ, profugus dejiciaris ab equis exterritis, moriturus propter indignationem Veneris. Sicut hospes mactavit alumnum magnarum divitiarum causa, tuus hospes te juguler propter tenues opes. Vel sicut ajunt sex fratres mactatos cum Damasichthone, ita omnis stirps tua pereat tecum. Quemadmodum fidicen adjecit suam mortem infelicibus liberis, ita fastidia tuæ vitæ sint tibi justa. Vel ut soror Pelopis rigeas saxo oborto, & sicut *Battus ipse perditus ab lingua sua. Si percutias aerem vacuum disco jacto, procumbas percussus ab orbe quo puer Oebalides. Si aqua aliqua agitabitur per brachia alterna, omnis fluctus sit tibi gravior Abydeno. Quemadmodum Comicus interiit in mediis fluctibus, dum navigaret, aqua Stygia sit præcludat tuum guttur. Vel postquam naufragus superaveris mare procellosum, occidas ut Palinurus, terra contacta.*

NOTÆ.

(a) *Nepos Æth.*) Hippolytus est Thesei filius, quem ob falsam novercæ accusationem, cujus amorem spreverat, pater deceptus devovit; unde & ab equis quos Phocæ terruerant curru excussus laceratus est. Æthræ autem nepos fuit, siquidem illa Thesei mater.

(b) *Veneris*) Spretæ; siquidem Phædræ amanti morem gerere Hippolytus noluerit.

(c) *Hospes*) Polymnestorem intellige Thraciæ tyrannum, qui Polydorum Priami filium auri sacra fame trucidavit; ut dictum sæpius.

(d) *Damasichth.*) Hoc unius nomen fuit ex Niobes filiis, quos omnes Apollo propter matris nimiam superbiam sustulit, uti videre est in Metam.

(e) *Fidicen*) Amphion est Niobes maritus Musica arte clarissimus, qui extincta domo sua sibi quoque mortem conscivit.

(f) *Soror*) Niobe est Tantali filia, de qua in Metam.

(g) *Battus*) De eo etiam in Metam.

(h) *Oebalides*) Hyacinthum dicit Phœbo carissimum puerum, Oebali filium, ut placitum nonnullis, quem tamen imprudens disco occidit, ut dictum in Metam.

(i) *Abydena*) Cujusmodi Leander Abydenus ad amicam se conferens periit. Qua de re vide in Heroidibus.

(k) *Comicus*) Alii ad Eupolim referunt, qui bello Peloponnesiaco in Hellesponto periisse dicitur a Suida; alii ad Terentium, quem Donatus naufragio periisse scripsit, cum ex Græcia rediret. Clariss. Salvagnius de Menandro cum veteri interprete exponit.

(l) *Palinurus*) Hic Æneæ navis fuit gubernator, qui nimio somno oppressus in mare decidit, & postquam quarto demum die ad littus Velinum enatasset, ab incolis spe prædæ occisus est.

Ut-

Digitized by Google

Utque (*a*) cothurnatum vatem (*b*) tutela Dianæ,
Dilaniet vigilum te quoque turba canum.
Aut tu (*c*) Trinacrii salias super (*d*) ora gigantis,
(*e*) Plurima qua flammas Sicanis Ætna vomit.
Diripiantque tuos insanis unguibus artus
(*f*) Strymoniæ matres; (*g*) Orpheos esse ratæ.
(*h*) Natus ut Althææ flammis absentibus arsit,
Sic tuus ardescat stipitis igne rogus.
Ut nova (*i*) Phasiacâ (*k*) compressa est nupta coronâ
Utque (*l*) pater nuptæ, cumque parente domus.
Ut (*m*) cruor Herculeos abiit diffusus in artus;
Corpora pestiferum sic tua virus edat.
Qua sua Penthiden (*n*) proles est ulta Lycurgum,
Hæc maneat teli te quoque plaga novi.

INTERPRETATIO.

Et turba canum vigilum tutela Dianæ discerpant te etiam sicut poetam cothurnatum. Vel tu mittas te super ora gigantis Trinacrii, quà Ætna Sicula emittit plurimas flammas. Atque matres Strymoniæ dilanient tua membra sævis unguibus, putantes esse membra *Orphei. Oro ut sicuti filius Althææ flagravit flammis dissitis, ita tuus absumatur igne titionis. Ut nova nupta oppressa est corona Phasiaca, utve pater nuptæ, & domus cum patre. Quemadmodum cruor sparsus subiit membra Herculea, ita venenum exitiale rodat tuum corpus. Illud vulnus tibi impendeat etiam teli novi, quo filius suus ultus est Lycurgum Penthiden.*

NOTÆ.

(a) *Cothurn. vat.*) De Euripide Poeta Tragico intelligendum, quem canes ab æmulo quodam immissi discerpserunt, cum domum ab Archelao rege apud quem cœnaverat reverteretur.

(b) *Tutela D.*) Ab Æditui Dianæ templo præposito immissos ejus canes scripsit Commentator. Verum potius est ut Dianæ tutelam credas, quia Venatrix ipsa, atque adeo canum studiosa.

(c) *Trinacrii*) Enceladus est Gigantum qui adversus Jovem conjuraverunt longe maximus, quem ille fulmine ictum Ætnæ monti supposuit.

(d) *Ora*) *Ruptis flammam expirare caminis* Enceladum accepit Virgilius, cum de Ætnæ flammis loquitur.

(e) *Plurima*) Quæ plurimam flammam vomit.

(f) *Strymoniæ*) *Thraciæ*, quibus a Strymone Macedoniæ vicino fluvio illud datum nomen.

(g) *Orpheos*) De isto Poeta a Thraciis mulieribus discerpto jam sæpe dictum.

(h) *Natus*) Meleager est, quem vide in superioribus.

(i) *Phasiaca*) Quam obtulit Medea Colchica a Phasi patrio fluvio sic dicta. Quomodo autem Creüsa Creontis regis filia, unà cum tota regia Medeæ dolo, atque ultro missa corona perierit repete, si placet, ex superioribus.

(k) *Compressa*) Non temere mendum esse in hac voce suspicatus est clariss. Salvagnius, cujus loco *combusta*, aut aliquid ejusmodi reponendum.

(l) *Pater nuptæ*) Creon Corinthiorum rex Creusæ pater, quam Medeæ uxori Jason superinduxit pellicem.

(m) *Cruor*) Illum intellige qui ex Nessi Centauri corpore sagittâ venenatâ eductus, quam Hercules in illum miserat. Eo vero infecta tunica, quam per Lichan Dejanira misit Herculi, ex qua virus in totum ejus corpus diffusum: ut dictum superius.

(n) *Proles*) Buten dicunt fuisse qui in patris a Baccho sublati vindictam Sacerdotes ejus occidit. Pentheiden autem vel ex eo appellat quod Penthei facta adversus Liberum patrem sit imitatus, vel quod ex ejus fuerit nepotibus. Fabula obscura.

Ut-

Digitized by Google

Utque (a) Milon, robur diducere fissile tentes;
  Nec possis captas inde referre manus.
Muneribusque tuis lædaris, ut (b) Icarus; in quem
  Intulit armatas ebria turba manus.
Quodque dolore necis patriæ pia (c) filia fecit,
  Vincula per laquei fac tibi guttur eant.
Obstructoque famem patiaris limine tecti,
  Ut legem pœnæ (d) cui dedit ipsa parens:
Illius exemplo violes simulacra Dianæ,
  (e) Aulidis a portu qui leve vertit iter.
(f) Naupliadæve modo, ficto pro crimine pœnas
  Morte luas; nec te (g) non meruisse juvet.
(h) Æthalium vita spoliavit ut Isidis hospes,
  Quem memor a sacris nunc quoque pellit Ion.
Utque (i) Melanthea tenebris a cæde latentem
  Prodidit officio luminis orba parens;
Sic tua conjectis fodiantur pectora telis;
  Sic precor auxiliis impediare tuis.

INTERPRETATIO.

Et sicuti Milon coneris dividere quercum fissilem, neque valeas inde retrahere manus compressas. Atque pereas tuis donis, sicut Icarus, in quem agmen ebrium immisit manus armatas. Et quod filia pia fecit mœrore mortis patriæ, fac nodi laquei comprimant tibi fauces. Atque patiaris famem aditu domus præclaso, ut cui ipsa mater posuit legem supplicii. Lædes simulacra Dianæ, sicut ille qui leve iter turbavit a portu Aulidis. Vel pœnas exsolvas morte pro scelere ficto, sicut Naupliades; neque tibi prosit non dignum fuisse. Quemadmodum hospes Isidis spoliavit vita Æthalium, quem hospitem Ion memor arcet nunc etiam a sacris. Et sicut mater orba retexit officio luminis Melantheum delitescentem in tenebris post patratum homicidium; ita tua pectora figantur telis ingestis; ita, oro, opprimaris tuis auxiliis.

NOTÆ.

(a) *Milon*) Hic Crotoniates lacertorum fretus robore, cum lignum semifissum in sylva errans invenisset manibus conatus est diducere: verum comprehensis illis, postquam cunei lapsi essent, feris præda fuit.

(b) *Icarus*) Erigones est pater, qui cum Atticæ colonos vini usum docuisset, ab iisdem ebriis, sibique paratum venenum putantibus interfectus est.

(c) *Filia*) Ipsa est Erigone Icari filia, quæ paternæ necis dolore laqueo mortem sibi conscivit.

(d) *Cui dedit*) De Pausania Lacedæmoniorum inclito duce agitur, qui cum in Minervæ ædem proditionis reus confugisset, valvis obstructis, lapides etiam ad eam rem afferente matre aut patre, atque adeo eorum judicio turpiter extinctus est.

(e) *Aulidis*) Aulis regiuncula est Bœotiæ, ubi Græci Principes in Trojam navigaturi adversis flatibus Dianæ ira diu retenti, quod cervum aliquem ejus imprudens Agamemnon occidisset. Admotam vero aris Iphigeniam Agamemnonis filiam, placandi causa, sæpius diximus. Hanc itaque tangere fabulam Nasonem hoc loco voluerunt: quanquam cervus simulacrum quomodo dicatur non satis assequor: neque *leve* istud *iter* placet.

(f) *Naupliadæ*) De Palamede loquitur, qui ab Ulysse quomodo circumventus fuerit dictum in præcedentibus.

(g) *Non mer.*) Quomodo neque Palamedes proditionis reus fuerat, uti finxerat Ulysses.

(h) *Æthalium*) Fabula ignota, cujus nullum uspiam vestigium quod quidem sciam.

(i) *Melanthea*) Neque de isto certa admodum licet proferre. Cæterum ad quendam homicidam referunt, ex vetusto interprete, quem mater sola latebrarum ejus conscia lumine allato prodidit.

Qua-

Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
Acta (*a*) Phrygi timido, nox tibi talis eat:
Nec tu quam (*b*) Rhesus somno meliore fruaris;
Quam comites Rheso tum necis, ante viæ:
Ut quos cum (*c*) Rutulo morti (*d*) Rhamnete dederunt
Impiger Hyrtacides, Hyrtacidæque comes.
(*e*) Cliniadæve modo circumdatus ignibus atris
Membra feras Stygiæ semicremata (*f*) rati.
Utve (*g*) Remo muros auso transire recentes,
Noxia sint capiti (*h*) rustica tela tuo.
(*i*) Denique, Sarmaticas inter Geticasque sagittas,
His precor ut vivas & moriare locis.
Hæc (*k*) tibi tantisper subito sint missa libello;
Immemores ne nos esse querare tui.
(*l*) Pauca quidem, fateor; sed Dî dent plura rogatis,
Multiplicentque suo (*m*) vota favore mea.
Postmodo plura leges, & nomen habentia (*n*) verum:
Et (*o*) pede quo debent acria bella geri.

INTERPRETATIO.

Nox talis a te transmittatur, qualem exegit Phryx pavidus pactus equos, quos strenuus Achilles agitabat. Neque tu reficiaris somno jucundiore, quam Rhesus, quam comites Rheso tum mortis, antea itineris: ut quos strenuus Hyrtacides, & comes Hyrtacidæ mactaverunt cum Rhamnete Rutulo. Vel sicut Cliniades circumseptus flammis nigris partes arsus semiustas navi Stygiæ. Vel tela rustica sint infesta capiti tuo, ut Remo non verito saltu increpare novum vallum. Denique oro ut vivas & mortem obeas in his locis inter spicula Sarmatica & Getica. Ista sint tibi missa tantisper libello subitaneo, ne queraris nos esse oblitos tui. Pauca equidem, agnosco; verum Dii conferant plura petitis, & cumulent vota mea suo favore. Habebis plura brevi, & ferentia nomen verum, & pede quo sæva bella debent geri.

NOTÆ.

(a) *Phrygi*) De Dolone Trojano sermo est, quem jam sæpius diximus ab Ulysse & Diomede peremtum, cum ad Græcorum castra speculator accessisset.

(b) *Rhesus*) Hunc etiam Thraciæ regem unà cum sociis ab iisdem Diomede & Ulysse sublatum, qua prima nocte in auxilium Trojanorum venerant, in præcedentibus diximus.

(c) *Rutulo*) Fuerunt Rutuli populi Latii, quorum *Ardea* fuit metropolis.

(d) *Rhamnete*) Rex & augur fuit Turno gratissimus, cujus sequebatur partes bello quod adversus Æneas gessit. Hunc cum multis aliis Nisus Hyrtaci filius atque Euryalus ejus comes somnó oppressum letho dederunt.

(e) *Cliniadæ*) Alcibiadem dicit Cliniæ filium, quem ferro cum aggredi non auderent qui ab Pharnabazo ad interficiendum illum missi erant, igne circum eam domum, in qua erat, accenso, mox telis missis, cum effugeret, ad Inferos compulerunt.

(f) *Rati*) Charontis intellige cymbam; qua mortuorum animæ ultra Stygiæ paludes vehuntur.

(g) *Remo*) Hic Romuli frater cum valli angustias saltu increpuisset, quod ad Romæ tutelam sufficere illi videbatur, prima fuit victima quæ eam urbem consecravit.

(h) *Rustica*) Cujusmodi utebantur qui Romuli jussu novæ urbis vallum moliebantur.

(i) *Denique*) Argute sane; ut omnium malorum culmen videatur Tomis inter Barbarorum Barbaros vitam quavis morte duriorem trahere.

k) *Tibi*) Ibin alloquitur.

(l) *Pauca*) imo plurima, & tædiosa, & quæ cohærere non possunt.

(m) *Vota*) Adeoque Ibidis mala.

(n) *Verum*) Id est, quo ille appellabatur quem Ibidis nomine devovit Naso.

(o) *Pede*) Iambo scilicet, uti dixit supra.

F I N I S.

256350 1 A

Digitized by Google

Digitized by Google

501

Digitized by Google

B. 11.-. 110
BNCF
Digitized by Google